

NÉMETH ENDRE:

SZÁZHÚSZ NAP AZ ÉLET

„...Harminc esztendeje még: ha a bicskámot beleeresztettem a kocsmá asztalába, három faluból egy legény sem vállalta, hogy kimarkolja. Húsz esztendeje felnéztek rám az emberek. Tíz éve? Hallgattak a szavamra. De még tavalyelőtt is ember voltam. Ember bizony! Most pedig? Napi huszonnégy fröccsből áll az életem. Még közel négy hónapig, százhusz napig. Akkor elillanok ebből az árnyékvilágból. Vagy ha nem, akkor kimegyek a kukoricaföldre, letüzelem azokat az egyenes derekú kórószarakat, megke-resem a szelet, felvágom a torkát, és talán még a feleségemnek is súgok valamit, olyat, amitől...”

(Részlet a regényből)

A könyv szerzője, Németh Endre több mint harminc éve újságíró, lapszerkesztő. Ez a negyedik önálló kötete. Széprózai írásai, versei antológiákban jelentek meg. Németh Endre magyar falu, az ott élő emberek alapos ismerője. Ebbe a világba kalauzolt el előző, Málnamenyaszony című műve és itt játszódik a mostani, megrázó regénye is.

SZÁZHÚSZ NAP AZ ÉLET

NÉMETH ENDRE

NÉMETH ENDRE

SZÁZHÚSZ NAP AZ ÉLET

NÉMETH ENDRE

**SZÁZHÚSZ NAP
AZ ÉLET**

NÉMETH ENDRE

**SZÁZHÚSZ NAP
AZ ÉLET**

HAZÁNK KÖNYVKIADÓ
2002

*Ezen könyvemet szüleimnek
köszönöm, mert ők tanítottak meg:
a termőföld szeretetére
és a vele küszködők megbecsülésére.*

© Németh Endre

A borítót Szabó József fotójának felhasználásával
a szerző készítette

ELSŐ RÉSZ

„Tisztelt Szerkesztőség

Ne haragudjanak, hogy írásommal még én is fárasztom magukat. Ment-ségemre szolgálhat, hogy inkább szoktam én a kemény, fizikai munkához, mint a tollforgatáshoz. Egy tófalvi ember ügyében fordulnék magukhoz, aki már hónapok óta kutyához is méltatlan körülmények között él, itt a téeszmajorban, egy bódében. Ez az egyén sokat tett a falujáért, esztendőig elnökhelyettes volt a téeszben, később az elnökségig is felvitte, kitüntették, de az emberek is csak dicsérettel emlegették a munkáját. Most pedig se a téesz, se a családja nem törődik vele, csak pár hónapja lehet hátra, májbaja van, halálos beteg, mégis egy széljárta bódében nyomorog. Még egy csavargó is jobb sorsot érdemel, mint ez a Suta Kálmán. Ezzel már a nevét is elárultam. Ha beszélni akarnak vele, akkor öt délelőtt és délután megtalálhatják a kocsmában, más-kor pedig a téeszmajor melletti deszkabódében. Ez utóbbi tákolmányt nem csak a rozogaságáról ismerhetik fel, hanem arról is, hogy valaki rápingálta: Suta-lak. Sokak nevében kérem magukat, segítsenek rajta. A téeszhez hiába fordulnék, mert az új elnök mindig azt hajtogatja, hogy van a Suta Kálmán-nak családja, gondoskodják róla az. A tanácselnök meg évekkkel ezelőtt össze-zördült a Kálmánnal, és azért nem áll mellé. Én viszont azt gondolom, hogy ha valaki annyit tett a közösségért, mint a Suta Kálmán, akkor legalább a tél-re elhelyezhetnék valahova, amíg kivárja, hogy lepereregjen az élete hátralévő kevés ideje.

Előre is megköszönöm fáradozásukat.

Tisztelettel:

*Koloncsár József
Tófalva, Hosszú utca 17.”*

„Tudják, a szél borzalmas. Megkeresi a réseket, átfütyül, besívít rajtuk, az ember képtelen elbújni előle. Talán még a hideg is jobb, mert a hajnali fagyot betakarhatom egy nagykabáttal, jeges ujjaimat a szám kimelegíti. De a szél, az kegyetlen. Átlopózik a deszkán, azután úz vagy hívogat, mígnem már csak menekülni tudok ebből a kamrából...

Menekülni, de hova? A kocsmát reggel hétkor nyitják. Órakondulásra pöfög oda motorjával a csapos. Olyankor már, mi korán kelők, szeszpartiak ott toporgunk az épület előtt. Azt a legnehezebb kiböjtölni, míg a kocsmáros leveszi a rozsdaragyás keresztvasat, kikulcsolja a három zárat, bemegy a raktárba, átöltözik, feltölti a kisüstis üvegeket. Mert csak, ha már mindezeket végigpiszmozta, akkor kérdezi meg: »Kálmán bátyám, a szokottat?« Én rábólintok. Letelepszek az egyik asztalhoz, és délelőtt tízig minden gondom-bajom az ebeké, akkor vége az első résznek. Bezár a csárda. Én vagy visszabaktatok a bódéba, vagy – ha már van valami ereje a napnak – kiülök, vagy éppen kifekszek az akácfák árnyékába, és onnét figyelem, hogyan törik magukat jobbra-balra az emberek. Délután kettőkor újra a csárda: megjön a csapos, nyitás, vetkőzés, szöszmötölés, majd a kérdés: »Kálmán bátyám, a szokottat?«...

...Hivatalosan este kilenckor lenne a záróra, de a kocsmárosnak a hasán nőtt a púpja és elszokott már a feleségétől, no meg a pénz is hajtja. Így majdnem mindig rövidít egy kicsit az otthoni perpatvaron. Ennek ellenére naponta van közel tizennégy kitöltetlen órá, ami alvásra túl sok, életre... Életre meg minek? Azt mondják, nincs borzasztóbb, mint, ha az ember pontosan tudja, hogy mikor hal meg. Nos, én tudom, ráadásul a halálomért még innom is kell, pedig részeges sosem voltam, s most sem vagyok...

...Három dolgot nem szeretek: a szelet, mert előbb-utóbb kicsontoz, világgá zavar; a kukoricát, hogy rothadna ki az egész termés tövestül, tikkasztaná nap, árasztaná eső! No és utálok még a feleségemet. Rangsort nem állítgatok. Minek? Vagy szívem minden erejével gyűlölöm, amit gyűlölöm kell, vagy sehogy. Nálam nincs aprócska méreg, picurka rosszállás. Nálam a harag vérre megy. Most már vérre!

...Harminc esztendeje még: ha a bicskámát beleeresztettem a kocsmaszalába, három faluból egy legény sem vállalta, hogy kimarkolja. Hús esztendeje felnéztek rám az emberek. Tíz éve? Hallgattak a szavamra. De még tavalyelőtt is ember voltam. Ember bizony! Most pedig? Napi huszonkét fröccsből áll az életem. Még közel négy hónapig, százhusz napig. Akkor elillanok ebből az árnyékvilágból. Vagy ha nem, akkor kimegyek a kukoricaföld-

re, letüzelem azokat az egyenes derekú kórószárazakat, megkeresem a szelet, felvágom a torkát, és talán még a feleségemnek is súgok valamit, olyat, amitől...

...Á, csak hóbörgök itt bele a nagyvilágba. De néha utolér a keserűség, és minden élőben ellenséget látok. Pedig akadnak emberek, akiket most sem tudok megelőzni a köszönésben, no és alig telik el nap anélkül, hogy egy-két fröccsöt ne fizetnének. Amit persze én rögtön viszonzok, mert az életem elfogyhat, de az emberségem nem. Az egész faluban ismerik a szokásomat, úgy mondják: »A Kálmán buborékkal issza csak a bort!« Mindenkinnek van valamilyen bogara. Miért lennék én a kivétel? Mikor főnök voltam, a téeszhez járó idegenek tukmálgatták rám is a pálinkát, a konyakot, whiskyt, ám én hű maradtam a fröccshöz és nagyjában-egészében az asszonyhoz is. Pedig sok nő tolt felém a farát. Hej, ha az apám nem tanít olyan szigorú tisztességre! De én váltig azt hallottam: »A becsület mindennél többet ér!«...

A dédöregapámat még egy szál gatyában keltette ki valahol a napsugár, s nincstelenként vetette erre a vidékre, de az öregapám a szorgalma révén már vincellér lett. A bor vörösét és aranyát nálánál jobban kevesen tudták előcsalogatni. A nagyapám ihatott volna hordószám, de még a decis poharat se ürítette fenéig. Öreganyám ellátta a gyerekeket, spórolt, kuporgatott, halmozott. Az apám már tíz hold földön szaggatta az éveket. De velem sem kellett szégyenkezniük! Négy holdat én is hozzákapartam az örökséghez, pár holdat meg az asszony hozott, és így csaknem húsz hold föld libbent be tőlem a téeszcsébe. A múltkor, nagy ráérő időmben kiszámoltam, hogy mostani áron több mint százezer fröccsre telt volna a birtok árából. Az, napi huszonkét fröccsel kalkulálva is tizenkét év. Rengeteg. No, de térjünk a lényegre, az én romlásom, számkivetettségem történetére, mert azt akarom, hogy megismerhesse az egész világ. Ragaszkodom hozzá, hogy közétegyék, különben semmi értelme a sok beszédnek...

Éreztem én már ötvenhétben, hogy valami bűzlik, igen jól sikerültek a dolgok, annyi hasznot hoztak a termények, az állatok, mint előtte hat-hét év alatt. Én balga: még vettem is egy kisebb földdarabot a töltési táblám szomszédságában. Pedig, ha akkor inkább túladok a birtokon, talán másképpen alakul a sorsom. De még később is változtathattam volna, ha nem fogadom el a felkérést. De engem már holtomig Suta Kálmánnak hívnak, nem bújhatok ki a bőrből...

Olyan volt 1959 februárjában a falu, mint az elhasznált túrószacskó, jól megcsavargatták, a lényegét kiszedték belőle és kicsapták a napra szikkadni. Az embe-

rek egymást vádolták, ha két ismerős összefutott az utcán, az egyik rögtön azt kérdezte: »Mi a francért léptél be?« Mire a másik: »Hát te? Te miért?« Egyszerre mindkétnek elfogyott a dolga. Még az asszony is bezárkózott a házakba, és ott ették, rágták egymást a családok. Az öregek szemrehányásokkal aggatták tele a fiatalokat, a fiatalok megverték a gyerekeiket és az öregeket. Sójajtozással, káromkodással teltek meg a téli konyhák. Az egész falu a vagyonát, az életét siratta, még az is, akinek sosem volt mása, csak a kisujja. Én az első gyűlésekre el se mentem. Nem láttam értelmét a sok szájtépésnek, de így is megtaláltak...”

* * *

Suta Kálmán éppen az egyik eltagadott lovas kocsi kerekét temetgette a törekbe, mikor érte futott a felesége.

– Gyere már, gyorsan! Keresnek.

A férfinál kevés hatalma volt az asszonyi szónak. Egy vállrándítással jelezte: neki azután teljesen mindegy.

– Az elnök Péter jött és vele a harmadikszomszéd Lajos – suttozta ijedten az asszony.

– Jól van, na! Még elrakom az utolsó kocsikereket. Eredj vissza, mert a végén ideeszi őket a fene és ezt is elviszik! – mordult Suta Kálmán.

Három perc alatt végzett, de még az állatokra is benézett az istállóba, csak utána vette a ház felé az irányt.

A hivatlan vendégek a tornácon toporogtak, és kivárták a tettetett ráérősen ballagó gazdát.

– Azt gondoltuk, Kálmán bátyám, hogy magára bizzuk az egyik állattenyésztési brigád vezetését – hadarta el köszönés helyett a harmadikszomszéd Lajos, akinek magason forgó feje szinte elakadt az eresz szélében.

Suta Kálmán kötényébe törölte a kézfogást, s csak úgy, a kalapárnyékból dűnnyögte:

– Nem szeretek én parancsolgatni. A katonaságnál is csak a karpaszománnyosságig vittem.

– Ne szerénykedjen, Kálmán bátyám! A földhöz kiválóan ért, a teheneinek, ökreinek mindig csodájára jártak a környékről. Különben is maga kötöttünk az egyetlen aranykalászos gazda. Elkelne a tapasztalata. Ez tiszta sor! – erősködött az égimeszelő.

– Ebben a községben minden valamirevaló férfiember konyít az állatokhoz. A magamfajtaból tizenkettő egy tucatot. Nem kell keresgélgetek, a parancsolásra találtok elég jelentkezőt.

Az elnök Péter, a nevét azért kapta, mert a tanácselnökségből mentette át magát a téeszbe. Az utolsó mondat hallatán megköszörülte a torkát, s mint takaroló ember a rudazókötelet, úgy vetette át a szavakat a válla felett.

– Sok földet adtál a közösbe, Suta Kálmán. Nem akarom, hogy később azt hóbörögj: elbántunk veled.

Néha egy szó elég ahhoz, hogy világokat gyűjtson, embereket kiegyenesítsen.

– A földet, a földet azt hagyjátok békén! – dörögte felpaprikázódva a házigazda. – Nem adtam én oda egy ölet se. Elvettétek. Nem én találtam ki a téeszcséteket! Ha rajtam múlna, örök időnkig a magamén gazdálkodnék. Különben nincs szükségem se hatalomra, se cafrangokra. Elnök voltam én világ életben a magam portáján, és itt az is maradok!

A sötétség egyre jobban beterítette őket, megfeketültek, elmélyültek az arcvonások, elvesztek a pillantások, csak a mondatok élesedtek.

– Azt állítod talán, hogy kényszerítettünk a belépésre? – fordult hirtelen feléjük az elnök Péter.

– Semmit sem állítok. Semmit.

– Azért ám.

Suta Kálmán köhintett egyet, s mint aki már elunta az ácsorgást, a kiskonyha felé vette az útját.

– Gondolom, kifelé is ismeritek a járást! – szólt vissza.

– Álljon már meg! – nyúlt utána a harmadikszomszéd Lajos. – Miért macskodik? Azt akarja, hogy magának is valamelyik Koloncsár parancsoljon?

Suta Kálmán azon nyomban visszapördült. Reszketni készülő lábát leszorította a betonra, kezét is megbéklyózta a bársonypantalló zsebében, s hagyta, hogy a szájából kitörjön a már hetek óta nehezen cipelt, hiába csitítgatott indulat:

– Tudjátok meg, nekem egyikőtök sem fog dirigálni! Elvettétek a földjeimet. Túrtem. Négy szép tehenemet, az ökreimet, a lovamat magam vezettem át mások istállójába. Ha köszöntetek, visszaköszöntem. De a többi az már az én dolgom! Egyelőre még nem tartok ott, hogy a ti koldus téeszcsétekből kelljen kenyeret kérnem. Mitek van nektek a neveteken kívül? „Egyetértés Téesz?” Tiszta röhej. Hatalmas itt az egyetértés, mondhatom! Hanem, én kilépek a bandátokból. Inkább elmegeyek valamelyik gyárba, de nem le-

szek a szolgátok. Ha nagyon akartok, még körülnézhetek a házban, leseperhetitek a padlásomat, elúzhatitek a spájzból az egereket. Azt azonban ne várjátok, hogy az én földjeimen, az én lovaimmal, a saját szerszámaimmal ténéktek dolgozzak!

A konyhában szöszmötölő Sutáné füle ránőtt a férfibeszédre. Egy földre eső lábas arról árulkodott, hogy ott is eléggé hallatszott a mondóka. Hamarosan meg is jelent az asszony, s kézfejét tördelve sopánkodott:

– Ne törődjenek vele, Péter, csak jár a szája, nem úgy gondolja ő.

– Csönd legyen! – intette le Suta Kálmán.

– Valamiről elfeledkezel! – szólalt meg az elnök Péter, arcával beleveszve a sötétségbe. – Valamiről megfeledkezel, már nem lehet ám csak úgy összevissza szaladgálni, ez már szocializmus, Suta Kálmán! Ebben a faluban mi mondjuk meg, hogy mire van szüksége a közösnek. Egyet én is megígérhetek: téged nem engedünk el a gyárba, akár tetszik, akár nem, itthon tartunk!

– Azt már nem! Akkor inkább adjátok vissza a husz hold földemet, a lovaimat, a négy tehenemet, a két tinót, a három bikaborjút, a nagyprést, a mázsát, a kocsit, a gurgulát, a fogast, a lovas kapát, a két ekét, de még a ponyvát is, amit éppen tegnap kértetek „kölcson”. Pár hete zuttyant egybe az a téesz, és máris több holmit elhordtatok tőlem, mint a fél falutól. Azt hiszem, világosan beszéltem: magamat nem adom!

Az elnök Péter jól kitanulta a szócsavarást. Minden alkalomra volt egy begyakorolt, kész mondata:

– Akinek van egy kis sütnivalója, az már rájöhetett, hogy fél év alatt nagyot fordult a világ. Látszik, te még ezt nem észlelted, Kálmán – köpte a szavakat sajnálkozva, a már teljesen elfeketedett udvar felé.

– Úgy bizony. Most már a szövetkezeteké a jövő! Ez tiszta sor! – kontázott rá a harmadikszomszéd Lajos.

Suta Kálmán hangjában nevetés bujkált.

– Persze – egyezett bele gúnyosan –, ti azután rohadtul tudjátok, mi is az a téeszcsé. Ti aztán értetek a földhöz! Kíváncsi lennék ugyan, hogy melyiketek képes egy mérő búzát, egy véka kölestől megkülönböztetni. Az viszont igaz, hogy a lakatossághoz hármunk közül te konyítasz a legjobban, Lajcsi. Azt jól megtanultad, de szíved nem volt hozzá, mert most mégis a téeeszen akarsz felkapaszkodni. Te meg, Péter, mindig jó helyre álltál. Téeeszelnök is úgy lettél, mint a Harmat Jancsi a Krisztus keresztapja: rád esett a nagy fa árnyéka. A városban a te érdemednek veszik, hogy a szervezők három hónap alatt beteregették a téeszbe ezt az ellenálló falut, s persze, hogy neked adták

az elnökséget. Csakhogy a vizsga majd ezután következik. Az ajánlatotokon meg mihelyst lesz időm, gondolkozom. De addig is megyek és megetetem azt a pár jószágot, amit még meghagyatok. Három hét múlva ellik a tehén, ha elválasztom a borjút, megint jöhetnek majd tejért, Lajcsi.

– Én azért nem ugrálnék ennyire – szolt vissza már a kapuból az elnök Péter. – Ha a disszidens öcséd dolgainak jól utánanéznünk, lehet, hogy ennek a háznak a fele is az államot illeti.

– Na, most már elég! – emelte fel a hangját Suta Kálmán, s lépett is volna a távozók után, ha a felesége a kabátujjánál fogva vissza nem rángatja.

* * *

„... Tudják, most ennyi év távlatából nézve, nem is nagyon értem, honét vettem a bátorságot az ellenkezéshez, a huzakodáshoz. Férfiember öklétől sohasem féltem, de azoktól, akik a kezük helyett a hatalommal, a politikával vagdalkoznak, mindig is tartottam. Persze, akkor még dolgozott bennem a keserűség, minden percemet, porcikámat átjárta a harag, a tehetetlenség dühe. Az indulatos ember pedig nem óvatos...”

Érdekes ám az élet. Itt volt ez a Borza Péter, az elnök. Valamikor egy senkinek, cselédgyereknek született, apja, anyja, hét testvére az uradalomban tengette az életét. A háború után belépett a pártba, és amikor a Rákosit kellett éljenezni, ugyancsak igyekezett. Ki is nevezték tanácselnöknek. Szerencséjére a mi falunkban sosem volt baj a beszolgáltatással. Egy-két nagyszájút megfenyegetett ugyan a beadási biztos, de hozzánk nem járt kőfejtőket toborozni az ÁVÓ. A forradalom idején is csöndes volt a község, mindössze a vörös csillagot szedték le a tanácsház bejáratáról. Tehették, mert a Péter úgy eltűnt, hogy még az orosz tankok híre sem tudta előcsalogatni. Így ötvenhétben nem is előttünk kellett mosakodnia, hanem az új főnökség előtt.

De tudják, aki jól bírja szóval, az a szarról is elhitheti, hogy nem büdös. Leváltották ugyan Pétert a tanácselnökségből, de kitanították műbikásnak. Ötvenhétben már néha én is őt hívtam, csak a maradibbak ragaszkodtak a rendes bikához. De ez a Péter két évig se rakta a teheneiket, mert kinevezték téeeszszervezőnek, később meg, mivel a »közös« megalakulásában nem a parasztoké, hanem az agitátoroké volt az érdem, megtették elnöknek...

No, az is igaz, hogy én magamtól írtam alá a belépést. Azt hogy mi az a téeszcsé, nem kellett nekem elmagyarázni. A falu külső részén, Ürgemajorban az egykori uradalmi cselédek már 1949-ben vagy 1950-ben összeálltak egy csoportba. Merthogy a gazdálkodáshoz egyikük se értett igazán. Mind-egyik csak azt tudta, amit az uradalomban csinált. Nem voltak állataik, csak azok, amiket a birtokról raboltak. Gondolták, közösen könnyebb lesz. De hiába álltak össze, a nyomor csak megmaradt. A micsurinisták, ők maguk így nevezték a téeszüket, de a falu csak »ragadósoknak« hívta őket, mert, hogy szegénységükben mindent loptak, a közös termést, de néha megszedték a mások krumpliját, kukoricáját is.

Egy idő után azután a Rum Gyula lett az elnökük. Ő gatyába rázta őket, már ezt-azt építettek és az ötvenes évek végén valahogy meg is éltek. De nekem, vagy más, jó gazdának kedvet nem hoztak a csoporthoz. Mert az én jel-szavam az volt, hogy minden az enyém, s úgy is vigyáztam rá. Ők azt állították, minden közös, és ekképp is kezelték a szövetkezet vagyónát. Egymást szidták, s egymást lopták.

Szóval, a Micsurin inkább elriasztott a téeszcsétől. A belépéshez nem is ez adta meg nekem a végső lökést. Akkoriban sokszor a nyakamra jártak a szervezők. Az elnök Péter az öcsém disszidálását is felemlegette, mégsem adtam be a derekamat. Egyik szombaton aztán vásáron voltam a városban. Haza is vezettem mind a két eladásra szánt borjat, mert akkor már senki sem akart üszöt venni. A marhaplaccon sokakkal szót váltottam. A szervezés adta a fonalat. A környéken majdnem minden falu »elesen«, vagyis az emberek többségét beszervezték a téeszcsébe. Ezzel tisztában voltam, mert az újság mindig első oldalon hozta a termelőszövetkezeti községekről szóló legújabb híreket...

De ott a vásáron hallottam, hogy olyan falu is volt, ahol begyűjtötték a módosabb gazdákat, beültették őket egy irodába és rájuk parancsoltak, hogy ordítsanak. Kint a többi falubéli egymás sarkát gyúrva írta alá a belépési nyilatkozatot, mert azt hitték, hogy bent verik, kínozzák a többieket.

A marhavásáron az asszonyra hagytam a borjakat, én meg elugrottam egy új ostort venni. Közben összefutottam a Varga Istók keresztapámmal is, aki kint lakkott az ürgemajori tanyákon. Ő tagja volt a kis téeszcsének. Mikor elmeséltem neki, hogy hogyan állunk, kerek-perc megmondta: *»Nem hagynak ki ezek a téeszcsésből egy falut, egy jó gazdát sem, és aki nem hajlik, azt megtörik. Különbem nem olyan rossz ez a közösködés, ha jó helyen állsz, jut neked is.«*

Azt tanácsolta, hogy lépjek be minél előbb, mert különben mindenemet felforgatnak, a gazdaságomat ellehetetlenítik, és akit a szervezők kihagynak,

azt majd a kormány teszi tönkre. Hazafele, a kocsin ülve megtárgyaltam az asszonnyal is a dolgot. Pontosabban megmondtam neki: belépek, mert így legalább akkor is közelben leszek, mikor szétmegy a téesz...

Ötvenhatban a micsurinisták is hazavezették az állatokat, de csak azoknak jutott, akik akkor is a téeszben dolgoztak. Ötvenhétben aztán vihették őket vissza. Már ami megmaradt, mert olyan is akadt köztük, aki nagy örömeiben a tehenet rögtön le is vágta...

Én a vásárról hazaérve, a jobb szerszámokat elrejtettem a széna alá, még két vindő zsirt is elfalaztam a beadás idején kialakított rejtékhelyre. Azután másnap reggel átballagtam a tanácsházára és alákanyarítottam a nevemet háromszor is. De az érzéseimet senki se kérdezze! Szavakkal nem lehet lefesteni. Hirtelen mindaz, aminek számomra addig értelme volt: a föld, az állatok, a lassú boldogulás, elveszett. Megloptak, kiraboltak, földönfutóvá tettek, megaláztak, kisémmiztek. De talán még valami csurgott bennem a nincstelen dédöregapám véréből, a cselédsors elviseléséből, s beletörődtem: kezdem az életem előlről. No és ott volt az asszony, a kisleány is... Ilyen batyuval a kezében senki sem hadakozik szívesen..."

* * *

– A fene abba a konok természetedbe! – zsörtölődött Sutáné, miközben egyik kezével lesöpörte az asztalt, a másikkal meg lerakta a gőzölgő vacsorával teli lábast. – Más örülne a helyedben, hogy rá is gondoltak a posztok szétosztásánál, te meg makacskodsz. Úgy teszel, mintha nem tudnának belénk kötni. Mi lesz, ha tényleg gondol egyet az elnök Péter, és elővesz a disszidens öcséd miatt? A fele ház az ő nevében van, nem a tieden. Azt mondd, elmész a gyárba? Ugyan mihez kezdenél ott? Hiszen, ha kiesett egy kocsiszeg a kerékből, már mentél a kovácshoz. A gyárban nincsenek érmes tehenek, nincs szép búza, te meg ezekhez értesz.

Suta Kálmán mogorván ült. Két, hatalmas, szőrös kezét az asztalon nyugtatta, és felesége egyhangú kereplése közben a sublót tetején árválkodó kávésbögre pöttyeit nézegette. Tudta, szótlanságával halálra dühíti a párját, de nem szánta érte, amiért az asszony férfidologba ütötte az orrát. Komótosan kockára vágta a levesbe szánt kenyeret, s közben eszébe jutottak a régi idők, mikor sorban szélesre tárták előtte a lányos házak ajtaját. Válogathatott

volna, küllem és rang szerint. De ő azt tartotta, hogy egyik nő olyan, mint a másik, és ha a felesége nyelvelt is néha, addig úgy istenigazából örök-haragra sosem perlekedtek. Bár az is igaz, hogy veszekedni csak azzal lehet, aki maga is beszáll a vitába. Suta Kálmán pedig többnyire mielőtt kiköpte volna, kétszer is megrágtta a szót.

– Hatéves a lányod – fröcskölte a mérgét egyhuzamban Sutáné. – Rá sem gondolsz? Hogyan neveljük föl? Mindig azt hajtogattad, jobb sorsot szánsz neki a miénknél, de mihelyst áldozatot kéne hoznod, elkezdesz csökönyösködni, csakhogy megmutasd, vagy olyan nyakas, mint a többi férfi.

Az asszony, látva, hogy szavainak nincs semmi foganatja, nagy hirtelen bekanyarodott a szobába, előráncigálta a már lefekvéshez készülődő leánygyereket, és a férje elé penderítette.

– Tessék, mondd a szemébe, hogy vége a jó sorsának, hogy mehet mások szolgájának, vagy napszámosnak!

Ez már több volt az elégnél. Suta Kálmán leseperte maga elől a levest. A tányér csörrent, ripityára tört a konyhakövön, a gulyás szétloccsant. Ő meg felállt, és egy már évek óta tervezgetett, jól megmért pofonnal véget vetett a felesége böstörködésének. Jajveszékélés ülte meg a házat. Hüppögött az asszony, sírt a leány.

– Láttad, Katika? Megütött! Azonnal elmegyünk, egy pillanatig sem maradunk az ilyen vadbarom mellett.

Suta Kálmán köhintett egyet, azután kisündörgött az istállóba és késő estig tett-vett az állatok körül. Tudta, sehova se megy a felesége. A pofonra nem volt büszke, de nem is bánta. Másodszor ütötte meg a feleségét, mióta együtt voltak. Mindkétszer a szája miatt.

Másnap, annak ellenére, hogy szombatot mutatott a naptár, Suta Kálmán kiment a határba, hogy megnyesse a csókatelki föld mellett lévő akácfákat. Egész nap elpizmogott. Nem tudott benne megfordulni a borjú. Már olyan jól eltervezte, hogy míg ezek belebuknak a tészeskedésbe, addig ő ellesz ott-hon a ház körül. Akadt annyi tartalék pénzük, gabonájuk, ételük, hogy azzal akár két évig is kihúzhatták volna. Suta Kálmán távoli rokona, a Dönci „sógor” is azt szajkózta: „*Talán egy év, de legfeljebb kettő és széjjelmegy a téesz.*” Suta Kálmánnak már valóban eszébe jutott az is, hogy bemegy valamelyik gyárba rakodómunkásnak vagy más betanulható szakmára. De az aranyérmes teheneit, a díjazott ökreit, a lovait, a földjét nem szívesen hagyta volna felügyelet nélkül. És lám! Az elnök Péter most világosan megmondta, nem engedik el.

Suta Kálmánt megrémisztette a gondolat, hogy ide van kötve ehhez a faluhoz, a nincstelen téeszhez. No és a Koloncsárok emlegetése is szöget ütött a fejébe. Mikor ezen morfondírozott, egy óvatlan húzásnál a fűrészből beleszaladt a kezébe, bőre felszakadt, vére kiserkent. Nem bánta, nem is nagyon érezte. Igazándiból belülről volt megsebezve.

A vasárnap nagy csenddel virradt a családban. Csak a macska nem értett semmit sem a hirtelen változásból, hangos nyivákolással addig kérte a tejet, míg Sutáné bele nem rúgott.

Katika megszeppelve ült a kiséken, s hol az apján, hol az anyján jártatta a szemét, szokatlan volt számára ez a szótlanság.

Elfogyott a reggeli tejeskávé, bőrét mutatta már csak a szalonna, a tehén is békésen kérődzve bódült az istállóban. Teherré vált a hallgatás. Sutáné egy fröccsöt készített az ura elé, s mikor a pohár kiürült, csak akkor merte megkérdezni:

– Ugye átmész a Lajoshoz?

Suta Kálmán, mintegy válaszul, leült a ládapad szélére, előhúzta a csizmáit, és fényesítgetni kezdte őket. Jó negyedóra múlva már a talpát koptatta. Vakkantásnyi volt csak az út, ezért közben megállt, hosszasan tanulmányozta egy fa girbe-gurba növést, méricskélte a szavakat, mit is mondjon, hogy az visszavonulás se, megalázkodás se legyen, mégis beleegyezésnek hasson. A harmadikszomszéd Lajosékhöz érve sem sűrgette nagyon a témát, csak miután végignézte a gyerek rajzait, megbeszéltek az időjárás hóbortjait, azután kezdte el:

– Aludtam az ajánlatotokra, Lajos.

– Bízom én, hogy a jobbik eszére hallgat, Kálmán bátyám.

Jó negyedórán át azután ismét mindenféle közömbös dologról társalogtak, akkor Suta Kálmán sajnálván már az elfecsérelt időt, megkérdezte:

– Na, és hogyan gondolnátok ezt a brigádvezetőséget?

– Mindjárt összekapom magamat, és átugrunk az elnökhöz – serénykedett a harmadikszomszéd Lajos.

– Felesleges. Engem a fizetség érdekelne. Úgy hallottam, te leszel itt a számvető.

Horváth Lajos fintorgó arccal telepedett vissza a székre.

– Azt most nehéz lenne kiceruzáztatni – közölte egy vállvonás kíséretében. – Tudja, a gyárban sokkal tisztább volt a helyzet: ki mennyire teljesítette a normát, úgy kapta a pénzt. Csakhogy itt a téeszcsében a teheneket nem lehet szakmányba fejni, hehehe.

Suta Kálmán egyetlen komor szemvillanására Horváth Lajos képéről leolvadt a mosoly.

– De maga nem fog rosszul járni! – jelentette ki kissé gyorsan a harmadikszomszéd, majd minden titok tudójaként sejtelmesen hozzátette: – Megbeszéltük az elnökkel, amennyiben elfogadja ezt a tisztséget, a tehenész brigádvezetőség mellett megbízuk az elnökhelyetteséggel is. Magát tisztelik a faluban, mindenki tudja, hogy jó gazda. Kell egy ember, aki elirányítgatta a többieket. Meglátja, jó helye lesz köztünk, Kálmán bátyám!

Suta Kálmán legszívesebben belekalapálta volna ezt a Lajost a kisszékbe. Ő úgy érezte, nem hogy jó helye nem lesz, hanem éppen eladja magát.

Mindegy, úgys csak pár hónapig bírja ez az egész téeszkeskedés. Nem árt, ha addig a teheneim etetésébe, a lovaim abrakolásába lesz beleszólásom – kapta elő gondolataiban a már jó előre kitalált mentséget. A harmadikszomszéd Lajoshoz fordult, akinek arcát bearanyozta a győzelem.

– Legyen, ahogy ti akarjátok! No, akkor isten megáldjon! Átballagok a kocsmába egy fröccsre. Utána meg elmegyek misére. Az neked se ártana, Lajos.

* * *

„... A téesz előtt csak vasárnaponként jártam én a csárdába. Igaz, akkor kétszer is. Először mise előtt vagy után egy pohár étvágygerjesztőre, pár szóra az atyfiakkal, majd estefelé ismét átballagtam egy kicsit játszani. Tudják, minden embernek van valami szórakozása, szenvedélye. Én sakkozással és ultizással ütöttem el a kevés ráérő időmet. Mindegyik számolásra, gondolkozásra sarkallja az emberfiát. Ott van például az ulti. Osztásonként harminckét lapot illik fejben tartani. Emlékezni, melyik játszott már. Ki-ókumlálni, mi lehet a másik kezében? Higgyék el, nem egyszerűen játék!...”

Legénykoromban jó pár esztendeig az istállóban aludtam. Főképp azért, hogy megtanuljam, míg a magam embere nem leszek, nincs beleszólásom a felnőttek dolgába. De az is lehet, hogy csak az állatoknak akart apám egy ingyen őrt állítani, hiszen hely, ágy akadt volna bent a szobában is. Nagy unalmamban azután, kint a szalmán heverészve, az ultizás és a sakkozás gyakorlásával tologattam a perceket, foltozgattam az emlékezetemet.

Mostanában már csak egy-egy érdekesebb lapleosztást jegyzek meg. A többi minnek? Kár erőlködni annak, akinek már csak alig százhusz nap az élete...

Ez a közösködés keveredett dolog volt. Egyszerűen nem láttam jövőjét. Leginkább arra tippeltem, hogy erről a tőről csak nyomort arathatnak. Az embereknek eleinte se kedvük, se indíttatásuk nem volt a munkához. Mindenki várt. Ki a forradalomra, ki az amerikaiakra, ki a nagyharangra. Könnyen fül-lenthetném: én bíztam a téeszben. Ki tudná ellenőrizni? De adódnak az ember életében pillanatok, amikor nincs értelme a hazugságnak, amikor még vé-rét sem sajnálná, csakhogy elmondhasson pár, fejében rekedt, őszinte gondolatot. Higgyék el, én most így vagyok! Persze ennyi idő távolából már látom, ha nem jön ez a téeszcsé, egyes maszekoknak – köztük majdnem biztos, hogy nekem is – telt volna ugyan traktorra, de a többség vagy beledöglött volna a munkába, vagy elmenekült volna a városba, a gyárba.

Ötvenkilencben még másként spekuláltunk. Szó ki nem fejezi a föld, a kitervelt jövő elvesztése miatti elkeseredésünket, mint ahogy szám nem méri, hogy mi mindent elpazaroltunk mi abban az időben. Egység? Maguk talán már azt sem tudják, mi fán terem ez a szó. Akkor ez volt a munka mértéke, amit néha átszámoltak kevéske terményre, forintra. Az első években még mást sem lehetett hallani: »Szart sem ér az egység. Egy egységért dolgozzak egész nap? Írj be hármat, neked semmibe sem kerül!«

De még az egységig is el kellett jutni valahogy. A mi falunkban, mint már mondtam: nem volt túl sok baj a szervezéssel. Egypár nagyszájú emberre ráijesztettek, a többi meg ment utánuk, mint a kerge birka. A Koloncsár család tartotta magát legtovább, de valamivel őket is rávették a belépésre. Talán húsz, huszonöt olyan ember maradt kint a téeszből, akik mivel földjük, állatuk kevés volt, nem nagyon nyomtak a latban, ezért talonba tették őket a szervezők. Egy keddi napon lettünk termelőszövetkezeti község. Az újság is írt róla, elővehetik! Mi pedig megválasztottuk a lebukott tanácselnököt, a Borza Pétert téeszelnöknek, és vártunk. Ezt-azt elvittek tőlem is, majd, mint ahogy meséltem már, beállított hozzánk az elnök Péter meg a harmadikszomszéd Lajos. Alig, hogy az igent kimondtam, másnap már gyűlésre hívtak...”

* * *

Suta Kálmán sosem szeretett az irodákba járni. Tudta: a hivatalban mindig ott fészkel a hatalom meg a kiszolgáltatottság. Az ajtóban megállt, köszö-rült egyet a torkán, nadrágjába törölte izzadó tenyerét, majd némi fohászko-

dás után belépett. Nem ő érkezett elsőnek. A könyvelőnek szánt harmadikszomszéd Horváth Lajos a falutérképből akart valamit kiolvasni. A többiek pedig a székekre feszítve a terem egy-egy sarkát, a levegőt, a plafont lyuggatták tekintetükkel. Suta Kálmán után pár perccel a Pósa gyerek lihegett be. Még köszönésre jutott ideje, mert az elnök Péter, aki addig papírokat nyálazgatott, egyszerre rádörrent a társaságra:

– Elvtársak! Holnap megint közgyűlést tartunk, megválasztjuk a teljes vezetőséget. A járásnál megígérték, mellénk állnak. Ez azt jelenti, hogy bízunk bennünk! Hallom, néhányan a faluban, köztük a Koloncsárok, máris hangoskodnak. De én kijelentem maguknak, itt nem lesz lázadás! Elintézttem, a közgyűléseken részt vesz a rendőr. Ha valaki túl sokat handabandázik, elvezettetjük és kész. Vigyázni kell, mert olyan most ez a falu, mint a száraz tapló, egyetlen szótól is tüzet foghat. De, amennyiben holnap magukra szavaz a tagság, akkor nyert ügyünk lesz, és legközelebb már könnyebben elcsendesítjük a nagyszájúakat. Ezt megígérhetem!

– Én egyetértek az elnök elvtárral – pattant fel Horváth Lajos. – Egy lehet csak a jelszó: „*Aki nincs velünk, az ellenünk!*”. Ez tiszta sor!

– Van még valakinek mondandója? – érdeklődött az elnök Péter, miközben felállt, és járkálni kezdett az irodában. Az olajos padló minden lépténél megnyikordult.

A falusi Juhász Miklós megköszörülte a torkát. Hirtelen minden pillantás feléje vágódott. Ő meg gyorsan legyintett egyet a kezével, hogy semmi, semmi, dehogyan akar ő szólni, csak a légcsőve rendetlenkedik.

– Én azt gondolom – szólalt meg teljesen váratlanul az ifjabb Pósa –, hogy a Koloncsárokat mégsem ártana bevenni a vezetőségbe. Hat családról van szó, összetartóak és szegről-végről rokonuk a fél falu. Azt sem szabad elfelejteni, hogy majdnem ötven hold földet hoztak a közösbe.

– Én nem ülök a Koloncsárokkal egy asztalhoz! – hördült fel Suta Kálmán.

– Nem is kell – sietett megnyugtani a harmadikszomszéd Horváth Lajos. – Értsék meg már végre, hogy a múlt az már semmit sem számít! Én egy székérdereknői földet se hoztam a közösbe, mégis éppúgy az enyém is a técesz, akárcsak a maguké. Ez tiszta sor! A gyár a munkásoké, de nem külön-külön, hanem egyben. Hat évig dolgoztam egy jó esztergagépen, mielőtt kikértek a téeszszervezéshez, mégsem hozhattam magammal a masinát. Ugyanígy a földjét sem kérheti vissza az, akinek bűdös a közösködés. A Koloncsárokra éppen azért nincs szükségünk, mert nagy a retyerutyájuk. Különben meg hátráltatták a szervezést, nélkülük már jóval korábban termelőszövetkezeti köz-

ség lehettünk volna. Én a Suta Kálmánt javasoltam elnökhelyettes brigádvezetőnek, mert ő a mi emberünk. Ez tiszta sor!

Ezzel azután vége is lett a megbeszélésnek. Az elnök Péter elbocsátó szavaira, hogy „*Akkor ezt kitárgyaltuk*”, szedelőzködni kezdett a társaság.

A kocsma előtt az újdonsült elnök lecövekelte. Félrenyelt liba módjára megriszálta fehér ingbe bújtatott hosszú nyakát. Sejthető volt a mondókája:

– Lépünk be egy kicsit! Megiszunk egy-két pohárral. Nem árt, ha kisze szokjuk egymást. Igazam van, Kálmán?

Suta Kálmán valami mosolyt kent szét az arcán, s fejével mondogatta tétován az igent, pedig már kezdett ugyancsak elege lenni a kedélyeskedésből. Meg is jegyezte:

– Az a helyzet, hogy igyekezni kellene haza, megitatni. Az asszonynak fáj a dereka, a lányka meg gyenge még a vízhúzásra.

– Nem oda Buda! – nyúlt utána az elnök. – Rögtön az elején kihúznál a sorból? Elszopogatunk egy-két decit és kész! Sokáig én sem maradok, mert rengeteg az intéznivalóm. De azt jegyezd meg, Kálmán, hogy a demokráciában mindig a többség dönt!

– Ez tiszta sor! – helyeselt a könyvelőnek szánt Horváth Lajos.

– No jó, én kérem az első kört! – hátrált meg Suta Kálmán.

Mutatóujját feltartva parancsot adott a csaposnak, s két perc múlva már eléjük is rakták a fröccsöket.

– Jobb lett volna egy fél törköly – fanyalgott Csepregi Karcsi. – Én sosem voltam borissza.

– Majd ha te rendelsz, akkor válogathatsz! – torkolta le Suta Kálmán. – Különben is, hallhattad az elnököt: mindig a többség dönt.

– Látom, jól megleszünk mi egymással – nevetett az elnök Péter, és huncutan körbepillantott.

– Azt még majd meglátjuk – dörmögte Suta Kálmán, majd emlékeztetve a társaságot az elfoglaltságára, a második kör után kerekét oldott.

A hazafelé úton váltig ott harangoztak a fejében a szavak. „*Aki nincs velünk, az ellenünk!*” Bár jól megnyújtotta a lépteit, mire az utcasarokra ért, vöröset okádott a nap. A kút nyikorgása elárulta, a felesége megunt a várakozást.

– Ejnye már, minek kínzod a derekadat? – korholta meg elnézően az asszonyt. – A vízhúzás az én dolgom. Tudhattad, ha hosszabban kimaradok, akkor azt előre bejelentem. Egy fröccsre be kellett ugranom, mert még kitálalták volna, hogy ellenük vagyok.

– Jobb is, ha velük tartasz, mert sokan szívesen befurakodnának a helyedre – árulta el aggodalmát Sutáné. Fájó derekára támasztotta a kezét, majd

kissé görnyedten elballagott a ház felé. Suta Kálmán meg csak merte a vizet, már a pereméig volt a vályú, s még mindig azt latolgatta: mit is tegyen? Le-köszönjön még a gyűlés előtt a brigádvezetőségről, vagy maradjon? Tudta, az emberek sosem nézik jó szemmel, ha valaki túlságosan fölējük kerekedik. Gyermekkorukban, a szilvasban azzal ijesztgették egymást: „*Hiába mászol, úgyis visszahúzlak.*” Meg is tették, cibálták egymást gatyaszakadtáig. Nem volt ez másként később sem, de ezt a huzakodást emberi sorsok bánták.

Már kezdett sűrűsödni a domb árnyéka, mikor Suta Kálmán belépett a konyhába moslékot keverni.

– Hát a Katika? – nézett körbe furcsállódva.

– Átengedtem egy kicsit a harmadikszomszéd Lajosékhoz – újságolta a felesége. – Most, hogy így egybekerültetek a vezetőségben, nem árt, ha a gyerekek is jobban megszokják egymást. Tudhatod, a pénz a könyvelő zsebében van!

Suta Kálmán magában dohogva emelte szájához a vizesbögrét.

Nem szólt, mert azt tartotta, hogy asszonymak férfielveket magyarázni annyi, mint sötét szobába vékával világosságot hordani. Az sem volt titok előtte, hogy a feleségében mindig ott szunnyadt a nagyravágyás.

Éppen indult vissza az istálló felé, amikor kivágódott az utcaajtó, és inaszakadtából rohant be rajta a kisleány. Suta Kálmán még a vasvillát se támasztotta le, rögtön a Katika felé lépett.

– Téged meg mi lelt? Bántott talán valaki? Beszélj már, ki ríkatott meg? Istenemre, kitekerem a nyakát!

– Apu, ugye téged nem ölnek meg? – karolta át apja derekát a még mindig hüppögő leány.

– Engem? Miért ölnének meg? – csodálkozott Suta Kálmán, és kérges kezével megsimogatta a kislány könnyektől iszamós arcát.

– A Lajos bácsit éppen most vitték haza. Mindene csupa vér.

Suta Kálmán épp csak beemelte a Katikát a konyhába és már neki is lódult a szürkületnek. Az előbb hallott mondatok ott köröztek a fejében: „*Apu, ugye téged nem ölnek meg? A Lajos bácsit most vitték haza, mindene csupa vér.*” Hirtelen úgy vélte, hogy a kerítés sarkánál megmozdult valami. Sajnál-ni kezdte, hogy megvált a vasvillától. De visszafordulni már gyávaság lett volna. Közelebb érve azután, látta, hogy a szilvafa szomorú ága ijesztette meg. „*Apu, ugye téged nem ölnek meg?*” ötlött fel benne ismét a kisleány őszinte rémülete. Egy pillanatig sem volt kétséges előtte, hogy a Horváth Lajos csak a téeszért kaphatta a kést. Az esztergályozás miatt aligha volt haragosa. De a szervezéskor is sokat koptatta a száját, utána pedig kikönyörögte

magának a könyvelőséget. Mindegyikért könnyen megorrolhatott valaki. És a sok felesleges szájolás, hősködés sem termett barátokat.

Suta Kálmán érkezésekor már kisebbfajta csődület volt Horváthéknál. Ott se-rénykedett Baróti, az öreg doktor is, akinek jószágos arcáról sosem tűnt el a mosoly.

– Egy hét múlva kutya baja sem lesz – nyugtatta meg a betegét. – Ha akar, esztergálhat is.

– Nem vagyok én már esztergályos! – zúdult fel fektében is harmadikszomszéd Horváth Lajos. – Juliska, neked is megmondtam, nem orvos kell ide, hanem a rendőrség! Begyűjtetem az összes Koloncásárt. Meg akartak gyilkolni, ez tiszta sor!

A doki, miközben az előre odakészített lavórban a kezét mosta, úgy tett, mintha elkerülnék a szavak, vagy nem ismerné az értelmüket. Horváthné együtt nyögött, szenvedett a férjével, s a kíváncsian nézelődő fia fejét az ölé-be szoritotta. A két szomszédasszony csöndesen puszogott egymással, a macska meg mit sem sejtve, felugrott a dunyhára. A beteg azonnal lerúgta.

– Azért bevittem a kórházba – szólalt meg újól az orvos. – Jobb, ha meg-röntgenezik, nincs-e valami belső sérülése. Én úgy sejttem, hogy a lapockáján meg-csúszhatott a kés, különben sem lehetett valami erős a szúrás. A vágást összevarrtam, öt öltés van a hátán. Inkább oldalt fekdjön, míg megjön a mentő.

– Addig én egy tapodtat sem megyek – emelte fel a fejét a fájdalomtól grimaszolva Horváth Lajos –, míg ide nem hozzák a gyilkosaimat. Ezt nem úszhat-ják meg szárazon a Koloncásárok. Kálmán bátyám, legalább maga segítsen!

– Honnét veszed, hogy ők voltak? – firtatta Suta Kálmán. – Láttad talán valamelyiket?

– Már hogy láttam volna, amikor orvul, hátulról támadtak rám? Csak a szúrást éreztem és nekitántorodtam a kerítésnek.

– A sebből ítélve, nagyobbacska kés lehetett – ismerte el a felkínált borospohár felé nyúlva az orvos. – Nem bugylibicska, inkább olyan disznóölő féle.

– Hallja, Kálmán bátyám? Disznóölő késsel akarták kioltani az életemet.

– Egy óra múlva itt lesz a mentő – kiáltott be az ajtón a postáskisasszony.

* * *

„...Miközben hazafele botorkáltam, aznap már másodszor is komolyan fontolóra vettem, hogy leköszönök a jelöltségről. Egyetlen porcikám sem kí-

vánta a közösködést és főként nem a hatalmat, a rangot. Higgyék el, aki látószólag erős, annak több a félnivalója, mint a gyengének. Mert mi történik a nyápic gyerekkel, ugyanaz, mint a kis országokkal, egyesek megverik, mások megvédik. De az erőt csak egyszer kell legyőzni, és máris megtörik körülötte minden varázs, belerúg még a béna is. A gyenge az eleve fél, kerüli a kockázatos helyzeteket. Az erős meg vonzza a veszélyt.

...Mostanság a fröccsök savanyúságát dédelgetve a számban, el-elrágódok a saját életemen és a világ folyásán. A nyolcadik, tizedik pohár után jönnek a legfurcsább gondolataim. De olyanok ám: hogy mitől ember az ember, meg hogy mennyire mulandó a dicsőség?

Régen sokan még annak is örültek, ha pár szóra leálltam velük az utcán. Pedig hát ki voltam én? Brigádvezető, téeszelnök-helyettes, téeszelnök. Egy faluval odább már a nevemet sem nagyon ismerték. Itt viszont körüludvaroltak az emberek. Azok, akik mostanra a község szégyenének, a fröccsök koldusának tartanak. Hanem az a legszörnyűbb, hogy ha jól belegondolok, én is az ő igazságukat látom. Ki lakik még rajtam kívül egy deszkából összetákoltszéljárta bódében? Hét környező faluban senki. Ki tudja rajtam kívül, hogy százhusz napig tart legfeljebb az élete? Senki, barátaim, senki. Pedig nem vagyok még aggastyán, sőt alkoholista sem, szép házam áll a Fő utcán...

A múltkoriban egy Volgán idevágatott ez a mostani közös elnök. Kétszer is körbejárta az udvart, majd rám szólt: *»Figyeljen csak, hé!«* Így ám! *»Figyeljen csak, hé! Én nem bánom, ha meghúzódik itt a fészkerben, legalább vigyáz a gépekre. De nemsokára kezdődik a kukoricaszedés, és akkor le is út, fel is út, mert kell a bódé helye a szárításhoz!«*

...Ezt mondta, nekem, aki alapító, aki vezető voltam a téeszében. Nem töröltem képen. Dehogy. Talán még el is köszöntem tőle. Állítólag még százhusz napig elpislákolhat az életem lángja. Százhusz nap. Fél lábbon is kibírom. Négy hónapig el lehet túrni a megaláztatást, a kivetettséget, sőt még a halál kopogtatását is. Az új elnököt persze nem érdekelte, hogy nekem most ez a fészker az otthonom, s ha még innét is elkergetnek, akkor nincs hova mennem. Mert idegenhez nem megyek, haza mégúgy sem.

...Néha azért elfog a keserűség és összeszorul a torkom. Miért kellett ennek így történnie? De hagyjuk! Az élet a legnagyobb bajkeverő, én meg nem voltam elég erős. Hiába szántam rá magam párszor a jóra, meghátráltam..."

* * *

A Horváth Lajos megtámadását követő reggelen Suta Kálmán kifordított fejével ébredt. Agyában még ott zsongott a fáradság, a bizonytalanság. Nyolc óra tájban összekapta magát és elment a tanácsházára. Az elnök Péter éppen a körmeit piszkálgatta.

– Ide figyelj, Péter! – nyitott rá köszönés nélkül Suta Kálmán. – Hibás az elképzelésed. Téged már megválasztottak, így nincs mitől félned. Ezért én azt mondom: keressenek az emberek ma délután olyant brigádvezetőjükné, akit igazándiból ők akarnak. Nehogy azt hidd, hogy a falutól tartok, hiszen már megbocsáss az igaz szóért, olyanná váltak az itteni parasztok, mint a birka, ha elől megy egy kolompos, elballag utána a nyáj szép sorjában. Inkább a magam elhivatottságát nem érzem erre a főnökösösködéssre. Eddig is csak a lovaknak, az ökröknek parancsoltam, a napszámosokat inkább megkértem, mint dirigáltam. Nem akarok én a téesz miatt magamnak haragosokat. Lemondok inkább a brigádvezetésről.

– Ijedős ember vagy te, Kálmán! – legyintett széles mozdulattal az elnök Péter. – A Koloncsárokat most hallgatja ki a rendőrség. Ha rájuk bizonyosodik, hogy megtámadták a Lajost, senki sem mer melléjük állni. Különben a gyűlést elhalasztjuk, kivárjuk, míg felépül a könyvelő. Te meg, ha már egyszer odaadtad a szavadat, ne vedd vissza!

Suta Kálmán kedvetlenül mérte hazafele az utat. Száját szinte összeforrasztotta a tehetetlenség. Még az utcára kiszököső tyúkokat is szó nélkül, csak a kezével hessegette vissza. Sutáné sem faggatta, úgy tett, mint aki nagyon belemerült a sütkérezésbe. Másnap, harmadnap egymás után sorjázta befele az utcáról a hírek. Egyik szomszédasszony azt újságolta, hogy a Koloncsárokat be se vitték a rendőrségre, a másik azt, hogy a Koloncsár Imre megkereste a Horváth Lajost.

Suta Kálmán egyszer csak elunta a sok szedett-vedett beszédet. Leereszkedett a pincébe, szívtott egy héber bort, teletöltötte vele a fehér üveget és meglátogatta a harmadikszomszédot. Éppen egyedül találta. A könyvelőjelölt a tűzhely előtti széken ült, inge alól kivilágított a kötés fehére.

– Hallom, gyógyulgatsz. Fogyaszd egészséggel! – tette az asztalra a bort Suta Kálmán.

– Köszönöm – szűrte foga között a szót a másik.

– Azt beszélnek, nincs meg a tettes?

– Nincs.

– Meg azt is hallottam, hogy a Koloncsárok három faluval arrább voltak, temetésen. Száz tanújuk is van rá.

Horváth Lajos fájdalmas arccal vonta meg a vállát.

– Lehet.

– Most biztos megharagudtak rád a gyanúsítgatás miatt.

– Lehet.

– Nem vagy valami beszédes kedvedben – állapította meg aényt Suta Kálmán.

– Miért, maga táncolna, ha hátba szúrnák, és még csak nem is sejtené, hogy ki volt a jóakarója? Tiszta sor. A Koloncsárokra gyanakodtam, mert legénykorában mindegyik nagy bicskás hírében járt, és a szervezéskor megint csak velük volt a legtöbb bajunk. Maga is rájuk tippelt volna az én helyemben, ez tiszta sor. Azt mondja, megharagszanak? Tegnap itt járt a Koloncsár Imre, tudja, a legfiatalabb. Bort is, süteményt is hozott. Látogatóba jött.

– Mert több esze van, mint neked.

– Lehetséges. Én már arra is gondoltam, Kálmán bátyám, hogy a Pósa gyereknek igaza volt azon a megbeszélésen. Valamelyik Koloncsárnak mégiscsak helyet kellene szorítani a vezetőségben. Ez az Imre igazán rendes fiatalembernek látszik. Együtt lehetne vele működni.

– Ha bajt akartok magatoknak, az a ti dolgotok. Eddig is ti válogattátok a kotlós alá a tojást. Azt ne várd, hogy én egy Koloncsár mellett korteskedjek. Inkább azért kereslek, mert visszalépnék a jelöltségről.

– Nem kell mindjárt meghátrálni! Majd úgy intézzük, hogy elnökhelyetesként a gyalogos brigádvezetővel, mert azt a tisztet gondoltuk a Koloncsárnak, magának ne kelljen foglalkozni.

– Nem félek én tőlük, ezt a fiatalabbikat meg alig ismerem. Ha nem Koloncsár tőről hajtott volna, akkor tőlem még tisztességes ember is lehetne. De rendes Koloncsárt még nem hordott a hátán a föld. Ezeknek két erős várak van: a család és a vallás.

Horváth Lajos mintha meg sem hallotta volna Suta Kálmán mondókáját. Tudta: a Koloncsár és a Suta család között már régi az ellenségeskedés.

* * *

„...Ennek a cirkusznak végül is az lett a vége, hogy elmentem arra a választógyűlésre. Hiába ültem az utolsó sorba, feleslegesen mondtam el fennhangon is a megjelenteknek, hogy keressenek nálam alkalmasabbat, csak megválasztottak, és bekerült a vezetőségbe a Koloncsár Imre is. A feleségem

napokig ragyogott az örömtől, mert a népek hamar feltitulálták, hogy: »így elnökhelyettesné«, meg »úgy elnökhelyettesné«. A harmadikszomszéd Lajos igyekezett mindenkinek a fejébe vézni az új beosztását. Minden harmadik mondata azzal kezdődött: »én, a könyvelő«. Úgyhogy a faluban rögtön el is nevezték Könyvelőlajcsinak. Egy idő után már otthon a feleséggel sem »harmadikszomszéd Lajosoztuk«, hanem előléptettük »Könyvelőlajcsivá«...

Rövid idő alatt én is beálltam a sorba és arra eszméltem, hogy a téesz minden gondja-baja a nyakamba szakadt. Az elnök Péter nem sokat törődött a napi munkával. Gyűlésekre, tanfolyamokra mászkált. A földhöz mindig keveset értett. Léleekben pedig megmaradt tanácselnöknek és tépte a száját, ha kellett, ha nem. Néha behívott az irodába, megbeszéltük a soros dolgokat, de ő leginkább az emberekről faggatódzott: »Vannak-e szabotálók, akik nem akarnak dolgozni?« Én meg inkább elhallgattam az igazságot. Mert jóformán csak bajok voltak. A tagok nehezen szokták a közös munkát. Pedig időben nem volt túl távol az az időszak, amikor sokan közülünk bandákban arattak, napszámba jártak. De tudják, hogyan van. Az ember hamar megtanulja: ez az enyém, az a tied; a miénknek meg – mint már többször mondtam –, sosem volt igazán nagy becsülete...

Az első évben sokszor kellett átszervezni a gyalogos brigádokat, mert hol az egyik, hol a másik ember jelentette ki: »Én azzal nem ülök egy lovas kocsi.« »Én ezzel nem dolgozok.«

Dolgozni? Ugyan...! Egynéhány gürcölésre született tagot leszámítva, a többség csak tessék-lássék munkát végzett, vagy még annyit sem. Mikor nehezen összejött harminc-negyven ember a kapálásokra, voltak, akik benne hagyták a fele gyomot, mások egy soral se végeztek egész nap, megint mások úgy megegyelték a répát, hogy kétlépésenként maradt egy-egy tő. Az állattenyésztés? Jobb, ha nem is beszélünk róla. Annyit szenvedtek az állataink az első időben, hogy más országokban kínzásért elítéltek volna bennünket. A beosztott tagok nem jelentek meg az istállóknál. Takarmányos, fejő, pásztor, etető mind a maga munkáját, hangulatát tartotta előbbre valónak. Így azután vagy a többiek csinálták meg a dolgukat, vagy megsajnálva szegény marhákat, disznókat, magam álltam be etetni...

Némelyek a saját portájukon lévő nagyobb istállóikban gondozták az összehordott közös állatokat. Ők sokszor a saját állataikkal etették meg az odavitt széna, lucerna egy részét. Így azután ezt már eleve igyekeztem bekalakulálni a mennyiségbe. Csakhogy nem volt elég takarmány sem. Szerencsére időben kapcsoltam, és az elnök Pétert rábeszéltem, hogy vásároljunk a Micsurintól kétkazalnyi szénát. Azokkal húztuk ki az első közös telet. Voltak té-

eszek, ahol a marhák, a birkák megdöglöttek. Július környékén az elnök Péter kidoboltatta: »Aki nem jár ki rendszeren a közösbe, annak a kertjét, az otthoni tehenét is elvesszük!« Így egy ideig többen megjelentek a trombitaszóra csakhogy, köszönet már nem nagyon volt a munkájukban...

Minden nap bizonytalansággal kezdődött, mert valaki mindig meggondolta magát, valakiknek mindig fontosabb volt a maszek, a ház körüli dolog, vagy csak egyáltalán nem fogadta el, hogy mások mondják meg neki, mit kell tennie. A Bedők Pista bicskát rántott, amikor a fiatalabbik Koloncsár szólt neki, hogy rosszul terítették el a trágyát. Egyszer az istállóban, ketten vasvillával mentek egymásnak, valamiféle neveléses apróság miatt. Leginkább a szabadság elvesztése szította az indulatokat. Azelőtt az emberek többségének csak a munka meg a természet parancsolt. De a közösben menten elkezdődött a rangért való kakaskodás meg a talpnyalás...

Gyülekeztek körülöttem is a tagok, mint legyek a cukron. Hol ez, hol az hívott egy fröccsre, de én akkoriban nagyon tartottam magamat. Reggel megittam egy pohárral, és esetleg délután a másikat...

...A múltkorában megállított az egyik öregember, a téesz alatt sokat segített nekem fogattal, egyébbel, mindig megemeltük egymás előtt a kalapot. Na, szóval megállított, azt mondta: »Kálmán, miért lettél te ilyen kocsmabonlondja? Az apád világegyetében színjőzan ember volt, öregapád meg a bor legfőbb őrzőjének számított...« Mit válaszolhattam volna? Azt, hogy nekem muszáj innom, mert így ér időre utol a halál? Úgysem értené...

...És az is igaz, hogy mikor az ember beletemetkezhet a dolgába, akkor nem gondol az ivásra. A munka az altat. Csillapítja a fájdalmat, feledteti a bánatot, biztatóvá teszi a jövőt. Igen, a munka olyan, mint a kábítószer. Úgy hallom, mostanság külföldön az ópium a divat. Ha hozzájuthatnék, én is kipróbálnám. Ki én! Bevennék belőle egy kanálfejjel, mint különösen rosszízű reggeleken a szódobikar-bónából, és szép csendesen, álom hátán átcúsznék a másvilágra. Oda, ahol nem fúj a szél, ahol nem fáj az elhagyatottság. Lelógáznám a lábamat egy felhő széléről, s bevetném cukordinnyével az egész földet..."

* * *

– Gyere csak be! – röffent rá Suta Kálmánra a résnyire nyitva hagyott ajtón át az elnök Péter. – Kigondoltam valamit, hallod-e! Tegnap egy előadásom voltam. A hevesieknek huszonöt-harmincezer forint körül hozott egy hold

dinnye. Tíz kataszteren foglalkoztak vele, és 150 ezer forint volt a tiszta haszon. Csaknem annyi, mint amit mi a zárszámadáskor kifizetünk. Jövőre mi is belevághatnánk száz holdon. Gondold csak el! Másfél millió forint nyereség. Befognánk egy időre a járás száját, a tagság is örülne, és talán még egy olyan teherautót is vehetnénk, amilyent a múltkorában az egyik állami gazdaságban láttam. Az is nagyszerű dolog ám! Csak rá kell rakni a ganét, és a földön egyedül borítja le. No, mit szólsz a dinnyéhez?

– Marhaság – legyintett Suta Kálmán, s szemével az ablakon túli tájat vallatta.

– Micsodaaa? – csúsztatva meg hangját az elnök Péter, s arcán kivirágzott a megrökönyödés.

– Tudod, mekkora az a száz hold? Az egész Balog-tag, de hozzá még a Sárosföldek is. Ki tudna akkora dinnyést megművelni? És kinek lehetne anynyi dinnyét eladni? Háromnegyed részébe belepisálna a Lőrinc.

– Megvennék a városiak – kötötte az ebet a karóhoz az elnök.

– Melyik városiak? Mert száz holdról Pestet, Budát el lehetne látni. Kétháromezer ölon esetleg megpróbálhatnánk. De itt helyben nincs hozzáértő ember. Dinnyést kellene hozatni, az meg ellopja a hasznot. Ráadásul a földünk se elég melegek...

– Tebelőled, Kálmán, hiányzik a bátorság. Nem jó dolog ez. Mert a világ az halad – jegyezte meg rosszállóan az elnök.

* * *

...Hát ilyen ember volt az elnök Péter. De amilyen gyorsan betüzesedett, olyan hamar le is hűlt. A dinnyehistória egykettőre elfelejtődött, mert közeledett az első esztendő vége, s vele a zárszámadás. Vihar szele kavargott a faluban. Kósza hírek kaptak lábra, s elégedetlenségtől prüszköltek az emberek. Hadd tegyem hozzá: nem is alaptalanul. Azok, akiknek az egyéni korból nem maradt elég tartalék a kamrájukban, megsínylették a téesz első esztendéit. Amit kerestek, az az éhenhaláshoz sok volt, a jóllakáshoz meg kevés.

Az első zárszámadást a kocsmában tartottuk. A gyerekek átcipeltek az iskolából egy dobogót, hogy a vezetőség mégse keveredjen el a tagság között. És mi úgy ültünk ott fent, mint gyanúsítottak az ítélszék előtt. Mert a tagság a legszigorúbb bíró. Könnyű parancsot adni a megyénél, a járásnál, de még legfőnt is, hogy most dohányra van szükség, most meg pitypang kellene. Ve-

lünk is elvettettek hatvan hold kendert, senki sem törődött azzal, hogy nálunk emberemlékezet óta se termeltek hasonlót...

Voltak olyan esztendőik, amikor egyszerűen megszabta a pártbizottság, a tanács: ebből ennyit, abból annyit termeljünk, s örültünk, hogy a földünk futotta a sok számra. A főnökség rá sem hederített, hogy vannak növények, amelyek egy fityinget se jövedelmeznek. A fullajtárok hordozták az utasításokat: »Ezt várja tőletek az ország.« De a tagság vádló, vallató tekintete elé nekünk kellett odaállni és válaszolni, amikor megkérdezték: »*Mondd, Kálmán, egyéni korodban miért nem termeltél cirkot, kendert?*«...

A téesz megtörte a falusi ember öntudatát, akinek addig, ha hibázott is, ott volt a földje biztosítéknak, vagy azért, hogy a következő esztendőben újra kezdhesse. Csakhogy ez a tartalék eltűnt, és vele az önbizalom egy része is. És ennyi idő után már azt is kijelenthetem, kész csoda, hogy megúsztuk azokat a zűrös, zavaros időket. Az első esztendőket, mikor még szép szóval sem tudtunk eleget fizetni, majd a későbbiek, mikor a hanyagság, a nemtörődömség, a tévedések naponta utolértek bennünket...

A legelső zárszámadás majdnem botrányba fulladt. Mikor bejelentettük, hogy összesen huszonhárom forint az egység értéke és ebből tizennyolcat már természetben kiadtunk, olyan zúgolódás támadt, hogy megremegtek bele a kocsmákos ablakai. Az elnök Péter, ahogy említettem, még a Rákosi idejében tanult bele a Betlehembe, amikor elég volt egy-egy torokköszörülés, egy rosszalló, ejnye-ejnye, és már a legyek is hangfogóval repültek. Így aztán neki volt a legszokatlanabb a nyílt szembehelyezkedés, a mennyezetrogyasztó hangzavar..."

* * *

– Elvtársak, mindenki elmondhatja a véleményét! – verte az asztalt nekivörösödve az elnök Péter. – Szólhatnak, de csak egyenként.

Am csupán akkor csitult el a tömeg, amikor a terem közepén felállt Balogh Izidor, egy böhöm nagy ember, két férfinak is elegendő hanggal. Ő túlharsogta a még motyogókat, a már pisszegőket:

– Ide figyeljen a vezetőség! – bődült bele a zsvajjba. – A menyem, aki a tanácsnál takarít, kiszámította, hogy az én járandóságom még a levonásokra sem futja. Állítólag harminckét forintot nekem kellene befizetnem a téeszasszába. Hova

lett a pénz, amiért egész esztendőben dolgoztam? A gyerekeim enni kérnek! Nem mondhatom nekik: zabáljatok majd jövőre! Lehet, hogy neked, Borza Péter, és neked, Suta Kálmán, jól jövedelmez a közösködés, de nekem kezd elegendem lenni belőle. Rossz egyenlődsdi az, amelyikben az egyiknek a rétes vastagja, a másinak meg csak a száraz tészta jut. A Suta Kálmánnak régen is jól ment a sora, van tartaléka, meg mindannyiatoknak, akik ott terpeszkedtek a dobogón.

– Csönd legyen, emberek! – kiáltott, megelőzendő az újbóli hangzavart az elnök. – A Balogh elvtárs dolgának majd utánanézzünk, mert minden biztonnyal valami tévedés történt.

– Tévedés? – kurjantott közbe valaki nevetve a tömegeből. – A téeszcsétek a tévedés.

– Az én gyerekeim már teljesen lerongyolódtak. Rosszabb a helyzet, mint a beszolgáltatás idején – kiáltotta Dombi Tibor.

Suta Kálmán megérezte, ha visszavonulót fújnak, sosem lesz megállás. Feláll mindenki, és külön-külön elsorolja, elsírja-ríja az összes bánatát. Különben is méregbe gurult, amiért az ő nevét kétszer is emlegették. Feltartotta a kezét, hogy szólni kíván.

– Az elnökhelyettes kér szót! – tudatta az amúgy is nyilvánvaló tény a Könyvelőljajcsi.

Suta Kálmán ráérősen kiegyenesedett. Fent az emelvényen magasabbnak tűnt még a Balogh Izidornál is. Köhintett egyet-kettőt, ahogy a paptól tanulta, majd amikor már a sustorgók is elcsendesedtek, beszélni kezdett:

– Jól tájékozódttál, Izidor. Természetbeli éppen úgy kaptál, mint a többiek, de a pénzbeli járandóságod valóban nem futotta ki még az OTI-t sem. Azt kérdezted, miért? Nos, elmondom. Tegyük fel, hogy az egyszeri embernek csak három hold földje volt a téeszcsé előtt. Azt állítja, beadta a közösbe. Pedig, ha jól utánanézzünk, akkor kiderül, hogy az illetőnek két hold földje a régi és az új háza mögé szorult, s ezeket időben áttestálta a gyerekei nevére. A téesztől pedig még külön kapott egy hold háztájit. Tehát ez az ember ügyesen kimódolta, hogy most se legyen kevesebbje, mint a téeszcsé előtt. És a három hold ezt-azt meg is kellett művelni, be is kellett takarítani. Csodák csodája, ennek a valakinek mindig olyankor volt sürgős az otthoni dolga, mikor a téeszcsében is nagy szükség lett volna rá. Egész esztendőben mindössze százhárom munkaegységet gyűjtött össze a mi kománk. Most ide figyeljen mindenki, te is Izidor! Én benne vagyok. Egyezzünk meg: nincs különbségtétel, nem vesszük figyelembe, ki mennyit dolgozott, hanem elosztjuk egyformán a pénzt.

– Azt nem lehet! Kapjon mindenki a munkája szerint – rikkantott Fekete Pista.

Mire egy másik tag:

– A Balogh Izidornak négy anyadisznó áll az ólaiban. Csak azokból többet árul, mint amennyit mi egész esztendőben keresünk.

– Nekem is azt mondta a Balogh sógor, hogy ne legyek a közös bérese – pattant fel Debrei János.

Suta Kálmán ismét felállt és rendre intette a hangoskodókat.

– Ne höbörögjenek, emberek! És ne is a Balogh Izidort áztassák! Legalább harmincan járnak még hasonló cipőben. A vezetőségi tagok elszámolását pedig kifüggesztetem a téeszirodán. Bárki leellenőrizheti, egy fillérrel, egy dekával sem kaptunk többet, mint amennyit maguk megszavaztak. Neked, Izidor még annyit azért szeretnék mondani: ismerlek jól, nem vagy buta ember, és tudad te kezdettől fogva, hogy hamisan szóltál. Itt, most a népek előtt megígérem, ha ragaszkodsz hozzá, elengedünk valamelyik gyárba. Ott bizonyára keresel majd annyit, hogy kifussa az OTI-t, s talán még a két felnőtt fiadnak is jut belőle ennivalóra. Elengedünk, de nem küldünk! Gondold meg! A gyárban napi nyolc óra a munkaidő. Ott nem mondhatod a szaktársaidnak: „*Máma ne várjatok, mert disznót kell elletnem*”. Az sem biztos, hogy éppen aratáskor kapod ki a szabadságodat, hiszen olyankor a városi emberek is üdülnek. Azután, ha mégis arra jutnál, Izidor, hogy itt maradsz végleg, akkor a jövőben becsületesebben kell dolgoznod! Nemcsak neked, hanem a többi hasonszőrűnek is. Most pedig szavazzanak, emberek! Kinek kell az egyenlősi?

A kezek már megfontoltabban mozogtak, mint a szájak: egyetlenegy sem emelkedett a magasba. Elterpeszkedett a csend, az elnök Péter elhadarta még hátralévő mondandóját. Majd csakhamar kiürült a terem.

– Hitemre, nem gondoltam, hogy ennyire értesz a nyelvükön – veregette hátba Suta Kálmánt az elnök.

* * *

„...Ugye most, amikor a napi huszonkét fröccsömet iszom, afféle részeges fecsegőnek gondolhatnak. De az eszem az tiszta, csak a testem beteg. Akkoriban pedig úgy olvastam én a tagság fejében, mint más a magyarul írott könyvben. És ezen nincs mit csodálkozni. Csak arra kellett gondolnom: mit tennék, mondanék én, ha az ő székükről szemlélném a világot. Jó pár esztendeig nem csaltak meg az érzéseim. De egy bizonyos idő elteltével kezdtem félrehúzni, mint a rossz ló. Nem kutattam az okát, pedig rögtön rá kellett vol-

na jönnöm, hogy bezárkóztak, elbújtak előlem az emberek. Őnekik még a saját porta, a család jelentette a legtöbbet, én meg már túlságosan belekeveredtem a téeszkeskedésbe. A haragosokat, az eltékozolt barátokat nem vásáron árulják, teremnek azok maguktól. Elég volt egyszer nemet mondani valakinek, és máris kidobolta a faluban: »*Ez a Suta Kálmán mostanában igen csak fennhordja az orrát.*« Eleinte nagyon vigyáztam a békességre, a szegénnyel kezet fogtam, a tehetősre mosolyogtam...

Ott volt például a Balogh Izidor esete. Tudtam: gyáva lélek szorult bele, de tisztában voltam azzal is, hogy a nyilvános megszégyenítésért valamilyen módon meg kell engesztelnem. Beosztottam takarmányosnak, ehhez több kedve is volt mint a kapáláshoz...”

* * *

Suta Kálmánt sosem a vekker, hanem mindig a másnapi munka gondja ébresztette. Mire a nap feltüzeltte első sugarait az égre, ő általában már megetetett, odakészítette a vizet a vályúba, majd úgy öt óra tájékán kicsit krakogva, prüsszölve felült a biciklijére és elkerekedett a major felé. Akkor is így kezdődött a napja.

A bekötőút elején csaknem elvágódott a keskeny, hóval lepett kerékvágásban. Mérgelődve leszállt és gyalogosan bandukolt tovább, viharlámpájával keresgélve a biztosabb lépések helyét. A friss havon már egy kitaposott szekényom vezetett elötte az urasági istállók felé. Kiérvén, mégis csukva találta az ajtót. Körüljárt az épületben, megveregette néhány, a közeledtére tápászkodó tehén farát. Majd elballagott a szérűskertbe megnézni, hogy összegereblyézték-e a takarmányt.

Jó ötvenméternyire is lehetett még a kazlaktól, mikor meghallotta, hogy arrafelé valaki nyög és káromkodik. Nosza, meglódult, s az egyik góréhoz érve látta, hogy a Balogh Izidor a földön gubbaszt és onnét tegezi az eget, miközben arcát görcsök szántják. Az elnökhelyettes brigádvezető először még arra gyanakodott, hogy valaki méreggel etette meg a földön fetrengőt, ám az Izidor egyre a lábára mutogatott.

Suta Kálmán lehajolva, a viharlámpa fényénél megdöbbenve látta, hogy a szegény, szerencsétlen, kínlódó ember belelépett a vasvillába, ami átszúrta a csizmája talpát, a lábfejét, s még ki is kandikált a tetején. A hó már egészen pirosra festődött az Izidor lába körül.

Háborút járt, böllér ember lévén, Suta Kálmán nem iszonyodott a vértől.

Segíteni kell – ez volt az első gondolata. Megfogta a villanyelet, és kiszakította a vasat a sebből. A Balogh Izidor a könnyfátyol mögül akkorát bödült, mint a háborús sziréna:

– Jaj, Kálmán, elvérék!

Suta Kálmán ott állt a kínokra feszített ember fölött és magában átkozta a tehetetlenségét. Teremtett lélek sem volt a közelben. Gyorsan kiszámolta: mire a faluból megfordul, fél óra is beletelhet. Kétségbeesetten, „*azt a keserves...*”-t emlegetve, hirtelen az istálló felé pillantott és eszébe ötlöttek a lovak, köztük a Sári, amelyet még ő szoktatott a hámba.

– Lovon megülnél-e? – kérdezte a fektében is hatalmas embert.

Azután nem is várta a választ, visszacsúszkált az istállóba, felszerszámozta a Sárit, majd letérdeltette a sérült mellé. Még így is neheze égett az egy mázsa harminc kiló körüli férfit a ló hátára feltuszkolni. Szerencsére odafele már a Balogh Izidor is megemberelte magát, belekapaszkodott a kanca sörényébe és úgy nyögte fájdalmát a nagyvilágba.

Suta Kálmán egyik kezében a kantárszárat fogva, csendesen nógatta a lovat. Még jóformán ki sem értek a majorból, mikor az Izidor csizmaszáran csurogni kezdett a vér, s attól fogva egyre sűrűbben pettyezte a fagyott hóval fehérített utat. Az elnökhelyettes brigádvezető a régi fahídnál megállította a menetet, leoldotta a nadrágszíját és elszorította vele az Izidor combját. Jó negyedóra beletelt, mire az orvos házához csúszkáltak. Akkorra már kivilágosodott.

Baróti, az öreg doktor arcáról lefagyott a mosoly, mikor meglátta a furcsa hármast: a két embert és a lovat. Gyorsan magára kapott valamit, azután Suta Kálmánnal együtt lesegítették a sebesültet. A tapasztalt orvos nem sokat teketóriázott, egy régebbi ollóval oldalt felmetszette a csizmát, ügyes kötéssel elszorította az eret, lekötötte a sebet és megtömte tetanuszsal a férfit.

– Ha maga nincs ott a közelben, Kálmán, akkor erről a szép darab emberről ma már a koporsós vehetne mértéket – nyilvánította ki munkáját befejezve a doktor.

– Köszönöm a segítségedet, Kálmán! – dünnyögte Balogh Izidor.

Suta Kálmán olyan „*jó, só*”-formán megvonta a vállát, felkapaszkodott a Sárra és visszaügetett a majorba. Még éppen ott érte a fogatosokat, akik nagy hangon már a hajnali balesetet tárgyalták. Mindenki tudta: a Balogh Izidor nem a közösért törte magát, hanem a háztáji földre akart egy forduló ingyen ganét fuvarozni.

* * *

„...A korai kelés szokásommá vált. Még itt, ebben a bódében is felébredtem hajnali ötkor, pedig ha legalább fél hétig eltartana az álom, könnyebben kiböjtölném a kocsmá nyitását. De régen minden istenáldotta reggel mennem kellett. Az állatok java része magánházaknál telelt. Naponta egyszer megnéztem, etetik-e őket becsülettel. Pontosabban azt, mennyire áll ki a bordájuk. Volt olyan hizómarha, amelyik fogyott inkább a közösben. Veszekedtem, sokszor felkötöttem a kötényt és magam álltam neki a kiéhezett állatok etetésének. Az én lovaim a Balogh Mátyásnál, a teheneim a Csapó Péternél voltak elszállásolva, szerencsére mindegyikük állatszerető ember volt, és néha én is juttattam a Mancinak és a Sárinak egy-egy mérő zabot...

Év közben odahelyeztek hozzánk egy agronómust, a Virág Vincét, aki valamelyik szomszéd faluban volt korábban gazdajegyző. Értett a gazdálkodáshoz, de volt egy nagy hibája: rettenetesen szerette az italt, ráadásul a rövidet. Ha kocsmá felé vezetett el az útja, mindig belépett, sokszor naponta hat-szor is. Lenyomott egy deci rumot vagy egy konyakot, aztán ment tovább. Estefelé már úgy kellett felsegíteni a csézára. Az elnök Péter túrta egy darabig, hiszen kényelmes volt a helyzete, mert a Virág az én segítségével elvezette a növénytermesztést, én a két másik brigádvezetővel felügyeltem az állattenyésztést...

A második esztendőben már önálló irodánk is lett. Egy régi, gazdátlan parasztházat sajátítottak ki erre a célra. Elhurcolkodtunk a tanácsról, és a korábban brigádvezetői irodának előléptetett sufniba újból visszaköltözhetett a kisbíró. Az újdonsült iroda éppen félúton volt a házamhoz és a kocsmához. Néha-néha én is benéztem az ivóba, nem annyira a fröccsért, hanem mert ott lehetett legőszintebben beszélgetni az emberekkel. A kocsmasztal mellett nincs főnök, beosztott, ott mindig az az úr, aki fizet. Ha a csárdafal beszélni tudna, abból is lehetne egy igazi történetet írni, mert ott bent bizony sok mindent összehordtak az emberek. Tőlem is állandóan tudakolták: »*Meddig bírja még a téesz? Mennyi lesz az egység? Igaz-e, hogy az Alföldön fellázadtak a parasztok?*« Általában, olyan lehet eső – lehet hó módjára válaszoltam. Bár ókor én is kifaggattam a Könyvelőljacsit, van-e még pénzünk, vagy mit beszélnek odabent a járásnál a téeszcsékről?...

Akkoriban már lassan megbékéltem a brigádvezetéssel, de a téesz temetésére szívesen elmentem volna. Összekeveredtek bennem a dolgok. A becsületem azt diktálta: ha már felvettem a mundért, meg is kell védenem. Mikor valami jól sikerült, akkor annak az örömét éreztem, ha nem is élveztem. A tagság hozzám hasonlóan vagy tépte, vagy túrta a hámat. Én min-

denkivel szívesen beszélgettem, de a kocsmában, ahol nem voltam olyan gyakori vendég, mint manapság, tartottam a számat. Gyorsan rájöttem, az ottani fröccsöket gyakorta már nem Suta Kálmánnak, hanem az elnökhelyettesnek, a brigadérosnak kérik...”

* * *

– Egy spriccert az elnökhelyettes úrnak! – kurjantotta valaki, mikor Suta Kálmán benyitott az ivóba. Ő, köszönömformán a hang irányába intett, majd kezébe vette a csurig töltött poharat és végighordozta tekintetét a bennlévőkön. Ennek bólintott, annak biccentett. Egyszer csak felfedezte, hogy a Börcsi Miska, aki után reggel hiába kajtatott az istállóban, az egyik asztalnál kókadozik.

– Ide süss, koma! – csapott a vállára. – Te itt vedelsz, a házadnál a jószág meg eltikkad a szomjúságtól. Mit gondolsz, ki itatja meg szegény párákat? Ha már a közös marháit nem is becsülöd, legalább a saját tehenedet látad volna el. Úgy bőg az a szegény pára, ha embert lát, hogy rossz hallani.

– Ne törődj vele, Kálmán bátyám! – húzta részeg vigyorra a száját Börcsi Miska. – Az én tehenem, nekem koplal. A közösét meg etesse a régi gazdája. Tegnap este hallottam, hogy a szomszédban már fel is oszlott a téeszcsé. Itt se bírja sokáig. Eladósodtunk, mint a Virág Pista nyula. A bankosok egy fityinget se hiteleznek már nekünk. Ha pedig pénzünk sem lesz, mehetünk, amerre a szél fúj. Maga még jól is jár, Kálmán, mert a kurgyákbeli földjébe marharépat vetettek. Lesz annak az ősszel olyan keletje, hogy nem győzi szétmérni. Jöjjön, igyon velem egy pohárral!

– Elég már neked, te – mormogta Suta Kálmán és elindult kifele.

– Annak öröme, hogy feloszlik a téesz – emelte meg a stampedlit a Börcsi Miska és felhajtott még egy adagot a mérgeesebbjéből.

– Ha feloszlik, hát feloszlik, de addig is ballagi haza és lásd el a jószágot! – szólt vissza a válla felett az elnökhelyettes brigadéros. – Vagy azt akarod, hogy valamelyik tehen régi gazdája grabancon kapjon majd az utcán, amiért tönkresilányítottad a barmait?

* * *

„...Haza is tántorgott a Miska, s délben, mikor újból rányitottam, már nagyjából levakarta az állatokat. Az esetben újabb bizonyágát láttam annak, hogy lesben áll az egész falu. Meglapultak, várták a téesz végét, hogy hirtenjében ott teremhessenek, ha valakinek el kell harapni a torkát, ha menteni kell a bevitt vagyont. A szívem mélyén én is egytettem velük.

...Pár hete meg itt ülök a kocsmában és mit hallok, az egyik asztalnál hajba kapnak az emberek, mert egyikük azt találta mondani, hogy: »*Fel kel-lene oszlatni ezt a rohadt téeszcsét.*« Igen, mostanság már sok ember azt se tudná, hogyan kell egy lovat az eke elé fogni, vagy esetleg, mikor kell a bűzát elvetni. Szakosodtak a tagok, van, aki már tizenöt éve csak az állattenyésztésben dolgozik, a másik a növénytermesztésben van otthon, a harmadik vegyszerez, a negyedik a traktort hajtja. Régen a parasztembernek mindenhez érteni kellett, és értett is, ha úgy hozta a sor...

Ezerféle történetet tudnék mesélni a téesz első éveiből. A munkamegtagadástól a lopásig, a verekedéstől a kurvázásig nálunk is előfordult minden. Új életet élt a falu. A vénasszonyok sosem fogytak ki a pletykákból, mert naponta lábra kapott valami szóbeszéd. Egyszer annak a hírét hozták, hogy jönnek már az amerikaiak, máskor meg arra esküdtek, hogy leváltják a Kádárt, amiért nálunk is csajkás kolhozt szervezett. Fecsegték az emberek mindenfélét. Így Börcsi Miska handabandázása is kiment a fejemből...”

* * *

– Jöjjön gyorsan, elnökhelyettes bácsi, hívatják a téeszirodára! – szaladt be egyszer Sutáékhoz az irodai mindenese-leány.

– Annyira nem lehet sürgetős az, hogy a reggelimet meg ne ehessem – vélte Suta Kálmán, és a villája végére kenyeret tűzve, kimártogatta a félig sült, lágy tojást. Csak amikor már a serpenyőt is fényesre törülgette, akkor állt fel és kiáltott a felesége után, kérve, siessen a fejéssel, mert érte jöttek. Útban a téesziroda felé dohogott, hogy bizonyára valami hiábavalóság miatt zaklatják, pedig a szótologatáshoz az elnök Péter és a Könyvelőljaci jobban értettek, mint ő.

Az irodában egy nyúlászorkalapos, tokásodó ember pöffeszkedett a vendégszéken és húsos ujjával a belépőre bökött.

– Maga az a Suta? – kérdezte felfújta pofával.

– Én volnék.

– Nos, halljuk, mikor oszlik fel a téesz?
 – Honnét tudjam? Azt mondják, maga jött a járástól.
 – Ne kötekedjen velem, mert megjárja! – fakadt ki a férfi és pufók arcát előntötte a vörösség. – Értesüléseink szerint maga az itteni kocsmában azzal bocsátotta útjára az egyik tehenészt, hogy már nem kell sokáig etetnie, mivel úgysis vége lesz a szövetkezetnek.

Suta Kálmánon egy pillanatra végigfutott, mi is lenne, ha a vádaskodó dagadékat kihajítaná az ablakon, de benőtt fejével, meggyűrt ésszel azonnal belátta a dolog hiábavalóságát. Vett egy mély lélegzetet, amitől kissé lekushadt benne az indulat, majd fogta magát és se szó, se beszéd, elindult kifelé.

– Hova megy? Hozzák vissza! – pattogott a járási.

– Rögtön jövök! – tudatta a megvádolt elnökhelyettes. Csak kint az utcán szaporázta meg kissé a lépteit. Meg sem állt a Börcsi Miska házáig. Ott ment a hang után, karon ragadta az éppen fát aprító, vékonypénzű tehenészt és magával húzta.

– Hova? Hé..., hú... – makogott Börcsi Miska.

– Majd időben megtudod.

Suta Kálmán, visszaérve az irodába, maga elé penderítette a tehenészt és ráförmedt:

– Pakolj csak ki, Miska! Mit állítottam én neked a kocsmában?

– Honnét tudjam? – szabadkozott a szegény előtoloncolt ember és hol az elnökhelyettesre, hol az idegenre pillantgatva olyan pofákat vágott, mint ha jobbról is, balról is képen teremtetnék.

– Azt beszéld el, hogy mivel bocsátottalak utadra akkor, amikor nem ettetted meg a teheneket! Emlékszel? Féldecizés közben, a csárdában leltem rád.

– Hát valami olyasfélét mondott, hogy amíg fel nem oszlik a téesz, addig csak lássam el becsülettel az állatokat.

– Szóval, míg fel nem oszlik a téesz? És azt nem említette az elnökhelyettesük, hogy mikor lesz az a maguk számára boldog nap? – érdeklődött kifényesedett arccal a járási.

– Ne forgassa ki a szavaimat! – ágaskodott fel Börcsi Miskában is az indulat. – Ilyenről szó sem volt. Még én meséltem a Kálmán bátyámnak, hogy a szomszédban már mindenki a maga földjét műveli.

– Így történt, én is hallottam – vetette közbe az egészen addig békésen szalonnázgató Koloncsár Imre.

– És maga kitől szerezte az értesüléseit? – bökött a járási tömpe ujjával Börcsi Mihály felé.

– Kitől, kitől? Hát egy hegyfalusi barátomtól. Olyan fekete képű. Imre, te biztosan ismered. Bodzabogyót, szedret szokott gyűjteni pálinkának. Jó cimbora, rendes ember, mindig megiszunk vele egy-két féldecit, ha összeaka-dunk. De a nevét én soha meg nem kérdeztem.

– Még hogy nem?... – húzta fel ritkás szemöldökét a hivatalos férfiú. – Akkor magát rémhírterjesztővé nyilvánítom. Vegye tudomásul, ennek lesz folytatása! Az elnökhelyettes elvtársat is gyanúba keverte a meggondolatlan fecsegésével. Jelenteni fogom az ügyet. Megvannak az eszközeink az ilyen reakciós egyének elcsendesítésére.

Börcsi Mihály elsápadt, az ina kásája megremegett, látszott, hogy nem sok kell már, és összecuslik, mint a bugylibicska.

A járási zsebre rakta a túlhegyesre faragott ceruzáit, becsatolta az aktatáskáját és menni készült. Ám még mielőtt az ajtóhoz ért volna, Suta Kálmán megfogta a kabátja ujját.

– Álljon csak meg egy szóra! Ez az ember jelentett fel engem? Ez a Miska?

– Dehogy!

– Hát akkor kicsoda?

– Azt nem mondhatom meg, csak ha a Bogdán elvtárs utasít rá.

– Szóval, nem árulja el? – kérdezte egyre szürkülő képpel Suta Kálmán.

– Talán, ha jobban leásunk, kiderül, nem is volt bejelentés, csupán el akart egy kicsit játszani velünk valaki. Üljön csak le! – nyomta vissza a székére a küldöttet. – Ilike! – kiáltott át a másik szobába. – Hívassa meg nekem a postásokkal a járásról a Bogdán elvtársat!

A hivatalos ember lábai enyhén remegtek (nem lehetett tudni, hogy a félelemtől vagy a haragtól), apró malacszemei meglepetten cikáztak körbe. Suta Kálmán, háttal a többiek felé, elállta az ajtót. Túl sok szó nem esett. Két óra is beletelt, mire felberregett a csengő, ismét megragadta a járási kabátját és maga elé tessékelte.

– Mi újság? – érdeklődött Bogdán, a járási osztályvezető.

– Halló. Szóval... Suta Kálmán beszél, itt van az egyik fullajtárja – harsogta a kagylóba az elnökhelyettes brigádvezető. – Beállított hozzánk és rám fogta, hogy rémhírterjesztő vagyok. Halló! Hallja, amit mondok? Nos, amíg meg nem tudom: ki jelentett fel, addig én el nem ereszttem ezt az embert. Halló...

– Csak nyugodjon meg, bátyám – békítette a vonal túloldaláról Bogdán. – Adja át a kagylót a kollégámnak, azonnal megtárgyalom vele a teendőket!

A járási belekapaszkodott a telefonba, bólogatott pár pillanatig, majd egy géppuskaropogásként hangzó „köszönöm, köszönöm, köszönöm”-mel letette a hallgatót.

– Utánanézett az osztályvezető elvtárs, és szigorúan bizalmasan elárulta, a bejelentést Farkas Győző tette telefonon. Innét, ebből a faluból.

* * *

„...Farkas Győző nevezetű sosem lakott a mi falunkban. Annyira azért akkor kiismertem a telefont, hogy tudtam, abba mindenki azt mond, ami akar, mert nem látni a beszélő arcát, nem lehet követni a szeme rezdülését. A járásnak töltöttem egy kis demizson bort és megbékélve, megbékítve elbúcsúztam tőle. Elcaplattam a postára megtudakolni, kik telefonáltak tőlünk a városba az utóbbi két napon. A kisasszony úgy emlékezett, hogy a téészből három hívás volt, egyszer én beszéltem a serneválosokkal, kétszer meg az elnök Péter tereferált egy ismerősével. Valaki felhívta a járást a tanácsházról is...

Végigvettem magamban, hogy kik tétlenkedtek körülöttünk a kocsmában, amikor a Börcsi Miskával huzakodtam. De senki olyanra nem emlékeztem, akire rákenhettem volna a gyanúsítgatást. Talán a Koloncsár lett volna a Júdás-jelöltem, de ő a járási jelenlétében nyilvánosan a védelmemre kelt. Magamban meg is köszöntem. Mindenesetre tanultam az esetből. Ezt a telefonálást olyasféle figyelmeztető szúrásnak tudtam be, mint amilyent a Könyvelőljajcsi kapott annak idején...

...Vannak ilyen jelzések az ember életében. Orvoshoz is, akkor kellett volna elmennem, amikor az első szúrást, puffadtságot éreztem az oldalamban, de évekig csak legyintettem a testem intéseire. Azt tanácsolnám mindenkinek, hogy ne szégyellje a betegségét, ugyanúgy együtt jár az emberfiával, mint az egészség. Mostanság én is másként látom már a világot, igaz, nem állok ki manapság sem a fájdalmaimat híresztelni, de nem is titkolom úgy, mint valamikor...

Igaz, akkoriban nem értem rá a sebeimet nyalogatni, mert jöttek a bajok csőstül a közösben is. Rosszul rostáltuk át a magot, vagy más hiba lehetett, de a búzánk úgy elgazosodott, hogy más nem is nagyon mutatkozott benne, csak pipacs és konkoly. És még ennek a kevés termésnek se volt jövője. A maszekvilágban mindenki természetesnek vette, hogy a földjén összeböngésszi az

egy kalászkot is, de bent a közösben még a legjobb marokszedők is csak imígy-amígy kapkodták fel a rendet. A kaszások kocsifordulónyi gazos ligeteket hagytak maguk után. Engem a pazarlás mindig is mérgesített...”

* * *

A már egybeszántott, széles búzaföld elterpeszkedett, alig lehetett a végét látni. Az érett, barna kalászkok lesunyták fejüket, hajbókoltak az aratásra érkező emberek előtt. Reggel nyöggéssel indult a munka és „nemszeretem”-mel folytatódtott. Már a jegenyék tetején is átmászott a nap, mire az utolsó kaszások beálltak a sorba. Suta Kálmán éppen akkortájt érkezett oda a dűlőúti pocsolyák sárától kesszegő biciklijén. Ballagott felfele a táblán és gyűlt benne a harag. Oda ment az egyik ímmel-ámmal dolgozó asszonyhoz, kikapta a kezéből a sarlót.

– Így kell markot szedni – mutatta pár méter után a háta mögött silbakoló menyecskének. De azt sem kellett félni, azonnal száján volt a válasz:

– Nemrégiben még maga is elől kaszált, nem dirigált.

Suta Kálmán, miközben visszafele kerekedett a falu felé, lelke legmélyén igazat hagyott az asszonykának. Elhatározta, majd ő megmutatja, hogy három nagyszájával is kiáll még rendet vágni. Másnap hajnalban odalépett a fészter falához. Leakasztotta a jól beidomított szerszámot. Kikalapálta az élet. Vízét öntött az agyagkorsóba, a tokmányba, és kiérvén a Zsöllérföldek végére, beállt első kaszásnak.

– Mindig csak a sarkamat vágd! – szólt a mögötte haladónak.

– Kálmán, ha így folytatod, estére kiesik a tintaceruza a kezedből – székelt meg valaki az ebédnél.

Suta Kálmán nem válaszolt az élcelődőnek. Leszegte a fejét és másnap, harmadnap is elől kaszált a rendet. Estére mindig úgy meghúzta a bandát, hogy a legutolsó majdnem egy teljes rendhosszal elmaradt. Pedig a föld volt egy kilométer.

– Nem jó a kaszád! – vette ki egyik reggel Szemere Matyi kezéből a sikertelen szerszámot. Bajmolódott vele egy darabig, beállítgatta, meg is fente jó élesre. De a tutyimutyi Matyi rögtön az első suhintáskor pengevastagjáig vágott egy vakondtúrásba.

– Nem jó neked a kezéd sem – legyintett rá Suta Kálmán és elküldte a fiatalembert a kéveköthöz.

Már csaknem egy hete aratott a többiekkel, amikor kikocsikázott hozzánk az elnök Péter. Az izzadó, barnára pirult elnökhelyettes brigádvezetőhöz érve rosszallóan csóválta a fejét:

– Nem erre szegődtünk mi téged, Kálmán! Mi lenne, ha a gyárakban is az igazgatók akarnának csavart esztergálni? – majd megemelte a hangját és hátraszólt: – Hé, emberek! Álljon be valamelyikük az elnökhelyettes helyére, mert neki most értekezleten a helye, várják.

A cséza, amelyre Suta Kálmán biciklijét, kaszóját is felpúpozták, a tarlót sercegetve vágott végig a táblán. A nyakkendő, fehér inges elnököt megállással köszöntötték az emberek. Némelyek szemében Suta Kálmán megpillantotta a vasalt nadrág gyűlöletét.

– Lehet, hogy nincs igazam – dünnyögte az elnök Péter felé a tábla szélén. – De öt nap alatt kétszer annyit learattunk, mintha magukra maradtak volna.

– Ha majd igazán értesz a parancsoláshoz, akkor nélküled is ugyanúgy megteszik. A Virág agronómus merre van?

– Mit tudom én. Kint a búzaföldön két napja se láttam.

– Biztosan megint rájött az ihatnék – legyintett lemondóan az elnök.

* * *

„...A nyár csendesen elcsordogált. Krumpliszedés idején azután ismét gondra ébredtünk. Szakadt az eső napokon keresztül, mintha dézsából öntenék. Pár napra sem tudott annyira megszikkadni a föld, hogy embert bírt volna a hátán. A tagok nevettek a hívó szavunkon, nem voltak hajlandóak a bakanccsáron is átcsapó sárban krumplit bányászni.

Már-már úgy látszott: odalesz, elrohad az egész termés, amikor az elnök Péter csaknem húsz emberrel állított be. *»Eljöttek az elvtársak a gyárból segíteni!«* ujjongott. Igen ám, de magukban nagyon furcsán festettek volna a burgonyában. Ezért másfél tucat szolgálékú tagot rávéve, mi brigádvezetők is kimentünk krumplit szedni. Mi jelentettük az *»az igyekvő téeszparasztágot«*. Hogy elfelejtessem a rossz hangulatot, vittem egy demizson bort. A magamból. *»Az elnök bezzeg még itt a határban is kocsival flangál«* szólt oda hozzám Koloncsár Imre *»Maga meg, ha intézkedni akar, szaladhat gyalog, esetleg kerékpáron. Az aratás, a krumpliszedés is ránk szakad. Nem jó ez így.«*

Ráhagytam a mondókáját. Ami igaz, az igaz. Túl sok teher nyomta akkoriban a vállamat. Azt már említettem, hogy az elnök Péternek a város, a sok hivatal volt az istene. Állandóan ott szaglászott a tanácson és építette a maga jó hírét. Ráadásul a Könyvelőljacsit is elvitték valamilyen tanfolyamra. A Virág a röviditalon kívül a papírtologatást szerette még igazán. Napokig el tudott piszogni. Intézkedhettem, ugrálhattam kedvemre. Az elnök Péter mindig azt hajtogatta: *»Szabad kezet kapsz, tégy belátásod szerint.«* Azután, ha valami nem sikerült, akkor a képeembe vágta: *»Mebízta benned, miért nem intézted rendesen a dolgokat?«*...

A krumpli is az én nyűgöm lett, nem csak a betakarítás megszervezése, hanem az eladása is. Olyan sok termett, hogy azt kár lett volna elvermelni. Bementem a városba a katonasághoz és felajánlottam, ha beszállítják a répát a cukorgyárba, annak fejében megkapják a felszedett krumpli felét. Így is történt. A bakagyerek nem nagyon törődtek a sárral, mert legalább addig nem kellett nekik a kaszányában hátraarcot gyakorolni...

Mondom: igazat beszélt a Koloncsár abból a szempontból, hogy a vezetés neheze rám szakadt, de a dolgok alakulásában magam is ludas voltam. Nem csak az elnök Péternek, nekem is küldték a papirokat: ide hívtak, oda hívtak, de én mindig azzal háritottam el a lélektelen invitálást, hogy ha bemegyek a városba, eltelik az egész napom. Az elnököt nem féltettem, jó volt a beszélőkéje, ismerte mindennütt a járást, tudta hol, kinek, mit kell mondani. Én előbb-utóbb elszóltam volna magamat pár avatatlan helyen. Mert nem a téeszhez, nem a nyikorgó padlójú irodákhoz voltam hozzáragadva, hanem a földekhez, az állatokhoz, a határhoz...

Később, amikor már én is kaptam egy csészát, felültem rá és órákig elporoszkáltam a dülők között. Még az idegen tagokba szakadt földjeimet is meg-megnéztem. A szömöreiek kukoricát vetettek bele az első esztendőben, a másodikon pedig lucernát. Olyan volt az a lucerna, mindhárom kaszáláskor, mint a Duna. Nem csoda, az én földjeim a maszek világban két-három évenként rendszeresen kaptak ganét. Bár a cövekeket elszórták, azért én a fákhöz, bokrokhoz, árkokhoz irányítva mindig ki tudtam keresni, hol volt az én táblám széle. A Kölestői dülőben kivágták az irányadó akácfákat. Jó negyedóráig bolyongtam, mire megtaláltam a korábbi földemmel szemközti csipkeborkor helyét. Elhajtottam a régi hídig, felszedtem két hatalmas követ, és visszamenve a partoldalra, azokkal jelöltem meg a régi barázdákat...

Akkoriban még igen reménykedtem abban, hogy csődöt mond ez az egész téeszkesedés, és mindenki visszakapja a saját földjét, a régi birtokát. Hajaj! Világnagy keveredés lett volna abból. A Virág agronómus füttyült a világra. Elhatalma-

sodott rajta az ivás. Ha valamelyik télesztag fizetett neki egy-két rumot, beírt az illetőnek három-négy egységet. Ennek hirtelen híre terjedt, így aztán a Virágnak mindig volt ingyen féldecije. Valahogy az elnök Péter fülébe is eljutott a dolog ...”

* * *

– Hé, Vince, gyere már ide egy kicsit! – szölt a cséza felé szaporázó agronómus után az elnök Péter.

– Parancsoljon velem, kedves elnököm! – nyájaskodott Virág Vince.

– Az a hír járja rólad, hogy egy fél rumért bárkinek beírsz két munkaegységet.

– Ez szemenszedett hazugság – tiltakozott az agronómus. Nem tudom, ki állít rólam ilyeneket.

– Akkor hozd ide a munkaegység-nyilvántartó füzetet! Gyere te is, Kálmán.

– Nekem semmi közöm ehhez – szögezte le az elnökhelyettes. – Csak nem akarsz engem is gyanúba keverni?

– Szó sincs róla. De te biztosan tudod, hogy tegnap kik dolgoztak a réparakodásnál.

– Nem akarok én se tanú, se bíró lenni – tudatta Suta Kálmán. De azért leült. Jó öt perc múlva a Virág is előkerült az irkával.

– Ne haragudjatok, főnök urak! Alig találtam meg a füzetet – magyarázkodott.

Suta Kálmánnak elég volt egy pillantást vetni a papírokra, hogy felfedezze néhány helyen a rádiózás nyomait.

Az elnök Péter is valószínű hasonló eredményre jutott, mert megjegyezte:

– Azt hiszem: jobb, ha ezt nem firtatjuk tovább. Hanem én mondom valamit neked, Vince, ha még egyszer meglátom, hogy a kocsmában rövidet iszol, elbúcsúzunk egymástól.

Virág Vince arcáról leolvadt a cukormáz.

– Nem fogod meglátni – közölte. – De engem ne fenyegezz, mert ilyen téeszt, mint ez, könnyen talállok magamnak! Ha én meg az elnökhelyettes elmennék innét, te még a téesz földjeit se tudnád megmutatni.

– Ne vitakozz! – emelte fel az ujját és a hangját az elnök. – Arra emlékezz, amit megmondtam: itt nincs több féldecij, és ha megtudom, hogy valakinek jogtalanul beírtál egységet, akkor annak a dupláját a te béredből vonatom le.

* * *

„... Való igaz, ezt követően a Virág nem ivott a kocsmában féldecit, hanem málnát. Magamban eléggé furcsállottam, mert az ivós emberek igen ritkán tartják a fogadalmukat. Nálam most más a helyzet, mert én azt fogadtam meg, hogy naponta megiszok huszonnégy fröccsöt. Nem jókedvemből, csupán azért, hogy a még hátralévő százhusz napnyi életemben bizonyosan rám találjon a halál...

Az agronómusunk esetében is csakhamar kiderült a titok: a »Virág-féle málna« egy deci rumból némi szódából és egy kevés színt adó málnából állt. Nem tudom, milyen íze lehetett, sosem kóstoltam. De a híre megmaradt. Ha most elmennének a kocsmába és kérnének egy Virág-málnát, kapnának, mert csak itt, a mi falunkban, még mindig ismerik a receptet.

...Éppúgy, mint azt is tudja mindenki, hogy én buborékkal iszom a bort. Méghozzá nem szokványosan. A Suta-fröccsben másfél deci a bor, egy deci a szóda, és a bor csak fehér lehet. Ha meghalok, előfordulhat, hogy egy ideig erről fognak még rám emlékezni az itteni emberek. A csapos biztos, mert ő jól begyakorolhatta ezt a receptet...

Az elnök Péter is meghallhatta a Virág-féle málna titkát, de nem feszegette többet a dolgot. Akkoriban nem volt könnyű agronómust találni. Nekem is volt gondom elég. A disznók majdnem belefúladtak a sárba meg a trágylébe. Ha elmentem az ólakhoz, a gumicsizmáról seperi lehetett a bolhákat. A tehenek közt egy seregbe már csak hálni járt a lélek, borjat se fogtak, de eladni nem engedték, a hamis számok, a rossz rendeletek miatt tartani kellett őket...

Én mindig azt gondoltam: embernek, állatnak egyaránt meg kell adni a járandóságát, ha továbbra is velük akarunk dolgozni. Még a második esztendő derekán történt...”

* * *

A vezetőségi ülésen dermesztő volt a hangulat. Az elnök Péter elsorolt néhány friss tudnivalót, majd arra hivatkozva, hogy a járásnál várják, elköszönt.

– Azt még beszéljétek meg, hogy hol mérjük ki a hiányzó háztáji földet! – szölt vissza az ajtóból.

– A Molnár-tagot fogjuk felparcellázni – nyilatkoztatta ki a Könyvelő-lajcsi, aki az elnök távollétében nagy indíttatást érzett az utasítgatáshoz.

– Már hogy adnánk ki a háztájit a Molnár-tagban, Lajcsi? – legyintett rá az előtte szólóra Suta Kálmán. – Hiszen az a leggyengébb aranykoronájú föld az egész határban. Két-három évig is tömni kellene ganéval, hogy valami koldusnövény megteremjen benne.

– Éppen erről van szó, Kálmán bátyám – lelkesedett a Könyvelőljajcsi. – Majd ha jól megforgatják, rendbe hozzák az emberek, akkor ismét táblát cserélünk. Beszélgettem már erről a gyári elvtársakkal is. Ők is azt tartják: a jó háztáji csak hátramoszdítója lehet a közösnek. Ez tiszta sor!

Suta Kálmán asztalra csapódó öklétől táncba kezdett a virágváza.

– De a kierelejszomat, Lajos! – húzta ki magát az elnökhelyettes brigádvezető. – Áru el már, téged a téeszben tettek meg könyvelőnek, vagy még mindig az üzemben dolgozol? Elfelejtetted tán, hogy mennyit fizetünk a tagjainknak? Azt nem mondták odabent az elvtársaid, hogy éhes hassal, üres zsebbel nem lehet az embereket munkára hajtani? Én azt javaslom, a kertek alatt mérjük ki a háztájit. Ott feketére fordul a föld, közel is van a házakhoz, és így, ha csak fél óra ráérő ideje van valakinek, akkor is megéri neki kiugrani.

– Maga még mindig az egyéniek szemével nézi a világot, tiszta sor – ellenkedett a Könyvelőljajcsi. – Pártjukat fogja a tagoknak, lepaktál velük. Mondja meg nyíltan: arra számít, visszajön még a maszkevilág.

– Ha visszajön, akkor téged fogadlak meg első béresnek, Lajcsi – verte vissza a támadást Suta Kálmán.

A vezetőség többi tagjának arcára kiült a káröröm. A Könyvelőljajcsi, hogy befoltozza a tekintélyét, összecsapta a füzetét és kijelentette:

– Márpedig a Molnár-tagban lesz kimérve a háztáji, megbeszélem az elnökkel, ez tiszta sor!

Az elnök Péter, meghallva a vita lényegét, a Suta Kálmán felvetését fogadta el. Hozzáteve, hogy a Könyvelőljajcsinak igaza van, de az elképzelése megvalósításához még nem jött el az idő.

* * *

„...Tudják, hányszor megkaptam én, hogy régi parasztésszel gondolkozok? Milliószor. Ez volt ellenem a vád, ezzel feszítettek keresztre.

...Csak én érzem igazán, mekkora változás ment végbe bennem...

Rájöttem, az eredményhez terület kell, hogy gép, műtrágya nélkül csak kínlódni lehet. Pedig, ...valamikor nagyon elleneztem a műtrágyát. Az ötvenes évek elején ugyancsak ajánlgatták. Emlékszem, itt a faluban sokakat lebeszéltem a vételről. Azt hittem, a vegyszer nem olvad el rendesen a földön és öt-hat esztendő alatt olyan köves lesz tőle a talaj, hogy nem fogja a kapa. Tévedtem. Nem csak ebben. Talán jó is, hogy az ember nem hibátlan.

...Mit csinálna most a helyemben egy tökéletes férfi? Siratná a holnapot? Önkézével vetne véget az életének, vagy várná birkatürellemmel a biztos halált? ...

Engem a tévedéseim ellenére is szeretett a tagság. Érezték, hogy közülük való vagyok. Az elnök Péternek, a Könyvelőljajcsinak édeskeves köze volt a parasztélethez. Így aztán minden gondjukkal-bajjukkal hozzám fordultak az emberek. Én meg rakosgattam, illesztettem a dolgokat. Most már elmondhatom, hiszen megbüntetni, ha akarnának, sem tudnának érte, hogy egy-egy megszorult tagnak néha a járandóságán felül is mérettem gabonát, cukrot. Vagy azoknak, akik mindvégig rendesen kijártak a közösbe, magam szoltam, hogy szedjenek csak össze nyugodtan néhány zsák krumplit és vigyék haza...

Egyszer, évekkel később, mikor nem volt pénzünk a segítségért könyörgő általános iskolát támogatni, megfizettem az állami biztosítóval. Ezt elmesélem most, mert még kimegy a fejemből. Az történt, hogy a szomszéd téesz határát elverte a jég, minket szerencsére csak a szele és az eső ért. De másnap nekiállítottam én is öt-hat gyereket a már érőfélben lévő szőlőnek és bottal cafatosra lyuggattam a levelét. Azt nagyon a gyerekek lelkére kötöttem, hogy a fűrtökre vigyázzanak, mint a szemük világára. Bejelentettem a kárt. Kiautózott hozzánk egy fiatalember a biztosítótól. A téeszirodán feltöltöttük pálinkával, azután, hogy a lelkiismeretét is megnyugtassuk, elvittük a szőlőtábla szélére. Hatvanszázalékos terméskiesést állapított meg. Többet kaptunk, mint a szomszéd falubeliek. A szőlőt meg persze leszedtük, eladtuk...

De ez csak afféle csínytevés volt. Aki nem húzta az igát, az el sem képzelheti, hogy hány nagyobb zsványságban, susmusban kellett részt vennie a magamfajtnak. Minden napra jutott valami a gyarlóságból: veszekedés, megalkuvás vagy hazugság. Nem erre születtem, de beleszoktam, mint tehén a hámba. Egy idő után rájárt a szám az ígéretésre is. Nem került se pénzbe, se fáradságba. A második évben hóból szedtük a kukoricát, mert ősszel nem találtunk ráérő embert. Mindenki a maga dolgával volt elfoglalva. Megmondták kerek perec: »Valamiből nekünk is élni kell. A téesz nem fizet, a háztájival kell küszködni, hogy éhen ne haljon a család.« Sokan kérvényezték, hadd mehessenek el a gyárba, de csak a gyengébbjét eresztettük szélnek. A harma-

dik év után kezdett kissé helyrerázódni a téesz. Akkor már negyven forint körül fizetett egy egység. Nagy eredmény volt ez akkoriban, mikor a környékünkön még több téeszben tizenöt, húsz forintról beszéltek. Én nem szólhattam egy szót sem, mert nekem naponta három és fél egységet szavazott meg a tagság. Az elnök ötöt kapott, a Könyvelőljajcsi pedig kimódolta, hogy öt ne egységben, hanem készpénzben, havibéresként fizessék. A könyvelőt afféle felesleges embernek tartottuk mindannyian. Volt ugyan egy kockás füzet, de bukfcencet vetettek abban a számok. Sokszor órákig silabizálgatta őket, mire a jelentésekhez összegyűjtött néhány adatot...

Lett gondunk különben is. Az év elején meghalt a Micsurin Téeszcsé elnöke, a Rum Gyula. A téesze meg, mint az őrizetlenül hagyott csorda, mindenfelé elbitangolt. Pár hónap alatt úgy látszott, hogy tönkremegy a Micsurin. Az agronómusuk lelépett. A traktoraikat eladogatták, a teheneik elapadtak. Megfelelő parancsnok nélkül nem is kerestek orvosságot a látványos romlásra. Ezért azután a járásnál kitalálták, egyesíteni kell a két téeszt. »Egy falu, egy nóta« – ez volt akkor a jelszó...

Az elnök Péter akkor már járási szinten is erős embernek számított, kimódolta, hogy ő lehessen a közös téeszben is az elnök, én meg az elnökhelyettes. A micsurinisták csak brigádvezetői posztokat kaptak. Azokat se sokáig, mert a mi régi tagjaink nem engedelmeskedtek nekik. Főként, amikor az is kiderült, hogy a micsuriniosok az egyesülési zárszámadás előtt mindent kiosztottak, negyvenkilenc forintot fizettek egy egységre, kimérték egymás közt a következő évi vetőmagot, elloptak, vittek minden mozdíthatót. Ráadásul még több millió forint adósságot is a nyakunkba varrtak volna miattuk, ám azt azután a pártbizottság utasítására valahogy elengedték.

De bármennyire nem is lett szavuk nálunk a micsurinistáknak, akkor is megzavarták a lassan már alakulató brigádokat. Egy dologban azonban előtünk jártak. Ha egy micsuriniosnak azt mondta a brigádvezető, hogy hét órakor kezdődik a kukoricaszedés, akkor az hét órakor ott is volt. Munka közben vidámak voltak, a férfiak viccelődtek, a nők énekeltek. A mi asszonyaink úgy néztek rájuk, mint tyúk a piros kukoricára. A mi tagjaink ragaszkodtak ahhoz, hogy akár kint az utcán, akár a határban álljon meg velük az ember egy-két szóra, és folyt belőlük a panasz, a szemrehányás. A micsuriniosok viszont szárnyra kaptak a legkisebb dicsérettől is...

Mindenesetre eléggé megkevert bennünket az egyesülés, kellett egy év, mire úgy-ahogy helyreállt a korábbi rend. A tagok száma hetvenegynéhánnyal szaporodott csak, de a területünk több mint ezer holddal. A járásnál azt mondták: nekünk nem kell

traktor, mert ott van a szomszédban a gépállomás. Rengeteg pénzt kifizettünk a gépeknek, ráadásul a traktorosok se mindig akkor jöttek, amikor kellett volna.

A harmadik évben két hetet késett miattuk az őszi vetése. Megmutathattam volna az én otthon eldugott vetőmasinámat, arra rá volt karcolva, »BÚZA OKTÓBER 20«. Ami azt jelentette, hogy legalább addig földbe kell kerülni a magnak, ha jó termést akarunk...

A Virág agronómus sokkal jobb ajánlatot kapott egy zalai gazdaságban. Addig nem engedték el, míg az elnök Péter vissza nem tért Zsámbékról, ahol hosszú hónapokig valamilyen főnökiskolán csücsült. Mikor visszajött, rögtön kezdte a gyűlésezést..."

* * *

A tervek megvitatása nem nagyon izgatta a tagságot. A vezetőség tagjai hiába szóltak, üzentek szinte mindenkinek külön-külön, csak felében töltődött fel a kultúrterem. Számok röpködtek, kezek szavaztak, de a jelenlévők java része lélekben valahol messzi járt.

Az elnök Péter gyorsan elrecsegte hivatalos mondókáját, és a végén csupán megszokásból érdeklődött:

– Kíván még szólni valaki?

A türelmetlenek gyanakodva néztek az ügyeletes szájalók felé, mintha azt mondanák: „*Ugyan, ne lopjátok már tovább az időt, gazos a kert, a kapálás fontosabb, mint a hőbörgés.*”

Suta Kálmán látta az unott arcokat, hallotta a türelmetlenül toporgó lábakat. Legszívesebben már ő is inkább az otthoni udvart sepegte volna, de a legutolsó vezetőségi ülésen rátestáltak egy fontos bejelentenivalót. Kedvetlenül rakta fel a kezét. Azon nyomban megkapta a szót. Összeszorult torokkal kezdte a közösség mondókáját:

– Emberek, a vezetőség úgy gondolta, ideje lenne építeni még egy közös istállót. Egyes híresztelések szerint az állam fizetné a költségek nagyobbik részét, a többit meg odaadnák hitelbe. A régi majort és a micsurinisták fészkerét kinőtöttük. A téesz állatait nem tarthatjuk örök időnkig magánháznál. Körülnéztem itt a környékünkön, Töltésen tavaly húztak fel egy szerfásnak mondott épületet. Olyan szerintem nekünk is megtenné.

A tagság nem nagyon rágta meg a felvetést. Ki-ki a maga javát kereste benne, és az szerint viselkedett.

– Igaza van a Kálmánnak – helyeselt a harmadik sorban lelkendezve Kozma László, s a nagy igyekezettől messze fröcskölt szájából a nyál. – Az én istállómban is ott mereszkezik a téesz hét tehene. Rugdalják a falat, csiszolják a jászolt, rongálják az egész épületet, én mégis csak ugyanannyi egységet kapok a gondozásukért, mint azok, akik kijárnak a majorba. Ez nem igazság! Vagy fizessen a téeszcsé istállóhasználatot, vagy építsen újat!

– Nem úgy van az! – tiltakozott Béres Imre, kancsal szemét ide-oda járatva. – Nincs igaza a Kozma Lacinak. Mert míg ő a saját házánál a téeszmun-kát is elláthatja, addig én naponta hat kilométert biciklizek csak azért, hogy kijussak a majorba és haza. Nekem sokkal több időbe telik az etetés. Ráadásul még igazodni kell a többiekhez is. Arról, hogy a házaknál tartott állatok takarmányából mennyi jut a háztáji teheneknek, inkább nem is beszélek...

– Ne is beszélj, mert te a majorból nem takarmányt, hanem rögtön tejet hozol – vágott vissza a Kozma.

– Nem új istálló kell ide. Minket kell rendesen megfizetni! – morogta valaki a hátsó sorokból.

– Ha eddig megvoltak a tehenek a mi istállónkban és a régi majorban, akkor ezután se kell nekik palotát építeni – toldotta meg egy másik.

– A növénytermesztőkről mindenki megfeledeznek? – ágált az alvégi Horváth János. – A tehenészek, akár esik, akár fúj, megkapják az egységüket. Minekünk, gyalogmunkásoknak nyáron és ősszel kell megkeresnünk a kenyérrevalót télre is. Méghozzá úgy, hogy egész napi kapálásért egy-két egységgel, az aratásért három és fél egységgel akarják kitörülni az ember szemét. Ezen kellene gondolkozni a vezetőségnek, nem ám a marhaetető kényelmén!

A kultúrház salétrommal felvirágozott fala már kezdte megszokni az újmódi demokráciát. A tagok többsége nem a vezetőségnek beszélt, hanem vagy a hallgatóság-nak szókokolt, vagy önmaga elé mormogott. Néhányan lábuk dobogtatásában, vagy a székek nyikorgatásában lelték örömeiket. Horváth János felszólalását is egyaránt fogadta helyeslő morajlás, rosszalló zuhogás. Sótiné, egy fél fülére süket öregaszony egyre hangosabban kérdezgette a szomszédjától: „Mire kell szavazni? Már megint fel kell rakni a kezünket?” Horváth János pedig szava és féldecivel tüzelt mérge elfogyván, tanácstalanul álldogált, mígnem az elnök Péter hangos „Csönd legyen már!”-ral véget vetett a pallérozatlan morgolódásnak.

– Elvtársak! – kezdte jól begyakorolt szavával az elnök. – Nem értették meg az előterjesztést. Most korántsem a tehenészek gondjáról-bajáról, hanem az új istállóról beszélünk. Sajnálom, hogy az elnökhelyettes a javaslat megtétele előtt nem kérte ki a véleményemet. Ugyanis én azt mondtam volna: ne ilyen szerfás épületet készítsünk,

mint amilyeneket a környékünkön építettek. Azt már tavaly felajánlották nekünk is, de én nem akartam, pedig jöttek volna a magasépítők felhúzni. A Suta Kálmán még talán sosem járt a megyehatáron kívül, de én elvtársak, lent az Alföldön egy nagy állami gazdaságban korszerű marhaistállót láttam. Az igen. Le van betonozva az egész. Itatáshoz a vizet nem kell vödörként cipelni, hanem csapról eresztik tele a vályút, traktorral szállítják be a takarmányt, és még a trágyát is csillékkal hordják ki. Szerintem mi is hasonlót építsünk, ne kelljen pár év múlva toldáson-foldáson tömni a fejünket.

Suta Kálmán alig bírta kivárni, hogy az elnök befejezze a mondókáját. A végszóra felugrott, s arcán a nyilvánosan megsértettek szenvedélyével rázendített a vissza-miatyánkra:

– Nos, az elnökkel azért nem beszélhetünk meg ezt a dolgot, mert a két legutóbbi vezetőségi gyűlésről is távol volt. Lehetséges, hogy éppen a csodaistállókat nézegette, bár az is előfordulhat, hogy pont aratáskor járt ott. Mindegy, én a vezetőség többi tagja nevében is kitarok amellett, hogy nekünk nem a legdivatosabb, hanem a legolcsóbb istállóra van szükségünk. Arra adja az állam a támogatást, azt készítik el legelőbb. Nem vagyunk mi még olyan gazdagok, hogy palotát építsünk az állatoknak. Arra is gondolhatna az elnök, hogy év végén fizetni is illik valamit a mi dolgos tagjainknak. Senki sem mondhatja otthon a családnak: „Pénzt ugyan nem hoztam, de ott az istálló, nézegessétek majd azt a gyerekekkel.” Igazam van, emberek?

Helyeslő morajlás kapaszkodott végig a termen. Néhányan tapsoltak is. Suta Kálmán kihúzta magát, kétszer-háromszor körbetekerte a fejét, megigazította az ingnyakát, majd a győztesek elégedettségével leült.

Az elnök Péter sem hagyta meggyűrdni a tekintélyét:

– Nincs szándékomban napestig vitatkozni itt – jelentette ki pattogós hangon –, még a végén azt hihetnék egyesek, hogy széthúz a vezetőség. Elmondtam a magam javaslatát, az elnökhelyettes brigádvezető is az övét. Tanácsolom, döntsön a tagság! De ne most! Majd a legközelebbi gyűlésen. Addigra pontosan megtudakolom, mennyi állami támogatást, egyéb hozzájárulást kaphatunk az építésre.

– Nekünk nem istálló kell, hanem pénz! – kiáltott fel Börcsi Miska. – És ha valami történni talál a téeszcsével, akkor mit csinálunk azzal a fészeres istállóval? Szétszedjük talán téglákra?

– Igaza van a Kálmánnak – tromfoltak többen. – Nem kell a teheneknek szálloda, megvannak azok a majorban, a szín alatt.

* * *

„...Nem titkolom: saját bátorságommal elégedetten ballagtam ki az értekezletről. Szent meggyőződésemm volt, hogy jól szóltam, igaz ügyet védtem. De a tévedés olyan, mint a tej, nem alszik meg azonnal. Ki kell várni, míg szétválik a túró, a tejföl és a savó...

...Mostanság kevés örömem van. Talán, ha egy-egy napon csöndesebbek a fájdalmaim. Vagy a napokban elballagtam a házunk felé, s a kutya mikor meglátott, majdnem eldobta a farkát, annyira csóválta. Még a harmadik ház előtt is hallottam, hogy utánam nyüszít. Hát ennek is örvendeztem. Régen elégedettséggel töltött el egy szép egyenes barázda, a jól tejelő tehén, a learatott gabona, az összetartó család. Ma már odaveszett a boldogságom...

Na, de ha az elnök Péter kevésbé makacs ember, akkor most egy használhatatlan istálló hirdetné a falu valamelyik szélén a butaságomat. Nem váltak be az általam ajánlott épületek. Padlás híján a vékony tető átengedte a hideget és megfagytak bennük az állatok. Szerencsére az elnök megvédte a maga igazát. Nem tudom, milyen mesével, de elintézte, hogy mintatelepet építsenek nálunk. Olyat, amelyet azután a megye bármelyik gazdasága szemrevételezhet, elkészíttethet. A nagy divatozást még a pénzünk sem nagyon bánta, mert a költségek felét az állam állta, újabb negyedét pedig a tanács...

A közgyűlés előtti vitánkat azonban nem nyelte le az elnök Péter...”

* * *

Suta Kálmán a disznósokat rendezgette. Hárman is hiányoztak közülük. Otthon maradtak, maszek munkára. Nagy dérrrel-dúrral épp lódult volna már utánuk, mikor visszatartotta az elnök Péter:

– Állj meg egy szóra, Kálmán! Ide figyelj! Én nem nagyon beszélek bele abba, hogy mit hova tegyetek, vessetek. Helytelen, de elismerem, nem értek eléggé hozzá. Csakhogy lassan téged is kinő a téesz. Látom, nincs inyedre, hogy ezt a szemembe mondom. De a betyárját, magadtól is ráébredhetnél, ez már nem hús hold föld, hanem a Micsurinével háromezer-kettőszáz. Egyáltalán nem érdeklődsz a körülöttünk végbemenő dolgok iránt. Tavaly még a mezőgazdasági vásárra sem utaztál fel Pestre, pedig ugyancsak küldtelek. Elmaradsz mindentől, ami jó, ami korszerű. Itt van egy levél, gépbemutatóra hívnak bennünket. Szeretném, ha szakítanál rá időt. Még valamit: a közeljövőben kapunk egy agronómust. Az Alföldről jön, értelmes fiatalember. Felkészíthetnéd rá a tagságot, és magadat is.

– Talán igazad van, Péter – tűnődött az udvar porát rugdosva Suta Kálmán. – Tagadhatatlan: az apám, az öregapám lóval, ekével művelte ezeket a földeket. De tekintsd csak meg az ekét! Ötven év alatt alig változott. Gondolom, közben is akadtak okos emberek, ha nem is téeszelnökök, akik világmegváltáson törték a fejüket. Traktort már én is láttam, és a fületem sem dugom be. Hallok olyanokat, hogy az oroszoknál meg Amerikában már távirányítású gépekkel szántanak és alulról öntözik a földet. De én azt mondom: mi, akiknek se eszünk, se pénzünk hozzá, ne kísérletezessünk! Elismerem, az új istálló bevált. Úgy-ahogy, mert a beton felhorzsolja, véresre töri a tehenek oldalát, és a csillék már eddig is három balesetet okoztak. Persze, ezek aprócska hibák. Ám, ha vártunk volna pár esztendő, míg mások kitapasztalják, kijavítják, úgy most nem kellene a tanulópénzt fizetgetnünk.

Az elnök arcán gúnyos mosoly söpört át. Végigmérte az előtte toporgó, kiismerhetetlen tekintetű férfit és legyintett:

– Az a te bajod, Kálmán, hogy képtelen vagy veszíteni. Kibúvókat, hibákat keresel, csak hogy elkendőzd a maradiságodat, a saját baklövéseidet. Kár erre fecsérelned az idődet. Szabadulj ki inkább kicsit a nagyvilágba! Úgy tudom, szeretsz olvasni. Akkor vedd kézbe néha a téeszgazdálkodóknak írott könyveket is! Különben, nem az istállóval volt a baj, hanem a melósokkal. Láthattad, milyen munkát végzett itt a magasépítő. Néhány régi ismerősömmel már beszélgettünk arról, hogy a járás létrehozhatna egy kőművesekből, ácsokból álló részleget.

Suta Kálmán nem nagyon figyelt oda az elnök áradozására. Rágt a méreg, hogy ismét maradinak titulálták. Anélkül, hogy végiggondolta volna a félfüllel befogott ötletet, kikezdte jobbról:

– A járási tanácsnak nem a falrakás, a tetőfedés a dolga, mint ahogy a miénk se. „*Susster maradjon a kaptafánál!*” ezt már rég kitalálták.

Ezzel mindkét férfi ment a maga útjára. Egyiküket sem viselte meg túlságosan az elhangzott párbeszéd. Ismerték már egymást, és se idejük, se lehetőségük nem volt a haragtartásra.

* * *

„...Tudják, amikor már az embernek meg vannak számlálva a napjai, valahogy könnyűvé, veszélytelenné válik az élete. Én is játszva beismerem a hibáimat,

mert mitől tartsak? A holnaptól? Nekem holnapom már nincs. Van százhusz mám és sok ezer tegnapom. Most itt maguknak a múltamat árulom...

Ha vissza lehetne fordulni az időben, nem tovább, csak a téesz megalakulásáig, több mindent másképp intéznék. Például nem maradnék el egyetlen gépbemutatótól sem. Mert arra, amelyiket az elnök annyira ajánlott, csak-csak elbátorkodtam. Összesereglettünk vagy negyvenen. Győrben, a városháza előtt gyülekeztünk, onnét ponyvás teherautóval fuvaroztak bennünket. Rohadt egyedül éreztem magam. Az útitársaim közül legtöbben ismerték egymást. Beszélgettek, viccelődtek, közös haverok után érdeklődtek. Együtt töltött estéket emlegettek...

Tőlem is tudakolták páran: honnét érkeztem. S mikor megmondtam, csodálkoztak: »Az elnök talán beteg?« A végén már bántam is, hogy útnak indultam. Ráadásul mindenki úgy kivakaródzott, mintha virágvasámnapra készülne, s nem gépet nézni. A Lajtparti Állami Gazdaságba szállítottak bennünket. Volt ott vagy öt-féle traktor, borona, fántos ekék, kanalas vetőgép, kombájn. Néhány masinát munka közben is megnézhattunk. Biz' isten, akkor hirtelen ráébredtem: igaza volt az elnöknek, sok mindentről, sok mindentől elmaradtam. Hiába is mondanám maguknak, milyen változást éltem én át, ahhoz, hogy megértsék, az én akkori szemmel kellene látniuk, akkori eszemmel gondolkozniuk..."

* * *

A téeszszakemberek jó részét nem túlságosan izgatták a bemutatóra leolajozott, kicsinosított gépek. Udvariasságból körüljárták a telepet, s miközben az állami gazdaság egyik mérnöke magyarázatokkal koptatta a nyelvét, ők az otthoni dolgokról beszélgettek. Csak akkor élénkült fel a társaság, mikor az előadó bejelentette, hogy ebédre is elvárják a vendégeket.

Suta Kálmán azonban legszívesebben a gépek körül csámborgott volna. Alaposan szemügyre vette őket, s megpróbálta kivallatni a sok ismeretlen szerkezetet. A többiek egykettőre szétszéledtek mellőle. Félvén, hogy teljesen magára hagyják, megszólította a sereghajtónak kinevezett mérnököt:

- Ne haragudjon, kérdezhetnék még valamit?
- Tessék csak, bácsika! – biztatta a megnyerő arcú, mosolygós férfi.
- Jó lenne tudni, hogy mennyibe kerül ez az újfajta vetőgép – préselte ki kíváncsiskodó szavait Suta Kálmán.

A mérnök megrántotta a vállát, összecücsörítette az ajkait és révedező szemmel a darálóüzem felé nézett.

– Kábé huszonötezer forintba – mondta némi töprengés után. – De adtunk maguknak egy stencilezett tájékoztatót, abban mindent pontosan megtalál.

Suta Kálmán elszégyellte magát a tájékozatlansága miatt, de azért tovább faggatódzott:

– Úgy vettem ki a beszédéből, hogy maga ért ezekhez a gépekhez. A mi téeszünk területe háromezer-kétszáz hold, kétezer belőle a szántó. Rengeteg pénzt kifizetünk évente a gépállomásnak. Hány traktor kellene oda?

– A gépészünk pontosabban megmondhatná, de szerintem hét-nyolc bizonyosan. Ha a bácsit részleteiben is érdeklik az ilyen dolgok, akkor meghívom egy „maszek” tapasztalatcserére. Jöjjön el bátran, sok érdekes dolgot mutatunk magának. Ekkora gazdaságban, mint a miénk, már csaknem minden területnek külön gazdája van. Kőműves János vagyok, a rang szerint főmezőgazdász, a képzettségemet tekintve pedig agrármérnök. Könyv nélkül is felsorolom, ha akarja, hogy itt a környékünkön milyen búza-, kukoricafajtákat érdemes termesztetni, mert inkább a növénytermesztéssel foglalkozok. Most éppen az öntözéses legelőgazdálkodás a mániám. Hazánkban még nem is próbálkoztak vele, a dánoknál, hollandoknál pedig már százéves hagyományai vannak. Kaptam a gazdaság vezetésétől tizenöt hold legelőt, hogy bizonyítsam, érdemes itt is áldozni rá. De, ne haragudjon, menjünk a többiek után, mert kihűl a leves! Különben is én vagyok a házigazda.

Mikorra a terembe értek, már csaknem minden szék foglalt volt.

– Jöjjön ide, elvtárskám! – intette maga mellé Suta Kálmánt Bogdán, a járási osztályvezető. Ő letelepedett, de ugyancsak feszélyezte a nagy pártember közelsége. Beszélni persze már beszélt Bogdánnal, párszor otthon a téeszben, de akkor más szaga volt az együttlétnek. A levesnek csaknem a felét meghagyta, mert olyan hosszú tésztával főzték, hogy képtelen volt a kanálba meregetni. A pörkölt viszont jól megágyazott a finom Tramininek. Mikor már eltakarították az edényeket, a tányérokat és borozásra került a sor, Suta Kálmán bátortalanul szódát kért.

- Minek az magának, bátyám? – tudakolta az osztályvezető.
- Tudhatják: a bor tüzet okoz, de a szóda azonnal eloltja. Így én sosem rúgok be – vágta rá legénykorából szokásos válaszát.
- Azt állítja tán, hogy még sosem kereste négykézláb az eget? – élcelődött az osztályvezető.

– Minden öt évben egyszer talán.

– Mondja bátyám, akkor sem volt kaptos, amikor galléron ragadta az egyik emberemet?

– Én? – lepődött meg Suta Kálmán. – Bizonyára összetéveszt valakivel.

Az osztályvezető megkocogtatta a poharát. A körülötte ülők azonnal elcsendesedtek, és tátott szájjal lesték a főnöki kinyilatkoztatást.

– Ezt hallgassák meg! – színezte adomázóra a hangját Bogdán. – Jó két esztendeje lehetett, érkezett hozzánk a járásra egy bejelentés, hogy valamelyik faluban azt híresztelik: felbomlóban van a téeszmozgalom. Akkoriban érzékenyen érintettek bennünket az ilyen mendemondák. Ráadásul, esetünkben az volt a vád, hogy az elnökhelyettes terjeszti a hírt, aki már hazavezette a teheneit is. Akkor még az osztályunkon dolgozott a Joó Karcsi, a bezi téesz mostani agronómusa, afféle kényelmes, totojázó ember. Őt utasítottam, vizsgálja ki az ügyet. El is ment egyik reggel, de telt az idő és nem érkezett vissza. Egyszer csak csengett a telefon, és szólt a központosunk, hogy az érintett elnökhelyettes kíván beszélni velem. Magamban felkészültem: no, jön a bocsanatkérés, a habogás, a megbánás. Ehelyett a vonal másik végén azt ordították, ha nem mondom meg, ki volt a feljelentő, fenébe rúgják az emberemet. Le kellett tennem a kagylót, mert nem bírtam megállni nevetés nélkül, mikor végiggondoltam, hogyan remeghet az én szegény, elhízott beosztottam. A szarkeverőt nem árulhattam el, mert abban az időben talán még vér is folyt volna emiatt. Ezért hirtelen kitaláltam egy nevet, és azt súgtam meg a halálra rémített Joó Karcsinak. El is simult az ügy, sőt, valami hasznom még nekem is lett a dologból, mert a Karcsi, mihelyt visszajött, rögvést kérte, helyezzük őt át valahova agronómusnak. No, és a történethez hozzátartozik: a téesz nem oszlott fel. Az elnökhelyettes pedig, akit valóban ártatlanul feketítgettek, ma is jó egészségnek örvend. Ugye, Suta bátyám?

Suta Kálmán lehajtott a fejét, mert többen kíváncsian méregették. Az osztályvezető haverkodva átkarolta a vállát:

– Nem szabad a rágalmazókkal törődni, bátyám. Voltam már én is minden, csak becsületes ember nem. Kit érdekel. Én irányítok ebben a járásban több, mint száz téeszt, nem a sok nagyfőfájú. A földet szidhatják, mégis abban terem a gabona. A múltkoriban valaki kitalálta, hogy szeretőt tartok. Behívatott a járási tanácselnök elvtárs, kérdezte, mi az igazság? Mondom neki: „No és, ha tartanék? Rosszabbul dolgoznának a járás téeszzei? Lassabban érne a búza, vagy gyakrabban lenne errefele jégeső?” Igazat adott nekem az elnök, de figyelmeztetett, vigyázzak a szóbeszédre, mert az kikezdzheti az em-

bert, akár a víz a gránitot. Én most is azt állítom: ahhoz, hogy a munkája végeztével mit csinál az ember, senkinek semmi köze: csak a törvénnyel kell becsületes munkára! Nem. Nem fröccsöt. Egy Bogdán-féle hosszúlépést.

Két perc sem telt bele, és már ott állt előttük az állami gazdaság titoktudó pincemestere, egy tálcán két pohár körtepalinkát egyensúlyozva. Két söröspohárral!

– Nem tudok én ennyi töményt legyűrni! – szabadkozott Suta Kálmán.

– Pedig legalább ennyi kell az alapos gégefertőtlenítéshez!

Suta Kálmán nem akart ujjat húzni az osztályvezetővel. Tessék-lássék beleivott a jó zamatú palinkába, majd amikor a Bogdán félrenézett, a maradékot beletöltötte az előttük álló virágvázába. Helyére szódát engedett, azzal azután elkocintgatott délután háromig.

* * *

„...Tudják, a visszaúton elgondolkoztam, és csaknem irigyeltem az elnök Pétert, sokfelé járhatott, sok emberrel megismerkedhetett, és ami fő, sok mindent láthatott. De rögtön nyugalomra is intettem magam, hiszen ha mindketten elbóklásztatunk szerte e hazában, tönkremegy a téesz. Most bezzeg lenne időm, közel százhusz nap az országjárásra, tapasztalatszerzésre. De most a fröccsözéssel múlatom a napokat, palinkát is ihatnék egy-egy söröspohárral, csakhogy nem kedvelem. Egyszer talán még elutazok, megnézem az unokát. Ha be nem is engednek, esetleg megmutatják...”

De ott tartottam, hogy a hatvanas évek első felében volt nekem gondom elég. A süldők gyomor- és bélgyulladászt kaptak valamitől, csaknem négyszázezer forint lett a veszteség. A rozst aratás előtt közvetlenül kicsépelte a jég. Nem vetettük újra, belefogasoltuk a földbe. A rozsrítkára sikeredett, nem úgy a pipacs és a többi gyom. Festő ecsetjére talán jó lett volna a piros, kék, zöld tábla, kenyérgabonának azonban aligha. Levágattam még zsengén, és behordattam a marhák elé...

A mi vidékünkön sem laktak külön népek, mint másfelé. Akadt, aki csak százötven munkaegységet teljesített egész évben. Már nem emlékszem, hatvankettőben vagy hatvanháromban két és fél kiló búzát, egy kiló árpát, egy kiló kukoricát, öt kiló krumplit, valamennyi kölest, takarmányrépát, fél kiló

cukrot osztottunk egy egységre. Ki lehet számítani, hogy százötven egységre jutó terményből mennyi jutott egy 4-5 tagú családnak. Nem lendített sokat a dolgon az egységenként húsz forint körüli pénzbeli fizetség sem. A szegényebbek már év közben előre elköltötték. Elfogytak a gazdaemberek otthoni tartalékai. Az egység nem sokat ért. A micsurinisták példája ragadóssá vált. Mindenki ott szerzett, ahol könnyebbnek látszott. Volt, aki lábon szedte meg a kukoricát, a szemtelenebbje pedig megvárta, míg behordtuk a góréba. Betörték a magtár ablakát, vizezték a tejet, kihúzkodták a répát. Loptak: biciklit, a parádéskocsiról ostort, a csordaelsőről kolompot, krumplit, babot, búzát, zabot. Mindent. A vezetőség meg nem látott, nem hallott, nem beszélt, mert az egész tagságot aligha cipelhettük a bíróságra. Ráadásul sokakat tényleg a nyomor vitt rá a közös dézsmálására. Talán három vagy négy olyan esetre emlékszem, hogy nyilvánosan is megfeddtünk valakit...”

* * *

A majorban egymáshoz bújnak a régi cselédházak. Ablakaik, háztetőik, lakóik alig változtak az utolsó negyven évben. Néhány igyekvőbb fiatal bekéredzkedett ugyan a Fő utcába, de a többség mintha hozzánőtt volna a roskatag, vakolatukat hányó épületekhez. Négylépésnyi konyhából, ugyanakkora szobából formálódott minden lakás. Az évente újrasározott földpadlón szurtos kölykök játszottak. Suta Kálmán megállt az egyik napfényre tárt ajtó előtt és elnézegette a Bognár Jancsi gyerekeit. A két, maszatos arcú csöppség lelkendezve futott ki az idegenhez.

– Aptya nincs itthon – kiabálták már messziről.

– Hát hol van, elvitte tán a mumus? – évődött velük Suta Kálmán. A fér-fihangra Bognárné is kipenderült a konyhából. Lisztes kezét foltos, kék kötényébe törülgette, és szélesre tárta a nyikorgó kiskaput.

Suta Kálmán gyorsan elhadarta, hogy a házigazda másnap reggelre az aratókhoz van beosztva. Az asszony éppen csak végighallgatta. Azonnal elkezdett csörfölni. Szidta az urát, mert „*az egy semmirevaló ember*”. Közben gyúrta a pogácsát az asztalon, húsos combjai meg-megvillantak a gumival átkötött harisnya fölött. Az elnökhelyettes brigádvezető a gyerekekkel viccelődött, barackot osztott a fejükre, bőrkesztyűt dörzsölt a csuklóikra. A kisebbik gyerek bőgni kezdett. Bognárné ledobta a sodrófát, szétvetett lábbal leült az

egyik székre, kigombolta a pongyoláját és fehér, hatalmas melleiből szoptatni kezdte a már megfogazott, háromesztendő s lurkót.

Suta Kálmán úgy tett, mintha nem venné észre az asszony olvadozó pillantását, jobbra-balra tekergette a fejét és nagy sietséggel elköszönt.

A cselédsor végén összefutott az öregségére százötven centisre aszalódott éjjeliőrrel:

– No, mi újság, hallom maga meg tolvajokat fogott az éjjel? – próbálta megviccelni a vén strázsát. De az éjszakai csósz komolyra vette a szót. Csodálkozva ráncolta a homlokát:

– Honnét tudsz róla?

– Elhuhogták a baglyok. Ki volt az már megint?

– Én nem akarok magamnak vénségemre halálos ellenségeket szerezni. Ha kíváncsi vagy rá, gyere ki ma este a téesz erdejéhez, és a saját szemekkel láthatod!

– De a teremburáját, Pista bátyám, már ne akarjon rosszat mondatni velem. Miért fizetjük magát, ha nem azért, hogy lefűlelje és kiadja nekünk a tolvajokat? – mérgeződött Suta Kálmán.

– Igazán nem vártam volna, hogy azt a napi, vagyis éjszakai egy egységet felemlégetitek. Tőled meg főleg nem, Kálmán. Apáddal kebelbeliek voltunk, ha már elfelejtetted volna. Láthatod, eljárt felettem az idő. Kapát nem bír a kezem, kaszát még úgy sem, és ott van a nevetlen unoka, akit a disszidáló fiam és menyem hagyott hátra a forradalom után. Örülök, ha egy évben két levelet kapok tőlük. Nekem gondoskodnom kell arról a gyerekről. Nem akarom, hogy valaki kést vágjon a hátamba, vagy egy felhős éjszakán fejbe csapjanak. A szavaidból kiviláglik, megszimatoztad valahonnét, hogy a téesz erdejéből lopják a fát. Ezt én is elárulhatom. Ha tudni akarod, kik a fogadatlán favágók, akkor tarts velem ma éjjel!

– Majd meglátom – dohogta Suta Kálmán és nyelte befele a mérget. A régi ismeretségre való tekintettel eltemette a vitát, és kezét nyújtott az éjjeliőrnek.

– Hozhatnál valakit segítségül! – kérte az. – De megbízható ember legyen, mert ha korán szárnyra kap az ellenőrzés híre, akkor leshetjük őket napokig.

– És hogyan viszik el a fát? – érdeklődött Suta Kálmán, aki magában pitiáner rőzsetolvajokra gyanakodott.

– Hogyan? Hát lovas kocsikkal. Tegnap négy szekeret raktak meg.

– Jó, majd szólok egy-két brigádvezetőnek. Várjon bennünket! Remélem, nem vaklárma az egész.

– Napok óta a nyomukban vagyok. Eddig minden éjjel megjelentek. Kocsival, fejszével, fűrészszel.

– Akkor hát, kilenckor!

Suta Kálmán napközben végezte a dolgát, s el is feledkezett a korai beszélgetésről. Este, a csarnokból hazafelé belépett a kocsmába, de nem lelte a pultnál a csapatot.

– A düddő Pistának mutatja meg, hogy melyik kupac fát kell felhasogatni – tájékoztatta valaki. Erről Suta Kálmánnak is eszébe ötlött a délelőtti ígérete. Háromnegyed kilenc volt. Éppen csak megitta a fröccsöt, és körbenézett valami fullajtár után.

– Eredj már te, szólj be a Csepregi Karcsinak, hogy nehéz ellés lesz az új istállóban. Ott várom! – szólította meg Fazekas István nagyobbik kamaszfiát. Maga pedig a közelben lakó Koloncsár Imréék felé vette az útját. A brigádvezető ruhát öblögetett, amikor rányitott.

– Eljöhethél egy kis éjszakai ellenőrzésre! – szólt be az ajtóból Suta Kálmán.

A növénytermesztő brigádéros, akivel a közös vezetőségi munkából eredő mondanodón túl nem sokat beszélgettek, megtörölte a kezét, beecsetet vett és indult is. Már csak útközben jegyezte meg:

– Beteg a feleségem és a gyerekeket nem küldhetem el szutykosan.

Suta Kálmán helyeslően rábólintott. A másik aligha láthatta a sötétben. Mikor kiértek a majorba, éppen akkor fordult be motorbiciklivel a Csepregi Karcsi is.

– Akkor kezdjük! – invitálta őket Suta Kálmán.

Körbejárták az istállókat. Megnézték a tehenészeket, éppen fejtek. Elmentek a sertésólakhoz. Nagyjából mindent rendben találtak.

– Ha már itt járunk, nézzük meg a Pista bácsit is, hol kódorog! – javasolta Suta Kálmán.

Az öreg kint lakott a majorban. Bekopogtak.

– A vízmosásnál várja magukat – kiáltotta ajtón keresztül az éjjeliőr felesége.

– Ballagjunk fel – szólt Suta Kálmán.

– Mi a rossebnek? – értetlenkedett Koloncsár Imre.

– Ha már eddig eljöttünk, ezt a pár lépést kibírjuk – vélte Csepregi.

– Jókör érkeztek! – fogadta őket az éjjeliőr. – Nézzék, itt vannak a friss csapások! Ha lehet, ne nagyon neszezenek, mert még elijeszti őket.

Koloncsár Imre meglepődött:

– Szarvast vagy vaddisznót akarnak fogni?

Suta Kálmán nem tartotta szükségesnek a magyarázkodást. Gondolta, ha odaérnek, úgyis minden megvilágosodik.

– Hallják! – nyújtotta fel figyelmeztetően az ujját az éjjeliőr. – Már döngenek a fejszecsapások. De most pihenünk egy kicsit! Meredek már nekem ez a lejtő.

– Kiket esz ide ilyenkor a fene? – kíváncsiskodott a Koloncsár Imre.

– Én azt ugyan meg nem mondhatom – súgta az öreg. – Közelebb még nem nagyon mentem hozzájuk. Fejbe kólintják az embert baltával, és utána már örökre tartja a száját.

– Csak nem fél, papa? – kuncogott Csepregi Karcsi.

– Ennyi idősen te se leszel nagylegény egy szál magadban éjszaka, egy erdő közepén. De ne beszéljessünk, mert csillagos az ég, messze hallatszik a hang.

Vártak egy kicsit, majd óvatosan továbblopódtak. Már külön hangja volt minden fejszének. Legalább hárman aprították a fákat. Beljebb mintha fűrész harsogott volna. Váratlanul hatalmas recsenéssel kidőlt az egyik fa. A leskelődők lába szinte földbe gyökeredett a hirtelen robajra. Gyorsan kapkodták a levegőt, hogy legyűrjék a rémületüket.

– Hát ezek nem nagyon majréznak! – állapította meg Csepregi.

– A Tölgyesben lehetnek. Szép fák vannak arrafelé. Ismerem a járást, mert a mi erdőnk is ezen a tájon volt valamikor. Ha behúzódunk ebbe a kis szurdokba, észrevétlenül mögénk kerülhetünk – sugdosta Koloncsár Imre.

Alig tettek pár lépést, lovakba botlottak. Az állatok a kocsik saroglyájához kötve szénát ropogtattak.

– Nézd azt a csillagos fejt! – mutatta Suta Kálmán. – Nem úgy néz ki, mint a Mancsi, amit a Jósok adott be a közösbe?

– Tényleg hasonlít rá – ismerte el Koloncsár Imre. – De annak mintha feljebb lenne a foltja.

– Bizonyára.

– Csak óvatosan, óvatosan, mert meglátnak bennünket és elfutnak – intette őket Csepregi Karcsi.

– Vagy megtámadnak! – tódította az éjjeliőr. – Mindnél fejsze van, mi még egy bicskát sem hoztunk. Hányszor kértem már, adjanak egy sörétes puskát, de az elnök Péter mindig azzal üti el a dolgot, hogy elriasztom én a csókákat a formámmal is. Nem lenne csoda, ha egy éjszaka valaki eltenne láb alól.

Lépteik ki-kisiklottak a sáros vízmosásban. Suta Kálmán befelé káromkodott, mert még a csizmanadrágjára is felfröcskölt a latyak.

Nincs félelmetesebb, mint az éjszakai erdő. A sötétség ágakat állít az úton keresztbe, melyek nekicsapódnak a lábnak, az arcnak. Néha egy-egy rőzsdarab akkorát recsen, mint az ágyúszó. Az erdőben garázdálkodók azonban nem figyelték a kis csapat okozta, halk neszeket. Ketten közülük egy fát ékeltek, arcuk beleveszett a holdvilág árnyékába. Egyikük pár perc múlva megállt, s megtörölgette a homlokát.

– Holnap még kijövünk – dörmögte –, azután jobb lesz békén hagyni ezt a részt. Előbb-utóbb úgyis erre téved valaki és észreveszi a friss irtást.

– És ha észreveszi? – egyenesedett ki mérgelődve a másik éjszakai favágó.

– Kit érdekel? Ezt a tölgyest még az öregapám ültette, az apám gondozta.

Koloncsár Imre az utolsó szavakra, akár egy megbeszéljt jelre, felugrott.

– A hétszentségét, mit csinálsz te itt? – rohant rá az egyik alakra.

A megszólított egy pillanatra megmerevedett, de rögtön utána a fejszéjéért kapott. Csak amikor felismerte a közeledőt, akkor eresztette le a karját.

– Te mit keresel itt, te téeszbérenc? – kérdezett vissza bosszúsan. – De, ha már kiszagoltad, hogy itt vagyunk, fogd meg a fejszét és dolgozz! Majd viszünk neked is egy fordulót.

– Mondtam ugye, hogy kutatnak utánunk – bizonygatta önmaga sejtését a másik favágó. – Még az a szerencse, hogy csak az öcsédet ette ide a fene.

Erre Suta Kálmán is kilépett a vízmosásból, elindult a két testvér felé.

– Azután miféle módi ez, Koloncsár Jóska? – kérdezte a közelükbe érve.

A megszólított egy pillanatra összeresztett. A hangjáról is felismerte az újonnan érkezettet.

– Ahhoz neked semmi közöd, gógös Suta Kálmán. A mi fánkat vágjuk, nem a tiédet.

– Én úgy hallottam, hogy ez az erdő bekerült a téeszbe.

– Gyorsan beletanultál a közösködésbe, Suta Kálmán. De ha magadtól nem fogod be a pofádat, akkor én, istenemre, megteszem. Nagy hiba volt kettesben idemerészkednetek – közölte Koloncsár József, és a fejszét lóbálva, fenyegetően a vízmosás felé lépdelt.

– Maradj már veszteg! Az a kevés eszed is elment? – ugrott rá a testvére.

Sokáig küszködtek, birkóztak egymással. A fiatalabbik Koloncsár feljajdult, majd elfeküdt a földön. Lónyérítés hasította fel az éjszaka távoli csendjét. Már mindegyik tolvaj megfutott, csak Koloncsár Jóska állt ott az öccse fölött, nyitott késsel a kezében. Három ember alig tudta lefogni. A bicskáját kicsavarták a kezéből, majd az éjjeliőr és Suta Kálmán elvonszolták öt-tíz méterre. Akkorra már talán a tolvaj dühe is lelohadt, az utolsó métereken nem ellenkedett, hagyta, vezessék.

– Orvost kell hívni! – jelentette ki Csepregi Karcsi.

– Á, ahogy – tiltakozott Koloncsár Imre. – Épp csak megvérzett. Alig fáj.

Suta Kálmán minden különösebb magyarázat nélkül megértette a megszárt testvér indokait.

– A lopásért viszont felelnie kell a bátyádnak – jelentette ki megcsöndesedett hangon.

* * *

„...Végül közgyűlés elé vittük a falopást. Kiszámolhattuk volna, hogy mennyi fa hiányzik, de az elnök Péternek nem jutott eszébe, én meg nem szorgalmaztam. Hiszen azt az erdőt valóban még a Koloncsárok nagyapja telepítette, akár az én nagyapám a miénket, és a téeszszervezéskor egy tollvonással elorozták tőlünk. Tudják, hogy azok a fák már ötvenévesek is voltak. Erdőt többnyire nem magának ültet az ember, hanem a fiának, az unokájának. A Koloncsár Jóska nem adta ki a társait, lehajtott fejjel, szótlanul belenyugodott abba, hogy évvégi részesedésének felét letiltottuk. Érdekes lett volna tudni, hogy a két testvér miképpen jutott dűlőre egymással. Az Imrének is lehetett egynéhány álmatlan éjszakája, mert ez a család mindig az összetartásáról volt híres. Ha valamelyiküket véletlenül megverték, másnap már a három férfitestvér együtt indult a sérelmet megtorolni, a három lányra meg csak az nézhetett, akit a fivérek engedtek...

...Ide-oda ugrálok a történetemben, mint az éhes veréb a törek aljában, de nem megy másképpen. Tudják, az idő múlásával az emberben összekeverednek az évek, a hónapok. Ha mindent el próbálnék mondani, sose érnék a beszédem végére. Nekem meg már ugyancsak fogytán vannak a napjaim. Mit is akartam? Megvan! Ugye, emlékeznek még arra, hogy az állami gazdaság agronómusa meghívott engem egy maszek tapasztalatcserére? El is mentem...

Állítom, még egy olyan finom emberrel, mint a Kőműves János, addig nem találkoztam. Egy pillanatig sem érezte velem, hogy ő tanult és nálam jobban érti a dolgokat. Sok mindent megmutatott. Autóba ültetett, és végigjártunk néhány állattartó-telepet, egy kaszálógépet is megnéztem munka közben. Sőt, kivitt a kísérleti legelőjére is. Úgy éreztem, őszinteségre csak őszinteséggel válaszolhatok. Kerek-perec kijelentettem neki, hogy a rétek öntözését, műtrágyázgatását feleslegesnek tartom. A fűben az a haszon, hogy nő magától. Mondom, finom ember volt a főagronómus, nem nevetett ki, nem nevezett maradinak, mint az elnök Péter, hanem bement az irodájába, kihozott egy öl újságot és odaadta, vigyem haza, nézegessem át őket...

Mindig szerettem én olvasni: bibliát, Szabad Földet, Kincses Kalendáriumot, könyveket. Jókainak talán összes regényét átböngésztem. Hazaérve belepillantgattam azokba az újságokba is. Nem akarok túlozni, de akkor, pár hét alatt több érdekességet, újdonságot összeszedtem, mint előtte évekig. Kezdtém látni, hogy a mi gazdálkodásunk még ugyancsak gyerekcipőben jár. Állami gazdaságokat is bemutatnak az egyik lapban. Főként a gépeket irigyeltem tőlük. A traktorokat. Hogy miért? Az, aki még nem ballagott naphosszat a barázdában, nem emelte, igazgatta az ekét karja szakadtáig, aligha értené meg. A gépállomásról jártak hozzánk is traktorok, de a rajtuk ülők nem törődtek a földdel, nem maguknak dolgoztak. Ráadásul úgy voltak, mint a tagság, mindig akkor maradtak el, amikor a legnagyobb szükség lett volna rájuk...”

* * *

Egy idő után a vezetőségi ülések is egyre silányodtak. Eleinte még mindenki tartotta magát ahhoz, hogy a kimondott szónak hatalma van. Az elnök Péter azonban hónapról, hónapra kevesebbet törődött a formásokkal. Megesett az is, hogy beült pár percre a brigádvezetőkhez, azután azzal kelt fel: „No, a vezetőségit is megtartottuk!” Suta Kálmán jó ideig cipelte magában az ötletét, mire egyszer mindenki előtt elmondhatta:

– Emberek, mindössze egy traktorunk van, amit a Hofferos Dezső magával hozott a téeszbe – jelentette be az amúgy is köztudott dolgot. – A gépállomásiak rengeteg pénzt elvisznek, ráadásul alig lehet rájuk számítani. Az idén is két hetet késtünk a tava-sziak vetésével. Úgy gondolom, kezdetnek vehetnénk három új traktort. Megérné.

– Csak nem csapsz fel a haladás bajnokának, Kálmán? – nevette el magát az elnök Péter.

Suta Kálmán visszamosolygott, mint a csínytevésen kapott gyerek. De a Könyvelőljajcsi szavai mindjárt lehervasztották arcáról a derűlséget:

– Nincs rá pénzünk! Tiszta sor. Nincs pénzünk. Tiszta sor – hajtogatta elakadt gramofonlemez módjára a könyvelő.

– Ha nincs, hát szerezzél! Nem tanították meg nektek azon a hosszú iskolán, hogyan kell hitelt kérni? – mordult rá Suta Kálmán.

– Tengernyi így is az adósságunk. Fogalmuk sincs róla, milyen sok pénz elfolyik erre-arra – nyakaskodott Horváth Lajos. – Maga szokta azt mondogatni: az embereknek is fizetni kell valamennyit.

– Szerencsére nemcsak könyvelőnk van, hanem elnökünk is – említette meg félig viccesen Suta Kálmán. – A Péter jobban ismeri a járási és a megyei tanácsot, mint a Kertekalját. Majd ő szerez egy kis támogatást.

– Ha csak egy mód lesz rá, megpróbálom! – ígérte az elnök. – Legalább búcsúzóul hajtok még valami hasznót a szövetkezetnek.

Az utolsó mondat bombaként robbant. Felkapták a fejüket még azok is, akik csak bólogatni jártak a vezetőségbe.

– Búcsúzóul? – tette fel mindannyiuk helyett a kérdést Csepregi.

– Igen. Nem akartam korán elkiabálni. Létrehoztunk egy tanácsi építőipari vállalatot. Engem jelöltek ki vezetőnek. Majd meglátod, Kálmán, milyen tehénistállókat, sertésólakat építünk! Sőt irodákat, házakat is. Tizenöt kőművessel, három áccsal indulunk pár hét múlva. A culágerokat mindig az a téesz adja, amelyikben dolgozunk. A napokban kaptam kézhez a jóváhagyást.

– Hát mivelünk mi lesz? Ki lesz az új elnök? – tudakolta Koloncsár Imre.

– Az már a ti dolgotok! – vont a vállát Borza Péter. – Nem kell félni, elnök előbb akad, mint egy jó kapás.

– Itt van például a Kálmán bátyánk! – kottyantott közbe Könyvelőljajcsi.

– Engem hagyjatok ki ebből! – tiltakozott Suta Kálmán. – Ha tálcán hoznák elélem, akkor is visszautasítanám. Elnöknek olyan ember kell, akinek falu és város előtt egyaránt jó a kiállása.

– Még ne adjátok a népek szájára az elmenetelemet! – kérte őket az elnök. – Valamelyik nap úgyis kijönnek majd a járástól. Hadd jelentsék be őket! Most pedig menjünk át a kocsmába, igyunk meg néhány pohárral! Szeretném, ha jó szájízzel válnánk el egymástól. Még mindegyikünk rászorulhat a másikkra.

Suta Kálmán helyeslően bólogatott:

– Igazad van. Remélem, ha kiebrudalnak a közösből, felveszel malterhordónak.

– Mondtam már, a culágerokat a téeszek adják. Így arról lecsúsztal. He-lyettesemnek meg azért nem mernék felfogadni, mert amikor meghozatom az első darut, keresztbe lenyelnél. Tanuld ki az építőipart, és akkor szívesen látlak, legalább onnét is eljárógathatok gyűlésezni.

– Egyelőre még a közösködést kellene tanulgatnom – dűnyögte Suta Kálmán, és magában arra gondolt: Lám ez a Péter megunta az elnökösködést, vagy talán bent a városban hallott valami rosszat a jövőről, azért menekül. Megvonta a vállát és elindult a többiek nyomában. A délutáni nap aranytükröt vont a libaúszató vizére. Az élelmiszerbolt előtt a Bodó Kováccsal találkoztak, aki gyanakodva nézte a főnökség korai kocsmázását.

– Ezek már a gyűlésezésre is sajnálják az időt – vetette oda a haverjainak, akik jó szesztestvér módjára bólogattak.

* * *

„...Emlékszem, jól elbeszélgettünk a csárdában, de nekem már valójában nem ott járt az eszem. Mindig is megviseltek a változások, csak irigyelni tudom az olyan embereket, akik elégedettek, ha megvan a mindennapi betevőjük, akik azt állítják, hogy se a jelen, se a jövő nem izgatja őket.

...Néha még most, ebben az átokverte állapotban is a jövőn rágódom. Igaz, már nem esztendőkön, hanem hónapokon, napokon. A temetésemet elintézttem. A koporsó ki van fizetve, a sírásót megfogadtam...

Ebből is látszik, hogy az ember előre néz. No és hátra. Hátra, mert a múltat sem lehet elfelejteni. Főleg az ilyen betegnek, mint én, akinek jövője alig van, múltja meg temérdek. De nem akarok keseregni...

Ugye, az elnök megkért bennünket a hallgatásra, de még széjjel sem széledt a társaság, és a faluban már mindenki a Borza Péter elmeneteléről beszélt. Felénk még a kulcslyukak is pletykálnak. Az elnök Péter gavallérosan rendelt, úgy, hogy egyszer csak az én fejem is elkezdett tompán muzsikálni. Nálam ez a figyelmeztetés, hogy abba kell hagynom az ivást. Akkor is azt tettem. Biztatgathattak, kínálgathattak, ígérhettek haragot, de hozzá nem nyúltam már a pohárhoz...

Otthon a feleségem is rögtön az újság felől faggatott. Láttam, jó kedve van, nem akartam azon nyomban elrontani. Másnap alig tettem ki a lábamat a házból, máris öten rohantak rám. Tényleg elmegy? Ki lesz helyette? Biztosan téged választanak, Kálmán, hiszen te vitted itt eddig is a dolgokat. Megmérgekedtem, és a második szomszéd elől visszafordultam. Bementem a szobába, lefeküdtem, az éjszakai tivornya miatt el is lepott az álom. De délután már akár tetszett, akár nem, el kellett nézmem a téesz tájékára. Az irodán megnyugtattak, hogy néhány helybéli kívül senki sem keresett. Kimentem a hátrába. Nem kíváncsoztam emberek közé. Még azt hihették volna, hogy az elnökség után kapaszkodok...

Említettem már maguknak: szeretek sakkozni. Nos, a sakk azért szép játék, mert rákényszeríti a művelőjét, hogy kutatgasson egy kicsit a partnere gondolataiban. És az ember a saját esztét is képes vele regulázni. Érdekelte en-

gem is, már hogy ne érdekelt volna, hogy mi lesz velünk, kit választanak elnöknek. Fent a bakon, miközben a lovak maguktól járták az ismerős dűlőutat, neki is fogtam kisakkozgatni az esélyeket. Ha az ember ismeri a szabályokat és a lépéslehetőségeket, akkor már könnyű.

Úgy okoskodtam: amennyiben elmegy az elnök és tanácsi jóváhagyással vált helyet, akkor őt odabent megkérdezik, kit javasol maga helyett. Ő valószínűleg az én nevemet említi majd, mert nem hiszi el, hogy nem akarok a helyére kerülni. A járásiak megkérdezik engem, és ha nemet mondok, esetleg a javaslatomra is kíváncsiak lesznek. Töprengtem, kit is lehetne ajánlani. Igazán parancsolásra termett ember nem volt közöttünk. A brigádvezetők csak a saját frontjukat ismerték. A Csepregi Karcsi, a Rumi Gyula, a Micsurinos elnök fia tartoztak a fiatalabbak, a tanulékonyabbak közé. Úgy határoztam, ha kérdezik, rájuk adom a voksomat. Kiváltképpen a Csepregire. Eszembe jutott alkalmas személyként még a Koloncsár Imre is, de azt senki sem várhatta igazán, hogy a fajtájának én legyek a szekértolója. Tudtam, úgyis a tanács meg a pártbizottság dönt. Nekünk csak a szavazás marad...

Akadtak önjelöltek is. Hallottam a kocsmában, amint a Dézsi Ferenc elmondta a saját, elnöki programját, hogy csináltat két kazettát, az egyikbe tesz a növénytermesztők és az állattenyésztők bevételeit, a másikba pedig az irodistákét. A fizetést meg majd mindenki a saját kazettájából kapja. A Dézsit még a szesztestvérei is kinevették...

A feleségem azonnal észrevette a kellelenségemet, és egyre rágta a fülemet, hogy beszéljek az emberekkel, kedveskedjek nekik egy kicsit. Leintettem, mondván: szeretnek engem anélkül is a faluban. Most már tudom, hogy az akkori viselkedésem is nagy számárságra vallott. Éppen nemrégiben olvastam az egyik könyvben, hogy a túlzott tartózkodás legalább olyan veszélyes, mint a törtetés. De vajon szerény voltam én valójában? Szerencsére a munka teljesen lekötött. Minden rám maradt, mert az elnök Péter már az új hivatala kilincset fényesítette...”

* * *

Gyorsan eltelt a három hét. Kitűzték az elnökválasztó közgyűlés napját. Őt Volga is befutott a kultúrház udvarára. Az elnök Péter nagy barátsággal fogadta az érkezőket, mindenkit cipelt az irodájába, ahol demizsonokban állt a bor, a pálinka.

Suta Kálmán is ünneplő ruhát öltött, és a brigádvezetői szobában téblábolt. Egy kicsit sértette, hogy vele senki sem törődik, úgy kezelik, mintha tizedik ember lenne a faluban. Egyszer csak benyitott hozzá az elnök Péter.

– Te Kálmán, most mondják az elvtársak, hogy valamilyen jelölőbizottság kellene! Szólhatnál a Balogh Mátyásnak és a tehenészek közül valamelyik értelmesebb embernek: jöjjön be hozzám! Te meg, ha már úgymint átmész a kultúrházhoz, akkor beszélj meg a tanítóval: ürítsék ki a kisebbik termet. No, és, ... el ne keveredj valamerre, mert téged gondoltunk a szavazatszedő bizottság elnökének!

– Ezek szerint nekem kell bejelentenem, hogy ki lesz az új elnök? – tudakolta elkomoruló arccal Suta Kálmán.

– Ha elvállaltad volna a jelölést, most másra maradna a számolás. Hanem a teremről meg ne feledkezz! Ha már annyira ragaszkodnak hozzá, akkor legyen szabályos ez az egész! – adta ki utasítását az elnök és gyorsan visszavonult a vendégei száját tömni, saját jövőjét faggyúzni.

* * *

„...Abban a szent minutában megértettem, hogy azok odabent már eldöntöték maguk között: ki lesz az új elnök. Az is nyilvánvaló lett, hogy nem rám esett a választás. Ugye, maguk szerint örülnöm kellett volna? Hiszen valójában nem vágytam a főnökségre. De furcsa szerzemény az ember, míg elbotorkáltam a kultúrházig, megkeseredett a szám íze. Főképpen az bántott, hogy ki sem kérték a véleményemet. No, és a bizonytalanság sem a legjobb idegnyugtató...”

A faluban hatalmas eseménynek számított az új elnökválasztás. Sokan egészen addig örökösnek hitték a Borza Péter tisztét. A nagyterem dugig telt a kíváncsiakkal. Jobbról is, és balról is nagy kalappal köszöntek rám az emberek. Ez még jobban elszomorított, mert úgy éreztem, becsapom azokat, akik rám tippelnek. A feleségem is ott feszített a második sorban, kihuzakodott: lila szoknya, nejlonpulóver és – már elnézést a kifejezésért –, de viyorgott, mint a parasztlány feneke az angolvécén. Egy pillanatra görcs állt a gyomromba, amikor arra gondoltam, hány zsémbes napot kell majd végigszenvednem e pár óra miatt. De még a kisleányom is jelen volt, ugyanis valami túlbuzgó sugallatra őt szemelték ki verset mondani. Már szinte kívülről tudtam a strófát, mert szegény gyerek három este azt magolta.

Nagy nehezen megleltem a tanítót, aki gyorsan kisépértette a kistermet, majd kerítettünk egy dobozt a szavazatoknak. Én már vissza se mentem az irodába. Elbeszélgettem a kint várakozó férfiakkal. De csak igenre, nemre telt tőlem, a gondolataim szerteszét jártak. Tíz óra körül masírozott be a vezérkar. Elfoglalták az emelvényt...”

* * *

Suta Kálmán meghúzódott a sarokban, és csak akkor sóhajtott fel, amikor a kislány a vers végére ért. Nem sült bele. Legalább ennyi öröme volt a napban. A szót az egyik megyei ember ragadta magához. Hosszasan dicsérte az elnök Péter munkáját s készségességét, mennybeénekelte, mint ahogy a halottakat szokás. Ezután Bogdán, a járási osztályvezető beszélt; azt magyarázta, amit mindenki tudott, hogy a gondok ellenére szépen fejlődött a téesz az utóbbi esztendőkből.

– Most pedig felkérem Balogh Mátyás tagtársunkat, hogy ismertesse a jelölőbizottság javaslatát! – fejezte be a felszólalását Bogdán.

Mint hirtelen szünető tavaszi vihar, úgy indult meg a teremben a zsidongás.

– Szóval – kezdte reszketős hangon Balogh Mátyás. – Csönd legyen már, no! Szóval, engem bíztak meg azzal, hogy javasoljak itt egy új elnököt. – Elővette háta mögül a markában gombóccá gyűrögetett papírt, és onnét betűzte. – Tisztelt tagtársak, a termelőszövetkezet új elnökének Koloncsár Imrét javasoljuk. Kérem a tagtársakat, hogy szavazzanak a másik helyiségben... Mármost a szünet után, mert most az következik.

Mintha ezernyi ló szakította volna el hirtelen a zablát, úgy szabadult el a tömeg. Ezren tízezer felé beszéltek. Volt, akinek arcán az öröm trónolt, mások keserűre húzták a szájukat. Mindenkit meglepetésként ért Koloncsár Imre neve.

Suta Kálmán levetette magáról a vibráló idegességet. Alighogy elhangzott a jelölés, megnyugodott, gerince árkában megszűnt tovább csorogni a kis patak. A pódiumon ülők is csakhamar szétszéledtek, akár a libák a vízparton. Bogdán, a járási osztályvezető észrevette a sarokban árválkodó Suta Kálmánt és odalépett hozzá.

– Hogy s mint mennek a dolgok? Igaz, amit hallok? Maga meg traktorokkal álmodik?

– Jók a hírmondói.

- Nem panaszkodhatok. Azt is megsúgták időben, hogy nem akar elnök lenni.
- Áldom az eszét annak, aki tette!
- Ejha. Lélekben már felkészültem rá, hogy most megragad a kabátomnál és addig nem ereszt, míg el nem árulom, ki sugott.
- Most igazat szóltak – vonta meg a vállát Suta Kálmán.
- Én is így gondoltam. Arra kérem, bátyám, ezt majd elmondom a választás után a tagságnak is, hogy segítsék az új elnököt. Harmincöt éves, magukhoz képest fiatal még, keveset tapasztalt. De az ifjúságé a jövő. A mi korunkbelieknek már csak lefele mehet. Én látok némi fantáziát ebben az Imrében. Persze, amikor két hete beállított, és arról panaszkodott, hogy teljes a zűrzavar a faluban, mindenki találgatja, ki lesz az új elnök, nos, akkor én is azt gondoltam: lám megint egy kis kérődző, mármint felfele kérődző. Utána néztem, a munkáját becsülettel elvégzi, nem is buta ember. Becsülöm a vagányságát is. Én azt mondom, hogy: ha valakinek szinte ismeretlenül van mersze bejönni a tanácsra, és ott kijelenti, hogy a régi elnök elmegy, az elnökhelyettes nem vállalja a posztot, ezért nálánál megfélelőbbet aligha találunk, akkor az nem elveszett ember.
- Ha rákérdesznek, egyik jelöltnek talán én is öt ajánlottam volna – dünyögte Suta Kálmán.
- Tehát teljes az egyetértés – lapogatta meg a Bogdán Suta Kálmán hátát, aki már terhesnek érezte a „nagy” ember figyelmét.
- Bocsánat, de el kell mennem – vágott közbe. – Én volnék a szavazatszedő bizottság elnöke...

* * *

„...Talán már említettem, hogy az emberek gyorsan váltogatják a kalapjukat. Egy-két személyes indoktól eltekintve, a többségnek teljesen mindegy, hogy kit helyeznek fölébe. A baj csak akkor kezdődik, ha az illető a későbbiekben nem váltja be a hozzá fűzött reményeket. Azon a gyűlésen, fejből is megmondhatom: kétszázharmincketten szavaztak. Érvényes volt kétszázhuszonnégy, a Koloncsár Imrere szavazott százhetvennégy. Rám – pedig nem is voltam jelölve –, huszonhat. Néhányan tartózkodtak az elnök kiválasztásától. Az egyik érvénytelen szavazaton pedig girbe-gurba betűkkel az állt: »Megbűntetett bennünket az Isten! Győztek az evangélikusok.«

Mielőtt bárki is észrevehette volna, zsebre raktam a lázító cédulát, nehogy valakinek baja essék miatta. Valahogy így zajlott le a második elnökválasztás. A járási osztályvezető újból szót kért, és akkor engem is feldicsért. Sőt, abban az esztendőben még valamilyen kitüntetést is kaptam a minisztériumtól, kiváló téesztagit, vagy micsodát. A munka ment tovább a maga során. A feleségem zsörtölődött néhány napig, de lassan elcsendesült ő is, hiszen az elnökhelyettesné rangjáról nem kellett lemondania. Engem azért rágott a gond, hogy Koloncsár lett a kenyéradóm, de megszoktam azt is, mint éhes katona a fekete kenyeret...

Egy elnökválasztás miatt nem dől össze a világ. A kocsmában ezután sem adták drágábban a féldeciket, a föld ugyanúgy termett, mint régen. Sőt, a dolgom valamivel könnyebbedett is, mert az Imre, becsületére legyen mondva, nagyon igyekezett. Elismerem, nekem személy szerint bökte az oldalamat az önkéntes felajánlkozása is, de hallgattam róla, mint a sír. Gyakran bejött hozzám, és kikérte a tanácsomat. Mindig csak úgy felelgettem, hogy legyen alkalma válogatni, dönteni. Nem kishitűségből, félelemből viselkedtem így, csak mert nem akartam, hogy esetleg arra gondoljon: én a hatalma után áhítozok.

Azért megfordult párszor a fejemben, most kellene itt hagyni ezt az egész téeszkeskedést, váltani, úgy, ahogy a volt elnök Péter tette. Ő, különben mielőtt végképp megvált tőlünk, kijárta a tanácsnál, hogy a gépállomás szomszédsága ellenére, még abban az esztendőben kapjuk meg a három traktort. Pénzt ugyan nem szerzett rá, de jónak mutatkozott a termés...

A hónapok szépen, csendben csordogáltak. Alig-alig emlékszem vissza valamire. Hacsak, hacsak...

Ugye, említettem, hogy miután a Virág meglépett tőlünk, az elnök Péter szegődtetni akart hozzánk az Alföldről egy agronómust. Nem érkezett meg az illető, és nekem is kiment a fejemből...”

* * *

A júliusi, bőrvédlető hőségben öt kocsi is hordta a szomszédos faluban lévő malomba a búzát. Egyik délután Suta Kálmán elkerekedett utánuk. Gondolta, jobb, ha egyszer-kétszer leellenőrzi ő is a mázsálást. Várakozni kellett. A fogatosok elnyújtóztak a kocsikon, ő meg, jobb dolga nem lévén, szóba ele-

gyedett egy értelmes kinézetű fiatalemberrel. Kérdegették egymást, milyen termés mutatkozik, mivel biztat a kukorica? A végén még le is paroláztak...

– Azt mondta, tófalvi – érdeklődött hirtelen figyelemmel a fiatalember.

– Úgy bizony – hagyta rá Suta Kálmán.

– Maguk aztán jól kitoltak velem.

– Még hogy mi?

– Nem magára értettem, bácsika, hanem a vezetőségre. A korábbi elnökük, a Borza Péter ugyanis a téeszükbe csalogatott agronómusnak. Be is jelentettem a halasi gazdaságnál, ahol dolgoztam, keressenek mást a helyemre. Tudja, Vas megyei gyerek vagyok, és sosem szíveltem különösebben az Alföldet. Minden formáságot elintéztem, és úgy volt, hogy két hét múlva eljövök, mikor kaptam a téeszüktől egy levelet. Tudatták velem, hogy az egyik falujukbéli gyerek végez a mezőgazdasági technikumban és így, mivel szolgálati lakást sem tudnak adni, nem tartanak igényt a munkámra. Gondolhatja, mérgelődtem, hiszen már bejelentettem a távozásomat. Ezért némi töprengés után felkerekedtem és eljöttem ide, a járásba. Szerencsére már a második napon találtam helyet. Talán jobban is jártam, mintha magukhoz mentem volna.

Suta Kálmán elnézést kért a fiatalembertől, az elnökváltásra fogva a fiaskót. Fúrta az oldalát a kíváncsiság: ki is lehet az agronómusjelölt. Katika, a kislánya azonnal megfelelt, mondván: az ifjabbik Koloncsár József jár a technikumba, talán már utolsó éves. Suta Kálmán baljós előérzettel fogadta a hírt, arca nekivörösödött, akár az ég alja a nagyobb szél előtt. Szólni nem szólt senkinek. Úgy gondolta, kár varjúra vadászni, mikor héja köröz a levegőben. Jó másfél hónappal a malombeli beszélgetés után, hivatalosan is tudomást szerzett a Koloncsár gyerek létéről.

Kihullottak a nyár fogai, füledt, szívet-agyát kábító levegő töltötte ki a szűk irodai szobákat.

– Nem ugorna be egy pillanatra hozzám, Kálmán bátyám? – kérdezte negédes hangon Koloncsár Imre.

Suta Kálmán szótlanul követte. Letelepedtek az újonnan vásárolt süppedős fotelekbe. Az elnök egy kis szilvóriumot varázsolt elő az íróasztalából.

– Én a rövidet ki nem állhatom! – háritotta el a kínálást az elnökhelyettes brigádvezető.

– Persze, maga fröccspárti. No, nem is ezért hívtam. Mit szólna ahhoz, ha felráznánk, felébresztenénk egy kicsit ezt a falut? Amióta az eszemet tudom, itt mindig csak búzát, árpát, kukoricát, rozsot, krumplit és répát termeltek. Meg lehet ugyan élni belőlük, de ezekkel veszkődik az egész ország. És

ha egyszer valamiből oly sok van, akkor annak viccét-vaccát hányják. Akár csak tavaly a kukoricának. Emlékezhet, nyakunkon maradt két vagonnal, mert ráfogták: dohos. Egy kicsit persze hogy befülledt, hiszen a kultúrházban kellett elraktározni, míg végül kegyeskedtek fogadni. Valami mással kellene próbálkoznunk! A napokban itthon volt az unokaöcsém, a Jóskánk fia. Mezőgazdasági technikumba jár, értelmes, és nyitva tartja a szemét az a gyerek. Ide is hozom a téeszbe. Vele beszélgettünk, hogy mi lenne, ha húsz holdon málnát termesztenénk. Tizennégy forintért veszik jelenleg kilóját, holdanként nyugodtan számíthatunk húszmázsás termésre. Ha húsz holdat számolunk, az annyi, mint...

– Négyszáz mázsa – segítette ki a számolással gyözködő elnököt Suta Kálmán. – Tizennégy forintjával ötszázhatvanezer forint.

– Na látja. Húsz holdról levesszük a hatszázezer forintot. Sőt, jobb esztendőkből még nyolcszázezeret is számolhatunk. Tudja, mekkora pénz az, Kálmán bátyám?

Koloncsár Imre kopaszodó fején megvastagodtak az erek, és a nyála fröcskölt, annyira fellelkesült:

– Állj csak meg egy pillanatra! – hűtötte le Suta Kálmán. – Ha már számolunk, akkor azt is kalkuláljuk ki: mekkora a kiadás! Egy holdra kell kilencezer vessző. Ha itt veszed a környéken, ezt az új angol egyest, akkor szorozhatod forintjával. Tudom, mert a kertbe én is telepítettem tavalyelőtt. Tehát írj fel, egyszer száznyolcvanezer forint. A málnát évente háromszor-négyszer is meg kell kapálni, egyszeri kapálásra jár holdanként tíz egység. Ami, ha csak harminc forinttal szorzom is, háromszáz forint, négy kapálás az ezerkétszáz forint, húsz holdra pedig huszonnégyezer forint. Feljegyezted? Azután számítsunk hozzá a tavaszi metszésre, a tisztogatásra tízezeret. A ganét vegyük ingyenbe. Még hátravan a szedés...

– A szedésre adunk majd mázsánként másfél egységet – kottyantotta közbe az elnök, akinek láthatóan nem tetszett a számológató akadékoskodás.

– Kevés lesz, de mindegy, négyszáz mázsára vehetünk hatszáz egységet, az szorozva harminccal, tizennyolcezer forint. No, add már össze!

– Kétszázharmincezer forint – közölte rövid számolgatás után Koloncsár Imre. – Hogyha ezt levonjuk a nyolcszázezerből, még akkor is marad tisztán ötszázhatvanezer forint. Több mint félmillió!

– Nyolcszázezer forintot sosem árulunk húsz holdról – legyintett Suta Kálmán, és merően bámulta az elnök előtti papírt. Különből az időjárásról is számolni kell, mert a málna nagyon kényes növény.

– Ó, ha mindent belekalkulálunk, akkor még az aranyról is kideríthető, hogy haszontalan – indulatokodott Koloncsár Imre. – Bízunk kell, Kálmán bátyám! Higgye el, jó ötlet ez. Igaz, én nem gondoltam végig ilyen tüzetesen a kiadásokat. De van más tervem is. Azokon a kis szőlőkön, amik a hegyen a téeszbe kerültek, jóformán csak a vendégeskedésre tudunk bort termelni, pedig eladni is lehetne. A Papdombra telepíthetnénk nyolc-tíz hold otellót. A nagy filoxérajárvány után is volt mindig ott pár hold olyan, hogy mondják...

– Direkttermőre gondolsz?

– Az, az. Persze, ebbe nem akarok egyszerre belemarhátkodni. A bor felét kiadjuk a tagoknak természetbeli juttatásként, a másik felét meg elkínálgatjuk. Lassan úgy járnak ide a vendégek, mint cukorra a legyek, és mindenki a potyát lesi. Azután ott vannak a Parragok. Csak fű, perje és gaz terem rajtuk. Pedig a földje sem silány, humuszos, csaknem erdei talaj. Be lehetne ültetni diófákkal. Mit szól hozzá, Kálmán bátyám?

Suta Kálmán nagy nehezen lenyelte már-már feltörő indulatát. Néhány pillanatig méregette magában a szavakat, majd kibökte:

– Így első hallásra nem is tudom.

– Csak azt ne mondja, hogy megvalósíthatatlan. Egyszer már rákenték magára a maradiságot. Én az ellenkezőjét állítom! Csak az a baj, hogy néha még a régi, a spórolós fejével gondolkodik. Mi, fiatalabbak könnyebben szokunk az újhoz. Változást, forradalmat hozok én ebbe a községbe, Kálmán bátyám! Meglátja, négy-öt év múlva már az egész járás a mi példánkat másolja. De az előnyünket már nem tudják behozni. Ha ők málnát ültetnek, akkor én vetek mákot, ha ők diófát telepítenek, akkor én paradicsomot palántázok... mindig azt, aminek nagy a keletje.

* * *

„...Tudják, jogosnak éreztem a rám sütött bélyeget, én valóban a régi jellemmel gondolkoztam. Számomra az tűnt nyilvánvalónak, hogy búzát, kukoricát kell termesztetni, mert az embernek, az állatnak ezekre van leginkább szüksége. Belém ivódott az is, hogy a Parragok csak legeltetésre jók. Még akkor este papírt, ceruzát fogtam és átszámoltam a málna költségeit. Rájöttem: egy fontos dologról elfeledkeztünk, ugyanis a málna három évig alig terem, így az akkori művelési költségek a termő esztendőkre hárulnak. De még így

is jóval többnek mutatkozott a nyereség a tizenöt mázsás átlagtermésű gabonánál. A többi dolognak nem nézhettem utána, mert a szőlő amúgy sem volt haszonra szánva. Dióban meg, főleg negyven hold dióban, képtelen voltam gondolkodni. No és az is ide tartozik még, hogy a magam kertjében sem csináltam soha »forradalmat«...”

* * *

Sutáné is megemésztette a Koloncsár kiemelkedését. Csak néha, amikor két bal lábbal ébredt, dörgölte a férje orra alá: ha élhetősebb, elnök is lehetett volna belőle. Pénzben sem jártak rossz idők rájuk, hiszen ha lassan is, de javult az egység. És azzal, hogy a termény egy részét feletették az állatokkal, megháromszorozódott a haszon. A harmadik évtől már a kislánynak is rakták a tízezer forintot a hozományra. Néha az ágyban, háttal egymásnak, eltársalogtak.

– Igazán nem jártál rosszul ezzel a téesszel – bökte ki egyszer Sutáné. – Megjósoltam neked legénykorodban, hogy leszel te még Suta úr!

– Már akkor is nagy boszorka voltál, te anyjuk! Panasza tényleg nincs okom, bár, ha azt számítjuk, mi a húsz hold földön is szépen megéltünk volna.

– Nem te akartad a téeszt.

– Nem, azt biztos, hogy nem. Megtaláltam volna én a számításomat gazdaként is. Ötvenhétben, mikor már nem volt beadás, egész szépen gyarapodtunk. Négy-öt olyan év, és megduplázhattam volna a földet. Lovakra is jutott volna.

– Most viszont nem muszáj napokon át a barázdát járnod, a földet túrnod.

– Elismerem, a kenyérkereset könnyebb, mint a maszek világban. Igaz, manapság is a virradattal kelek, de szívesebben egyenesedik az ember dereka, ha tudja: nem szántás, vetés, kaszálás várja, hanem az ellenőrzés.

Sutáné bámulta egy kicsit a sötétséget, faggatta magában a férje hangulatát, azután megjegyezte:

– Már sokszor akartam mondani, apjuk: adjuk el a tehenet. Semmi értelme, hogy elnökhelyettes, brigádvezető létedre marhákat etess, mint a parasztok.

Az ágy hirtelen megnyikordult, Suta Kálmán mérgesen a felesége felé fordult, és az éjszakában talán túlon-túl is erős hangon méltatlankodott:

– Ilyeneket ne beszélj! Úgy látszik, a fejedbe szállt a dicsőség. Vehetsz te bundát, titulálhatnak a helybeliek, ahogy akarnak, de a városi asszonyok szemében továbbra is csak egy parasztasszony maradsz. Elmondhatod nekik

ezerszer: nincs már tehenünk, akkor se mossa le rólad senki, hogy esztendő-kön át tejesasszonyuk voltál. Én is paraszt vagyok. Talán, majd a lányunk, ő viheti valamire, kikászálódhat a marhaszARBól. Vág az esze, mint a borotva, irodista, boltos is lehet belőle. Úgy ám! Telik az idő. Egy-két esztendeje még itt keverte az ajtó előtt a pisakását. A tehenek eladásáról pedig nem akarok még egyszer hallani. Már az öregapám is megmondta: »*Akinek nincs búzája, az éhen halhat, akinek nincs tehene: kiszáradhat.*« Megegyeztünk fél esztendeje: a tejpénz fele a tied, nem kérdezem, hova rakod, varrathatsz belőle ruhákat, vehetsz edényeket, új tűzhelyt, halmozhatod a leánynak a kelengyét, nem érdekel. Azt se bánom, ha még egy tehenet veszel! De ne tartsd magad többnek annál, amik mi vagyunk valójában!

* * *

„...Bármit rám foghat a feleségem, csak azt nem, hogy durva voltam hozzájuk. Nemegetszer három ember helyett is hallgattam. Néha, mikor már nagyon kellett, szóltam. Igaz, amit ilyenkor mondtam, az ellen nem volt apelláta. Szerintem ez így van rendjén. Ha valaki mindig csak parancsolgat, akkor azt előbb-utóbb megunják, vagy ami még rosszabb, megszokják. Érteni kell ennek a módját...»

Akkoriban arra tettem fel az életemet, hogy a család az ember hátországa, ahol iratlan törvények uralkodnak. Nálunk is voltak szent dolgok. Első: a feleség hűsége. Második: a gyerek becsületes nevelése. Harmadik pedig, a vasárnap dél, amikor mindenkinek asztalhoz kellett ülni. Az ünnepi ebéd magát a rendet jelentette. Ebben az összegabalyodott korban cövekeket kell kirakni az embernek, hogyha már nagyon eltévedt, legyen mihez igazodnia.

...Most, amikor a családomat elvesztettem, s itt élek magányosan egy bódében, most is azt állítom, a korábbi elveim helyesek voltak...»

Nem mondom, a leánygyerek kezdettől megviselt. Talán még ki sem bújta a tojásból, máris féltettem a tisztességét. Mert én azt tartom, a nőnek ennél szebb, s nagyobb dolgot nem adtak. Leginkább az zavart, hogy nem tudtam a leány fejével gondolkozni. Bezzeg, ha fiam születik!...

...Hm... Az életben az a szép, hogy kiszámíthatatlan. Még az ilyen embernek, mint én, aki előre tudja a sorsát, még az ilyennek is rejteget minden napra valamit. Előfordulhat, hogy délutánra megbetegszik a kocsmáros, vagy

egy nagy széltől összedől a bódé. Elveszíthetem a pénzemet, elszabhatom a nadrágomat. Mi történhet még? Hát, szerencsére velem már nem sok minden.

De meséljünk, emlékezzünk! Hatvanötben lépett meg tőlünk az elnök Péter, és a következő év közepén megérkeztek a traktorok. Nagyon örültünk, amikor a reggeli postával megjött az értesítés...»

* * *

– No végre, könnyebb lesz a holnapunk – örvendezett Koloncsár Imre, aki egyre több ilyen divatos, de farka sincs mondást szedgetett össze az újságokból.

Suta Kálmán méregette egy darabig az elnököt, mint jóllakott csóka a földön elszórt szemet, és kiszorította magából a hirtelen termett ötletet:

– Akár magam is elmennék értük!

Koloncsár Imre oda se nagyon figyelt:

– Semmi akadálya, miért ne.

Másnap reggel Suta Kálmán háromszor is megjárta az istállót, lemosakodott derékig, felöltözött és még mindig csak hat óra volt. Ráérősen végigballagott a főutcán. Valaki ráköszönt az egyik kapuból, de hogy kicsoda, arra nem emlékezett, mert gondolatait lekötötte a várakozás.

A parádéskocsis éppen akkor szerszámozta fel a lovakat.

– Várhatnánk még – dünnyögte. – A Könyvelőljajcsi a félnyolcas busszal hozza majd be a városba a papírokat, anélkül meg szóba se állnak velünk.

A lovak ráérősen poroszkáltak a hosszú úton, Suta Kálmán legszívesebben kikapta volna Béla kocsis kezéből az ostort, hogy rácsapjon a téeszben el-lustult állatokra. De belátta, valóban nincs miért sietniük.

A városban elálldogált egy kicsit a kirakatok előtt, méregette az árakat, bámulta a lehetetlen pantallókat, női ruhákat. A telepen vagy harminc traktor várakozott az indításra, szépen sorba állítva.

– Jól festenek, mi? – tudakolta Suta Kálmán, de a kocsis csak a lovak nyelvén értett, és egy féldeci után epekedve, felmentést kért az ácsorgásból.

Lehetett már kilenc óra is, mikor megérkezett a Könyvelőljajcsi, és az el-nökhelyettes kezébe nyomta az elintézett számlákat.

– Vigyázzon ám, nehogy becsapják, mert egy egész vagonba kerültek ezek a francok! – bukott ki a könyvelőből a sóherság.

Suta Kálmán elmélázott magában: miért is válik minden sok pénzzel bánó ember előbb-utóbb fukarrá? Majd átvágott a kavicsal felszórt udvaron és kiugrasztotta bódéjából a gépek kiadásával megbízott alacsony, tömzsi férfit.

– Szóval Tófalváról – mérte végig fekete keretes szemüvegét a homlokára tolva a térmester. – Maguknak biztosan az Isten a barátjuk, huszonnégy traktort kapott összesen a járás, mindegyik téesz igényelt, és lám, míg mások egy után is hiába ácsingóznak, addig maguk hármat is elcsakliznak. Szerencsére nem az én fejem fáj majd miatta. Az ilyen ügyeket az irodában meg a pártbizottságon intézik. Én leellenőrzöm a számlát, kihúzom a nevüket a listáról és kész! Mondja, nem dolgozott maga véletlenül a beledi gépállomáson?

– Nem.

– Pedig ismerősnek tűnik. Én hat évig ott húztam az igát, utána pedig Töltésen. Hanem... a többiek mikorra jönnek?

– A többiek?

– Egyedül akarja tán hazavinni a három traktort?

Suta Kálmán hirtelen megirigyelte a vakondokat, amelyik csak úgy belefúrja magát a földbe. Ő nem tudott még elsülyedni sem. Állt egy helyben, irult-pirult és közben agyában egymást váltották a bukfeneket vető gondolatok. Számba vette: ha hazamegy és megkeresi a Hofferos Dezsőt, abba beletelik az egész nap. Otthon kinevetik, de ráadásul az árukiadó az egész járást telekürtöli: a tófalviak azt hitték, hogy traktoros nélkül is hazamasíroznak az új gépek.

– Csak nincs valami baj? – érdeklődött embere színeváltozását látva a szerelő.

– Á, dehog. Hanem, mondja, maga mennyire ismeri ezeket a masinákat?

A kis ember kidüllesztette a mellét, s tömzsi kezét Suta Kálmán orra alá lendítette.

– Mint a tenyeremet, kérem. Gépészkovács az én mesterségem. Jó pár traktort szétszedtem egészen az utolsó csavarig. Nálam jobban kevesen értették a szakmát. Ezért is orroltak meg rám. Megmondtam, más helyett nem gondolkozok. Erre kitalálták, hogy a gépállomáson csökkenteni kell a létszámot és eldugtak ide lajstromozónak.

Suta Kálmán idegesen, állát dörzsölve hallgatta a „legtökéletesebb szerelő” mondkáját, majd mikor a másiktól egy lélegzetvételnire kifogyott a szusz, megkérdezte:

– Segítene nekem? Bevallom, hogy én ilyen traktort még életemben nem láttam. A Hoffert ismerem, de ehhez hozzá se tudok szagolni. Igazán elmagyarázhatná...

Az igazság viszont az volt, hogy Suta Kálmán egyszer kormányozott traktort, talán háromszáz métert a búzaföldön, de akkor is úgy, hogy a Hofferos Dezső ott ült mellette a sárhányón és onnét dirigált.

– Én négy óráig ráérek, addig egrecírozthatom – dűnyögte a kiadó.

– Négykor jár le a munkaideje? – kérdezte egy újabb ötlettől vezérelve Suta Kálmán.

– Akkor bizony. Későn kezdünk és így elmegy az egész napom. Leginkább emiatt haragszom erre a beosztásra.

– Figyeljen ide! Nincs szabad emberünk. Ha befejezte a dolgát, felül az egyik traktorra, én meg a másikra és eldöcögünk Tófalvára. A harmadikat meg majd elhozza holnap!

– Járt mostanában orvosnál, papa?

Suta Kálmán észrevette a másik arcán elterülő megrökönyödést.

– Várjon még egy kicsit, nem fejeztem be! – intette türelemre a kiadót.

– Nem Isten nevében kérem. Említette, hogy ezt a papírfoltozást nem tartja komoly munkának. Elintézhetem, hogy jó pénzért odakerüljön a mi téeszünkbe. Bizonyára van motorbiciklijé.

– Van hát. Honnét tudja?

– Akkor meg semmi baj, azzal átjárhat hozzánk. Tófalva négy kilométerrel van csak messzebb a várostól, mint Töltés.

A kiadó hitetlenkedve méregette az előtte álló parasztembert.

– Ugye, csak ugrat engem? Én itt megkeresem ám az ezernyolcszáz forintomat.

– Majd úgy kalkuláljuk, hogy nálunk se járjon rosszul.

A szerelő tovább csóválta a fejét:

– Nagy kópé lehet maga, hallja-e? Egy szavát sem hiszem el. No, jöjjön, inkább megmutatom a traktort. A kormányzás ugyanúgy van, mint a Hofferen. A többi se egek csodája. Ezt itt a gáz, ez a fék, ez meg a sebváltó. Kuplung, gáz, sebváltó. Hiszen tudja. Próbálja csak meg!

Suta Kálmán szíve hirtelen szűknek érezte addigi ketrecét. Majd kiszökken a helyéről, míg őrzője óvatosan, félve, hogy meglök valami kiálló vacakot, felkászálódott a traktorra. Félve, mintha tojást szedne a szalmában, úgy rakta rá lábát a kuplungnak nevezett pedálra. Azután nyomta egyre erősebben, de a gép nem engedelmeskedett!

– Nem indul – szól le az ügyetlenkedését vigyorogva figyelő szerelőnek.

– Persze, hogy nem. Előbb kicsit melegíteni és indítózni kell. Ott van a bal keze mellett az a kar, nyomja meg lefele és adjon rá egy kis gázt is. Utána azonnal szedje alá a kormányt... Á, várjon! Kihozom onnét, mert látom, már eléggé kikopott a gyakorlatból.

A gépkiaadó megvárta, míg Suta Kálmán lemászik a nyeregből, majd egy pillanat alatt birtokba vette a traktort. Ide kapott, oda kapott, és már prűszkölt

is a masina. Lassan elkezdte forgatni a kerekeit és egyszerre kicsúszott a társai közül, hangos pöfögéssel fitymálva azok bénaságát.

– Most üljön fel! – biztatta a szerelő. – Indítani már nem kell. Nyomja meg a gázt, egy kicsit erősebben, úgy, most tegye be egyesbe. Előre nyomja, ne hátra. Tekerje a kormányt! Még egy kicsit. Úgy! Próbálgassa csak.

Suta Kálmán úgy ült a traktoron, mint akinek nyerges ló helyett tigris jutott a lovaglásra. Lábával együtt remegett a gázpedál. Néha a traktor, akár csak egy jókedvű bakkecske, megugrott, máskor meg, akár az út nehézségein bölcselkedő számár, csaknem megállt. A kiadó felkapaszkodott a lábtartóra, és ha veszélyesen közeledtek valami felé, csavarintott egyet a kormányon. Hely volt bőségesen, a telep csaknem ezer ölon feküdt. A harmadik kör után Suta Kálmánnak már arra is jutott ereje, hogy ne csak a kormányzást figyelje, hanem kissé egyenetesebben nyomja a gázpedált is.

– Elég régen ülhetett már traktoron, de kezdi pedzegetni. Még elpöfög egy darabig, azután vihethi. Viszont most már mondja meg, komolyan gondolta azt az állásügyet?

Suta Kálmánnak, aki minden idegszálával a vezetéshez kapcsolódott, bólítani is alig volt mersze.

– Mert ha igen – erősített egy kicsit a hangján a szerelő –, akkor én most átugranék a feleségemhez. Itt dolgozik, alig egy kilométerre. Motorral tíz perc alatt megfordulok. Vele mindenképpen beszélnem kell, mielőtt határozok. Hanem, bátyám, ha valami turpisság van a dologban, ha behúz a csöbe, nem állok jót magamért.

– Amit megmondtam, azt tartom is – szúrta a foga között a szót Suta Kálmán és szeme majd kiguvadt, úgy figyelte a traktor előtti üres térséget.

– Rendben. Ha netán keresnének, mondja azt, gyógyszerért mentem. Ugyanis cukros vagyok. De nem veszélyes ám. Dolgozni tudok tőle.

A kiadót csirázó öröme hajtotta, hogy végre megszabadulhat a rég unt helyről. Ósdi, háborút megjárt motorja dohogva vette tudomásul a korai zaklatást, majd megadta magát a szerelő akarátának, és kigurult az udvarról.

Suta Kálmán nem ért rá felmérni, mennyire magára maradt. Teljesen szokatlan érzés járta át a tagjait. Jobbra tekerte a kormányt, arra kanyarodott a gép, visszahúzta, s a traktor is megtalálta az egyenes irányt. A baj csak akkor kezdődött, mikor már egyre jobban ment a vezetés. Hirtelen rádöbbsent, hogy nem tud megállni. Gerince árkában csorogni kezdett a hideg veríték. No, Kálmán, gondolta magában, itt elkörözhetsz napestig. Egyik kezével óvatosan elengedte a kormánykereket, és meghúzta az indítókart. A traktor csak

ment tovább, sőt, mivel közben erősebben rálépett a gázpedálra, még neki is lendült egy kicsit. Suta Kálmán az egyik egyenes szakaszban ismét körbepillantott és egy fehér gombra esett a tekintete. Megnyomta, a duda hangja hirtelen, mint az ostor csapott végig rajta. Ijedtében felkapta a lábait és a traktor, mintha már megunt volna a hozzá nem értő kéz balfogásait, hörgött egyet és megállt és csak lustán gurult tovább.

Ijedtség lépett a rémület helyébe. Suta Kálmán a hirtelen termett némaságból, mozdulatlanságból azt vélte kihámozni, hogy elrontotta a gépet. Gyorsan leszállt, s elhatározta, hogy betolja a többiek közé, úgy a gépkiaadó nem tudja megállapítani, melyik a hibás masina, ő pedig kérhet egy másikat. Majd belegebedt, annyira nyomta, de a traktor mintha gyökeret eresztett volna. Egy arasznyit sem mozdult.

Suta Kálmán már jó öt perce ott téblábolt a kapu körül, mikor megérkezett a szerelő.

– Ugye, kicsit soká jöttem? – kérdezte vigyorogva. – Beugrottam a hűsboltba, vettem egy kis hasaszalonnát, hiszen ki tudja, mikor keveredek haza maguktól. Hánykor indul az utolsó busz?

– Én ugyan meg nem mondhatom. Ritkán ülök fel rá. Igaz, a cséza lassabban jár, de nem kap defektet. Nem muszáj magának sem a buszra költeni. Itt áll kint a parádéskocsi. Feltesszük rá a motorját és elhozza majd utánunk a Béla gyerek. Így legalább lesz a közelünkben valami járóalkalmatosság, ha útközben történe valami.

A szerelő bedobta a bódéba a tízórajját.

– Van időnk bőven. Miért nem gyakorolgat még egy kicsit? – tudakolta a nyomába szegődő parasztembertől.

– Majd később megpróbálok, de azt hiszem, valami baja van ennek a traktornak, amire ráültetett. Gyanús zörejt hallottam a belsejéből.

– Azonnal utánanézek – tüsténkedett a szerelő. – Felugrott a járgányra, és Suta Kálmán legnagyobb csodálkozására, azonnal elindította. Fordult vagy hármát, majd egyetlen mozdulattal leállította a gépet. Beszaladt a bódéjába és kicipelt egy hatalmas ládát.

– Jó füle van a motorhoz – bólított elismerően Suta Kálmán felé. – A ventilátor lapátkereke hozzáér valamelyik csavarhoz. Hiába, csak összehányják a gyárban. Egy pillanat, és megjavítom. Nézze csak! Van ám itt szerszám! A legtöbb falusinak halvány gőze sincs arról, mi jár egy traktorhoz. Én meg, ha nem kérdeznek, hát miért kiabáljam el, nem igaz? Amikor a gépállomáson dolgoztam, ott is összeszedtem egyet s mást. Velem nem járnak rosszul. Is-

merem a gépek lelkét, és alkatrészhíánytól se kell félniük. Megszereznek nekem mindent a régi munkatársaim. Persze csak akkor, ha meg tudunk egyezni. Maga mennyire jön ki havonta?

– Megkeresem a melegvízre valót – vetette oda Suta Kálmán, majd, hogy el ne ijessze a szerelőt, hozzátette: – Nem leszünk kicsinyesek, ugyan csak kell közénk egy gépekhez értő ember.

A szerelő arcán szélesre hízott a mosoly.

– Örülök, hogy így látja. Sajnos, mostanság kevesen érik fel ésszel, mit is ér egy jó szakember. A gépállomáson sincs ám mindenkinek képesítése. A legtöbbjük csak traktoros. Hajtja a gépet anélkül, hogy értene hozzá. Hiszen, éppen amiatt borult ki a tejfől. Mi szerelők összefogtunk, és bejelentettük, ha azt akarják, hogy javítsuk is a gépeket, és járjunk is velük, akkor azt fizessék meg! Leintettek bennünket, mondván: mi traktorosoknak vagyunk felvéve, nem pedig gépjavítóknak. Értettünk a szóból. Attól az időtől, ha elromlott a gépünk, beüzentünk a gépállomásra és vártuk, míg megérkezik az igazi szerelő. Egyszer, jó másfél napos ácsorgás után kijött hozzám a főnök, és elkezdett hangoskodni, hogy az én tapasztalatommal neki nem lenne pofája elüldögelni a traktor mellett, mikor olyan kicsi hibája van csak, amit kézzel is ki lehet javítani. Most mondja meg, bátyám, de őszintén: maga szerelgetett volna a főnök szép szaváért? Mindig arról szájalnak, hogy a tudás érték. De a puszta észért nem adnak a boltban kenyeret. Az ember csak pénzben mérheti a munkáját.

Suta Kálmán hallgatta, hallgatta a hegyi patak módjára zubogó beszédet. Magában igazat adott az elégedetlenkedő szerelőnek. Elhatározta, kimódolja a vezetőségnek, hogy fizessék, becsüljék meg rendesen ezt az embert. Éppen azon tűnődött, mit szól majd Koloncsár Imre, ha meglátja őket a traktoron, amikor Béla kocsis és az anyja ólálkodott be a telep kapuján.

– Nem mehetnének már? – érdeklődött a kocsis. – Édesanyámat haza kellene vinnem, mert a piacon volt.

– Csak délután négykor indulunk.

– Ó egek, mi lesz a kacsáimmal, a csirkéimmal! – csapta ég felé a kezét az öregasszony. – Hogy miért nem mentem én haza a déli busszal! Mindig így járok, ha terád hallgatok, te málé – támadt a fiára.

– Engem meg az elnök nyel le keresztbe – húzta össze magát az amúgy sem szálfatermetű kocsis. – Mára délután ki kellett volna vinnem a Józán-tagra. Megmondta...

Suta Kálmán félbeszakította a sápiózást.

– Az elnökkel majd beszélek, ha hazaérünk. Maga meg ne idegeskedjen, Lidi néni, a kacsák nem döglenek meg a koplalástól.

– Nem is az éhenhalástól félted én őket, lelkeim. De látták reggel a környékbeli, hogy piacra indulok, és pár hete valami kétlábú görény irtja a baromfiainkat.

– Hagyja már el, édesanyám – vakkantott közbe a kocsis. – Megmondtam magának: teszünk egy lakatot az ólra és slussz-passz. Minek ennyit sópáncodni, Kálmán bátyámat ilyen dolgokkal zaklatni?

– Ne csitíts te engem! – zörrent fel az öregasszony. – Ismerem én a Kálmánt gyerekkora óta. Nem pártolja ő annyira a luteránusokat, hogy ne lehetne előtte megmondani: lopják a kacsáimat, a csirkéimet. Nyolc tűnt el az utóbbi hetekben. Jaj, mert ilyen ördögfattyúkkal vagyok én körülveve! Az apád is makacs ember volt, Isten nyugosztalja. Hiába könyörögtem neki, ne vegyék meg azt a házat, az evangélikus utcában...

– Jó, jó, Lidi néni – vágott közbe Suta Kálmán. – Azonnal megbeszéljük ezt a dolgot. – Majd a szerelő felé fordult: – Kilépek a városba, fállok valamit.

– Az apjuk sem hallgatott rám soha – zsémbelt az öregasszony. – Te emlékezhetsz rá, Kálmán, ha elfogyott nálunk a zsír, a só, a petró, az egész soron nem akadt ember, aki kiségitett volna bennünket. A gyerekeimnek kilométereket kellett gyalogolni, mire egy játszópajtásuk akadt. Az én rátarti uram azt hitte, ha vasárnap felhúzza a lakkos csizmát, kipödöríti a bajuszát és szépen, komótosan végigbaktat az evangélikus utcán, a katolikus templomba, azzal minden sérelméért megfizet. Azután te, málé, te istene hagyott, azt is megkérdezhetné a Kálmán bátyádtól, hogyan hagytak kést a keményfejű apád hátában. Nekem már nincs vesztenivalóm! Ha a fiam arra se jó, hogy felvegye a nadrágot, én kimondom helyette is: szerintünk a Koloncsár Jóska lopja az állataimat.

Suta Kálmán csak fél füllel figyelt a mondókára, az utolsó szavak azonban lekaszálták az egykedvűségét. A Koloncsár Jóska neve mindig is nagyhang volt a fülében. Régi, talán égi keletű volt a háborújuk.

– Láta talán a Koloncsárt, Lidi néni? – faggatta az öregasszonyt.

– Hogyan láttam volna? Olyankor jön, mikor nem vagyunk otthon. Megesküdnék, hogy ma is elemel valamit. Ha nem hiszed, nézzél el felénk estére! Huszonkét tyúkot, egy fészekalja csirkét, nyolc libát, harminchat kacsát hagytam a háznál.

– Az is lehet, hogy valamilyen főreg garázdálkodik – magyarázkodott a Béla kocsis.

– Már hogyan lenne féreg, te esztelen. Sehol egy tollat, egy vércseppet nem látni.

– Na, majd estére kiderül – szabta el a veszekedést Suta Kálmán. – Nekem előbb el kell intéznie a traktorokat. Béla, négykor felteszed a szerelő motorbiciklijét a kocsidra és vágatsz utánunk!

– Hát maga mivel jön? – értetlenkedett a kocsis.

– Mivel? Az egyik traktorral – lepte meg őket Suta Kálmán.

– Te? – hüledezett az öregasszony.

– Mi ezen a csodálnivaló? Ha egy téeszt elvezetek másodmagammal, akkor bírok tán egy traktorral is.

* * *

„...Mit szaporítsam a szót. Megtörtént, amire álmomban sem mertem volna gondolni. Hazaértünk a két járgánnyal. Szerencsére akkortájt még sokkal kisebb volt a forgalom. A városnak pedig csak a szélén kellett keresztül-mennünk. Egyszer lefulladt ugyan a motor, de én már tudtam, hogyan kell elindítani. Életem egyik legcsodálatosabb élménye volt a traktoron ülni.

Talán akkor éreztem még hasonlót, amikor suttyó gyerek voltam. Májusfadöntéshez készülődtünk. A kocsmaudvarra állított jó tíz méteres jegenyefenyő tornyán ott lengedeztek a borosüvegek. A bennük levő lőre semmit sem ért, rég mebuggyantotta már a nap. De a virtus, hogy ki tudja lehozni, sok legényt megmozgatott. Ott álltak körben a férfinépek, a lányok, és visszafojtott lélegzettel figyelték a próbálkozókat. Hangos nevetés forrázott le minden visszacsúszót. Mikor a nagyobbja elfogyott, én is nekigyürköztem. A fa közepére érve azután észrevettem, mitől hátráltak meg a többiek. Valaki szapannal, vagy fehér kocsi kenőccsel bekente a törzset, iszamós lett, csúszott rajta a kéz. Elkaptam egy kiálló bütyköt, és nem törődtem azzal, hogy összekennem a mellényemet, csak azt tudtam, nekem fel kell érnem. Meg is másztam a vékonyáig, s mikor már az utolsó üveget madzagoltam, borulni kezdett alattam a májusfa. Nos, akkor éreztem én hasonlót, mint a traktoron. Félttem is, hogy a következő pillanatban vége lesz az életemnek, meg örültem is, hogy végrehajtottam a többieknek lehetetlent...

...Ma már nem lenne érdekesség számomra a traktorozás sem, beletanultam, meguntam. Most könnyű lélekkel ülnék fel akár egy repülőre is, hogy

elvezessem, mert már nincs mit féltennem, legfeljebb a százhusz napi életet. Hm... Azért az a traktorozás nagyszerű dolog volt. Az egész falu rajtam csodálkozott...”

* * *

Suta Kálmánt megelőzte a híre. A falu végén találkozott egy motorke-rékpárossal, s az telekürtölte az egész Fő utcát. Valaki rákiabált:

– Tényleg maga az, Kálmán bácsi?

Suta Kálmán nem válaszolt. Akkor egy-másfél órára elfeledkezett a földi dolgokról, evésről, ivásról, örömről, bánatról. Egybeolvadt a traktorral, szinte annak részévé vált. Vagy a traktor tartozott őhöz? Ki tudja.

A téesziroda előtt öt-en-hatan ácsorogtak. Köztük Koloncsár Imre is. Minden szó, elkezdett gondolat félbemaradt, amikor meglátták a két járművet.

Az elnök elszornyülködött:

– Csak nem maga ül azon a traktoron, Kálmán bátyám?

Suta Kálmán boldog arccal tekintett körbe.

– Mintha én volnék.

– És ha valami baj történik, akkor ki fizet, ki tartja a hátát?

Az elnökhelyettes jökedve szertefoszlott. Odalépett Koloncsár Imréhez és halkán kioktatta:

– Neked sem volt annyi eszed, hogy az új traktorhoz traktoros is kell. Én csak meg akartam menteni a téesz becsületét. Rajtunk röhögött volna az egész megye, ha kiderül a tudatlanságunk. Különben láthatod, egészben hazaértünk.

– Hogy-hogy a másik traktorhoz adtak vezetőt, és hol van a harmadik? – fanyalgott az elnök.

– Ezt az embert én hívtam, szerelő. Megígérttem neki, hogy felvesszük.

– Megígérte?

– Meg. És a másik két gépre is kell keresnünk valakit. Egyiket talán elvállalja a Hofferos Dezső.

Koloncsár Imre kezdte felfogni a helyzetet:

– Megáll az eszem! Hogy maga miket csinál máma! Menjünk be az irodába – hívta helyettesét, majd mikor kettesben maradtak, kitálat:

– Mi lenne, ha a harmadik traktorra a bátyámat, az Istvánt, vagyis a Dolfit ültetnénk? Világ életében ügyes keze volt.

– Nekem édes mindegy. Lehet ő is! – egyezett bele Suta Kálmán. – Csak ehhez a szerelőhöz ragaszkodom, mert nem akarom, hogy rongy ember hírébe keveredjek.

– Igaza van, Kálmán bátyám! Akkor megegyeztünk? – csapott az asztalra Koloncsár Imre.

– Még csak annyit: ez a férfi ért a javításhoz is. Majd bele kell kalkulálnunk a bérébe.

– Úgy legyen – engedett az elnök.

Suta Kálmán megnyugodva sétált ki az udvarra. Észrevette, hogy az iroda körül csellengők más szemmel nézegetik. De ő a gépkiadót kereste. Mikor rábukkant, a lelkére kötötte, hogy másnap fuvarozza le a telepen maradt traktort, intézze el a gépállomáson a formáságokat, és négy nap múlva, hétfőn jelentkezzen munkára!

– Meg ne haragudjon, bátyám – szabadkozott a szerelő –, de én innét addig egy tapodtat sem megyek, míg az elnökkel vagy a helyettesével nem beszéltem.

– Akkor már indulhat.

– ?

– Ugyanis én volnék az, akit keres.

– Maga? Nem létezik – tamáskodott a férfi.

Suta Kálmán magához intette a traktor körül somfordáló gyerekeket.

– Mondjátok meg gyorsan, ki vagyok én! – parancsolt rájuk.

A gyerekek nem értették a kérdés okát, mégis majdnem egyszerre vágták rá:

– A Suta Kálmán bácsi.

– Jó, jó, de a téeszben hogy hívnak?

– Hát Kálmán bácsinak, az elnökhelyettes brigádvezetőnek – bökte ki az egyik gyerek.

– Elhiszi végre? – érdeklődött ravasz-kós mosollyal Suta Kálmán.

– Most már tényleg nem tudom hova tenni. Egészen eddig nyugodt voltam, hogy egy kezdő traktorossal hozott össze a sors, erre kiderül, hogy elnökhelyettes.

– Mindegy. Hétfőn találkozunk! Lesz szerelői pótlék is.

– Köszönöm, Suta bátyám!

– Ne Sutázzon itt engem. Szólítson Kálmán bátyámnak, mint a többiek!

* * *

„... Tudják, a nevemre mindig haragudtam. Gondolják csak el, valahol bemutatkozik az ember: Suta Kálmán. A sutáról mindenkinek a balkezesek, a balsütyük, az ügyetlenek jutnak eszébe. Ha ott állok, akkor láthatják, hogy nem akármilyen férfi vagyok. De ebben a világban a papír, a telefon is hurcolja az ember nevét. Nincs mód kiállni, bizonyítani a valóságot. A papíron megmaradok Sutának, balognak, ügyefogyottnak. Emiatt néha örültem is, hogy nem fiam született. A lánygyerekek tizennyolc-húsz évig megteszi ez a név, utána úgymint másikat kap. A férfi az legyen Erős, Nagy, Kovács, Csizmadia, de még inkább Kis is, mint Suta, Egér, Sánta, Beteg... Akár akarjuk, akár nem, az emberhez odanő a neve, és hadakozhat ellene egész életében. Eleinte az iskolában is csúfoltak: »Suta, suta, bújj a sutba!« De ott, lévén, hogy majdnem mindegyik előtt behajtottak a dologsorba, hamar kivertem belőlük a szekálódást. Akkor sincs különösebb baj, ha a rossz névhez valamilyen hírnév, rang párosul. Ha valakinek húsz hold földje van, akkor köszönnek neki a béresek, még ha Sutának hívják is. Ha valaki téeszelnök-helyettes, akkor úr, még ha csak Suta úr is.

...Mostanság, rang család híján »Az a szegény Suta« – így titulálnak.

A katonaságnál is káromra volt ez a név. Mert figyeljék csak meg! Horváth, Szabó, Németh húsz is van egy században. Ezért kiket jegyeznek meg először? A Sutákat, a Bárányokat, a Tirpákokat. Így pórul járhat az ember fia már az első örökségével.

Itt a faluban négy Suta is akad, igaz, szegről-végről mind rokonom. Volt velük is bajom elég. Tudják, a familia olyan, mint a pióca, rátapad a felfele törekvő emberre és addig szívja a vérét, míg az már a maga dolgát sem bírja...”

* * *

A kocsmában sűrűn forogtak a sörös korsók. Tátongó gyomorral odaálltak a csapos elé, az teletötyintette őket a barna lével, kézfejevel lecsapta túlcsonduló habkalapjukat, és már kaptak is feléjük a mohó kezek, keresték őket a tikkadó szájak. Nyár lévén, a borospoharaknak kevesebb dolguk akadt. Így, mikor Suta Kálmán belépett az ivóba, a csapos szinte kikapcsolódásként mérte a fröccsöt.

Az emberek éppen a traktor és az újdonsült traktoros csodáját tárgyalták, de mikor megjelent közöttük a sokat emlegetett, mindannyian elhallgattak. Suta Frigyes, az elnökhelyettes egyik unokatestvére végezte ki a zavart csendet:

– Nézzétek csak – brummogta a sok italtól megereszkedett hangján –, megjött a masiniszta. – Hadd lám, mutasd magad, nem dobott le magáról párszor az a fránya traktor? Nem megy el rajt a csodám, hogy egy ember, aki pár esztendeje már a lóvakarást se gyakorolja, felmerészkedik a traktorra.

Suta Kálmán fitymálóan végigmérte a hangoskodót, majd a többiekre kacintva kijelentette:

– Tudod, öcsém, én nem csak kalaptartónak hordom a fejemet, hanem használom is néha. Egy óra alatt kitanultam a traktorvezetést, és hazajöttem vele. És mondd, Frici, szerinted ugrál vagy lépeget a traktor?

Suta Frigyes arcán rosszindulatú, alattomos vonások gyülekeztek, először csak a homlokát borították el, jelezvén, hogy valami haragos válaszon töri a fejét, majd a sötét vibrálás elcsúfította az egész ábrázatát, s fityegő redőkkel tűzdelte meg mindkét szájsarkát.

– Okos ember lettél – dunnyogta a sörös pohár mögé bújva. – Nagyon is okos. De adod te még majd lejjebb is! Látom, azt hiszed, hogy a téeszelnök-helyetteséghez a fejedet is feltöltötték ésszel. Vigyázz, hogy a tetején ki ne csapjon a nagy tudomány, mert nem lesz időd összemerni. Különben, gye-rekjáték a traktorozás. Elvezetném én anélkül is, hogy valaki megmutatná.

– Nem traktort, még a lovat se, te – nevette el magát Suta Kálmán, és hogy a kocsmabeli zavart feloldja, rendelt egy korsó sört az unokatestvérének.

* * *

„... Ószintén megmondom, ezt a Fricit én sosem szerettem különösebben. Csaknem egyszerre születünk. Az ő apja az apám öccse volt, és ők ketten mindig rivalizáltak egymással. Mi, a két gyerek is csak ehhez szolgáltunk eszközül. Ha a Frici bőrös csizmát kapott, akkor én lakkosat. Ha engem bevásároltak a templomi karba, másnap már a Fricinek is ott volt a helye. De ő rosszul nősült, egy nincstelen leányt vett feleségül, és lassan-lassan elmaradt tőlem. Egészen a téeszcséig, mert akkor egyformán nincstelenné varázsolta bennünket a szocializmus...

...Furcsa az élet. Ugye, maguk sem tudják, miért lesz az egyik emberből miniszter, s miért lesz a másiból útkaparó? Könnyű rávágni, mert az egyik igyekvő, a másik taráta, az egyik okos, a másik buta, az egyik ügyes, a másik suta. De ez csak része az igazságnak. Rajtolhat két egyforma ember is egy

időben, mégsem biztos, hogy egyszerre érnek célba. Nem kell más, csak hogy az ember egyszer, egyetlenegyszer rosszul lépjen, és máris behozhatatlan a hátránya.

Azt is nehéz megítélni, mi számít sikernek az életben. Vegyük a Fricit és engemet. Nekem hosszú időn át magasan állt a csillagom, s most mégis én várom nyomorúságban, elhagyatottan a halálomat, nem ő. Neki még akár ötven éve is hátra lehet, ha az eszét el nem izzsa, vagy másként el nem vesztí. A sors nem törődik azzal, hogy az egyik ember dolgos, a másik világ lustája...

A jók gyakran korán halnak. Mint például az öreg Béla, a Lidi néném ura. Igaz, hogy csökönyös, de sok ésszel megáldott, becsületes férfi volt. Tőle tanultam ultizni, ő adta a kezembe az első könyvet, ami még akkor is nagy szónak számít, ha az a könyv a biblia volt. És ez a jó ember ötvenkét éves korában, ereje teljében meghalt. Nem kellett más hozzá, csak egy ostoba pillanat. A Szilárd Ernő bicskát rántott, és nem nézte, hova szúr. Béla bátyám halálakor én is ott lófráltam a kocsmában. Talán már az eddigiekből is sejtik: nem vagyok verekedős fajta, de akkor a sokadik pohár után felkaptam az egyik lócát, és azzal ütöttem mindenkit, aki mozgott. Örökre elköltözött egy családapa, egy másikat tíz esztendőre lecsuktak. Mindez egy perc indulatáért. Azért, mert az öreg Béla egy vasárnapi snapszerpartin azt kiáltotta a Szilárd Ernő képébe: *»Te lúdnakú luteránus, miért nem tetted rá a piros királyra az adu alsót? Az egész fajtátok csaló.«*

...Szegény Béla bátyám, ha módja nyílna rá, elgondolkozhatna ezen a mondaton. Bizonyára másképpen szólna. Mert akárki, akármit mond, hallgatni még mindig jobb, mint meghalni. Számomra azért ilyen egyszerű minden, mert nem kell véletlen balesettől, szívszélütéstől, verekedéstől félnem. Számomra a halál a megváltás. És bár a sírból különösen is kevesen szoktak reklamálni, én kijelentem; dicsérném a kezet, amely utolsó napjaim egyikén karót, kést emelne rám...

Azt a Béla gyereket is én tettem be a téeszbe parádés kocsisnak. A lovakhoz értett a jámbor, de az apja eszéből nagyon kevés szorult bele. Akkor, azon a traktorozó napon, estefelé eszembe jutott Lidi néni sápítózása, s feléjük vettem az utamat. Az öregasszony váltig állította, hogy ismét eltűnt három kacsája, siettem is el tőlük, mert káráló sopánkodásával fellármázta az egész utcát. Lidi nénémet sosem vettem túl komolyan. Emlékszem, az első világháború után megvádolta az utcájabelieket, hogy boszorkány van közöttük, aki megrontotta a tehenét. Egy búbájos, tréfás kedvű lódoctor lakott a szomszéd faluban, s ő, miután eret metszett a szegény pára állaton, kért há-

rom szál rozsmaringot, egy vödör vizet és meglocsolta az istállót. Így azután Lidi néném is megnyugodhatott, hogy elmúlt a varázs. Hazafele mentemben eszembe ötlött, akár be is mehetnék Koloncsár Jóskaékhoz. Nem titkolom: szívesen rábizonyítottam volna a tolvajságot...”

* * *

A kutya, az idegen közeledtére ugyancsak fogta a kerítésrácsot, vonított, hogy majd a saját száján esett ki. Suta Kálmán nem félt különösebben a harapós ebektől, ha valamelyik a közelébe merészkedett, a csizmája orrával mőresre tanította.

– Jó estét! – köszönt be a Koloncsár Józsefék ajtaján.

A bent lévő, pirosposzsgás, feketébe mártott hajú férfi, amikor meglátta a hívatlan látogató arcát, egykedvűen dörmögte:

– Annak is, aki mondta.

Suta Kálmán kirukkolt az előre kifundált mondókával:

– Nem íratatok kukoricát, Jóska. Gondoltam, belépek hozzátok, nehogy lecsúsztatok róla.

– Aligha fáradtál te emiatt, Suta Kálmán – hitetlenkedett Koloncsár József.

– Ami igaz, az igaz. A lakásokat is megnézném. Jövőre épülni akarok.

– Másnak is van új háza a faluban – kelletlenkedett a házigazda. – Nekem meg sok a dolgom.

Suta Kálmán az egyik szobából mintha baromfikárálást vélt volna kihallani. Körbetekerte a fejét, majd mivel a másik nem koptatta tovább a szavát, ő is elköszönt. Elgondolkozva ballagott haza. A Koloncsár Jóska magatartása előásta a gyanakvását. De otthon a vastagra habart tejfölös bablevelés elülte a gondját. Felesége lelkendezését is meghallgatva, fáradtan dőlt neki az éjszakai kánnak. Újból és újból a traktorral álmodott. Keresztbe álltak előtte a villanyoszlopok, hegyek tornyosultak fel az úton, egykedvű tankok hada akarta árokba szorítani. Azután a szerelő kiabált valamit, majd Lidi néni ugrott a traktor elé kacsáit terelgetve... Suta Kálmán lucskosra izzadta az ingét, neje kétszer is felriadt a mormogásra, forgolódásra.

Még alig kezdett settenkedni a pirkadat, amikor megzörgették az első szobájuk ablakát.

– Kálmán bácsi, jöjjön ki, Kálmán bácsi! – kiáltotta valaki.

– Hallod, téged keresnek! – bökte oldalba Sutáné a férjét, aki nagy nehezen kinyitotta a szemét, s aprókat szusszanva, horkanva, nyögve feltápáskodott. Kezével kitapogatta a viharécsest, a gyufát, a sötétben is biztos mozdulatokkal levette a cilindert, s lángra lobbantotta a kanócot. A táncoló, a szoba sarkai felé árnyékká olvadó fénynél a nadrágja után kutatott. Reggelente általában a mécesst használta, mert az istállóba nem volt bevezetve a villany. Arra gondolt: megint nehéz ellés van a majorban. Számtalanszor felzavarták már emiatt, nemcsak a téesz idejében, egyéni korában is, mert az elakadt borjút nem mindenki tudta úgy kihúzni, hogy ne menjen rá a tehén. Az, aki megszokta a hat óra ájtultan-mély alvást, nehezen szívleli el a zavaró álmokat, és a fél órával korábbi ébresztést. Így azután Suta Kálmán is morcosan kiáltott ki, amikor újólág megkopogtatták az ablaktáblákat.

– Mi van? Ég a ház? Megyek már.

– Siessen, Kálmán bácsi! – sürgette az egyik hang.

Fiatal legénykéek toporogtak a kapuban.

– Tudja, a szomszéd faluban voltunk, mulatságot tartottak – hadarta az egyik suhanc.

– Remélem, nem a bálozó kedvetek miatt vertetek ki az ágyból – förmedt rájuk Suta Kálmán, de azért fontolgtatás nélkül elindult a két süvölvény után.

– Ahogy jöttünk a téesziroda előtt, hallottuk, hogy valami rettenetesen csörömpöl és valaki ezzel párhuzamban káromkodik.

– Miben? – kérdezte Suta Kálmán.

– Én nem is mertem odamenni – folytatta a fiú zavartalanul –, de a Tóni belesett és látta, hogy az elnökhelyettes brigádvezető bácsi rokona, a Suta Frici bácsi egy kővel csépeli a traktorokat.

Hirtelen meglódultak Suta Kálmán alatt a lábak. A traktort üti az a vadállat? Á, nem lehet – hitetlenkedett magában. Amikor az udvarhoz értek, más zaj nem hallatszott, csak az ő pihegésük. De a lassan gombolkozó szürkületben megpillantották Suta Frigyeszt, aki az árokpartot választotta fekhelyül.

Suta Kálmán egyenesen a traktorokhoz sietett, gyufát sercintett és sorjában szemügyre vette a gépeket. Azonnal feltűnt, hogy az egyikén széttört a lámpaüveg, de horpadások is látszottak a sárhányón és a motorborító lemezen is.

Talán nem is futotta volna el annyira a méreg, ha nem éppen azzal a traktorral történik a baj, amelyiken ő hazaérkezett.

A fiúk kint ácsorogtak az utcán, és az árokparton elterülő részegét lesték. Végezvén az éjszakai szemlével, Suta Kálmán is odalépett. Elmarkolta unokatestvére ingét, felrántotta, és se szó, se beszéd, kimért neki két hatalmas pofont. Más belebődült volna a fájdalomba, de a sárga földig leittasodott fér-

fi fel sem vette. Nem messze a járdán egy üres pálinkásüveg hirdette, hogy Suta Frigyes a kocsmá zárása után sem szomjazott.

Az elnökhelyettes magához intette a legénykéket. Ő maga megragadta az unokatestvérét a hónaljánál és az ifjancok segítségével elcipelte a téesziroda gémeskútjáiig. Ott párszor belebuktatta Frigyesük fejét a vízbe. Erre lassan, mint a kukoricahaj, a tökrészeg is ráeszmélt a világra. De bárcsak ne tette volna, mert rögvest ordítani kezdett. Szeméből patakozott a könny. Öklével a mellét csépelte és macskariasztó hangon harsogta bele a virradatba:

– Én egy vadmarha vagyok, egy senki!

– Késő már a bánat. Tudod, mit csináltál? – rázta meg Suta Kálmán.

A másik először csak bambám bámult, majd az első hajnali sugarak némi derengést kelthettek a koponyájában, mert kibökte:

– Gondoltam, elindítom azt a francot, csak a faluban akartam körbekerülni.

– Te? Te, aki még a lóhoz sem tudsz hozzászagolni? Tönkretetted az egyik traktorunkat – dühöngött Suta Kálmán, és csak nehezen bírta megzabolázni ütésre viszkető tenyerét.

– Ki lehet azt még javítani. Szerencsére csak egy kis követ talált a Frici bácsi – bizakodott az egyik legény.

– Ki lehet, ki lehet – legyintett Suta Kálmán. – De hogyan néztek majd az emberek, a Koloncsár Imre szemébe? Hiába nem én vagyok a vétkes, mégis azt mondják majd: egy Suta volt a gépromboló.

– Nem kell mindent az elnök orrára kötni. Csendes még az utca, senki sem járt erre. Fogjuk meg a Frici bácsit, vigyük át a kocsmái vécébe, ott elüldögélhet, míg kijózanodik – javasolta az egyik fiú. Majd nagy komolyan még hozzátette:

– Mi a barátommal titoktartók vagyunk.

– Nem is vagy te olyan buta gyerek. Apádat hogy hívják?

– Csóti Horváth János.

– Aha. Ott laktok a Lapos-hegy utcában?

– Igen.

– Akkor támogassuk el ezt az eszehagyottat – fordított a szón Suta Kálmán. De addigra már a részeg is megtalálta a lábát. Engedelmesen tűrte, hogy betegyék a vécébe, leültessék a deszkára. Még arra sem mordult, hogy kívülről ráreteszelték az ajtót.

* * *

„...Tudják, esendő az ember. Van, amikor minden lépését százszor is megfontolja, másszor hebeburgyán beleugrik a verembe...”

...De éppen a múltkoriban rágódtam azon, lehet-e az ember előrelátó? Néhány dolog feltétlenül kiszámítható, de ott a véletlen, annak még nem találták meg az ellenszerét...

Gyerekkoromban, hempergőzés közben megakadtam egy ágban, tőlem fél méterre egy vasvilla hevert a fűben. A háború idején a lövészárokban fedtem a kulcsomat. Visszaszaladtam érte, közben három őrtársam aknára lépett. Ebből is látható, hogy régóta adósa vagyok én a sorsnak. Egyáltalán nem tehetek neki szemrehányást amiatt, hogy néha elrontotta a napjaimat, utamat állta. Abban a pár hetében az életemnek, amiről éppen most beszélek, ugyancsak kába voltam. Hagytam, hadd sodorjanak magukkal a percek, az órák...

Megköszöntem a két legény szívességét. Hazamentem. A feleségemnek dűnyögtem valamit az elrontott reggelről, de a traktort és a Fricit neki sem említettem. Hallgathattam volna, hogy milyen a fajtánk, évekig. Megettem az állatokat, és mint más napokon, kikerekeztem az istállókhöz...

Az állatgondozók ötre jártak. Persze, ha valaki kissé elkésett, nem vetjük fejét. A téeszben felesleges bélyegzőóra. A tehén akkor sem ad több tejet, ha fél órával tovább fejk, enni sem eszik többet, ha tovább etetik. És különben sincs nagyobb tatár, mint az elvégzendő munka. Nemcsak azért mondom, mivel én tángáltam őket, de akkoriban már az állattenyésztőknél összetartóbb, összeszokottabb, kötelességtudóbb társaság nem volt a téeszben, két-harmaduk a régi micsurinisták közül került ki, a másik részük pedig állatszerető parasztember volt. A növénytermesztőkkel, vagy más szóval gyalogmunkásokkal még akkoriban is sokat bajmóldtunk. Ha valami sürgős munka akadt, este nyakunkba vettük a falut. Bezörgettünk a házakhoz, gyűjtögettük az ígéreteket. Másnap azután jó, ha az ajánlkozók fele megjelent. S alig értek ki a föld szélére, máris az egységen alkudoztak. Arra a társaságra egyszerűen nem lehetett számítani, a háztáji mindig fontosabb volt számukra a közösnel. Elkényelmesedtek. Régen az első napsugarak már csaknem mindenkit a hártárban találtak. A téeszévekben meg... az asszonyok megetették az aprójószágot, kitakarítottak, esetleg megfőztek, s csak utána ballagtak ki olyan nyolc óra, fél kilenc felé a földekre.

De a férfiak sem voltak jobbak a törött kocsiszegnél, nekik otthon, a ház körül nem mindig akadt annyi dolguk, hogy feltűnés nélkül ellófrálhatták volna a reggelt. Ezért ők, akár ha parancsra tennék, reggelente a kocsmárosot dolgoztatták. Szépen, komótosan megittak két-három kupica kisüstit, elelmélkedtek a lovak já-

rásán, a szél fújásán és olyan nyolc óra felé megcélozták a téeszmajort, ahol már idegrázósan várta őket az a szerencsétlen brigádvezető...

Mondom, az állattenyésztőknél más volt a helyzet, nekik hétköznapi, vasárnap: reggel, este menni kellett. Mert az állat, ha nem kap enni, ordít, míg csak fel nem figyel rá valaki. Én kezdettől fogva rendet követeltem. Megtehettem, több gyalogmunkás kéredzkedett az állattenyésztésbe, mert ott minden ledolgozott napra esőre, havasra, egyaránt járt az egység. Az ügyesebb emberek öt-hat óra alatt befejezték a munkájukat, ami kétfelé, arányosan elosztva alig vehető észre. Napközben nyugodtan teheték a maguk dolgát. Minden negyedik vagy ötödik nap került rájuk az ügyelet, amikor huszonnégy órát az istállóban kellett elcsellengeniük. Ebbe se fáradt bele senki. Sőt, a második évtől már arra is volt gondunk, hogy kettesével ügyeljenek, mert úgy nehezebben nyomta el őket az álom és az elléseknél is összesegíthettek...

De mindig félrehúzó, mint a rossz ló. Ott tartottam, hogy elindultam ellenőrizni..."

* * *

Suta Kálmán a major felé igyekeztében szembetalálkozott az egyik tehenésszel. No, gondolta, most ez is rajtavesztett. Bizonyára csak felében-harmadában etetett meg.

– Jó hogy jön, magáért indultam – fogadta a tehenész. – Valaki az éjjel megfejte a teheneket. Nem mindet, csak nyolcat. Üres a tőgyük, akár a lyukas gumikesztyű.

Suta Kálmán, mint nyári napokon az ég, elkomorult.

– Biztos az ügyeletesek ökörködtek. Ki is volt éjjel szolgálatban?

– A mi istállónkban a Börcsi Miska – sietett segítségére a tehenész –, de őt se találjuk sehol.

– Talán beszivornyázott egy kicsit, megfejte a teheneket és elbújt meglesni, milyen képet vágtok.

– Átkutattuk már az egész istállót.

– Majd én előkerítem! – ígerte Suta Kálmán, s elkerekedett a régi istálló felé, amely a major sarkában árválkodott.

Jó száz méterről hallotta, hogy a tehenészek nagyban vigadnak valamin. Az egyik takarmányos, kezében a moslékos vödörrel, két tönkreázott, fekvő

alak előtt álldogált, és a többiek harsány biztatása közepette, már ki tudja, hányadszor, megkeresztelte őket az „Ivó” névre. Az elnökhelyettes brigádvezető azonnal kitalálta, hogy: a Börcsi Miska és a másik őr hentereg a szalmán. Hullarészegek voltak. Aznapra már kezdett eleget lenni az iszákosokból. A kocsmá elé érve, elpillantott a vécé felé, aminek tárt ajtaja arról tanúskodott, hogy a Frigyeset kiszabadította valaki.

Suta Kálmán magában dohogva hazakerekedett. A felesége leütött két tojást. Gyorsan befalta, szájában hűtve a sístergő falatokat. És ment a téeszirodába. Mielőbb tudatni akarta az elnökkel, hogy mi történt az istállóban. Lehűtötték, hogy a Koloncsár Imre csak dél felé néz be. Erre gondolt egyet, s átlépett a körzeti rendőrhöz, aki régi bútordarabnak számított már a faluban. Ismerték és félték az emberek. A kmb-s éppen a malacokat etette.

– Rosszkor zavarom? – tanácsalankodott Suta Kálmán.

– Dehogy – tiltakozott nadrágjába törölve a kezét a körzetis. – Fáradjon csak beljebb. Ma szabadnapos vagyok.

– Akkor megyek is.

– Ó, a rendőr szabadnapja olyan, mint a püspök vasárnapja. A tolvajt el kell fogni, a misét meg kell tartani. A lucernalopás miatt jött? Már nyomon vagyok. Valamelyik nap elkapom. Persze, ez inkább a csősz dolga lenne.

– Más baj van – közölte az elnökhelyettes brigádvezető. – Kifejték tíz tehénből a tejet.

– Az örök?

– Alélt részegek.

A rendőr belebámult a levegőbe, és ki is halászott onnét egy igaznak tűnő következtetést.

– Tehát valaki leitatta őket. És miért? Hogy megfejhesse a teheneket! Már nyomon vagyunk! Ki kell hallgatnom a két ügyeletest. Megyek és átöltözök.

* * *

„...Míg a rendőr puccba vágta magát, elnézegettem az állatait. Volt ott vagy négy kismalac, két húsdiszno, egy anyakoca. Eltöprengtem: hogy a falusi emberek mennyire hasonlóak, mert ugye, ott volt ez a rendőr. Megkerestem a pénzt, talán nem is keveset, mégsem élt olyan kényelemben, mint a városi kollégái. A szabadidejét állatokra áldozta, akárcsak a parasztok. A kör-

nyezet lelancolja az embert, és ahol a tömeg jobbra fordul, ott egynek nehéz balra menni. Annak, aki falun városi módit akar mutatni, vagy sokat kell keresnie, vagy nyüglődik, mint a téli sírásó...

Emlékszem egy családra, Győről kiváncsoktak ki Tófalvára. Megvettek egy házat. A férfi művezető lévén, jó fizetést húzott. Vizet, központi fűtést szereltettek a lakásba. Nem most, az még úgy hatvankettő, hatvanhárom táján lehetett. De csak két évig bírták, és elmenekültek. Mert mi történt? Ha a szegény manusz kiment a fűmaggal bevetett kertjébe pihenni, nem parancsolhatta meg a szomszédnak, hogy ne akkor permetezzen, ganézzon. Virágot ültetett a ház elé? Lelegették a tehenek, megcsipdesték a tyúkok. A fajkutyájukat párzaskor dögre harapdálták a korcsok. Az asszony, aki sehol sem dolgozott, a nagy ráérő idejében nem talált beszélgetőtársat. Az angóramacsájuk kútba esett. A gyereket darázs csípte, tehén nyalta. Ők meg, bár kedvesek voltak mindenkéhez, kénytelen-kelletlen visszaköltöztek a városba...

Vagy ott volt például a Könyvelőljajcsi. Míg a gyárban esztergályozott, csak egy-két tyúkot tartott mutatóba, majd amikor feloldották a tehentartás létszámtilalmát, ő volt az első, aki három vemhes üszőt állított be az újonnan épült istállóba. A rendőr is csak abban különbözött tőlünk, hogy neki napközben a szaglászás volt a dolga..."

* * *

Végre előkészülődött a körzetis.

– Szépen megindultak a süldők – intett Suta Kálmán az ólak felé.

A rendőr bólintott. A tiszta ruhához hivatalos ábrázatot öltött. Nem nagyon untatták egymást a beszéddel.

– Hiába – fakadt ki egy idő után a törvény őre –, ha egyszer megindul a verkli, akkor vége a szabadidőnek. Már reggel beállított hozzánk a szentes Balog Béla bácsi felesége, tudja, a Lidi néni, és bejelentette, hogy vesznek az aprójószágai. Azt állítja, hogy a Koloncsár Jóska fazekában főnek puhára.

Suta Kálmán egy darabig nyeldeste a szót, végül mégis megjegyezte:

– Lidi néniem sem kell minden szavát szentírásnak venni. Ámbátor, én tegnap voltam a Koloncsáréknál és az egyik szobából tyúkkárálást hallottam.

– Ha a falopás idején szabályosan feljelentik, már rég a körmére nézhetünk volna – vélekedett a rendőr, majd mivel az elnökhelyettes hallgatott, to-

vább fejtegette nézeteit: – A visszaesők mindig veszélyesek, ezért jár el ellenük a törvény a lehető legnagyobb szigorral. Különb, én kiderítettem a falopás többi tettesét is. Hegyfalviak voltak.

– Ajha! – kapta fel a fejét Suta Kálmán. – Aztán hogyan jutottál a nyomukra?

– Szóltam a szomszéd falvak körzeteseinek, hogy figyeljék, kiknek magasodik nagyobb rakás friss fa az udvarán. Ezután már csak az erdészt kellett megkérdezni, hogy ki vásárolt mostanában tűzrevalót, s ki nem.

Akkor itt nálunk a kocsmáros meg néhány más ember udvarában is megnézhetted volna a fakupacot – könyvelte el magának a tanulságot Suta Kálmán. Persze senki, még a rendőr se szeret magának helyben haragost szerezni.

Alighogy beléptek a téesziroda udvarára, eléjük rohant, jobban mondva gurult az elnök gömbölyded, fiatalka adminisztrátora.

– Kálmán bácsi! Jöjjön már, Kálmán bácsi! – kiáltotta mintegy húsz méterről. – Az éjjel valaki szétzúzta az egyik traktor lámpáit.

Suta Kálmán homlokán csomót kötöttek a ráncok. Rádöbent, hogy a reggeli nagy kavarodásban a traktorokról teljesen megfeledkezett. Úgy gondolta, legjobb, ha az értetlent tettei.

– Ugyan, ki tett volna ilyent? Nem értetek ti a traktorhoz, elnéztétek – próbálta elkenni a dolgot.

– Nem, nem! – tiltakozott a menyecske. – Kimentem, s láttam az üvegdarabokat.

– Mondtam már, ki kell tiltani a kölyköket a téesz udvarról. A múltkoriban majdnem a kocs alá veszekedett a Mólé Ignác fia – dörmögte Suta Kálmán.

A rendőr közben körbejárta a traktorokat.

– Remélem, nem nyúltak hozzá semmihez – fontoskodott. – Ekkora kárt gyermek nem okozhat. Találtam egy követ, véres, abból talán meg lehet tudni, ki a tettes.

Suta Kálmán pirospozsgás arca már egészen elborult. Szemében néhány úszkáló felhő bizonytalanságról, földre eresztett pillantása lelkiismeret-furdalásról tanúskodott.

– Hogyan lehetne bármit is megállapítani egy-két vércseppből – hurrogta le a túlbuzgó rendőrt –, úgy emlékszem, piros a vére mindenkinek.

– A vér már fontos bizonyíték. Fogalmam sincs róla, hogyan, de nemrégiben hallottam az őrsön egy esetet, amelyben a lepedőn talált véryomokat összehasonlították a gyanúsítottéval és bebizonyították, hogy ő volt a tettes.

Suta Kálmán szája sarkában csorbult mosoly villant.

– Az egész falut aligha csapolhatják meg – mormolta kárörvendően. – Minden maszlagot beadnak nektek abban az újságban. Ha tudni akard, én még az ujjlenyomatot se nagyon hiszem el.

A körzetis nem hagyta magát eltéríteni.

– Nem egyszerű lopás volt itt – gondolkodott fennhangon. – Valaki, vagy valakik szabotálni akarják a termelőszövetkezetet. Mert miről is van szó? Egy: megfejték a téesz teheneit, kettő: megrongálták az új traktorokat. És mindezt egyetlen éjszaka. Mindig is arra tanítottak bennünket, hogy nem szabad egysíkúan gondolkozni. Semmi mást nem kellett tennem, csak a két, látszólag különálló bűncselekményt összekapcsolni.

– Jó, hogy a Lidi nénéd eltűnt tyúkjait nem kalkuláltad bele a sorozatba. Szerintem ez nem egy kéz műve.

– Na, na. Várjuk ki a végét! Azt hiszem, kihozhatok egy rendőrkyutát.

– Miért hívnál ide városi nyomozókat? Ugrálhatsz nekik, aztán majd a te sikereidet is maguknak könyvelik el.

– Mit is mondott, kik örködtek? – fordított egyet a beszélgetésen a rendőr.

– Az egyik istállóban a Börcsi Miska, a másikban a Pusztai Horváth.

– Nem véletlen. A Börcsit már kétszer figyelmeztettem kocsmai garázdálkodásért, egyszer pedig a családjá nyilvános ütlegeléséért. Pusztai Horváth pedig a legutolsók között lépett be a téeszbe. Mindkettő gyanús személy.

Bent üldögéltek az elnök szobájában. Suta Kálmán az asztalon dobolt, a rendőr pedig háttal az ajtónak, elméleteket gyártott. Meg kell hagyni, ügyesen, mert nyakatekert okoskodásával akár a fél falut gyanúba foghatták volna.

Egyszer csak kinyílt az ajtó és egy literes üveg óvakodott be rajta, majd követte egy kéz, és kisvártatva Suta Frici ábrázata. De elég volt egy pillanat, hogy az érkező rémulően visszahúzódjon. Rövidesen már a folyosó kőkockáin kopogtak sietős lépte.

– Ki volt az? – neszelt fel a körzetis.

– Talán a pénztáros – füllentette Suta Kálmán. – Valamelyik brigádvezetőt kereshette. Reggel panaszkodott szegény, hogy hasmenése van.

– Az borzalmas dolog – ismerte el a rendőr. – Egyszer a járási kapitányságon voltam szolgálatban. Álltam a kapuban, és rám jött a hascsikarás. Sehol egy ismerős, akit megkérhettem volna, hogy váltson le, amíg elvégzem a dolgomat. Ráadásul éppen akkor érkezett a parancsnok. Egyetemet végzett, de nagyon finom ember. Még az örvezetőhöz is van néhány szava. Tőlem is érdeklődött, hogy s mint vagyok. Válaszolgattam a szám sarkából, mert a fogaimat össze kellett szorítani, nehogy valami nagy szegényen érjen. Végül nem bírtam tovább. Én: „*Őrnagy elvtárs, kérek engedélyt jelenteni!*” Mire ő azt mondta: „*Jelentsen!*” Nem sokat tököltem, kivágtam: „*Őrnagy elvtárs jelentem, ha fél perc múlva nem tudok elmenni végére, bizony befosok!*” A pa-

rancsnok elnevette magát, és jóindulatúan lőkött rajtam egyet: „*Menjen már, maga szerencsétlen, nem engedhetjük meg, hogy ilyen folt essen a mundér becsületén!*” És míg vissza nem értem, a kapitány örködött helyettem.

Mindketten jóízút hahotáztak a történeten, majd hamarosan, szinte válszként, az udvaron is hangos zsvaj, röhögés támadt. Az egyik takarmányos kocsni érkezett meg, s rajta a két, még mindig mámoros őr. Daloltak, majd a fenekük dőlt széjjel.

– Különítsétek el őket, hogy a vallomásukkal ne befolyásolhassák egymást! – intézkedett a körzetis.

Először Börcsi Miskát támogatták be. Ázott ruhája rátapadt vékony láb-száraira, szeme zavarosában elbújhattak volna az óriásharcsák.

– Neve? – kérdezte a rendőr.

– Hát nem ismersz meg, arany egykomám? – csodálkozott Börcsi Miska, majd körbetekintve kifakadt. – De hova tettétek az én drága testvéretem, az én János barátomat?... Kálmán bátyám, tudja azt, hogy „*Kocsmárosné száz szál gyertyát, száz icce bort ide az asz...*”

– Tessék komolyan viselkedni – pattogott a körzetis.

– Nem használ még ennek a szó, részeg, mint a disznók pálinkafőzéskor – vetette közbe Suta Kálmán.

– Majd mindjárt észhez térítem – ígérte a rend őr. Benyúlt a táskájába, egy pár bilincset vett elő, fogta az egyik felét, rátette a Börcsi Miska csuklójára és bekattintotta, a bilincs másik felét csak úgy a kezében tartotta. Szegény Börcsi Miskának abban a szent minutában kámforrá vált a nótázó kedve. Csak ült bambán, bámulta a kezét, s rajta a szerkentyűt.

– Nincs semmi baj – nyugtatta meg Suta Kálmán. – Csak felelj rendesen a kérdésekre!

– Mikor álltak szolgálatba? – faggatódzott a rendőr.

– Szolgálatba? – értetlenkedett a kérdező.

– Mikor mentetek ki az istállóhoz? – sietett a segítségükre Suta Kálmán.

– Ha igaz, akkor tegnap este.

– Alkoholt fogyasztottak már előtte is? – kérdezősködött tovább a körzetis.

– Hát... kocsmában voltunk. Onnét mentünk, hukk... dolgozni. Nem mondom, bennem már volt egy csipetnyi, de te tudhatod, drága Kálmánom, hogy bánatomban iszok, mióta meghalt az a szegény Lajos.

– Miféle Lajos? – tudakolta a rendőr.

– Az öcsém Lajos!

– Még a második világháborúban halt meg – magyarázta Suta Kálmán.
– Ez a Miska jó testvér módjára, azóta is gyászolja, akárhányszor a kocsmá felé vezet az útja.

– Ezek szerint részegen ment a munkahelyére – makacskodott a háztáji nyomozó. – Látom, még mindig erősen illuminált.

– Ne mondj rám ilyet, te, mert szájon váglak! – ugrott fel Börcsi Miska.
– Én még életemben sem voltam berúgva, nemhogy ilyen illuminált... Megihatok akár öt liter bort, nekem az sem árt meg!

A rendőr már éppen a gumibotot is ki akarta tenni az asztalra, amikor rájuk nyitott Koloncsár Imre, az elnök.

– Miféle zúrőrökről beszélnek az irodisták? – érdeklődött.

Suta Kálmán néhány mondatban ismertette az istállóban történeteket, majd a rendőr figyelmeztetésére beszámolt a traktor megrongálásáról is. Az elnök főzetett egy kávét. Suta Kálmán nem élt vele. A többieknek jólesett a barna lé, de legtöbbet a másfajta folyadékhoz szokott Börcsi Miskán fordított. Tartása, mozdulatai egyenesebbé, letisztultabbá váltak.

– Ki vele! Mit történt az éjjel? – förmedt rá Koloncsár Imre.

– Mi? Végigjártam az állatokat. Dobtam eléjük egy kis kórót. Utána leültem.

– Miért? – csapott le a körzetis.

– Ne kotyogj állandóan közbe te, mert akkor elfelejtem, amit mondani akartam – méltatlankodott Börcsi Miska. – Szóval leültem, mert egész éjjel az úristennek sem állok másfél egységért. Ahogy ott pihengetek, egyszer csak beállít hozzám a szomszéd istállóból az én arany komám, a Pusztai Horváth. Hív, hogy van egy kis itókája. Nem akartam az én egytestvéremet megsérteni. Kicsit furcsa ízű bor volt, de megküzdöttem vele. Iszogattunk. Hogy utána mi lett, azt én ugyan nem tudom.

– Most maga kimehet! Jöjjön be a másik – rendelkezett a rendőr.

– Aggy' Isten! – köszönt rájuk Pusztai Horváth.

– Mi a francért itatta le a Börcsi Mihályt? – támadt rá az elnök.

– Nem nagyon kellett azt itatni, nincs azzal gond, amíg elbírja a demizsont – felelte a mindig huncutkodó, karvalyorrú állatgondozó.

– Tudhatná, hogy tilos italt vinni a munkahelyre – zúgolódott Koloncsár Imre.

– De hiszen a bátyádtól, a Jóskától kaptam a bort. Nem is bor volt az, hanem valami lőre. Ribizliből kotyvasztotta. Már régen megígérte, hogyha letisztul, megkínál belőle, mivelhogy a kertjét én szántottam meg.

– Szóval a Koloncsár Józseftől kapta? – fogott újra szagot a rendőr, majd az elnök arcát figyelve, hümmögni kezdett. – Ejnye, ejnye, róla igazán

nem gondoltam volna. Reméltem, hogy a falopás után megjavul. Most meg itt ez a bűnkomplexum, tejlopás, szabotálás. A Lidi néni tyúkjainak az eltűnés. Ismét nem tiszta valami az elnök elvtárs bátyja körül.

– Azt én nem hiszem, de ragaszkodom hozzá: hívassák be és hallgassák ki! – rendelkezett Koloncsár Imre. – Ha bármi csekélység rábizonyosodik, én leszek az első, aki kéri a megbüntetését. De addig senki se merészelje gyanúsíthatni! Világos?

* * *

„...Nehéz ezekre a napokra visszaemlékezni. Már akkor, a dolgok félidejében is bajt szagoltam. Van úgy, hogy az állatokhoz hasonlóan, az ember is megsejti a veszélyt. Igen ám, de az erdőtüzből riadt őzsuta fut, menekül nyílegyenesen, amerre szabad az út. Az olyasfajta ember meg, mint én, ahelyett, hogy mentené a bőrt, sokszor teljesen ésszerűtlenül éppen a lángok irányába rohan, bele a pusztulásba. De mondhatnám azt is, olyan, mint a rossz kártyás, aki látja, hogy nem megy a lapja, de növeli a tétet, míg csak el nem játssza mindenét, még a legfontosabbat, a reményét is.

Én, aki a kártyában, az életben megfontoltnak tartottam magamat, ebben az időben úgy viselkedtem, mint a legbutábbak. Hagytam, hadd terjedjenek körülöttem a lángok, sőt, még szítottam is a tüzet...”

* * *

A rendőr, induláshoz cihelődött, hogy kihallgassa a Koloncsár Józsefet, amikor kopogtatás nélkül az egyik tehenész nyitott be az irodába.

– Kálmán bátyám! – fordult az elnökhelyetteshez. – Eltűnt az egyik tehenén. Reggel a nagy kavarodásban észre sem vettem, csak most, amikor a déli etetéshez készülődtem, most látom, hogy nincs a helyén a Rózsi három. Végigkutattuk érte az egész istállót.

– Hogy azt a keserves atyáúristenit, hát a feje tetejére állt az egész világ? – fakadt ki az elnök.

– Sajnos, ez az eset már meghaladja a hatáskörömet – közölte a rendőr, aki különben sem akart mindenáron tengelyt akasztani a Koloncsárokkal. – Felhívhatnám valahonnét a megyei ügyeletet?

– Hívd, ott a telefon! Mi meg menjünk ki, Kálmán – pattogott az elnök. Odakint levette a kalapját, megtörölte izzadó homlokát, majd miután alaposan végigszemlélte a kalap belsejét, megjegyezte:

– Szerintem a mi Jósánkknak semmi köze nincs ehhez! Ő sem olyan boldog, hogy a testvére ellen dolgozzon.

Rövidesen ismét előkerült a rendőr, s sugárzott a képe:

– Beszéltem az ügyeletessel. Rám bízta az ügy további felderítését, a gyanúsítottak kihallgatását és esetleges őrizetbe vételét. Hétfőn majd kiszállnak az elvtársak is.

A kapu felől szikár termetét felkiáltójelként cipelve, Koloncsár József közeledett. Suta Kálmán sem a nyilvános szeretkezéseken, sem a nyilvános kivégzéseken nem szeretett jelen lenni. Gyorsan sürgős dolgára hivatkozott és elköszönt. Otthon a kertben szöszmötölt egész délután. Már vízre szomjasan bődültek a tehének, amikor benyitott az udvarra a körzeti rendőr.

– Bevallotta a Koloncsár Jóska, hogy ő adta a bort a Pusztai Horváthnak – újságolta. – Állítólag minden hátsó gondolat nélkül. Hanem, a szobában nem, de a nagykonyhában találtam egy kotlóstyúkot, már jó ideje a tojáson ülhet, lehet, hogy annak a kárálását hallotta Kálmán bátyám. Persze csak úgy szőrmentén néztem körül, mert házkutatási parancsom nincs. Ám felettébb gyanús ez az ember, ugyanis a tettes legelső dolga az, hogy eltünteti a bűnjeleket.

Suta Kálmán egy pohár bor kíséretében körültekintésre, óvatosságra intette a körzetist. Majd, mint aki jól végezte dolgát, tovább piszmogott, csak hogy elűzze a gondolatait.

* * *

„...A feleségem egész este faggatott. Láttam, csak pletykára fáj a gyomra, így nem táltam ki a történeteket. Akkor még tűzbe mentem volna az én feleségemért, de nőre ember sose bízson titkot, mert az olyan, mintha lyukas vödörben akarna vizet tartani. A tehénlopás, traktorverés másnapján, vasárnap lévén, megettem az állatokat, és elsétáltam a templomba. Voltak falvak, ahol szekálták a misére járókat. Nálunk sosem szóltak érte. Különben is megmondtam volna: én tészelnök-helyettesnek szegődtem, nem pártagnak. Akkoriban még néhányan a kommunisták közül is el-elugrottak, kismisére. Később szigorúbban fogták őket, a gyerekeiket, unokájukat is csak a harmadik, negyedik faluban merték megbérmáltatni, konfirmáltatni...

A templom különben sem csak hit kérdése. Én gyerekkoromtól kezdve megszoktam, hogy vasárnap arra vegyem az utam. Éppúgy hozzátartozott ez az életemhez, mint az ünnepi kártyaparti, vagy az estéli lefekvés. De ha valamilyen sürgős dolgom akadt, akkor mindegyik elmaradhatott. Egyszer ugyan megáridált a Könyvelőljacsi. Azt kérdezte: »Maga szerint az Isten mindenható?« »Szerintem az.« feleltem neki.»Akkor intéztesse el vele, a Bárókdombja arrább menjen pár száz méterrel.« Sejtettem, hogy a Lajos valamilyen szemináriumon szedte össze ezt a nyakatekert okoskodást. Vállon veregettem, és megmagyaráztam neki: »Tudod, az Isten mindenható, de nem mindenkinek a kérésére ható. Különben nem csak a Bárókdombot, de a Himaláját is arrább rakta már párszor, és a földet is arrább teszi, ha akarja.« »A pap jár a legjobban, ez tiszta sor, teletömi a maguk fejét mindenféle hülyeségekkel, aztán örülnek, ha harangkötélre, kerítésre hordhatják neki a pénzt.« Mondom neki: »Rajtad áll, intézd el, hogy a párttitkároknak is legyen ekkora tekintélye.« Ugyanis a Könyvelőljacsi időközben megválasztották párttitkárnak is. Engem különösebben nem érdekelt, azt tartottam, kell, hogy valami éltetője legyen az embernek...

Mostanában, hogy nincs se igaz hitem, se pártom, rájöttem: a teljes hitlenség százszor rosszabb, mint a vallásosság, vagy akár a pártosság. A papok is hibáznak, ezt minden épeszű ember felfogja. Nevetséges például azt mondani, hogy hat nap alatt teremtődött a világ. Hat nap még a téesz szervezésére sem volt elég Tófalván...

De a mi Könyvelőljacsink is mondott ám olyanokat, a hatvanas esztendő elején: »Elvtársak, 1980-ra kommunizmust csinálunk! Ez tiszta sor!« Kár, hogy mostanság ritkán találkozunk, mert megkérdezném tőle: mi lesz a határidővel? Sosem lesz a világon egyenlőség. Tófalván azt sem tudtam megértetni a tagsággal, hogy a jó ló megérdemli az abrakot, de a rosszat kár etetni. Ágálhattam, hogy mindenkinek ereje, tehetsége szerint kellene dolgozni, mert csak akkor juthatunk előbbre. Hiába...

Tudják, mi van a magamfajta parasztember fejében? Nem, mi? Egy liter zavaros bor, ami lassan tisztul, és minden változás felkavarja. Mit láttunk mi a világból negyvenötben? Annyit, hogy véget ért a háború, elment a báró, itt az orosz, dolgozhatunk a földeken. Földosztás? A szemtelenebbje lenyelte, a gyávábbja évekig félt. Csak amikor már csörgött egy kevéske a bukszában, akkor kezdtünk eszmélni, hogy valami megváltozott. Az ötvenes évek elején, a Rákosi-érában az embernek lopni kellett a sajátjából, hogy maradjon magának, a családnak, az állatainak. Beadási biztosok, kuláklílisták, gyalázkodás

húzták a magamfaját. Akinek kevesebbje volt, az a többet irigyelte, akinek több, az a keveset is kívánta...

Ötvenhatban aztán, megint zavarossá vált az emberek esze. Emlékszem, a szomszéd faluból szegény Fölhős Laci befogott a csézába, feldíszítette a lovakat, a mellére tűzte a kokárdát és bekocsikázott a városba. Ott valaki a kezébe nyomott egy pisztolyt, s a Laci, bár az elsütéséhez nem értett, összevissza handabandázott. A Munkástanácsosok mindenhova magukkal hurcolták és teli szájjal hirdették: »A parasztság is velünk harcol a szabad Magyarországért!« Azután amikor elcsendesültek a dolgok, a szegény Laci ismét befogott a csézába, és megindult kifele. Most Svájcban dolgozik egy óragyárban.

Még le se ülededett ötvenhat, volt a beadás nélkül két jobb esztendőnk, épp hogy bizni kezdett az ember a jövőben, máris jött a téeszagitáció, amiből legtöbben, köztük én is, csak azt értettük, hogy a munkánk addigi gyümölcse, a jövő biztosítéka: a föld, odavan...

...Ha most azt mondanák, visszaadják a birtokomat, kinevetném az ajánlóját. Erőm sincs hozzá és a régi hitem is megszakadt. Az ember egyszer él, és én már csak százhusz napig. Olvasom, hogy a világ egyes részein milliók éheznek, másutt meg még mindig a villámtól várják az emberek a tüzet, és erre mi, vagyis a gazdagabbak, az okosabbak a csillagok felé kapdosunk. Nemegyszer azt hiszem, hogy ezek a lehetetlen telek az úrhajók miatt vannak, kilyuggatják a föld burkát eladdig, míg azt vesszük észre, hogy nem telünk, de még levegőnk sem lesz...

...Tudom, most azt gondolják, mindenféle butaságokat összehordtam. Lehetséges. A fejemet már nem tudom, és nem is akarom kicserélni. Sokat változtam lelkileg is, szinte többet, mint az emberi ésszel hihető.

...Azt mondják, öregségemre ment el az eszem, amiért otthagytam az asszonyt, a házat. Nem magyarázom el a falunak, hogy a feleségem méltatlan lett a bizalmamra. Nem, testileg nem csalt meg más férfival sosem, talán még csak nem is gondolt ilyenre. Megértettük egymást nem csak a munkában, hanem, miképpen is mondjam... szóval amúgy is. A lelkemet csalta meg a feleségem, volt képe azt mondani, hogy költözzek ki a szobából, mert, ha meghalok, akkor ő nem mer majd ott aludni. Talán a legszívesebben a tehenek mellé állította volna az ágyamat az istállóba. Hogy kínlódjak ott, kaparjam a falat, fogdossam a rothadó májamat. De abból nem kértem. Persze könnyen elfelezhettem volna a házat az asszonnyal. Még ügyvéd se kellett volna hozzá. Csakhogy egy-kétszáz napi kényelmes életért már nem érdemes küzdeni. Ráadásul a fröccsöket se ihattam volna az általam megszabott rend szerint, mert a feleségem folyamatosan rágta volna a fületem. A plébános is meg-

megszíd az ivás miatt, de rá sem igazán hallgatok már. Régen ez is másként volt... De látják, mekkora kanyarokat teszek feleslegesen?...

Ott tartottam, hogy vasárnap délelőtt lévén, elindultam a templomba. Kismisére. Ez afféle asszonymise, mert a nők gyorsan le akarnak tenni az ájtatosságról, hogy még a vasárnapi ebédet is elkészíthessék. Nálunk a feleségem szombaton előre főzött, ezért ráért nagymisére járogatni. A kislány hol velem jött, hol az anyjával..."

* * *

Suta Kálmán belépett az öreg paphoz egy kis tanácsért de, inkább csak malasztot kapott, hogy a hazugság nem szép szokás. Elgondolkozva latolgatta, miképpen moshatná tisztára magát ebben a nagy keveredésben. Elhatározta, nem titkolja tovább, hogy az unokatestvére okozta a traktoron a kárt. Ettől kissé megnyugodott. Szavait készítgetve ballagott tovább, amikor a gesztenyefák alól előpenderült a jobb oldali szomszédja.

– Hallottad? – kérdezte Bokor Pál lelkendezve. – Bátor ember a mi papunk, kiprédikálta a Koloncsárt.

– Dehogysis – ellenkezett Suta Kálmán mérgesen.

– Nem? Hát mit gondolsz, kire mondta, hogy van, aki a mások fáját dézsmálja, vagy a mások barmát mérgezi, és mégsem érzi bűnösnek magát.

– Úgy látszik, félrehord a füled. Az a fa a paradicsom fája volt, a mérgezést pedig, mint a bűn egyik példáját említette.

– Hiába beszélsz, hiába véded a luteránusokat – fakadt ki Bokor Pál. – Jól megadta nekik a mi papunk.

– Furcsa szerzet vagy te – zörrent fel Suta Kálmán, s közben végigmérte a harcsabajszú férfit. – Ha jól emlékszem, a te Ilusod is evangélikus.

– Akkor voltam bolond, amikor beleegyeztem, hogy a feleségem megtartsa a vallását. Mennyit szidtam szegény apámat, pedig igaza volt, mikor majdnem kiátkozott. Még a sors is ellenem esküdött. Négy gyerekünk van, és mind a négy leány, mind az asszony hitét kapta. Ha volna egy fiam, nem maradnék ennyire magamra. De a házasságot és a vallást nem lehet összekeverni. Ha már beleegyeztem, hogy ne keresztelkedjék ki az Ilus, akkor tartom is a szavam. Eljárhat misére, viheti a lányokat, de én katolikus maradok, és azt mondom, hogy jól megadta nekik a mi papunk.

– Végighallgattad az egész prédikációt? – mérgelődött Suta Kálmán.

– Végig bizony. Az elsőtől az utolsó szóig.

– Akkor azt is hallhattad, mikor azt mondta a pap: „*A harag rossz tanácsadó, nincs jogunk emberek tetteit elhamarkodottan megítélni.*” De mondd csak: a Koloncsár Imre megválasztásakor nem te írtad véletlenül az egyik papírra, hogy „Győztek a luteránusok...”?

A szomszéd lesunyta a fejét, mintha az út kavicsai közt akadt volna keresgélnivalója. A szótlanág azonban régi áruló, ezért Bokor Pál egy idő után megkérdezte:

– Honnét veszed, hogy én voltam?

– Felismertem a kezed nyomát – mosolyogta el magát Suta Kálmán. De a szomszéd nem figyelte sem a szót, sem az arc megbocsátó sugarát. Magában azt latolgatta: mi lesz, ha az elnökhelyettes egyszer kitalál a vezetőség előtt.

– Tévedhettél is, az „a” betűt mindenki egyformán tanulja – bökte ki nagy sokára.

– Nyugodt lehetsz, hallgatok, mint a sír.

– Azért vágtd most is a pofámba...

Hatalmas szakadékat ázott közéjük a hallgatás. Egyik partján Suta Kálmán az eltelt nap eseményeit rágta, másik partján a szomszéd, Bokor Pál az elkövetkező napokat félte.

Suta Kálmán végzett előbb. Elhatározta, megmondja a Fricijüknek: nem őrizgeti tovább a titkot. Odaszólt a pipáját szopogató szomszédhoz:

– Na, én itt elkanyarodok.

Végigballagott a Kiskút utcán. A házak előtt fehér, sárga tyúkok kapirgáltak. Némelyik portán a kutyák rohantak a kerítésnek. Suta Frigyesék kapuja oszlopa-hagyottan, örökre nyitottan feküdt a földön.

– Legyen részetek tinéktek is a szentmisében – köszöntött rá unokatestvére feleségére, Teréziára.

– Dicsértessék! – kapta fel szomorúan a fejét az asszony. Majd szikkadt testét is kinyújtóztatta. Az asztal két végén lelógott a rétestészta, éppen a tejét hintette be tojássárgájától aranyló túróval.

– Itthon maradtam – panasolta Terézia –, mert ez a rothadt – intett fejével a szobaajtó felé – már megint három napja egyfolytában részeg. Lassan leszakad a gyerekekről a ruha, de ez, ez nem törődik semmivel. A vánkost is elinná a fejünk alól. Ül már le, Kálmán! Ezzel az átkozottal akartál beszélni?

– Vele.

– Hát akkor hiába fáradtál. Reggelre már annyira kész volt, hogy az állatokat is nekem kellett megitatni. Péntekről szombatra virradóra meg haza se

ette a fene. A kezét is elvágta valahol. Azt állítja a szégyentelen, hogy bezárták a vécébe. De én, már ha kérdez, se hiszek neki. Hogy miért vert meg az isten ilyen keresztel? Itt van ni, még a templomba se tudtam miatta elmenni. Állandóan szégyent hoz a fejemre. Hallom ettől-attól, hogy a Bandzsa Julcsához járogat. De mit bánnám én, ha valaki megszabadítana tőle, végleg. Végleg! Mondd meg Kálmán, az ilyent miért nem csukják börtönbe? Egy esztendőből száz napot ittasan hentereg végig.

– Még megtörténhet velem, hogy bezárják.

– Csak nem tett valami örültséget ez az istenátka? Kölcsönt vett fel talán valakitől? Kiírtattam a tanácsházán, hogy nem vállalom érte felelősséget!

– Rosszabb! Összetörte a téesz egyik új traktorját.

– Ez? Nem létezik. Ráfogják. Jámbor ez, amikor részeg, mint a kezes bárány. Ha durváskodna, már rég kiadtam volna az útját. Valaki be akarja feketíteni. Persze, könnyű az ilyenre kenni, mert ennek még ahhoz sincs elég esze, hogy magát védje.

– A saját szememmel láttam. Sőt, én zártam be a vécébe, két legény segítségével – árulta el Suta Kálmán.

– És ezért lecsukják?

– Talán nem. Megúszhatja fegyelmivel. A traktort majd a szerelővel én rendbe hozatom. Az a baj, hogy a rendőr a fejébe vette: szabotálás vagy mi-fene történt...

– Istenem, istenem! Mi lesz velünk! – roskadt le az egyik székbe az aszszony. – Itt a négy gyerek, az egyik kicsi, a másik pici. Itt vannak az állatok, a háztáji. Ki műveli meg a földet? Így is beledöglök a sok munkába. Segítened kellene, Kálmán! A te szavadra odafigyelnek. Kérd meg őket, hogy ne kívánják vérét ennek a szerencsétlennek! Talán el kellene mennem a rendőrhöz. Megérthetné ő is, hogy a részeg ember nem ura a cselekedetének.

– Óhózzá majd én benézek. De a Fricinek, ha kitisztul a feje, említsd meg, hogy nem takargatom tovább a hülyeségét.

* * *

„... Többször mondtam már, az ember a véletlenek ellen nem tud harcolni. Azon a napon is, nem találtam a rendőrt, azt beszéltek, a Koloncsár Jóska után szimatol. Fogtam magam, hazamentem. Délben megebédeltünk. Olvas-

gattam egy kicsit a Szabad Földet. Majd, úgy három óra táján, átballagtam a kocsmába, ultizni. Talán már említettem maguknak, hogy csaknem minden vasárnap a Szenes Lajossal és a Szabó Lajossal kártyáztam. Mindketten a gyárban dolgoztak. A Szabó esztergagépes, a Szenes pedig művezető volt. Okos embernek tartottam őket. Egyikük se ácsingózott a föld után.

Régen a Szabó sokat abajgatott, rám fogván, hogy zsirosodó eszű, maradi paraszt vagyok. Azt is megpróbálta nekem elmagyarázni, hogy miért kellett nekünk a téeszcsé. Szerinte ötvennyolc után minden paraszt tiltakozott volna, ha parancsba adják, hogy tessék fél hold petrezselymet, kétszáz öl uborkát termelni. Ezért szerinte, olyan formát kellett kitalálni, ami lehetővé teszi a tervezést...

...No, a tervekről most már tudnék egyet-mást mesélni a Szabónak. A tervek fabatkát se értek, ha jött a szárazság, beütött valamilyen betegség, mindennek vége volt. Ráadásul a papír elbírt minden hazugságot, azon még azt is be lehetett ígérni, hogy másnapról aranyat terem a föld. Annak idején minden paraszt tudta, ha sok a krumpli, engedni kell az árból, ha már igen olcsó, akkor inkább meg kell etetni a malacokkal, és a következő évben esetleg kevesebbet vetett...

Azon a vasárnapon, amit emlegetek, ismét szóba került a téesz előtti idő..."

* * *

Szenes Lajos, miközben a lapjait gusztálta, hogy elterelje a figyelmet gyenge ultijáról, megjegyezte:

– Emlékszel, Szabó, mennyit kapálódzott egyik ismerősünk a téesz ellen? Pénteken meg rohan be a fiam és kiabál: „*Apu, apu! A Kálmán bácsi egy traktorral jött haza.*” Gondoltam, valakivel összetéveszthették, kiálltam a kapuba, és mit képzelsz, ki feszített úgy a traktoron, mint az intéző keresztapánk a báró hintájában? A Suta Kálmán. Még csak nem is köszönt... Piros a hívás!

– Észre sem vettelek – szabadkozott Suta Kálmán. – A hetesedet viszont megkontrázom. Különbösen is, először ültem életemben traktoron, és mégis hazakormányoztam a városból. Ha odaállnék a te esztergád mellé, azt is kitanulnám.

– Nem lenne nehéz. Most éppen egy félautomata gépen dolgozok. Reggel beállítom, azután csak arra kell ügyelnem, hogy fel ne akadjon valamelyik munkadarab, el ne fogyjon az anyag. Halálra unom magamat.

– Ne rontsd meg az emberünket! – pirított rá Szenes. – Ő még csak most ismerkedik a technikával. Néhány esztendeje még itt, ennél az asztalnál azt hajtogatta, hogy a ló azért jobb minden gépnél, mert nem kell hozzá pótalkatrész.

– Kifordították, mint a használt kabátot – csipentett feléje a szemével Szabó.

– Szent igaz – ismerte el Suta Kálmán. – Sok mindent másképpen látok.

De a téeszt továbbra is a parasztember átkának tartom. Hanem, játsszunk már, szeretném mielőbb elfogni az ultidat!

– Annak is eljön a sora – nyugtatta meg a Szenes. – Csakhogy előbb beszélni akarok veled, Kálmán! Két napja olyan a falu, mint a megbolygatott méhkas.

– Ez a téesz belső ügye – tiltakozott az elnökhelyettes brigádvezető.

– De a betyárját, mi is ebben a faluban élünk, egy levegőt szívunk veletek! Mi bajotok van már megint a Koloncsárokkal?

– Nekem? Semmi.

– Ne tettesd magadat, Kálmán! Te uszítottad rá a Jóskára a körzeti rendőrt. Az a hülye meg egész délután ott áll a kapujukban.

– Arról én igazán nem tehetek, hogy egynémely dolgok a Koloncsár Jóska ellen szólnak. Miért itatta le a tehenészeket? Valaki megfejté a teheneket, valaki ellopott egy állatot, valaki dézsmálja a tyúkokat... valaki...

– Éppen erről akarok beszélni veled! – szögezte le Szenes. – A tejet ma reggel bevitték a csarnokba, ha esetleg megsavanyodott, vagy más miatt nem fogadják el, akkor megtérítjük a károtokat.

– Micsoda? – kérdezte zöldre váltó arccal Suta Kálmán, majd a másik jókedvét látva, legyintett: – Á, te viccelsz.

– Belátom, hogy én is hibás vagyok – bólogatott Szenes Lajos. – De ismered a nagyobbik fiamat, most kamaszodik. Néha összeül nálunk néhány suttyó társával, és olyankor mindig nyaggatnak, meséljek nekik a legénykorunkról. A múlt vasárnap nem jutván más az eszembe, elmondtam, hogy vittük fel a padlásra a részeges Szekula szekerét. Gondolom, emlékszel még!

– Csak nem a gyerekek? – hitetlenkedett Suta Kálmán, és bár belül majd szétvetette az indulat, mosolyázat erőltetett az arcára. Szenes, nehéz öklét megforgatta az asztalon és beleegyezően bólintott.

– Eltaláltad. Pénteken este, mert a nap az már mindegy, ezeknek a rozsdástöküeknek teaestet tartottak. Utána meg elvittek néhány leányt a szomszéd faluba. Lehet, hogy meg is herélték őket, mert ugyancsak későn, éjjel három körül indultak haza. Bandában. Öten vagy hatan gyalog jöttek, a Csóti Hor-

váth és a Koloncsár Józsi fia pedig kerékpárral. A gyaloglók kicsit ihattak is, mert a dűlőútnak vették az irányt. Az pedig elvezet a tehenistálló mellett. Mikor odaértek, hallották, hogy valakik úgy énekelnek, majd szédül a karám. Megálltak. Benéztek az egyik istállóba, senki. Mentek a másikba, és látták a két holtreszeg tehenészt. Elvették mellőlük a demizsont, kiitták a maradék bort. A két ügyeletest szépen lefektették egymás mellé az alomszalmába. Utána, nem tudom melyiknek, de erős a gyanúm, hogy az én fiamnak támadt egy ötlete: fejjék meg a teheneket, és az egyiket kössék el.

– A padlásra? – adta az értetlent Suta Kálmán.

– Oda bizony. Szabó, nem emlékszel véletlenül, annak idején ki fundálta ki, hogy a részeges Szekula józan szekerének a padláson a helye?

– Ha nem csal a memóriám, akkor Suta Kálmánnak hívták az illetőt. Darabonként cipeltük fel, és ott raktuk össze. Volt riadalom a Szekuláéknál, utána meg rajtuk nevetett hetekig a falu.

– Csak nem húzták fel a padlásra a gyerekek a tehenet is?

– Van ezeknek eszük. A majorban van az az öreg szénapajta, oda kötötték. Takarmányt is tettek eléje bőséggel. Nincs semmi baja a jószágnak, magam is megnéztem tegnap este. Jut eszembe! – kapott a homlokához Szenes. – Éjszaka megint nem volt az istállóknál ügyeletes. Állítólag a Koloncsár Jós-kán lett volna a sor, de őt a rendőr otthon tartotta.

– Hogy azt a mennydörgős nem tudom micsodáját! – kerítette el Suta Kálmán.

– Úgy valahogy – hagyta helyben Szenes. – Én is jól leteremttem a gyerekeket, főleg, mikor hallottam, hogy mekkora felfordulást csináltak. Gondoltam, szólok neked is, mert jobb, ha leveszitek az ajtóról a táblát, mielőtt kijön a rendőrség.

– Milyen táblát?

– Hát, amire a gyerekek rúzzsal ráfestették: A TEJ A CSARNOK ELŐTT VAN! A TEHÉN PEDIG A PAJTÁBAN. ÍGY VÉDIK EGYESEK A NÉP VAGYONÁT? TIMUR ÉS CSAPATA.

– Melyikük az a Timur? – kíváncsiskodott Szabó.

– Az egy orosz gyerek volt. A Katikáéknak is kötelezően olvasni kellett róla – felelte bosszúsán Suta Kálmán.

Szabó akkorát hahotázott, hogy a kocsmában mindenki feléjük kapta a fejét. Szenes is mosolygott, mellbe bokszolta Suta Kálmánt és jóindulatúan szabadkozott:

– Én nem tehetek róla. A gyerekek tegnap beszéltek a rendőrrel is. De az a szerencsétlen kijelentette, nem hiszi el a történetüket, mert ő biztos ab-

ban, hogy szabotázs történt. Különben, most hívok egy zöldtet, arra kiteszed az utolsó adudat és megnyertem az ultit.

Suta Kálmán kedvetlenül fizetett, még a fröccsét sem itta ki, sürgősen elköszönt a többiektől.

A rendőr megszállta a Koloncsárék kiskapuja előtti kavicskupacot. A faluban csakhamar híre terjedt az újfajta csodának, és egyre több embernek akadt dolga Koloncsár Józsefék felé.

Suta Kálmán magához intette a rendőrt, és a fülébe súgta:

– Gyere, megkerült a tehen is, a tej is, de még a traktorok elrontója is.

A rendőr akkurátusan megigazgatta a vállszióját és elvigyorgott:

– Látom, maga bedőlt a gyerekek meséjének – állapította meg. – Nyugodt lehet, ügyeltem én mindenre.

– Igen, és a pajtában is nézted a tehenet?

– Miért néztem volna? – lepődött meg a körzetis.

– Mert ott van – tudatta Suta Kálmán, és várta, mit szól a másik. De az ugyancsak hallgatott. Ezért újból az elnökhelyettes törte meg a csendet:

– Szólhatnál a Koloncsár Jós-kának, hogy tévedés volt ez a gyanúsítgatás.

– Én ilyent nem mondok – háborodott fel a rendőr. – Mi senkit sem gyanúsítgatunk feleslegesen. Az ártatlanság bizonyításához is szükségeltetik megfigyelés.

– Jó, akkor majd bemegyek én – határozta el magát Suta Kálmán. De a szája gyorsabban járt, mint a lába. A kiskapuban eltipródott egy darabig, hangosan a kutyát riogatta, magában a mondatokat kötögette.

Koloncsár József méregbe áztatott szavakkal fogadta:

– Ugyancsak gyakori vendég lettél nálunk mostanában, Suta Kálmán.

Az elnökhelyettes leparkírozott a küszöbön, és onnét szórta a felmentést:

– Félreértés volt ez a gyanúsítás. Te csak annyiban vagy hibás, hogy bort adtál az ügyeleteseknek.

– Könnyű azt mondani, hogy tévedés történt, de ezt nem lehet ennyivel elintézni, Suta Kálmán! Két napja már azt is lesik, ha vécere megyek. Két napja tolvajnak tart az egész falu. Sejttem én, kitől indult a befeketítés. Nem véletlenül szaglásztaál itt tegnapelőtt este. Ugye, nem fordult meg még benned a borjú, hogy nem te lettél a téeszelnök? Hogy egy evangélikus, ráadásul egy Koloncsár parancsait kell hallgatnod. Bár az öcsém ahhoz is gyenge, hogy gatyába rázzon benneteket. De ne félj, meglesz még ennek a két napnak a bőjtje! Nem hagyom annyiban, hogy

az egész falu előtt meghurcoltatok, a pappal kiprédikáltattatok. Takarodj innét, míg el nem fut a méreg!

– Hiába fenyegetődzöl, Koloncsár Jóska! Téged már egyszer elfogtak tolvajláson, engem még nem. Rólad már akkor sem hiszik el az emberek, hogy ártatlan vagy, ha holnap kidoboltatjuk a faluban. Most pedig uszíthatod a kutyádat!

* * *

„...Hatalmas kavarodás lett ebből az esetből. Hétfőn megérkeztek a járási nyomozók. A parancsnokuk jót nevetett ugyan az egész eseten, de külön-külön elbeszélgettek a gyerekek szüleivel, és nagyobb körültekintésre intette a körzetist.

Én, rá két hétre idézést kaptam a bíróságra. Ugyanis Koloncsár Jóska feljelentett rágalmazásért. Az évtizedek óta gyűjtögetett, velem kapcsolatos összes sérelmét elsorolta, végül már ő sem tudta pontosan, hogy mit állított az elején. Én kijelenttem a bíróságon, ha kell, szó szerint elmesélem a történeteket. De alighogy elkezdtem, belesültem. Szerencsére elhalasztották a tárgyalást, így otthon nyugodtan összeírhattam a dolgokat. Akkor vettem a második, kéktáblás füzetet, az egyikben a gyűlések vannak, a másikban meg néhány, a családra vonatkozó dolog. A Frigyes fegyelmet kapott, de a feleségének megígérték, hogy a jövőben az asszony veheti fel a téeszéből a természetbenit és a kevéske pénzbeli kiegészítést...

Majd elfelejtettem, engem a bíróság felmentett, mert nem látták bizonyítottnak, hogy megrágalmaztam volna valakit, de azért nyilvánosan megfedtek és békességre intettek. A Koloncsár bírák elé akarta citáltatni a mi papunkat is, de az evangélikus lelkész lebeszélte róla...

Végül úgy látszott, hogy minden szerencsésen megoldódik, mint egy színdarabban, de engem lélekben nagyon megviselt ez a három nap. Különben is, az ember csak úgy képzei, hogy egyes cselekedetei elfelejtődnek. Pedig dehogy. Szépen meglapulnak, mindenki emlékezik rájuk. Én a falu szemében nem lettem szava vesztett, de a Koloncsárok, Suták viszonya tovább romlott. Az Imrējük igyekezett palástolni a véleményét, de észrevettem, hogy már nem a régi az irányomban. Hivatalossá, feszessé szigorodtak a beszélgetéseink. Én is gyanakvóvá váltam, minden szava mö-

gött csapdát sejtettem. Hiába, no, így van az, ha az embernek nem tiszta a lelkiismerete. A Koloncsár Jóska sem nyugodott meg, és széltében-hosszában azt híresztelte, hogy nem is őt akartam meggyalázni, kinyírni, hanem rajta keresztül az evangélikusokat...

Maguk, akik már ismerik egy kissé a gondolataimat, talán elhiszik, hogy én már akkor megbántam ezt az egészet. De a késői bánat olyan, mint halottnak a csók. Az a három nap életem sorsfordítójává vált. Hogy a Koloncsárok megorroltak rám, azt már említettem. De ezzel még nincs vége a kálváriának, gyűltek az ellenségek, mint legyenek a cukron. A Frickink sem köszönt egy ideig, mivel belévette abba a hülye fejébe, hogy a felesége buzdítására adtam fel. A papunkra meg én haragudtam meg, mert mint kiderült, tényleg volt némi célzatosság a prédikációja mögött. A rendőr engem okolt, amiért túlbuzgónak bélyegezték. A Pusztai Horváth és a Börcsi Miska amiatt kerültek, mert beígértem nekik, ha még egyszer panaszt hallok rájuk, kidobatom őket a téeszéből...

Képzeljék magukat a helyembe. Három nap, s ennyi változás. Még a feleségem is zsörtölt, hogy miért titkolóztam előtte. De ő érdekelt a legkevésbé. Voltak a dolognak más, kevésbé kézzelfogható következményei is, például az, hogy az idegességtől két hétig egy marékban volt a gyomrom. Bújtam az emberek elől. Így, amikor a Koloncsár Imre megemlítette, hogy a Jóska bátyja a sok meghurcoltatás fejében igazán megérdemelné, hogy megtegyék raktárosnak, én szavaztam meg először...

A legnehezebb talán önmagammal volt szembenézni. Azt sosem képzeltem, hogy tévedhetetlen vagyok, de ennyi baklövést sem tételeztem fel magamról. Gondoljanak bele: hibát hibára halmoztam, szinte szándékosan. Mindenesetre az megnyugtató, hogy a törvény nem talált kivetnivalót a cselekedeteimben. De a lelkiismeretem nem javult meg igazán. Ha én lettem volna a Koloncsár Jóska helyében... én se emésztettem volna meg a gyanúsítgatást. A tyúktolvaj máig sem került elő. Bár, anélkül, hogy bárkit is vádolnék, gyanítom, hogy az a halvérű Béla gyerek emelte el a baromfiakat. Csak már az anyja halála után két héttel derült ki, hogy jó ideje egy özvegyasszonyt kerülgettetett a szomszéd faluban. El is vette feleségül, pedig az a fehérszemély hét évvel idősebb volt nála...

...Hanem hány óra lehet most? Öt körül? Húha, mennyire telik az idő. Mára be is fejezzük a diskurálást. Még betegnek hisz a kocsmáros. Csodálom, hogy nem ugrott ide, magam kértem rá, ha egyszer

egész nap nem látna, nézzen utánam. Tudják, hogyan van ez, tévedhetnek az orvosok is...

...Halálra untattam magukat, ugye? De én örülök még annak is, ha ilyen üres órákban valakivel beszélgethetek. Nem érzik, milyen hideg van? Várjanak csak egy kicsit, mindjárt elveszem innét ezt a nagykabátot. No, tegye ide valamelyikük a kezét. Itt sívít be ez a rohadt szél. Nagyon utálok a szelet, a feleségemet és a kukoricát. Nem nagyon szoktam rangsort állítani. Mindegyiket utálok és kész. Akkor hát holnap..."

MÁSODIK RÉSZ

„...Látom, pontosak. Tíz perce zárt be a délelőtti kocsmá, épp most értem haza. Haza? Hol van nekem az otthonom? Ez a fészker talán? Szép, nagy házat épültem. Háromszobás, és mindegyik szobán háromszárnyas, dupla ablakok, no és a negyvenes fal. Azok az igaziak. Sosem engedik be a szelet..."

...Ma reggel elviselhetően érzem magam. Mi van ebben az üvegben?... Fröccs? ... Rizlingszilvániból? Köszönöm, bár a bor fajtájával már édeskeveset törődök, arról nem tettek említést az orvosok. A májammal mindegy, hogy mit iszok, csak szesz legyen. Persze a pálinka többet ártana, de azt sosem szerettem, akkor inkább már a huszonkét fröccs. Az, ha átszámolom a saját receptemre, akkor három liter három deci bor és két liter két deci szóda. Még szerencse, hogy jó a vesém. A mostani, alföldi boroknak kicsi az ereje. Bírom őket, hiszen óránként ritkán ereszték le két fröccsnél többet. Esetleg csak akkor, ha valami egyéb dolgom miatt nem tudom tartani az ütemes fröccsözést..."

A nagy filoxéra után évtizedekig csak direkt termők: a noa és az otelló szőlő éltek meg a mi vidékünkön. Legénykoromban még gyakran levedzettek vért azok a tőkék. Évente egy-két gyilkosság előfordult a faluban. A verekedéseknek, apróbb bicskázásoknak nem volt se szeri, se száma...

Bennem akkor sem volt egy-két pohár bornál több, mikor a Koloncsár Jóskával legénykoromban összekaptam. Akkoriban mind a ketten a Horváth Rozi körül legyeskedtünk. A Rozit velem engedték el a bálba. A Koloncsár Jóska meg állandóan lekérte. Harmadszorra elkaptam a grabancát, és a kocsmafalhoz nyomtam. Szétválasztottak bennünket. Arra viszont igazán nem számítottam, hogy ezért éjjel, hazafelé menet fejbe kólintanak. Jó fél órát hevertem a Börcsiék portája előtt. Csaknem elvéreztem. Kórházba vittek, igaz csak egy napra. A lábamat, az oldalamat összerugdosták. Bordám tört. Heteig még a lélegzetvétel is nehezemre esett. A faluban mindenki gyanította: csak a Koloncsár Jóska vagy valamelyik testvére kezében lehetett a karó. Az apám fel is jelentette őket. A Jóskát elvitték a csendőrök, jól megvagdalták. Ha utána nyíltan nem is kötekedtünk, megmaradt köztünk a ki nem mondott, de mindkettőnk által elkönyvelt harag, tovább szítva a szüleinktől örökölt viszálykodást..."

...Visszatérve a szőlőre: mostanra már megcsappantak a direkt termők, és megüledtek az emberek is. De ha van ráérő idejük, egyszer nézzenek el a Gércse utcába! Ott megsőkött a fejlődés: még minden második ház nádas,

minden második ember magányos: vénlegény, vénleány. Az egyedüllétre poharas orvosságot szedegetnek, negyven-ötven éves korukra a kezük remeg, a lábuk elgyengül, belefulladásnak a saját hányadékukba...

Azt hihetné az idegen, hogy Tófalván nagyot fordult a világ, mert manapság már nem kapja szájára a hír a karózás, bicskázás miatt ezt a falut. Pedig csak a módi változott, most megvetéssel, átokkal, hivatallal, trónfosztással, hatalommal, szolgálással, itallal és rossz szóval bántanak, ölnék. Az én szívemben mindezeket a késeket megforgatták. Az is csoda, hogy eddig éltem...

...Jaj, míg el nem felejtem, ma egy kicsivel előbb be kell fejeznünk a beszélgetést. Péntek van! Szent ulti napja! Szegény Szabó már kikopott a bandából. A Koloncsár Jóska szállt be helyette. Csodálkoznak, mi? Hiszen vérre menő haragosoknak látszottunk. Az élet azonban alamuszi, akkor rüg, amikor a legkevésbé számítunk rá, azzal simogattat, akitől a legkevésbé várjuk. És már nem csak pénteken, de vasárnap is verjük az asztalt, van rá ideje mindannyiunknak...

Emlékeznek, tegnap elmeséltem? Kárpótlásul a meghurcoltatásért – még az Imre elnöksége idején – a Koloncsár Jóskát kineveztük raktárosnak. A tagok közül sokan nehezen nyelték le ezt a békát..."

* * *

Egyik este, Sutáné már éppen le akarta oltani a lámpát, amikor bezörgött hozzájuk az öreg éjjeliőr.

– Mi újság, Pista bácsi? Ezer esztendeje nem járt erre – köszöntötte Suta Kálmán.

A férfi előbb komótosan helyet keresett magának a hokedlin és csak utána szólalt meg asztmás, levegő után kapdosó hangján:

– Lassan már te is eladod magadat, fiam!

Suta Kálmán úgy tett, mintha nem értené a célzást. Tenyere mély ráncaira tapasztotta a tekintetét, és kapargatta belőlük a sok láthatatlan tüskét. Másodjára is az éjjeliőr kaszálta le a csendet:

– Úgy döntöttem, hogy leteszem a munkát! – közölte. – Maholnap nyolcvankodok. Szeretnék tisztességgel elköszönni, még mielőtt a Koloncsár-kecskék megeszik a káposztátokat.

– Az unokájával mi lesz? – tudakolta Suta Kálmán.

– Éppenséggel őmiatta jöttem. Most végez a gimnáziumban. Színjeles tanuló. Iskoláztatni kéne a gyereket.

– Valóban okos fiú, a nyáron ügyesen eldolgozott a mázsaházban, kár lenne veszni hagyni.

– Hiába az ész, ha nincs hozzá pénz. De azt említette a tanítója, leszerződhetne a téeszhez, és akkor kapna annyi támogatást, hogy nekünk ne legyen vele gondunk. A segítséget akarom kérni, Kálmán! Beszélhetnél az elnökkel!

Az elnökhelyettes vette a kalapját, az elemlámpát és már indult is. Az ablakon keresztül látta, hogy Koloncsár Imre a konyhaasztalnál gubbaszt valamilyen papírok felett. Suta Kálmánnak elszállt a kedve, Koloncsártól kért, az neki olyan volt, mint a báránylvágáshoz a kést élesíteni. Beleborsódzott a háta.

– Ül csak le! – kínálta helytel az elnök. – Éppen az igazoló jelentést írom a tanácsnak.

Suta Kálmán nem bonyolódott hosszú szócséplésbe, hanem azonnal kipakolt látogatása okával. Koloncsár Imre egy darabig elhallgatta a kényelmes mondókát, majd egyszer csak kifakadt:

– Miért nem közvetlenül hozzám fordult az öreg Pista, vagy ha nem ő, akkor a gyerek? A személyzeti és felvételi ügyek mindig is az elnökre tartoztak. No, de mindegy. Megmondhatod neki, hogy van már agronómusunk, nincs szükségünk másokra. Ha traktorozni akar a fiú, oda talán felvehetjük.

Suta Kálmánban felágaskodott az indulat:

– Nem lesz ennek jó vége, Koloncsár Imre. Becsülöm, hogy dédelgeted, segíted a fajtádat, de ne mások rovására tedd!

– Mit akarsz ezzel mondani, Suta Kálmán?

– Tudod te jól! Volt már nekünk agronómusjelöltünk az elnök Péter idejében, leveleztünk is vele. Sokáig nem értettem, miért maradt el. Te talán sejtetted az okát.

– Kinek, mi köze hozzá?

– A vezetőségnek és a tagságnak mindenesetre van egy kevés. Valaki visszaküldte azt a fiatalembert, rá se hederítve, hogy az a szerencsétlen már a korábbi állását is feladta.

– Szóval, szaglászta utánam? Talán még az is kiderül, hogy felbontottad a leveleimet – fenekedett vörösbe forduló fejével Koloncsár Imre.

– Nem volt rá szükség. Az ocsmányságnak gyorsan híre terjed. Miután az alföldi beosztását feladta, az a fiatalember végigkilincselte az egész járást, mire új helyet talált.

– Azzal dolgozok együtt, akivel akarok! Nem árt, ha ezt te is megjegyzed! Az öregnek pedig azt üzenem, hogy keressen más dadát az unokájának.

– Mondhatom, szép dolog. Az éjjeliőr helyett is köszönöm, hogy ennyire becsüled az idősek munkáját. Nagy baj lesz, ha egyszer a nyugdíjasaink kijelentik, hogy egy kapavágást sem tesznek a közösben.

– Majd jönnek ide fiatalok is. Egyelőre elriasztja őket, hogy a hozzád hasonló, öregedő madárijesztők még itt hátráltatják a fejlődést. Mind csak arra vártok, hogy mikor megy tönkre a téesz, mikor kapjátok vissza a földjeiteket. Megmondom, semmikor. A haladást nem lehet visszafordítani. Megérjük még, hogy a gyáriak is itt koptatják a küszöböt felvételért kalapozva.

– Nem akarok a jövődömondód lenni, Koloncsár Imre, de egy olyan elnökhöz, aki a jó eszű gyereket traktorra akarja rakni, aligha állnak sorba majd a felvételért.

Koloncsár Imre mérgesen lökte arrébb a konyhaasztalra kitergetett papírokat. Láthatóan gőgössé, harapóssá vált saját háza, saját vára árnyékában.

– Megmondtam, nem kell a gyerek és punktum! Mindenki megérti az érveimet, csak maga nyakaskodik – váltott át hirtelen a tegezésről magázásra, mintha ezzel is sértegetni akarná Suta Kálmánt. – Ha fél évig megvoltunk agronómus nélkül, akkor ezután egy is untig elég lesz. Semmi szükség arra, hogy felesleges, lógó-lógósokra költjük a szövetkezet vagyont. Különben jó, hogy ájtott. Mindenképpen beszédem lett volna magával. Itt van a három traktorunk, de csak kettőn ül ember. Ha már olyan gyorsan kitanulta a traktorozást, és így megnőtt magában a közös iránti érzés, akkor igazán felülhetne az egyik traktorra, míg a bátyám befejezi a tanfolyamot.

– Kérésnek vegyem ezt, vagy parancsnak? – kérdezte fojtott dühvel Suta Kálmán.

– Annak, aminek éppen akarja.

– Jó, ha parancs, akkor nem vállalom, mivel te csak a közgyűlés jóváhagyásával válthatsz le! Ennyit már megtanulhattál volna az elnökség alatt.

– Félreértettél, Kálmán bátyám – visszakozott a Koloncsár Imre. – Senki sem akar téged lecserélni. Csak ha már itt van a három traktor, használjuk is őket. Az elnökhelyettesi egység mellé, természetesen, megkapod a traktoros járandóságát is.

– Egyszer tegeződünk, másszor magázódunk? Egyszer bunkó, másszor mézesmadzag? Túl bolond időjárás ez nekem, te Imre!

– Igazad van, Kálmán bátyám – hátrált meg az elnök –, de senki sem ujjong, ha ráfogják, hogy a retyerutyájának kedvez. Emlékezhetsz, amikor a bá-

tyám lopott, magam követeltem a megbüntetését. De a fia a légynek sem ártott. Eszes gyerek az, meglátod. Emlékszel? Még csak a technikumba járt, és máris kifundálta, hogy a Parragokat diófával lehet hasznosítani. A málnatelepítést is ő szorgalmazta.

– Egy szóval sem állítottam, hogy buta az unokaöcséd. A minap együtt jártuk vele végig a határt. Jó szeme van a földhöz. Sokat regélt a műtrágyákról is. De mégis azt állítom, hogy az öreg Pista unokáját pártfogolnunk kellene.

– Fogalmam sincs, hogy egyáltalán mennyi ösztöndíjat adhatnánk. A szomszéd faluban ismerek egy gyereket, akit téesz tángált, de azzal az egykétszáz forinttal ugyan nem ért sokat. Miért nem próbálkozik a fiú valamelyik gyárnál? Ha olyan jó felfogóképességű, ahogy mondják, akkor mindegy neki, hogy mit tanul. A traktorosság sem lebecsülendő munka. Megértheted, Kálmán bátyám, a járás aligha engedné, hogy mi két agronómus után kapaszkodjunk akkor, mikor pár helyen még egy sincs. Beszéljünk inkább a traktorozásról.

– Holnap elmegyek a Lajta-parti gazdaságba, utána majd meglátjuk.

Az éjjeliőrnek elég volt egy pillantást vetnie Suta Kálmán arcára, máris tudta a választ. Fogta a botját, halk „Jóccakát” köszönt és elment.

Suta Kálmán még sokáig gubbasztott a konyhaasztalnál, elnézegette a tejet szűrő feleségét, majszolta a frissen sült pogácsát, és közben azon morfondírozott, vajon nem vetette-e el túlságosan is a sulykot. Újból végiggondolta a Koloncsár Imrével folytatott párbeszédet, és mikor egy-egy őt sértő, bántó részhez ért, bal szeme sarkában akaratlanul is rángani kezdett az izom.

Másnap reggel elutazott az állami gazdaságba. Szerencséjére valamilyen értekezlet a délelőtti órákra is bent marasztalta az egész vezérkart. Suta Kálmán a folyosó végén ülve várta, hogy vége szakadjon a tanácskozásnak. Kőműves János azonnal felismerte.

– Nini, a Suta bácsi! – nyújtotta kezét a főagronómus. – Már azt hittem, elfelejtett bennünket. Most kellene látnia a legelőt! Két év alatt úgy kivirult, annyi szénát ad, hogy az egész megyéből csodájára járnak. Maguk felé mi újság?

– Van három új traktorunk.

– Ez már haladás! – ismerte el a főagronómus. – Nekünk sincs sokkal több.

– Viccel? A saját szememmel láttam itt a múltkor tizenötöt.

– Eladtuk őket. Újakat, nagyobbakat kaptunk helyettük.

– És kinek adták el?

– Annak, aki vitte, téeszeknek, vállalatoknak.

– Szólhattak volna. Elkelne nálunk is még néhány darab.

– Talán még idejében jött, mintha azt hallottam volna a főmérnöktől, hogy leselejteztek két SZK 3-as kombájnt is. Megnézzük a legelőt, és majd beszélünk a kombájnról is.

Suta Kálmán kelleetlenül követte a főagronómust, és mikor az a kocsinál maga elé tessékelte, megszólalt:

– Igazság szerint most nem is annyira a kíváncsiság hozott magához, kérni jöttem. Hogy is kezdjem? Tudhatja, falusi ember vagyok, nincs nagy ismeretségem, nem is törekedtem rá különösebben.

– Csak nem küldték el a téeszből?

– Egyelőre nem. Bár már csorbulgat a tekintélyem. Az egyik falubéli gyerekek kellene segítség. Főiskolai ösztöndíj. Nálunk a téeszben elutasították, az elnök szerint nincs rá szükség.

– Helytelen. Majd még jól jönne maguknak is egy agrármérnök. Nálunk hat felsőfokú végzettségű ember dolgozik. Hármunknak két diplomája is van. Huszonketten végeztek mezőgazdasági technikumot. Mégsem mondhatjuk azt, hogy elég a tudásból, a képzett vezetől. Akit lehet, biztatunk a tanulásra. Most, hogy ráálltunk az öntözésre, nagyon elkelne egy ahhoz értő mérnök. De ilyen képzés még nincs az egyetemen. Persze magát nem ez érdekli. Talán tudok segíteni. Azonnal bemegyünk az igazgatóhoz.

– Nem akarok én zavarni. Megvárom idekint.

– Jöjjön csak! Az a biztos, amit az ember a saját fülével hall.

Suta Kálmán megköszöri a torkát, hogy könnyebben csúszson ki rajta a köszönés, majd belépett a főmérnök által szélesre tárt ajtón. Egy nő ült az íróasztalnál és mosolyt mímelve egy másik ajtó felé mutatott:

– Bent van a főnök, tessék csak!

Az igazgató, kopaszodó, ötven körüli férfi, éppen telefonált, amikor rányitottak. Egyik kezével befogta a hallgatót, és odaszólt nekik:

– Foglaljatok helyet, azonnal végzek! – Majd újból a telefonba: – Igen, megrendeltük... Itt van előttem a papíron... két és fél vagonnal... de elvtársaim, mi nem várhatunk arra, míg kegyeskednek felébredni. Ha holnapra nem lesz itt a vetőmag, megyek a pártbizottságra. Ez mégiscsak zsványság! Három hónapja leadtuk a rendelést. Mi az istennek kell akkor előre tervezni, ha hozzá sem méltóztatnak nyúlni? Mondom, holnapig még várok, utána megyünk a pártbizottságra... De nehogy valami leromlott magot küldjenek, mert bár hátunkon a tatár, próbacsíráztatást azért végzünk... A vis'z hallásra... Parancsoljatok!

Suta Kálmán, aki ámuldozva figyelte a telefonbeszélgetést, hirtelen nem is eszmélt rá, hogy ez utóbbi felszólítás már őket bátorítja. A főmérnök, észrevéve embere elbambulását, maga mutatta be:

– Suta bácsi, a tófalvi termelészövetkezet elnökhelyettese, elvégezte nálunk a gépes tanfolyamot is.

Nevének említésére már Suta Kálmán is felneszelt. Felugrott és illedelmesen kezét nyújtott az igazgatónak. Az petyhüdt szorítással viszonzta.

– Azért jött a bácsi, hogy megérdeklődjön, eladó-e még az SZK 3-asunk.

– Jánosom, ezt ne tőlem kérdezd! – kelleetlenkedett az igazgató. – Nálunk minden reszortvezető úr a maga szemétdombján. A gépes főnök azonnal választ ad rá neked. Ha nem, akkor gyere majd énhozzám!

– Nemcsak emiatt zavartunk – szabadkozott a főagronómus. – A Kálmán bácsi ajánlott egy jó eszű gyereket, akit a termelészövetkezetbe nem tudtak felvenni ösztöndíjra, az öregapja neveli, nincs pénze a taníttatásra.

– Mihez ért a fiú? – kérdezte az igazgató.

– Vegytanos osztályba járt a gimnáziumban.

– A növényvédő brigádnak nincs vezetője. Holnap reggel háromnegyed kilenckor jelentkezik a fiatalember itt nálam – mondta naptárjába firkálva az igazgató.

– De a gyerek tanulni akar – jegyezte meg alig hallhatóan Suta Kálmán.

– Ezt csak üdvözölni tudom. Elmegy levelezőre, szabadsággal, pénzzel, szaktudással segítjük. Ha legalább négyesre vizsgázik, akkor másodiktól, ha igen akar, átmehet nappalira. Addigra még kereshet is egy kis pótlékra való. Klárka...!

– Tessék – hallatszott az ajtó mögül.

– Holnap jön hozzánk egy fiatalember. Biztosítsanak neki helyet a munkásszálláson! Ha lehet, utaljanak ki a részére ötszáz forint segélyt, rendeljenek neki ebédet! Majd a főagronómus megmutatja a munkahelyét, háromnegyed kilenckor pedig én várom. Ja igen, reggel szóljon rám, hogy telefonáljak az akadémiára is.

* * *

„...Örültem, hogy az éjjeliőr unokáját sikerült egy ilyen jó helyre beszuoterolnom. Megnéztem a kombájnokokat is, kívülről jónak látszottak. Megígértem a főmérnöknek, hogy majd elküldöm a szerelőnket, mert nálunk, gépdolgozóknak az ő szava a döntő. Mosolygott rajtam. Megprezentált egy kávéval, egy pohárka borral és utamra bocsátott. A Koloncsár Imre, amikor megemlítettem neki a jó vásár lehetőségét, nem nagyon ellenkedett...

Én meg másnap felültem a Zetorra. Három hétig traktoroztam egyfolytában. Tanulságos időszak volt ez az életemben. Traktorpótkocsink még nem lévén elég, gumirádlis lovas kocsikat akasztottunk a vontatók után. Az összekapcsoláshoz alkalmatlan kocsirúddal sokat kínlódtunk, de a szerelő két nap alatt megbütykölte. Mikor az első reggel megjelentem a Zetoronál, nagyot nézett mindenki. Még a szerelő is gyanakodott, hogy csak tréfálok. Újból alaposan végigkérdeztem: mit hogyan kell kezelni. Nem dicsekvésből mondom, de hamar belejöttem, mint kiskutya az ugatásba, csak a lassítással bajmóltam néha, mert a lovas kocsikon nem volt ráfutó fék, és így, ha hirtelen akartam megállni, akkor a pótkocsi mindig nagyot taszított a már visszafogott traktoron. A második napon a határ kelés közepén leállt velem a masina...”

* * *

Suta Kálmán tanácstalanul vakargatta a füle tövét. A traktor bénán, minden nőgatásra érzéketlenül állt a tábla közepén. Nem messze onnét, hevenyészve összedobált gabonakeresztek sorakoztak. A rozs hosszú, nehéz feje a földet nyaldosta. Valahol a delelőn, mintha csak a Zetort utánozná, lecövekelt a nap is. Gyilkosan meleg sugarai elterültek a motor fényesre polírozott oldalán és fölhevítették a fémeket. Aratás idején kitágul a látóhatár. Így azután jó félórás tétlenség után Suta Kálmán is megpillantotta a címerét hányó kukoricatábla sarkán beforduló másik traktort. Kiabálni, integetni kezdett. Eszébe sem jutott, hogy a motor túllármázza a messzi szót. A szerelő azonban így is észrevette. Átvágott a másodsarjas lucernáson, végighallgatta a botcsinálta traktoros átkokkal tűzdelt panaszát, kiemelt egy csavarra járó fémpálcikát a makrancos motor oldalából, megtáncoltatta a napon, szemügyre vette, majd térdét csapdosván hangos hahotára fakadt. Másfél-két percbe is beletelt, mire jókedve annyira csillapult, hogy szavát lehetett érteni:

– Kálmán bátyám, maga a teheneket is etetés nélkül feji? Ennek a szegény Zetornak is szüksége van ám a kilométerenkénti itókára. No, sebjaj! Várjon meg itt! A következő fordulóval hozok ki egy kanna gázolajat. Azzal bebalaghat a majorig, és ott feltankol.

Lőn, ahogy elterveztetett. És aznap már Suta Kálmán nyugalmát a traktoron se szó, se por, se nyári zápor meg nem zavarta.

A harmadik nap reggel Sutáné igencsak morgós kedvvel ébredt. Miközben a früstökre szánt szalonnát, a hagymát pakolta a cekkerbe, lepcsés módra járt a szája:

– Azt híresztelik a faluban, hogy a Koloncsár Imre kiadta az utadat. Nem tudom, mi a fene esett beléd, hogy éppen most kellett felkéredzkedned arra a traktorra!

– Mindenki azt mond, amit akar – szólt Suta Kálmán tettetett nyugalommal. – És ha holnap azt pletykálják, hogy nők után koslatok, azt is elhiszed?

– Te bolondos – engedett egy kicsit hajnali böstörködéséből az asszony.

– Ismerlek én téged. De lásd be: nem állhatok oda mindenkinek megmagyarázni, hogy csak a nagy szíved, a kevés eszed miatt kerültél a traktorra!

– Már miért lenne kevés az eszem? Talán több van, mint gondolnád. Bemondta a megafon, hallhattad, hogy lebontják az urasági majort. Jobb, ha bemész az első szobába és előkészítesz harmincezer forintot.

– Mire, te? Tényleg elment az eszed? Csak nem akarsz kiköltözni oda, az Isten háta mögé? Cselédszállás, nyomortanya volt az mindig.

– Attól még a falait jó téglából rakták, nem korhadt el a gerendája sem. Ez a ház megöregedett, repedtek a tömésfalak. Tudod, hogy már jó ideje újat akarok építeni, ahhoz kell a bontott anyag. A kőműves Pista szerint a báróék nyári lakását olyan szívós anyagból készítették, hogy kibír még kettő, ha nem három emberöltőt. A harmincezer forint ára téglából, faanyagból nemcsak egy házat húzhatunk fel, de még istállóra is kerül.

– Ugye apu, lesz fürdőszoba is? – lelkesedett Katika, aki a kávéját hörgölve, álmos szemekkel hallgatta szülei vitáját.

– Lesz, kislányom, lesz! – ígérte Suta Kálmán.

– És külön szobám?

– Az is.

– Még mit nem! – tiltakozott Sutáné. – Ennyi idős lánynak az anyja mellett a helye. Majd még legények settenkednek a ház körül.

– Kislány még a Katika – legyintett Suta Kálmán, s hogy véget vessen a céltalan fecsegésnek, kézbe fogta a gyékényszatyrot.

– Neked a legkönnyebb – zsörtölt tovább a felesége. – Te reggel elmész, este hazajössz! Ellátod az állatokat, már amikor jut rá időd, és lefekszel, olvasgatsz. Napközben az egész ház gondja az én vállamat nyomja. Még azért is nekem ég a képem a boltban, az utcán, hogy elvállaltad a traktorosságot.

– Nincs igaza, anyuka – vette védelmébe az apját a lány. – Hiszen a Hofferos Dezsőn, a szerelőn és apun kívül nem akad ebben a faluban férfi, aki elbírna egy traktorral. Én büszke vagyok édesapára.

Suta Kálmán feszülő mellel lépkedett az ajtó felé. Szívéhez szólt a kislány hízelgése. A küszöbről visszafordult:

– Különb is, ha nem tudod mit, miért tesztek, akkor ne szájalj, anyjuk! A jövő vasárnap szétbontjuk az urasági nyári lakot, és míg a traktoron ülök, esténként hazahordom az anyagot.

Egyre-másra teltek a napok. A kedd odaállt a hétfő mögé, a szerda a kedd mögé. A nyolcadik nap reggelén csak Suta Kálmán és a Hofferos Dezső kettesben fuvarozgatták a kévüket. A szerelő a városba ment valamilyen alkatrészért, utána meg elutazott az állami gazdaságba, hogy megtekintse az eladó kombájnt. Igaz, az akkori aratnivaló egy része már lefogyott, de ilyen kedvező vásárlási alkalom ritkán kínálkozott. Suta Kálmán szívesen csatlakozott volna a szerelőhöz, de tudta, ha csak egy napra is leáll, azonnal rámondják: belefáradt, beleunt a traktorozásba, mint jóllakott tehén az ácsorgásba.

Délben behúzódtak az asztag árnyékába, hogy megebédeljenek. Sutáné jó meleg, gőzölgő zöldbabfőzeléket küldött a férjének.

– Igazágtalanul bánnak velem, Kálmán bátyám – fakadt ki az oldalas nyiszálása közben Hofferos Dezső. – Két és fél egységet kapok naponta, a szerelő pedig négyet. Ki masinázott tíz esztendeig a téesz előtt az egész falunak, ha nem én? Ki volt az első traktoros a faluban, ha nem én? Ráadásul a Hoffert is én vettem ötvennégyben, a magam pénzén, és mikor bevitettem a téeszbe, egy petákot sem fizettek érte. Úgy látszik, a jöttmenteknek van csak becsületük.

– Hogyan szólítod te ezt az embert? – tudakolta Suta Kálmán, miközben egy kenyérdarabbal kifényesítette a tányér karimáját.

– Szerelő szakinak, mint mindenki.

– No látod! Ő nem csak vezeti, hanem meg is javítja a gépet. Mindenesetre, a másfél egység különbség talán sok. A legközelebbi vezetőségi ülésen megemlítem, hogy emeljék fel a te járandóságodat is legalább fél egységgel. A saját bőrömön tapasztalom, hogy nem könnyű a munkátok, de azt hiszem, a többi tagot is az győzné meg igazán, ha két-három hétre beleszakadna a nyaka a traktorozásba. Mert most csak azt látják, hogy míg ők a kaszával hajladoznak, addig te kényelmesen üldögélsz a traktoron. Nem törődnek azzal, hogy egy pillanatra se lehet málézkodni, a kormány tartásához is erő kell. Mondom: szólok az érdekedben.

– Köszönöm, Kálmán bátyám. Hallom, megvette a nyári házat? Ha elfogadja a segítségünket, vasárnap reggel megyek én is a fiammal együtt bontani, szállítani.

* * *

„...Tudják, mi az a kaláka? Ha nem, már kár megtanulni, pedig tizenöt-húsz esztendővel ezelőtt még mindennapos dolognak számított. A kaláka: az összefogás. Az önzetlen, kölcsönös segítség. A nyári lak bontásához közel negyvenen verődtünk össze. Egyeseknek én szóltam, de akadtak sokan olyanok is, akik hívatlanul jöttek, mert valami kis szívesség miatt úgy érezték, hogy adósaim. Elfogyott: öt liter pálinka, harminc liter körüli bor és hat tyúk. Este felírtam magamnak, kik segítettek, mert az illem úgy diktálja, ha ők bontanak, építenek, vissza kell hálálni a munkájukat. Szinte csodával határos módon délután négyre szétszedtük az épületet, és még baleset sem történt.

...Gyerekkoromban váltig azt hallottam, hogy a vasárnapi munka nem jár áldással. S lám, a sors igazolta is. Mert mit nyertem én az új házammal? Semmit. Semmit bizony! Ebben a rissz-rossz bódében lakom, itt is már csak véges ideig. Beérik a kukorica, és el kell kotródnom. Fogalmam sincs róla, hogy hol húzom meg magamat a hátralévő időre. De nem is izgat különösebben. Úgy még sosem volt, hogy ne legyen valahogy. Az újságnak írt levél azt igazolja: törődnek velem a falubeliek. Sokan befogadnának: a kocsmáros, a Bandzsa Julcsa, a Koloncsár Jóska, de még szegény Imrējük is hívott, pedig vele ugyancsak összerúgtuk a patkót...

A bontásnál még ő is ott serénykedett. Már-már azt hittem, hogy az alföldi agronómus emlegetése hasznos szernek bizonyult. Akkoriban kevesebbet kérődztem a téeszben törtéteken, hiszen megvolt a saját gondom, bajom. A feleségem is tűzbe jött a sok tervezetéstől...”

* * *

Három nap alatt hazafogyott a majori bontásanyag. Hatalmas kupacai szinte az egész udvart betöltötték. Suta Kálmán, miután végzett az állatok etetésével, estéit a téglá összerakásának szentelte. Ott hajladoztak a feleségével – a kislány is segített –, tisztogatták a téglát, fűrészelték a szalufát, számolták, mérték, mennyi építőanyag jött össze? Fáradságukat, fásultságukat elfújta az új lakás ígéretének a szele.

– Kellene a kút mellé egy külön nyári konyha – duruzsolta férje fülébe rejtegetett vágyát Sutáné.

– Miért külön? – kapta fel a fejét Suta Kálmán. – Beépítjük a házba.

– Ki látott már olyant? Jobb, ha a kiskonyha a kemencével és a füstölővel a lakástól távol áll. Nem akarsz esetleg az istálló is a szobákkal egybetoldani?

– Az istálló az más! – csapta le kissé ingerülten Suta Kálmán a téglát. – Nem értesz te ahhoz, hiszen évszám ki sem mozdulsz a házból, a faluból. Inkább azt beszéljük meg, hogy mennyi pénzünk van.

– A kislányéval együtt?

– Nem. A hozományhoz nem nyúlunk. Ki tudja előre, hogy milyen sors vár ránk?

– Akkor száztizenhét-ezer forint.

– Elég is. A kőműves Pista sajnos, nem vállalja a munkát. Erre az esztendőre már minden perce foglalt. Gondoltam, beszélek a volt elnökkel, a Borza Péterrel, ha nincs túl nagy különbség az árakban, akkor felépíttetem a tanácsi brigáddal a házat. Még tán jól is járunk, mert nekik jobban a körmükre néznek, mint a maszeknak. Jó volna valamiképpen bevezetni a vizet is. Majd beszélék a Szenes fiával, náluk is ő szerelte be. Képzeld el, anyjuk, csak megerezted a csapat az istállóban, és már ihat is a Riska.

* * *

„...Tudják, akkor van az életünknek igazán értelme, ha célokat teremthetünk magunknak. Az embernek egyik örökös mozgatórugója, a hasa. Ahhoz, hogy valaki dolgozni tudjon: enni is kell. Másik fontos cél, hogy fedél legyen a fejünk felett. Utána az ember azért gürcöl, hogy becsülettel, jobb sorsra felnevelje a családját. Végül kuporgat még egy kicsit az öregkor biztonságára. Azután minden különösebb bejelentés nélkül, meghal. Ha valaki ügyesen tervezi a dolgait, akkor mindvégig talál valami kis célt, amiért érdemes a napot a hátára venni, görnyedni, kapaszkodni, megalázkodni. Nekem csaknem sikerült. Talán egy esztendeje érzem úgy, hogy egyre kevesebb az életerőm. A Katika szakította meg bennem a fonalat, hozzájöttek még a betegségek. Most már nem akarok világrengető dolgokat, de azért kisebb terveim, amelyekhez foggal-körömmel ragaszkodom, még mindig vannak. Mostanság például, minden istenáldott reggel azzal a szent elhatározással kelek, hogy ma megiszom a huszonkét fröccsömet.

Hellyel-közzel egyetlen dolog még eszembe jut, amelyért érdemes volna élni, mégpedig az unoka. Tegnapról azon igyekszem, hogy megismerje a sorsomat a világ, lássák, milyen mulandó a hatalom, mennyire szánandó, tehetetlen az ember...

Tudják, írtak énrólam már három újságcikket is. Egyet, amikor traktoros voltam...”

* * *

Suta Kálmán lassan-lassan hozzászokott az új munkarendhez. Reggel felkelt, dobott valamit az állatok elé, majd a kászálódó hajnallal együtt körbeke-rekezett az állattartó telepeken, váltott pár szót a tehenészekkel. Sokat könnyebbedett a dolga azzal, hogy kijelölt mindenütt egy kisvezetőt, akinek feladatokat, felelősséget adott. Hét óra táján már legtöbbször otthon volt. Ruhát cserélt, mert az elnökhelyettes és a traktoros nem értek meg egy nadrágban, azután átballagott a téeszudvarra. Felkaptatott a traktorra, amely körül egyre kevesebb gyerek bámészkodott, és ment ki a határba.

A nagy lovas kocsik vendégoldallal megtoldva hasznosnak bizonyultak a takarolásnál, másfélszer-kétszer több kéve fért rájuk, mint a sima kétlovas parasztszekérre. Gyorsabban, erőlködés nélkül mozogtak, nem úgy, mint a lovak, csupán arra kellett vigyázni, hogy jól álljanak a kévék, feszes legyen a rudazókötél, mert egy alattomos gödör, vagy kisebb kátyú könnyen feldönt-hette a billegős terhet, elszakíthatta a pányát. A traktorozás egész embert kívánt. Ügyelni a pótkocsi enyhén szitáló mozgására, s a kocsikerék szabdalt dűlőutak csip-csup kis kanyarjaira, a motor zúgására, túrni a nap melegét.

Egyik délelőtt, amikor Suta Kálmán beért a szérűre, az árpatalrón pipiskedve egy mezítlábas gyerek integetett feléje.

– Kálmán bácsi, hívják! – kiabált már messziről. – Újságírók érkeztek Pestről, az elnökkel akartak beszélni, de ő Győrbe ment. A könyvelő bácsi szalasztott magáért, hogy siessen.

* * *

„...Eltettem ezt a cikket, mert az ember hiú, örül, ha a hírét, főleg a jó híret szétkürtölve látja. Meg az efféle igazolás is, amit bármikor elő lehet venni. Ha most például idejönne az unokám, azt mondanám neki: Igaz, hogy a jelenben az öregapád a senkik senkje, de fogd ezt az újságot, keresd meg ben-

ne Suta Kálmán nevét, és olvasd el, mit írtak róla, hogyan ítélték meg őt okos emberek, hogyan mutatták be országnak-világnak! Itt van az újság. Ha akarják, maguk is elolvashatják!

Gazdagodó község MÁLNAERDŐK

Tófalva kicsi község, a Kisalföld porfészkeinek egyike volt még néhány esztendővel ezelőtt. A mezőgazdaság szocialista átszervezése után azonban ide is betört a haladás. Új házak sora épült, de szemmel láthatóbb az a gazdagodás, ami a termelőszövetkezetek életében mutatkozik. Már gépkocsinkból is felfigyeltünk a hatalmas málnaültetvényekre, amelyet a helybeliek csak „himperesek”-nek hívnak. Régóta honos növény ez itt, de korszerű, nagyüzemi termesztésére sokáig senki sem gondolt. Koloncsár Imre, a termelőszövetkezet elnöke a tavalyi őszen ültetette az első töveket. Gazdasági számításokat végezve Suta Kálmánnal, az elnökhelyettessel együtt, rájöttek, hogy a málna külföldön is keresett cikk lévén, legalább annyira hasznára válik az ország mezőgazdasági termelésének, mint a búza vagy a kukorica. A tagság és a közös gazdaság gyarapodása még ennél is biztatóbbnak látszik, amennyiben ez a régi bogyós gyümölcs a nagyüzemi termesztésben is beváltja a hozzá fűzött reményeket.

Megérkezésünkkor a termelőszövetkezet elnökét kerestük, azonban a kedves, kis adminisztrátor asszony, aki két gyermeke mellett most végzi a közgazdasági technikum második osztályát, elmondta, hogy az elnök elvtárs a városba ment. Nyár lévén, mindenkit a tettek mezejére szólított a munka dandárja, csak a párttitkárt, a számok örét, a főkönyvelőt találtuk az irodában. Horváth Lajos a következőket mondotta:

– Termelőszövetkezetünk parasztsága, párttagok és pártonkívüliek egyaránt megértették, hogy most a betakarítás nehéz munkájában helyt kell állni. Aki él és mozog, az most mind azon fáradozik, hogy mielőbb tető alá kerüljön a jövő évi kenyér alapját képező termés.

Ezután a főkönyvelő kalauzolásával kilátogattunk a határba.

MUNKÁBAN A TRAKTOROSOK

A Warszavánk mellett gyorsan suhantak el a földtáblák. Balról címerét bontogató kukorica, jobbról tarló. Gépkocsivezetőnk szitkozódva szállt ki,

mert a földúton egy vízzel, sárral telt mélyedés állta utunkat. Míg ott mérgelődünk, nézelődünk, a néhány száz méterre dolgozó aratók közül kivált egy traktor és mellénk farolt.

– Jó napot! – köszönt ránk egy férfi jó falusi szokás szerint, mikor odaért. – Látom, elakadtak. Akassza csak az elvtárs ide a traktor után azt a Warszavát! Egykettőre átrántom magukat ezen a kis kátyún.

Megköszöntük a szívésségét, de nem kíséreltük meg az átkelést, inkább a jótékony embert invitáltuk magunk mellé, egy kis beszélgetésre.

– Megy a betakarítás? – kérdeztük tőle.

– Már miért menne? Mi járunk ide-oda – válaszolt a közös munkától vidám, falusi emberek évődő huncutkodásával.

– Hányat fordul egy nap?

– Ilyenkor, aratáskor eggyel többet, mint kellene.

– Ezt meg hogy érti? – adtuk az értetlent.

– Estére már olyan fáradt vagyok – kacintott felém tréfásan a falusi mókamester –, hogy este, az asszony mellett gyorsan a fal felé fordulok. Döntse el az elvtárs, hogy ez a fordulat kellene-e még.

Mikorra ideértünk a beszélgetésben, egy másik traktor állt meg mellettünk hatalmas porfelhőt verve. Alacsony, köpcös ember ugrott le róla, kezében hatalmas csavarkulccsal.

– No, mi a hiba? – kérdezte. Majd kissé kakaskodva, humortól csepegő társára mordult. – Megmondtam már, ha elakadsz, akkor üzenj valakitől! Ez nem Hoffer, érteni kell hozzá, komám! Ha nem látlak meg a dűlőút végéről, jó háromnegyed órát is elácsoroghatsz itt.

Hamar eloszlott a félreértés. Bemutatkoztunk. Kiderült, hogy a tréfás traktorost Orbán Dezsőnek hívják, de a faluban, célozva a közös gazdaságnak átadott masinájára, mindenki csak Hofferos Dezsőnek becézi. A másik, a köpcös, aki a szerelő titulust kapta a tagságtól, afféle gépész minden es a termelőszövetkezetben. Egyik újítása lehetővé tette, hogy a feleslegessé vált lovas kocsikat traktorpótkocsiként alkalmazzák. Nem mindennapos dolog az sem, hogy ebben a faluban, ahol a mezőgazdaság kollektivizálása előtt csupán egy ütött-kopott körmös traktor jelentette a gépesítést, most vadonatúj, szépen gondozott Zetorok járnak a dűlőutakat. Mint megtudtuk, három Zetorja van a termelőszövetkezetnek. A többi munkát a gépállomás végzi el jó minőségben. Élven a véletlen kínálta lehetőséggel, kíváncsiak lettünk a harmadik traktorosra is. Megígérték: beküldik utánunk a téveszközpontba.

AZ ELNÖKHELYETTES LELEPLEZŐDIK

De ő bizony szófukar ember volt. Gépeivel szabályosan leparkolt a termelőszövetkezet udvarán, gyanakodva méregetett bennünket, majd a főkönyvelő torkának esett:

– Mi a frásznak kellett engem a hetedik határból idecitolni? Ha nincs itt az elnök, akkor mondtad volna el te, vagy az agronómus, amire kíváncsiak.

Siettünk megnyugtatni a mérges masinisztát, hogy a termelőszövetkezet gazdálkodásáról a főkönyvelő elvtárstól már kimerítő tájékoztatást kaptunk, és tőle nem fogunk gazdasági ügyek felől kérdezősködni.

– Mindenkinek megvan a maga reszortja – mondtam békítőleg – a számok a főkönyvelőre, az utasítások a vezetőségre, a traktorok a traktorosokra tartoznak. Engem az utóbbiak érdekelnének. Mióta ül a nyeregben?

– Elég régen, de ebben csak két hete.

– Előtte mivel járt? – érdeklődtem tovább, és emberünk a maga szüksésvú módján válaszolt.

– Gyalogosan. Biciklivel. Meg néha lóháton.

– Nem volt nehéz megszokni az új Zetorok vezetését?

Ekkorra már majdnem minden körülöttünk ácsorgó mosolygott, nevetett. Nem érttem a jókedv okát. Emberünk láthatóan komolyan felelt:

– A Zetort elég hamar megszoktam, bár a szerkezete más, mint a lóé. A vezetése sem ördögösség. Tudja, a kormányzás nagyon egyszerű, ha jobbra tekerem a kormányt, a traktor jobbra fordul, a pótkocsi utána, de tolatáskor, ha balra tekerem a kormányt, a pótkocsi jobbra megy, a traktor viszont balra.

– Igen. Hát ez így elmondva valóban könnyű. De árulja el: gondolta volna valamikor egyéni gazda, esetleg cseléd korában, hogy egyszer majd Zetorral száguld a dűlőutakon.

– Nem akkor, még három hete sem hittem.

– Meddig szeretné folytatni a traktoros mesterséget?

– Még úgy négy, öt napig.

Őszintén megvallom, kedves olvasók, hogy ez utóbbi válaszon magam is meglepődtem. Először arra gondoltam, hogy ez is valami falusi furfangosság, de hamarosan lehullt a titkok fátyla, és a főkönyvelő elárulta, hogy az általam faggatott traktoros Suta Kálmán, nem más, mint a termelőszövetkezet elnökhelyettese, egyben állattenyésztési brigádvezető. Egyike volt a közös gazdaság megteremtőinek, tagja a termelőszövetkezet szűkebb vezetőségének is, de a nyári időszak égetően sürgős munkáit látva vállalta, hogy míg a trak-

torostanfolyamon kiképezik a helyi utánpótlást, addig ő járja a határt a Zetorral, izzad, fárad a tagsággal együtt.

Azt hiszem, nem szükséges kommentárt fűzni a fenti kis esethez. A tófalvi traktorosok szervezettsége, az elnökhelyettes személyes helytállása messzeemenően bizonyítja, hogy országunk parasztsága megértette a termelőszövetkezeti gazdálkodás mindennapos odaadó munkán alapuló lényegét. A Suta Kálmán típusú elnökhelyettesek névtelen úttörői annak a tevékenységnek, amely naponta segíti a lenini szövetkezetpolitikai elvek hazai megvalósulását.

P. I.

...Nos, hát ez az a cikk. Ugye, maguk is nevetnek rajta? Én is a hasamat fogtam, amikor elolvastam, pedig elhihetik, nem a Ludas Matyiban jelent meg.

De mulatott rajta a fél falu. Szegény fiatalember édeskeveset értett a mezőgazdasághoz. Az én szavaimat nem ferdítette el ugyan, de a Hofferos Dezső nagyon mérges volt rá, amiért a feleségét is kicikkezte. Ahogy ez már faluhelyen lenni szokott, szegény Dezsőt hónapokig szekálták: »Ugyan, forduljál még egyet!« A Koloncsár Imre is dühöngött, amiért a málnát belekeverték a cikkbe. »Most aztán majd mindenki himpert ültet a környéken« – zsörtölődött. »Így oda az öt év előny, de sebaj! Majd kitalálunk valami mást.«...

Azután a házam is tető alá került. A telet, a régi épület megmaradt szobájában, konyhájában töltöttük, mert elzavartam az elnök Péter embereit. Tanulságos ügylet volt. Amikor felfogadtam a brigádot a munkára, megegyeztünk a fizetésben is. Az elnök Péter órabért kért a szakmunkásai után. Én féltem kissé az időelcsúsztástól. Ezért kikötöttük, ha két hét alatt nem végeznek a falrakással és a pucolással, úgy harminc százalékkal fizetek kevesebbet óránként. Kikalkuláltam, hogy két hétre, napi tíz óra munkával, a vasárnapokat leszámítva a négy mesterembernek körülbelül tizenhatezer forint jár. Olcsóbbnak tűnt, mint a kőműves Pista árai. Főleg azért, hogy a Péter még az esetleges hibák utójavítását is vállalta. A feleségem tartott ugyan a vadidegen mesterektől, de ő is belátta, hogy nem várhatunk örök időnkig a helyi szakemberekre. Megvettem a cementet, a piros követ. Hozattam homokot, meszet. A Koloncsár Imre fanyalogva ugyan, de beleegyezett: ha a reggeli ellenőrzést elvégeztem, az előző két-három esztendei szabadságom terhére a saját dolgamat intézzem. Mikor már együtt volt az anyag, szóltam az elnök Péternek.

Meg is jelentek az emberei. Az első napon piszmogtak, készülődtek, ott strázsáltam mellettük nyolcad magammal, de az a malter, amit felraktak, még

egy gyereket sem fárasztott volna ki. A demizson viszont annál jobban ürült. A második napon kicsit többet dolgoztak, és sokkal többet poharaztak. A harmadikon csökkentettem az italadagot, erre hol az egyik, hol a másik szökött át a kocsmába. A negyedik napon aztán kerek, perccel beolvastam nekik, hozzátéve: ha nem változnak a dolgok, kiadom az útjukat. Erre beleerősítettek. Az ötödik délelőtt hat órától jobban behúztak a legények, mint az előtte való napokban együttvéve, ezért, mikor déltájban Péter érdeklődött, nem húztam rájuk a vizes lepedőt. De alighogy elment a főnökük, lelassult a munka is. Az egyik fiatal kőműves kijelentette, hogy orvoshoz kell mennie, sőt még azt is be akarta magyarázni, hogy neki erre az időre is jár a fizetség. Az ötödik nap és szombat délelőtt végeztek a külső falakkal, majd azzal búcsúztak, hogy hétfőn reggel baleseti oktatás van, így csak délutánra jönnek. Eluntam a dolgot. Hétfőn elzarándokoltam Péterhez (szép irodaházat építtetett magának), és felbontottuk az alkat. A munkáért, amit addig elvégeztek, ötezer forintot fizettem. Igaz, a fülem hallatára szedte le az embereiről a keresztvizet, de nem használt már azoknak a nyári villám se.

Volt közöttük egy falubeli legény, tőle később megtudtam, hogy már akkor sem mentek valami dicsfényesen a tanácsi vállalat dolgai. Ugyanis miután a téeszek istállóit felépítették, megcsappantak a megrendeléseik. Jobbára csak toldozgatásokra, foldozgatásokra hívták őket, ha néha akadt valami nagyobb munka, akkor az órabéres díjazás miatt elpiszmoztak rajta, ameddig csak lehetett...

Az egyik szomszéd faluban találtam egy szabad mestert, aki két segédjével együtt vállalta, hogy befejezi a házat. Igaz, mindent összevetve, neki ötezer forinttal többet fizettem, mint amire Péterrel megalkudtunk, de legalább nőttek, csinosodtak a falak, mintha pétisóval öntöztük volna. Említettem már, hogy a házépítés nagy munka! Nem véletlen, hogy ennyire megragadt a fejemben. Szép ház lett, négy szobával, két konyhával, egy nyáririval és egy télivel, fürdőszobával, spájzzal, kamrával, amit később átalakítottunk belső vécévé.

...Olyan helye lett volna ott a leányunknak, hogy az anyja hasában sem kívánhatott volna jobbat. De az élet kiszámíthatatlan. Most megfekheti a feleségem külön-külön a szobákat. Egyik nap aludhat az egyikben, másik nap forgolódhat a másikban. Néha, amikor este bóklászok visszafele a kocsmból, eszembe jut: meg kellene kissé zörgetnem a házam ablakát. Ismerem a feleségemet, olyan félős, hogy a világból is kifutna ijedtében. Csak attól még a nyelve nem lenne rövidebb, és engem sem látna a régi Suta Kálmánnak.

Egyszer még őt is utolérheti az istenek haragja. Akkor majd futkoshat a néni-kéjéhez vagy a szomszédasszonyához tanácsot kérni...

Én már rég felfogtam: jó az, ha az ember meghallgatja mások szavát, véleményét. Ezért figyeltem zárszámadásokon is. A szó többet elárul az ember-ről, mint az alkat, mert a nyúlánkak sem egyformán mozgékonyak, a kövérek között is vannak gyomorhajosak, idegesek. Ha valakit meg akarnak ismerni, ne az arcát fürkésszék, a szavára figyeljenek, az a legarúlóbb..."

* * *

Feketébe, fehérbe öltözött a falu, akárcsak a föld kora tavasz idején. Az 1965-ös év zárására, értékelésre gyülekezett a tagság a kultúrház előcsarnokában. Felröppenő káromkodások, álnok pusmogások tanúsították: elégedetlenek az emberek. Nyílt titok volt, hogy az előző évinél egységként csaknem tíz forinttal kevesebbet fizet a téesz. A tagság nem a maga munkájában vagy külső okokban kereste a hibát. A vezetőséget szapulta.

– Tagtársak – szónokolt a vörös posztótól piruló asztalra támaszkodva a Könyvelőljajcsi. – Eredményeink nem adnak okot az optimizmusra. Eladósodtunk a bank felé, és ezt a deficitet csak növelte, hogy a tehenészetünk sem rentábilis, így azután most kevesebbet fizetünk. Ez tiszta sor!

– Magyarul beszélj, Lajos! – kurjantotta Börcsi Miska a hátsó sorok egyikéből.

– Ne dumáljanak közbe, ha nem értenek hozzá – sivitotta a dobogó és a beosztás magasából a könyvelő. – Elmagyarázom. Arról van szó, hogy a tehenészetből befolyó bevételeink nem fedezték a munkabért, a takarmányt, az amortizációt és egyéb kiadásokat. A mínuszban lévő összeget máshonnan kellett előteremtenünk. A növénytermesztés nyeresége és árbevételei kedvezően alakultak ugyan, de a nyereség nagy részét a traktorok árának fedezésére, valamint az új sertésólak hiteleinek törlesztésére kellett fordítanunk. Ez tiszta sor! Az adósságunk még így is annyi, hogy öt esztendő alatt se tudjuk kinyögni. Szerencsére az a hír járja, hogy az állam ötven százalékot elenged. Veszteségesek a szőlő- és málnatelepítésbe bevont területek is, melyek eddig csak ráfordításokban mutatkoztak meg és egy fillér hasznot sem hoztak.

Az emberek jó darabig süvítve, suttogva tárgyalták a rejtélyes mondatokat. Legtöbben csak azt értették belőle, hogy eladósodott a téesz. Ebben az időben már kevesebb tagnak jutott eszébe a feloszlás lehetősége. Még nem kívánták igazán a téeszt, de már féltették a munkájukat, a bérüket.

– Számoljon el nekünk a vezetőség! – ágaskodott fel Túner János, egy kappanhangú parasztember.

Az elnökség tagjai süketet tettek. Biztatásra, dicséretre éheztek, ezért Balogh Mátyás kapta meg a szót. A pocakos, minden főnök bérence férfi, sipító hangon, egy szuszra hadarta el házi feladatát.

– Tagtársak, az év végi leltározáskor mindent rendjén valónak találtunk. Ezt a bizottság aláírásával is igazolta...

Talán folytathatta volna tovább is a mondókáját, de felugrott a második sorban Balogh Izidor és hatalmas hangján elbődült:

– Úgy látszik, minden esztendőben nekem kell legelőször kinyitnom a számat. Ide figyelj, Horváth Lajcsi! Abból, amit elmondtál, hála isten, keveset értettünk. Bizonyára erre is törekedtél. Annyit azonban kihámoztam a szavaidból, hogy szerinted az állattenyésztők haszontalanabbak, mint a növénytermesztők. Ha így van, akkor arra lennék kíváncsi, miképpen lehet, hogy ők is csaknem annyi pénzt visznek haza a borítékban, mint mi? Annak idején, amikor először felszólaltam, azt vetettétek a szememre, hogy nem dolgozok elég becsületesen. De ebben az évben száznegyvennyolc napot voltam a térszben, több mint ezeröttszáz órám, és mégis csak pár forinttal kapok többet, mint a napi négy-öt órát elmatató tehenészek. Tudom, tudom, erre is van valami magyarázatotok, mert a mosakodást ugyancsak megtanultátok. Szeretném, ha az elnök válaszolna, és nem te, Lajcsi, mert téged már úgy kikentek a tanfolyamokon, hogy az édesanyád se értené a szavadat. Neked meg Mátyás, csak annyit mondok: elhiszem, hogy te rendben találtad a leltárt, hiszen annyit értesz hozzá, mint a tyúk a takonyhoz, te anyámasszony katonája.

– Ha ezt kint, az utcán is meg mered ismételni, beverem a pofádat, a mocskos, rágalmazó pofádat! – sivitotta magából kikelve, a különben szolgálalkú Balogh Mátyás. – És vedd tudomásul, a főkönyvelő kartárs igenis részletesen elmagyarázta, mire kell ügyelnünk. Aki nem érti meg a mai kor szavát, az vessen magára!

– Ne kötözködjetek itt, nem a kocsmában vagyunk! – torkolta le őket Koloncsár József. – Tessék, van még valakinek mondandója?

– Azt állítanak a növénytermesztők, amit akarnak – húzta ki magát Gede Jenő, és fitymáló pillantását végighordozta a teremben ülőkön. – Sokkal könnyebb a dolguk, mint a miénk – tette hozzá, majd kiélvezte a szavai, arckifejezése keltette döbbenetet. – Én reggel már hazafele jövök a munkából, amikor a növénytermesztők még mindig a kocsmában pálinkáznak. Nem egyszer, nem kétszer tíz óra körül látnak csak dologhoz, és ha egy kicsit erősebben fúj a

szél, szemerkél az eső, már futnak haza. A bárónak sem volt jobb dolga az ánti világban, mint mostanság a gyalogmunkásnak.

– Nekünk igazságtalanul adott fegyelmet a Koloncsár Imre – ugrott fel Börcsi Mihály. – Megbüntetett bennünket, amiért a Pusztai Horváth komámmal elárultuk, hogy a bátyjától kaptuk a bort. Én elismerem, berúgtunk. Na és? Egyéni koromban annyiszor hevertem az árokban, ahányszor akartam. Akkor senkinek sem fájt, hogy bőgnék az állataim. Hát csak erre jó a tévészcsé, hogy az egyik ember parancsokat osztogathasson a másíknak? Ha egy gyalogmunkás részeg, azzal senki se törődik. Lerogyhat akár a téesziroda ajtajába is, keresztüllépik. Nemhogy fegyelmet nem adnak neki, de még talán meg is jutalmazzzák, amiért dologra jelentkezett. Én azt mondom: jó páran igencsak furcsán fogják fel a közösködést. Egyeseknek még lélegezni sem szabad, mások pedig minden törvény felett állnak.

– Igaza van a komámnak! – helyeselt Pusztai Horváth. – És szeretném, ha megmondanák, hány egységet kap a Koloncsár Jóska azért, hogy naphosszat a raktárban mereszti a valagát?

– Moderálják magukat a tagtársak, mert kénytelen leszek berekeszteni a közgyűlést, vagy kiküldeni a hangoskodókat – csitította őket az elnök.

– Ki hangoskodik itt? – pattant fel újra a Pusztai Horváth. – Mert én ugye, nem. Csupán kérdeztem valamit, vagy azt sem szabad? Ha nem, akkor ezután tartsák megafonon a gyűléseket, úgy nem szól vissza senki, és otthon az istállóban majd feltartom a kezem, ha kikérik valamire a voksomat. Nahát!

– Tessék! Kurcsics tagtársunké a szó – mondta az elnök, látva, hogy a Vendel szépen, csendesesen jelentkezik, mint ahogy az iskolában szokás. De az első szavak után már szívesen vert volna fadugót a „tagtárs” torkára.

– Vannak itt érdekes dolgok, emberek! – jelentette be baljós hangon Kurcsics Vendel. – Én arra szeretnék választ kapni, hogyan lehetne a fiamból agronómust csinálni? Látom a képeden, Koloncsár Imre, hogy te ismered a módját, mivel a bátyád kölykét is sikerült magad mellé besinkófálni.

– És miért éppen a Koloncsár István Adolf lett a traktorosiskolába küldve? – hörögette valaki az előcsarnokban puszogók közül.

– Elárulhatnátok, mennyi bor ment el poharazgatásra a téeszpincéből – toldotta meg egy másik.

Suta Kálmán megköszörülte a torkát, és felhasználva a pillanatnyi csendet, közbeszólt:

– Elkanyarodtunk a témától, emberek. Van még valakinek a könyvelő jelentésével kapcsolatos mondandója?

– Éppen arra akarok rátérni – méltatlankodott a félbeszakított Kurcsics Vendel. – Jó, ha tudja a vezetőség, hogy míg a tehenészek állandóan fedett helyen vannak, addig mi, ha esik, ha fúj, ázunk-fázunk a szabadban. Követelem, hogy a bérezésnél erre is gondoljanak!

– Egy illető azt kérdezte az előbb – fortyant fel Koloncsár József –, hogy mennyit kapok a magtárban. Megmondom majd neked, te piszok Pusztai Horváth! Megittad a boromat, és még van pofád ellenem áskálódni?

– Ül le, Jóska! Mert téged is kizavarlak – ripakodott rá az elnök.

– Fogd be a szád, öcskös, ne védj te ezeket a szarháziakat! Az ilyen vándaskodó megérdemli, hogy kitapossák a belét! És ha nem kapok elégtételt a sok alaptalan vádaskodásért, én meg is teszem! Úgy bizony!

– Csak vigyázz, hogy ne a te beled lássa kárát a nagy pofádnak – vette pártfogásba ivócimboráját, kebelbarátját Börcsi Miska.

Már-már kezdett elfajulni, zsinattá válni az egész közgyűlés, amikor a Zöldessy Sándor, a második gyalogos brigád vezetője emelkedett szólásra. Régi, intézőcsaládból származott, megszokta, hogy az emberek hallgatnak a szavára.

– Így nem jutunk semmire – vélekedett. – Nekem nincs kedvem itt tölteni az egész délelőttöt és egyesek handabandázását hallgatni. Részemről egyetérték a főkönyvelő javaslatával és beszámolójával.

– Te annak idején a nyilasokkal is egyetértettél, szava veszett ember vagy te ebben a faluban! – torkolta le Kurcsics Vendel.

Suta Kálmán veszélyben érezte a vezetőség tekintélyét, ezért megszólalt:

– Emberek! Ne személyeskedjünk! Amennyiben már senkinek sincs értelmes mondanivalója, úgy átadom a szót az elnöknek, hogy válaszolhasson.

Koloncsár Imre kissé izzadva az eltelt percek viharától, de magabiztosan állt fel:

– A Balogh Izidornak csak annyit felelek – kezdte pattogós hangon –, hogy ha akar, menjen át az istállókhöz, majd mikor nem lesz se ünnepe, se hétköznapija, megérti a tehenészeket és a lovaszokat. Különben is a növénytermesztők egy munkanapra számítva többet keresnek, mint az állattenyésztők. Persze csak az, aki becsülettel helytáll a tettek mezején. Amint azt Balogh Mátyás tagtársunk felvázolta, az ellenőrző vagy milyen bizottság minden rendjén talált, a benne részt vevő embereket felkészítettük a feladatra, és ők tisztükhöz méltó lelkiismeretességgel végezték a dolgukat. Ezúton tolmácsolom feléjük a vezetőség köszönetét, és javaslom a közgyűlésnek, hogy hagyja jóvá számukra a fejenkénti ezer-ezer forintos jutalom kifizetését.

– Arra van pénz, hogy a csahosaidat megjutalmazd! – dörrent közbe a különben szófukar Varga János.

– Csendet kérek! – csapott az asztalra az elnök, s bár hárman is kaptak utána, a virágváza felborult, a víz szétfolyt és sötét foltot hagyott a piros drapérián. Koloncsár Imre felbőszülve a váratlan közjátékon, felresöpörte maga előtt a virágokat, és megemelte a hangját:

– Mondom, csendet! Nem fog itt senki lázadást szítani, ezt vegyék egyszer és mindenkorra tudomásul! A Gede Jenőnek sincs mit válaszolnom, igaz van: a növénytermesztők későbbben kezdik a műszakot, mint az állattenyésztők. No, és te, Börcsi Miska! Te tudod nagyon jól, hogy miért kaptátok a fegyelmet! Nem azért, mert ittatok, hanem azért, mert munka közben holt-részegre zabáltatok magatokat. Itt, a közgyűlés előtt kijelentem, ha még egyszer előfordul ilyen, akkor röpiültök is a téeszéből. Vegye egyszer s mindenkorra tudomásul, akit illet, itt a párt ránk bízta a jövőt! Ez pedig nem csak azt jelenti, hogy parancsolnunk szabad, hanem azt is: parancsolnunk kell. Különben, úgy hiszem, minden engem érintő dologra válaszoltam.

– Én egyik kérdésemre nem kaptam feleletet – emlékeztette Kurcsics Vendel.

– Átadom a szót az elnökhelyettesnek – közölte Koloncsár Imre, és megtörölve izzadó homlokát, visszaült.

Suta Kálmán a régi taktikához folyamodott, felállt és türelmesen várt, míg elhalkult a teremben ülők mormolása.

– Emberek, semmi értelme sincs, hogy egymás torkának ugorjunk – jelentette ki. – Hallhatták a beszámolóiból, hogy az állattenyésztés nem gazdaságos. Elmondom az okát. A teheneink javarésztét még az alakuláskor adtuk be a közösbe. Ha valahol két Riska volt, a gazdája nem a jobbikat, hanem a gyengébbet, az öregebbet ajánlotta fel. Az állatok a silány ellátás miatt a téeszben még tovább romlottak. Az én harmadfejős Rózsima a jobbik közé tartozik, négyezer-négyezeröttszáz liter tejet is megad évente. Ennyi tejért érdemes tehenet tartani. A közös istállóiban viszont vannak olyan állatok is, amelyekről csak nyolcszáz, kilencszáz liter tejet fejnek. Sőt, a Béres Jóska által behozott Zúgóból tavaly mindössze hatszáz litert sikerült kicsepegetni. Itt, az egész tagság előtt elárulom, én törtem el annak a szerencsétlen jószágnak a lábát, hogy leadhassuk a vágóhidra. Sok olyan marhánc is van, amiket a jászol mellett szinte karóval kell megtámasztani, hogy állni tudjanak. De menjünk sorjában! Rosszak a teheneink? Ez csak az egyik baj. Hitványok, gyengék a takarmányaink is. Tavaly télen olyan penészedett szénát hoztunk a Tavi rétről, hogy alomnak se szabadott volna használni. De mi megettük. A tehenészekben is van hiba. Számtalanszor rájuk kellett pirítanom a reggeli vagy estéli ellenőrzéseknél, mivel nem itatták, nem puolták rendesen az állatokat.

Az ügyeletesek gyakran elaludtak, és akadtak olyanok is, akik villanyélel etették az éhes jószágot. Bizonyára emlékszik még mindenki, hogy a második esztendőben a Pusztai Horváthot csaknem megbüntették, mivel a gondjaira bízott teheneknek kocsiderékszámra lopta a kukoricát a téesz göréjából. Igaza volt. A Pusztai Horváth szereti az állatokat. Az ő marháit most is meg lehet nézni, szinte kirínak a többiek közül. Sok múlik az emberen is! De igazságtalannak tartanám azokat büntetni, akik annyit fáradoztak a közösért, mint az állattenyésztők. Hiszen nekik tényleg nincs se ünnep, se vasárnap. Végül szeretném, ha a tagság megszavazná, hogy a jövőben a traktorosaink fél egy-séggel többet kapjanak, mint eddig.

Az emberek, hozzáedződve a formaságokhoz, külön felszólítás nélkül felnyújtották a kezüket. Senki sem törődött azzal, hogy esetleg lehetnek más véleményen lévők, tartózkodók. Suta Kálmán megköszönte az egyetértést, és átadta a szót a meghívott vendégeknek. Mert azoknak bővében voltak.

Közel husz helyet foglaltak el a különféle vállalatok, szervek képviselői. Először a járási pártbizottság képviselője értékelte a szövetkezet munkáját.

– Elvtársak, a tófalvi termelőszövetkezet a járás vezetőinek bizalmát élvezi. Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy itt készült el annak idején a két mintaistálló, maguk kaptak a járásban egyedül, egyszerre három Zetort. Nyugalomra szeretném inteni a tagságot, hisz nem sikerülhet minden azonnal. Bele kell tanulni a téeszbe. Ezt mi is tudjuk odafent a járásnál. Suta Kálmán elnökhelyettes szerintem helyesen foglalta össze az állattenyésztés helyi nehézségeit. Hasonló gondokkal küzd az egész megye, sőt az ország. Koloncsár elnök elvtárs pedig véleményünk szerint példamutatóan végzi a dolgát.

* * *

„...A zárszámadás után – már-már törvényesített szokásjogon – egy kis murit csaptunk. Eliszogattunk. Estére már megváltozott a hangulat. Senki sem törődött azzal, hogy lesántult valamelyik ló, hogy egy darabon kiölte a víz a kukoricát. Az emberek a felvett pénztől elkábítva nézték a világot. Mindenki megvonta a saját mérlegét, s örült a kevésnek is, amit kapott...

...Szerintem, s ez elég baj, az egyházi ünnepek is elhalványultak. Sok ember csak az ajándékozás miatt tartja meg őket. Figyeljék csak meg a karácsony adakozó örömét, a húsvét locsolkodó, tojásosztó kedvességét. Ezek kö-

zé az ünnepek közé akarták besorozni a zárszámadást is. Nem csak pénzosztás, hanem kocsmai hálaadás is volt...

Én a vacsorán Börcsi Miska és Balogh Izidor között szorítottam helyet magamnak. Hümmögve, ide-oda bólintgatva hallgattam, hogyan szidják a Balogh Mátyás és az összes Koloncsár kurva anyját. Azt tartja a mondás: amelyik kutya ugat, az nem harap. Így van ez a nagyhangú emberekkel is. Kihöbörgik magukat, és ezzel valami-féle elégtételt, megnyugvást nyernek. Hagytam beszélni, siránkozni a két embert. Ők szótlanságomat valószínű beleegyezésnek, közös véleménynek vették, mert egy idő után elunták a mondokát, s abban akartak versenyre kelni, hogy melyikük bír nagyobb kárt okozni a téesz hordólékészletében...

Úgy éjfél táján szembe került egymással a Koloncsár Jóska és a Pusztai Horváth. Először csak méregették egymást, vasvillaszemekkel, fintorogtak, majd az egyik grimaszt egy kóbor söröspohár is követte. Szerencsére nem találta el a Pusztai Horváthot, de ő egy pillanat alatt felborította az asztalt és összeakaszkodott Koloncsár Jóskaival. Nem lehetett szétválasztani őket, mert hol az egyik volt felül, hol a másik. Egy ideig minden jelenlévő szájtátva bámulta az ingyencirkuszt...

...Elgondolkoztak már azon, hogy miért ütik egymást az emberek? Régebben én is azt hittem, hogy néhány pofonnal el lehet intézni fontos dolgokat. De rájöttem, a vereség csak újabb, elkeseredettebb haragot, dühösebb el-lenséget terem...

Említettem már, hogy tegnap hiányolt a kocsmáros? Rendes ember, azzal vigasztalgat, hogy szerinte én még tíz-husz esztendeig is eltengődhetek. De mit ért ő az én májamhoz. Kimagozták már a könyvekből az orvosok az én haláloamat. Még legfeljebb száztizenkilenc nap és nincs tovább. Száztizenkilenc! Lehet, hogy más az utolsó szalmaszálba is belekapaszkodna...Örülne minden hitegető szónak. Én nem. Kívánom már a halált! Borzalmas csalódás lenne számomra, ha idő után találkoznék vele. Megkeseredtem. Ez érződik a szavaimból, benne van a nézésemben, a testtartásomban...

Valamikor egyenes volt a hátam, erőtől duzzadt a karom. A kocsi farát egyedül is eldobtam a nagy kanyarban. Sokan csodálták az erőmet..."

* * *

Suta Kálmán egy fatuskót hömbölygetett az udvaron, amikor megnyikorult a kapu. Nem fordulhatott hátra, mert ha elengedi a rönköt, akkor vissza-

perdül a teher. Rövidesen egy fehér mandzsettás kezét pillantott meg a magáé mellett. A rönk megadta magát, a helyére billent.

Suta Kálmán nagyot fújva az érkezőre kapta a fejét, hirtelen szólni sem tudott a meglepetéstől. Kőműves János, az állami gazdaság főagronómusa állt mellette, és tenyereit leporolva a kezét nyújtotta:

– Hívott vendéget nem illik kidobni! – mosolygott a főagronómus.

– Hogy mondhat ilyen! – tiltakozott Suta Kálmán. – Jöjjön, kerüljön beljebb! Még érződik a mézszag. Mostanság építettük – szabadkozott az előszobában. Bekiáltott a kiskonyha irányába – Anyjuk! Gyere csak! Vörös- vagy fehérborral kínálhatom?

– Egyikkel sem. Kocsival vagyok. Pár hónapja vettem egy Moszkvicsot.

– Meg ne sértsen bennünket! – kérlelte Sutáné. – Ilyen derék embernek aligha árt meg néhány pohárral. Éppen jókor jött, nemsokára készen lesz az ebéd. Tejfőlösen szereti a csirkét vagy csak simán, paprikásan?

– Köszönöm, de ne tessék miattam fáradni. Sietek, mert a fiamat meg a feleségemet kint hagytam a kocsiban. Autózni akartak. A kocsmánál várnak.

– Hogy tehetett ilyen? Eredj anyjuk! Nyomban hívd be őket! – pattogott Suta Kálmán.

– Nem akarunk a terhükre lenni – szabadkozott a főagronómus. – Csak éppen látni akartam, hogy él-e még a Suta bácsi.

– Hogy élek-e? Addig nem mondom meg, míg be nem jön a családja – kötötte meg magát Suta Kálmán. – Nézze meg az ember, én ismeretlenül is úgy mentem magához segítséget kérni, mintha az a világ legtermészetesebb dolga lenne. És lám, a főagronómus úr még arra sem érdemesít, hogy bemutassa a családját.

De már nyílt is a kiskapu. Sutáné maga előtt terelgette a két idegent.

– Jó napot kívánok – köszönt be a csinos, fekete hajú, lány hangú főagronómusné, majd szabadkozva a férjéhez fordult:

– Ne haragudj, János! A néni erőszakkal becipelt bennünket.

– Csókolom – mormogta az agronómus fia, akit Suta Kálmán ránézésre megsajnált gebesége, esetlen kamaszossága miatt.

– Ne sértsenek meg bennünket, kedveskéim – duruzsolta Sutáné. – Jól néznénk ki, ha híre terjedne a faluban, hogy az én uram vendégei a kocsmá előtt várakoznak. Kerüljenek beljebb, a másik szobába! Azonnal megteríttek. Katika te addig nézd meg a csirkét, oda ne kapja a láng.

– A fiú, akit beajánlott hozzánk, színjelesre vizsgázott az első félévben – újságolta Suta Kálmánnak a főagronómus, miután magukra maradtak. – Kár lett volna, ha ilyen jó eszű gyerek elkallódik.

– Örülök, hogy nem érdemtelen protezsáltam.

– A másik dolog, ami ide hozott, a kombájn – folytatta Kőműves János –, megnézte a szerelőjüket, de se igent, se nemet nem mondott. Eddig tartogattuk, vártuk a válaszukat.

– A teremburáját! – szégyellette el magát Suta Kálmán. – Egészen kiment a fejemből. Annak idején szoltam is a Könyvelőljajcsinak, hogy levelezze le magukkal, de úgy látszik, rá se hederített.

– Nem baj. Csak legkésőbb a jövő héten jöjjenek el érte, nekünk is pénzünk áll benne, amit szeretnénk még az idén más hasznos dolgokra fordítani. Apropos! Kit küldenek hozzánk a tanfolyamra?

– Miféle tanfolyamra?

– Hát nem tudja? A gépészvezető képzésre. Igaz, az állami gazdaságok szervezték, de nekünk nincs szükségünk negyven munkairányítóra, ezért döntöttünk úgy, hogy a termelőszövetkezetekből is felvesszük a jelentkezőket.

– Nem is hallottam róla. Mindenesetre köszönöm, hogy gondolt ránk. Aztán mire jó ez a tanfolyam? Úgy értem, mit ér annak, aki kijárta?

– Ahogy az elképzeléseket ismerem, a mezőgazdasági géptípusok ismeretében túl néhány vezetői, politikai és közgazdasági előadást is tartanak, végeredményben munkairányítók, gépes és gépjavítási egységvezetők, közép-káderek képzése a cél.

– Magától meg merem kérdezni: mi az, hogy közép-káder? – érdeklődött Suta Kálmán.

– Nem a legjobb kifejezés, az biztos, talán úgy fogalmoznánk, olyan, mint a térszben a brigádvezető.

– Szóval nem kell hozzá kommunistának lenni?

– Dehogy – felelte a főagronómus.

– Azután kik mehetnek?

– Szándékosan nem kötöttük sem nyolc osztályhoz, sem korhoz a jelentkezést. Nálunk is számos olyan régi dolgozó van, aki a munkában kiválóan helytáll, de annak idején nem tanulhatott. Úgy egyeztünk meg, hogy mindenkinek fogadunk, akit a munkaadója javasol.

– Ezek szerint én is bekerülhetnék?

– Miért ne? Gondoltam is rá, de nem akartam ilyen javaslattal az elnökhelyettes egzisztenciáját rontani.

– Na ja – bólintott Suta Kálmán, akinek az idegen szavak káromkodásként hatottak. Azt még tudta, mit jelent Dominus vobiscum, de, hogy elnökhelyet-

tesnek is romolhat az egzisztenciája, arról fogalma sem volt. Ám nem akart sokat pironkodni. Amíg a főagronómus rágyújtott egy cigarettára, addig vilámgyorsan végigpergette magában a rá váró tennivalókat, az előtte álló lehetőségeket.

– És meddig tartana ez az iskola? – kérdezte a főagronómustól.

– Hat hónapig. Szállást biztosítunk. Hazajönni csak a hétvégeken: szombat, vasárnap minden héten lehet. Javasoltuk, hogy a tanfolyam résztvevői teljes fizetést kapjanak erre az időszakra.

Suta Kálmán izegni-mozogni kezdett a széken. Végül is kibökte:

– Ha a mérnök úr nem venné sértésnek, akkor bemehetnénk a másik szobába, mert ahogy a tányércsörgésből hallom, már megterített a feleségem. Amíg maguk ebédelnek, addig én elruccannék a téeszbe, és megemlíteném az elnökünknek ezt a tanfolyamot.

Suta Kálmán szokásával ellentétben zavartan szólította meg az irodájában hűsölő Koloncsár Imrét.

– Szeretnék kérni valamit – mondta, s közben felmérte, hogy az elnök már túl lehet a negyedik féldecin, mert a könyvespolcon kiürülőben volt a kisüstis üveg. Igaz, a Koloncsárokon (ez családi vonás volt náluk) nem látszott meg a szesz, csak a bátorságuk nőtt meg tőle.

– Mondtam már, nem kell engem kéregetned. Ha fogat vagy ló kell, azt engedélyezheted magadnak is, a tagságnak is. Nem érek rá minden, csip-csup dologgal törődni, mert az elnöki munka is egész embert kívánó, felelősségteljes megbízatás.

– Most nem erről van szó – vágott közbe Suta Kálmán. – El akarok kéredzkedni a téesztől... Na, nem végleg, csupán hat hónapra, egy mezőgazdasági gépészvezető-képző tanfolyamra.

– Mit bánom én – legyintett engedékenyen az elnök. – Menj, ahova akarsz! De minek egy állattenyésztési brigádvezetőnek a gépésztanfolyam?

– Te mondogatod állandóan, hogy a jövőt is tervezni kell. Idén a Lajta-partiban vásárolunk egy kombájnt. Említettem neked annak idején. Rendeltünk négy új traktort, csőtörőket, fűkaszát, rendfelszedőt. Úgy hallom, a gépállomástól is lehetne bagóért egyet-mást szerezni. Mindig több lesz a gép. Arra gondoltam, lemondok az állattenyésztési brigádvezetőségemről, és ha beleegyeztek, akkor a tanfolyam után létrehozok egy traktoros vagy gépészeti brigádot.

– Ha így látod jónak, ám legyen – legyintett még egyszer is az elnök. – Én ennyi idős koromban, mint te vagy, már nem váltanék lovat. A brigádvezető-

ségről viszont a közgyűlés előtt kell leköszönnöd. Még rám fognák az emberek, hogy valamivel elijesztettelek.

– Május végére úgyis terveztünk egy közgyűlést – emlékeztette az elnököt Suta Kálmán. Koloncsár Imre szeme pedig a könyvespolc felé kalandozott, ahol az ablakon keresztül beszüremelő déli verőfény megcsillantotta a pálinka maradékát.

– Akkor hát végeztünk is. Mikor akarsz elmenni?

– Majd csak júniusban. Még valamit kérnék. Nem Győrben lesz a tanfolyam, hanem a Lajta-parton, a szállásköltségeket meg a rendes járandóságomat a téesznek kell fizetnie.

– Tudok róla, megkaptam a körlevelet.

– Ha tudsz, akkor én megyek is – mondta Suta Kálmán, és kis hija volt, hogy rá nem csapta az elnökre az ajtót. Dühítette, hogy ő, a termelőszövetkezet második embere, semmit sem hallott a körlevélről. Koloncsár Imre minden, a téeszhez érkező levelet maga bontott fel. Előfordult már, hogy a beteg állat azért döglött meg, mert a kényszervágási engedély három napig az elnök asztalán porosodott. Arra azért Suta Kálmán sem számított, hogy ilyen könnyen eleresztik. Örült a jó híreknek, mint a kutya a csontnak. Már csak az aggasztotta, hogy miképpen fogadja majd a hírt a felesége. Eltökélte, hogy a vendégek előtt szóba se hozza a dolgot. Meglepetésére Sutáné azzal fogadta:

– Mondja a főagronómus úr, hogy elvinne az iskolájukba. Menj csak, legalább lesz valamilyen papírod, nem úgy, mint az elnököknek, akinek csak a nagy szája van!

– Jó étvágyat – mormogta mintegy válaszul Suta Kálmán, mert észrevette, hogy a vendégek udvariasan megvárták az ő hazatértét.

– Köszönjük – mosolygott a Kőművesné, majd kisvártatva hozzátette: – Nagyon finom ez a leves. Neked is ízlik, fiam?

A gyerek fintorogva nyalogatta a kanalat. Lerítt róla, hogy úgy kell belemádkozni az étel.

– Egy kicsit zsíros – felelte az anyja kérdésére nyafkán.

– Majd mindjárt leszedem a tetejét – serénykedett Katika.

– De házias kislány – ámuldozott a főagronómusné.

– Ez? – kérdezte kétkedve Sutáné, mintha legalábbis még húsz lány sürgölgött volna a konyhában. – Tízéves koromban én már rég kenyeret sütöttem. Ő meg? Örülök, ha a főzésbe, mosásba, kapálásba besegít. Mindig a könyveket bújja, akárcsak az apja. Majd még fiatalon elrontja a szemét.

– Én is szeretek olvasni – talált szájára a fiú.

– Hasznos is az – erősítette meg a főagronómus. – A könyvekből csak tanulhat az ember. Sajnos mostanság én még arra is alig érek rá, hogy a szakmai folyóiratokat végigböngésszem.

– Csak ne szerénykedj! Éppen nemrégiben írtál egy új tanulmányt is. Agyondicsérték az egyetlen – büszkélkedett a főagronómusné.

Suta Kálmán arca felderült.

– Ugye az öntözéses legelőgazdálkodásról szolt? – érdeklődött a főagronómustól. – Láttam belőle az újságban egy részletet, megnéztem azt is, hogy a Kőműves János név áll alatta, de úgy hittem, hogy csak véletlen egyezés, és valami pesti manusz írta a cikket. Mert, ha meg nem sértem, nekem szóban sokkal kurtábban, érthetőbben lefestette a lényegét. „Öntözni, műtrágyázni kell a réteket. Ez csak egyszerű.” Emlékszik rá?

– Igen. Csak, ha úgy írom le, ahogy magának elbeszéltem, akkor szakmailag felkészületlennek tartanak. Egy elméleti cikk semmit sem ér a kollégák szemébe grafikonok, számítások és bonyolult szakkifejezések nélkül. De majd a tanfolyam végére már maga is sok mindent másként lát.

* * *

„...Hozták a pörköltet, és én nem társalogtam tovább, mert mint már említettem maguknak, az evés szent dolog. Aki ebéd közben jobbra-balra fecseg, az képtelen élvezni a koszt ízét, nem érzi a gyomrát töltő falatok súlyát, az étkezés nem lesz több számára a napi munkák egyikénél. Városon másképpen mennek a dolgok.

Olvasom az újságokban, villásreggeli, munkaebéd, baráti vacsora. Dolgoznak evés közben, az ebéd csak ürügy a megbeszélésekre. Én még most, itt az önkéntes száműzetésemben is megkívánom, hogy déltájban, asztalon legyen az étel. Megfizetek érte, és a csendért is...

Hanem a villásreggeliről jut eszembe, a Balogh Izidortól hallottam először ezt a szót. Valami olyasfélét handabandázott, hogy nálunk, a térszében a marhák a legnagyobb urak. Akkor fekszenek, amikor akarnak, akkor kelnek, csak, ha nagyon muszáj, villásreggelit kapnak, ebéd után kérődzhetnek, sőt, még őrőség is áll mellettük, hogy nyugodalmas lehessen az éjszakájuk...

Ennek az Izidornak mindig bökte valami a csőrét. Rendszerint szemben állt a vezetőséggel vagy az egész tagsággal. Afféle folytonos lázadónak szá-

mított. Szerencsére kiismertük az ellenszerét. Elég volt rászólnunk: »Menj, próbáld meg!«, máris visszahúzódott, mint a csiga a házába. Van a nagyszájúaknak egy olyan népes csoportja, akik lélekben gyávák. Csupán azért veszélyesek, mert feltüzelik a tömeget, és sok ember között mindig akad egykét tökkelütött, aki lefejezti magát mások dicsőségéért. A hóbörgés a gyávák, a sületlenek háborúja. A bátrak mindig is a tetteikkel beszéltek. No, de ez csak a villásreggeliről jutott eszembe. És csak beszélek én is bele a levegőbe merő okoskodásból...

Szépen átteleltek a gabonáink a hatvanhatos esztendőben, csak tele voltak mácsonyával. Szóltam is miatta a vetőmagosoknak, akiktől tisztított, és így drágább búzát igényeltünk...”

* * *

Az ellenőr mustrálgatta a gyomos táblát. Suta Kálmán és a fiatalabb Koloncsár Jóska, az agronómus pár lépéssel mögötte haladtak.

– Mikor volt utoljára trágyázva ez a föld? – faggatózott a magtermeltetők képviselője.

– Az ősszel – felelte az igazságnak megfelelően az agronómus.

– No és mivel?

– Mivel? Természetesen tehénganéval – közölte Suta Kálmán.

A vetőmagos azonnal a hangjára lelt. Kiballagott a tábla szélére, letopogta cipőjéről a port, majd miután nadrágját is megtisztította, a fensőbbség teljes tudatában kinyilatkozta:

– Az istállótrágya, szaktársak, a gyomok melegágya. Nagy, mondhatni elemi hibát vétettek, ezért nem segíthetünk. Mindig mondjuk, hogy ne vesse nek gabonát a frissen trágyázott földbe. Kártérítésről szó sem lehet. Jól néz-nénk ki, ha mindenki butaságát nekünk kellene megfizetni.

A dűlőúton egy szellő száguldozott portölcserét kergetve maga előtt. Ismerős, környékbeli szélpalánta lehetett, mert a beszélgetőkhöz érve, nagykopén kikerülte a helybelieket, csak az ellenőrt szórta meg csikorgó homokszemcsékkel. Ez a pár pillanat, levélrezdülésnyi, ágtörésnyi idő éppen elegendő volt Suta Kálmánnak ahhoz, hogy eszébe jusson az állami gazdaság igazgatójának telefonja.

– Nem vitatkozok én itt magával – közölte a győzelme árnyékában hűsölő ellenőrrel. – Holnap felkeresi magukat a képviselőnk, jegyzőkönyvbe ve-

tetjük az ön véleményét és majd a bíróság szakértőkkel eldönteti, kinek van igaza. Ugyanis ezt a táblát a trágyázás után pihentettük és az előírásnak megfelelően elműveltük.

– A magtisztítás sem sikerülhet mindig egyformán jól – visszakozott az ellenőr.

– Az elvtárs majd ezt is bediktálja a jegyzőkönyvbe, hogy az ön véleménye szerint rossz volt a talajmunka. Ha magának van igaza, akkor a bíróság a gépállomásiakkal fizetteti meg a kárunkat. Egy a lényeg: mi minden előírást betartottunk, a tábla mégis búzavirágos, mácsonyás, pipacsos. Nem virágoskertet akarunk mi a határban, hanem gabonát.

A vetőmagosok képviselője csodálkozva nézte végig a fenyegetőző parasztembert. Még egy utolsó próbálkozásra szánta el magát:

– Megtudhatnám, hogy a bácsi melyik akadémián végzett?

Suta Kálmán nem érezte ki a kérdésből a finom gúnyt, hanem magában csendesen kuncogva a furcsa képzelgésen, közölte:

– Én fiam, a földek iskoláját jártam végig, és bár jó tanulónak számítottam, mégis huszonöt-, harmincévnyi földtúrás után sem állíthatom azt, hogy ismerem a rögök lelkét. Mindig vetettem, de csak az szerint arattam, ahogy a nap és az eső megsegítettek. Különben, ha elfelejtettük volna mondani, ez a fiatalember itt mellettem az agronómusunk, magam pedig elnökhelyettes lennék. Vagy tán maguktól az éjjeliőröket küldik az ilyen megbeszélésekre?

Az ellenőr jobbnak látta gyorsan lezárni a vitát. Előkeresett az arcán egy kényszerű mosolyt, és megnyugtatta a háborgó elnökhelyettest:

– Nem kell azért mindjárt a plafonon lenni, bíróságra szaladgálni. Egy alkalommal elromlott a gépünk, előfordulhat, hogy mire észrevettük, átcúsúzott pár mázsa tisztítatlan búza. Azt hiszem, hogy olyan huszonöt százalékos kártérítésben megegyezhetünk.

– Körülbelül – dünnyögte az agronómus.

– Arról szó sem lehet! – tiltakozott Suta Kálmán. – Az is nagy baj, ha egy mázsa búzában húsz-, harminc kiló a konkoly. De gondolja el, ha a gaz helyén búza nő, akkor mennyivel több lenne a termésünk. Én ötven százalék alatt nem is tárgyalok. Majd a bíróság!

– Maximum harminc százalékiig mehetek el, de csak úgy, ha megígérik, hogy nem terjed híre a környéken. Eleddig csak egy alkalommal fizetett a vállalat kártérítést, de azt is csak azért, mert a kért hagymamag helyett valaki tévedésből bükkönnyt küldött. Harminc százalék, rendben?

– Bánja kánya, legyen harmincöt.

– No, jó. Elkészítjük most a jegyzőkönyvet?

– Ha van rá ideje – egyezett bele Suta Kálmán. – Bár beküldhetjük holnap az elnökünket is. Jobb lenne, mert véleményem szerint ő nagyon keveselli majd a harmincöt százalékot.

– Van itt átíró füzet, indigó, a motorháztetőn gyorsan összeütjük – sürgőldött a vetőmagos.

– Hol írjam alá? – kérdezte Suta Kálmán. Majd miután a nevét odakanyarította, ujjával megfenyegette az ellenőrt: – Azután nehogy valami turpisság legyen ebben a megállapodásban, mert holnap az lesz az első dolgom, hogy odaadom ezt az iratot a jogásznak.

– Nem találhat ebben három ügyvéd sem hibát – jelentette ki a gabonások fiatal megbízottja, majd gyorsan befészkelte magát a koci hátsó ülésére, intett az ásítozó gépkocsivezetőnek és hamarosan már csak egy távolodó porcsík jelezte az útjukat.

– Miféle jogászt emlegetett maga itt Kálmán bácsi? – csodálkozott az ifjú Koloncsár József, az agronómus.

– Nem érted te még ezt – mosolyogta el magát Suta Kálmán. – Ezekkel a vérszopókkal csak így lehet tárgyalni. Nincs nekünk jogásznak. Mióta megalkult a téesz, csak egyszer láttam fiskálist, amikor az apád feljelentett.

– Feljelentette? – lepődött meg a fiatalember. – Mikor? Miért?

– Nem érdekes. Elmúlt, szó ne bolygassa – legyintett Suta Kálmán. – Mást akarok én neked mondani. Úgy hallottam, mostanában sokat jársz az Újsorra.

– Kinek mi köze hozzá – vont a vállát az agronómus.

– Talán semmi. Csak éppen nem nézik jó szemmel az emberek. Az a kis Mádé lány nem valami titoktartó.

– Pletykált valamit talán? – nyújtózkodott a kíváncsiság az ifjú Koloncsárban, de megbánva a nagyon is színt valló kérdést, közömbösséget mímelve hozzátette: – Különben füttyölök rá, hogy mit beszél, csak azt ne híresztelje, hogy el akarom venni feleségül.

– Azt ugyan nem állítja, de nem jó az, ha az ember, akár 19 évesen is, a nadrágjában hordja az eszét. No, hagyjuk. Tavasszal a kan kutya is elszalad a hetedik határba. Ez a mai erkölcs meg maga a fertő. Olyanokká lettek a lányok, mint a kancacsikók, hátra se néznek, hogy ki hágott fel rájuk. Ezt a Mádé leányt is kerülgetik jobbról-balról, azután ha fiat fog, bizonyára a jobb parti után kapaszkodik.

– Azt hiszi, mások is szemet vetettek rá?

– Nem hiszem, tudom. A múltkor megyek be az istállóba, éppen a tejeskanát mosogatta ez a kis cafrika. Ahogy lehajolt, még a köldöke is látszott hátulról.

Bugyi meg csak olyan semmi kis vékony volt rajta, az is félrecsúszva. Már éppen rá akartam pirítani, hogy húzza összebb magán a göncöt, mert felfázik, amikor láttam, hogy szándékos volt ez a kitérkezés. Az egyik Fehér gyerek hevérszert a szénán. Alig tudtam visszahúzódní, hogy fel ne riasszam őket.

– Köszönöm a figyelmeztetést, Kálmán bátyám! Látja, ilyenek az emberek, senki sem szólt. Hanem ezzel a vetőmagossal tényleg jól kibabrált. Tudja ugye, hogy ezt a dűlőt mi szántottuk, vetettük, nem a gépállomás?

– Nem tarthatok én se mindent fejben, de ha valami gondod van, szólj csak, ott a jogászung, majd az elintézi!

Nevetésük sokáig görgött, hempergőzött a határban, mígnem elnyelte a közelgő zivatar szele.

Suta Kálmán arra gondolt: értelmes, rendes gyerek ez a Jóska, nagy kár, hogy Koloncsár.

* * *

„...Érdekes, ez a beszélgetés egészen kiment a fejből, csak most, hogy itt szedegetem sorba az éveket, most jutott eszembe. Igaz, akkoriban nem is volt jelentősége. Sokszor még vadidegennek is ad az ember tanácsot. Ezt a gyereket meg nem is tekintetem igazándiból Koloncsárnak, nem hóbörgött, dolgozni szeretett, jól kijöttünk egymással. Hm... nem megy el rajt a csodám, én óvtam a kígyót a szúnyogcsípéstől. Ne is haragudjanak, de ez az emlék nagyon meglepett. Ha akkor a jövőbe látok, dehogy intem, dehogy féltem, inkább még felhúztam volna a Mádé leány szoknyáját...

...Á, beszélek csak össze-vissza. Figyelmeztettem a Jóska gyereket, mert akkor úgy tartottam jónak. Vidéken más a becsület, legalábbis a velem korbéliek szemében. A falusi ember legyen bármily óvatos is, képtelen sokáig titokban járni a kertek alját. Tófalvának háromezer füle, háromezer szeme van és kétszer annyi szája. A mi asszonyaink azért érezték magukat biztonságban, mert bizton remélhették, hogy férjüket, legényük kicsapongásait a kezdet kezdetén megtudják. És olyankor még többnyire menthető a család becsülete, a vagyon, tisztára mosható a hitvesi ág. A házastársak folyamatosan szövik egymást bekerítő, fogva tartó hálójukat. Ha valaki nagy nehezen kiszakítja magát ebből, azt hiszi, hogy megmenekült. A pénzt szét lehet osztani, a szerződést meg lehet

semmisíteni, a szekrényt ketté lehet fűrészelni, de a közös emlékeket lehetetlenség elfelejteni...

Mi a feleséggel kevés szót ejtettünk a hűségéről. Óbeléje ugyan szorult egy kicsi a féltékenység ördögéből, de gyanakvása mindig csak pár napra volt elegendő...”

* * *

Sutané ölbe tett kézzel ült az asztal mellett, férje túl már a vacsora utáni fröccsön, várakozóan nyújtózott egyet a régi mestergerenda irányába, mely helyett most rózsaszín csikok futottak a szoba sötétedő sarkai felé.

Az asszony szívét egy pillanatra megbizsergette az ura délceg, szálfatermete, a rövid ujjú ing alatt táncoló izmok ritkán figyelt játéka. Söhajtott egyet, majd tőle szokatlan álmódozással megszólalt:

– Alig öregedtél valamit, Kálmán. Olyan egyenes a hátad most is, mint fiatal korodban. A veled egykorúak közül sokan belerokkantak már a munkába. Ott van a Frigyesetek, alig vánszorog.

– Őt se a küszködés, hanem a pálinka rágta tönkre.

– Elmész majd arra a tanfolyamra, és a végén ráfeledkezel egy szép menyecske-re – söhajtott megint egy gőzmozdonyszerűt az asszony.

– Minden hétvégén itthon leszek, megcsinálhatod a lavórpróbát – huncutkodott Suta Kálmán. És bár látta a felesége arcán átsuhanó mosolyt, érezte, nem sikerült túlságosan a nyugtatása. Az éjszaka sötétjében aztán igyekezett elcsitítani a neje gyanakvását. Az asszony már békésen szuszogott, mikor Suta Kálmán még nyitott szemmel vallatta a feneketlen mélységet. Másnapra tűzték ki a közgyűlést, melyen be kellett jelentenie, hogy tanfolyamra megy. Sejtette, lesznek ellenlábasai: a Koloncsár Jóska, a Balogh Izidor, a Kurcsics Vendel. Gondolatban mindegyiküknek megválaszolt, egyre csiszoltabbá, valódibbá váltak az érveik, mígnem az alvás levette válláról a terhet egészen reggelig.

Ahhoz képest, hogy kukoricakapálásra eső csütörtöki nap volt, sokan összesereglettek a közgyűlésre. Először meghányták-vetették a részesművelés tapasztalatait. Parázs vita kerekedett a kimért földek nagysága körül, amit csak jó háromnegyed órás felszólalásözön után zárhatott le az elnök.

– Tagtársak, egyezzünk meg abban, hogy a részes területeket nem családoként osztjuk el, hanem tagonként! – javasolta Koloncsár Imre. – Csak hat

vagy hét családból dolgoznak négyen-ötven a termelészövetkezetben. Elismerjük, rájuk túl nagy rész jutna, ezért a számukra kimért répát, krumplit, kukoricát úgy csökkentjük, hogy ne haladhassa meg a hat holdat. Most pedig az elnökhelyettesnek lenne bejelentenivalója.

Suta Kálmán úgy állt fel, mint aki koldustól kér kenyeret:

– Emberek, úgy egyeztünk ki az elnökkel, hogy elmegyek egy félesztendő tanfolyamra. Néhányan rám fogták már, hogy maradi vagyok. Megkíséreltem, hátha ragad rám valami a tudományból. Mivel a tanfolyam gépészeti jellegű, lemondok az állattenyésztési brigádvezetőségről.

– Nem tudom, hogy a Suta Kálmánnak, aki nagyon jól ellátta a dolgát az állattenyésztők főnökeként, most miért kell másfele kacsingatni – akadékoskodott Balogh Izidor. – Küldenének egy fiatalabbat, vagy ha mindenképpen öreg kell, itt vagyok én, miért nem rám esett a választás?

– A tanfolyam komoly dolog, hónapokig ott kell lakni, és naponta nyolc-tíz órát tanulni – figyelmeztette az elnök. – Amennyiben Izidor bátyám úgy kívánja, feljegyzem a nevét, és a következő egyéves fejtágításra maga is mehet.

– Megy ám a mennydörgős mennykő! Elég nekem az a tudomány, ami máig megtermett a fejemben.

Ezután Balogh Mátyás, a vezetőség szócsöve emelkedett beszédre, és gyúrt papírjából reszketős hangon olvasta:

– Suta Kálmán jó állattenyésztési brigádvezető volt. A megalakulás óta becsülettel ellátta a dolgát, a vezetőség, az egész termelészövetkezet megelégedésére végezte a munkáját. Most, amikor saját kérésére megválnak az állattenyésztési brigádvezetőségtől, új munkájában sok sikert és jó tanulást kívánunk neki. A termelészövetkezet vezetősége az állattenyésztési brigádvezető posztjára a Csepregi Károly vagy a Misál Lajos tagtársakat javasolja. Bár a brigádvezetők kiválasztása a termelészövetkezet vezetőségének az előjoga, a későbbi kompl...ikációk elkerülésére szavazásra tesszük fel a kérdést.

– Egy pillanat – szölt közbe Csepregi Károly. – Én első évtől kezdve növénytermesztő brigádvezető vagyok. Eleinte nagyon sok dolgom volt, de most már szerencsére az agronómus is itt van. Szívesebben maradnék a növénytermesztésben. Kérem a vezetőséget, fogadják el az indokaimat!

– Az emelvényen kisebb szellőt idéző suttogás indult, a vezetőségi tagok nagy része, mintha madzagon rángatnák, bólogatni kezdett, kivéve Suta Kálmánt, akit nem is nagyon kérdeztettek a véleménye felől. Végül Balogh Mátyás, papírját továbbra is a kezében tartva, olvasta:

– A vezetőség úgy döntött, hogy figyelembe veszi Csepregi Károly kéré-

sét, így az állattenyésztési brigád vezetésére Misál Lajos tagtársat javasoljuk. Kérem, hogy mindenki kézfeltartással szavazzon. – Fel sem pillantott közben. – Ellenzavazat? Megállapítom, hogy a tagság Misál Lajost választotta meg az állattenyésztés brigádvezetőjének. Mivel a termelészövetkezet a második közgyűlésen úgy határozott, hogy a mindenkori állattenyésztési brigádvezető egyben a termelészövetkezet elnökhelyettese is, így ezt a posztot holtanaptól Misál Lajos tagtársunk látja el.

Suta Kálmán előtt egy pillanatra elsötétült a világ. Szeretett volna felugrani, kiabálni, hogy neki nem áll szándékában lemondani az elnökhelyetteseségről, hogy vele csúnyán kibántak, rászédtek, meggyalázták, kifosztották. De lábaiba gyengeség költözött, érezte, hogy torkán hirtelen daganat nőtt a keserűségtől, és befele, önmagának ordította szavait, gondolatait is elnyomta a tagság hangos zúgolódása.

– Nem kell a Misál Lajos elnökhelyettesnek! – pattant fel a Kurcsics Vendel. – Ő is Koloncsár faj. Az elnök nővérenek a férje.

– Ellenzavazattal éltem – bődült el Balogh Izidor. – Azonnal tessék figyelembe venni, hogy én ellent szavaztam!

– Becsaptak bennünket – háborgott Fehér Dénes. – Nem jelentették be előre, hogy mire megy ki a választás. Ilyen aljasságra is csak a Koloncsárok képesek. Közvetlen követelem, szavazzunk újra.

– Szavazzunk! – visszhangozta Börcsi Miska.

– A voksolás, tagtársak, nem babaruha – állt fel Koloncsár Imre. – Nem lehet egyszer így, másszor úgy szavazni. Évekkel ezelőtt, még az elnök Péter idejében maguk döntöttek úgy, hogy a mindenkori állattenyésztési brigádvezető lesz az elnökhelyettes. Törvényesen jártunk el. Most pedig feloszlatom a gyűlést.

* * *

„...Szinte szaladtam hazafelé. Egész úton az járt a fejemben, hogy a po-fájukba kellett volna csapnom, vagy legalábbis a tagság színe előtt jól oda-mondogatnom. De mint ahogy a kígyó bővöl a nézésével, úgy bénított meg engem a Koloncsár Imre széles mosolygása. Okos embernek hittem magam és rászédtek, mint egy taknyos kölyköt. A gyűlés vége felé már csak arra ügyeltem, hogy az arcom ne legyen árulóm. Egy Suta Kálmán senki előtt se cidrizzen!...

Nem vagyok én olyan ember, aki mindig először támad, de ha arcul csapnak, akkor visszavágok, még ha az életembe kerül is. Csak már nem azonnal, kivárom a megfelelő alkalmat. Igaza volt a Koloncsárnak, emlékeznünk kellett volna arra a közgyűlésre, főleg nekem, hiszen akkor választottak meg elnökhelyettesnek. Otthon bementem a belső szobába, és magamra zártam az ajtót. Gondolkozni akartam, de nem ment az istennek sem. Azóta már megfigyeltem, füttyülni szeretnék, ha valami nagyon rágja a lelkemet...

Ültem egy darabig üres hassal, mint a júliusi boroshordó, majd eldőltem és elaludtam. Fél négy is lehetett, amikor hallottam, hogy szólongatnak...”

* * *

– Nyisd már ki, Kálmán! Nehogy elemészd magadat ezek miatt a szemetek miatt – hallatszott Sutáné siránkozó hangja.

Suta Kálmán nagy bánatában is mosolyra húzta a száját. Elemészteni magát? Esze ágában sem volt. Kezdett beletörődni, hogy az elnökhelyetteség sincs hozzájárva. Már csak a mód bántotta, hogyan kibabráltak vele. Hiszen tudhatták, egy Suta Kálmán nem csinál a szájából segget. Ha szabályosan és előre bejelentik a leváltást, akkor sem visszakozott volna a tanfolyamtól.

* * *

„...Talán arra vártak, hogy összeroppanok, könyörögni, siránkozni kezdek? S ha így teszek, azonnal ellenem fordul a tagság is, hiszen a tömeg hamar kiközösíti a nyíltan megfutamodókat. Egy idő után már csak az izgatott: vajon ki lehetett az ötlet szülőanyja. Az elnökről nem tudtam elképzelni, mert bár sokszor összezördültünk, a nyílt tengelyakasztástól tartózkodott. Ráadásul azt is tudta, hogy elnökhelyettesként sok napi munkát levettem a válláról. Csaknem bizonyosra vettem, hogy valamelyik idősebb Koloncsár, leginkább a Jóskájuk agya őrizte meg azt a régi határozatot. Igazat mondtak az emberek: a Misál Lajossal is a Koloncsárok egyik retyerutyája került a vezetőségbe, hiszen ő a Koloncsár Terézt vette feleségül. Terebélyesedett a családi vezetőség...

Később egyszer a Csepregi Karcsi elkottyantotta, hogy őt is átverték, de akkor nem tudta, mire megy ki ez a parádé. Hozzá az agronómus gyerek, az ifjabb Koloncsár Jóska állított be a közgyűlés előtti este, és megemlítette neki, át akarják tenni állattenyésztési brigádvezetőnek, amit ő személy szerint nagyon sajnál, mert éppen most akarta javasolni, hogy az esztendő végén a Karcsit terjesszék fel valamilyen kitüntetésre. Szegény Karcsi is ráharapott a csalira. Kitüntetés, jutalom nem lett, de az más ügy...

...Ám azon máig sem áll meg a csodám, hogy én miképpen lehettem anynyira figyelmetlen. Azt mondják rólam a faluban: olyan a fejem, mint a káptalan, hús-, huszonöt esztendővel ezelőtti beszélgetésekre is visszaemlékezek, jegyzőkönyveket, egyebeket felidézek, szinte szó szerint. De az, hogy az állattenyésztési brigádvezetőség és az elnökhelyetteség annak idején egy kap alá került, teljesen a ködbe veszett. Még akkor sem fogtam gyanút, amikor a Koloncsár Imre figyelmeztetett: elküldte a jelentkezési lapomat, gondolkodjak azon, mikor adhatnám át a munkakörömet...”

* * *

Sutáné többször is az ajtó előtt nyikorgott. Megrezgett a levegő hatalmas sóhajtásától. Olykor bekukucsált a kulcslyukon, és úgy faggatta a szoba csendjét. Félóránként kieresztette magából sípoló hangon az aggódó kérést:

– Gyere ki apjuk! Ne vedd annyira a lelkedre!

Suta Kálmán elunta a szólongatást, felállt és elfordította a kulcsot.

– Hallom a szomszédától, összeszervezkedtek ezek ellened! – borult nyakába könnyezve a felesége. – Látod, így hálálták meg, hogy a kezdet kezdetén, amikor ki akarták nullázni a Koloncsárokat, te belementél, hogy rangot kapjanak. A Könyvelőljajcsinak volt igaza, nem szabad ezeknek a kezébe hatalmat adni, mert az egyik rögtön viszi magával a másikat. Hátról támadnak, nem szemtől szembe... Ne rágd magad! ... Különb ember lesz mind egyiknél! Ejnye, felraktad a cipős lábadat az új rekamiéra! Tudod, milyen drága volt. No, jól van, szedelőzködj egy kicsit össze, mert már kétszer is keresett az a szégyentelen.

– Kicsoda?

– Hát a Koloncsár Imre. Azt állítja: beszéde van veled. Azzal küldtem el, hogy kimentél megnézni a háztájit. Négy órára visszajön.

– Most mennyi az idő?

– Fél négy. Már csaknem egy órája hívogatlak, de nem hallottad. Még az a szerencse, hogy elfordult a kulcs, így a lyukon át láthattam, hogy megmozdul néha a lábad.

– Ne félted engem! Eressz egy fröccsöt! – utasította a feleségét.

Sutáné a spriccer említésére megkönnyebbülten fellélegzett. Ez már a gyógyulás jele volt.

– Már hoztam szódát – felelte gyorsan. – Kint van a konyhaasztalon. Eredj csak! Megigazítom az ágyat, nehogy ez a fattyúköltyök putris hírünket hordja.

Suta Kálmán szájához emelte a poharat, s az utolsó cseppig kisóhajtotta belőle a savanykás bugyborékos itókát. Az üres pohár felkiáltójelként ágaszkodott az asztalon, csak Sutáné faragott belőle kérdőjelet:

– Töltsék még? – érdeklődött teljesen feleslegesen.

* * *

„...Talán, még nem említettem maguknak: erről a Koloncsár Imréről azt mesélték, hogy a kakukk költötte. Huszonnyolcban született, abban az esztendőben építette egy sváb mester a legényeivel a Tófalván áthaladó betonutat. Az öreg Koloncsár akkor már lehetett olyan ötvenöt éves, a második felesége meg tizennégy évvel fiatalabb, szemrevaló asszony. Olyan kunos arcú, akinek az arcán feszül a bőr és öreg korára sem tud megráncosodni. No, a sváb gyerekek ki voltak éhezve. Megherélték volna tán a kakast is, ha megáll nekik. Így azután kibogozhatatlan, hogy mennyi alapja van a mendemondának. Az bizonyos, hogy a Koloncsáréknál is lakott közülük három...

Az egyik svábbal nekem is meggyűlt a bajom. Vasárnap este beállítottak a csárdába és bort kértek. Valamelyikük felém is nyújtott egy pohárral: »Idá, te szegín!« – mondta. Én sosem szerettem, ha koldusnak néztek. Kiütöttem a kezéből a poharat, és a következő pillanatban már zuhogtak a padok, nyíltak a bicskák. Mi helybeliek voltunk vagy húszan. Elláttuk a svábok baját, alig tudtak elmenekülni...

Hiába, akinek tömeg áll a háta mögött, az mindig könnyen okos, erős. Nemcsak a mostani legények szervezkednek bandákba. Siheder korunktól mi is majdnem mindig csoportosan jártunk. Számtalanszor megesett, hogy ösz-

szeakaszzkodtunk a hegyfalvi vagy a töltési legényekkel. A mi utcánkból nem nagyon vittek el a belenyugvásunk, vagy a kanpénz megfizetése nélkül aszszonynak valót idegen helységbe. Az evangélikusok kevesebben voltak, ők szívesen erősítették magukat más falubeliekkel. Így került ide a Misál is, valahonnét a Füttyös Tódor országából...

No, ott tartottam, hogy a Koloncsár Imre anyját szájára vette a falu, mert az a gyerek nagyon kesére sikeredett. Ma már senki sem törődik vele, hisz, azóta ezer csoda is esett, és az Imre feje sem tűrte meg a hirtelenszőke haját, megkopaszodott...”

* * *

Koloncsár Imre tartotta magát a megbeszélte időhöz. Magabiztosan zörgette az ajtót. Suta Kálmán addigra már szentül elhatározta, ha rangfosztottan is, de egyenlő emberként keményen odamondogat elveszejtőjének.

– Úgy elsiattél, Kálmán bátyám, hogy nem is tárgyalhattam meg veled a továbbiakat – nyalta körül szavával az elnök.

– Kétlem én, hogy túl sok beszédünk lenne egymással – szegte fel a fejét Suta Kálmán, és szemével jelzett a feleségének, hogy csukja be maga mögött az ajtót.

– Előbb is sort keríthettünk volna erre az eszmecezerére, de hol én voltam elfoglalva, hol te! – szabadkozott az elnök. – Nos, úgy döntöttem, hogy az egységedet nem bántjuk, a tanfolyam idejére is megkapod az elnökhelyettesi járandóságot. Majd meglátod, Kálmán bátyám, egyszer még áldani fogsz azért, hogy megszabadítottalak a sok felesleges gondtól. A magamfajta vezetőnek sosincs egy szabad perce, mindent a közösségért kell feláldoznia.

– Nagyot tévedsz, Koloncsár Imre, ha azt hiszed, hogy engem csak a pénz érdekel. Nem. És az elnökhelyettesesség sem. Ezen a szent helyen mondtam valakinek pár esztendővel ezelőtt: „Mindig elnök voltam én a magam portáján és itt az is maradok.” Ezt véd az eszedbe! Örülök, hogy nem magamnak kellett kérni a leváltásomat. Úgyse bírtam volna sokáig elviselni a sunyiságaitokat. Többről tudok, mint álmodnád. Az agronómus cserbenhagyását már egyszer említettem. Elregéljem azt is, miképpen lettél te elnök? Úgy komám, hogy bementél a járáshoz, és kijelentetted, nincs nálad megfelelőbb ember erre a posztra hetedhét határban. Kíváncsi vagy arra, hogy mi tette hűséges talp-

nyalóddá a Balogh Mátyást? Elárulom: valakit rajtafogtak a lucernalopáson, de nem jelentették fel, csupán aláírtak vele egy jegyzőkönyvet, és néha emlékeztetik rá. Ez a legolcsóbb hallgatás. De a testvéreid száját már nehezebben tudod betömni.

Koloncsár Imre arcáról lecsurgott a mosoly. Ahogy hallgatta a rázúduló vádakot, úgy lett egyre komorabb, haragosabb. A végén már egy éhes-mérges farkascorda vicsorgott a szemeiből.

– Szóval így állunk, Suta Kálmán? – kérdezte teljesen feleslegesen. – Keresgélődtél, leskelődtél utánam? Hanem a tudományoddal most már kitörölheted a valagadat. Elnökhelyettesként talán még meghallgattak volna a járásnál. De egy bukott emberről mindenki tudja, hogy a sérelem szájal belőle. Futhatsz panaszra akár az atyaúrstenhez is! Ha nem fogod be a szádat, még akadhat itt neked egy fogatos hely a tanfolyam után. Az elnökhelyettest a közgyűlés választja, de a brigádfővezetőkről már magam döntök. Áskálódó alakokra pedig nincs szükségem. Ezt jó lesz megjegyezned!

Suta Kálmán felemelkedett a székből. Nem vigyázott sem a szavaira, sem hangjának erejére. A fenyegetés megtízszerezte a keserűség szülte haragját. Megmarkolta a másik kabátját.

– Örülök, hogy életedben először, kimutatod a fogad fehérlését, Koloncsár Imre. De jól vigyázz: engem nem tudsz kitenni! A közgyűlés előtt azt is bejelentettük, hogy én leszek a gépesek brigádfővezetője, hiszen emiatt mondtam le a mostani posztomról! A tagságot becsaphatod egyszer... kétszer. De többször nem. Most úgy érzed, hogy te vagy az úr a szemétdombon, mert magad-fajttákkal vagy körülvéve. De jó, ha emlékezetedbe vésed: „A farkasok nem elégszenek meg a báránnyal, ha fogy a préda, egymás torkának ugranak.”

Koloncsár Imre mérgesen taszította félre a kabátjára csontosodott kezét.

– Látom, itt nincs semmi keresnivalóm – jelentette ki az ajtó felé oldalazva. – Holnap adja át a papírjait a Misál Lajosnak, azután a tanfolyam kezdetéig azt tesz, amit akar. Legjobb lenne, ha be se dugná a képét az irodába, mert egyszer még az én zsebemben is kinyílna a bicska.

– A te késédnek aljasságból van az éle!

Koloncsár Imre távozását az ajtó hangos csapódása jelezte. Suta Kálmán megnyugodva, hogy kissé kifakaszthatta mérgét, visszatelepedett a rekamiéra, miközben kifújta mérgét, kezében a boros poharat dédelgette. Nyikordult a kilincs. Először még azt hitte, hogy a Koloncsár lépett vissza valami mocskossággal, de csak Sutáné dugta be a fejét.

– Mit akart? Felajánlotta talán, hogy visszavesznek elnökhelyettesnek?

– Ettől már, ha a szívét rakná elém, az sem kellene! Kibabráltak velem, de én sem fedtem fel az összes kártyámat. Azt se említettem ennek a fattyúnak, hogy tudom, mivel nyerték meg a járási osztályvezetőt. Három hízott disznót küldtek a hivatalnak. Úgy bizony. Maga a Kurcsics Vendel mondta el. A múltkor, amikor a Boris Etának a zabigyereke született, bejött az irodába ez a Vendi, jelentette, hogy megint megdöglött egy hízó.

– Aznapi reggel bal lábbal keltem, így aztán ráförmedtem: „Megmondtam már tavaly, ha elhullás van a telepen, azonnal hívassátok az állatorvost, mert meg kell állapítani, mi a baj. Hol van az a disznó, hadd nézzem meg!” Megijedt erre a Vendi, szabadkozott: „Átvittem már a döggútba.” Mire én: „Akkor hozd vissza! Így, ha akarom, elhiszem, ha akarom, nem. Honnét tudjam, hogy nem ölted meg?” Ekkor kicsit felderült az arca: „De hiszen az elnök látta.” „Mit látott az elnök?” „Hát, a süldőt.” „Az előbb még azt mondtad, hogy anyakoca volt. Valami büzlik itt nekem. Vezetőségi gyűlés elé viszem a dolgot, ha a Koloncsár Imre igazol, akkor jó.”

A Vendel kétségbeesetten meredt rám és könnyögőre fogta: „Jaj, el ne áruljon az elnöknek, Kálmán bátyám! Kitekeri a nyakamat!” „Már miért tekerné?”

– Erre aztán kihötyögte, hogy már második esztendeje természetes elhullásnak könyvelik el a járási tanácsra, a pártbizottságra ajándékként bevitt disznókat. Akkor még mosolyogtam is rajta, mit szólna a Bogdán, ha rákérdeznék: ízlett-e a döghús?

– Jaj, csak ne akaszkodj bele az elnökbé! – siránkozott Sutáné. – Jobb simulékonynak lenni. Láthatod, azoknak áll a világ. Te is küldhettél volna disznót az osztályvezetőnek, éppúgy, mint a Koloncsár. Mit fáj neked, hogy kevesebbje lesz a téeszcsének? Háromszáz vagy kétszázkilencvenhét malac, szinte mindegy az. De, ha már ilyen makacs vagy, ott áll a százhusz kilós hízó az ölben. Küldd el! Meglásd, a Bogdán azonnal visszahelyeztet elnökhelyettesnek.

– Hallgass! – csapta le a kezében tartott vízesvödört Suta Kálmán. – Te, innét, az egyszerű kötényed mellől, semmit se látsz a téeszéből, az ottani harcából. Majd eljön még az én időm, hízó nélkül is. Az én nevem Suta Kálmán, a tied meg Suta Kálmáné, ez a rang nélkül sem változott. Az előbbi jó, ha megjegyzed, az utóbbit meg jó, ha megszokod.

Az asszony sóhajtott párat, majd pulykavörösen, durcás arccal bevonult a tisztaszobába az ereket itatni.

* * *

„...Szegény feleség szentül hitte, egy-két disznó igazán nem lett volna nagy ár a jövőért. De nem tudhatta, nekem már korábban is sokszor elegendő volt az egész vezetőségesdiből. Úgy jártam, mint a vak: csak akkor vettem észre, hogy ingoványba tévedtem, amikor már lefelé süllyedtem. Éreztem már korábban is: az emberek egy kalap alá vesznek lassan a Koloncsárokkal. Azt pedig egy porcikám sem kívánta...

A gyűlés után nyalogattam a sebeimet, főként otthon szöszmötöltem, és néha-néha kinéztem a téaszbe. Akkoriban építettek egy lóistállót. Innét, a fészert ajtajából még most is látni lehet. Már nem használják, mert nincs bele elég ló, műtrágya áll benne ömlesztve. Mindent elherdálnak ezek. Alig készül el valami, máris bontják. Pedig nagy dolognak számított, hogy az állatok ilyen úri helyre kerültek. Védve voltak a hidegtől és az épület falai, mivel téglából készültek, nem engedik át a szelet sem.

...Egyszer, a mostani nyomorúságom kezdetén próbáltam ott aludni, de nem bírtam a vegyszerszagot és a hatalmas istállóban szinte félőssé tett az egyedüllét. Igen, az egyedüllét. Azt mondják: majdnem hárommilliárd ember él ezen a földön, és lám, én mégis olyan árva vagyok, mint a nagyujjam. Ne vegyék szó szerint a magányosságomat, hiszen a kocsmában ott zsong körülöttem a tömeg. Sokan rám emelik a poharukat, vannak, akik részegségükben átölelnek. Néhány nő még most is megrázza előttem a farát. A normálisabb gyerekek hangos csókolomot köszönnek. De népes társaságban is lehet az ember egyedül. A legrosszabb az, mikor a gondolatok maradnak árvák, magányosak. Mikor nincs kivel megosztani a bajokat, nincs kire ráaggatni az apró örömöket. Ülök néha a kocsmában, hallgatom a többiek káráló handabandázását, olykor-olykor belebőfentek a társalgásba, hogy lássák, hallják, figyelek. Közben pedig azon rágódok: miért kellett mindennek így történnie? De leintem magamat, fölösleges az aggodás. Ha az ember azt akarja, hogy ne legyen jövője, fordítson egyet a cselekedetein. Ássa meg magának a vermet, fűrészelje maga alatt a fát. Igyon! Kínlódjon. Igen, még a halálért is meg kell szenvedni. Az ilyen kivert-kutya-élet, mint az enyém, azelőtt koldusok, csavargók »kiváltsága« volt. De sokat tanulhat a magamfajta, ha egyszer fentről, másszor letről szemléli a világot. Az óriáskerék tetejéről kicsinek látszanak az emberek, alulról meg még a macska is oroszlánt formáz. Nekem kijutott a forgásból.

...A téesz rangjait egye a fene! Az elnökhelyettségét, az elnökséget a kutya hozta, eb elvitte. De a családból való kitaszíttottságot nem érdemeltem ki semmivel. Talán már az eddigi szavaim is alátámasztották, én sze-

rettem az enyéimet. Tűzbe mentem volna értük. A lányom sorsát is azért vettem annyira a szívemre. Más apa legyint: kapjon a lány férjet, szüljön gyereket, és majd ellesz valahogy. De én mindig tudtam, nem bízhatjuk magunkat a vak szerencsére...”

* * *

Suta Kálmán lassan megbékélt a trónfosztásával. Elfogadván a ráaggatott új beosztást, a nyilvánosan megkövezettek mártíromságával róttá az utcát. Néhányan szembe vigasztalták, mások a háta mögött leszólták. Akadtak, s nem kevesen, akik továbbra is elnökhelyettesnek szólították. Szánalmas is, nevetséges is a fogatlan farkas. A szerelő úgy tett, mintha semmi sem változott volna, őt nem érdekelték különösebben a téeszgyűlés határozatai, ha egyszer elfogadott valakit főnökének, azt tartotta is. Kérésével, követeléseiével továbbra is Suta Kálmánt nyaggatta:

– Kálmán bátyám, már harmadik hete bütykölök ezen a kombájnon, ki fizeti ezt meg nekem? Állandóan a nyakamra járnak a tagok, hogy ugorjak el nekik maszek fuvarba. Most, krumplihordás idején, összekaparhatnék pár száz forint mellékest. Jól jönne a tagságnak is a segítség.

– Végy magadnak egy maszek traktort! – mérgelődött Suta Kálmán. – Azal annyiit segítesz, amennyit akarsz, de a közös gépével csak azt teheted, amit parancsolnak. Érthető?

– Jó, jó, nem kell mindjárt keresztben lenyelni. Ha tudná, mennyit vesződöm ezzel a kombájnnal. Szét kell szednem az utolsó porcikájáig. Legalább egy segítséget adhatnának mellém. Mindig az utcán kell “fogd meg”-eket toboroznom. Azt senki se követelheti tőlem, hogy egyedül emelgessem a hárommázás motort.

– Ebben, igazad van. Majd kiderítem az irodában, hogy kit szánnak a kombájnrá, és az illetőt ideküldöm.

– Csak nehogy valamelyik Koloncsár legyen, mert azokból már elegendő van.

– Mi bajod neked a Koloncsárokkal? Nem is ismered mindegyiket.

A szerelő egy rongydarabba törölte olajos kezét és nagyot legyintve rákezdte:

– A múltkor az elnök rám parancsolt, hogy vesse be kukoricával a háztáji földjét. Mikor végeztem, bementem hozzá, hátha meghálálja valamivel a munkámat és a téesz vetőmagját. Tudja, mit csinált? Jól lehordott, hogy egy kukoricásor még iga-

zán elfért volna a szomszéd barázdája mellett. Pedig ő jól tudja, hogy ekkora vetőmasinával bajos egy sort vetni. Szóval, Koloncsár nekem nem kell! Elég bajom van az Adolfjokkal is. Minden második, harmadik nap rossz a gépe. Fogalmam sincs, hogy mit tanult azon a traktorostanfolyamon. Úgy bánik a masinával, mint régen az ökrökkel, hajtja ész és szív nélkül. De bárcsak ökrök lennének, mert azok néha visszaruánának a sok félrenyúlásért. Sajnos a gép az emberrel szemben védtelen. Húzódik a lemez, török a fogaskerék, hörög a motor. Ez az Adolf még a karbantartással sem törődik. Hát traktoros az ilyen, mondja meg, Kálmán? Hallom, maga meg tanfolyamra készül? Hát csak igyekezzen vissza, ha engem is itt akar találni!

* * *

„...Nehezen szakadtam el hazulról. Két nappal a tanfolyam előtt már alig találtam a helyemet. A feleségem összekészítette a holmimat. Háromszor is átforgattam, nehogy valami hiányozzék. Rendbetettem a kertet. Megpermetteztem a szőlőt. Mindent végigkapáltam. Szénát hordtam a tehéneknek. Egy szóval, amit lehetett, elintéztem. Vártam az utazás napját. Az utolsó éjszakán alig jött álom a szememre. Kavargtak bennem a kérdések: Milyenek lesznek a társak? Bírja-e majd a fejem a sok tanulnivalót? Lesz-e köztünk hortyogós, vagy uraskodó, amit még a horkolásnál is nehezebben viselek el? Reggelre már szívesen visszafordítottam volna a kocsirudat. A hadifogság után nem hagytam én magára a feleségemet, majd a lányomat legfeljebb egy-egy éjszakára, vásárok idején. Mi lesz velük nélkülem?

Az ember szívesen hiszi magáról, hogy körötte forog a világ, hogy nélküle még a nap is gondra, bajra süt. Az asszony is gyakorta szipogott. Hol a konyhában, hol meg a kamrában nyitottam rá, amint éppen a könnyeit törölgette...”

* * *

Suta Kálmán az utolsó reggelen már negyed hétkor felöltözve ténfergett. A neje a bőrröndöt porolgatta, a lány elkenődve szűrte a kávéját. Ragacsos csönd ülte meg őket, mintha mindnyájuk száját bevarrta volna a búbánat. Végül is a Katika fordított a hangulaton.

– Aztán hosszú leveleket írjon ám, apukám!
– Hogyne, persze, írok – ígérte Suta Kálmán. – De azt ne várjátok tőlem, hogy kopertára, bélyegre költsem az összes zsebpénzemet.

– Az ételeteket a gazdaságban főzik, megmondta a mérnök úr – emlékeztette Sutáné. – Aligha lesz más költséged, esetleg a fröccs és az utazás. Arra meg csak futja a négyszáz forintból, amit kivettél a szekrényből.

Suta Kálmán hozzánőtt a busz ablakához. Sokáig integetett a feleségének és a leánynak. Elköszönt az ismerős házaktól, az artézi kúttól, majd kiérve a faluból, elnézegette az egyhangú földeket: szántásra váró tarló, kukorica, répa, krumpli. Egyet mutatott mindenütt a határ. Szántatlan tarlók, kukorica, répa...

Csaknem utolsónak érkezett az Óvártól öt kilométerre lévő Lajta-pusztára. Már elosztották a helyeket. A szobában, ahova tették, is ücsörögtek hárman.

– Mondja, hogy Lajosnak hívják! – bökött rá köszönés helyett az egyik fiatalember.

– Kálmán vagyok. Suta Kálmán.

– Szalai Lajos – nyújtotta kezét az ajtó mellett silbakoló.

A sarokból egy másik fiatalember kászálódott elő:

– Sokorai Lajos.

– Én pedig Jóeszű Lajos volnék – mormogta a harmadik, aki már végighevert az ágyon.

– Azt hittük, hogy sikerül egy tiszta Lajos szobát összeverbuválnunk – kelletlenkedett Sokorai –, akkor együtt ünnepelehetünk volna a névnapunkat.

– Meglátszik, hogy fiatal még – biggyesztette le a száját Suta Kálmán. – Az a jó, ha több a név, mert úgy szaporodik a névnap is. De alkalmat anélkül is találhatunk a koccintgatásra.

– Látom, a bácsi is a jobbak közül való – derült fel Szalai.

– Elhoztuk az ágyneműjét, áthúzhatja majd a vánkost – forgatta tovább a szót Jóeszű.

* * *

„...Mit mondjak maguknak. Úgy festettem ott azok közt a gyerekek között, mint a kútágason egy véka liszt. Gyömszöltem a vánkoscihát, dicsértem magamban a feleségem kezét, hiszen a katonaságot leszámítva, nekem ilyen dolgokra nem nagyon volt gondom. Kissé zavart a társaság is. A szoba-

társak suttyó legényeknek látszottak. Sokorai volt köztük a legidősebb, a maga harminc esztendejével.

Ebédnél azután fölmértem, hogy a többi szobában sem lett volna nagyobb szerencsém, mert magam korabeliek nem nagyon sorjáltak a tanfolyamon. A többség huszonöt, harmincöt év közötti lehetett. Mondanom sem kellene; az ebédet nem úgy tálalták, mint otthon. Mindenki kapott egy tálcát, és azon kellett elszállítania a saját fejadagját. Asztalhoz is az szerint ültünk, ahogy a szobákban elhelyezkedtünk. A Jóeszű Lajcsi eleinte finomkodott, késsel, villával piszkálgatta a tésztát, de hamarosan visszazokott ő is a kanálra. Az első napon szabadjára engedtek bennünket, hogy csellengjünk egy kicsit az állami gazdaság központjának is helyet adó pusztán...”

* * *

A fiatal emberek hamar szétrebbentek, ki-ki a maga módján ismerkedett a környékkel. Suta Kálmán hazagondolt. Legszívesebben, mint mindig, mikor otthon volt ideje: megnézte volna az istállóban az állatokat. Eszébe ötlött, hogy a tehénnek már lassan apasztani kell a tejét. Az ablak előtt egy sereg veréb szállta meg a fát. Suta Kálmán feszengett a széken, mint egy kettészakadt ember: testét idegenbe törve, fejét otthon főzve. Mikor már a talpa is viszketni kezdett a sok ücsörgéstől, felállt. Körbenézett. Az egyik szekrény tetején talált néhány régi újságot. Beléjük temette unalmát, hazahúzó sóvárgását. Egy idő után előkerültek a szobatársak is.

– Rég lejárt már azoknak a cikkeknek a szavatossági ideje – zavarta meg egy idő múltán a betűkre feledkező Suta Kálmánt Sokorai. – Adjon inkább tíz forintot!

Szó nélkül átnyújtotta a pénzt.

– Látjátok, a papa rendes ember. Nem kérdezetgi, mire kell, nem húzódozik, mint ti, Lajosok. Fehéret hozunk, vagy vöröset?

– Nekem inkább fehéret – felelte Suta Kálmán. – De várj csak! – Ismét előkereste a bukszáját és kiszedett belőle húsz forintot. – Ha igaz, itt is tíz forint az üvegbetét. Hozzál egy üveg szódát is!

– Az meg minek? – értetlenkedett a fiatal ember.

Suta Kálmán elmondta, amit ilyenkor szokott a borról, a tűzről és a szódavívről.

– Igaza van Kálmán bácsinak – csatlakozott Jóeszű. – Én is fröccsöt iszom.

Suta Kálmán este is tovább böngészte az újságot. Koccintott egyszer-kétszer a fiúkkal, de láthatóan nem törődött azok bortól oldódó bohóckodásával. Este fél nyolc lehetett, beállított szobájukba Kőműves, az állami gazdaság főagronómusa.

– Örülök, hogy megérkezett, Kálmán bátyám! – mondta. – Jó a helye? Jöj-jön át hozzánk egy kicsit Óvárra! Kocsival vagyok, elviszem. A feleségem ugyan nem szokott főzőcséskézni, de minden bizonytal akad valami harapnivaló a hűtőszekrényben.

– Inkább máskor mennék – szabadkozott Suta Kálmán.

– Ahogy gondolja – egyezett bele a főagronómus. – Holnap a megnyitón mindenképpen találkozunk. A téaszben mi újság?

– Kissé megréftalak, elmesélem majd.

A főagronómus melegen megrázta Suta Kálmán kezét, és elvonult.

– Ez valami nagymenő volt, ugye? – kérdezte Jóeszű.

– Rokona a főagronómus? – kíváncsiskodott Sokorai is.

– Én elmentem volna a maga helyébe! – jelentette ki Szalai.

Suta Kálmán csak mosolygott. Töltött magának az ürülőben lévő borosüvegből, eresztett rá egy kis szódát és megnyugtatta a szavát leső ifjoncokat, hogy a mérnök nem rokon, csak jó ismerős, és éppen az ő kedvükért maradt a szálláson.

* * *

„...Este időben lefeküdtem. Szokatlan volt az ágy. Többször is felriadtam, és a kezem önkéntelenül is a feleségem fejét, haját kereste. Éjfél körül jó háromnegyed órányit is azon rágódtam, vajon mi lehet otthon. A fiatal emberek úgy aludtak, mintha letaglózták volna őket. Hiába, nekik se gondjuk, se bajuk nem volt. Nem érdekelte őket, hogy két hónap múlva ellik a Bözsi, az otthoni tehén, szegényben csaknem mindig elakadt a borjú. Az ő szívüket nem nyomta a leváltás szégyene, nem szomorkodott utánuk a család. Egyedül a Sokorainak volt felesége közülük, de még ők is gyerek nélkül háltak. A Szalai eljegyzésre készült, a Jóeszű pedig még szabad leányemberként bolondította a környéket...”

Másnap reggel, szokásom szerint már négy órakor, szinte a nappal együtt megvirradtam. Csendben felöltöztem, és kimentem járn egyet a majorságba. Végigmustráltam a szarvasmarhatelepet is, csak az ajtóból, mert ott lecövekelletett az egyik gondozó. Félt, hogy beviszek valamilyen kórságot. De kint-ről is látszott a rend, a tisztaság, az állatok jóltartottsága. El kellett ismernem, mint már annyiszor, hogy az állami gazdaságiak sokkal előbbre tartottak, mint mi. Negyed nyolckor reggelire osztottak valamilyen fekete löttyöt, kenyeret, vaját. Hiányzott az otthoni tojás, szalonna...

Nyolckor megkezdődött az iskola..."

* * *

Termő Zoltán végighordozta szemét a társaságon. – Vegyes felvágott – morogta félhangosan. Aprólékosan végigtörölgette a táblát, majd a tanfolyam résztvevői felé fordulva, bemutatkozott:

– Termő Zoltánnak hívnak. Az itteni állami gazdaság műszaki főmérnöke vagyok. Nem szívesen vállaltam a maguk oktatását, e nélkül is sok a dolgom. Ezért megkérem magukat, ne felejtsek el: tanulni jöttek ide, nem pedig azért, hogy tudatlanságukkal, lustaságukkal engem mérgesítsenek! Minden feleletet osztályozok. Aki a hónap végére nem mutat megfelelő eredményt, az számíthat rá: értesítem a gazdaságát, termelőszövetkezetét, hogy ne költsék értelmetlenre a pénzt. Kinőttünk már a gyerekkorból. Vagy munkának veszik a tanulást, vagy elmennek krumplit kapálni. Én nem akarom, hogy azt mondják: olyan gépészeti vezetők kerültek ki innét, akik a traktor kerekeit és a birka hátulját sem tudják megkülönböztetni egymástól. Suta Kálmán, álljon fel!

Suta Kálmán nyugalmát cserepekre törte a hirtelen szólítás. Felugrott. A többiek kíváncsi pillantásai szinte átszúrták az ingét. Az ő tenyere is megnyirkosodott. Agyában megcsördült egy gondolat: no, ez a vadember bizonyára rám pirít, amiért ennyi időt fejjel besoroztattam magam a tanfolyamra.

A főmérnök végigmérte a pirosposzgás arcú parasztembert, aki tiszta tekintettel, csendben tűrte a mustrát, és az olajos padlóra szorította remegő lábait.

– Maga a legidősebb! – nyilatkozta ki a rövidke lélegzetdermesztő szünet után Termő. – Ezért maga lesz ennek a csoportnak a vezetője. – Majd elterítve vállató tekintetét, a többiekhez fordult. – Ha valami bajuk van, akkor ezt az embert keressék, és ne az előadókat bosszantsák minden aprósággal.

Most pedig lássuk a tananyagot! Először a mezőgazdasági gépek történetével ismerkedünk. Ki tudja, mi volt az első mezőgazdasági gép?

– Az eke – kottyantott közbe egy kerek képű legény.

– Az eke még önmagában nem gép, csupán mezőgazdasági eszköz, akár a kapa vagy a duggatófa.

– Szerintem a gőzeke már gépnek számított – szállt vitába félhangosan Suta Kálmán.

– Igen, az már nem tartozott az állat vagy ember működtette szerkezetek közé, ezek az első komolyabb gépek. A gőzeke, pontosabban a gőzgép a maga korában akkora találmánynak számított, mint például manapság a kombájn.

A főmérnökből ömlött a szó, egyhangú duruzsolása szinte teljesen elkábította a tanfolyamosokat.

– Bátyám, adjak papírt? – sustorgott Sokorai.

– Minek? – kérdezett vissza Suta Kálmán, orra alá tapasztva tenyerét.

– Leírni a főmérnök mondókáját.

– Feljegyzem én azt a fejemben.

A második előadást valamilyen gazdasági ismeretekből tartották. Ezt a tantárgyat az állami gazdaságok központjának főkönyvelője okította. Azonnal maga mellé állította az egész társaságot, mivel bejelentette, hogy senkit sem kíván vizsgáztatni. Persze, előadásainak már első harmadában alig figyeltek rá páran.

* * *

„...Képzelnék, kiderült, hogy a gyorstalpaló iskola valamilyen középvezetői képesítést és mezőgazdasági gépészeti oklevelet, majdnem technikusdiplómát ad. Nagyon megörültem, bár még akkor nem sejtettem, hogy a mai világban az ember semmire sem megy papírok nélkül. Furcsa módon nem az fontos, hogy kinek mi van a fejében. Olvastak maguk olyan hirdetést, amelyben gépekhez jól értő szakembert keresnek? Dehogy. Okleveles gépészt akar mindenki, jóllehet az iskolában sokan még a szakma gyökerét sem sajátítják el. A csoportbizalmi beosztást sem véletlenül aggatták rám. Jól megtermett ember voltam világ életemben, ha valahol megjelentem, azonnal észrevettek...”

Délelőttönként négy órát tartottak. Utána két óra ebédszünet következett, majd kettőtől ötig, hatig ismét fejtágítás. Az első héten megesett velem, hogy

a politikai és vezetési ismeretek elnevezésű tantárgyon elbóbiskoltam. Az a kópé Sokorai majdnem felugrasztott, mert a fülembe súgta, hogy szólított a Móka. Ugyanis Mókának hívták a tanítót. A pártbizottságon dolgozott. Egy pillanatra meg is akadtam a nevéen. Móka? Na, gondoltam, ettől sem vesznek majd semmit komolyan. De ő azok közé tartozott, akik sikerrel hadakoztak a nevük ellen, és hamarosan bebizonyította, hogy érti a dolgát...

Este megkértem a gyerekeket, hogy mondják el, miről is volt szó, mikor én szunyókáltam. A Sokorai elém tette a füzetét, azt állítván, hogy abban mindent megtalálok. Hittem is, nem is, mert láttam, hogy keveset jegyezgetett. De mikor elolvastam, igazat hagytam neki. Ekkor tanultam meg, hogy az ember néhány szóval is felvázolhatja a dolgok értelmét, és később könnyen felelevenítheti őket. A Jóeszű adott egy kemény táblás füzetet, abba átmásoltam, amivel elmaradtam. Tudják, mindig okul, kupálódik az ember.

...Az én életemhez mostanában elég három szó: betegség, ivás, halál. Ezekben benne van a jelenem és a jövőm...

Pénteken csak délig tartott az előadás. Már nagyon csehül éreztem magamat, hazahúzott a szívem. Móvártól Győrig volt négy-öt útitársam. Ott aztán csaknem másfél órát kellett volna várakozni a buszra, de nem bírtam türelemmel, nekivágtam gyalog, bízva abban, hogy útközben elér valamilyen teherautó, motor, amire felkéredzkedhetek. Nem akadt rám a szerencse, végül a buszt kellett megállítanom.

Hazaérve, első utam az istállóba vezetett. Megnéztem az állatokat. Dobtam a tehén elé egy-két villa zöldet, majd bementem a konyhába. Az asszony éppen csirkét pucolt. Meglepődött, csak éjszakára vagy másnap reggelre vártak..."

* * *

– Van ám újság – lelkengett Sutáné, miután gyorsan helyet söpört férjura kezének az asztalon. – A Misál fél egységgel leszállította a takarmányosok fizetését, és azt hőrögte, hogy még annyit sem érdemelnek. Lett felháborodás. Csütörtökön kapott a Misál egy névtelen levelet. Megfenyegették, ha nem állítja vissza a járandóságot, akkor megkarózzák. Azóta másodmagával jár ellenőrizni. Úgy hallom, többen is megkeresték a téeszelnököt, hogy hozasson vissza téged, mert a Misállal nem dolgoznak.

Suta Kálmán bosszúsán rálegyintett a felesége örömhírére:

– Mondtam már, kötéllel sem tudnának ebbe a vezetőségbe visszahúzni.

Az asszony arcáról leritt, nem tetszik neki ez a mondóka, de talán a hétvége békeje miatt, nem mert visszaszólni. Suta Kálmán meg, hogy elejét vegye a további fecsegésnek és a készülődő perlekedésnek, kiballagott körülnézni.

A kert alig változott valamit egy hét alatt. Az egyik fán mosolyogni tanultak az almák, nem sokkal odább hamvába bújta a szilva. Néhol makacs paréjok ágaskodtak fel a málnabokrok között. A házigazda gondolatait a barázdában hagyva, egyenként kihuzigálta a gyomokat, majd miután így igazságot vagy igazságtalanságot osztott a növények birodalmában, végleg bevonult a lakásba.

Elővette a kék táblás füzetét, s felelevenítette az előadásokat. Sutáné csendesebbre fogta a lábasok költöztetését, s miközben krumplit zúzott a malacoknak, elnézegette a férjét, amint tudományát toldozgatta.

Katika nem tűrte sokáig a csendet. Végezvén a házi feladattal, félretette a könyvét és kedveskedő szavaival belecsipett az apjába.

– Ugye anyu, ha édesapa intőt hoz, vasárnap nem engedjük el ultizni.

– Tudod mit? – Húzta ki magát Suta Kálmán. – Versenyezzünk, hogy ki vizsgázik jobban!

– Rendben, úgyis maga veszít.

A hazatérő csak egy napig volt vendég a saját házában, majd szépen lassan mindent felfalt a megszokás. Visszatértek a begyakorolt mozdulatok, sorba álltak az agyonunt teendők. Suta Kálmán másnap már úgy végezte a dolgát, mintha ki se húzta volna a lábát egy pillanatra sem. Elröpült a szombat. Vasárnap mise, kocsma, ebéd. Délután Sutáné „nem szeretem” kedvvel készítette elő újból a délelőtti fehér inget.

– Két napra jössz haza, s annak is a felét a csárdában töltöd. Legalább ilyenkor elhagyhatnád a kártyapartit – zsémbelt.

Suta Kálmán válaszként magára kanyarította kabátját, megcsördítette az aprópénzt és indult. A kocsmában nagy örvendezéssel fogadták. Négyen-öten is fröccsért kiabáltak, alig győzte visszautasítani a pohárban mért üdvözléseket.

– Csak ne rontsa a boltot! – viccelődött a csapos. – Miért fáj az magának, ha kissé fellendül a forgalom?

– Mert most kártyázni jöttem, az ultinál nem csak a lapok számára, de a fröccsökére is ügyelni kell. Ne félj, a lajta-pusztai lőremérők bevétele se fogom túlszaporítani.

Mivel a kártyapartneri még nem szabadultak el az asszonyok szoknyája mellől, Suta Kálmán letelepedett egy asztalhoz és onnét szórta a szót hol ennek, hol annak. Egyszer csak a Pusztai Horváth lépett melléje.

– Hallottad, hogy kibánt velünk az a réztökű? – tudakolta.
 – Beszéltek valamiről, de ne is haragudj, komám, nekem ehhez már semmi közöm! – visszakozott Suta Kálmán.
 – Meglátod, hogy kékre verem még a Misál pofáját – fogadkozott Pusztai Horváth.
 – Kékre bizony, a pofáját – szajkózta a második asztaltól a cimborája, a Börcsi Miska is a fenyegetést.
 – Ne beszéljete butaságokat – csitította őket Suta Kálmán.
 – Nocsak, te a Misál pártján állsz? – röknyödött meg Börcsi Miska, s arcáról sirt az értetlenség. – Hiszen ő tolt ki téged az elnökhelyettségéből.
 Suta Kálmán lepöckölt az asztalról egy láthatatlan morzsát.
 – Misál, vagy nem Misál, olyan mindegy – állapította meg – az ilyen posztra mindig akad jelentkező. Én sem voltam sokkal jobb nála.
 – Dehogynem! – tiltakozott Pusztai Horváth. – Neked nem bökte a bögyödöt, ha tíz perccel előbb végeztek a takarmányosok, ezek a Misál-félék meg rögtön fegyelmet ígérgetnek. Felelj nekem, Kálmán: az a fontos, hogy reggel öttől, hétig a tehének mellett tébláboljunk, vagy az, hogy példásan ellássuk az állatokat?
 – Nekem már ebbe nincs beleszólásom.
 Lassan kikerekedett a társaság, Szenes fényes arccal gusztálgatta a lapjait, Szabó meg a szokott gyomorhajós módján fanyalgott a jó játékokra, vagy átkozta a rossz leosztásokat. Suta Kálmán négy partin keresztül, egyfolytában nyert.
 – Hiába, így van ez. A fejünkre nőnek azok, akiket iskoláztatunk – vicclődött Szenes. – Azt hiszem, Szabókám, új partner után kell néznünk, mert kifoszt bennünket ez a tanfolyamos.
 – Csak ne szekáld! – intette a Szabó. – Bár én mentem volna el iskolára az ötvenes években. Már akár üzemvezető is lehetnék.
 – Na, és úgy jobb lenne a sorod? Most csak akkor tolnak le, ha selejtet gyártasz. Engem meg abajgatnak hatvan ember minden apró hibájáért. Ha valamelyikük a klozetban nem húzza le a vécét, már a művezetőt veszik elő. A nyugalom, az megfizethetetlen, komám!
 – Azért vezetők is kellene – szolt közbe Suta Kálmán. – Az emberek többsége csak a parancsnoknak hajlandó engedelmeskedni.
 Szenes nem bírta söröspoharába rejteni a nevetését. Száján szétkenődött a hab, füléig szélesítve mosolyát, kezébe törölve vidámságát, Suta Kálmán vállára vert:
 – Lám, mégis megszólalt benned az iskola. Jártam én is mindenfelé, mindenféle tanfolyamra, összehordanak ott hetet-havat, de én egy idő óta csak azt

az elméletet fogadom el, aminek igazáról magam is meggyőződtem. Na, passzoltam egy húszszázzal.
 Eljátszogattak. Suta Kálmánnak járt a kártya, negyven forintot nyert tíz-filléres alapon, mikorra befejezték a játékot.
 – Hiába, akinek nincsen szerencséje a szerelemben, annak van a kártyán – élcelődött Szabó.
 – Nekem mindkettő kedvez. Úgy látszik, megfogtam az Isten lábát. Az én asszonyomnál jobbat kívánni sem lehet – vélekedett Suta Kálmán és a csapos elé tolt egy kettést, barátságfoglalónak.

* * *

„...Először nagyon nehezen szabadultam otthonról, de másodszor már az is szokássá csendesült. A feleségem még vasárnap elkészítette a tisztát, hétfőn felkelt, összeütött egy szalonnás tojást. Én dobtam az állatok elé. Az itatásra már nem jutott időm. Mielőtt elindultam volna, felébresztettem a kislányt, megpuszítottam. Ugyanúgy az asszonyt is. Egyedül mentem ki a buszra. Az úton sem tekintgettem már annyit kifele, hiszen ismertem a tájat: szántások, tarlók, kukorica, répa, krumpli...
 Mikor a Lajta környékére értünk, már az járt a fejemben, vajon megérkeztek-e a Lajosaim, felvették-e a váltó ágyneműt? Megpróbáltam kitotózni, mi lesz ebédre. Csak miközben az első órára ballagtunk, jutott eszembe, hogy elfelejtettem megmondani az asszonynak, néha nyalasson sót a szarvasmarhával. De ez is hamarosan kiverődött a gondolataimból, ugyanis rögtön az elején összevitatkoztam a Termővel...”

* * *

A főmérnök, eljátszva a tanárt, végighordozta tekintetét a társaságon, tetetett szigorúsággal megkérdezte:
 – Halljuk, milyen motorokkal ismerkedtünk meg a múlt órán?
 Egy darabig csak füzetek lapozása, a papírizézés csapta a szelet. Ám Suta Kálmán azonnal feltartotta a kezét.

– Tessék, bácsika!
 – A belső égésű Otto- és dízelmotorokat emlegette.
 – Nem figyelt eléggé. Azt mondtam, hogy vannak belső égésű motorok, ezeket Otto-motoroknak hívjuk, és vannak dízelmotorok, amelyekben a keverékképzés nem a motorokban történik.

– Már elnézést, mérnök úr – méltatlankodott emlékezetében sértve Suta Kálmán –, de nem olyan rövid az én eszem, hogy ne tudnám, mit beszélt itt alig három napja. Pontosan azt tetszett mondani, hogy a belső égésű motorokat feloszthatjuk Otto-motorokra, amelyeknél az üzemanyag a hengerben ég el, és ezenkívül ott vannak még a dízelmotorok, ahol az üzemanyag keverése a motoron kívül történik. Még mosolyogtam is magamban, mit szólna a Fuga Ottó, ha megemlíteném neki, hogy mortort neveztek el róla.

A termen végiggurult a nevetés.

– Én is így írtam fel, főmérnök elvtárs – jelentkezett Sokorai, majd egyre többen helyeseltek.

– Jó, megadom magam! – jelentette ki nem a legkedélyesebb hangon a főmérnök –, úgy látszik, elvitettem. Hiába, nem vagyok én beszédhez szokva. Ezután, ha rájönnek, hogy tévedek, szóljanak csak bátran! Látom, hogy Kálmán bácsi becsületesen tanulgatott.

* * *

„...Elszállt a hét, mintha négy szárnya lett volna...”

* * *

– Van ám újság! – lelkesedett Sutáné.
 – Csak nem verték meg a Misált? – tudakolta Suta Kálmán, és közben egymás után kétszer megbuktatta a fröccsös poharat. Jobban feküdt torkának az ismerős bor, mint a Lajta-parti „hárommembers”.
 – Dehogy, dehogy! Első lett a lányod az osztályban. Egy négyese van csak. Fel kell kötnöd a vászonneműt, ha utol akarod érni.

– Azért én sem állok rosszul – húzta ki magát Suta Kálmán. – Hanem, hívd ide a kislányt, hadd adjak neki egy kis ajándékot! Mindkettőtöknek hoztam egy kendőt Mosonmagyaróvárról. Katika!

– Elengedtem a könyvtárba, majd jön. Azt hiszem, vehetnének neki egy új biciklit!

– Vehetnének.

– Van más hír is! – közölte immár kedvetlenebb hangon Sutáné. – Levelet írt az öcséd!

* * *

„... Talán említettem, hogy az öcsém ötvenhatban kiment Ausztráliába szerencsét próbálni. Túl sok munkát egyikünk sem adott a postásnak. Egy esztendőben két lapot, ha váltottunk, húsvétra, karácsonyra. Sőt, miután a lágerből elvándorolt arra a távoli világra, egy évig hírt se kaptam felőle. Már azt hittem, hogy valami nyavalya érte, amikor jelentkezett és azt írta: ötvenholdas birtokot vásárolt magának. Hittem is, nem is. Azt mindenesetre gondoltam, hogy ő a földdel nem nyert gazdagságot. Itthon is jobban bevált volna birkapásztornak vagy karmesternek, mint parasztnak. Ha az apám vagy én elmagyarázgattuk neki, hogyan, s mit tegyen, módjával eldolgozgatott. De magától a vasvillát sem lépte keresztül. Jött is pár esztendő múlva a levél, s hozta a hírt, hogy el kellett adnia a birtokot, mert valami sáskajárás pusztított azon a vidéken. Megpróbált rászedni bennünket, azt írta: »*Akkora sáskafelhők voltak, hogy még a repülőgépek sem mertek belemenni*«. Később egy magyar származású építőipari vállalkozónál helyezkedett el. Ott már jobban helyállt, olyan szaladj ide, szaladj oda munkaköre volt. Abban a levélben, amit emlegetek, azt tudatta, hogy negyvennyolc éves fejjel megnősült. Sajnáltam szegényt. Későn szakadt bele a nyaka az igába, nem sok reménye volt rá, hogy megszokja. Itthon sem nagyon törte magát a nők után. Pedig egy takaros menyecske oldalán talán elkerülhette volna ezt a bolond földönfutást...”

Kényes voltam a disszidensek emlegetésére, lévén, hogy az öcsémet sem bűnösnek, hanem inkább áldozatnak tartom. Én a kormány helyében megnyitnám az országhatárt. Hadd szaladjanak, akik akarnak. Egyetlen feltételt szabnék: aki egyszer elment, annak ide többé nincs visszatérés. Elmondtam ezt a tanfolyamon is...”

* * *

Móka Demeter elgondolkozva sétált az asztala előtt. Szerette a vitákat, szerinte ezekből okul legtöbbet az ember. Meghallgatott mindenkit, s kiigazította a félrehúzókat.

– Igaza van, Suta elvtárs, szigorúbbnak kellene lennünk a visszatérő diszszidensekkel – jelentette ki Móka Demeter. Persze akad köztük megtévedt ember is. Én annak a híve vagyok, aki disszidált, az, ha hazajön, feleljen a hűtlenségéért. Amikor viszont leülte a kiszabott időt, segíteni kell a társadalomba való visszailleszkedését.

– Ha már így szóba került a dolog, árulja el, megbüntethetnek engem azért, mert az öcsém kivándorolt? – érdeklődött Suta Kálmán.

– Miért büntetnék?

– Magyarán mondja: igen vagy nem?

– Nem.

– Kár, hogy csak most hallom, mert a téesszervezés idején bizony ez volt a mumusom.

– Tagadhatatlan, hogy sokszor a rokonok is megakadályozhatták volna a külföldre távozást – visszakozott Móka Demeter. – Talán, ha maga is jobban ellenállt volna.

– Az én öcsém, amikor kiment, nem szólt egy szót sem, csak leakasztott a spájzból egy sonkát, két szál kolbászt, kivett a sublótból négyezer-nyolcszáz forintot – az összes spórolt pénzünket – és eltűnt. De ha most visszajönne, akkor megkérdezhetné ám: Kálmán, hol az a hat hold föld, amit itt hagytam? Miért adad be a téesszcsébe? Tarthatnám a hátamat, magyarázkodhatnék csak, mert ő megfutott.

– Nem kell félnie, Suta elvtárs. A pártunk megvédi az itthon maradottakat.

* * *

„...Ezzel a Mókával nem vitatkoztam, mert igaz, hogy senkinek sem ártott a tanfolyamon, de mégiscsak pártember volt. S azokkal, akiknek papíron mérik a hitet, a hatalmat, jobb, ha vigyáz az ember. Emlékszem én a Nyakas Józsiára. Tófalvi volt, és ötvenhat előtt nagy fejesnek számított a gyárban. Állítólag azért is becsukatott egy lakatost, mert a nagygyűlésen hangosan kifújta az orrát. De egyszer csak ez a Józsi a nagy buzgalmával terhes lett az elvtársai számára. Kítették a pártból. Ő meg nem bírta ki, hogy elfogyott a hatalma. Felakasztotta magát...

Az asszony egyszer engem is biztatott, hogy lépjek be a pártba, mert valaki azt állította neki, hogy a: »*a piroskönyvre soron kívül adják a gázpalackot*«. De nekem eszem ágában sem volt a kommunisták közé ácsingózni. Megmondtam a feleségemnek: »*Jó nekünk a sparheld, az fűt is, főz is egyszerre*«.«...

...Igaz, a Koloncsár-ügy után templomba is ritkábban mentem. Meg is büntetett érte az Isten. Vagy ki tudja. Lehet, hogy éppen ajándék számomra a halál. Nem kell végignézni az egykori szeretteim színe változását, nyomorúságát. Nem kell meglátnom, ahogy elfogy a föld értéke, becsülete.

...Már egy óra körül van ám. Hiányzik a fröccs, és kezdek újból zaklatott lenni. Azért vannak aztán ilyen kába gondolataim. Mindegy, még elmesélhetem maguknak, mi történt a tanfolyam alatt, aztán úgymen menniük kell...

Hiába voltam egy hétből öt napot távol. Hazaérve, rögtön a fülembe jutottak a téessz dolgai. Kifűrt ugyan a Koloncsár Imre, sokak szemében mégis megmaradtam elnökhelyettesnek. Hol ezzel, hol azzal a gonddal-bajjal kopogtattak be hozzám az atyafiak...”

* * *

Suta Kálmán átvérgődött az autóbusz belsejét dagasztó tömegben. A terméseiket dobáló gesztenyefák alatt észrevette az integető Katikát. Örömmre dobbant a szíve, hogy kijött elé a kislány. Odaérvén megsimogatta, mellére húzta a copfos fejét, talán még meg is puszilta volna, ha nem az utcán állnak, a világ szeme előtt.

– Anyád?

– Fájjalja a derekát.

A férfi hallgatagon mérte a négyszázhusz lépést hazáig. A kapujuktól nem messze egy alumínium forintos fényesedett a homokban. Katika is észrevehette, mert belerúgott a porba.

– Vedd fel! – parancsolt rá Suta Kálmán.

– De apu, hiszen csak egy forint!

– Akkor is!

A lány kelleetlenül engedelmeskedett. A hátuk mögül egy öblös férfihang dörrent rájuk.

– Állj meg, Kálmán! – szólította meg Csiger Jenő, a szembeszomszéd, akivel valamiféle tyúkkaparászás miatt már pár esztendeje nem voltak túl beszédes viszonyban.

Suta Kálmán megfordult, s szabad kezével bajuszát simogatva várta a folytatást.

– Hallottad már? A Börcsi Miskát és a Pusztai Horváthot kirakták a téeszcséből.

– Ittak talán?

– Talán. A Misál szerda este kiment ellenőrizni és megleheltette őket. Kijelentette, hogy mind a ketten részegek. Rögtön, ott a helyszínen felvett valami jegyzőkönyvet. Igaz, a jelenlévők közül senki sem írta alá, de mit törődik azzal ez a szégyentelen. Megparancsolta a Miskáéknak, hogy másnap már ne is menjenek dolgozni, mert a fegyelmi papírt kiküldik a lakásukra.

– A tag kizárásához, felvételéhez a közgyűlés szavazata kell – dűnyögte Suta Kálmán.

– Úgy látszik, itt nálunk ezt a szabályt már elfelejtették. Kiraknak ezek mindenkit, aki ellenük szól.

– Na, majd én beszélek az elnökkel, a vezetőségnek még tagja vagyok – ígérte Suta Kálmán.

– A Pusztai Horváth kiváltotta a munkakönyvét. Két napja a Vagongyárban dolgozik, azt hiszem, forgácsot talicskáz az esztergályosüzemben. A Miska pedig az incidens napján elballagott a kocsmába és azóta egyfolytában részeg. Az elnökkel meg nem tudsz beszélni, mert elment a téesz pénzén valami békevonattal a Szovjetunióba.

– Kár, hogy nem hallottam meg előbb ezt a dolgot. Mindegy, a Miskának egy józanabb pillanatában majd említsd meg, hogy tagot csak a közgyűlés zárhat ki.

– Gondolod, hogy használ? – tamáskodott Csiger. – Ismered, hogy milyenek az emberek. Legtöbben még a saját egységük levonását is megszavazzák.

– A Miska a légynek sem ártott, legfeljebb a mértéktelen zabálásával a feleségének. De szerintem nem is vinnék közgyűlés elé a dolgát.

Suta Kálmán kedve-szaggatottan nyitotta be az utcaajtót. Érezte, hogy Csiger szavai mögött sok az igazság. Leheltetéses alapon a tagság zömét ki lehetne zárni. A falusi emberek többsége egy kupica pálinkával kezdte a napot, még az asszonyok is belenyalintottak. De a következő gondolata már az volt, hogy bizonyára rá is fenik már a fogukat a Koloncsárok. Nem rágódott rajta sokat, hiszen már megtanulta, hogy öt hónap alatt nem egy téesz, de a világ is megfordulhat. Betoppanva a szobába látta, hogy a kislány éppen egy mackónadrágot és egy pulóvert gyömöszöl a hálóba.

– Hát te hová igyekszel?

– Nem említettem az úton? Az igazgató bácsi kiadta, hogy minden felső tagozatosnak, a most végzetteket kivéve, krumplit kell szedni a téeszben.

– Micsoda? Szünet van, vagy nem? Mióta parancsol a vakációban az igazgató? Mi nem szorulunk rá arra az egy-két forintra, amit fizetnek – lovallta bele magát az ügybe egyre inkább Suta Kálmán. – Adja el napszámba az igazgató a saját kölykeit. Sehova se mész! Küldd csak be az anyádat!

Sutané mérge az arcára volt pingálva, s a szavaiban nyert feloldozást.

– Miért kellett megbőgetned Katikát? – támadt az urára. – Ismerheted, milyen kötelességtudó. Ha utasította az igazgató, hát elmegy és kész! Nem húzhatunk ujjat az iskolával. Annak is csak kárát látja szegény leány, hogy téged leváltottak. Ha sokat hűzöngsz, a végén még úgy jár a Katika, mint a Török fia. Emlékezhetsz, egy disznójába került az apjának, hogy elfelejttesse a bent tanárokkal azt a rossz jellemzést, amit a Varga tanító adott róla.

– Miért nem az asszonyok szedik a krumplit? – háborgott Suta Kálmán. – Vannak vagy hetvenen, mindig azért sápióztak, hogy nincs a téeszben elég nőnek való munka.

– Senki sem fog meggörbülni mázsánként egy forint ötven fillérért. Az első két hétben még csak akadtak jelentkezők, de négy napja már kötéllel sem lehet odahúzkodni a népet. A földben rohad az a szép krumpli. Gondolom, a Koloncsár Imre beszélhette rá az iskolaigazgatót, hogy csődítse össze a gyerekeket. Így még megmenthető valamennyi.

– A diákoknak is egy ötvenet akarnak adni?

– Dehogy. Az igazgató szerint egy forintot fizetnek, és abból ötven fillért bent tartanak, hogy jövőre vehessenek az iskolának egy új mikroszkópot.

– Szóval mikroszkópot akarnak! Az rendben lenne – ismerte el Suta Kálmán. – De a leány nem megy sehova!

Katika, bár nem volt szokása, bizonyára az ajtó mögött hallgatózott, mert Suta Kálmán utolsó szavai után bedugta a fejét.

– Édesapa! Mindenki ott lesz. Éppen én hiányozzak?

– Nem hagyom, hogy bolondot csináljanak belőlünk! Más dolog a téesz, és más az iskola. Ha nem tetszik az igazgatónak, szóljon nekem, majd felszólolom, hogy mire kötelezhet téged a szünidőben.

Katika elpityeredett, odabújt az apjához, és könnyes, nyálas pusztit cuppantva az arcára, kérve, kérte:

– Apucikám, hadd menjek el! Megígérem, minden szavadat megfogadom, és jövőre még azt az egy négyest is kijavítom a bizonyítványomban!

* * *

„...Említettem már, hogy a lányom mindig levett a lábamról. Persze, hogy beleegyeztem, menjen csak. Csupán egy feltételt szabtam: nekem egy fillért haza ne hozzon! Vagy tegye el az összes pénzt az iskola, vagy maradjon az ötven fillér »haszon« a téesznek. Tizenöt-husz forinttal nem lehetett már akkor sem az embereket elégedetté tenni.

...Tudják, mostanság sokat gondolkozom azon, hogy boldogít-e a pénz? Nem is annyira a magam számára keresem a választ, inkább a feleségem mentességére.

A háború után a földön, a két kezünkön, az örökölt nádas házon kívül semmink se volt. Gyűjtöttünk, kuporgattunk, hiszen akkoriban ez volt a módi. Mindig többünk lett, végül már husz hold föld, százezer fröccs ára föld, egy kis birtokocska vándorolt be tőlünk a téeszcsébe. Ezután jószerével már csak a pénzgyűjtésnek volt értelme. S raktuk szépen élére, hozományra, házra. Most már ott a háromszobás lakás, lehet a takarékbán is úgy kétszáz-háromszázezer. De ez nem volt elég. Miért? Ha erre a kérdésre választ adhatnék, most azonnal szedném a cókmókomat, és mennék haza megkövetni az én pénzhívó, kuporgató, hatalomvágó feleségemet.

Tizenöt-husz forintot manapság semmibe sem vesznek az emberek, régen pedig naphosszat görnyedtek, kapáltak érte...

...Nálam most más az értékrend, a pénzemet fröccsben mérem. A kocsmának több mint száz forinttal adózok naponta. Úgy hallom, a feleségem főként ezt fájlalja. De aligha vethet bármit is a szememre. A magam pénzét költöm. Mire spóroljak, amikor már százhusz napom sincs hátra? Mindent kiszámoltam. Jut a fröccsökre, az ételre. Kifizettem a koporsót, a sírásót, megvettem a gyertyákat, voltam a papnál is, hogy megfogadjam. De ő istenkáromlásnak mondta az előre bejelentett halált, és nem fogadta el a pénzt. Nem törődök vele. Legfeljebb adósa maradok. Van protekciója a túlvilághoz, hajtsa be rajtam! Igaz? Szerencsére nem kevés a nyugdíjam, akad annyi tartalék pénzem, hogy jut is, marad is. Még az unokának is. Állítom, ilyen könnyen még életemben nem voltam, mint most...

...Képzelnék csak el, ha még tíz, tizenkét évem lenne hátra, be kellene perelnem az asszonyt, hogy elosszuk a vagyont. Megérdeklődtem. A ház utáni kert, közel kétezer öl az én nevemen volt, mint ahogy a régi ház is, amit elbontottunk. A asszony hozománya bekerült a téeszbe. A közösen szerzett vagyon fele mindenképpen engem illet. Meg is ítélné a bíróság. Azt hiszem, a feleségem elsápadna, amikor az újabbik, flancos szobabútorot osztanánk. Talán meg is érné a fáradságot, csak azért, hogy lássam, milyen képet vág az asszony miközben a közös szobában haldoklok...

...Á! Elnézést. Ne haragudjanak. Bolondságokat beszélek. Hiába, ilyenkor már nagyon várom a kocsmá nyitását. Maguk meg a történetem folytatását, ugye? Magamtól jöttem el abból a házból, és nem akarok oda visszamenni. Mint ahogy válni se kívánok...

Nos, a tanfolyamon továbbra is jól szerepelgettem. Számomra az volt a legnagyobb meglepetés, hogy rajtam kívül csak négyen konyítottak valamint a traktorvezetéshez. Képzelnék, az egyik Beloruszon engem tettek meg a gyakorlati oktató segítőjének. Én, aki egy esztendővel azelőtt még azt sem tudtam, hogy eszik-e, vagy isszák a Beloruszokat, Zetorokat, tizenkét embert tanítottam meg a kezelésükre. Egyik oktatás után újra hívott a főagronómus. Illetlenség lett volna ismét visszautasítani...

* * *

Suta Kálmán illedelmesen végigjárta a főagronómusék lakását. »Szép, nagyon szép!« hajtogatta és bölcsen hallgatott arról, hogy a szobákat túl kicsinek találja, vagy hogy a festményért, amelyet állítólag tizenhatezer forintért vett az agronómus, ő aligha adott volna három fityinet is. A könyveket viszont őszintén megcsodálta, néhányat – színes kötésű régi regényeket – önkéntelenül végigsimogatott tekintetével. Böngészés közben pár olyan műre is ráakadt, amelyek már előtte sem voltak ismeretlenek, alig tudta tartóztatni magát, hogy örvendezve rájuk ne bökjön. Két könyvet elkért a főagronómustól, az egyik a téeszcsék általános szabályairól szólt, a másikat pedig egy közeli faluból elszármazott író, a Galgóczy Erzsé írta.

Hamar eltelt az este.

Beszélgettek, egy kis szárazsüteményt eszegettek, majd a főagronómusné finom, tejföllel hamvasított töltött káposztát tálalt.

– Ízlett? – érdeklődött a vacsora befejeztével az asszonyka.

– Bizony, még a feleségem sem főz különbet – hízelgett Suta Kálmán.

– Pedig ezt innét, a közeli étteremből hoztam. Nálunk már csak ilyen vendégeskedés járja. Tudja, én is dolgozok. Sokszor napi tíz órát. Könyvelek a gazdaságban. A vendéglőbe meg valószínű magát nem tudtuk volna átcipelni. De most ne tiltakozzon, láttam, jóízűen elfogyasztotta.

– Igaza van a nagyságos asszonynak! Higgye el nekem, hogy a maguk asztalán mégiscsak más íze volt, mint mikor a kocsmában az ember elé oda-

vágja a pincér. Az evésnek meg kell adni a módját. Én nem vagyok potrohos, de az ebédhez, ha csak tehetem, leülök. Másképpen fészkel akkor az étel a gyomorban. Hogyan köszönjem meg a szívességüket?

– Még alkalma lehet rá, Kálmán bácsi – szólalt meg a főagronómus. – Látja a fiamat, milyen vézna gyerek? Az orvos azt javasolta, küldjük szabad levegőre. De hova? Az én szüleim meghaltak, a feleségem szülei, rokonai Budapesten élnek? Itt a városban csak benzingőzt szívhat. Arra gondoltam, ha nem lenne nagyon terhükre, megkérném, hadd menjen el a fiú egy-két hétre, Tófalvára. Őszintén szólva, azt se bánnám, ha kedvet kapna a mezőgazdasághoz. Janika most végzett az első gimnáziumban, nem sokkal idősebb, mint a Katika. Valószínű, jól megférnének. Természetesen az étkezést és a szállást megfizetem. És ami a legfontosabb, maguknál jó kezekben lenne a gyerek. Megbeszelné a feleségével, Kálmán bácsi?

– Szükségtelen! – legyintett Suta Kálmán. – Péntek délre pakoljon össze a Janika, és eljöhet velem. Pénzzel meg ne sértegensenek engem, mérnök úr! Ahol három embernek jut étel, ott akad a negyediknek is, főként most, hogy én nem vagyok otthon. A Katikának is jól jön a társaság. A feleségem kimondotan örülni fog majd, mindig az volt a szíve vágya, hogy legyen egy fia. De az élet másként akarta.

* * *

„...Tudják, a Katika után, már nem igazán fiatalon terhes lett a feleségem, de szénavillázás közben elment tőle a baba. Nem tudtam, hogy a munka ártott-e meg neki, vagy már koros volt a gyerek kihordásához. Nem beszélünk róla, de mindkettőnknek hiányzott a fiúgyerek. Faluhelyen sem a vagyonsorsa vagy a név, hanem a sok munka miatt volt a fiúnak nagyobb becsülete. Előbb és többet tudott segíteni.

...Én a Katikát, míg meg nem bántott bennünket, jobban szerettem, mint az életemet...

Gyorsan belementem, hogy vendégül lássuk a Jani fiút. Nem vagyok túlságosan komázó típus, de a főagronómust kezdettől fogva a jó embereim közé soroltam. Talán emlékeznek még, elhelyezte az éjjeliőr unokáját, kombájnt is szerzett, szólt a tanfolyamról...Ha nem is nekem tette a szívességeket, nekem illet visszahálálni. Így diktálta a tisztesség. Később azután még urasab-

ban megfizetett. A fiúba ugyancsak kevés szorult az apja véréből. Olyan nyámnyila, se ereje, se mersze legényke volt. Én annyi idős koromban, mint ő, már kaszáltam, markot szedtem, bálókba jártam. Ez meg csak: »Köszönöm szépen. Kérem szépen. Kimehetek? Bejöhetek?« Az igazat megvallva, nem szeretem a túl jól nevelt férfigyerekeket. Mert, ha az ilyen egyszer nehéz körülmények közé kerül, oda, ahol senki se engedélyezi neki a pisilést, előfordulhat, hogy önállóság híján a nadrágjába ereszt. A Katikával viszont jól elváltak. Mindig a könyvekről, írókról társalogtak...”

* * *

Janika az első nap nehezen találta helyét az idegen házban. Megitta a vacsorára elérakott, frissen fejt tej egy részét, majd ült szótlanul, türelmesen várva, hogy Suta Kálmán is a végére érjen a délről maradt bablevesnek. De a kanál lassan forgott. Míg a házigazda jól leszopogatta a füstölt csülköt, a gyerekek egyre türelmetlenebbül vallatta az óráját. Egyszer csak nem bírta tovább és megkérdezte:

– Kálmán bácsinál mennyi az idő?

– Nyolc körül járhat – felelte apja helyett Katika, aki szintén befejezte már a vacsorázást.

– Nem nézzük meg a híradót? – kérdezte a fiú.

– Milyen híradót? – csodálkozott Suta Kálmán.

– A tévében.

Katika elnevette magát. Suta Kálmán azonban teljes komolysággal a fiú vállára tette a kezét:

– Itt nincs televízió, Janika! Rádió is csak tíz-tizenkét esztendeje. A téveszkultúrban van ugyan tévé, de oda meg mi nem járunk. Nem a Katikának való az a társaság, meg az a sok sületlenség sem, amit abban a dobozban összehordanak. Olvasni majd olvashatsz, amennyit akarsz! Addig meg gyere, megmutatom a teheneket.

A szombat gyorsan elszelelt. Vasárnap délelőtt Suta Kálmán éppen kukoricát morzsolt, amikor Börcsi Miska fordult be hozzájuk egy demizsonnal. Észrevette a göré oldalát támasztó gazdát, s odalépve, nagy hangon bejelentette:

– Köszönöm a tanácsot, Kálmán!

– Miféle tanácsot?

– Amit a Csigertől üzentél. Képzeld, mihelyt megmondtam az elnöknek, hogy csupán a közgyűlés jóváhagyásával fogadom el a kirúgást, azonnal viszsza-
szakozott. Azt állította: ő csak szóbeli figyelmeztetésre gondolt, és a Misál csinált a bolhából elefántot.

– Hát a komáddal, a Pusztai Horváthtal mi van? – kíváncsiskodott Suta Kálmán, miközben szorgalmasan forgatta a morzsolót. Börcsi Miska mellé-
guggolt a földre, és mérgelődve legyintett:

– Makacs, mint az öszvér. Nem akar visszajönni. Azt hajtogatja: velem is csak időlegesen békültek ki, előbb-
utóbb kirúgnak, mint a sicc. De én nem félek, most már tudom a varázsigét: *“Majd, ha a közgyűlés megszavazza!”*

– Vigyázz! – intette Suta Kálmán –, mert ez a varázsigé, vagy minek is mondtad, nem mindenható. A komád meg majdcsak rájön, hogy a forgácsta-
licskázásért kár naponta másfél órát buszozni. Beszélek majd vele is, mert ne-
ki szíve volt az állatokhoz.

Börcsi Miska a demizsont a górelábnál „feledve”, csakhamar elvonult.

A Jani gyereket egy nap alatt megszokták Sutáék. Kevés vizet zavart. Su-
ta Kálmán is csupán azért bosszankodott, mert a fiú miatt kiebrudalták a tá-
gas rekamiéről. A feleségével ismét a nyikorgóan árulkodó, régi ágyra szorult.

– Apjuk, figyelj már! – bökte oldalba Sutáné.

– Mondjad!

– Nagylány lett a Katika! Nem tudom, hogy csak a málnaszedési hajolga-
tástól-e, vagy már kor szerint is itt az ideje, de megjött a baja. Szegényem, na-
gyon bejédt, azt hitte, valami rossz dolog történt vele.

– Ejnye, ejnye, már igazán kioktathattad volna az ilyen női dolgokról –
elégedetlenkedett Suta Kálmán. – Semmit sem lehet rád bízni? Ilyesmit én
mégsem magyarázhatok neki. Remélem, azt már megmondtad, hogy a kará-
csonyfát nem a Jézuska, a gyereket pedig nem a gólya hozza. Hej, ha egy fi-
únk született volna, annak aligha lennének ilyen gondjai.

– Könnyen beszélsz. A férfit nem kell féltetni, ha bajt okoz a kertben, ve-
szi a kalapját és odébbáll.

– Éppen ezért kell a lánygyerekekre kétszeresen is ügyelni.

– Nekem se magyarázott semmit az anyám. Mégis tudtam vigyázni
magamra.

– Olyan voltál, mint a vadmacska – csípett bele a felesége combjába Suta
Kálmán. – Emlékszem, azt hitted, ha valaki megfogja a csöcsödet, attól már
megnő a hasad.

– Baj talán, hogy annyira takargattam magamat? Kire vártam én, ha nem
rád? – kérdezte szemrehányó hangon Sutáné.

– Jó, jó, ha nincs a háború, akkor előbb sorra kerülsz. Mi más időket él-
tünk. De azért te szakíts időt a lányodra!

* * *

„... Mondják meg, nem volt igazam? A magamfajta férfiember hogyan áll-
hatna oda a lányával ilyesféle dolgokról diskurálni. Nekem, mikor bálozni
kezdtem, félrevont az apám: *»Aztán vigyázz, hogy kinek a lányával kezdesz,
mert én senkivel se alkudozok miattad!«* Nem sokat törődtem az apai intelem-
mel, az igaz.

Gyorsan teltek a hetek, a hónapok. A tanfolyam félidején vizsgáztunk. A
második legjobb lettem a társulatban, pedig igen nehéz kérdést kaptam. Vala-
milyen ábrát kellett felrajzolnom a motorok égéséről. Úgy, ahogy most sem,
akkor sem értettem, mire való. De megjegyeztem. Első kocka kiindul, utána
hat kocka lejtősen felfele, egy kocka lefele, utána három kocka visszakanya-
rodás. Megjelöltem, hogy hol szív, hol sűrít, hol van az égéspont. El is fogad-
ta a mérnök, csak azon izgultam, hogy meg ne kérdezze, melyik vonalat mi-
ért így húztam. A fékekről és a rugókról már sokkal többet tudtam. Még azt
is elmondtam neki, hogy valamikor a régi csézákban farugót használtak. Ve-
zetésből, mármint a traktoréból, nem kellett vizsgáznom. Ötöst kaptam, mi-
vel én voltam az egyik gyakorlati oktató...

A gazdasági és politikai ismereteket nem osztályozták, de azért én odafi-
gyeltem...”

* * *

– Nem akarom az elvtársakat becsapni – jelentette ki Móra Demeter. – Már har-
madik órája a vezetésről beszélünk itt. A vezetéselmélet pedig hazánkban nem a me-
zőgazdaságban, de még az iparban is gyerekcipőben jár. A téeszek egyikében-mási-
kában szinte tragikus a helyzet, akárcsak a grófi időkben. Akkor a gróf parancsra szü-
letett, akár okos volt, akár hülye. Most meg néhány embert megválaszt a tagság, ak-

kor is, ha háromig sem tud számolni. De míg a gróf hülyén is gróf maradt élete végéig, és az ostobaságát legfeljebb a saját birtoka sínylette meg, addig a mai rossz vezető egy egész falut romlásba tud dönteni. Ezekre az alkalmatlan emberekre idejében fel kell figyelni, kivenni a kezükből a hatalmat és beleadni a borjúkötelet.

Hangos röhögés támadt, tudatta, hogy a tanfolyamosok egy része, ha mást nem is, de az utolsó élcet igaznak fogadja el.

– Nem nevelés ez, elvtársak – folytatta Móra. – Mert hogy kiből lesz jó vezető, azt nehéz előre eldönteni. Tengernyit írtak már össze erről, főként a külföldi lapokban. Egyik nagy nyugati újság, a Stern például a következő tulajdonságokat tartja elengedhetetlenek egy vezetőnél: szervezőképesség, jó megjelenés, értelmes beszéd, kellő hangerő, elegáns öltözék, megfelelő szaktudás, gépkocsi, villa, rendezett családi élet, tekintélytisztelet és tekintélybresztő képesség, valamint megbízhatóság. Látom, még maguk is mosolyognak rajta, pedig ezt ott kint halálosan komolyan veszik. Nálunk más a helyzet. Nem az elegáns öltözék, a luxuskocsi, a villa, a doxaóra alapján mérlegeljük a vezetőinket. De azt még egy téesz-brigádvezetőtől is meg szeretnénk kívánni, hogy ismerje a munkaterületét, országunk politikai helyzetét, gazdasági életünkön belül az ő munkahelyével szemben támasztott követelményeket. Mindezekon kívül a vezetésre egy kicsit születni is kell. Nem lehetnek jó vezetők a Bólogató Jánosok. De azok sem, akik mindent maguk akarnak csinálni. A jó főnök a felkészültségénél, képességénél fogva megérzi, mikor kell engedni, és mikor kell állhatatosnak lenni. Mint hallják, ez nem süteményrecept. Csak általánosságban lehet tanácsokat adni, a többit az adott munkahelyen kell felismerni, a környezet hangulatához, politikai és szakmai felkészültségéhez kell alakítani. Maguk is tudhatják, vannak, akiket kötéllal sem lehet irányítani, másoknak pedig elegendő egyszer megmutatni a helyes irányt, és sosem térnek le a jó útról. És lám, én sem lennék igazi jó vezető, mert nem fejezem be időre a monológomat.

Suta Kálmán jól összeszokott a Lajosokkal. Testmagasságánál, előmenetelénél, no és koránál fogva kiemelkedett közülük, és egynémely szokását felvette az egész társaság. Így az esti két pohárra hitelesített fröccsözést, a takarodó után, sötétben a csendes vetkőzést, az előadások megbeszélését. A Lajosok vacsora végén többnyire elillantak a szobából és nők után kujtorogtak.

– Te Sokorai, te vagy köztük a legidősebb. Nős ember létedre nem átalssz ezek után a telepi riherongyok után koslatni? – támadt fel egyszer az apai féltés Suta Kálmánban. – A tanulás persze alig-alig megy, lesülne a pofámról a bőr, ha úgy fogna az agyam, mint ennek a Jóeszűnek, és mégsem én lennék az első a regimentben.

– Maga se tanul éjjel-nappal, papa – vágott vissza Sokorai. – Ha ilyen fejlem lenne, mint magának, elő sem venném a füzetet. A nőkről pedig csak any-

nyit, hogy nem vagyok hozzáőve a feleségemhez. Én sem látom, mit csinál otthon, míg én itt túrom az anyaföldet.

– Azt hiszem, félreállna a szád, ha meghallanád, hogy kurafiak kergetik.

Sokorai legyintett az öreg kalapban termett bölcsességére és töltögetni kezdett az alig megürült poharakba. Jóeszű vette át a szót:

– Hiába tanulok könnyebben, mint maguk, és hiába van érettségim – fanyalgott. – Elméletből ötöst kaptam ugyan, de mit csináljak, ha a traktorszerelés nem megy. Az itteni repedtsarkú ribancok meg egyáltalán nem érdekelnek. Elmegyek a srácokkal, mert különben az egész este magát bámulhatnám, amint Kálmán bá' a könyveket bújja, és zsebre rakhatnám a szemrehányó tekintetét, amikor éppen mozdulni van kedvem. Bárcsak volna egy rádió!

– Ultizni tudtok-e? – érdeklődött Suta Kálmánból a vasárnapi kártyás.

– Tudni nem tudok, de szeretni szeretek – mosolygott Szalai, és tömpe ujjával a fülét húzogatta.

– No, akkor veszünk egy csomag kártyát, egy sakkot, és rögtön lesz mivel elütni a fölös időt.

– Beszélgethetnénk is – vélte Jóeszű –, mert mégiscsak furcsa, hogy itt vagyunk összezárva három hónapja, és mégis alig ismerjük egymást.

– Nos, akkor kezdjük – egyezett bele hirtelen támadt engedékenységgel Sokorai. – Én például kíváncsi lennék: miért van az, hogy három hónap alatt egyszer sem zuhanyozott velünk a Kálmán bácsi.

Suta Kálmán elvörösödött, mint akit cinóberrel mosdatnak. Nyelt párat pirnokodó zavarára, majd félszegen megjegyezte:

– De hiszen, én minden reggel borotválkozok, esténként pedig lábat, nyakat mosok.

Sokorai nevetése körberöpködté, mint hírt adó seregély, ha szőlőtáblára lelt.

– Értem én, papa! – mondta. – Hogyne érteném! Nem akar a magunkfajta taknyosok előtt pucérkodni. De én vagyok a zuhanyügyeletes, odaadom a kulcsot, megmutatom, hogyan kell beállítani a hideg és a meleg vizet, aztán lubickolhat a klóros esőben egyedül.

– Azt kérdezze meg tőle, miért vállalta el állandóra a zuhanyügyeleteséget? – dobott Suta Kálmán felé egy mentőkötelet Jóeszű.

– Mert több eszem van, mint nektek! – vagánykodott Sokorai. – Ha felszedek egy nőt, nem a réten döntöm le, remegve, hogy munka közben kullancs fészkel a bőröm alá, hanem beviszem a naponta takarított, fertőtlenített zuhanyozóba, és máris esőtől, hótól védve mehet az etyele-petyele. Egy üveg borért fél órára ti is megkaphatjátok a kulcsot.

– Azt lássam meg, hogy a fürdőbe viszitek a nőket! – talált magára Suta Kálmán. – Hideg ott a beton, mint a megveszekedés. Tudom én, hiszen nálunk is kö-

ves a konyha, mezítláb alig lehet rajta végiglopakodni. Még meghűlnek ezek az el-fajzott menyecskek. Ha már valamelyiketekre halaszthatatlanul ráérik a kangörccs, akkor inkább hozza ide a nőt. Legfeljebb elmegyek sétálgatni.

A Lajosok összenéztek. Jóeszű vékony, ideges arcán mosoly villant, de csak egy pillanatra, mert rögtön rá megint úgy bámult a világba, mint akinek elvitte a tyúk a zsíros kenyerét. Szalai bólogatva másnapos borostáját sercegette. Sokorai pedig, miután kifésülte három szál hajából a meglepetés okozta hullámot, lelkendezve megjegyezte:

- Én megmondtam, hogy belevaló az öreg. Ha nekem ilyen apám lenne...
- Akkor már rég vízbe svasztottalak volna – nyugtatta meg Suta Kálmán.

* * *

„...Tudják, mostanában gondolkoztam azon is, miképp lehet, hogy az én korombeliek többsége beérte egy nővel, legfeljebb kettővel, ha megözvegyült. Mi is bővérűek voltunk, de mégis másban virtuskodtunk, munkában, erőben.

Persze, régen is voltak nehéz emberek. Nem meséltem maguknak a front-ról, hisz annak alig van köze a mostani történetemhez. Szerencsére véget ért az a szörnyűség és látszólag béke lett. A háborúban az ember sok borzalmat lát, és ahogy a tiszték szokták mondani, a jó katona még a halott bajtársa hasáról is leeszi a túrós csuszát. De mikor azt hallottuk, hogy egyik társunk megerőszakolt a faluban egy tizenöt éves gyereklányt, az még a mi harcedzett gyomrunknak is sok volt. Nem jött haza a fiú. A legközelebbi támadáskor őt küldtük ki felderítőbe, tizenkét golyó lyukasztotta át. Azóta még inkább tartom, hogy a férfiember legyen önmérsékelt. Tülekedtek körülöttem is a nők, főképp régebben. De mindig a jóllakott férj szemével néztem őket. Ha az ember egy kicsit is szereti a feleségét, könnyen hozzászokik az egy meleghez. Így gondoltam én. Bár a féltékenység néha minket is megérintett...”

* * *

Suta Kálmán álmosan kókadozott a szobában, a tanulnivalóval végzett, olvasáshoz, járkáláshoz pedig hiányzott a kedve. Megfeküdt az ágyat csak úgy ruhástul, és várta, hogy kezdődjék a délutáni gyakorlat.

– Nicsak! Itt van az apád! – hallotta. Összerezzen a váratlan, ismerős hangra. Felesége és Katika álltak az ajtóban. Volt öröm. Sutáné gyorsan kirakta a hazait, Suta Kálmán magába tömött egy arasznyi kolbászt, egy karéj kenyeret, hörpintett rá az ott-honi tőkén termett borból, s ízlelgette felesége elégedett pillantásait. Közben beszélgettek, Sutáné elmondta, hogy Jancsikát hozta vissza, mert indul az iskola, és addig még tanulni is akar valamennyit a fiú. Lelkendezve mesélte, hogy a főagronómus felesége mennyire megtraktálta minden jóval. Felvágottal, minyonnal, sajttal. Közben Sokorai is megérkezett, és rossz szokásához híven kitérte a szekrénye ajtaját.

- Oda meg mit aggatott? – kérdezte tőle Sutáné.
- A szoba faliújságja ez – válaszolta nevetve Sokorai.
- Hadd nézzem már! – kérte az asszony, majd egy pillantás után istenkedve elfordult.
- Jaj, Jézusmária, milyen ocsmány nőszemélyek, meztelen perszónák. Gondolom, élőben is akad belőlük egy-kettő.
- Hát – vont a vállát sokat sejtetően Sokorai. – Akad. Főként Kálmán bácsit kerülgetik, hiszen tetszik ismerni a nótát: „Egy tisztos öszes halánték a nő számára ajándék!”

Sutáné kérdő tekintete térdre kényszerítette a férjéből feltörő nevetést. Hirtelen otthonszaga lett a legényszállásnak, és Sokorai és a többiek távozása után is ott ücsörgött közöttük az „engem aztán nem érdekel” beszéd.

- Katika, aki kis ideig Szalaival tárgyalt, nem tudva a hallgatás okát, megjegyezte:
- Apuka, miért nem biztatgatja meg ezt a Lajost, hogy olvasson egy kicsit? Akármilyen könyvről kérdezem, egyre csak azt hajtogatja, nem ismeri.
- Minek fárasztaná magát vele, neki van a legügyesebb keze az egész kompániában – tudatta Suta Kálmán.

– De beszélni nem tud – nyilatkoztatta ki Katika. – Jancsival óráig elbeszélgettünk egy könyvről. Sőt, még olyant is játszottunk, hogy kitaláltuk a regény folytatását.

– Nem csak könyvekről lehet beszélgetni, a barátnőid se olvasnak, mégis szót értesz velük – torkolta le Suta Kálmán.

- Már a Kurcsics Ilussal sem vagyok jóban, mert a Jancsi szerint közönséges, és mindig a fiúkon jár az esze.
- Ha olyan, akkor jobb is, hogy nem barátkozol vele.
- Az apád aztán megmondhatná, hogy milyenek a szemérmetlen nők – vélte Sutáné, és szavai még sokáig ott köröztek a férfiszagtot átítatott szobában.

* * *

„...Tudják, mindenki elképzei a maga országát. Sokszor változott az én világom is. Legénykoromban jó módú paraszt akartam lenni, hogy majd egyszer kiülhessek a tornác alá, s onnét nézzem, hogyan dolgoznak a béresek. Azután a háborúban, látják, már megint előbukkant, csak arra vágytam, hogy éljek, egyszer hazakerüljek, s ne kelljen lövésektől, ellenségtől, álnok aknáktól, áruló bajtársaktól félnem. Negyvenöt után azt csaholták, jobb lesz a sorunk. Hittem is, nem is. Akinek egyszer kocsikereke tört, az mindig fél a döccenőtől. Ám azt nem értettem meg, miért kapott ingyen földet a semmirekellő, világéletében dologtalan Bóna Lajos. Nem is volt az övé csak egy évig. Én meg gürcöltem, tehénért, földért, kocsióért, mindenért meg kellett dolgozni. Ötvenhatban én is el-elnéztem a nyugati út felé: mikor sorjáznak fel minket védeni az amerikaiak. Nem ők jöttek, hanem az oroszok...

Azután rám szakadt a téeszcsé, a megbízatással együtt. Új jármot akasztottak a nyakamba. Már nem csak magamért feleltem. Néha arról álmodtam, hogy megcsináljuk a környék legszebb, legjobb téeszét, mi fizetjük a legtöbbet, és elégedettek lesznek az emberek. Ha tehettem, régen is meghallgattam a rádióban a híreket. Háború itt, háború amott, csépele a zsidó az arabot, gyilkolja a fehér a feketét, a sárga a fehéret. Bombák, beszédek... A tanfolyamon az én ízlésemnek sok volt a politika. De végigültem az órákat. Ha nagyon nem tetsző dolgokat beszéltek, akkor másra figyeltem, a madarakra, a kinti életre...

De hagyjuk már a tanfolyamot, csak számomra volt ez nagy dolog. Egy szó, mint száz, elrepült az utolsó két hónap is. Jó eredménnyel vizsgáztam és megkaptam a mezőgazdasági gépszerező és a gépészvezető oklevelet. Adtak egy másik írást is, miszerint a jó tanulmányi eredményemet figyelembe véve javasolják, hogy a téeszben az átlagnál magasabb fizetésemelést adjanak. Meg se mutattam a Koloncsár Imrének, még azt hitte volna, hogy kikönyörögtem magamnak...

Az 1967-es esztendőben...

...De erről, azt hiszem, már csak holnap beszélnek maguknak. Megértik, ugye? Még hátravannak a fröccseim. Még hátravan száztízvalahány napom. Azt mondja az orvos, igazán nagy fájdalmaim csak esetleg az utolsó időkben lesznek. Hízik a májam, aztán felrobban. Akkor hát, a viszontlátásra! Remélem, nem unták halálra magukat, én jól szórakoztam, s az idő is jobban telt, mint más napokon...”

HARMADIK RÉSZ

„...Tegnap ocsmány kártyáim jártak. A parti elején elbuktam egy ultit, máig sem értem, hogyan. Számoltam az adukat, és mégis megmaradt az utolsó ütésnél egy piros nyolcása a Koloncsár Jósának. Ezen azután annyira felpaprikázódtam, hogy egész este verdestem, mint a gutaütött vércse. Nem a pénz miatt, hiszen csak húszfilléres alapon játszunk. Ha nagyon rosszul megy a lap, akkor se veszítek többet három-négy kisfröccs áránál. Az meg bőven befér az e világi költségvetésembe. Inkább a vereség bosszantott. Azt mindig nehezen tudtam elviselni.

...De maguk nem az ulti miatt vannak itt. Azt akarom, hogy ország-világ megismerje a Suta Kálmán tragédiáját, hogy leégjen a bőr a feleségem po-fájáról, hogy egypár napig zavartan nézzenek majd a faluban egymásra az emberek. Szeretném, ha néhányan rájönnének: mindenki életében nagyon közel áll egymáshoz a fészker és a palota...

A tanfolyam után két karácsony között otthon töltöttem, de január másodikán már jelentkeztem munkára...”

* * *

Koloncsár Imre kitekintett az új íróasztal mögül. Hangjában meglepetés, kedvtelenség keveredett:

– Gyorsan eltelt az a hat hónap!

Suta Kálmán azonnal vette a szót:

– Gyanítom, azt se bálnád, ha végleg ott tartottak volna.

– Tegyük félre a haragot, Kálmán bátyám! – indítványozta a Koloncsár. – Van egy kis meglepetésem a számodra. Az idén veszünk még két kombájnt. Újat. A gépállomásról is kaptunk traktorokat. A szerelő, a Dolfink, a Hofferes Dezső, a Csóti Horváth fia, a Budai Jancsi, a Varga Laci és a Varga Vili, a Vörös Jenő, a Sós Kálmán, és a Bagó Antal teszik majd ki a gépes brigádodat, és igény szerint kellenek új emberek is. Ezenkívül, szeretném, ha átvinnéd a tizenégy fogatost is! Az összes „lóerő” legyen egy kézben. Hehehe! No és a meglepetés... vásároltunk egy használt teherautót. Az Oláh Zoli vezeti, az is a te irányításod alá tartozik.

– Akkor talán mehetnék is összeszedni a társaságot – vélte Suta Kálmán.
– Baleseti oktatással kezdünk, ezt megfogadtatták velem a tanfolyamon.

Az ajtókilincs nyikordulásával együtt érte utol a Koloncsár Imre hangja.

– Mindössze még annyit: tudom jól, ki okosította fel a Börcsi Miskát.

– Ejha. No és kicsoda? – tekintett vissza.

Az elnök azonban magába zárta a tudományát. Mint akinek temérdek dolga van, a papírjai közé fúrta magát.

Suta Kálmán kedvetlenül szelte át az udvart. Alighogy visszatért, máris megpattant, szerteszt gurult a nyugalma. Mintha idegen táborba, ellenségek közé érkezett volna.

Még a felesége sem hagyta békén. Őt a féltékenység kezdte ki. Jó két napig rágta Suta Kálmán fülét, borzolta az idegeit:

– Csinos lányok, asszonyok lehettek ott a tanfolyam környékén. Sokáig tartott a búcsúzás, azért csak szent karácsony napján hozott haza a jódolgod – fújta haraggal Sutáné.

Suta Kálmán frissítő vizet fröcskölt a lavórból az arcára, s prüszkölve a hideg simogatástól, mogorván morogta:

– Elmondtam! Hat órákor bocsátottak el bennünket. Ezeknek a szentes-te nem ünnep, sőt az is lehet, hogy éppen az miatt húzták el a záró beszélgetést. Az egész társaság együtt maradt. Megünnepeltük a sikeres vizsgát, a fő-agronómus is ott volt, megkérdezheted, utána még a Lajosokkal kint a pusztán megittunk egy-két pohárral. Tíz óra után viszont már buszom sem lett volna. Másnap a legkorábbi járással jöttem.

– Nem érdekelt téged, hogy mi szentes-te éjfélig vártunk a Katikával. Akárhány mendikáló nyitotta a kaput, mindre azt hittük, reméltük, hogy te érkezel! Te meg züllöttél valahol...

Suta Kálmán savanyú képet vágott. Jó erősen megdörzsölte az arcát, hátha a törülköző leviszi róla a keserűséget. De a pirosodó csikok csak még jobban kiemelték a ráncait. Abba is hagyta a mentségek keresését.

– A lelkem engem is haza kívánt. De te is megérthetnéd: nem húzhattam ki magam a társaságból.

Sutáné a konyha alacsony mennyezetére emelte a szemét. Kezét mellé szorította, s ez nála általában a sópánkodás, a jajveszékélés, a kiapadhatatlan szemrehányások kezdetét jelentette.

– Neked azok a tejelepszájú kamaszok fontosabbak voltak, mint mi!? Értem én. Nem tartóztatlak, visszamehetsz hozzájuk! Persze, tetszett neked az a szégyentelen kölyökhad. Meztelen nőket aggattatok a szekrény falára. El

tudom képzelni, hogy másról se folyt a szó egész idő alatt, csak azokról a szemérmetlen cédákról. Karácsonyra veszek neki egy jégersót, arra meg azt mondja: tegyem el, nem kell. Félsz talán, mert észreveszik a kisasszonyok vagy az itteni cafkák, hogy már hosszú gatyába bugyolálsz a fázós lábaidat? Attól tartasz: kiröhögnek vetkőzés közben?

– Sajnálom, hogy vénségedre elment az eszed – mondta Suta Kálmán.

Felesége könnyei, akárcsak az egész nap készülődő nyári zivatar, hihetetlen bőséggel potyogtak a konyha kövére.

– Még hogy vénségemre? – sipította az asszony. – Ezt kellett megérem! Megbánod te még ezt, Suta Kálmán! Megbosszulom rajtad ezt a komiszaságot!

– Ne fenyegetőzz! Túl öreg vagy te már a bosszúálláshoz. Mint ahogy én is ahhoz, amiket rólam handabandázol.

* * *

„... Vannak bűnök, amelyekért vezekelni kell. Én is hallgattam a feleségem mondókáját napokig. Néha más irányba kacskaringózott, de a végére mindig ugyanaz volt a nóta. Ám húszegynéhány év házasság után már megszokja az ember a másik bogarait. Nem vitatkoztam, mert a magam vétkéhez még azt is hozzá kellett kalkulálnom, hogy már megszállta az asszonyt a természet bolondériája. Rájött a változókor. Reméltem, egy idő után elmúlik a mániája, lecsillapodik és akkor, hogy összezsomózza a sok elszakított szálat, megértőbb, kedvesebb lesz, mint azelőtt. Akkoriban még mindig könnyen megbékéltünk...

A falu az éves zárszámadásra készülődött. Az utca csendje, és az, hogy a kocsmában apró-cseprő ügyekről folyt a szó, azt mutatta, többet oszt a közös, mint az előző években. Ha a tagság elégedett, a szája is összebb nő. Szószaporítás nélkül így sem múlhatott el a parasztünnep, mert egyszer ott voltak a hivatásos kereplők: az elnök, a kiküldöttek, a bizottságok fejei, akiknek minden gyűlésre kiporciózottatott a szónoklat. Másodszer a tagság között is mindig akadtak olyan dumamatyik, akik ezekre az összeröffenésekre gyűjtögetik magukban az elégedetlenséget...”

Koloncsár Imre, a beszéde után beállt hirtelen csendet a tagság egyetértésének tudta be. Így azután nyugodt lélekkel biztatta a társaságot:

– Tessék, tagtársak! Ha van valakinek mondandója, szívesen meghallgatjuk! Nemcsak szidni, dicsérni is lehet!

A második, harmadik, negyedik sorban szinte végig asszonyok ültek. Enyhe tavaszi szellő susogása indult el közöttük, biztató pillantások, széknycorgásba vesző szavak, majd később követelődző ujjak röpködtek az egyik menyecske felé. Kovács Lajosné jó két percig tűrte a néma nógatást, zsebkezdőjét gyűrögetve rágta, rágta közlendőjét, majd mikor már úgy érezte, hogy nem akadnak torkán az első szavak, felugrott.

– Dicséretet aligha érdemel ez a vezetőség. Azt kárálja az elnök (neki könnyű onnét a magasból dirigálni), hogy mi asszonyok szabotáltuk a málna- és a krump-liszedést, és ezért fejenként húsz-húsz egységet levontak tőlünk. Most megkérdezem: miért? Egészen eddig nem volt baj a munkánkkal, együtt zsákkoltunk a férfiakkal. Mentünk, ha kellett ganét teríteni, gyűjteni. Még azt sem hánytorgattuk fel, hogy sokszor kevesebb egységet kaptunk, mint a pasasok. A Koloncsár Imre elnök kitalálta nekünk az igazi asszonymunkát: a málnát. Nem mintha fel kellett volna ezt találni, hiszen sok kertbe telepítettek már korábban belőle tévesznyomor-pótlásnak. Én most, itt megmondom: kilónként egy ötvenért nem állok oda málnát szedni! Nekem is van kétszáz öl a kertben, jól tudom, mennyi rajta a haszon. Annál sokkal több, hogy másfél forinttal kellene kiszűrni a szemünket. Tudom, erre az a válasz, hogy ami megmarad, az a közösség pénzét gyarapítja. Azokét a férfiakét, akik most úgy képzelik, elégedettek lehetnek, mert valamennyivel többet fizet az egység, mint tavaly. De éntőlem senki ne merjen önkényesen húsz egységet levonni! Vegyék egyszer és mindenkorra tudomásul, nálunk nincs nyolcórás munkaidő, mint az uraméknál a gyárban. Ellógtunk a málna-, a krump-liszedésről? Lehet. Be-pótoltuk máskor. Például kukoricaszedéskor, mikor az egész faluban alig akadt rá-érő férfi, és a csőtörő után is nekünk kellett lerakni a traktorokat. Távol maradtunk a málnaszüretéről? Nem jókedvünkben, hanem, mert az otthoni munkát is el kellett valakinek végezni, hogy legyen egy kis bevétele a családnak a háztájiból. Nyissák csak ki a rádiót! Állandóan a városi úriasszonyokról papol, arról, hogy szegényeknek nem elég a gyárban küszködni, második műszaknak még ott a család... De kérdezem én, mi hány műszakot tartunk? Itt vagyok én példának! Reggel négykor együtt kelek az urammal. Ő készülődik a gyárba, én meg loholok ellátni az állato-kat. Utána összeütöm a reggelit a gyerekeknek, elkészítem az apróságokat az iskolába, és hét órakor már zavarom őket újukra, hogy fél nyolckor elindulhassak én is valahova, a világ másik végére, ahol éppen kapálni kell. Délben, jó fáradtan, felpat-tanok a biciklire, és uzgyi haza. Át se öltözök, csak dobok az aprójószágoknak, fel-teszem a gyerekeknek melegedni az ebédet. Az ebédet, amit mindig előző este főzők

meg. Utána irány vissza a földre, mert este ötig, hatig még sokat lehet kapálni. És mindemellett foglalkozni kell a lurkókkal, az urunkkal, mosni a családra, lakást ta-ka-ritani, művelni a háztájit. Kiszámította már egyszer valaki, hogy hány műszak ez? Ugye nem?! Ki törődik a magunkfajttákkal? Senki! Örüljön az elnök, hogy egyálta-lán kijárunk a téeszbe. Mivel szabotálással vádoltak bennünket, most bejelentem: azért nem mentem málnát szedni, mert lázasan feküdt a kisebbik fiam. És minden asszonymnak beteg volt valakije, vagy éppen saját maga. Csak úgy vonassák le az egységeinket, ha be tudják bizonyítani az ellenkezőjét! Amíg az Isten nem vitte fel ennyire a dolgot, addig a te feleséged is kijárt dolgozni, Koloncsár Imre! Most a mi verejtékünkön már keresel annyit, hogy neki ne kelljen a napon megfőni. De mi emlékszünk ám még arra, hogy brigádvezető korodban te is együtt éreztél az asszo-nyokkal. Amikor a feleséged a fájós derekával az ágyat nyomta, akkor még közös volt a panasz, ugye? Kíváncsi lennék arra is, hogy a te asszonyod milyen büntetést kap? Hiszen ő is téesz-tag, és már két éve nem vett kapát a kezébe. Málnát, krump-lit szedni se láttam. No, csak ennyit akartam mondani.

Elismerő morajlás futott végig a termen. Legjobban a férfiak csodálkoz-tak, mert megszokták már, hogy a nők csak munka közben zsinatolnak, gyű-lésen nem nyitják ki a szájukat. Kovácsné még be sem gyűjthette az összes gratulációt, amikor felpattant Virág Mariska, egy gurulós, piros arcú öreg-lány, aki vénlegény bátyjával együtt harminc hold földet adott be a közösbe.

– Csak még annyit – sivitotta Virág Mariska – a Kovácsné ötvennégy nő nevében beszélt. Mi asszonyok kijelentjük, egy forint ötven fillérért az idén sem fogunk málnát szedni.

– Te nem is vagy assz... asszony – kottyantotta közbe Börcsi Miska a pálinkától már akadozó hangon.

– Csönd legyen te szeszakázán! Most én tettem le a garast! Kérem a ve-zetőséget, hogy az egységünk levonását az egész tagsággal szavaztassa meg! Ötvennégy ellenszavazat már van.

Koloncsár Imre tanácstalanul hajolt a megyei kiküldött felé. Pusmogás indult a vezetői asztalnál, majd kis idő múltán Balogh Mátyás kéredzkedett szólásra:

– Akkor döntsünk, tagtársak! Ki szavaz az ellen, hogy az asszonyokat munkaegység-elvonásban részesítjük?... Megállapítom, hogy mindenki... izé... magamat is beleszámítva.

* * *

„...Rám csendesebb napok következtek. A hatvanhetes esztendő elejéről alig emlékszem valami érdeemes dologra. A tél a javítások időszaka volt. Tudják, nagyon fontos, hogy ne a legnagyobb munkaidőben derüljön ki: öreg az ékszíj, kopott a fogaskerék...

A színben nem férték el a traktorok, ezért esőben, hóban, kánikulában, hidegben kint szentségeltünk, kínlódtunk az udvaron. Végül a Koloncsár Imre ajánlotta fel a pajtáját. Fűteni azt sem lehetett, de legalább nem ért bennünket annyira a szél. Ámbátor akkortájt a széllel is jóban voltam.

...Mostanság félek tőle, naphosszat itt vár rám a bódében, készítgeti a késeit, próbálgatja a szavát. Nagyon közeli ismeretségbe kerültem én szellővel és orkánnal, fuvallattal és tornádóval. Ők az én minden titkoma tudói, mert éjjelenként, amikor már elnyom az álom, a szélfiak valamelyike még az agyamat is átkutatja...

Régebben megmosolyogtam én még a leghidegebb telet is. Volt egy esztrigángalléros kabátom, egy meleg kucsmám, vettem egy jó pufajkát, s ennyi gönc untig elégnék bizonyult még a legnagyobb hidegben is...

Igen, a téli javításoknál tartottam. Emlékszem, egy idő után a szerelő fellázadt. Ha jól meggondolom, igaza is volt, mivel az összes traktor javítása egyedül rá maradt. A többiek leszálltak a gépről, s hogy esetleg valami baja lehet a járgányuknak, rendszeren tisztítani, gondosan karbantartani is kellene, azzal már nem törődtek. A szerelő egyik kitérése után intézkedtem, hogy minden traktoros legyen jelen és segítkezzen a saját gépe javításánál. Így volt némi remény arra, hogy a gépek egy kicsit belülről is megismerkednek majd a masinákkal. Pár napig jártak is rendszeren, ám egyszer csak a Koloncsár Adolf bement az unalmast. Üzent az egyik gyerekkel, hogy ő napi másfél egységért nem kap reumát. Erre azután nagy káromkodások közepette a többiek is hazamentek. Amikorra én kértem, már csak a szerelő bütykölgetett egyedül, ő panaszkolta el, hogy mi is történt...”

* * *

Suta Kálmán, hogy valami jó is történjen a szétszedett masinával, beállt segízőnek. Kért egy munkáskabátot, felkötötte a hegesztésnél használt bőrkötényt. Majd meggebedtek, annyit erőlködtek, mire a csigával a kombájn motorját ketten a helyére passzították. A szerelő, kifújva magát, mintha mi sem történt volna, az ékszíjakat állította, s közben hamis hangon egy dalt dúdolgatott.

– Szólni kellene a Koloncsár Imrének, mert ez így mégsem járja – jegyezte meg Suta Kálmán, aki mérgeződve egy rongydarabba törölgette olajos tenyerét.

– Ha akar, intézkedjen! Itthon van az elnök – biztatgatta világunt pófával a szerelő.

– Még hogy én? – csodálkozott Suta Kálmán.

– Hát ki?

– Például maga.

– Abból ugyan nem eszik. Ki itt a főnök? Majd akinek a hasa fáj, az kiabál.

– A fene a jó dolgát! – fakadt ki Suta Kálmán. – Magát semmi sem érdeklí ebben a téeszcsében? Nekem talán kötelességem egész nap itt silbakolni? Most is csak a saját jószántamból segítettem. Arra azért nagyon kíváncsi lennék, hogy a pénzen kívül mitől dobban meg még a maga szíve?

– Hogy mitől? Például a gépektől – vágott vissza a szerelő. – Azok rám vannak bízva. Eltapogatok én itt egyedül is, csak hogy nem lesz kész a kombájn. De az, hogy terem-e a málna, tejelnek-e a tehének, dolgoznak-e a többiek engem teljesen hidegen hagy. Nem hoztam én mást ebbe a téeszbe, csak magamat és egy szerszámosládát. Ha el kell mennem, könnyen felpakolok.

Suta Kálmán magában elismerte, a szerelőnek igaza van. Tudta, hogy tanfolyam ide, tanfolyam oda, ő teljesen másként nézi a téeszt. Látja benne az elvesztett húsz hold földjét, a behajtott állatait, a sok fölborzolt napját, ezernyi vesződését. Úgy volt a közössel, mint otthon a házassággal. Minden együtt töltött nap újabb kötöttségeket hozott, egyre nehezebb lett a válás. Belátta, a munkamegtagadást is neki kell elrendezni. A rongyot a sarokba lökte, és magában füstölögve otthagya a szerelőt. Kilépett a hidegre, s törte a fejét: mit tegyen. Ha megbünteti a Koloncsár Adolfot, az elnök ismét azt véli, hogy elene, a familiája ellen lázad. Már csak bent a téeszirodán ötlött eszébe a megoldás. Egyszer a tanfolyamon a Móka azt fejtegette: ha valaki egy csoportot, brigádot, szövetkezetet érintő dologban dönt, meg kell hallgatnia a közösség tagjait is. Ez a demokrácia. Így a legkisebb a baklövés veszélye. Suta Kálmán az adminisztrátornál hagyott egy üzenetet, hogy másnap gyűlés lesz náluk, kint a pajtában, amire elvárják az elnököt is. Ezután körbejárta a traktorosokat, a sofőrt s nekik is bezengte a hírt. A fogatosokat nem riasztotta, hiszen ők külön kasztot alkottak a brigádban. Nekik természetes volt, hogy a lovat meg kell etetni, le kell vakarni, ha baja van, állatorvost kell hívni, és ha szükséges annak is segíteni kell.

Suta Kálmánnak nem a saját igaza, hanem a Koloncsárok miatt főtt a feje. Éjjel, az ébrenlét nyúlós perceiben alaposan meghányta-vetette,

miképp és mit szóljon. Reggel nyolckor már mindenki ott toporgott a Koloncsár Imre udvarán.

– Ne itt dideregjünk a pajtában, bemehetünk a házba is! – invitálta őket az elnök.

Bent az előszobában elhelyezkedtek a székeken, felhajtottak egy kupica pálinkát, s Suta Kálmán a kíváncsiságot, félelmet híresztelő tekintetek között rákezdte:

– Emberek, azért csődítettem össze magukat, hogy nyilvánosság előtt hallhassuk mindannyiuk véleményét, úgy a javításban való közös helytállásról, mint egyéb gépes dolgokról.

– Nekem tényleg van mondanivalóm – szólalt meg Koloncsár István Adolf. – Vegyétek tudomásul, ha az öcsém fejébe bele is fészkelte magát a spórolás, én akkor sem fogok napi egy, másfél egységért itt a szerelő mellett rostokolni, jéghideg vasakat fogdosni!

– És te, miért mentél haza? – fordult Suta Kálmán Varga Vilihez.

– Amiért a többiek! Ha a Koloncsár Dolfinak nem kötelező ez a munka, akkor nem lehet az másoknak sem. Különben is, mielőtt idejöttem a téeszbe, normális körülmények között dolgoztam. Meleg helyen, rendes társaságban. Tisztában vagyok azzal, hogy ősszel, tavasszal, amikor sok a munkám, kétszer annyit megkeresek, mint a gyárban. De azért a pénz se minden. Legalább egy műhelyt, egy klozetot építhetnének. Az elnök bátyja maga is kimondta, hogy ilyen lehetetlen viszonyok között egy egységért bolondság gürcölni.

A többiek bólogattak, az orruk alá mormogtak. Koloncsár Imre kívárta, míg mindenkiből kifogy a szó, s akkor jegyezte meg fojtott hangon:

– Ha jól értettem a szavaitokból, a bátyám tagadta meg először a munkát. Írd fel magadnak, Dolfi! Ebben az évben nem végezhetsz egyetlen maszék fuvart sem! Ezen kívül büntetésből levonatok tőled negyven egységet.

Koloncsár Adolf élvezve a rokoni ház oltalmát, mérgesen rúgta ki maga alól a széket.

– Így is beszélhetünk! Szarok rád, öcskös! Vedd tudomásul, holnap kilépek a téeszedből!

– Csak azért nem töröllek képen itt nyilvánosan – ugrott fel kakaskodva az elnök is –, mert a család dolgai nem tartoznak a falu elé. A kilépésedet ezennel elfogadom! Nem szeretnék még egyszer a téesz környékén látni! A következő közgyűlésen majd bejelentjük, hogy kiléptél, és aki képtelen megjegyezni, hogy a téesz nem fejtőstehén, az mind odébbállhat.

Gyorsan szétszéledt a társaság. A legelőször elviharzó Koloncsár Adolf a kiskapuban megvárta Suta Kálmánt.

– Hallottál már ilyent, Kálmán? Az még hagyján, hogy le akart vonatni tőlem negyven egységet, de volt pofája kijelenteni, hogy egész esztendőben nem lehet maszék fuvarom – panaszkodott.

A brigadéros nem mondott se bűt, se bāt, ahhoz volt a legkevesebb kedve, hogy a Koloncsárok dolgába ártsa magát.

* * *

„...Tudják, a testvérek közötti harag, civódás még annál is rosszabb, mint ha az ember a feleségével perlekedik. Hiszen asszonyt lehet találni újat, de a testvér az testvér marad.

...Én már fehérszemélyt se keresek. Esetleg egy gondozó, ápolónőt az utolsó hetekre. Persze nagy kérdés, hogy ő is hol istápolhatna. Hiszen, ha még ebből a bódéból is kiraknak, lehet, hogy egy árokpárt lesz az otthonom.

De majd az Isten megsegít. Vasárnap délelőttönként, mikor elmegyek misére, mindig elmondok egy imádságot magamért. Nem azért, hogy gyógyuljak meg, ilyen csodák nincsenek, s nem is akarom ezzel nehezíteni az Úr temérdek dolgát. Mindössze amiatt fohászok, hogy utolsó napjaimban legyen valamilyen fedél a fejem felett, és a fájdalom ne fosszon meg minden emberi méltóságtól.

Segítőim persze akadnának. Falubeli özvegyasszonyok csak azért, hogy a gőgös feleségemet kissé megalázzák. Gondoznának a kocsmárosék is. Ők néhány forintért még a tehénszart is simára gereblyéznék. Persze miután nem az övé a vendéglő, nem is kocsmáros ez igazán, hanem csak csapos. Mind-egy, hozzám, ha pénzért is, de rendesek. Végző megoldásnak persze ott a kórház, csakhogy egyetlen porcikám se kívánja. Nem érnek rá ott a halódókkal törődni. Míg bent feküdtem, vagy nyolc szobatársamat vitték el lábbal előre. Jajgatásuk, fogcsikorgatásuk még mindig itt hangzik a fülemben...

Talán, ha a Kőműves János, az osztályvezető meghallaná, mi történik mostanság velem, ő is mellém állna egy telefon erejéig. Vele sokáig megmaradt a jó kapcsolat. Csakhogy ő most valahol Kubában tanítja legelőgazdálkodásra a benszülötteket...”

* * *

Suta Kálmán a szín alatt éppen a nemrégiben vásárolt Panni robogót tisztogatta, amikor hívta a felesége:

– Gyere be, apjuk! Nem találsz ki, kik vannak itt.

Suta Kálmán nem is koptatta az eszét. Tisztában volt azzal, ha bajhozók érkeztek volna hozzájuk, azt megérezné a felesége hangján. Mégis meglepődött, amikor a főagronómusékat találta a belső szobában.

– Már megint mi vagyunk, Kálmán bácsi – szabadkozott Kőműves János az állami gazdaság főagronómusa. – Nem ismert rá a kocsinkra, ugye? Kicséréltük. De maga az ígérete ellenére se jött el hozzánk a feleségével meg a lányával, pedig már jó fél éve hívtuk.

– Sok a dolgom – legyintett Suta Kálmán.

– Munkánk nekünk is akad, de a fiú nem hagyott békémet, beszélgetni akart a Katikával.

Suta Kálmán belátott a szavak rejteke mögé. Szemügyre vette a Janikát, aki mintha emberesedett volna egy kicsit, mióta nem látta.

– Akár itt is maradhatnál, Jancsi – állt elő a javaslattal.

A fiú hálásan beleegyezett.

– Szívesen, ha a Margit néni is megengedi.

– Legalább lesz egy kis társasága a Katikának. Itt a faluban úgyis nehezen talál magának barátot – törleszkedett Sutáné.

– Ne mondjon ilyet, anyuka. Igenis vannak barátnőim – tiltakozott a kislány –, csak velük nem a könyvekről beszélgetek, mint a Janival.

– A térszben hogy s mint mennek a dolgok? – váltott témát a főagronómus, látva, hogy Suta Kálmánt zavarja az asszony-, gyerekbeszéd.

– Annyiszor költötték halálhírét: most már lehet, hogy megmarad. Éppen tegnap állított meg az egyik ember, tudod anyjuk, a Bede Kovács, hogy a fia szerint jönnek az amerikaiak, és megszüntetik a közösködést. Szerinte az Alföldön már szét is ugrott néhány téesz.

– Úgy látszik, az a bácsika elmaradt egy brosúrával, hiszen egyre gyakrabban azt hallani, hogy az USA-ban is összeállnak a kisebb farmerek, mert önmagukban nincs erejük gépesíteni – magyarázta a főagronómus. – Csak a nagyobb gazdaság lehet a jövő útja. Maga jó lóra tett, Kálmán bácsi! Vegyszerek, gépek, ezek veszik át a hatalmat a mezőgazdaságban is.

– Olvastam az egyik újságban – bólintott Suta Kálmán –, hogy lesz idő, amikor vegyészek állítják majd elő az ember összes ételét. Én nem bánom. Egye, aki akarja! De nekem csak jobban ízlik a paradicsomos káposzta, mint a hústabletta.

– Azért egy fröccsel az is lecsúszna – évődött a főagronómusné.

– Napi két-három deci bor maga az egészség. Ezt még az öregapámtól tanultam, aki ismerte a borok lelkét – emelte fel oktatólag az ujját Suta Kálmán. – A Gyuki Mária néni százhat esztendőtt él meg Isten segédelmével, de még a halála napján is ott állt az almáriumon a fröccsös pohár. Amikor az öregasszony kilencvenkilenc éves volt... Ejnye, no, menjetek már ki gyerekek, a Janika még nem is látta a kisborjút!

Katika és Jancsi cinkosan összemolyogtak, és vonakodás nélkül elindultak az ajtó felé.

– Csak nem akarod elmondani azt a disznó történetet? – rémüldözött Sutáné, mikor a gyerekek már hallótávolságon kívül értek.

– Ó, nem vagyunk mi szégyenlősek – tiltakoztak a vendégek.

– Szóval – kezdte kópé mosollyal az arcán Suta Kálmán –, a Mária néni, mióta az eszemet tudom, a templomba vagy a boltba menet minden reggel útba ejtette a kocsmát. Törzsvendégnek számított. Sosem ivott többet, csak egy deci vörösbort. A csaposunk, tréfás kedvű ember, gondolta, megvicceli a két férjet elnyűvő özvegyet, ezért a vénség kilencvenkilencedik születésnapján így köszöntötte rá a poharát: „Mária néni, ha megéri a századikat is, biz’ Isten megkefélem!”

– Hehe, nagyon jó! – heherészett a főagronómus.

– Még nincs vége! – intette csendre Suta Kálmán. – A vén boszorka visszavágott: „Ha megérem, fiam, oda is tartom.”

A főagronómus ismét röhécselni kezdett. Suta Kálmán megvárta, míg az utolsó kacagás is elgurul, s csak akkor folytatta:

– Azonban a jeles napon éppen zárva volt a kocsmá, pedig vagy húszan is összegyűltek, hogy megszekálják a kocsmárost. Ott téblábolt közöttük az öregasszony is, aki miután hiába várt egy fél óráig, elvonult, mondván: „Hiába, megijedt szegényem, biztos attól félt, hogy túl követelőző leszek. No nem baj, majd bepótoljuk a százötödiken.”

– Ilyen történetek is csak a nép ajkán születnek – sóhajtott fel a főagronómusné, aki hivatását nézve könyvelőként ügyködött, de legfőbb elfoglaltsága mégiscsak az volt, hogy amikor kellett, felcicomázva, kibodorítva a férje fényét emelte.

Kisvártatva, mikor már a derű, a nevetés utolsó cseppjei is elapadtak, betoppant a két gyerek.

– És mi lett a százötödik születésnapon? – firtatta Janika.

A főagronómusék újból kacajra fakadtak, Suta Kálmán pedig a lányát méregette kandi szemmel.

- Remélem, Katika, te nem fületél.
- Persze, hogy nem. Hallottam én már ezt a mesét akkor is, amikor megtörtént – nyelvelt a kis fruska a vendégek oltalmában.

* * *

„...Tudják, őszintén tartóztattam azt a Jani gyereket, mert csak hálával tartoztam a főagronómusnak a sok segítségért. És tisztában voltam vele, még rájuk is szorulhatok. A magamfajtanak kevés fehéringes ismerőse van szerte a világban, így meg kell becsülni őket. Főleg, ha olyan ember az, mint a Kőműves János. Ő sose emlékeztetett arra, hogy a vasalt nadrág, a tudáskülönbség és a finom kezek elválasztanak bennünket egymástól. A gyerek is elviselhető volt. Néha felkerekedett, kijött velem a határba. Nem bántam. Csak az zavart, hogy állandóan kérdezősködött: *»Ez miért van így? Az miért van úgy? Elégedett vagyok-e az étellel? Minek vettük a televíziót, ha nem nézzük?«* Meg ilyesfélétet.

Hamarosan azután nagyobb gondom is lett, mint a fiú pátyolgatása. Megbetegedett a szerelő. Már egy hete nem láttuk. A traktorosok keveset konyítottak a masinákhoz, így kénytelen-kelletlen magam fogtam neki az elromlott gépek bütykölgetésének. De hiába volt a gyorstalpaló tanfolyam, nekem háromszor annyi időmbe is beletelt, mire megtaláltam a hibát, mint a gyakorlott gépésznek. Ráadásul a reparálgatás nem is az én feladatkörömbe tartozott, a többi munkám késett miatta, pedig akkor már szervezni kellett a fuvarokat, rám maradt az üzemanyag-, az alkatrészellátás ...”

* * *

Suta Kálmán mérgelődve lépett az udvaron közelgő elnök elé.

- Felvehetnétek még egy szerelőt! – zúgolódott. – Elmegy az egész napom, nem tudok az emberek után nézni.
- Azért voltál tanfolyamon, hogy érts a javításhoz is, ha kell – válaszolta foghegyről az elnök, s továbbindult a vécé irányába. Suta Kálmán nem bírta szó nélkül. A távolodó után kiáltott:

- Ha neked mindegy, hogy meddig vesztegelnek munka nélkül a gépek, akkor nekem is az. De nehogy a közgyűlésen felhánytorgasd majd, hogy nem teljesítettük a kiszabott munkát! Egy ember csak egyfélét tud rendesen csinálni, egyesek még egyfélét se.

– Elég nekem a bajom a sirámaid nélkül is – fordult vissza Koloncsár Imre, akinek hirtelen elmúlt a hascsikarása. – Ott a sok málna, szárán rohad a termés. Nem lehet eladni. Legszívesebben építtetnék egy málnafeldolgozó üzemet. De honnan szerezzek egy jó lékésítő mestert?

– Bemész a konzervgyárba, elkiáltod magad és öten is jelentkeznek! Elég, ha pár száz forinttal többet ígérsz neki, mint amit ott kapnak.

Koloncsár Imre kopasz feje búbjára tolta kalapját.

– Lehet, hogy igazad van – ismerte el. – Azt hiszem, megpróbálkozunk vele. No, és van már jelölted a szerelésre?

– Nincs, de két nap alatt kerítek valakit.

– Ha utánajársz, én nem bánom.

Suta Kálmán másnap elmotorozott a lebetegedett szerelőhöz. Úgy vélte, ő bizonyára tud majd valakit ajánlani a barátai közül. Szeretett a Panni robogóval járkalni. A biciklinél vagy a lovas kocsinál gyorsabban haladt, a határt mégis szemügyre tudta venni. Lassan, komótosan masíroztak el mellette az útszél egyenes derekú fái, siettek a bokrok s rohantak a fűszálak. A dűlőúti átjárónál két kerékrépa hevert. Megállt, zsebre rakta őket. Jó lesz otthon a malacoknak.

A szerelőt a házánál az udvaron találta. Egy motorbiciklit piszkálgatott.

– Adj? Isten! Azt hittem, hogy maga meg a halálán van – köszönt rá Suta Kálmán a munkájába feledkezett „*nagybetegre*”.

– Mi az, tán ellenőrzésre jött? – egyenesedett fel kelletlen arccal a szerelő.

– Maga miatt azután állhat az aratás.

– Fáj a hátam! – nyögte a férfi. – A cukrom is magas. Kiírt az orvos, pedig nem is akartam itthon maradni.

– Hát ez a három motorkerékpár? – mutatott a fal mellett sorakozó berrencsekre Suta Kálmán.

– A barátaim kértek rá, hogy bütykölgessem meg a járgányaikat. Ha piros csizmát akar, beáruhathat!

– Megérdemelné, de nem emiatt jöttem. Mondja, nincs olyan ismerőse, akit jó szívvel beajánlhatna hozzánk szerelőnek?

– Már is el akar paterolni?

– Csak könnyíteni szeretnénk a munkáján, no és felkészülni az ilyen váratlan betegszabadságokra.

– Jelöltem éppen volna, sok szerelőt menesztettek mostanában a gépállomásról. De jöjjön beljebb! – invitálta már kedvesebb hangon a “nagybeteg”, majd bent a szoba hűvösében folytatta:

– Mivel kínálhatom meg? Mecseki, Hubertus?

– Nem! Rövidet sosem! – tiltakozott Suta Kálmán. – Motorral vagyok. Legfeljebb egy fröccsöt fogadok el.

Megegyeztek. Tessék-lássék még beszéltek pár mondatot az időjárásról, a cukorbetegség sok átkáról, majd Suta Kálmán, elhárítva a harmadik spriccert, elköszönt.

Harmadnapjára a szerelő is meggyógyult és bemutatta jelöltjét, egy bozontos szemöldökű, erős kezű férfit.

– Én traktorra nem ülök, odavan a gyomrom! – figyelmeztette Suta Kálmánt az újonnan érkezett ember. – De a gépeiket mindenkinél jobban rendben tartom. Ezt igazolhatja a szakí is.

– Ha rosszat ajánl, magával tol ki – vélekedett Suta Kálmán.

Fél órán belül elintézték a formáságokat, s az új szerelő, Csendes Ignác még aznap hozzá is látott a munkához.

* * *

„...Tudják, úgy magánszorgalomból figyelgettem ezeket a szerelőket. Két ember, két világ. Ha nem több. A réginek, akit valójában Tóth Lajosnak hívtak, de a faluban csak traktoros szerelőként ismertek, az Isten pénze se lett volna elég, mindig maszekolt, fuvarozott, motort, biciklit, mosógépet reparált, üzletelt, sokszor már attól tartottam, hogy valami hiszékenynek eladja a téeszt is. Az új szerelő meg Csendes neve ellenére állandóan a szerszámok, a pajta miatt morgott, hogy ilyen körülmények között nem lehet dolgozni. De igazándiból égett a keze alatt a munka, és amit elvállalt, ha éjjel is, de megjavította. No és érdekes volt az is, hogy a később jöttek sokkal nagyobb volt a szaktudása, mégis mindig tartott a másiktól. Talán a hála kötözte hozzá, amiért az helyet szerzett neki, vagy valami régi titok tartotta őket össze? Inkább a hálára szavazok...”

...Éppen emiatt nem megyek én betegségemben senki nyakára. A szíveségnél borzalmasabb dolog nincs. Az, aki segít a másinak, legtöbbször elvárja, hogy visszaszolgálják. Ha nem, kész a harag. Az, akinek száztizen-

nyolc nap van már csak hátra az életéből, hogyan tudna bárkinek, bármit is visszahálálni? Nem kérek senkitől szívességet, még éltemben megfizetem mindennek az árát. Nem akarom, hogy halálom után szórják rám a szitkot, a mocskot...”

* * *

Suta Kálmán befele igyekezett a határból. Gyalogszerrel járt, mert a zivatartól felázott úton nem akarta a motorját összesároszni. A cséza meg csak az elnöknek és az agronómusnak járt. Az egyik akácfaól letört egy ágat és elgondolkozva szemezte a leveleit, mikor a faluszélen Börcsi Miskába botlott.

– Mit szól hozzá, Kálmán bátyám? – kérdezte egyre fogatlanabb száját torz vigyorra húzva a Miska.

– Mihez?

– Hát, a hullához, amit a magtárban találtak.

– Nem hallottam én semmit – dünnyögte Suta Kálmán. – Most jövök a határból.

– Pedig istókuccse: egy halott fekszik a magtárban.

A Börcsi Miska szavának Suta Kálmán előtt nem volt aranyfedezete, de azért megszapora az lépteit. A tehenész, kerékpárját tolva, ott aprózott mellette.

– És ki halt meg? – kíváncsiskodott Suta Kálmán jó ötvenméternyi csendvallatás után.

– Fogalmam sincs. Rázárták a raktárajtót, biztosan a nyomok miatt.

– Na, abban a másfél méter magas búzarakásban ugyancsak sok nyomot lelnek. Az is lehet, hogy megint a legények tréfálkoztak, mint pár esztendeje a tehennel.

De a Börcsi Miska kötötte az ebet a karóhoz:

– Ez most komoly. „Halálos” komoly.

Suta Kálmán először hazalépett, hogy lemossa a csizmáját. A felesége már az utcaajtóban azzal fogadta: hívatják a téeszirodára. Miután rendbe tette a lábbelit, lekefélte a nadrágját, átballagott. Kint parkolt az udvaron a kék-fehér rendőrségi kocs, bent, az elnök irodájában két idegen társalgott.

– Jó napot! – köszönt rájuk.

– Jó, hogy megjöttél, Kálmán? A nyomozó elvtársak akarnak beszélni veled – hadarta az elnök.

– Neve? – kérdezte az egyik férfi, kis, fehér fedelű noteszt húzva elő a zsebéből.

– Suta Kálmán.

– Beosztása?

– Gépészeti és szállítási brigádvezető lennék.

– Nem hallott valami olyasfélét, hogy a traktorosai elütöttek egy embert?

– Nem én! És nem is hiszem, hogy ilyet tettek volna – válaszolta meg-
rökönyödve Suta Kálmán. – Baleseti oktatáson elmondtam, ha valami baj, ka-
ramból történik, azt azonnal jelentsék.

– Rendben. Akkor a lehető leggyorsabban hívja ide a beosztottjait.

– Értettem! – pattogott Suta Kálmán, és egész hazáig azon törte a fejét, honnét bukkant elő emlékezetében ez a hülye, katonás szó. Sajnálta sárban kí-
nozni a motorját, de a gyorsaság miatt azzal kellett körbejárni a traktorosokat,
ráadásul a Hofferos Dezső a kölestői földeken volt. Azért, jó másfél óra múl-
va, a téesziroda udvarán összeverődött az egész csapat.

Először Tóth Lajost, a traktoros-szerelőt szólították. A kint topogók nagyo-
kat hallgattak. Vélhetően mindannyian a szavakat válogatták, tetteiket elemez-
gették. Suta Kálmán meg se kísérelte felvidítani a társaságot. Magában már azt
latolgatta, mi lesz vele, ha valamelyik beosztottjára rábizonyosodik, hogy való-
ban elütötte azt az embert. A nagy gondban megnyugtatta kissé, hogy éppen egy
héttel korábban úgy félig vicces, félig komoly formában balesetvédelmi előadást
tartott a társaságnak. A gépesek csak akkor jöttek rá, hogy valami hivatalos ok-
tatás részesei voltak, amikor aláíratta velük az előadáson való részvételt igazoló
papírt. Az ilyen formális oktatások fontosságát is a tanfolyamon verték a fejük-
be. Tudta, így őt aligha vehetik elő. A fák árnyékában megrekedt a meleg. Két
fecske ide-oda cikázott az udvar felett. Öt perc is beletelt, mire kilépett a szere-
lő. Az arca szomorú grimaszba rándult, de a szeme nevetett.

– Mindenáron rám akarták fogni, hogy elütöttem valakit és utána becic-
peltem a raktárba – újságolta. – Ám én megmondtam nekik: ölenként tíz fo-
rintért kaptam volna házhelyet Győrben a temető mellett, de nem vettem meg,
annyira irtózok a halottaktól. Engem utamra is bocsátottak.

– Most melyikünknek kell menni? – tudakolta sapkáját gyűrögetve a
Csóti Horváth gyerekek.

– Majd szólunk... – mormolta a szerelő. S pirospozsgás arca majd ki-
pukkadt a jókedvtől. Sőt, hogy hirdesse vidámságát, még fütyülni is kezdett.

– Ne zajongjon már! – szólt rá Suta Kálmán. – Kijönnék a nyomozók és
akkor vége lesz a vigalmának.

– Nem jönnek azok – fölényeskedett a szerelő. – Elintézttem. Ugyanis
mikor kibökték: azért faggatnak bennünket, mert traktorkeréknyomokat talál-
tak a hulla alsó lábszárán, vért pedig sehol, azonnal kitaláltam, hogy csak a
raktárban mehettünk végig a már halott emberen. A nyomozók el is fogadták
ezt a magyarázatot. Csupán a Koloncsár Imre förmedt rám, hogy miért járunk
be traktorral az épületbe, mikor külön embereket küldött a berakodásra. De
én inkább letolatam magamat az összetiport gabona miatt, sem mint hogy a
rendőrség gyanúsítgasson. Nincs igazam?

Az udvaron ülők megkönnyebbültek. Rövidesen már tréfálkozni is volt
kedvük. Egy idő után Suta Kálmán bekopogott az irodába, s puhatóldozott,
szükség van-e még rájuk. Miután nemet mondtak, munkára küldte a brigád
tagjait.

A téeszben vadabbnál vadabb híresztelések kaptak lábra a halottról. Su-
ta Kálmán egy héttel később megállította az elnököt.

– Kiderült már, mi történt azzal a raktári hullával?

– Azt mondják, Vas megyéből kódorgott ide az a szerencsétlen – köpött
ki Koloncsár Imre. – Kelekóla lehetett szegény, mert évek óta csak a kertek-
ben, a határban összeszedett gyümölcsön, magokon és kenyéren élt. A rend-
őrség szerint az ablakon mászott be a raktárba. Búzát találtak a gyomrában,
úgyhogy azt is evett, meg felfalta az egereknek és a patkányoknak kirakott,
mérgezett szalonnát.

– Nálunk nincs szerencséje a rendőrségnek! – állapította meg Suta Kál-
mán. – Soha egy igazi lopás, soha egy igazi gyilkosság.

– Szeretted volna, ha rám kenik a dolgot, mi? – csapott le rá az elnök. –
Úgyis tudom, hogy mindannyiunkat a pokol tüzére kívánsz.

– Ne forgasd ki a szavaimat!

– Első lennél te a Koloncsárok temetésén.

– Ti intéztétek úgy, hogy ennyire szeresselek benneteket.

* * *

„...Eltelt a nyár, a Jani gyereket is visszavitték a szülei. A kisleány gim-
náziumi tanuló lett. Rögtön az első hónapban három négyest és egy ötöst ho-
zott, pedig nem volt könnyű dolga a városi gyerekek között. Kezdtém belát-
ni a feleségem igazát. Kár lett volna kereskedőnek adni a Katikát. Rám ütött,

jó esze volt, kár, hogy később a fejét elveszítette... Nem panaszkodhattam. Elirányítottam az embereket. A két szerelő már rágyőzött a javításokra is, ott sem kellett törnöm magamat.

Úgy látszott, csendesesen, gond nélkül elszelel az esztendő, csak hát a sors közbeszólt...”

* * *

Suta Kálmán, ha csak ideje engedte, délután mindig hazalépett egy-két órára. Tett-vett az állatok körül vagy éppen kint a kertben. Senki sem kérhet-e rajta számon az így elorozott időt, hiszen az ő munkája olyan volt, mint az utcaseprőé, abbagyini lehetett, de befejezni nem. Az egyik, már hűvösödő októberi napon is hazaugrott azzal a szándékkal, hogy megszőgeli a talicska kerekét. Benyitott a konyhába, s látta, hogy a felesége és a leánya ott hüppögnek kisírt, karikás szemekkel. Még először azt gondolta, hogy megkapta a kislány az első elégtelent, és már készült volna a bátorításra, mikor hideg vízként csapták arcul felesége szavai.

– Itt az apád, mondd el neki, te kis kurva! – kiabálta hisztérikus arccal Sutáné.

– Nem tudom, anyu... – zokogta a lány, és úgy elkapta a sírás, hogy Suta Kálmánnak majd a szíve szakadt meg belé. A lába is reszketni kezdett, mert a családban nem nagyon használt szó azt sejtette, hogy baj van. Igen nagy baj! Odalépett a vízpadhoz, ivott pár kortyot, szinte érezte a lefele csurgó folyadék hűvös simogatását. E pár mozdulattól kissé megnyugodott. A még mindig zokogó lányt beküldte a szobába, és csak utána vette elő a feleségét:

– Halljam már, a hétszentségit, mi van?

– Annyira rajta voltál, hogy fel kell világosítani a leányt – támadt a férjére Sutáné. – Tessék, most itt az eredménye. Terhes a leányod. Tudod, én mosok rá. Gyanús volt nekem, hogy már két hónapja semmi nyomát nem látom a megbetegedésének. Ma kérdőre vontam, erre elárulta, hogy szeptember óta nem jött meg a baja.

Suta Kálmán körül megsűrűsödött a levegő, lélegzete a torkába szorult, és talán még a lába is megtántorodott volna, ha időben le nem telepszik a legközelebbi székre. Az asztalra zuhintotta öklét, de úgy ám, hogy még a fiókban is megkondultak a kanalak.

– Hogy azt a kierelejszumát! Mit mond, kivel feküdt össze?

– Azt hajtogatja, senkivel.

Suta Kálmán elgondolkozott. Szíve szerint elhitte a lánya becsületességét, hanem hirtelen eszébe ötlött a Jancsi gyerek...

– Csak nem az az egyszázbélű beszélte tele a fejét? – fordult a feleségéhez. – Istenemre, ha megtudom, szétaprítom azt a girhes kölyköt! Küldd be a lányt!

– Itt... itt vagyok é...desapa – állított be hüppögve Katika, miközben a szeméből ezer kérés, százezer könyörgés röpült az apja felé. De Suta Kálmán agyát akkorra már megfeküdte az indulat. Maga elé penderítette a leányt és ráordított:

– Ki izélt meg, te kis kurva?

– Senki, apukám! Senki!

– Ne hazudozz nekem! A Szűz Máriának se a harmathullástól lett a gyereke. Halljam, ki volt az, mert kitiptom a beledet!

– Senki – hajtogatva a Katika, és az asztalra borult.

Suta Kálmán már nem volt önmaga. Fejében összetörtek a gondolatok, lapát tenyerei elszabadultak az asztalról, és ütötte-verte a lányt, nem törődött a jajongással, a felesége tiltakozásával. Csépelte a gyerek fejét, testét, ott, ahol épp érte. Egyetlen vágya volt, hogy kiverje belőle a szégyent. Végül a felesége szabadította ki a keze közül Katikát. Bemenedült vele a szobába. Magukra zárták az ajtót.

Suta Kálmán, mikor kissé lehiggadt, kiment az udvarra, kézbe kapta a nagyfejűt, a favágót, állított egy rönköt, és minden mérgét beleadva, vágta, aprította a fát.

Anyja és lánya este sem merészkedtek elő. Suta Kálmánnak kellett megfejni a teheneket. Olyan erővel ráncigálta szegény állatok tőgyét, hogy azok hangos bőgéssel tiltakoztak a szokatlan tortúra ellen. Tíz óra volt, mire végzett az állatokkal, s újból egyedül maradt a gondolataival. Hogy elhessegesse az egyre gyülemelő, kitörni készülő dühét, lement a pincébe, megkereste a háromliteres demizsont, és a szájára tapasztotta. Ivott, míg szusszal bírta. Zsibbadó aggyal még feltántorgott a konyhába. Ott ébredt meg reggel ruhástul, az asztalnál ülve. Felesége már az udvaron szöszmötölt. Fél hét felé elővokodott Katika is, a táskájába pakolgatott, hogy induljon az iskolába.

– Nem mész sehova! – dörrent rá Suta Kálmán. – A kurváknak felesleges tanulni. A lábad szét tudod rakni gimnázium nélkül is.

Katika térdre borult az apja előtt, átölelte a combjait is, sírva, könyörögve állította:

– Apukám, nem voltam én senki fiúval. Csak az anyu találta ki, hogy a Janival valamit műveltünk. Még beszélgetni sem beszélgettünk ilyesmiről. Drága édesapám, az életemre megesküszök, hogy semmi rosszat nem tettem!

Suta Kálmán egy pillanatra megsajnálta a lányát. Szeretett volna lehajolni, felemelni a földről, megpusztilni és újtára bocsátani. De tudta, nem engedhet.

– Kelj fel! – hördült rá a lányra. – Borogasd krumplival a karodat, és ha már elmúlik róla a kékség, elviszünk egy orvoshoz. Be a városba. Ám egyet már most megígérhetek! Ha bebizonyosodik, hogy terhes vagy, az anyáddal együtt vízbe suvasztalak.

* * *

„...Elképzelhetik, mit éltem én át akkor! Még az utcára sem volt kedvem kimenni. Úgy hittem, hogy a hátam mögött már az egész falu a szégyenünkről beszél. Ha valaki megszólított vagy megállt a házunk előtt, rögtön arra gyanakodtam: megsejtettek valamit. Négy nap is beletelt, mire az ütésem nyoma annyira lekopott a lányról, hogy el lehetett vinni az orvoshoz...

Felkerekedtünk mind a hárman. A városban két óra hosszát másztuk az utcákat, olvastuk a táblákat. Az egyik nőorvos nem rendelt, a másik a szabadságát töltötte. Végre, nagy nehezen felkajtottunk egy megfelelőt. Én felmentem egyedül, mert gondoltam, jobb, ha mi férfiemberek előre meghányjuk-vetjük, hogy mit is lehet ilyenkor tenni. Az ajtóban egy öreg néni fogadott, és betessékelt egy hatalmas szobába. Már talán húszan is ültek a pellengéren, csupa városi nő. Amikor betoppantam, csodálkozva méregettek, bizonyára nem tudták elképzelni, mit keres ott egy férfi. Elég volt végigpillantanom azon a társaságon, hogy lássam, többségük kikent-kifent, feslett céda. Szerencsére ismerős arcot nem fedeztem fel közöttük. Visszamentem az enyémekekhez...”

* * *

Sutáné és Katika a park egyik padján ücsörögtek.

– Most nem lehet bemenni, mert sokan vannak – dűnnyögte Suta Kálmán. – Ötig fogad az orvos, jobb lesz, ha máshol várakozunk, mert még valami idevetődik és megkérdezi, mit keresünk a parkban. Én bemegyek a boro-

zoba, megiszok egy fröccsöt, ti meg egyetek egy fagyaltot. Bár legszívesebben itt helyben agyonütnélek és elásnálak benneteket...!

Ajpa haragvó, idegesen meg-megránduló arcát látva, Katikának eleredtek a könnyei.

– Ne ordíts már nekem, mert mindjárt képen töröllek! – förmedt a lányára Suta Kálmán.

Negyed hatig eltétlenkedtek egy cukrászdában, majd Suta Kálmán ismét feltornászta magát a második emeletre.

– Nincs már rendelés – fogadta az ajtóreszen kikandikáló öregasszony.

– Nem baj. Én a doktor úrral szeretnék beszélni.

Az öregasszony eltűnt, jó két perc is beletelt, mire újból előkászálódott.

– Bemehet, de siessen, mert a vejem, a főorvos készül valahova!

Suta Kálmán félelemmel vegyes tisztelettel nézegette a fehér köpenyben ácsorgó, talán még nála is magasabb férfit. Az arca megnyerte a tetszését, ezért gyorsan kipakolt:

– A lányomat kellene megvizsgálni, doktor úr. Előfordulhat, hogy valaki teherbe ejtette – tépdeste szinte egyenként a szavakat.

– Rendben, bácsika! Jöjjenek be a jövő kedden délután! Akkor rendelek ismét.

– Hát, vidékiek vagyunk... meg sürgős is lenne, drága doktor úr! Jól megfizetem. A lányom és a feleségem itt vár lent a parkban, azonnal felhívom őket, ha szán ránk néhány percet.

– Nem bánom, de igyekezzenek! – egyezett bele az orvos, és különféle fényes eszközöket készített egy tálcára. Suta Kálmán szapora lépcsőzésre nógatta a színe-, életkedve hagyott nőket. Felesége alig tudta tartani velük az iramot. Mindhárman pihegtek, mint a tömésre fogott kacsa, mire az ajtó elé értek.

Suta Kálmánnak intett az orvos, hogy várjon kint. Jó tíz perc is eltelt idegtépő várakozásban, mikor ismét feltárult az ajtó.

– Nincs semmi baj, kérem – veregette meg Suta Kálmán vállát a főorvos. – Érintetlen, szűz a kislány. Serdülőkorban van, ilyenkor még rendszeretlen a szervezet működése, ezért maradt el a menstruáció. Írtam fel gyógyszert, attól ismét helyreáll a kislány hormonegyensúlya. Két hét múlva jöjjenek be újra, ellenőrző vizsgálatra!

Szóvalanul ballagtak a buszmegálló felé. Suta Kálmán nem hitt a barátságos szavaknak. Arra gyanakodott, hogy a felesége és a lánya hazugságra bírták az orvost. Talán le is fizették, azért kért csupán száz forintot a végén.

– Látod, megmondtam én, hogy a mi Katikánk nem követhetett el ilyen ocsmányságot! – szólalt meg háromsaroknyi hallgatás után Sutáné.

– Nem állítottál te semmi ilyet, de nem is biztos, hogy nincs baj – indulatoskodott Suta Kálmán. – Holnap elmegyünk egy másik doktorhoz!

– De hiszen hallhatta édesapa, hogy érintetlen vagyok – rebegte kétségbeesett hangon Katika.

– Csönd legyen! Engem nem lehet becsapni. Még a szeme se állt jól ennek a nőorvosnak.

Katika ismét elsírta magát, hangosan hüppögött, majd csatlakozott hozzá az anyja is. A mellettük elhaladó járókelők egyre-másra gyanakodva méregették őket.

Suta Kálmán megunván a két nő szipogását, lekanyarodott az első keresztutcán, és nem törődve a felesége szólongatásával, csakhamar beleveszett a tömegbe. A sarkon egy kocsmá állta útját. Bement és ivott egészen tizenegy óráig, míg ki nem ebrudalták. Az utolsó autóbusz már elment Tófalvára. Ne kiindult hát gyalog. Fejében is, lábában is a szesz volt az úr. A városszéltől még elbotladozott jó másfél kilométerre, mikor hirtelen elcsigázottnak, bágyadtnak érezte magát. Kikacsázott az útszélre, és mit sem törődve a hűvösödő októberi éjszakával, lehevert. Reggel a köd nyirkos szitálása keltette. Úgyahogy felocsúdva eszébe jutott az esti fröccsözés, majd az ok is. Egy kicsit rendbe szedte magát, visszabaktatott a külső megállóig és a tizórai busszal hazautazott. Csak abban reménykedett, hogy a falubeliek közül senki sem volt tanúja árokszéli heverésének. Jól átfázott, a feje lüktetett, a gyomra égett a sok kénezett kocsmái lőrétől.

– Hol az ördögben kujtorogtál egész éjjel? – förmedt rá otthon a felesége.

– Öltözzön a lány! – parancsolta neje sopánkodásával mit sem törődve Suta Kálmán. – Az egyes busszal megyünk Győrbe!

– A lányod már régen az iskolában van. Csak nem hitted, hogy a te lükeséged miatt abbahagyja a tanulást? Így is a kínok kínját szenvedte szegényem, igazságtalanul. A hátán még mindig látszik az ütéseid nyoma, te vadállat!

Suta Kálmán felállt, megrázta a feleségét és ráripakodott:

– Hallgass asszony, mert még te is megkapod a magadét! Mintha nem te húztál volna föl. Persze, már megfordult benned a borjú. Rám kennéd az egészszet.

Rendbe szedte a ruháját, aztán ment. Nem is köszönt be a feleségének. Azt állítva, hogy temetésre készül, a déli busz indulásáig a kocsmában mulatott a szomorúságát. A városban megérdeklődte, merre van a Kazinczy Gimnázium, és ott az egyik padra letáborozva, várta a lányát.

Hiába meresztette a szemét. Katika vette észre őt.

– Apukám, maga itt van? – ugrott oda hozzája. – Egész éjjel alig aludtunk valamit az anyuval. Jöjjön, induljunk haza!

– Már tegnap megmondtam, hogy hova megyünk.

Szorosan a lánya mellé lépett, hogy az meg ne lóghasson, s úgy terelte maga mellett. Katika arca fehérebb volt a viasznál, kedves mosolyát elveszítette, huncutkodó arcgödreit szomorúság temette. Mintha az utóbbi napokban éveket öregedett volna. Engedelmesen kullogott apja mellett. Suta Kálmán az előző portyáról emlékezett egy olyan táblára, amely péntekre hirdette a rendelést. Arrafelé irányította a lányát. Csaknem egy óra volt hátra a kiírt időig. Kopogtatásukra egy fiatal orvos nyitott ajtót.

– Ne haragudjon, doktor úr, a lányomat kellene megvizsgálni! Messziről jöttünk, nem várhatunk, mert lekéssük a buszt.

A nőgyógyász kelletlenkedett egy darabig, de mikor Suta Kálmán háromszáz forintot nyomott a markába, engedett az unszolásnak. Felvette a köpenyét, és kiszáratva már szólította is befele Katikát.

– Én szeretnék itt, a váróban maradni a vizsgálat alatt – makacsolta meg magát Suta Kálmán.

Az orvos furcsállódva mérte végig a lecövekelte parasztembert, de azután eszébe jutott az egyik féltékeny férj esete, és beleegyezett.

– Jól van, ha attól fél, hogy összebeszélünk, üljön le itt az előtérben, az ajtót résnyire nyitva hagyom.

Suta Kálmán ugyancsak fülelt, nem hallik-e valami egészen halk sutogás, valami árulkodó, könyörgő szó. De csupán az orvos műszereinek zörgése és néhány szavas utasításai ütötték, szaggatták fel néha a csendet.

– Semmi baja a kislánynak! – közölte kiszáratva az orvos. – Serdülőkori rendellenesség ez, semmi más.

– Doktor úr, biztos, hogy...? – tamáskodott Suta Kálmán.

– Ha akarja a bácsika, írásba is adom. Hanem, elfogadhatna tőlem egy tanácsot: bizzon meg jobban a lányában, mert így tényleg baj történhet!

Suta Kálmán megköszönte az orvos munkáját, és már önmagában is csalatkozva ballagott Katikával a busz felé. Úgy érezte, mintha a testét lehúzó hínártól szabadulna meg, de örülni mégsem tudott, csak tépte, gyúrta az elmúlt napok eseményeit, mentséget keresve önnön butaságára.

„*Bocsásd meg nekem, kislányom!*” – mondta el magában többször is, de erejéből csak annyira futotta, hogy amikor befordultak az utcájukba, megsimogatta a lánya kezét.

– Jól van na, kicsinyem, jól van.

Hazaérve azután újból csúnyán összekapott a feleségével. Egymás fejéhez vagdaltak soha meg nem történt eseteket, soha komolyan nem vett szavakat. Katika a szobába menekült a családi perpatvar elől, s onnét futott ki este felé ujjongva, sugárzó arccal:

– Anyukám, vérzek, vérzek!

* * *

„...Talán nem hiszik el, de hárman összeborulva sírtuk át az estét. Én is. Nem szégyellem a férfikönnyeiket. Keveset pazaroltam belőlük. Előtte talán az anyám temetésén rítottam, akkor is csak keveset. Hetekig furdalt a lelkiismeret, felváltva kerestük a feleségemmel a kislány kedvét. De tudtam, a Katika ezt az öt-hat napot életében sem felejtí el. A látszat ellenem szólt, hiszen én vertem meg, én cipeltem orvoshoz a lányt. Én viszont, mind a mai napig a feleségemet hibáztatom, mert neki tudni kellett volna az ilyen női dolgokról...

Igaz, őt se világosította fel senki. Még menyecskekorában is szégyellte a testét. Akkor láttam először pucéran, amikor a Katikát várta, és megindultak a fájásai. De akkor is csak azért, mert megkért, hogy mossam meg a hátát, a lábát, míg kiér a mentő...

...No, de hagyjuk! Ez már a múlté. Örülnék, ha most is csak annyi bajom lenne a feleségemmel, mint abban az időben. A lányom aztán visszafizette a kölcsönt, még hozzá tízszeresen, százszorosan. Mindkettőnknek... Megérdemeltük!...

Majd elfelejtem, ezzel még nem volt vége a cirkusznak...”

* * *

Sutáné félszegen az ablakdeszkának támaszkodott. Katika kezét összekulcsolva, merev derékkal, szolgatékintettel egy széken feszengett, a vendégfotelben pedig egy idegen nő ücsörgött. A betoppanó házigazda először is az ismeretlenlét pásztázta végig. A nő értelmes arca bizalmat ébresztett Suta Kálmánban, egymáson hanyagul átvett fedetlen lábai pedig szinte madzagon rángatták a látványhoz nem szokott férfiszemet.

– Végre megjött az apuka is! – csicseregte az ismeretlen. – Engedje meg, hogy bemutatkozzam! Dr. Tóth Magdolna vagyok, a Katika osztályfőnöke. Általában későbbre teszem a családlátogatásokat, de most ez a rendkívüli eset arra készítetett, hogy előbb beszéljek a Suta papával.

– Talán valami baj van a Katikával? – tudakolta a házigazda, s rögtön gyökeret eresztett benne a gyanakvás: *bizonyára ügyes praktikákkal valami képp kiszedték a lányból az elmúlt héten történeteket.* A következő pillanatban már el is határozta, ha ez a szégyen a fejükre száll, azonnal kiveszi a Katikát az iskolából, és keres neki helyet másik városban, másik iskolában.

A tanárnő úgy vélte, hogy a magas, még férfikora delén lévő, markáns arcú férfi nem a szavak mestere. Végigmérte az egész szentcsaládot: a sebzett madárként férje pillantását kereső asszonyt, a szülői tekintéllyel, bakfisos féltékenységgel megkötözött lányt és a fölējük magasodó, komor tekintetével szinte az egész szobát felöklelő, láthatóan mindenkit uraló férfit. Érezte, hogy neki kell először megszólalni:

– A kukoricaszedés miatt jöttem, tisztelt Suta bácsi. Eddig a Katika becsülettel megállta a helyét az iskolában. Jók a jegyei, nem hiányzott. Mi helyeseljük, ha a tanulók besegítenek a különféle házimunkákba, de csak addig támogatjuk az ilyen kezdeményezéseket, míg az nem megy az iskola rovására. Tetszik tudni, Suta apuka, a tanulás is egyfajta munka. A gimnázium sokkal nagyobb követelményeket támaszt a Katika felé, mint az általános iskola. Már nem szabad napokat kihagyni kukoricaszedés, vagy egyéb mezőgazdasági teendők miatt. Én is falusi családból származom, egyedül nevelt az édesanyám, ezért talán egy-két pedagógustársamnál jobban megértem azokat a diákokat, akiket hamar befognak a ház körül. Megígérem: a lehetőségeimhez képest támogatom majd a Katikát. De maga is ígérje meg, Suta bácsi, hogy máskor nem tartja itthon egy hétre kukoricát szedni.

Suta Kálmán arcáról lassan elvonultak a viharfelhők, szája sarkában mosoly bujkált, csak mikor felesége felé vetett egy kérdő pillantást, akkor komorult el ismét. Rögtön kitalálta, honnét is fújhat a szél. Gondolta, mivel a verés után közel egy hétig elmaradt Katika az iskolából, hogy ne kelljen orvosi igazolást kérni, a kukoricaszedési mesét találták ki az anyjával, mentségül. Bajban nem hagyhatta a kislányt, sőt úgy érezte, valamit jóvátehet az elmúlt napok égzendítő ostobaságából. Mire a tanárnő hosszú mondókája végére ért, már az ő fejében is összegyűltek a felmentő szavak.

– Hát éppen azért, mivel ilyen jól fog a Katika esze, gondoltuk azt, hogy nem árthat neki, ha néhány napra itthon fogjuk. Láthatja, kedveském, nem va-

gyok már fiatal ember. Tíz évvel ezelőtt még a nyulakat is utolértem a határban, de most már néha annyira megmacskásodnak a lábaim, hogy rászorulunk ennek a vékonyka lánynak a segítségére. Ha egy kicsit életrealóbb, nem is engedtem volna iskolába. Elkelve a dolgos kéz a téeszben is. Csakhogy nézze meg ezt a kis vakarcsot! Három napig se bírná a kapálást, a marokszedésbe meg talán bele is szakadna.

Suta Kálmán az osztályfőnöknő egyre mélyülő megrökönyödésével mérte szavai hatását. Láta: tovább nem mehet el a bárgyúságban. A tanárnő összeráncolta a homlokát, s oktatáshoz szokott hangon magyarázta:

– A tanulás fontosabb a kapálásnál, bácsika! Ha akarják, megbeszélem a kollégákkal, hogy vegyék fel a kislányt kollégiumba. Ott jó felügyelet alatt lenne.

– Csak azt ne tegye, aranyoskám, abban a pillanatban kiíratom a leányt az iskolából – emelte fel a mutatóujját Suta Kálmán. – Mondja, mi lenne itt kettőnkkel? Ki segítene a vízvezetésben, az etetésben. Egymást gyötörnénk, egymást maránk. Inkább szavamra megígérem, hogy többet nem fogjuk itthon a Katikát.

Ebben maradtak. Sutáné még rátukmált a hivatlan vendégre egy kis szőlőt, körtét, tojást, sonkát. A tanárnő tiltakozott egy darabig, de főként csak azért, hogy a háziakat megnyugtassa, két jól megpakolt hálóval vonult ki az autóbushoz.

– Apukám, olyan csodálatosan alakította a bárgyú parasztembert – ugrott pár perc múlva Suta Kálmán nyakába Katika. – Akár a tévében is felléphetne.

* * *

„...Tudják, azért elgondolkozom néha azon, mekkorát fordult a világ. Az én gyerekkoromban a legkisebb gondja is nagyobb volt annál a tanítónak, hogy engednek-e bennünket iskolába. Télen még úgy-ahogy megtelt a terem, mert az állatokon és a favágáson kívül otthon se nagyon akadt tennivaló. De mihelyst kiviggyant a tavasz, abban a szent minutában fogyni kezdett a diákhad, mintha valami titkos kór emésztene. Először a hatodik elemisek tünedeztek el, őrzőnek mentek a tehének mellé, vagy ha már bírta a lábuk, a karjuk, elballagtak a tavaszi földet forgató ekék után. Pár héttel később már ötödik és negyedik elemistát is alig lehetett látni. A lányok libapásztorokodtak, az anyjuknak segítettek a kertben, és a kisebb férfigyerekeknek is mindig akadt a háznál tennivaló...

Én hétéves lehettem, amikor először a kezembe adták a kopott kiskapát. Írni, olvasni, számolni némileg megtanultunk már az első három esztendőben, többre meg nem is nagyon éreztünk indíttatást. Szerencsére nekem nagy kedvem volt a könyvek böngészéséhez, a Jámor tanító meg a pap is bátorított, így rákaptam az olvasásra. Az apám viszont még a betűket is alig ismerte. Emlékszem, ha valami hivatalos irat jött a házhoz, azzal mindig együtt érkezett az aggodalom is. Mert a papír az általában parancsolt, vitt, felszólított, fenyített. Így hát nem csoda, hogy jól alakítottam a maradi parasztot, hiszen csak arra kellett gondolnom: mit tennék, ha megmaradtam volna az iskolában belém ivódott tudománynál?...

A mi osztályunkban a Koloncsár Jóskaival ketten voltunk színegyes tanulók. Lehet, hogy a sorsunkban az út már akkor is egy felé mutatott? Ki tudja. A Jóska, alig hét esztendő után, beleunt a téeszbe...”

* * *

Suta Kálmán mérgeződve szaporázott a kocsmá felé. A bécsi gyors érkezésében nem volt annyira biztos, mint abban, hogy így nyolc óra tájékan Kurcsics Vendelt a pálinkás kupica társaságában találja.

– Már fél órája elküldtem a traktort a ganédért – förmedt rá a már hatvanötödik esztendejét számláló emberre. – Te meg itt téblábolsz. Azt hiszed, hogy a traktoros megrakja helyetted a pótkocsit is?

– Ne veszekedj, komám! – csitította a férfi. – Olyan hírem van, amire inni kell.

– Már megint tetemet találtatok a raktárban?

– Dehogya. Ma reggel hallottam, hogy a Koloncsár Jóska kilépett a téeszcséből és bement dolgozni a Vagongyárba.

Ez olyan újság volt, amire Suta Kálmán is tényleg felhajtott egy fröcsöt. Nem mutatott se örömet, se bánatot, mert a Börcsi Miska és Kurcsics Vendel, a két szesztestvér váratlan bejelentéseit olybá vette, mint kiskecskétől az ugrádozást. A hírvivés hozzátartozott az énjükhöz, de a szavukra nem kellett orvosért szaladni, és nem is szabadott rá mérget venni. Délelőtt, a tanácstagi beszámoló miatt Suta Kálmánnak dolga akadt a községházán. Itt újból eszébe jutott a kocsmában hallott szóbeszéd, ezért kérdőre fogta a vebétitkár:

– Igaz, hogy a Koloncsár Jóska kikérte a munkakönyvét?

– Méghozzá sürgősen! – pletykálgodott a titoknok. – Én ugyan javasoltam neki, hogy legalább azt várja meg, míg az öccse, az elnök visszajön a továbbképzésről, de a Misál aláírta a papírját, a József meg kötötte az ebet a karróhoz, hogy neki mielőbb munkába kell állni.

* * *

„...Hát igen, így egyenként, lassan fogytak az én riválisaim. De a téészen sem voltunk gond nélkül. Már bent jártunk a decemberben, még mindig lábon állt a kukoricánk egynegyede. Akit lehetett, mindenkit kirendeltek. Sokan egy-két nap után elkoptak. Brigádvezetőség ide, brigádvezetőség oda, én is beálltam szedőnek. Nem parancsra, hiszen a Koloncsár Imre iskolán tömte a fejét...

A traktorosokkal is alig bírtam, egyre-másra megszöktek a közös munkából egy-egy maszkek fuvarra. Akkorra a lovak száma már megcsappant. Fedzetéssel a téészen senki sem foglalkozott, így minden esélyünk megvolt arra, hogy hamarosan virsliként lássuk viszont az összes igáslovat...

1968-ban elvitték az én Sárímat is... Utolsó reggel kimentem a lóistállóba, megsimogattam a fejét. Talán megérezte a bajt, nézett rám szomorú szemekkel, ahogyan csak egy állat tud nézni. Megsajnáltam. Elballagtam a vegyesbolthoz. Vettem két deci pálinkát és megittam a Sáríval. Így a vágóhídon nem érezte meg olyan gyorsan a vérszagot, és talán szereztem számára pár könnyebb órát...

Az 1968-as évről, ha agyonütnének se tudnék sokat mondani, ha csak azt nem, hogy Hegyfalván agyonszúrták a téeszelnököt. De ez egy másik történet. Szeptemberre vagy októberre elkészült az új málnafeldolgozó. Az elnök Péter emberei építtették fel fél év alatt. Igaz, a végén gyorsították az iramot, mert a Koloncsár Imre háromezer forint prémiumot ígért nekik fejenként, ha sürgősen tető alá teszi az épületet. A legyártott málnalevet sikerült igazán jó áron eladni. A zárszámadásig úgy látszott, hogy minden a legnagyobb rendben van...”

* * *

Suta Kálmán szokása szerint a negyedik sorba helyezkedett. Jobbról mellette a régi szerelő ült, aki azon dohogott, neki miért kell végighallgatnia a zárszám-

adást, mikor őt csak az érdekli, hogy mennyi lesz a kiegészítő részesedés. A tagság többsége türelmesen várta a kezdést, mert a téeszirodából olyan hírek szökdöstek ki, hogy: igen jól sikerült az esztendő, rendesen fizet a téész.

Suta Kálmán szóban már reggel elköltötte a még fel sem vett pénzt. Beleegyezett, hogy a lányka szobájába egy garnitúra bútort vegyenek.

Bevonult az elnökség. Koloncsár Imre mosolyogva mutatott helyet az ingyen kosztra gyűlő városiaknak. Azok le is telepedtek az asztalhoz, de csak nem kezdődött az ülés. A hosszú, vörös drapériával álcázott, kölcsönként asztalok mögött három széksort is megtöltöttek a vendégek. Az elnök egyik oldalán a járási mezőgazdasági osztályvezető helyettese pöffeszkedett, a másik oldalán egy fenntartott, üres szék arról árulkodott, hogy valakit még várnak a fejesek közül. Koloncsár Imre, akár a napraforgó, hol ide, hol oda fordult, mosolygott, ragyogott. A Könyvelőljajcsi az asztal sarkán a számokat bújta, mint akinek ez a legkedvesebb olvasmánya. Misál Lajos a bajuszát babrálgatta. Jó negyedórát is várakozott egymással szemközt a tagság és az elnökség, halk zsigongás töltötte be a termet, egyszer csak befutott egy magas, fekete, harmincöt év körüli férfi. Gyorsan kiosztotta kézfogásait, leült az üres székre, és mintegy parancsszóra elkezdődött az ünnepi hacacaré.

– Tagtársak! Sikeres esztendőről adhatunk számot – dicsekedett terjengős beszámolója vége felé az elnök. – Még egyszer összefoglalva: a málnafeldolgozó építésével megalapoztuk a jövőt, befejeztük harminc hold szőlő telepítését, a lennel, mint értékes ipari növényvel hasznosítottuk az eddig paragon álló Bárók-dombját, és mindezek mellett mintegy ötven százalékkal növeltük a tagság kiegészítő részesedését.

– Éljen, éljen! – kiáltott közbe valaki.

A többéves forgónak megfelelően, az elnök után Balogh Mátyás, az ellenőrző bizottság elnöke koptatta szavait. Fakó, színtelen hangon hadarta el, hogy néhány kisebb hibát leszámítva, az év végi leltározáskor mindent rendjén találtak, s pénzügyi problémák sem voltak a termelőszövetkezetben.

A tagok java része nem is nagyon figyelt oda a Balogh Mátyás szófacsarására. Osztottak, szoroztak, csak a pénzes borítékokat várták. Így azután, sokaknak nem tűnt fel, hogy a terem közepén a Bede Kovács jelentkezett szólásra. Már három, négy mondatnak is végére ért, amikor a zaj annyira elcsendesedett, hogy mindenütt hallani lehetett éles szavát.

– ...én mégis ezekről a kicsinek mondott hibákról szeretnék beszélni! – jelentette ki szigorú arccal, kezével gesztikulálva a Bede Kovács. – Mint tudják, az ellenőrző bizottság tagjaként részt vettem az év végi leltározáson. Saj-

nos, a magtárban a bevételi és a kiadási papírok nem stimmeltek. Csaknem kétszáz mázsa gabona hiányzott. Mi, akik a vizsgálatban részt vettünk, utólagosan már nem tudtuk megállapítani, hogy ez a különbség a füzetek pontatlan vezetéséből, vagy más okból származik-e. Mindenesetre, én úgy gondolom, hogy két vagon gabona eltűnése egy kicsit sok ahhoz, hogy apró hibának minősítsük. Véleményem szerint hivatalos vizsgálatot kellene végezteni.

A későn érkezett vendég egyetértően bólintott a Bede Kovács felé, és szorgalmasan jegyzetelgetett a noteszába. Suta Kálmán is felírta a már esztendőök óta vezetett füzetébe: „*B. Kovács: 200 q gabonahiány az ellenőrzéskor.*”

A hátsó sorokból valaki felkiáltott:

– A Koloncsár Jóska volt a raktáros. Miért nem kérdeztétek meg őt is? Talán emiatt kellett olyan hirtelen a gyárba átigazolnia?

– Csönd legyen! – kiáltotta a Könyvelőljajcsi. – Rábai elvtárs, a pártbizottság képviselője kíván szólni önökhöz.

Az őszülő, szúrós tekintetű férfi türelemmel kivárta, míg a tavaszi jégzajlást idéző moraj elcsitult.

– Elvtársak – kezdte azután pincemély hangon. – Sajnos, el kell rontanom ezt a kellemes, ünnepi hangulatot. Horváth Lajos elvtárs, aki a termelőszövetkezetben nem csupán főkönyvelő, hanem párttitkár is, tegnap délután bejött a pártbizottságra és beszámolt arról, hogy a gazdaság vezetősége hamis mérlegkészítésre bírta rá. Mivel a közgyűlést már összehívták, úgy döntötünk, nem napoljuk el a zárszámadást. Tehettük ezt azért is, mivel a főkönyvelő elvtárs, idejét nem kímélve, elkészítette a helyes mérleget. Így önök valószínűleg képet kaphatnak az esztendőőről. Mi, a magunk részéről elítéljük a termelőszövetkezet vezetőinek magatartását, és köszönetet mondunk a Horváth Lajos elvtársnak a hibák feltárásáért.

– Ide vezetett a Koloncsárok uralma! – kiáltott közbe Kurcsics Vendel.

– Le a vezetőséggel! – zúgott egy hang a terem túlsó feléről.

– Megkérem az elvtársakat, őrizték meg a nyugalmaikat – emelte fel ujját a megyei pártbizottság képviselője. – Kiabálással nem megyünk semmire. A törvények szellemében rövidesen vizsgálatot indítunk, és az elnök, a vezetőség felel a hibákért. Most pedig a könyvelő elvtársé a szó.

Horváth Lajos kissé idegesen állt fel a nagy asztaltól. Hátrafésült, sima haját igazgatva várta, míg elcsitul a lárma.

– Többen a fejemhez vágják – kezdte –, hogy én kiszolgálom az elnököt. Pedig én figyeltem, számoltam, ha lehetett, ellenkeztem. Lecsukatni pedig nem hagyom magam, ez tiszta sor! Ezért is mentem az én elvtársaimhoz.

Rögtön az elején meg kell mondanom, hogy a málnafeldolgozó építése az elnök által említett nyolcszázezer forinttal szemben csaknem a duplájába került! Erre figyeltem fel én legelőször, de az elnök utasított, ne törődjek vele. Később azután én más helyeken is észrevettem: valótlanok az adatok, és csaknem hárommillió forintnyi csalásnak jutottam nyomára. Ennek megfelelően a hamis mérlegben a tagság részesedése aránytalanul és jogtalanul növekedett. Ez tiszta sor! Az általam prezentált új adatok pontosságát sem szavatolhatom, ugyanis lehetnek olyan dolgok, mint a már említett raktári mínusz, amelyek nem jutottak az én tudomásomra. Most pedig fájó szívvel arra kérem a tagságot, hogy menjen haza, mert a pénz kifizetését csak a hivatalos vizsgálat befejezése után eszközölhetjük.

– Ilyen nincs – kiáltott közbe Balogh Izidor. – Nekem kell a pénz. A szomszéd községben már lefoglaltam egy disznót és megígértem, hogy holnap érte megyek.

– Nyugodjanak meg, kérem! Intézkedtünk, hogy a vizsgálatot mielőbb fejezzék be – csitította őket Rábai.

– Persze, mert a Könyvelőljajcsi is minden szarba beleüti az orrát – zúgolódott a Börcsi Miska.

Suta Kálmán az elnököt figyelte. Koloncsár Imre az utolsó tíz percben meggörbült, összezsugorodott, mint a zölden parázsba lökött levél. Szava, miután felállt, alig ért el az első széksorokig.

– Szeretném bejelenteni az itt jelenlévők előtt, hogy elnöki megbízatásomról ezennel lemondok! Én nem loptam innét egy vasat sem. Amennyiben vétettem, úgy azt a tagság érdekében tettem. Páran majd még emlékezni fognak a szavamra: jót akartam!

Az elnökség, a színpad hátsó ajtaján át egykettőre elsomfordált. Az emberek átkozódtak, kiabáltak. Szikra lobbant, és az egykedvű falu lángra kapott.

Valaki földhöz teremtett egy széket. Azután lassan szállingózni kezdett kifelé a tagság is az utcára, cipelve a közgyűlésen elhangzottakat, és a kultúrház előtt négy-öt fős csoportokba verődve, hangoskodva vitatták a fejleményeket.

* * *

„...Mit mondjak, maguknak? A törvénnyel nem lehet cicázni! A tagok közül kevesen értették meg azonnal, hogy a Koloncsár Imre nekik akart csal-

ni. Nekik? Ezt sem lehet kijelenteni, hiszen a részesedés látványos növelésével elsősorban saját magát próbálta jobb színben feltüntetni. Hamar megtanulta az általam is felismert, újmódi igazságot, miszerint: a tagok a kapott pénzen keresztül értékelik az elnököt. Hiába, no! Amíg valami jobbat ki nem találunk, addig ilyen is marad a világ...

Sajnos a hiány az olyan, mint a hólabda, ha gurítja az ember, nem csökken az, hanem növekszik. Azt mondta valaki, hogy ilyenekből van a lavina...

Magam sem tudnám már elmagyarázni, hogy miért, de aznap este úgy éreztem, el kellene mennem a Koloncsár Imréhez. Nem, nem akasztott embert csodálni! Én mindig is az elesettek gyámolítója voltam. Úgy beszélnek, az öregapám esze járt hasonló srófra..."

* * *

Suta Kálmán előtt szinte nehezen tárták ki az ajtót. Koloncsár Imre gyanakodva tessékelt beljebb, arcán ezer év szomorúsága látszott, felesége szemé vörös volt a sírástól.

– Ha segíthetnék valamiben, csak szóljál, Imre! – ajánlkozott az alkalomhoz illő, halk, temetői hangon Suta Kálmán.

Azután jó darabig úgy hallgattak, mint a „szellő-nem-járt” füledt, nyári napokon az erdő.

– Senki sem fog mellém állni – fakadt ki kissé mérgesen Koloncsár Imre. – Senki! Hatan vagyunk testvérek. Úgy illene, hogy most mind itt legyennek. Bátorítsanak. De nem. Otthon ülnek, örülnek a bajomnak. Zabigyereknek mond a falu, ámbátor nálamnál jobban kevesen szeretik a testvéreiket. Mindent megtettem értük. Szólt a Dolfi, traktoros akar lenni. Elintéztem. Késérgett a Jóskánk, hogy meggyalázták a falu előtt, napokig őriztem, nehogy valami bolondságot tegyen. Kisütötték, ha te elmész, a Misálból kellene elnökkhelyettest faragni. Én a nevemet adtam hozzá. Idehoztam a Jóska fiát, ezt legalább sosem bánom meg, mert több hasznot hajtott már a téesznek, mint két idegen agronómus. De most magamra hagytak, elmentek a gyárba a Dolfi is, a Jóska is. Tudom, azt beszélnek a faluban, hogy megverték a testvéreim, pedig nem igaz. Bárcsak jöttek volna nekem, akkor talán megharagudtam volna rájuk. Én mindig a bátyáim, a nővéreim kegyeit kerestem, egy-egy jó szavukért kifutottam volna a világból. Most is ez döntött a bajba, hidd el, Kál-

mán bátyám! Mikor kiderült, hogy a magtárban hiány van, megijedtem. Nem, nem mintha a Jóskánkat bűnösnek tartanám, egyszerűen elhanyagolta a füzetek vezetését. Sajnos, én azzal tisztában voltam, ha ezt a csúfságot szájára veszi a falu, akkor vége-hossza nem lesz a gyanúsítgatásoknak. Azt hittem, ha kiosztjuk a sok pénzt, akkor majd előrukkolhatok a hiánnyal. Álmomban sem tétéleztem fel a Könyvelőljajcsiról, hogy ellenem dolgozik. Majdnem annyi a fizetése, mint az enyém. Üdülni, tanulmányi kirándulásra, mindenhova elengedtem. S ez lett a vége! Azt mondják, hárommillió forint a különbözet, mert az nem hiány, nem veszteség, csak pillanatnyi pénzzavar. Ha lenne még egy évem ebben a téeszben, bebizonyítanám, hogy nem is olyan nagy összeg az. Beindult a málnafeldolgozó, jövőre dőlni fog ide a pénz. Többe került, persze hogy többe került, mint amennyit engedélyeztek. De azt már elhallgatta az a szemét könyvelő, hogy kétszer akkora a feldolgozó, mint amekkora az engedélyeken szerepel. Én egy vasat se tettem el magamnak.

– Elhiszem, de a törvény egyformán ítél – szólt közbe Suta Kálmán.

Koloncsár Imre megrántotta a vállát.

– Csak a Jóskánk fiát sajnálom. Engem leváltanak, tán le is csuknak és kész! De ő itt marad, s neki kell az összes Koloncsár bűnét tovább cipelni. Pedig az a gyerek nem hibás semmiben, Kálmán bátyám. Mindig is becsülettel végezte a dolgát. Beiratkozott már a felsőfokú technikumba is.

– Én is rendes legénynek ismerem – helyeselt Suta Kálmán. – Elhiszem, hogy te sem akartál rosszat, Imre, csak megbotlottál. Lehet, hogy a feldolgozóból kigazdálkodtuk volna a hiányt. De mi a biztosíték arra, hogy az idén a málna nem fagy el, vagy nem nyomja meg a köd? Elég egy kis hiba, pár napnyi rossz idő, és máris oda a fele termés, az egész haszon. De bedögölhet a kukorica is. Ez nem gyár, ez téeszcsésé, kint az Isten szent ege alatt! Éppúgy függünk az időtől, az esőtől, hótól, jégtől, naptól, mint ezer esztendővel ezelőtt. Abban vétettél Imre, hogy egyszerre sokat akartál. Talán ha idejében kikéred valakinek a tanácsát, lebeszélnek erről a marhaságról. De az sem biztos. A szomszéd asztaltól minden kártyajáték másképp látszik. Ezért van az ultisok között az íratlan szabály: kibicnek kuss! Hiába küldtél fél disznókat a járáshoz, ők is benne hagynak a bajban.

– Egyszer még belátja ez az alvó falu, hogy én voltam a jó elnök. Én a közösségért, a családért áldoztam fel magam! Senki nem ért semmit. Te sem.

* * *

„...Hamarosan el is búcsúztam ettől az Imrétől. Tudják, az önjelölt mártírral nem lehet vitatkozni. Olyan az, mintha a nyúl a puskacsó előtt hóbörögne, hogy: *lőjetez agyon!* Hiába a nevetséges, szánalmas helyzet. A vadásznak lőni kell. A zárszámadás harmadnapján megjelentek a téeszcsében az aktatáskás emberek, sok hibát kikotortak, mindenbe beleszaglászta. Csaknem egy hónapot késett az egység kifizetése. Fél esztendő is beletelt, mire a Koloncsár Imre ügyét letárgyalták. Három évet kapott. Engem is beidéztek a bíróságra, s faggattak a régi lopások meg a leváltásom felől. De mondtam már maguknak, én halottba nem rúgok...

...Akkor még persze nem tudhattam, hogy egyszer...

Közben a téeszben is történt egy és más. A vizsgálatok során majdhogyanem magam is bajba keveredtem...”

* * *

– Hol vannak az üzemanyag kiadását igazoló bizonylatok? – kérdezte már másodszer is az ellenőr.

Suta Kálmán tanácstalanul forgatta kezében a kalapját, majd hosszas töprengés után kibökte:

– Nem írtunk mi olyanokat.

– Akkor hogyan számoltak el a felhasználással?

– Sehogy. De nincs is rá szükség. Mondja meg nekem, ki vinné haza a gázolajat? Nem kukorica az, hogy meg lehessen etetni.

– Akkor is helytelenül cselekedtek – csóválta meg fejét az ellenőr. – Bizonyára nem figyelmeztette magukat az elnök. No, ezt is felírjuk és jegyezze meg: az üzemanyagot csak szakképzett raktáros adhatja ki, pontos mérés alapján! Az nem nagyüzemi módszer, hogy bárki bejöhet az udvarba, és annyit tankol, amennyit akar. Világos?

– Én megbízok az embereimben – legyintett Suta Kálmán.

– Nem bizalom kérdése ez, bácsika – magyarázta az ellenőr. – A bizonylatoké. Csak az igaz, amit a papírral is igazolni lehet. Hogyan ellenőrizzem én most le, hogy mekkora volt maguknál az üzemanyag-felhasználás?

– Az már a maga dolga – felelte Suta Kálmán. – De ha ennyire fontos, akkor holnaptól kezdve bevezetünk majd egy füzetet...

* * *

„...Tudják, akkoriban még bennünk élt a szegények pazarlása. Ha nem volt, koplaltunk, ha meg bőség jött, kicsiségekkel nem törődtünk. Senki sem ügyelt olyan apróságokra, mint a gázolaj. Még kint a határban is találtam egyszer egy teli hordóval. Később kiderült, a kombájnosok vitették ki, azután, mikor végeztek, otthagyták a tarló közepén. Még szerencse, hogy valami vásott gyerekek nem rendeztek vele tűzijátékot.

Hanem, ezeket az ellenőröket ki nem állhattam. Mindenbe beleakadtak, mindenhol hibát sejtettek. Találtak kivétlenül a Könyvelőljajcsi munkájában is. De őt megvédték fentről, nem akartak hóhért akasztani. Egyszerűbb volt mindent a Koloncsár Imre nyakába varrni. Érdekes, azelőtt az egyéni világot senki nem ellenőrizte. Saját magával kellett elszámolni az embereknek. Ha baj volt, azt rögtön jelezte a buksza, a kamra...

A kocsmasztaloknál, vagy éppen az asszonyok padján elindultak a találgatások: ki lesz az új elnök. Nem hiszem, hogy akadt volna egyetlen önjelölt is a faluban. Döglött lovat régen sem akart senki kölcsönvenni. Egyesek mondókájában már az egekig nőttek az adósságok. Voltak, akik tudni vélték, hogy el kell kótyavetyélnünk az összes gépet, állatot. Pedig még csak mérleg-hiányos sem lett a téesz.

...Közben csak érkezett az új közgyűlés napja is...”

* * *

A tagok jóval a kezdés előtt megszállták a kultúrházat. Mint riadt legyek, röpködtek a tanácstalan tekintetek. Teljes volt a sötétség. Egyetlen biztos tippet sem lehetett hallani. A szokottól eltérően, mindenki fegyelmezetten, szinte csendben várta, hogy elkezdődjön az ülés. A vezetőségi asztal körül a fiatalabbik Koloncsár Jóskát, az agronómust leszámítva nem volt falubeli, ő is a szélére szorult, s nem is nagyon mert az emberek szemébe nézni. A pártbizottságos Rábai, aki a zárszámadason kiborította a tejfölt, hosszú beszédet tartott:

– A termelőszövetkezetben lefolytatott vizsgálat feltárta a hiányosságokat – tudatta. – Bebizonyosodott, hogy Koloncsár Imre, a volt téeszelnök nem csak a mérlegadatok meghamisításában mondható ki bűnösnek, de rokoni kapcsolatainak elvtelen ápolásával, csalások, visszaélések tárházát teremtette meg a közös gazdaságban. Úgy határoztunk, lehetőséget teremtünk a tófalvi termelőszövetkezet becsületes tagságának ahhoz, hogy megfelelő vezetés mellett, adottságaihoz méltó

hírnevet szerezhessen a járásban. Ezért a termelőszövetkezet elnökének Békési József elvtársat javasoljuk megválasztani. Békési elvtárs immáron huszonöt esztendeje szoros kapcsolatban áll a mezőgazdálkodással. Volt gazdatiszt, kutatóállomás-vezető, járási tanácsi mezőgazdasági osztályvezető, egyetemi oktató. Agrármérnöki diplomával rendelkezik. Két esztendeje érdemei elismeréseképpen kormánykiüntetést kapott. Bízunk abban, hogy a termelőszövetkezet tagsága javaslatunkkal messzemenően egyetért.

Ezután felállt a Békésinek nevezett ember. A jegenyefára hasonlított legjobban. Vékonysága csak még jobban kiemelte magas termetét. Keze, mint két elszikkadt ág lógott a teste mellett. Zakója ezer ráncot vetett a mellén, homloka felfele csúcsosodott, és éppúgy, mint az öregedő jegenyének, csak fönt, a koponyája tetején terebélyesedett valamiféle sűrű bozont. Kiserdőnyi haja – talán mindenki ezt figyelte meg rajta először – mintha vastag drótszárakból lett volna bodorítva, összefonva. A kiválasztottak magabiztosságával, a tévedhetetlenek öntudatával beszélt:

– Tófalviak! A bemutatásom már megtörtént! Mindehhez csak annyit szeretnék hozzátenni: ha megválasztanak, szigorú leszek. Az itteni hibákat csak erős kézzel lehet felszámolni. Nem ismerem ebben a faluban senkit, nincsenek se barátaim, se ellenségeim. Utóbbiakat, ha nem tudunk dűlőre jutni, bizonyára szerzek majd magamnak, de nem érdekel. Én a munkámat jól, az elvtársak bizalmához méltóan akarom végezni. Az ajtóm mindenki előtt nyitva áll. Akinek hasznos, a termelőszövetkezet boldogulását segítő javaslata van, azt szívesen meghallgatom. De arról, hogy mit csinál a Mariska néni éjszaka, vagy kinek hány ezer forintja van a takarékbán, nem akarok tudni. Azt is bejelentem, ha megválasztanak, nekem nem kell helyettes! Kellenek viszont jó szakemberek, mérnökök. Minden brigádvezető, agronómus, télesztág helyettesem lesz a maga posztján, ám a szövetkezet egészét érintő kérdésekben egyes-egyedül én döntök majd akkor is, ha ez esetleg nem egyezik a közösség álláspontjával.

* * *

„...Nem árulok zsákbamacskát, másfél évig sem húzta nálunk ez a Békési. Pedig nekem akkor, első hallásra rokonszenves volt. Lassan, tagoltan, mindenki számára érthetően beszélt. Persze a közgyűlések nem arra vannak,

hogy az ember átrágja az elhangzottakat. A tagságnak dönteni kell, mint a rögtönítélő bíróságnak.

Akkor is villámgyorsan és teljesen fölöslegesen, hivatalos jelölőbizottságot alakítottak, aminek tagja lettem. Azután leszavaztunk, akár a papok Rómában: engedelmesen, hangos szó, káromkodás nélkül. Az utóbbi esztendőben sokat gondolkoztam azon, miért van, hogy Tófalván egyetlen vezető sem tudott meggyökeresedni? Bizonyára az elnökökben is akadt hiba, bennem is. Azért a tagságot, a falut sem kellett féltetni, mert a hangjuk mindig azt támogatta, aki a zsebüket tömte, közben a jó helyére is jobbat kívántak. Gyorsan kitanulták az újféle demokráciát, s velük szemben a vezetőség nagyon is védtelennek, meztelennek bizonyult...

A téeszkeskedés kezdetén a férfiak mindenbe belepofáztak, mindegyik jobban tudta, hogyan kell vetni, mikor kell aratni, mint a másik. Akadozott is a munka emiatt eleget. De akkortájt az elnök még elnök volt. Ha kiabáltak is rá a háta mögött, szemtől szemben tartottak tőle. A brigádvezetők inkább kértek, könyörögtek, mint parancsoltak. De egy idő után elfogyott a maszek tartalék, s dolgozni kellett a tagoknak, hogy megéljenek. A termelés is csak-csak fejlődött a gépekhez, vegyszerekhez, a piaclehetőségekhez, az új formákhoz már kevesebben tudtak hozzászagolni. A tagság lassan beletörődött, hogy a szakvezetés, az agronómus és a brigádvezetők dirigálnak, s aszerint kell dolgozni. De a halandók többsége nem tud meglenni véleménynyilvánítás, hőbörgés nélkül, s ha már a tennivalókba nem köthettek bele, belekötöttek az emberekbe...

Annyi rosszat beszéltem már a mi téeszünkről, hogy bizvást azt hihetik, ez volt az ország legfegyelméletlenebb, leghitványabb gazdasága. Pedig de-hogy. Az eredményeink alapján, főleg az én időmben, többször a megye legjobbjai közé sorolódtunk. A határ egy részében fényes, fekete hantokat fordít az eke, zsírja van a földnek. Hallom, hogy mostanában már ötvenöt mázsa búzát is megtermelnek egy hektáron. Ebben a talajban nem kunszt. Itt, még ha a madár elhullajtja a szemet, az is kalászba fordul. Mondhatnék én sok jót is erről a téeszről, a kiállításokat járt krumpliról, a negyven centis kukoricacsövekről, a szép tehenekről, tenyészállatokról. Csak hát a téeszhez a földön kívül az ember is hozzátartozik. Akár meg is haragudhatnak rám a falubeliek, hiszen nekem már csak pár tucat nap a világ, ezért kimondom: itt a fejek vetése érett be a legnehezebben. Lehet, hogy másutt is ugyanennyi volt a torzsalkodás, a baj. Nem tudom. Én ennek a falunak az életét éltem. S mint a legtöbb ember, nem arra emlékszem, hogy mikor ettem a legjobb túrós palacsintát, hanem arra, mikor ért baj akár engem, akár a téeszt...

...Állítom, a Békési, az elnök nagyon képzett ember volt. De most, így utólag látom, hogy már a bemutatkozó beszédében megjövendölte a saját akasztását. Szinte pontról, pontra bebizonyítható, miképpen fordult minden szava ellene. Ugye, azzal kezdte a mondókáját, hogy szigorú, erőskezű lesz. Tartotta is a szavát...”

* * *

Suta Kálmán éppen a reggeli fröccsét iszogatta békésen a kocsában, amikor a Könyvelőljajcsi kíséretében belépett az új elnök. Feje magasából, mint csóka a diófáról, körbenézett a termen. A könyvelő hol erre, hol arra a tagra mutatott rá, a Békési odalépett az illetőkhöz és pár szóval dolgukra küldte őket. Többen maguktól is felálltak, elszeleltek, de Suta Kálmán nem akart megfutamodni. Melengette kezében a fröccsös poharat, és várta, míg sorra kerül.

– Ugye, maga a gépészeti brigádvezető – kárálta gunyoros hangon Békési, az elnök. – Már tegnapelőttől kint lóg az irodai hirdetőablán, hogy minden nap, pontban egy órakor értekezletet tartunk. Hogy-hogy még egyszer sem láttam? Jegyezze meg, nem tűröm az ilyen fegyelmezetlenséget! Azt sem bánom, ha megissza a borát, de ne munkaidő alatt tegye. Vegye tudomásul, egy brigádvezetőnek éppúgy szabott a munkarendje, mint egy művezetőnek a gyárban. Miképpen akar rendet követelni a beosztottjaitól, ha saját magát se képes fegyelmezni? Most pedig halljam, hol vannak az emberei?

Suta Kálmán úgy állt ott, mintha leforrázták volna. Ilyen hangon, főként a nyilvánosság előtt, még senki sem beszélt vele. Elcsitította feltörő haragját, aztán sorolni kezdte:

– Ketten a kölestői földeken műtrágyát szórnak, hárman a színben vannak javításon. Az egyik traktornak kilyukadt a pótkereke. Mondtam a szerelőknak, most ragasszák meg, mielőtt nyakunkba szakad a sok dolog. Az egyik új Zetoron meglazult az önindító. Másfél óra alatt megjavítják, és mennek a Kákicsosba szalmáért. Egy emberem a kombájnt reparálgatja a traktoros-szerelővel. A fogatosok közül három takarmányt rendez az istállónál, a többiek pedig ganét hordanak.

– Ez legalább sejti, hogy hol vannak a beosztottjai – fordult Békési a könyvelőhöz –, de a Csepregi, vagy hogy hívják, hármat se tudott elszámá-

ni. Mindegy – perdült újra Suta Kálmán felé – mától, pontban egy órakor legyen ott a megbeszélésen! Magam akarom eldönteni, hogy másnap hova menjenek a traktorok. Most pedig induljon! Ellenőrizze le a javítókat, nehogy elheverésszék a napot!

Suta Kálmán szándékolta lassúsággal megiszogatta a fröccs maradékát, s el-eljutott a füléhez, hogyan pattog ezzel is, azzal is Békési. A műhely egy része még mindig a Koloncsárék pajtájában volt. Suta Kálmán átballagott, tessék-lássék megsürgette a szerelőket, azután hazaugrott ebédelni és egy órakor már ott toporgott az elnök szobájában. Az értekezlet inkább hatott parancski-hirdetésnek, mint munkaelosztásnak.

– Holnap három traktor az 1021-es táblára megy. A dűlőnév szerint maguk Érmelléknek hívják – mutatta egy ki tudja honnét előásott térképen, szavait rögtön fel is jegyezve Békési, az elnök. – Hordják be onnét az összes szalmát. Most ráérünk, a tavasszal meg már nem lesz időnk alomért szaladgálni. Csepregi, maga szedjen össze húsz asszonyt, és kezdjék meg a burgonyaválogatást! Három férfit küldjön a magtárba és forgassák át az árpát. A teherautót bérbe adjuk a járási építőipari üzemnek kavicsot fuvarozni... Van valakinek megjegyzése?... Maguknak soha semmiről nincs véleményük? Nem szeretem az olyan embereket, akik nem gondolkoznak. Apropos, Misál brigádvezető elvtárs meg tudná mondani, miért hiányzott reggel az a három ember az etetők közül?

– Hát, a Vendi azt mondta, hogy fáj a lába – dadogta Misál. – A... – Nem volt ideje folytatni, mert Békési, az elnök, villámló szemekkel közbevágott:

– Akinek fáj a lába, az menjen orvoshoz! Maga pedig gondoskodjon helyettesítésről! Ha nem szűnnek meg az állandó mulasztások, nem szavatolom, hogy maguk továbbra is brigádvezetők maradnak. Nekem erőskezű, aktív emberekre van szükségem, nem pedig Jóságos Jánosokra.

* * *

...Teltek-múltak a napok, a hetek, sőt a hónapok. De az elnök szigorúsága csak nem akart alábbhagyni. Elküldött három tehenészt, majd rá két hétre valami kisebb hiba miatt leváltotta a Csepregi Karcsit, a Misált. Ha ez a Békési belépett valahova, megfagyott a levegő, elnémultak az emberek. Mindenki beletemetkezett a munkájába, sürgött-forgott. De neki kutya rossz volt a természete: a jóban is hi-

bát keresett. Hiába etettek az állattenyésztők tízszer becsületesebben, mint azelőtt, ő kritizálta, korholta, fenyegette őket. A gyalogmunkások bujdosnak előle, még az egyre növekvő számú mérnök, agronómus, ilyen-olyan vezető is összekapta magát, ha megjelent. A Koloncsár Jóska gyereket leváltotta az agronómusságból, áttette a kertészet és a feldolgozó vezetőjének. Az új agronómust, a Vámhelyi Gyurit, egy harmincnál is fiatalabb ficsúrt, aki nyakkendőben, vasalt nadrágban járt ki a határba, már főagronómusnak kellett szólítani...

A tagságban egyre gyűlt az indulat. Ha nem volt jelen, szidták a Békésit, mint a bokrot. A király előtt mindenki meghajol, de a fejét is sokan kívánják. A Békési nem ismerte a falusi embereket. Még a lóistállóban sem lehet feltétlen engedelmisséget kívánni, nem hogy a téeszben. Jómagam igyekeztem végrehajtani, amit mondott, s magamban tartottam a gondolataimat..."

* * *

– Kirúgott mind a kettőnket! – toppant be egyik reggel Suta Kálmánéhoz az új szerelő. Arca tüzelt a haragtól, lélegzete szaporázott a méregtől és a sietségtől.

– Ki rúgott ki, és kicsodát? – horkant fel Suta Kálmán.

A feldühödött férfi leült a lépcső szélére, fűjt egyet-kettőt, megtörölt a patakzó homlokát és csak utána kezdte:

– Az új elnök. Ma reggel beállított a műhelybe és felszólított bennünket, indítsuk el az egyik kombájnt. Mondtam neki, még nem fejeztük be a javítást, és különben is, még két hét hátravan az aratásig, akkorra kész lesz a gép. Erre ránk dörrent, áruljuk el, mióta bajmólódunk ezzel a masinával. Az a szerencsétlen Horváth gyerek rávágta, hogy másfél hónapja. A Békésinek aztán más se kellett. Nekünk rohant, hogy még ma vegyük fel a járandóságunkat, és tűnjünk a munkakönyvünkkel együtt, ahova akarunk.

– Ilyet nem tehet – nyilatkoztatta ki felderülő arccal Suta Kálmán. – Ahhoz, hogy elzavarjon egy téesztagot, a közgyűlés jóváhagyása is szükséges.

– Sajnos nem! – dühöngött a férfi. – Még a Koloncsár-féle időkbén, minket szerelőket, a kombájnosokat, a teherautó-vezetőt, az irodásokat és a málnafeldolgozó-üzem vezetőjét áttettek valamilyen alkalmazotti állományba. Ez azt jelenti, hogy mi nem vagyunk tagok, vagyis, akkor dob ki bennünket, amikor akar.

– Hogy-hogy én nem tudtam erről?

– Fogalmam sincs, a Koloncsár azt mondta: ne nagyon híreszteljük, mert sokan nem örülnének, ha kiderülne, hogy mi órabéresek vagyunk. De most siessen, mert a Békési át akarja harapni a maga torkát is.

Suta Kálmán a szerelő távozása után elgondolkozott. Nem látta értelmét, hogy azonnal az irodába rohanjon. Kimotorozott a határba, majd fél egy felé, mintha már a megbeszélésre igyekezne, bebállagott a központba. A titkárnő azzal fogadta, hogy kereste a Békésit. Suta Kálmán addigra már éppen kiötlötte: jobb is, ha kettesben beszélük meg a dolgot, és nem kell mindenki előtt pellengérré állnia. Megtorpant egy pillanatra az elnök ajtaja előtt, majd bátorságát összekapva, bekopogott. A tárgyalóasztalnál egy karvaly arcú, keskeny ajkú asszony ült. Békési pedig a zsúfolt könyvszekrény előtt feszített.

– Dr. Verrasztó Józsefné a jogászunk – mutatott a nőre. – Ő pedig az a brigádvezető, akit az előbb említettem. Suta Kálmán. Jól mondom, ugye? Bizonyára már tudja, miért hívtam. Két emberét el kellett küldenem hanyag munkavégzés miatt. Maga pedig írásbeli fegyelmit kap! Még egy hasonló eset, és mehet gyalogmunkásnak! A végzettsége különben sem kielégítő. Legálább technikus oklevél kellene a gépesek irányításához.

Suta Kálmán elnézte, amint a nő egy üres lapot teker az írógépbe. Miközben fejében zsongtak, köröztek a gondolatok, fél szemmel a papírt fürkészte. *“Fegyelmi határozat”* – pötyögötte a nő. Majd az írógép kattogni kezdett, mint a kalapácsos daráló. A zaj riadót vert Suta Kálmán fejében, higadtsága eltűnt, szótlán kedve elpárolgott, a méreg lett szavai ura.

– Engem ne fenyegetsen senki – kezdte fojtott hangon –, főleg olyan ne, aki még meg sem melegedett ebben a faluban. Lemondok én a brigádvezetőségről magamtól is. Hozasson csak ide technikust, vagy akár mérnököt, ha akar! Gondolom, gépészt és kombájnoszt is keresett már, mert hiába lesznek készen a gépek, ha nem lesz, aki rájuk üljön. Ilyen szerelőket hét faluban sem talál, azt kijelenthetem...

– Az az én dolgom – vágott közbe Békési. – Ha a jogász elvtársnő nem lát bent hibát, akkor a felmondását ezennel elfogadom.

– Írásbeli nyilatkozatra van szükség – szólalt meg a gépelésben pillanatnyi szünetet tartva a nő. – Szerepelnie kell benne a pontos névnek, a beosztásnak, a születési évnek, a jelenlegi fizetésnek és az indoklásnak, de én szívesen elkészítem.

– Indoklásnak valószínű megteszi, hogy az elnök most, maga előtt kijelentette, ő technikusnál alább nem adja. Különben papírom van arról, hogy az

a féléves tanfolyam, amit az állami gazdaságban elvégeztem, legalább a traktorvezetésre, -szerelésre alkalmassá tett. Ezért kérem, hogy tegyenek át traktoros állományba. Ezt is írja be a felmondásomba. No meg azt, hogy az elnök bűne, ha senki se lesz majd, aki megjavítsa a gépeket.

– Felőlem, azt írat bele, amit akar – legyintett Békési. – A felelősség itt csak az enyém és azt vállalom is.

Suta Kálmán távolodó lépteit alatt meg-megcsikordult a sértettség, a kitaláltottság. Bement a brigádvezetői szobába, s a fakó asztalból zsebébe mentette személyes dolgait: a bicskát, a három ceruzát, a franciakulcsot, az összekoszolódott radírt, és a kék kockás füzetét, melyekbe már esztendőök óta jegyezte a vele és a téesszel történt fontosabb dolgokat, az utasításokat és az elvégzett tennivalókat.

* * *

„...Hát, így váltam én újra traktorossá. Az első esethez mérten nagy volt a különbség. Hiszen akkor tudtam, hogy legkésőbb két-három hét múlva leszállok a masináról és visszaköltözök a téeszirodába. Másodjára viszont semmi ilyen kilátásom sem maradt. De azért rogyadozás nélkül elcipeltem a hátamon ezt a nyűgöt. Meglepődtek páran, amikor a traktor nyergében láttak viszont. Mindenki az elnök újabb áldozatának könyvelt el engem is. Mártír voltam a falu szemében és nem nagyon hadakoztam ellene...

Talán nem róják fel bűnömül, ha most elárulom, hogy a feleségemnek sem táltam ki az igazat. Cseppnyi kedvem sem volt a szemrehányásait hallgatni. Annál már a sajnálkozás is jobb. Nem? Otthon nagy szentségelések közepette bejelentettem, hogy a szerelők vétke miatt fegyelmivel leváltottak. A nejem nyolc boszorka átkát szórta az elnökre és vigasztalgot...

...Lehet, hogy rajtam is az ő rontása fogott? Nem hiszem. A tisztaszobának aligha lett volna ellensége. Most meg már, mióta dagad a májam rajtam minden átok csak segíthet. Talán a jó szó, az együttérzés árt legtöbbit. Hiszen, ha megállít valaki és a betegségem felől érdeklődik, kendőzőm a bajt. Az illető meg nekiáll vigasztalni, mondván, biztosan meggyógyulok. És én nem küldhetem el melegebb helyre. Ilyenkor inkább morgok valami közsőnésfélét, és lehajtott fejjel elillanok...

Már javában traktoroztam, megjött Kontra Albin, az új műszaki vezető. Felsőfokú technikumot végzett. Nem tudom eldönteni, hogy mennyit ért az

iskola. Annyi bizonyos, hogy eleinte mindenben az én általam protezsált, régi szerelő tanácsaira hagyatkozott. Igen, mert el ne felejtsem: annyi értelme lett a szájalásomnak, hogy a két szerelőt mégsem küldte el a Békési, megúszták félhavi bérelvonással. Főnök még csak akadt, de kombájnost már nehezebb volt találni. Készt is miatta az aratás pár napot...

Elmondhatom maguknak, milyen érzés traktorosnak lenni. Szerintem nagyszerű! Jobb, mint a brigádvezetőség, a téeszelnökség, jobb még a lovas munkáknál is. Az ember egész nap fent feszít a masinán, hallgatja az egykedvű bűgást, nézi a földet, az utat, váltja a sebességet, tekeri a kormányt és közben, hogy unalmát elüsse, gondolkodik. Sok minden eltűnődhet. Például azon, hogy mennyire megváltoztak irányában az emberek. Ott volt például a Hofferos Dezső. Brigádvezető koromban elég volt valamire rámutatnom, máris ugrott, csinálta. Mikor meg hozzájuk vedlettem, éreztetni kezdte velem, hogy ebben a truppan ő a rangidős és rákapott a parancsolgatásra: »*Ide menj, Kálmán!*« »*Oda menj, Kálmán!*« Leginkább még a régi szerelőben munkálkodott a lelkiismeret. Ha tehette, úgy intézte, hogy könnyebb, jobban fizető dolgokra osszanak be. A faluban akadtak olyanok, akik örültek a lecsúszásomnak. Így a Frigyesünk is. Nem sokat törődtem vele, mint ahogy azokkal sem, akik az új elnök szolgájává szegődtek...

Ám most nem magamról akarok beszélni. Azt ígértem, megbizonyítom, hogyan fogalmazta meg a Békési már a bemutatkozásakor önnön végrendeletét...

Ő nem érezte a faluhoz tartozónak magát, és a tagság idegenként, megszűröl jöttként fogadta. Bizonyára hallották azt a mondást: hogy senki sem lehet próféta a saját falujában. Lehet, hogy igaz ez, de az is bizonyos, hogy az idegen csak addig félelmetes, míg ki nem ismerik. A kívülről érkezőnek egy egész települést kell lassanként felfedezni. Az ő gyengeségeit viszont egy egész község kutatja. Egyenlőtlen ez a harc, aláírom. De a messziről jöttek ezzel is számolnia kell. A Békésinek, az elnöknek minden lépését vizsla szemek követték, összes gyengeségét kutatták. Az már az elején megmutatkozott, hogy az itálnak nem barátja. Így mással próbálkoztak. Hajbókoltak előtte, megpróbálták körbehízelegni. Vittek neki kóstolót, hívták vadászni. Ez az ember minden megvesztegetést visszautasított, kikezdehetetlennek látszott. Csakhogy a falu nem adta fel a próbálkozást...”

* * *

Suta Kálmán magába szívta a határ összes illatát. Megtért tékozló fiúként üdvözölte a földeket, a tágas kukoricásokat. A traktor után fekete hantokon bucskázott a napfény, csókák, galambok keresték a frissen kifordított kukacokat, a meztelen pocokfiakat. Egyszer csak látta, hogy a friss szántáson a Könyvelőljajcsi kacszázik feléje.

– Dolgozgat? – kérdezte teljesen feleslegesen a számok őre.

– Láthatod – toltá vissza a szót Suta Kálmán.

– Elmegyek, Kálmán bátyám – újságolta a könyvelő.

– Máris? Hiszen még csak most jöttél – csodálkozott Suta Kálmán és leállította a traktor motorját.

– Nem innét. A téészből. Magának volt igaza, ezt nem lehet idegekkel bírni. Ez lélektani hadviselés, tiszta sor. A Békési mindenbe belepofáz. Góze sincs a könyveléshez, de előírja, milyen papírt használjunk, milyen széles margót hagyjunk. A hegyfalui téész főkönyvelője nyugdíjba megy. Hívnak, dolgozzak náluk.

– Öreg lónak, régi tinónak nem jó gazdát cserélni – vélte Suta Kálmán, és közben matatni kezdett az ekén. – Neked megvan a képesítésed, a pártnál is jól állsz, téged nem fenyegethet azzal, hogy elküld gyalogmunkásnak.

– Előttem nem titok. Magát se úgy váltották le, önként dobta be a törülközőt.

– Micsodát?

– Szóval feladta a küzdelmet – világosította meg szavait a könyvelő. – De nem is lehet mást tenni, ez tiszta sor. A Békési, az elnök idehossa az új embereit, nekünk régieknek meg, akik tettünk is valamit ezért a faluért, a szövetkezetért, letolás a köszönet. Minden kimutatást, jelentést három példányban kell elkészítenem. Egy megy az irattárba, egy pedig az elnöknek. Ha egy gyufaszálat ellobbant valaki, még arról is tudni akar. No, de nem ezért jöttem. Maga mindig jegyezgetett a közgyűléseken. Megvannak még a füzetei?

Suta Kálmán rábólintott a kérdésre.

– Még szerencse, ugyanis azt állítja az elnök, hogy amikor megválasztottuk, ő a tagság előtt a gyűlésen feygyelmi felelősség terhe mellett három hét határidőt adott a számvitel rendbe szedésére. Én nem emlékszem. Az Irénkéék szerint sem hangzott el ilyen utasítás.

Suta Kálmán szórakozottan rugdosta a traktor kerekét. A csizmaorra már ráérezett a gumik keménységére. Kell bele pumpálnom egy-két atmoszférát – gondolta. Majd a következő pillanatban ismét a beszélgetésre fordult a figyelme. Tanácstalanul latolgatta, mit tegyen? Ha kiderül, hogy beleártotta magát a Könyvelőljajcsi dolgába, még jobban megorrol rá az elnök.

– Azt állítják, a párttitkárság nagy hatalom – pedzegette óvatoskodva. – Miért hagyod magad? Szólj az elvtársaidnak, ők majd megvédnek!

A könyvelő mérgesen hajította el nikotinvirágos ujjai közül a csikket.

– Nem vagyok függetlenített titkár. Tizenhét párttag van az egész téészen. Ismerheti őket, nyolcan közülük közelebb járnak a hetvenhez, mint az ötvenhez. Véleményük nincs. Eljönnek a gyűlésre. Végighallgatják az előterjesztéseket. Szavaznak, ha kell. Kész. Kimúlt belőlük a harcosság. Ott van a Sarmon Péter bácsi, vöröskatonaként megjárta a frontot, előbb lett kommunista, mint a községben bárki. Utoljára három vagy négy éve szólt hozzá gyűlésen, akkor is azt mondta, adjanak neki egy puskát, majd ő rendet tesz a sertéslepen. Persze, hogy ledorongoltam. . . A Békési át sem iratkozott hozzánk, mintha rá nem vonatkoznának a szabályok, még mindig a régi helyén párttag. Mögötte áll az egész járási tanács. Tudja, Kálmán bátyám, hiába ágálok én, hogy: ha kellett, szóval, ha kellett, tettel védtem a termelőszövetkezeti mozgalmat. Az ilyen okoskodóknak csak a diploma számít, ez tiszta sor. Az oklevél az oklevéllel, a doktorátus a doktorátussal paroláz. Nekem pedig nincsenek papírjaim, megvan a mérlegképes könyvelőim – amire a Békési azt mondja, gyorstalpaló tanfolyam – és kész. Máshol talán jobban megbecsülnek. Már az itteni pártvezetőségnek és az elnöknek is bejelentettem a szándékomat: elmegyek. De ígérem, nem hagyom megbosszultatlanul, hogy így megfutamítottak.

– Nem is tartóztatott az elnök? – tudakolta Suta Kálmán.

– Nem. Éppen ez fáj. Ha egy jó szót szól, talán megváltoztattam volna az elhatározásomat. De nem. Pedig nélkülem aligha lett volna itt ő főnök. Tudhatja maga is jól: a Koloncsár Imre szemétségeit én lepleztem le, ez tiszta sor.

– Na, látod, most legalább érezheted, milyen érzés gesztenyekaparónak lenni – mormogta Suta Kálmán.

– Hogyhogy? – értetlenkedett most a Könyvelőljajcsi.

– A Koloncsár volt a parázs, az elnökség a gesztenye. A Békési a te kezdeddel markolta ki, a te szádban hűtötte. Nézd, Lajos, engem nem érdekel ez az egész cirkusz. Elég a gondom. Holnap „lovat” váltok. Áttettek a Zetorról egy új MTZ-re, küszködhetek vele, míg kiismerem minden csinját-bínját. Addig még az is bebizonyosodhat rólam, hogy traktorosnak sem felelek meg. Hanem ide figyelj, Lajcsi, azt mondom én neked, míg az embernek a feje a helyén van, és a két karjában nem csomósodtak össze az izmok, addig nincs mitől félni! Anyád téged se könyvelőnek fűröszött. Ha ezt észben tartod, mindjárt könnyebb lesz a dolgod!

* * *

„...Tudják, ezek a Lajosfélék csalódnak a legnagyobbat. Ők csaholtak a tévészert, ők vettek rá másokat is a belépésre, és emiatt kissé apostoloknak képzelik magukat. Úgy érzik, részt vettek a világ teremtésében és ezért örökös jussuk is van hozzá. De az élet rendje az, hogy mindig vannak éhesek, akik elindulnak ifjan, letről, hogy kiköveteljék a maguk kenyerét, a maguk helyét. Ha az emberek egyszer elégedetté válnának, a föld sem forogna tovább. Minek?...

...Nekem most tényleg nincs jövőm, mégsem vagyok mindennel megelégedve. A múltkor a csapos valami pimpós borból rakta elém a fröccsöt. Talán azt gondolta, nekem már mindegy, vagy észre sem veszem. Megszagoltam, aztán kilötyintettem a csárda kövére. Szó nélkül hozta a rongyot és feltörölte, majd ment a pincébe, hozott bort a másik hordóból. Ha lenne másik kocsmá itt a környéken, itt hagytam volna. De nekem már erre a kevés időre bódéhoz, kocsmához egyaránt ragaszkodnom kell...

No, mindegy. Az előbb említett beszélgetés után pár nappal, elment tőlünk a Könyvelőljajcsi. Hamar leltek a helyére iskolázottabbat. Képzeljék, hatvankilencben még a málna is rendben lefogyott. A főagronómusék is meglátogattak bennünket azon a nyáron...”

* * *

Kőműves János és a felesége már szinte otthonosan fészkeltek be magukat a kényelmes fotelekbe. Suta Kálmánt csak az estharangszó vetette haza, addigra már apadni kezdett a beszédtema Sutáné és a vendégek között. Ám a főagronómus ragaszkodott hozzá, hogy megvárja a ház urát. Kézfogásuk felért egy félórás beszélgetéssel.

Egyikük tenyerét a fáradtság, a megbántottság gyengítette, másikukét a bátortás, az együttérzés keményítette.

– Talán jól is járt, hogy leváltották a brigádvezetőségről – vélekedett a főagronómus, miután végighallgatta a történeteket. – Így több lesz a szabadideje. A maga korában már a pihenésre is gondolni kell.

– A fene megeszi – zsörtölt Sutáné. – Amióta a gépen ül, alig látom. Azelőtt, ha volt egy félórája, hazaugrott. Most meg elrohan a reggellel, és láthatja, csak a sötétség hajtja haza.

– Nem fárad el túlságosan, Kálmán bácsi? – csicseregte őszinte érdeklődéssel a főagronómusné.

– Ó, az apu most is olvas minden este – jelentette ki Katika. Suta Kálmán hálás volt a közbevetett mondatért. Az üléstől zsibbadó lábát arrább rakta egy kicsit és rábólintott a csizmaorra.

– Úgy bizony!

– Ismerem a maguk elnökét. Okos ember – pöckölte tovább óvatosan a beszélgetést a főagronómus.

– Tudom – bólintott Suta Kálmán. – Nem mi jártunk vele rosszul, hanem ő mivelünk. Aligha marad meg itt a téeszben. Pár hónap alatt minden régi vezetőt leváltott. Többen elmentek a téeszből, kilenc tagot ő bocsátott útra. Köztük olyan öreg embereket is, akiknek már csak egy-két esztendő hiányzott a nyugdíjig. Hatvanöt év környékén már senkit sem fogadnak be a gyárba.

– Ez szabálytalan – csóválta a fejét a főagronómus. – Ilyen idős embereket csak akkor lehet elküldeni, ha valami főbenjáró vétséget követtek el.

– Vétséget? Az akadt. Megittak pár fröccsöt, és a Békési belefullasztotta őket a pohárba. Ám annyi bizonyos, hogy egyetlen tábornok képtelen egy hadsereggel szembeszállni. Éppen tegnap hallottam, hogy már deputáció készül a faluból a járáshoz.

Az állami gazdasági főagronómusék, szombat lévén, hajlottak a szíves marasztalásra, és éjszakára is letáboroztak. Éjfél felé nyújtózkodtak a férfiak beszélgetése. Kőműves János egyre több nyíltságot mérítve a borból, elpanaszolta, hogy náluk sem mennek rendjén a dolgok, a főnöke csak a vadászattal törődik, az országos központ pedig a megtermelt haszon egy jó részét elviszi tőlük a szegényebb gazdaságokba.

Megosztva a kétféle gondot, mindketten nyugodtabban tértek aludni.

Suta Kálmán a járási deputációról álmodott, ő is ott állt közöttük, bólogatott a többek beszédére, azután egyszerre belépett az osztályvezető irodájába a Békési, ketten rögtön nekiugrottak, leráncigálták róla a göncöt, és akkor hirtelen az egész ember szétfolyt, megfoghatatlanná vált. A járási osztályvezető már éppen mondani akarta az új elnök nevét, mikor Suta Kálmán a szomszédék kakasának első, hajnalszagató kukorékolására felébredt.

* * *

„...Máig sem tudom pontosan, kik voltak a járási panaszbrigád tagjai, csupán a Balogh Mátyás és a Balogh Izidor került szóba a faluban. Ennek a

két embernek minden alkalommal az ellenkező irányba húzott a véleménye. Testben az Izidor volt az erősebb, és mikor elemi iskolába jártunk, sokszor elpáholta a Mátyást. Később azután fordult a kocka, mert a Mátyás fejébe több ész szorult és azt, becsületre, emberségre fittyet hányva, mindig az önös céljainak megfelelően forgatta. És lám, akadt olyan ügy, ami egymás felé terelte őket. Én nem csodálkoztam az összefogásukon. Mert figyeljek csak meg: gyakori, hogy két ember, két ellenfél egy időre békét köt csupán azért, hogy közösen lássák el a baját egy harmadiknak. Különben, a járási deputáció nem járt eredménnyel. A Bogdán könnyűszerrel visszaverte a szavaikat. Kijelentette, szabad kezét adott a Békésinek, és hogy az elnök milyen változtatásokat hajt végre a magasabb célok érdekében, az őt nem érdekli...

A Bede Kovács egyik rokona a járásnál volt portás. Tőle származik a pletyka, miszerint a tanácson ugyancsak örültek, amikor a Békésitől megszábadultak. Ott is jobban akart világitani, mint a nap...

Tudják, messziről jött ember mondhat, amit akar, csak nem biztos, hogy elhiszik. A prófétaáshoz viszont nem elég a kiválasztott, legalább egy hívő is kell, aki alkalmas időpontban tanúsíthatja a jövődőlést...

...Emlékeznek? A kezdet kezdetén Békési azt is kijelentette, hogy lesznek ugyan ellenségei, de őt ez nem érdekli, mert ő a munkáját az elvtársai megelegedésével méri. De csakhamar rá kellett jönnie, hogy a faluban nincs minden rendjén: »Vagy izzad a láb, vagy бүдös a kapca, de fintorog a Marcsa«...

* * *

Suta Kálmán a traktorozás ideje alatt eléggé elszokott az irodáktól, így azután meglepődött, amikor egyik reggel a határból becitálták. Érkezésekor vagy nyolcan, tízen is toporogtak már az elnök szobája előtt, egymás közt duruzsolva, találgatva hivattatásuk okát. Mikor bebocsátást nyertek, alig fértek be az addigra már uras íróasztallal, szép szekrényekkel, fotelekkel felcicomázott elnöki szentélybe. Békési ülve harsogta el dörgedelmeit:

– Hallom, valakiknek nem tetszenek az én intézkedéseim? Alattomoskodnak? Furkálódznak? Zavarják a járási elvtársakat? Jó, hogy nem a megyéhez futnak már azzal is, hogy megdöglött egy szopós malac. Vegyék tudomásul egyszer és mindenkorra, a tetteimért vállalom a felelősséget! Hiába néznek rám ilyen vasvillaszemekkel, nekem nem árthatnak. Tessék! Halljam, mi

bajuk? Ígérem, amit most hallok, azért nem veszem senkinek a fejét, nem csökkentem senkinek a fizetését!

A betoloncolt tagok mintha összebeszéltek volna, hogy hallgatásukkal elszaggatják az elnök idegeit. Csak azért is, néztek előre, ki szűrősen, ki dacos értetlenül. Suta Kálmán az elnök feje fölötti Lenin képpel szemezett. Újabb, s újabb vonalakat fedezett fel a megsárgult rézkarcon.

– Tehát nem szólnak? – állapította meg az amúgy is nyilvánvaló tényt Békési, az elnök. – De az atyaúristenit! Én tudni akarom, hogy mi bajuk. Az eredményeink jobbakké, mint tavaly, a járás első téese vagyunk. Többet költöttünk gépekre, vegyszerekre, mint eddig bármikor. A málnafeldolgozó új szakvezetése pár hónap alatt országos hírvé, ami még fontosabb, eladhatóvá tette a tófalvi szörpöt... Maga hova megy?

Suta Kálmán a kilincset markolva, vállát rándítva szolt vissza:

– Dolgozni. Én nem vádoltam magát sehol, semmivel, tehát nincs itt semmi keresnivalóm. Az eredményeket meg majd úgyis hallgathatom a zárszámadáson.

Megnyílt a gát, elcsöndesült a felkorbácsolt indulat.

– Menjenek mind! – intett mérgesen Békési, az elnök.

* * *

„...Ma már nem tudom, hogy akkor mi dolgozott bennem. A sértődöttség? A mellözöttség? Vagy csak meg szándékoztam mutatni a jelenlévőknek, hogy hiába ültettek traktorra, én még mindig a régi Suta Kálmán vagyok? De hajlok arra is, hogy már érlelődött bennem valamiféle előttem is ismeretlen bosszúvágy. Ötven év felett traktorral rázkódni már nem leányálom. És ami igaz, az igaz, legjobban az otthoni légkör nyomasztott. A feleségem szeme hol könnybe lábadt, hol haraggal villant, amikor fáradtan hazaértem. A kisleány se értette igazán az új helyzetet. A pénzem is csökkent, bár ebből a sok túlmunkával valamennyit bepótoltam...

No és ott volt a falu. Valamikor közékük valónak számítottak az emberek. Kitárulkoztak előttem. Szidták a rendszert, átkozták a jövőt még akkor is, ha én féket tettem a nyelvemre. Csakhogy az elnökhelyettség közben elköpött az ismerőseim bizalma. Hiába feszítettek újra és újra a traktorra, hiába túrtam velük együtt a földet, valahol az agyak mélyén megkövesedett, hogy

a vezetők közé számítok. Évek, hosszú esztendők kellettek volna ahhoz, hogy ismét hasonszőrűnek tartsanak...

...Mint ahogy, ha megkönyörülne rajtam a halál, most is évekbe telne, mire a régi Suta Kálmánként kezelnének. De ettől nem kell tartanom...

Na, igen! Elrohant az az év is, és mintha a zárszámadás is utánozni akarta volna a sebesen pergő napokat, villámgyorsan véget ért. A Békési jó negyedóra alatt felolvasta a mondókáját, amiből kiderült, hogy minden nagyon jó, minden nagyon szép. Ez nagyjából igaz is volt, hiszen pénz dolgában először talán a szövetkezetünk történetében, igazán jól álltunk. Kigazdálkodtuk a Koloncás Imréről ránk maradt hiányt, s ennek ellenére a környékbeli téeszeket figyelembe véve, nálunk fizetett legjobban az egység. Nekem sem lehetett okom a panaszra, mert elég szép summát vittem haza...

Hozzászóló egy sem akadt. A gyűlés után viszont arról suttogtak az emberek, hogy a Lajcsi helyére érkező könyvelő idegösszeroppanást kapott a zárszámadás napjára. Lehetett benne valami, mert a Békési magát sem kímélte, de a tagságot és a beosztottjait sem ajnározta. Azt is elismerem, a gépparkunkat becsülettel feltöltötte. Egy esztendő alatt részben hitelre vásároltunk vagy öt traktort, két kombájnt és más gépeket, sőt még egy teherautót is. Ám a falu nem csak ezt nézi...

Talán emlékeznek még, a bevezető beszédében azt mondta a Békési, hogy az ajtaja nyitva áll mindenki előtt, de a Juliska nénik ballépéseiről nem akar hallani. Nos, ez az óhaja alighanem teljesült. Se pletykával, se javaslatlaltal nem nagyon lépték át a küszöbét. Azt persze nem tilthatta meg, hogy róla beszélgessenek, susmorogjanak. Ki is kezdték az öregasszonyok és a ráérő tagok, akár a borsóágyást a csókák..."

* * *

Suta Kálmán a csarnokból hazafelé belépett a kocsmába, mert sokszor ott lehetett a legfrissebb híreket hallani. Rögtön a Zöldi Ferencre botlott, aki a Békésit átkozta, mert nem adott neki lovat megekézni a háztáji kukoricát.

– Ehhez nekem már semmi közöm – jelentette ki Suta Kálmán, hanem ha elég szélesre vetted és elmegy benne a traktor, akkor én valamelyik este szívesen megjárom. Majd úgy intézzük, hogy a Békési ne lássa.

– Köszönöm, Kálmán! Míg te ott voltál a vezetőségben, legalább rend volt – guszulált a Zöldi és rögtön rendelt Suta Kálmánnak egy „szódás bort”.

– Bezzeg, ha a saját érdekéről van szó, akkor az új elnök sem szívbjajos – mérgelődött Balogh Izidor, aki éppen az utolsó szavaknál csatlakozott hozzájuk. Azt mondják, a Békési hét-nyolcezer forintot is megkeres havonta. Mi hárman sem kapunk annyit. A menyem meg már fél bemenni a téeszirodába, mert úgy érzi, hogy levetkőzteti a szemeivel ez a férfi.

– Nem rendes ember ez a Békési, annyi biztos – kapcsolódott a beszélgetésbe Béres Imre. – Ha kedvelné a családját, akkor nem költözött volna ki ide a Julcsa néni földes szobájába. Az irodisták fele a városból jár ki naponta, busszal háromnegyed óra sincs az út. De ez még éjjel is ellenőrizni akar. A Könyvelőljajcsival beszélgettem a napokban. Szerinte hamarosan leáldozik a Békési napja. A Bogdán, az a füstös képű járási osztályvezető elment nyugdíjba. Valami Kőműves János nevezetűt tettek meg a helyére.

– Milyen János? – kapta fel a fejét a hírre Suta Kálmán.

– Kőműves. Az állami gazdaságban volt valami főnök.

– Vele én is találkoztam tegnapelőtt egy értekezleten – újságolta Kontra Albin a gépészeket irányító, magát mérnöknek tituláltató, felsőfokú technikus. – Sőt, mikor arról beszélt, hogy vannak téeszelnökök, akik teljesen helytelenül mindent maguk akarnak megoldani, és mindenkinél okosabbnak tartják magukat, rögtön eszembe jutott a Békési.

* * *

“...Hittem is, meg nem is, hogy a főagronómus osztályvezetővé avaszt, mindenestre este vidámabban fekdtem az ágyba, legalább ő megszaadult a nemszeretem főnökségtől...”

* * *

Suta Kálmán lassacskán megbékélt az MTZ-vel. Az új traktor erősebbnek bizonyult a régi Zetornál és a javítgatásokra sem ment el az idő. Egyik tompa fényű augusztusi napon éppen tarlót forgatott a téesziroda mögötti Kertek-alján. Délben leakasztotta az ekét és hazapöfögött ebédelni. Sutáné aznap a piacra vitt zöldséget eladni, így a ház urára maradt az étel felmelegítése. Mérgelődve ke-

reste a gyufát, felforgatta a kredencet, az asztalfiát, mindhiába. Maga, dohányra nem szokott ember lévén, sosem tartott a zsebében tűzszerzámot. Hidegen viszont nagyon elülte volna a gyomrát a babsűrű, félretéve tartózkodását, elhátározta, átugrik a szomszédba egy skatulya gyújtóért.

Bokorné, a szomszédasszony, a kiskaput támasztotta.

– Hallotta már, Kálmán? – fogadta a kert felől közelgő férfit.

– Mit?

– Hát maga nem tudja? Elfutott a Békési. Meséld csak el a szomszédnak, hogy mi történt, Erzsike!

A duci lány, aki örökölte anyja lepcsesszájúságát, mellig kihajolt a nyitott ablakon és nevetve újságolta:

– Képzeld, úgy tizenegy óra felé beállított az irodába az elnök felesége, és akkora patáliát csapott, hogy zengett belé az egész épület. Egy levelet lobogtatott a kezében, amiben állítólag megírták neki, hogy az elnök azért nem jár haza a családjához, mert nője van a faluban. Jó negyedóraig kiabáltak egymással, sőt a Muci szerint, tudja, ő ott van a könyvelésen, még pofon is csattant. Én ezt nem állítom, de annyi bizonyos, hogy egyszer csak kivágódott a főnök szobájának az ajtaja, és a nő kivörösödött szemekkel elrohant az Alszer felé. Az elnök meg a nyomában. A Békésiné még a cipőit is elhagyta, selyemharisnyában csattogott az aszfalton. A faluszélen találkozott velük a postás Ilus néni, állítólag még ott is rohantak, pedig már mind a kettőjükben fogytán lehetett a szusz.

– No, akkor ma kissé lelohadt az elnök mérge – vette tréfára a dolgot Suta Kálmán. Majd kért a szomszédasszonytól egy doboz gyufát, befalta a babfőzeléket és délután visszatraktorozott a határba.

* * *

„...Az elnök feleségének nem én írtam a levelet. Becsületszavamra! Elismerem, volt olyan időszak, amikor szívesen megvertem volna a Békésit. De olyan ocsmánysághoz, ami egy család életét felboríthatja, már nem adnám a nevemet. Sőt, a magam módján még sajnáltam is akkoriban az elnököt, mert jártam már hasonló cipőben, meséltem, a tanfolyam vége felé rám is eleget féltékenykedett az asszony...

Na, de minek húzzam, halasszam a dolgot. Az eset után jó egy hétig nem láttuk a Békésit, majd visszajött, de már kisebb volt a hangja és minden délután hazajárt a városba. Alig telt el így egy hónap, mikor bejelentette, hogy

elmegy tőlünk, mert egy másik megyében őt tették meg a vetőmag-termeltető vállalat igazgatójának. Képzeljék, a búcsúzáskor még, amiatt sem szólt, hogy valaki a felesége elhagyott cipőjét az asztalára rakta.

Még egyszer mondom: nem én áskálódtam a Békési ellen, hiszen elismertem, hogy a maga módján okos ember. Ő indította el Tófalván az ágazati gondolkodást, amikor máshol még hírért sem hallották. Ő szedte rendbe az állattenyésztést, és ő szorított rá bennünket a műtrágyázásra is. Sokat tett a málnafeldolgozóért, a piacszerzésért. Nem állítom, hogy emberileg törekmentes volt, hiszen éppen az állandó kakaskodása miatt kezdte ki valamelyik falubeli. De még az is előadódhat, hogy a felesége találta ki az egész történetet. A féltékeny nők fantáziája termékenyebb, mint a jól ganézott föld...

Ami ezután következett, az személyemet tekintve kínosabb, mint a már elmondottak. De ha eddig megpróbáltam igazságos lenni, akkor megkísérlem a jövőben is...

Már harmadszor volt elnökbúcsúztató közgyűlésünk. Lassan hozzá is szoktunk. A Békési elmenetele különben sem ért bennünket váratlanul, hiszen a bejelentéstől a gyűlés összehívásáig eltelt csaknem egy hét, és azalatt az egész falu megemészthette az újságot. A legérdeklőbb beszélgetések akkor is a kocsmában zajlottak le. Nem ünnepezt ugyan a falu, de munkához sem nagyon fülött az emberek foga. Ám a legérdekesebb az volt, hogy a térszben a sok mérnök között nem akadt egy se, aki magára vállalta volna a parancsolgatást. A főagronómus is csupán a tehenészeket ellenőrizgette, mondván, egy elnökváltás miatt mégsem fordulhattak fel az állatok... Egy-szer-kétszer én is betértem az ivóba, igaz, csupán rövid időre. Koccintottam egyik-másik emberrel, szóba nem hoztuk ugyan, de mindegyikünk arra emelte a poharát: »Na, ezzel is megvolnánk, megfutott a Békési.« ...»

* * *

Sokan összesereglettek a rendkívüli közgyűlésre. Suta Kálmán szokása szerint a harmadik, negyedik sor szélén foglalt helyet. A gyűlés kezdetén oda-lépett hozzá a járási hivatal egyik ismerős munkatársa és megkérdezte tőle:

– Kálmán bátyám, nem vágyik vissza az irodába?

Suta Kálmán rosszindulatú szekálódást sejtett a szavak mögött, de lenyelte a feltóduló paprikás választ. Helyette inkább azt mondta:

– Mindegy nekem, hogy irodában ülök vagy traktor nyergében, mindenhol megállom a helyem.

– Mi is így gondoljuk, elvtárs – csapott a vállára a járási küldött. – De a traktoron már eleget bizonyított.

Suta Kálmán nem értette meg ugyan a beszélgetés velejét, mégis jólesett neki, hogy a járási főnöknek éppen vele volt társalogni kedve.

Békési József, aki már nem is ült az asztal közepéhez, rögvest a lényegre tért.

– Mint bizonyára már értesültek róla, az újabb, fontos megbízatásom más területre szólít. Hiszem, hogy elnökségem ideje alatt megfelelően fejlődött a tófalvi termelőszövetkezet. Ha maguk mindannyian becsülettel helytálltak volna, sokkal jobbak lehetnének az eredményeink. De utoljára ne tegyünk szemrehányásokat egymásnak. Számomra tanulságos az itt eltöltött idő. Téveszelnöknek lenni szép és felelősségteljes dolog. Lehet, hogy valamikor újból megpróbálom, de annyit biztos ígérhetek, nem Tófalván. Néhányan talán az okát is tudják, hogy miért.

A járási küldött is kurtára fogta a szavát. Miután a tagság elfogadta az elnök leváltását, kurtán-furcsán bejelentette:

– Az új elnöknek a járási párt- és állami vezetés Suta Kálmánt, a régi elnökhelyettest javasolja.

Két perc alatt összeállt a helyi jelölőbizottság, mást senkit nem ajánlottak, így azután a szavazás, a szavazatszámolás csak formáság volt. Suta Kálmán három ellenszavazatot kapott. Az egyiket saját magától.

Mikor bejelentették a hivatalos eredményt, a tagok hangos zajongással ünnepelték győzelmét vagy a saját diadalukat a Békési felett.

– Valamit mondanom kellene, meg kellene köszönnöm, meg kell köszönnöm – kezdte bizonytalanul Suta Kálmán, de az elnökség sem, a tagság sem tartott igényt az új pap imájára. A hivatalok, rangok, címek birtokosai lebotorkáltak a színpadról, kezét fogtak Suta Kálmánnal, a járási küldött néhány szóval megbiztatgatta, majd elvonultak, s az újdonsült elnököt eltemette a tagság örvendezése.

* * *

„...Könnyű kitalálni, hogy mi következett ezután. Megfutott a császár? Éljen a király! Az embereket nem érdekelte, hogy milyen hirtelen, tervezetlen volt a kinevezés. Alig győztem elhessegetni a hízelgőket. Kész csoda, hogy a tenyerem nem kopott el a sok kézfogástól. Arra is kevésszer van példa, hogy az ember a traktorozáson keresztül jusson íróasztalhoz...”

Nagy nehezen elszabadultam a kultúrházból meg utána a kocsmából, hazaballagtam, a feleségem még mit sem tudott az újdonságról. Éppen paprikás krumpelit főzött a tűzhelyen. Mivel ő nem repült, én is a földön maradtam. Csak úgy félvállról szórtam oda a hírt: »Teljesült a vágyad, elnökné lettél!« Nem fogta fel a szavaim értelmét, mert csak kiegyenesedett, kezében a főzőkanállal és lebiggyesztett szájjal rám bámult. Én bementem a szobába és magamra zártam az ajtót...

Higgyék el, nem jó az, amikor az emberre készületlenül, kopogtatás nélkül rátör a felelősség, a tehetőség. Hallom, hogy némelyek szinte belebolondulnak a lottóötösbe. Pedig ők azért játszanak, hogy nyerjenek, s nem éri őket váratlanul a szerencse. Én akkor már rég lemondtam a főnökségről, a harcot is feladtam, és esetleg csak abban reménykedtem, hogy egyszer becsületes munkával még kiérdemelhetem a traktoros brigádvezetőséget. Derült égből jött a hatalom és vele a felelősség, olyankor, amikor nem is számítottam rá...

Ha akkortájt nem lettem volna kissé hitehagyott, bizonyára égi jelként fogom fel a kinevezésemet. De nem kellett a mennyekig kepeszteni, sejtettem, tudtam, hogy sokkal közelebről, földi embertől, a volt főagronómustól, a járáshoz felkerült Kőműves Jánostól származott az elnökké való kiemelésem. És milyen furcsa, legelőször az jutott eszembe, hogy ha már így megtisztelték, vasárnap talán nem mehetek el templomba sem, mert még kikezdenek. De úgy döntöttem, hogy ha eddig jó voltam vallásosan, akkor jó kell, hogy legyen ezután is. Esetleg majd ritkábban koptatom a templomküszöböt. Miután ezt lerendeztem magammal, elkezdtem a jövőn vacillálni...

Valakitől a feleségem is megneszelhette, hogy nem a bolondgomba beszélt belőlem, mert egyszer csak hatalmas robajjal kivágta az ajtót, a nyakamba csimpaszkodott. Ő legalább szentül meg volt győződve arról, hogy végre a megérdemelt helyemre kerültem. Én nem annyira...

Még le sem vettem az ünneplőruhát, máris mart a gond. Tudják, ha a Borza Péter helyett vagy közvetlenül utána választanak meg elnöknek, másképp alakulhatott volna a helyzet. Először, mert akkoriban még nagy volt a tekintélyem a faluban. De utána lecsúsztam traktorosnak. Énrajtam már egyszer bebizonyította az élet, hogy le lehet szedni a felső polcról. A falu főleg az ilyen dolgokra szívesen emlékezik. A másik nehézséget az jelentette, hogy a Békési ugyancsak magasra helyezte a téeszünkben a mércét. Olyan magasra, hogy én már nem is nagyon láttam a tetejét. Mivel az asszony csobogásából, hízelgéséből csakhamar elegendő lett, kértem egy fehér inget, és elvonultam a kocsmába. A sok megkerült baráttal azután úgy berúgtam, mint még soha életemben. Ezeröttszáz forint körül fizettem. Igen, mintha már akkor éreztem volna a vesztemet...”

NEGYEDIK RÉSZ

„... Hát, két nap megint elvánszorgott az életemmel. Gyanítom, maguknak rengeteg dolguk volt, nekem viszont semmi, hacsak a fröccsivást nem számítom. Bevallom: egyre inkább nehezemre esik tartani a fogadalmamat, legyűrni a napi huszonnégy, Suta Kálmán-féle szódás bort. Nem igazán öröm az, ha valaki kötelezettségéből iszik. Gyakran megkeseredik a számban az ital, és csak nyeldesem, nyomkodom lefelé, hogy a májam hozzájusson a tervezett méregadaghoz. Tegnapelőtt valaki felfeszítette a fészert ajtaját. Nem tudom, mire számított, hogy milyen kincset talál...

Nincs itt semmi. Csak egy pár kockás irka, a régi feljegyzéseimmel, néhány könyv, vásott ingek, ünneplőruha a templomba járásra (mostanában máshova nem sokat szaggattam, mert az lesz a halotti öltözékem), némi élelmiszer (szalonna, paprika, só, egy üveg lekvár, utóbbit a volt szomszédasszonyunktól kaptam), egy vekker (bár nélküle is tudom az időt), munkásöltözet, két görbe bot (magam faragtam őket díszesre még a csőszségem idején), lavór, szappan, törülköző, a priccs, a fejsze... Ezzel nagyjából kész is a leltár. A csizmámat, a motoromat meg egy-két, számomra becesebb dolgot a kocsmárosnál szállásoltam el...

Szóval, pofára estek, akik betörték. Kiforgatták a zsebeimet, hátha pénzt lelnek benne. De, hacsak nincs valami elszámolnivalóm, sosem tartok magamnál ötven forintnál többet. Így aztán a betörő nem emelt el mást, mint azt az egy-két villáskulcsot, amelyeket még a traktoros időből őrizgettem, aztán egy régi bicskát és a csőszség emlékeként rám maradt karikás ostort. Talán gyerekek voltak. Azokban nincs irántam tisztelet. Előfordult már, hogy tehénganéval kenték be a sufni kilincset. Az idősebbek is inkább csak sajnálnak, de nem értenek. Azt hiszik, nincs ki a négy kerekem, hogy »otthagytam« a tészelnökséget, a feleségemet, a szép házamat, mindenemet. Ráadásul még a maradék életemet is fröccsökbe fojtom. Némelyek afféle faluszégyenének tartanak. Van, aki az utcán a fejét is félrevágja, mintha nem ismerne...

Pedig egy időben ünnepeltek, szinte a vállára vett a falu. De én már a választás utáni napon, alighogy a vigalom utáni mámor kitisztult a fejemből, éreztem, nehéz teher lesz a váratlanul nyakamba akasztott elnökség. Nem a maszek időkből jól ismert húsz hold, hanem majdnem háromezer hold szántó, rét, erdő, nem öt-hat szarvasmarha, hanem több mint hétszáz, nem egy pár ló, egy pár ökör, hanem traktorok, gépek sokasága, nem né-

hány alkalmi béres, hanem emberek tömege várta, hogy eldirigálgassam, hogy jól elirányítgassam...

Na, és ráadásnak, akár dögkeselyűk a fán, ott gubbasztottak még a mérnökök, technikusok, akiket a Békési csalogatott a téeszbe. Nálunk több dirigált belőlük, mint a másik három faluban összesen. Másutt elég volt egy főagronómus, esetleg egy beosztott. Tófalván minden szemétdombnak külön kakasa volt. Korábban, traktorosként nem sok ügyletem akadt velük. Így a megválasztásomkor jóformán csak a nevüket ismertem. Vámhelyi Gyurinak hívták a fiatal, főiskolát végzett főagronómust, akit tisztje ellenére a határban nem sűrűn láttam, de már az affektáló hangjától is hidegrázást kaptam. A főkönyvelő, Bánhalmi Eleménné ötven körüli, gömbölyded, házsártos fehérlő volt. A növénytermesztő agronómus, Kincses Pál technikumot járt, az állattenyésztők főnöke, a Kis Péter ismét mérnök volt, róla azt beszéltek, hogy az egyetemen is tanított. A Kontra Albint, akit felsőfokú technikummal az én korábbi helyemre ültettek, már kiismertem. Amikor idekerült, azzal kérkedett, hogy a dugattyú vastagságát ki tudja számítani. De gyanítom: azt, hogy hol van az a fránya alkatrészt, már nehezebben tudta volna megmutatni. A szerelők istápolásával később sokat iperedett. Aztán, hogy folytassam a sort: ott volt még a fiatalabbik Koloncsár Jóska gyerek, aki időközben elvégzett valamilyen felső iskolát, a Békési mégis kertészeti vezetővé fokozta le. Még rajtuk kívül is volt két új vasalt nadrágos ember, akiket csak látásból ismertem, egyikük azt hiszem a földhivatali ügyekkel foglalkozott. No, meg el ne felejtsem a jogásznőt, a Verrasztónét, aki három téeszben látta el a jogászi munkát, de a széket, asztalt nálunk koptatta. Mikor az elnökségemet ünnepeltük, egyedül a Koloncsár gyerek lépett be a kocsmába. Igaz, ő sem ivott csak egy Bambit, mondván, hogy motorral van. De odalépett hozzám, gratulált, és figyelmeztetett: »Nem örül ám mindenki ennyire a maga elnökségének, fogja meg a vezetőket az elején, mert különben a fejére telepszene.« Akkor, már kissé kaptatosan nem nagyon magozgattam a szavai értelmét, inkább csak egy Koloncsár akadémikusnak tudtam be azokat. De hamar rájöttem, igaza volt...”

* * *

Suta Kálmán másnapos koponyáját csak a kalap abroncsozta egybe. Úgy érezte, agyában fát hasogatnak, szemébe egy hangyaboly költözött,

gyomrából sav bugyogott. Hajnalban, mielőtt megetetett, bekapott egy kanál-fej szódadikarbónát, később – bár ez nem volt szokása – egy Karilt is legurgulázott. A kínjai valamennyit enyhültek ugyan, de az esze még kábán fogott.

– Igyál egy kis kávé! – nógatta a felesége. – Ilyenkor jót tesz.

Suta Kálmán, bár különben nem nagyon szívelte a barnás, kesernyés levet, rábólintott. Felhajtotta a bögrényi lötytyöt és elkezdte lehúzni a gumicsizmát. Bement a fürdőszobába, hogy lemossa kezéről a reggeli koszt, a tehén- és a silósza-got. Mire kiért, Sutáné fehér inggel és a templombajáró ruhával fogadta.

– Ezzel meg mit akarsz? – vont a össze szemöldökét a férfi.

– Nem elnökösködhetsz a traktoros göncödben – tudatta az asszony.

– De ebben sem. Mit gondolsz, milyen lesz a fehér ing, a sötét kabát, ha ezekben mászkálok a határban? Csizmának is megteszi a hétköznapi.

– Akkor viszont venni kell valami rendesebb ruhát, amit nem féltesz annyira – vélekedett Sutáné. – Megszólnak a mérnökurak, ha odaállítás köz-jük ilyen parasztosan, csizmanadrágban, cejgkabátban, vásott lábbeliben. A városból is gyakran keresik az elnököt, még tiszteletlenségnek vehetnék, ha kötényben fogadnád a vendégeket.

– Eszem ágában sem volt kötényt kötni – morogta, de érezte, hogy ki-vételesen igazat szól a felesége. Gyomra a mérnökök említésére idegesen összerándult. Kelletlenül beleegyezett:

– Na jó, a kabátot, míg nem lesz egy másik, felveszem. De hozz egy kockás inget! Jó ezeknek az is. A csizma meg marad a hétköznapi.

A kávétól-e vagy mástól, de egy kicsit tisztult a feje. Amíg komótosan reggelizett, megpróbálta végiggondolni az irodába való visszatérését, és egy-általán az elnökséget. Tisztában volt azzal: olyan szigorú, kákán is csomót ke-reső nem lehet, mint a Békési. De engedékeny, nemtörődöm sem, mint az el-nök Péter, mert akkor az dönti romba.

– Tölts a kis demizsonba bort! – adta ki az asszonynak. – Koccintok egyet a vezetőkkal, az irodistákkal, ha már tegnap este a kocsmába nem tud-tak eljönni.

Négy kódobásnyira volt a házuktól a téesziroda, de az utcán így is leg-alább öten feltartóztatták. Tagok, kívülállók gratuláltak az elnökségéhez. A parolázásoktól kissé a kedve is helyrebillent.

– Te legalább közülnök való vagy – jegyezte meg búcsúzólul a már nyugdíjas Csiger Jenő, miután jó három percig rázogatta Suta Kálmán kezét.

A téeszirodán, az elnöki szoba előterében egy huszonöt év körüli lány, Jolika, a Békési által beszerzett titkárnő fogadta.

– Jó napot, elnök elvtárs. Ilyen korán be tetszett jönni – csicseregte ne-gédesen.

– Hol van már a reggel. De ne elnökeltársazzon engem, kisleányom.

– Hát, akkor mit mondjak?

– Jó nekem a... , jó a Kálmán bácsi is.

– Az újságokat meg a leveleket már bekészítettem az asztalára. Munká-ba jövet mindig belépek értük a postára. Most tetszik a Kálmán bácsinak fel-diktálni, hogy kiket akar felhívni, vagy majd később? Persze, ha napközben kell valami, akkor ott a csengő.

– Milyen csengő? – értetlenkedett Suta Kálmán.

– Az ott a falon. Van hozzá egy gomb, amit a Békési elnök elvtárs sze-reltetett az asztala alá. Ha egyszer tetszik megnyomni, akkor kávé vizsek, ha kétszer, akkor valamilyen italt, ha háromszor, akkor küldöm a főkönyve-lőnt. Amikor gépelni kell, elég, ha kiált nekem, áthallatszik az ajtón.

Suta Kálmán kezében a demizsonnal hallgatta a rázúduló újdonságára-datot. Ellepték az információk, mint cukrot a legyek. Hirtelen nem is tudta, mit tegyen. Aztán eszébe jutottak a mérnökök.

– Szóljon az agronómusoknak, hogy fél óra múlva vezetői gyűlést tar-tunk! – adta ki az ordrét, majd bement az elnöki irodába és szándékosan félig nyitva hagyta az ajtót. – Na igen – szólta még vissza –, ha a tagok keresnek, eressze be hozzám őket nyugodtan bármikor.

Feszengve nézett körül az új tanyahelyén. A téeszkesedés elején az el-nökhelyettesnek és a brigádvezetőknek megtette a kecskelábú deszkatákol-mány, a gyalulatlan lóca is. A Békési viszont flancos íróasztalt, párnás széket vetetett magának, emellett egy nagy asztalt is beállított az irodájába székek-kel körbezsúfolva. A falak mentén polcok kongtak üresen, mert a könyvek nagy részét magával cipelte az elődje.

A főnöki asztalon három levél hevert. Suta Kálmán kihúzott pár fiókot, de a Békési azokból is minden holmit eltakarított. Szeme a tartóba rakott me-gyei újságra, a Kisalföldre tévedt. Átlapozta, egy szó se esett benne a tófalvi elnökváltásról. Hogy hasznosan teljen az idő, a leveleket kezdte böngészget-ni. Mindet felbontották. Ezt egy kicsit furcsállotta, hiszen a kopertára azért kenik a sok ragasztót, hogy csak a címzett tekinthessen, nyúlhasson bele.

Végigsilabizálta a küldeményeket, ám alig-alig kapizsgálta, hogy miről szólnak az értesítések, levelek. Még nem is végzett, mikor kopogás hallat-szott a nyitott ajtón.

A titkárnő óvakodott be megszeppent arccal.

– Elnök elvtárs, vagyis Kálmán bácsi, az a helyzet, hogy a főkönyvelő asszony a városban banki ügyeket intéz, majd csak a tizenegyes busszal jön. A főagronómus úr pedig izé... azt üzeni, hogy fél egykor kezdődik a napi, vezetői megbeszélés, neki addig dolga van. Szóljak azért a többieknek is?

Suta Kálmán agyát egy pillanatra elöntötte a harag. Számolt magában háromig és kibökte.

– Ha ez a szokás, akkor majd fél egykor találkozunk. Addig én is kinézek a határba.

A Békési idejében autó, egy használt Warszawa és hozzá sofőr is került a térszbe, de Suta Kálmán a csészát többre tartotta. Befogatott a csak parádéskocsinak nevezett, nyugdíj előtt álló Horváth Jánossal, aztán elkérte a gyeplőt.

– Dél felé itt leszek – tudatta az öreggel –, addig almozson ki a lovak helyén, úgy látom, akad ott néhány villa trágya. – Majd hozzátette: – Remélem, külön rakják a lóganét, tudhatják, kell majd tavasszal, a melegágyakba.

A délelőtti falu nyugalmas és néptelen volt. Csak az egyik kispadon trécselt néhány öregasszony. Az újdonsült elnök, megpöccintette a kalapját, amikor melléjük ért.

Miután befordult a középső dűlőútra, a lovak már maguktól vették a kanyarokat. Suta Kálmán eltöprengett. Latolgatta: minek vegye a főagronómus válaszát, nyílt szembeszállásnak, vagy tényleg csak a kialakult rendhez való ragaszkodásnak. Úgy döntött, a saját érdekében is, inkább az utóbbit választja.

A fekete fahídnál megpillantotta, hogy egy traktor köröz a szomszédos táblán. Odahajtott.

– Nocsak, Kálmán, máris visszahúz a szíved az MTZ-re? Hát azon jobban is mutattál, mint a csészán – tréfálkozott a Hofferos Dezső, aki sosem a főnöktiszteletéről volt híres.

– Én sem hiszem, hogy jó cserét csináltam – ismerte el mosolyogva Suta Kálmán. – Nem nekem való ez a poszt. Jobb lesz, ha fenntartotok nekem magatok közt egy helyet.

– Ne légy kishitű! Ha te nem vállalod az elnökséget, idehoztak volna valaki idegent. Te legalább a mi kutyánk kölyke vagy. Ismerünk, és te is ismerz bennünket – fogalmazta meg sokak véleményét Hofferos Dezső. – A traktorra meg ne kívánozz vissza! Velem együtt jól tudod, korosak vagyunk mi már a napi tíz-tizenégy órás zötykölődéshez. Nekem az állandó rázkódástól tönkrement a gyomrom. Aligha húzom ki az MTZ-n a nyugdíjig. Ha akadna valami hely a magtárban vagy a szárítónál, bizony szívesen váltanék.

– Majd megnézzük a lehetőségeket. Szerintem találunk megoldást. Tudom, Dezső, te már dolgoztál ebben a térszben két ember helyett is. De a helyedre nehezen találunk olyan fiataalt, aki megérzi, hogy a gépnek is van lelke.

– Ez már a te bajod. De megyek, mielőtt valaki rám fogja, hogy feltartom a térszelnököt – kacsintott a traktoros, felkászálódott a fülkébe és folytatta monoton köreit.

Az egyik ló meghökölt, amikor elhúzott mellettük az MTZ. Suta Kálmán szorosabbra fogta a gyeplőt, majd tovább poroszkáltak. Új formát mutatott előtte a határ. Hirtelen meglátta, amire traktorosként ő is kevésbé figyelt, hogy imitt-amott már egész zörgősre beérett a kukorica, hogy a dűlőút kátyúit lassan árokká mélyítik a nehéz traktorok, hogy a répa föld gazosabb az eltúrhetőnél. Rögtön el is határozta, kiküld néhány gyalogmunkást, legalább a lovasparéjokat csapkodják ki répaszedés előtt. Különben – ezt már elnökhelyettes korában megtanulta –, sokat levon a cukorgyár. A szántással megkéstek, pedig anélkül a búza vetését nem lehet kezdeni. A fogasolást felibe-harmadába végezték el. Megszikkadt a föld és a száraz hantokat már nem aprította fel a lovakkal húzatott könnyű borona. Tett egy nagy kört a közeli dűlőkben. Dél körül járt, mikor visszaért a faluba. Átadta a lovakat az öreg parádéskocsinak aztán hazalépett. A felesége már az ebéddel és fülig érő szájjal várta.

– Mi volt odabent? Gratuláltak a mérnökök?

– Persze, hogyne ... – dünnyögte maga elé Suta Kálmán, és kevés kegyeret aprított a bablevesbe. Szántszándékkal nem sietett megrágott minden falatot, megemésztett minden délelőtti információt. Fél egy elmúlt öt perccel, amikor belépett az irodába.

– Az agronómus elvtársak már bent vannak – fogadta a titkárnő.

Az elnöki szobából élénk zsinatolás hallatszott, de minden mondatot elszeltek, mikor az elnök, Suta Kálmán benyitott. Így születhet a csend. A főagronómus, a főkönyvelő, a főállattenyésztő, a törzsállattenyésztő, a gépészeti vezető, a növényvédős technikus meg a fiatalabbik Koloncsár Jóska, a főkertész ültek a nagy asztal körül.

– Jó napot, emberek! – köszönt falusi illem szerint a belépő.

Túl sok válasz nem érkezett. Suta Kálmán a saját foteljába szorult, mert a tárgyalóasztalnál minden széknél volt gazdája.

– A holnapi tennivalókat mi már megbeszéljük. Azt hiszem, mehetünk is! – nyilatkoztatta ki hetykén az elnök szemébe nézve, zsebre dugott kézzel a Vámosi, a fiatal főagronómus. Fel is emelkedett a székről.

– Azért még csak maradjanak! – emelte meg hangját az elnök. – Talán nem ártana, ha engem is beavatnának a holnap programba.

A főagronómus hányavetin rákezdte:

– Hát, ha érdeklí... Folytatódik a vetés-előkészítő szántás a hármas dűlőben, a malacokat hasmenés ellen vakcinázzuk, a hizóknál, talán maga is tudja, holnap lesz szállítás, a vágóhídra. A kertészetben... Mit is csinálnak, Jóska?

– Paradicsompaprikát szedünk a piacra – vágta rá a fiatalabbik Koloncsár.

– Mi meg, Kálmán bátyám, a régi kombájnrakjuk fel az adaptert – vetette közbe szaporán a gépészeti vezető. – A maga traktorára a Péteri gyereket ültettem, de máris bejött javításra, mert nem működött rendesen a hidraulika.

– Egy kicsit szorul a henger, kocogtassák meg kalapáccsal – tanácsolta Suta Kálmán. – Hanem az egyik Zetor főtengely-szimeringes, eszi az olajat. Cseréljék ki, míg nagyobb baj nem lesz...

– Sajnos nekem indulnom kell a városba. A Kincses Pali tartsa meg a brigádvezetők eligazítását! – adta ki a parancsot a nyegle főagronómus, majd felpattant a székről és kiment. A többiek is felkerekedtek és követték. A fiatalabbik Koloncsár Jóska még odaköszönt, mások arra sem pazarolták az erőt.

* * *

„... Leszűrtem magamban a tanulságot: az első csatát elveszítettem. Az is nyitott könyv lett számomra, a mérnökök, technikusok nem ujjonganak, amiatt, hogy egy »traktoros lett a főnökük«. Kissé aggasztott ez a helyzet, tudtam: nem babra megy a játék. Azt is láttam, hogy a főagronómusnak nagyon kinyílt a csipája. Hogy visszaszerezzek valamit az elnöki tekintélyből, beléptem a brigádérosokhoz, félbeszakítottam a Kincses Pali parancskihirdetését és soron kívül kiadtam a gyalogosok vezetőjének: másnap küldjön húsz-harminc embert gazolni a vegyszerezett cukorrépába. »A főagronómus elvtárs másként rendelkezett« ellenkezett a Kincses. »Ezt meg az elnök mondja! És punktum, nincs vita« – közöltem én.

Aztán otthagytam a társaságot, fogtam az áldomásra szánt, teli kis demizsont és hazaballagtam. A bort visszatöltöttem a hordóba. Átöltöttem. Megnéztem a marhákat. Levakartam őket. Tragacsra raktam és kitoltam az al-

mot. A megszokott szöszmötölés, szokás szerint lehiggasztott. Bementem a konyhába. Az asszony már eresztette is a fröccsöt. Felhajtottam. Papírt, ceruzát kaptam elő, és behúzódtam a belső szobába...

Tudhatják már, nem tartom magam se túl okos, se túl buta embernek. Megvan, megvolt a jó paraszti eszem. Már akkor, ott az asztal mellett felöltött bennem: most, frissiben kellene leköszönnöm az elnökségről. A mérnökök, hálából talán még a traktorra is visszaeresztettek volna. Csakhogy annyian bíztak bennem: a tagok, a feleségem, a leányom, a Kőműves János, az ultipartnereim, a kocsmáros, a postás... Talán még a pártbizottság is, hiszen valakinek közülük rá kellett bólintani, hogy engem, aki sosem voltam kommunista, engem jelöljenek ki elnöknek. Persze ettől még bmondhattam volna az unalmast. De nem szeretek pironkodva, leszegett fejjel járni...

...Még jelenleg is, mikor itt tanyázok a nyomor tornácán, most is mindenkinek egyenesen a szemébe nézek. Pedig mára már az önbecsülésem alaposan megcsappant. Nem a régi Suta Kálmán vagyok. A testem rothad, a lelkem korhad...

Akkor úgy döntöttem: kitartok. Azonnal rájöttem, hogy a mérnökök, technikusok, ha összefognak, együtt erősebbek nálam. Ezért eltökéltem, külön-külön szálllok csatába velük. Még ott lógott a levegőben a Békésinél bevált recept: »Mindenkinek akad valami hibája, gyengéje, gyarlósága. Azt kell megtalálni!«...

A második, amit magamban kifundáltam: az én igazi bástyám a tagság lehet. Persze tudtam, ezt az erősséget nem adják ingyen. Említettem már maguknak: a népek jóindulata a zsebükhöz van kötve. Ahhoz, hogy a tagság bizalmát megnyerjem, ebben az időben már nem volt elegendő mindenkivel parolázni, szóba állni. Az embereknek pénz is kellett, hiszen a nyomor szüli a forradalmakat. Fogalmam sem volt, miképpen áll a téesz anyagilag. Elhatároztam, hogy másnap a főkönyvelőnél kezdem a napot. De nem így történt..."

* * *

Suta Kálmán reggel úgy negyednyolc felé éppen szénát villázott az állatoknak, mikor bekiabáltak a kerítésen.

– Sutáék! Sutáék!

A Derzsi Pista fia állt a kapuban. Mivel Sutáné nem bújt elő a kiskonyhából, a házigazda ballagott oda a kapuhoz és félrerugdosta a kutyát.

– Kálmán bá’, beleborult a busz az árokba, az iskolabusz. A Katika is megsérült – hadarta a fiú.

Suta Kálmán testén végigfutott a rémület. A falhoz támasztotta a villát, előtolta a robogót, a kötényt rácsapta az ajtókilincsre, aztán már indult is. Tövig húzta a gázt, s csak már félúton ötlött eszébe, hogy nem szólt be a feleségének. A falutól úgy két kilométernyire, egy kanyar után meglátta a csődületet. A másfél méteres árokba dőlt busz mellett emberek ácsorogtak, feküdtek, jajgattak, sopánkodtak.

Suta Kálmán a Katikát kereste. Hamarosan meg is ismerte a piros kabátjáról. Az útszélen feküdt, ketten is tétlenkedtek mellette, a Könyvelőljajcsi felesége meg egy fiatal, ismeretlen gyerek. A nagylány lába vérzett, sípcsontjából előtűnt egy darab. Mikor megpillantotta az apját, felerősödött a zokogása.

– Ugye, nem vágják le a lábamat, édesapám?

– Dehogyan vágják, bogárkám. Dehogyan – vigasztalta Suta Kálmán, miközben neki is elhomályosodott a szeme. Csak fogta a leány kezét. Nem tudta, mitévő legyen. Látta, a Katika combját már elszorították, hogy ne vérezzen annyira.

– Ne sírj, kisleányom, ne sírj – simogatta csitítgatva.

Hol az ördögben késik a mentő, az orvos? – dühöngött magában. Mikor jobban szétnézett, látta, hogy az orvos éppen egy vérző fejű gyerek körül serénykedik, és hirtelen azt is észrevette, hogy három test le van takarva. Mozdulatlanok.

Megdöbbsent.

– Halottak is vannak?

– Sajnos – pityeredett el a Könyvelőljajcsi felesége. – A kezem nekem is megzúzódott, de hát az semmi. Azok jártak legrosszabbul, akik elől ültek, álltak. Főleg szomszéd falusiak voltak. A halottak is közülük valók. A sofőr az ülésében rekedt. Lehet, hogy ki se bírja, amíg ideérnek a mentők.

Suta Kálmánban feltámadt a katonaösztön. „*Segíteni kell!*”

– Vigyázzon a Katikára! – kérte az asszonyt. Megnézem, hátha tehetek valamit.

Addigra már a faluból is egyre többen érkeztek biciklin, motoron, a szélső házakból gyalog.

A buszsofőr az ülés és a kormány közé ékelődött, a feje is furcsán félrenyaklott.

– Ne mozdítsák! – intette őket az orvos – Majd ha itt lesznek a mentősök, akkor megpróbálhatják szétfeszíteni a vasakat. – Több, mint húsz sérült van – tette még hozzá. – Hiába jön két mentő, az se tud mindenkit kórházba vinni.

– Ráadásul a reggel is hűvös – állapította meg az egyik szerencsés utas, aki láthatóan ép bőrrel megúsza a karambolt.

– Kihozhatnánk a ponyvás Csepelt – vetette fel Suta Kálmán. – A kevésbé sebesültek megülnének a padokon, de ha tennénk valami puhát a platóra, néhányan ott is elfekhetnének.

– A várakozásnál, a szenvedésnél mindenképpen jobb lenne – vélte a doki és igyekezett tovább kötözgetni a sérülteket.

Suta Kálmán odaintette magához a bábéskodó Csiger gyereket.

– Pattanj föl a motoromra, fiú, szólj a teherautós Oláh Zolinak, dobjon fel pár köteg zsákot a platóra, és azonnal jöjjön ide, mert be kell vinni a kórházba a sérülteket. De ügyelj, nehogy téged is érjen valami!

A gyerek, aki az apja Berváját is gyakran nyaggatta, egykettőre elviharzott. Suta Kálmán visszatért a leányához. Megnyugodva látta, hogy Katika már nem sír, de az arcáról lerítt, nagy fájdalmai vannak.

– Már nem kell sokat várni – nyugtatta. Levetette a kabátját és a leány lábaira terítette. Majd ismét felkerekedett és megpróbált az orvosnak segíteni. Jó tíz perc múlva, szirénázva megérkeztek a rendőrök. Mikor látták, hogy mekkora a baj, egyikük beszaladt a kukoricásba és onnét hallatszott az öklendezése. Két-három perccel később feltűnt a Csiger gyerek.

– Hát a teherautó? – tudakolta Suta Kálmán.

– A Zoli bácsi jönne, de a főagronómus nem engedte. Azt mondta: elsőként a műtrágyát kell kivinni a vetéshez.

Suta Kálmánt elöntötte a szentharag.

– Szalajtszon már be engem az irodához! Hozunk egy teherkocsit – szólt a tétlenkedő rendőrnek.

Az még örült is, hogy megszabadul a rettenet birodalmából. Bekapcsolta a szirénát és a kanyar utáni egyenes szakaszban már százszal repesztettek. Suta Kálmán csak a szeme sarkából látta, hogy a felesége is a baleset felé igyekszik a biciklivel. De őt éppen a düh kötötte gúzsba.

– Hol van a főagronómus? – tudakolta mérgesen az irodában.

– Kint lehet a majorban – vélte az egyik brigádvezető.

A rendőr a falun belül is nyomta a gázt. Gyorsan megtalálták a teherautót, mert a műtrágyadepó mellett állt, s ott tétlenkedett Vámhelyi, a főagronómus is.

– Azonnal rakodjatok vissza, Zoli, és menjetek a baleseteket szállítani! – adta ki a parancsot Suta Kálmán.

– Várják a műtrágyát a vetésnél. Majd ha azt kivitték, mehetnek – ellenkezett a főagronómus.

– Oda megy a teherautó, ahova én mondtam. Ezt jó lesz, ha egyszer és mindenkorra megjegyzi magának, mert ha nem, fel is út, le is út! És többet meg ne lássam zsebre tett kézzel! – adta ki minden dühét egy szuszra Suta Kálmán. – A vetés, ami a maga hibájából már úgyszólván heteket késett, egy fél napot még várhat. Igyekezzenek, emberek! Életekről van szó.

A rakodók percek alatt lehajigálták a műtrágyát, addigra a sofőr hozott ponyvákat, zsákokat. Mire visszaértek a balesethez a teherautóval, ott volt két mentő is, de azokba csak hét embert tudtak belezsúfolni. A többiek, köztük a Katika, a teherautóra kerültek.

Suta Kálmán távozóban meghagyta a lány mellett óbégató feleségének, hogy pakoljon kórházi öltözéket, szappant, törülközőt és vigye utánuk a következő busszal. Ő pedig úgy, ahogy volt, otthoni ruhában betelepedett az Oláh Zoli mellé, és onnét dirigálta, hogy merre kerüljék el az úton csúfolkodó nagyobb kátyúkat, döccenőket.

* * *

„...Nekem sokáig a család volt a legelső az életben. Bűn, de még az Istent is megelőzte nálam a kisleány meg az asszony. Én magam a tehenek, a ház, sőt a téesz után ballagtam a saját fontossági soromban. Amennyiben akkor, ott az árokszélen valaki megígérte volna: ha lemondok a téeszelnökségről, azonnal összeforr a Katika lába, gondolkodás nélkül beleegyezek. De senki sem tett ilyen ajánlatot. Így én is inkább Szent Antallal egyezkedtem. Megfogadtam, hogy rendszeresebben járok templomba, némi pénzt is ígértem...

A kórházban nagy csődületet okoztunk. Csak a súlyosabb sérülteknek került a termekben hely. Katika egy másik lánnyal a folyosón szorongott egy ágyon. Az orvosok hirtelenjében megnézték a kötését, kapott egy injekciót, de voltak nála nehezebb esetek is...

Idegeimre ment a tehetetlenség. Eszembe jutott, hogy a Szeles lánya a belgyógyászatban ápoló. Szerencsémre éppen műszakban volt. Megkértem, segítsen. Nem volt könnyű, mert az orvosok, a nővérek, a mütösök összeviszsa rohagáltak. Megtelt az egész kórház jajgatással, nyögéssel. Végül a Szeles Kati elcsípett egy tar fejű doktort. Elhadarta neki, hogy a tófalvi téesz elnöke vagyok, én fuvaroztam be a sérültek egy részét, és az én lányom is itt

fekszik köztük. Az orvosról lerítt, a pokolba kíván, de azért odapislantott a Katikához. Megígérte, miután a két halaszthatatlan esettel végeznek, akkor viszik Katikát is a mütöbe. Biztatott: »Megnyugodhat bácsika, pár hónap, és a nagylánya futni fog.« Mire én: »Nem maradunk hálátlanok, doktor úr.«...

Tudják, ekkor volt először, hogy hasznát láttam a téeszelnöki rangnak. Nem mondom, később többször is előfordult. A téesz-, a tanácselnökök előtt könnyebben feltáruultak a hivatalok ajtajai, előkerültek a hiánycikkek, egyszerűbben lehetett ezt-azt elintézni.

...Most néhányan éppen azért néznek le, mert egykor náluk magasabban voltam és nem tudtam ott ragadni. De ez már engem jottányit sem érdekel. Százhusz nap se kell hozzá, én már valamelyik báránnyelőlógázom a lábam, ők meg gürcölhetnek kint a határban...

A főorvosra, Wurtz Vendelnek hívták, egy szavam sem lehet. Rendbe rakta a Katika lábát, két vágás látszik csak rajta, azt meg eltakarja a harisnya. Én se kicsinyeskedtem. Talán kétezer forintot is odaadtam a kezelésekre idején, utána minden disznóöléskor vitt neki az asszony egy nagyobb kóstolót. Többször meghívtam a téeszbe is vadászatra. Készítettem neki a Balog Lacival egy konyhaasztalt, faragott székekkel. De soha rosszabb befektetést! A Wurtz doktorhoz később is bármikor fordulhattunk, sőt miután kinevezték részlegigazgatónak, a hosszú betegségem alatt is nagy támaszom volt...

A Katika esetében az igazi gondot az jelentette, hogy begipszelt lábbal nem tudott a tanítóképzőbe eljárni. De rendes társai voltak. A kórházban, sőt később idehaza is rendszeresen látogatták, megmutatták, meddig jutottak a tanulásban, elhozták a füzeteket...

Én meg, máig sem tudja, titokban bementem a tanítóképzőbe, hogy ott szerezzek a Katika hiányzásának elfogadásához egy kis jóakaratot. Rögtön az igazgatóba botlottam. Jóra való embernek látszott, még egy feketekávé is rám akart tukmálni. Végighallgatta a gondunkat. Megnyugtató, ha a Katika rendszeresen készül a vizsgákra: nem lesz semmi baj. Közben engem is kifaggatott, melyik faluban lakok, mit dolgozok. Mikor meghallotta, hogy téeszelnök vagyok, inkább azt puhatolgatta: nem tudnánk-e ősszel vagy tavasszal egy kis fizetős munkát adni a diákjaiknak, hogy kiegészítsék a szűkös költségvetést, és esetleg a kirándulásokra is félretehessenek valamit. Már abban az évben besegítettek a szőlőszüretbe, és míg én voltam az elnök, minden esztendőben jöttek hozzánk a tanítóképzősök könnyebb munkákra. Merthogy abba az iskolába jobbra leányok jártak, talán ha minden negyedik volt fiú. Közülük az egyik különösen törte magát a Katika segítségével. Hetente kétszer is kibicik-

lizett hozzánk. Jó kiállítású legénynek tűnt. Az asszony kifaggatta: a szülei gyári munkások voltak, az apja hegesztő, az anyja meg szövőnő. Szekáltam is a leányt, csak hogy jobb kedve legyen: »Szemet vetett rád ez a fiú.« De ő azt mondta: »Míg a képzőt be nem fejezem, nem érdekelnek engem a srácok, édesapám.« Különben is tudtam, levelezgetnek ők a Kőműves János fiával, a Janikával. A feleségem néha elcsente a levelet, azt mondta, a Janika, óvatosan, de teszi bennük a szépet. De úgy véltük, a Katika nem igazán bátorítja...

A lényeg az, hogy a balesetet követően levizsgázott a leány rendesen. Talán pedagógiából vagy miből kapott rosszabb jegyet, akkor félévkor, de az a tanár volt az iskola mumusa. Én viszont otthon elhallgattam, hogy az igazgatóval is beszéltem...

A buszsofőr két hétig aléltan feküdt a kórházban, majd meghalt. Így azután egy az egyben ráhúzták a vizes lepedőt. De a falubeliek rebesgették, már több napja csikorogott a busz minden fékezéskor. A három szerencsétlenül járt fiatalnak közös, nagy temetést rendeztek a szomszéd faluban. Én is átmentem. Annyi koszorút, csokrot még életemben nem láttam. Csak hát a tragédia, akkor is tragédia maradt...

Míg a Katika meg nem gyógyult, a mérnökökkel vívott csatámat is felüggesztettem. Nem engedtem ugyan, hogy a megkerüléssel döntsenek fontosabb dolgokban, de eltértem a kisebb komiszkodásaikat. Közben pedig igyekeztem mindegyiket a kamrapolcra besorolni. Figyeltem őket. Néha a tagoktól, az irodistáktól is hallottam egy s más. Az csakhamar megbizonyosodott előttem, hogy Bánhalminé, a főkönyvelő érti a dolgát, megbízhatok benne. De szájára három pap se tudott volna feloldozást adni. Csak úgy fröcsögött belőle »a f...sz, a p...a, a b...meg«. Lehet, hogy így akart a férfiakkal lépést tartani? A káromkodás különben sem tartozik a főbenjáró bűnök közé. Nekem az számított, hogy ha a Bánhalminé azt mondta: húszezer forint van a kasszában, akkor nem huszonöt volt, meg nem is tizenhét. Csalárdságra sose nógattam, de ismerte a kiskapukat. Az is megmutatkozott, hogy szereti a pénzt, és a maga járandóságát kiköveteli. Ezért mindig arra törekedtem, hogy a legjobban keresők között legyen, nem egyszer nálam is többet vitt haza. Sok pénzt felmarkolt, de mindenki tudja: a nyomtató ló száját nem lehet bekötözni...

Majd elfelejtem: egy figyelmeztetést azért az első időkben is hagytam a fennhéjázó vezetésnek. November elején közgyűlést tartottunk, hogy megszavazzassuk a premizálási rendszert. Addig nálunk csak az a jutalom létezett, amit a tagok a munkák idején kialakultak maguknak. Ezért azután folyamatos volt a nyüglődés, a vitatkozás. A krumplit az első elnöki évemben csak úgy

tudtam felszedetni, hogy harmadrészét odaígértem az asszonyoknak. Az akkori kukoricatörés is vontatottan indult, a két gépünk csak a terület harmadára győzött rá, ráadásul azok után is böngészni kellett. A prémium ötletét, egy elnöki továbbképzésről hoztam, máshol már évek óta bevezették, sikerrel. Én a Nagy Miskától, a szili téész listáját kértem el, és egy kicsit átpofoztam őket a mi téeszünkre...

* * *

A tagok nem nagyon szívelték a rendkívüli közgyűléseket, mert azokon általában valami munkáról, rossz hírről, beruházásról, tervekről esett szó. Suta Kálmán, hogy elegen legyenek a szavazáshoz, ráíratta a meghívóra, tárgy: béremelés. Erre azért összeverődött a szükséges létszám. Mivel nem vártak vendégeket, asztalt se kértek a kocsmából. A vezetőségnek csak egy széksort állítottak be, szemben a tagsággal.

– Több pénzt szeretnék adni maguknak, emberek – kezdte kigondolt mondókáját az elnök. – Az eddigi helyzet senkinek sem jó. A termés elrohad a határban, az állatok szenvednek, tagság meg nem keres rendesen. Tudom, keveset fizetünk, kell az erő a háztájira. Ezért én azt gondoltam: jutalmazzuk meg a jól, a sokat dolgozókat. Ha most megszavazzák a javaslatomat, a jövő évtől mindenki több forinthez, terményhez juthat. Ám előre bejelentem: további alku nincs. Aki trehány, lusta, az nem kap jutalmat, sőt büntetést vonunk le a havi béréből Eddig érthető? No, akkor elmondom, mire számíthatnak: a kukoricánál az eddigi művelési díjon kívül a termés tíz százalékát kapja, aki minden munkát az előírtak szerint elvégez és a területén legalább 25 mázsa csöves terem holdanként. A kukorica egy részét már vegyszerezzük, bár, ahogy elnéztem, az idén nem nagyon sikerült a gyomirtás. Reméljük, az agronómusok jövőre majd jobban igyekeznek. Sajnos a „kapazinnál” hatásosabb gyomirtót még nem találtak ki.

A tagság nagyobbik része egyetértően nevetett.

– A cukorrépánál lehet választani: a termés tíz százaléka, vagy a répa után mázsánként fél kiló cukor és a leveles répafej fele a juttatás, de csak itt is akkor, ha 170 mázsa felett van a holdankénti termés – sorolta tovább Suta Kálmán. – A kertészeten a terv szerinti mennyiségig a zöldség és a málna árbevételének négy százalékát kapják az asszonyok, a terv feletti mennyiségnek

meg 15 százalékát. A tehenészetben minden liter kifejt első osztályú tejre öt fillér, megosztott munkakörnél a fejőnek három, a gondozónak két fillér jár prémiumként, a sertéshizlalásnál darabonként három forint a juttatás.

Suta Kálmán itt megállt egy kicsit a beszédben, megvárta, míg mindenki elcsendesedett és rá figyelt. Akkor megemelte a hangját és úgy folytatta:

– Az elnök a tíz legmagasabb prémiumot elérő tag pénzének átlagát kapja, a főagronómus, az állattenyésztés főnöke, a növénytermesztő agronómus, a kertészeti vezető, a gépesek vezetője, az elnök mindenkorai prémiumának hetven százalékát. A főkönyvelő részére pedig egyhavi bért javaslok megszavazni, akkor, ha az ellenőrzésnél nem találnak hibát a számaiban. Ja – megint megállt egy kis szünetre –, és bejelentem: egy évre, míg ki nem derül, hogyan válok be ezen a poszton, az elnöki prémiumot kérem eltörölni.

A termet éljenzés és taps töltötte be. Csak mikor már elült a zsivaj, akkor kérdezte meg Kis Péter, az állattenyésztő agronómus:

– Akkor mi jövőre mennyi jutalmat kapunk?

– Mennyit? – húzta fel a szemöldökét Suta Kálmán. – Annyit, mint én, semmit. Pontosabban annak a hetven százalékát.

– Ez teljesen jogszerűtlen – csattant fel Verrasztóné, a jogász nő.

– Nem szabálytalan az, ha a tagság megszavazza. Na, lássam, emberek! Ki ért egyet az én prémiumomra, a vezetőkére és egyben az egész tagságára vonatkozó előterjesztéssel!?

A vezetők kivételével szinte minden kéz a magasba emelkedett.

– Ellene? Tartózkodott? Azt hiszem, erre mondják azt, hogy látható többség – kuncogott Suta Kálmán, és bezárta az ülést.

* * *

„...Nem akarok ám én itt szentek szerepében tetszelegni. Nem voltam se hülye, se a zsebem ellensége. Csak éppen sejtettem, mit gondolnak rólunk a falubeliek, és ott szunnyadt bennem még a parasztbecsület. Nyolcezer forint fizetést szavaztatott meg magának a Békési, annyit kaptam én is havonta. A tagság átlagjövedelme akkoriban egész évre se haladta meg a huszonötezer forintot. Hozzávetőleg tízezer forintról mondtam le. Elég nagy summának számított ez akkoriban. De ezért a huszárcsinyért a tagság jobban a pártomra állt, mintha mindenkinek fizetnem volna a kocsmában huszonkét kisfröccsöt. Az emberek napokig, hetekig erről beszéltek. Túl-

ságosan is feldicsértek. Pedig a szavazással elsősorban a vezetésnek üzentem. Eképpen tudattam velük, hogy akadnak ötletek az én tarsolyomban is. A jogász nő, az egyik vezetőségi ülésen megkísérelte bemagyarázni, hogy én nem köszönhetek le más prémiumáról, de sejtettem, a tagság szavazata ellen sokat nem tehet. Azt a nőt a savanyú pófájával különben sem szíveltem. Perbe keveredtünk a gépállomással. Abban az évben kevés volt a megrendelésük, ezért velünk csaknem háromszor annyi normál holdat akartak kifizettetni, mint amennyit ténylegesen elvégeztek. Bíróságra mentünk. Mikor ezt a pert első fokon elvesztettük, megköszöntem a Verrasztóné munkáját. A fellebbezésre már a töltési téesz jogtanácsosát kértük fel.

... A fiskálisokat azóta sem szeretem. Most, amikor a feleségemet ott hagytam, felötlött bennem, hogy megbízok egy ügyvédet a válással. De lemondtam róla. Kit érdekel száztizenegynéhány nap múlva, ha ő még Suta Kálmánnak nevezeti magát? Csak a síromra ne hordjon majd virágot, mert azt holtomban is lerugdossom.

...A vagyon sorsát elintéztem. Tudattam a nejemmel hivatalosan, ahogy illik, hogy a magam részét arra a kis emberre hagytam, akit egyszer sem láttam, mégis a jövőmnek tekintek. Két-három hete megkeresett az asszony ügyvédje. Azt tanácsolta, ne csúfoskodjak itt a bódében, menjek vissza a házba, mert a feleségem visszafogad. Még hogy visszafogad, engem, aki mindent megteremttem, engem, akinek halálos ágyától még a közös szobát is féltette, irigyelte...

Hanem az elnökség első időszaka szinte minden nap valami bosszúságot, gondot termelt. Estére sokszor már zsibbadt volt a fejem a sok dumától, intézkedéstől, igazságtévéstől, törleszkedéstől. Ráadásul még az asszony is nyaggatott: »Mesélj mi volt? Kik kerestek a városból?« Valamit mondanom kellett neki. De ki nem tárgyaltam vele a nyűgjeimet. Ő sosem látott messzebb az asztal sarkánál. Arra az őszre esett háborún kívüli életem egyik legnagyobb megpróbáltatása is...

***

Mikor romlana el egy csőtörő, ha nem kukoricaszédéskor? – mérgelődött magában az egyik, már hűvösödő őszi reggelen Suta Kálmán. Ráadásul pótalkatrészt se kaptak hozzá. Kontra Albin, a gépészet vezetője, kétszer is bement a városba, mindkétszer üres kézzel tért haza. A csőtörő meg szétszedve hevert, a legnagyobb dologidőben.

Suta Kálmán fejébe vette, majd ő megmutatja, hogyan kell az ilyen ügyeket elrendezni. A téeszpincénél megtöltetett egy ötliteres demizsont helyben főzött gyümölcspálinkával. Mivel a Békési által beszerzett téesz Warszawát nem találta az irodánál, fogta a robogóját és bemotorozott a városba. Ott megkereste az Agroker igazgatóját.

– Hallja-e, igen nagy szükségünk volna arra a tengelyre. Adjon legalább egyet – fogta kérőre a szavát –, mert a csőtörő nélkül májusig se végzünk a kukoricaszedéssel. Már az egész tagságot, még az állattenyésztőket is kivéznyeltem, de a gépekkel nem tudnak versenyezni.

– Sajnos nem segíthetek – vetette közbe az igazgató. – Mi is úgy kapjuk az alkatrészeket a pesti központból, azok meg a Szovjetunióból. Ráadásul hónapokba is beletelhet, mire megérkezik a következő szállítmány. Csak egy tanácsot adhatok: üljön le a gépesekkel, írják össze, és már most rendeljék meg azokat a pótalkatrészeket, amikre jövőre szükségük lehet.

– Nekünk sürgősen kellene az a tengely – erősködött Suta Kálmán. – Higgye el, nem motoroztam volna idáig és főként nem háborgatnám magát, ha nem ülne nyakunkon a tatár. A nagyobb havakig le kell szednünk a kukoricát, különben a pártbizottság fejemet veszi.

Az igazgató láthatta a téeszelnök arcán az eltökéltséget. Egy pillanatra eltűnődött, azután megszólalt.

– Megnézzük, tehetünk-e valamit. Jolika! – szólt ki a titkárnőjének. – Hívja ide a Bilác szaktársat!

Pár pillanat múlva már ott is állt, haptákban egy kék köpenyes, értelmes kinézetű fiatalember.

– Nézz már utána, hogy idén tavasszal kik spájzoltak be a csőtörőhöz való tengelyből! – utasította az igazgató.

A fiatalember pillanatokon belül visszatért, átpörgette a kezében lévő kartonokat, és már sorolta is:

– Úgy látom, hogy lehet tartalék a péri, az agyagosszergényi, az öttevényi, a szili téeszben, a Lajta-parti ÁG is vett ötöt, a szentjánosiak négyet.

– Hallhatta, bátyám, ezeknél a mezőgazdasági üzemeknél kellene próbálkozni, hátha adnak egyet, persze csak kölcsönbe – javasolta az igazgató, majd hozzátette: Mi is annak örülnénk, ha lenne elég gépünk, alkatrészünk. Sajnos a kombájnokat a pártbizottság osztja széjjel, beleszólnak a traktorok, a munkagépek, de még az alkatrészek eladásába is. Mi meg csak haragosokat szerzünk.

Az illem kedvéért diskuráltak még néhány percet a terméseredményekről, majd Suta Kálmán megköszönte a jó tanácsokat, aztán beemelte a titkárságról a demizsont.

– Teljesen véletlenül van nálam pár nyeletnyi, tiszta kisüsti. Örülnék, ha nem kellene visszacipelnem. Magukra hagynám, ha meg nem sértem – mondta nevetve.

– A pálinkát megköszönjük. Nálunk sajnos csak rozsdá meg fáradt olaj terem – vette a lapot az igazgató is.

– Majd a demizsonért küldök valakit, mert az sokba kerül – szólt vissza Suta Kálmán, aki kifelé menet már azt latolgatta, hogy melyik említett téeszben vagy gazdaságban tudnának tengelyt kunyerálni. A Lajta-partiak tűntek a közelebbinek és a leghajlékonyabbnak. Erről meg rögtön eszébe ötlött az egykori Lajta-parti főagronómus, a mezőgazdasági osztályvezetővé avanszált Kómúves János, akinek csak telefonon köszönte meg az elnökséggel megelőlegezett bizalmat.

Eldöntötte: ha már itt jár a városban, megkeresi a jótévőjét.

A tanács épülete előtt lelakatolta a robogóját. Nem bízott meg a városi vigécekben.

Szerencséjére Kómúves János a hivatalában volt, csak éppen tárgyalt valakivel. A titkárnő a vendégfotelbe ültette Suta Kálmánt, mondván: várni kell egy kicsit. Alig telt el pár perc, az újdonsült téeszelnököt elnyomta a buzogság. Már csak arra riadt, hogy valaki megfogta a vállát.

– Látom, maga még itt is hasznosan tölti az idejét – mosolygott az osztályvezető. – Legközelebb, ha a Kálmán bátyám keres, szóljon rám erélyesen! – utasította a titkárnőjét.

A szőke adminisztrátoron látszott, fogalma sincs róla, ki is az a Kálmán bácsi, de azért olyan szaporán bólogatott, mint mise előtt a kisharang.

– Hogy tetszik az elnökség? – kérdezte Kómúves János, miután becsukták az ajtót.

– Lehet, hogy igen bő nekem ez a mente – vélte Suta Kálmán. S mint a csínyen kapott gyerek, lehajtotta a fejét.

– Ne legyen már ilyen kishitű! Ért maga a gazdálkodáshoz, sőt a gépekhez is. Sőt, amit kevesebb téeszelnök mondhat el magáról, volt lehetősége a munkába is belekóstolni. Eleinte persze szokatlannak tűnik a dolog. De én bízik magában, és ha szükséges, szívesen adok tanácsot is.

– Azt megköszönöm, és nem akarok a bizalmára se érdemtelen lenni, de akadt volna biztos nálam alkalmasabb, tanultabb ember is – jegyezte meg Suta Kálmán, s közben arra gondolt: „A legfontosabbat éppen nem tudakolhatom meg, azt hogy miképpen törjem le a mérnökök szarvát. Hiszen akármilyen derék ember a Kómúves, ő is csak mérnök. Holló meg a hollónak...”

Az osztályvezető látta, hogy valami befelhőzi vendége arcát, ezért valatóra fogta:

– Esetleg konkrét gonddal jött, Kálmán bátyám? Mert, akkor ki veled!

– Nem, nem is ide indultam. Igazándiból az Agrokernél jártam, ugyanis elromlott a csőtörő kardántengelye. Sajnos nincs náluk raktáron alkatrész. Azt javasolták, próbáljak valahol kölcsönkérni. Emlegették, hogy a Lajta-partiban lehet tartalék.

Kőműves irodájában nem kellett fél délelőttöket egyetlen telefonálásra várni. Csak tárcsázta a számot, és már fel is vették a másik felén. Az osztályvezető két perc alatt elintézte, hogy a tófalviak aznap délután már el is vihesék a Lajta-partiból a hiányzó alkatrészt.

Suta Kálmán szívből hálálkodott, és sajnálni kezdte azt a demizson pálinkát, amit csak úgy, a jövő barátság zálogaként hagyott ott az Agrokernél. Most már úgy vélte, jobb lett volna az osztályvezetőt megprezentálni.

– Ha már úgyis jön erre a teherautó, szívesen küldenék egy kis jóféle kisüstit a mérnök úrnak – bökte ki.

– Tudhatja, Kálmán bátyám: én az itteni torokkaparó pálinkát nem szívesen iszom meg. Hoznak ide annyit, hogy hajót lehetne úsztatni rajta... Másban viszont kiséghetne... Maguk felé sok a vadkan, az őzbak, szarvasbika is akad. Ismeri az ottani vadászok valamelyik vezetőjét?

– Ismerem hát. Elég sokat nyüglődök velük a vadkár miatt.

– Nos. A jövő héten ellenőrzésre jönnek hozzánk, a minisztériumból és megtudtam, hogy szívesen vadásznának a környéken. Mindenkitől viszont én se kérhetek ilyen szívességet.

– Értem én a csíziót. Vegye úgy, hogy elintézttem! A raktárosunk, a Kernya Jóska valamilyen fő-fő vadász. Majd szólok neki. Azt viszont nem sejtettem, hogy maga is puskás ember.

– Hát, Kálmán bátyám sok mindent meg kell tenni a hivatalért. Még a Lajta-partiban kapattak rá a vadászatra. Szeretem az erdőt, a mezőt járni. Cserkelni. Figyelni a vadakat. Néha lövök is egyet – sóhajtott egy nagyot Kőműves, jelezve, hogy most is inkább ott lenne, kint a szabadban.

– Lassan indulok. Köszönöm a sok segítséget, a bizalmat – tápázkodott fel Suta Kálmán. – Hanem... még egy tanácsot kérnék. A minap megállított az alapszervi párttitkár, a Sarmon Marci és arról faggatott: most, hogy elnök lettem, mikor lépek be a pártba? De szerintem, ennyi idős korban, mint én vagyok, fejet már nem, csak kalapot lehet cserélni.

– Mit mondjak?... Ha be akar lépni a pártba, szerintem semmi akadály.

Nem néznek bele a maga lelkébe. Sokaknak csak a részvétel, a tagság a fontos. De gyanítom, nem ezért érdeklődik. Ha mindenképpen kívül szándékozik maradni, akkor talán hivatkozzon arra: mikor megválasztották, mindenki tudta magáról, hogy nem párttag. Ez esetben viszont, ezt előre megmondom, elnökként többet kell teljesítenie, mint a többieknek.

– Az nem lesz könnyű – borult el Suta Kálmán arca. De az osztályvezető gyorsan megnyugtatta:

– Nem is olyan nehéz, mint gondolná. Mostanában a téeszelnökök munkáját mázsákban mérik. Minden értekezleten az a téma, hogy melyik téeszben mennyi búza, kukorica termett egy hektáron. Tegyen valamit, hogy nőjenek, magasak legyenek a termésátlagaik. Kitalálták már ennek a trükkjeit. Maguknak sok olyan ártéri, védett földjük van, amit legelőként tartanak nyilván. Törösen fel valamennyi rétet, ugart és vettessen beléjük gabonát! Papíron persze maradjon a művelési ág a régiiben! Ha az ott betakarított búzát, kukoricát elosztja a rendes vetésterületre, mázsákkal növelheti a téeszátlagot. Még az állatok is jobban járnak, több lesz a takarmány. A költségeket meg senki sem nézi.

– De hiszen ez szemfényvesztés – háborgott Suta Kálmán.

– Ne higgye, hogy én találtam ki. Én csak rájöttem, hogy néhány agyondicsért elnök minék köszönheti a sikereit. Különbösen az elvárásokban van a hiba, a mázsák bővületében. Előbb-utóbb a nyereséget nézik majd országosan is, a téesztagok is. Addig viszont éljen a lehetőséggel. A másik, amit nem árt észben tartani: most az új gazdasági mechanizmusban már nem csak növényt termesztet, tehenet tarthat egy téesz. Kisebb ipari munkákat is vállalhat. Többször bekopognak hozzám ismerősök, idegenek különféle melléküzemek ötletével. Ha valami jó elképzelésbe botlok, gondolok majd magára.

– Köszönöm. Igen rendes hozzám a mérnök úr. Ezekre a csibészségek-re én magamtól sosem jöttem volna rá.

– Ne szerénykedjen! Majd belejön az elnökségbe, mint kiskutya az ugatásba, vagy hogy is mondják. Hanem, Kálmán bátyám, azért a templomba se kell minden nap kétszer elmenni!

– A „fenti főnökömmek” is lenne oka a szemrehányásra. Mióta megválasztották, több vasárnapi miséről elmaradtam – jegyezte meg Suta Kálmán, majd hamar elköszönt, és kint az utcán már jobbkedvűen rúgta be a robogót.

A városi főutcában egy félrészeg csoport tülekedett ki a szálloda étterméből. Nők, férfiak vegyesen. Suta Kálmán az egyik alakban Vámhelyi Gyurit, a téeszük főagronómusát vélte felismerni. De azonnal lecsendesítette ma-

gát, gondolván, bizonyára tévedett. Hiszen Tófalván mindenki a kukoricaszéssel volt elfoglalva. A főagronómusnak kellett vezényelni a szállítást, felügyelni a rendes munkamenetet.

Délutánra járt az idő, amikor Suta Kálmán Tófalvára ért. Haza sem ment. Azon nyomban a határba motorozott, hogy lássa, mennyire jutottak a kukoricaszédők. Már a dűlőút elején összefutott egy pótkocsis MTZ-vel, melyen jól felpúpozva kukoricacsövek sárgállottak. Talán egy kilométert haladt, mikor szembejött a másik traktor, amelyik két, alaposan megpakolt lovas kocsit vonszolt. Ettől megnyugodott, hiszen látszott, derekasan dolgoznak a tagok.

A téesznek három dűlőben is volt kukoricatáblája. Akkor éppen a Zsölérföldeken serénykedett a népes csapat. A másfél-két kilométeres sorokban szinte elvesztek az emberek. Volt, aki egész nap sem ért a sora végére.

A tábla közepe táján újabb traktor törtetett kifelé. Suta Kálmán is arra vette az irányt. A motorbiciklijét leállította az árokparton, aztán megcélozva a száráktól megszabadított traktornyomot, gyalog lépdelt befelé. Közben ráripillantott a megszedett sorokra. Bosszankodva látta: a szárazon töretlen csövek is meredeztek, pedig a böngészésre már sehogy sem jutott idő. De még az egyéni korszakban is előfordult, ha valaki lemaradt a szedésben, akkor, hogy gyorsabban haladjon néhány kukoricát fennfelejtett. A leszakadókra ugyanis hamar ráripakodtak a többiek: „*Siess, mert onnét hátulról elvisznek a csókák!*”

A hatalmas táblában tarra volt vágva néhány nagyobb sziget, ahol elkerülhették egymást a traktorok, vagy lerakhatták holmijaikat az emberek. Az egyik ilyen tisztáson diskurálgattak a brigádvezetők meg a növénytermesztési agronómus. Éppen azt saccolgatták, hogy mennyi kukoricát küldhettek be aznap a földekről.

– Valaki kerítse elő a Warszawát! – parancsolta köszönés után Suta Kálmán. – Gyorsan el kell ugrani a Lajta-partiba. Intézkedtem, adnak egy tengelyt a csótörőhöz kölcsönbe.

– Hát, nem is tudom... – nyögte a növénytermesztési agronómus.

– A Warszawa sofőrjét jó háromszáz méterre innét láttam, ő is kukoricát szed – emlékezett vissza az egyik fiatal növénytermesztési brigádvezető.

– Akkor hívjátok, induljon minél előbb!

– De... szóval... a Warszawát még tegnap délben elvitte a főagronómus – bökte ki nagy nehezen Kincses Pali.

– Miért, hova ment? – firtatta Suta Kálmán, s abban a pillanatban eszébe jutott a városi vendéglőből kifelé sorjázó vidám csapat.

– Valami intéztnivalója akadt a földhivatalban, meg a járáshoz is be kellett ugrani, azt hiszem, továbbképzést hirdettek nekik – handabandázott a növénytermesztő főnök.

Suta Kálmán közbevágott:

– Legalább a hazugságban ne legyen cinkosa. Láttam a főagronómust, most jövök a városból. Igencsak furcsa fejtágítón lehet, mert ha nem csalt a szemem, spicces nőik támogatták. Na mindegy, a főagronómusmal majd elszámolunk, ha előkerül! Maguk viszont gondoskodjanak róla – mutatott körbe –, hogy az a tengely délután négy óra előtt ideérjen, és holnapra a csótörő is elkészüljön!

– Hogyan menjünk el a Lajta-partiba? – firtatta Kontra Albin.

– Az már a maguk gondja – vágta rá Suta Kálmán.

Levetette a kabátját, letette a tisztáson. Az egyik ebédhordó kosárról lekanyarította az egyszélű kötényt, maga elé kötötte, elgyalogolt az első szedetlen sorig és beleállt. Tudta, a felesége zsémbel majd eleget, amiért kevés becsületet ad az ünneplőruhának, de a szedés egyhangú mozdulatai legalább levezették a mérgét. Megfogta a kukoricacsövet, kifosztotta, letörte, a kupachoz dobta...fosztotta, letörte, dobta...fogta, törte, dobta...törte, dobta...dobta...dobta...dobta. Pár perc múlva a mozdulatok automatikussá váltak és Suta Kálmán már azon spekulált, hogy miképp tudná megszabályozni a főagronómust. Később pedig Kőműves János javaslatai foglalták le. Remélte, hogy a párttagságtól való ódzkodásban nem ment túlságosan messzire.

Mindegy, gondolta, ha megorrolt rám az osztályvezető, vagy bírálják miattam, hát leváltat. Nincs hozzám növe az elnökség.

Öt óra felé kezdtek hazafelé szállingózni a táblából az emberek.

A világosság miatt még maradhattak volna, de az elnök is tudta, nem szólhat nekik, hiszen a legtöbb tagra otthon várnak az állatok, a kert, a főzés, a mosás, a gyerekek. Különben, aki már tört nyolc-tíz órán át egyfolytában kukoricát, az tudja, csuklónak, deréknek, lábnak annyi is bőven elég.

Suta Kálmán fejébe vette: ő, amíg lehet, kitart. Inkább csak a makacosság éltette, hiszen tisztában volt vele: az általa leszedett kukorica nem húzza ki a téeszt a lemaradásból.

Gyorsan sötétedett. Már homályossá szürkült a környék, mikor az elnöknek eszébe ötlött: elindul, mert a kabátját is, a motorját is össze kell még szednie. Találomra, srégen nekivágott a táblának. Rábukkant egy tisztásra, de ott nem volt a kabát. Ezért azután szaporázott tovább. Közben azon morfondírozott: hazafelé még benéz a műhelybe. Kíváncsi volt, mikorra hozatták

meg a tengelyt. És hozzákezdtek-e a javításhoz? Erről ismét eszébe ötlött a főagronómus, és elfutotta az epe. Abban a szent minutában megbotlott valamiben. Emelte a lábát, dühösen átlépte a csak sejtett, de nem látott akadályt. A következő pillanatban zuhant lefelé. Ösztönösen szétvetett keze többször nekiütődött valaminek. Megriadni se volt ideje. Már csak azt érezte, hogy a lába keményre csapódik, s egészen a nyakáig hatol a fájdalom.

* * *

„...Percekig fel se fogtam, mi történt velem. Aztán lassan eszmélve megmozgattam a lábamat, sajgott eléggé, de úgy sejtettem, el nem törött. A kezemből, amit belevertem valamibe, vér csöpögött. A fejem is kábának tűnt...

Miután kitisztult az agyam, lecsillapodott a szívem, megfejtettem a titkot: valamelyik régi használatlan, mezei kútba eshettem bele. Mikor a tévesben összeszántottuk a földeket, az egykori, ásott kutakat nem temettük be, hátha egyszer még számon kéri rajtunk a gazda. Később az idő múltával főként a traktorosok tudták, hol vannak ezek a csapdák, így én is. Szántáskor, vetéskor körbekerültük őket, magasra nőtt mellettük a gyom, s ez világosan messziről figyelmeztetett minden arra bóklászót. Volt, amelyiknek még állt a kávája. Én tizenegy kutat tartottam számon. Szerencsére annak, amibe beleveszekedtem, már teljesen elapadt a vize. Törmelék és a szél által behordott, a szörcsögő nedvességben lassan rothadó kukoricalevél volt az alján. Próbáltam úgy állni, hogy a cipőm szárazon maradjon. Fölfelé hiába bámultam, nem látszott már semmi, csak a sötétség, abból meg lent is volt bővében. Jobb dologom nem lévén, előkotortam a nadrágomból a zsebkendőt és vakon piszmozgva megkíséréltem bebugyolálni a sérült kezemet. Sikertelenül. Mikor harmadszor hullott le a kötés, fel is hagytam a kísérletezéssel. Végül annyi hasznom lett az egészből, hogy a kútalji nyirokban matatva, találtam egy deszkadarabot, talán valamikor a kávéhoz tartozott. Alákotortam némi omladékot és rátelepedtem. Akkor kezdett csak mozogni bennem a felismerés és vele együtt az aggodalom. Rádöbentem, akár az egész éjszakát is a kútban kell eltöltenem. Még egyszer végigfogdostam a lábaimat, sajogtak, lehorzsolódtak, de akár el is törhettek volna. A nadrágom térdnél elszakadt. Sajnáltam, mert jó, békebeli anyagból készült. Kíméletes viseléssel kibírt volna még akár tíz-tizenöt évet is. A kezem továbbra is nyilallt, de már kezdett varasodni raj-

ta a vér. Vakságra, tétlenségre kárhozható, hallgatózni kezdtem, hátha megneszelem a keresőket és kiabálhatok. Mivel a háborút leszámítva csak most két hónapja pipázom, gyufa, öngyújtó nem volt nálam. Egy idő után az ülésben megmacskásodtak a lábaim, ezért föllálltam, körbetapogattam a kutat. Mindenütt csak agyagos földet éreztem. A világtalan emberek sorsa nem egyszerű. Ezt én is igen gyorsan kitapasztaltam. Az időérzékeimet elveszítettem. Csakhamar fogalmam sem volt róla: egy óra telt csak el vagy már három?...”

* * *

Sutáné aggodalma egyre terebélyesedett. Kezét tördelve sóhajtozott a kapuban. Már este tíz óra is elmúlt. Végre jött a Katika valakivel.

– Mit mondanak? – tudakolta az asszony.

– Senki nem tud semmit – közölte a rossz hírt Winkler Gyuri, a balra szomszéd. – Látták a kukoricásban. Ott szedte ő is pulóverben, a többiektől eléggé távol. Sötétedéskor Lujza el akarta hozni a kabátját, de valaki rászólt: hagyja ott, mert majd még hiába keresi a Kálmán.

– Valami baja történt! – siránkozott Sutáné. – Nem szokott az én uram elmaradni. Estére mindig itthon volt, másért nem, az állatokat ellátni. Álló nap egy falatot se evett. A motort se hozta haza. Jaj istenem, mit csináljak? Jaj istenem!

– A kertész Koloncsár Jóska azt mesélte – mondta Katika –, hogy az apu odakint a Warszáwát és a főagronómust kereste. Kiadta, hozzanak el valamilyen tengelyt a Lajta-parti Állami Gazdaságból, és reggelre javítsák meg a csőtörőt. A Gyuri bácsi lebiciklizett a műhelybe is, hátha apu a szerelőknek segít, de ott nem volt senki.

– Fogalmam sincs, hogy hol érdeklődhetnénk még. Ne idegeskedjen, Margit! Reggelre majd előkerül – biztatta olyan hiszem is, nem is formán Winkler György.

Sutánénak ömlöttek a könnyei.

– Érzem, hogy baj van. Ha valami társasága akadt, akkor mindig üzent vagy hazajött néhány fröccs után...

– A kocsmában is kerestük – toldta meg a rossz hírt a balra szomszéd. – Ott azt gyanították, hogy visszament a városba megkeresni a kujtorgó főagronómust. De ez csak olyan Börcsi Miska-féle beszéd.

– Ne sírjon, anyu! Nyilván valami dolga akadt – vigasztalta a már hangosan zokogó Sutánét a lánya. – Feküdjön le, én majd megvárom az aput, míg előkerül. Legalább előre tanulok egy kicsit a vizsgákra.

– Hogy tudnék aludni? Nem! Nem! Nem! – toporzékolt Sutáné. – Biztos a szívével történt valami, vagy leütötték, mint annak idején a Könyvelőljajcsit. Az is lehet, hogy ebben a sötétben elesett valahol a dűlőúton a motorral – sorolta az aggodalmait az asszony.

– Az bizony előfordulhat – egyezett bele a balra szomszéd. – Mindjárt szólok pár embernek és körülnézünk a határban.

– Megyek én is – ajánlkozott Katika.

– Dehogy jössz! – csitította a lányt Winkler György. – Már eddig is eleget bicegtél a gipszes lábaddal.

– A kabátját meg igazán hazahozhatták volna – csóválta a fejét Sutáné, akin látszott, hogy kissé megnyugtatta a szomszéd javaslata.

Bementek Katikával a konyhába, leültek a kispadra és csendesen, Isten segítségéért fohászkodva várták a híreket.

Winkler György először a közelben lakó Balogh Mátyáshoz kopogott be, majd már kettesben, viharlámpákkal felszerelve a kocsmá felé vették az irányt. Ott, bár már zárás után voltak, hamar találtak még négy-öt segítőt.

A holdnak csak keskeny sarlója virított, nem osztott világosságot.

– Elegendem volt már a mai napból – panaszkolta Balogh Mátyás –, a kukoricaszedés hétszám, már nem hetvenhez közeledő, magamfajta embernek való. Figyeljétek azért az árkot is, mert ha beleesett a Kálmán, a motort könnyebben észreveszitek! – intette a többieket. Beletelt vagy másfél órába, mire a sötétségben kibotorkáltak a Zsöllérföldekig. Elmentek a kukoricatábla szedett részéig, de a sorok közé bemenni senkinek sem volt kedve. Inkább kurjantottak párszor:

– Hé, Kálmán! Kálmán!

– Elnök elvtárs!

– Kálmááán!

Miután az enyhe szélben csak a kukoricalevelek susogtak, válasz nem érkezett, a kis társaság is elindult haza.

Egy órával éjfél után, Winkler György és Balogh Mátyás nehéz szívvel csitítgatták Sutánét:

– Higgye el, mindent végignéztünk. A kukoricaföld környékén, a dűlőúton, de az árokban sincs. A motort se láttuk.

– Én azt gondolom, elment a Lajta-partiba, azért a tengelyért – vélte a Juhász Jenő. – Közben meg bedögölhetett a robogó. Nyugodjon meg, Margit néném! Reggelre előkerül.

A férfiak elköszöntek. Sutáné és Katika szipogtak még egy kicsit. Az asszony beállította a csörgőórát hatra, és lefeküdtek. Nehezen jött a szemükre álom.

* * *

„... Talán a kilátástalanságtól, talán az átélt izgalomtól, a napi idegességtől elkábulva, elbóbiskoltam a kútban. Máig sem értem, hogyan lehetett abban a lehetetlen helyzetben, összegörnyedve elsundítani...”

...Bezzeg, most amikor alhatnék naphosszat – az éjszakáról nem is beszélve –, elkerül az álom. Sokszor fél éjszakán át a csillagokat vallatom, vagy valamilyen könyvet olvasok...

Akkor ott a kútban egyszerre csak traktorzajra eszméltem. Bámultam a fejem fölé. Koromsötétség. Hideg volt, reszkettem is, még nagy szerencse, hogy a lerakott új kabát alatt volt rajtam egy vastag kötött pulóver. Az azért tartott némi meleget. Felálltam és megpróbáltam kifigyelni, merre tart a traktor. Jó ismerősöm volt a berregés, így, bár azt nem tudtam, hogy a gödör mennyire téríti el a hangot, úgy becsültem: olyan három-négyszáz méterre pöföghet az MTZ. Az is nyilvánvaló volt, hogy kukoricát szállít, mivel megállt a gép, utána csak egész halk, távoli kopogás hallatszott, addig, míg a pót-kocsi aljára pattogtak a csövek. Majd ismét elindult a traktor, s jó ötvenméternyit haladva megállt, a következő kupac mellett. Rögtön kitaláltam, hiába kiabálok, mert a hangomat elnyomja a traktor és a rakodás zaja. Azért megpróbáltam: »Hé, emberek! Hé, itt vagyok!«...

De hiába hegyeztem a fületem. Nem közeledtek a hangok. A rakodásból arra következtettem, hogy már hajnalodik. Hiszen a szállítók reggel hat óra körül kezdték a téeszben a munkát. Előbb nem volt értelme, éppen a sötétség miatt. A berregés egy idő után elhalkult...

Elég soká döböntem rá, hogy valami baj van az időbecslésemmel. Miután a traktor elment, szépen, komótosan elmormoltam több mint negyven miatyánkot, üdvözlégyet. Közben fel-felálltam párszor, hogy az egyre hűvösödő kútban a tagjaimat átmozgassam. Egyszer, mikor felnéztem a fejem fölé, csillagok halvány foltját véltem feltűnni. Ekkor bizonyossá vált bennem, hogy odább van még a reggel.

Az imádkozás közben gondolataim el-eltérferegtek. Nem volt nehéz kiámozni: az éjszakai rakodás aligha volt hivatalos. Valakik a kukoricát dézs-

málták. Meg se lepett igazán az eset. Meséltem már maguknak róla, hogy a téeszből lopni bocsánatos bűnnek, afféle betyárságnak számított. Azon viszont meglepődtem, hogy volt merészségük traktorral fuvarozni...

Többször eszembe jutott a főagronómus is, aki a legnagyobb dologidőben, hétköznap délelőtt a városban nőekkel császkal és még a téesz autóját is elvitte. Elhatároztam, mihelyst kijutok a kútból, a végére járok mindkét esetnek! És tovább mondtam a miatyánkokat...

...Az imádság, a hit többször kisegített már életemben. Mostanság is próbálkoztam vele, de az egészségemet nem lehet visszafohászodni. Még százhusz nap. Ez már így van megírva az én sorsom könyvében. Néha igazságtalanságnak érzem, hogy másoknak kutya baja, pedig sosem koptatták a templomtérdeplőt. Majd fönt a mennyországban elégtételt kapok. Bár az is lehet, hogy a téesz miatt a pokolba kerülök..."

* * *

Sutáné már reggel ötkor csöndesen felkelt, hogy a szomszéd ágyon fekvő lányt meg ne riassza. Benézett a tisztaszobába, körüljárt az istállóban, remélve, berúgott a férje és elfeküdt valahova. De hiába. Sutáné nagyokat sóhajtvá megetette az állatokat, éppen a tehenet fejte, amikor beállított a Winkler Gyuri

– Nem került elő a Kálmán?

– Eddig még nem – szipogta az asszony.

– Hát... nekem indulni kell a gyárba, dolgozni – szabadkozott a balra szomszéd – de bizzunk benne, nemsokára beállít majd épen, egészségesen.

– Sutáné megszúrta a tejet. Hatkor nyitott a csarnok. Elsőnek ért oda.

– Nos, mi van az elnökkel? – érdeklődött Fehér Imre, a csarnokos.

– Mikor eljöttem, még nem volt otthon – pityeregte el magát Sutáné. Hazaúton a téesziroda felé kerekedett, de ott sötét volt minden ablak. Katika már a kapuban várta. Egymásra néztek, és sírni kezdtek.

Hét óra után Sutáné ismét átment a téeszirodához. Az előcsarnokban a brigádfővezetők zsinatoltak, ám mikor az asszonyt megpillantották, elnémultak.

– Nem tudnak valamit az uramról? – kérdezte síró hangon Sutáné.

Zavar látszott az arcokon. Többen leszegték a fejüket.

– A robogóját a Dugdbe Rozi kapujánál látták – dörögte valaki félhangosan.

Sutáné arca céklavörösre váltott. Pirosította a szégyen, de még inkább a harag. Nem sokat teketóriázott. Felpattant a biciklire és tekert, amilyen gyorsan bírt, a Zöld utca irányába. Dugdbe Rozi ugyanis nem véletlenül kapta a ragadványnevét. Sok férfinak mondta ő a faluban: „Dugd be!”. Sutáné kellően felpaprikázta magát, mire odaért. A motor valóban ott csúfolkodott a kapuláb mellett. Erőteljesen megzörgette a Rozi tornácablakát.

– Ki a franc az? – hallatszott bentről.

– Sutáné vagyok. Nyissátok ki az ajtót, szégyentelenek!

– Nincs az bezárva. Gyere be, ha valamit akarsz!

Állott bűz csapta meg a belépő Sutáné orrát. Rozi az asztalnál ült, szalonnát és vöröshagymát reggelizett. Kócos haja égnek állt, kardigánjának egyik ujján jókora lyuk tátongott.

– Halljam, az uram merre van!? – vallatózott köszönés helyett az elnökne.

– Honnét a nyavalyából tudjam? – vont a vállát Dugdbe Rozi.

Sutáné nem hagyta magát. Kivágta Rozi egyetlen szobájának ajtaját, még az ágy alá is bekandikált, de ott csak egy portól szürkellő bugyogót látott. Nem volt senki se a spájzban, se a kamrában. Dugdbe Rozi megkövülten figyelte a kutatást, jó két perc is beletelt, mire rátalált a hangjára.

– Mit gondolsz te, ki vagy te? Mi a rossebet akarsz az én házamban? Azt hiszed, mert téeszelnökne lettél, már benézhetsz az ágyam alá is? Tűnj el, mert kiséprűlek!

– Azt mondd meg, hol van az uram! Nem szólok én egy rossz szót se – fogta esdeklőre Sutáné –, csak azt áruld el, merre van a Kálmán!

– Aztán én honnét tudjam?

– Nem is volt itt?

– Mi a kutyaumiért lett volna. Őnélküle is tudom, hogy kukoricaszedés van. Oda járok már másfél hete. Most is, ha nem sietek, elmegy a vontató és ballaghatok gyalog – mérgelődött Rozi. Majd egyszer csak megvilágosodott előtte a helyzet. – Remélem, nem hitted azt, hogy olyan vén tőkösökkel ki kezdek, mint a te urad? Nyögni tudnak azok már csak, nem rendesen kefélni. Akad nekem fiatal is.

Sutáné leforrázva hallgatta a Rozi mondókáját. Gyanította, hogy bolondot csinált saját magából.

– De hát a motor... – dadogta bátortalanul. – Itt áll a Kálmán robogója a kapunál.

– Én nem tudom, hogy a mennydörgős mennykőbe került oda. Reggel, fél hétkor, mikor zöldet szedtem a malacoknak, még biztos nem volt ott. Hét-

kor meg már én is láttam. Biztosan bedöglött, azért állították oda. Különben meg, jobb lesz, ha gyorsan elviteted, még az hiányzik nekem, hogy mások is hírbe hozzanak az uraddal.

* * *

„...Százötvennél abba hagytam az imádságok számolását. Már rendszeresen hallottam a traktorok zakatolását. Emberi szó, kereső kiáltás viszont nem jutott el a fülemhez. Egyre jobban fáztam. Időnként felálltam, topogtam, kezemet emelgettem. Sajnáltam, hogy nem a csizma van a lábamon. Csak-hogy addigra a feleségem felcicomázott. Zakó, vasalt nadrág, nyakkendőt azért még az ő zsémbelésére se kötöttem. Félcipőm korábban is volt, de inkább csak nyáron, s akkor se a határban használtam. Oda bakancs dukált, legfeljebb csizma...

A gyakori mozgás felmelegített egy kicsit. És mintha a sűrű feketeség is fakult volna körülöttem. A kút falát nem csak kitapogatni tudtam, hanem sejtettem, láttam is. Egy idő után pedig fent is mutatkozott egy világos folt. Csak az alakja tűnt furcsának. Hosszas töprengés és újabb nézelődés után rájöttem, hogy levágott kukoricaszárak hevernek keresztben a kút tetején, s azért nem látom kereknek az eget. Megértettem legalább, hogyan veszekedhettem bele a kútba...

A hőmérséklet, később sem nagyon akart nyájasabbá válni. Hiába vártam a közeledő hangokat is. Hihetetlennek, érthetetlennek tűnt számomra, hogy nem keresnek, hiszen sokan látták a kukoricában. Visszatelepedtem a deszkára, hallgatóztam, felálltam, tornáztam, tipródtam, imádkoztam. Aztán kezdtem előlről...”

***

Sutáné szégyenében, mérgében egyenesen hazatekert. Elmesélte a Katikának, hogy a motor előkerült, és azt is, hol bukkantak rá.

– Tudatni kellene a brigádvezetőkkel, hogy nem látta apádat a Dugdbe Rozi, szerinte a robotot is csak hat óra után tolt oda valaki – sorolta a Katikának a saját, féltékeny gyanúját bölcsen elhallgatva.

– Talán apu újból kiment a határba, vagy valahol az istállóknál van dolga, esetleg tényleg elakadt a Lajta-partiban – kapaszkodott a lehetőségekbe Katika.

– Nem, nem, nem! Akkor már hazanézett, üzent volna. Ismerem én az apádat. Valaki leütötte és csak cselből tolt el a motort. Átmegegyek, szólok a rendőrnek. Te meg beszélhetnél a főagronómuszal az irodán. Tegyenek már valamit!

– Máris indulok – serénykedett Katika és elsántikált az ajtó felé. Visszaszólt. – Talán addig nem is kellene a rendőrt riasztani.

– Ugye fáj a lábad? – aggodalmaskodott Sutáné. – Nem szabadna mászkálnod.

– Járógipsz ez, anyu. Azért ez a neve, mert jámi lehet benne – szólt vissza a lány.

Sutáné sóhajtott egy nagyot, aztán hátrament az udvarba megitatni a teheneket, borjakat, majd a tyúkoknak dobott egy kis szemet és a kutyának vágott az avas szalonnából.

A téeszirodában csak a főagronómus, trónolt egymagában. Lába az asztalon. A telefon a fülén. Mikor Katika benyitott, Vámhelyi hanyagul az egyik szék felé intett, mintegy hellyel kínálva a lányt, majd zavartalanul tovább folytatta a csevelyt. Suta Kálmán lánya óhatatlanul hallotta, valamiféle muriról meg színházi bemutatóról szólt a társalgás. Tíz perc is beletelt, mire a főagronómus lerakta a kagylót.

– Mit tehettek magáért? – kérdezte Katikától.

– Nem tudom, hallotta-e, az apu eltűnt.

– Meséltek valamit, azt is, hogy a járgánya előkerült.

– A motor valóban meglett, de az apu nem.

– Felnőtt ember már a maga apja. Ne féljen, kislány, előbb-utóbb betoppan.

– Nem lehetne keresni?

– Aztán hol? Az irodában? A faluban? A határban? A járásban? Nem tudom, mi lenne a világgal, ha mindegyik tekeregő férfi után kutatást indítanának.

Katika látta, a főagronómust egy jöttányit sem aggasztja az apja ügye. Köszönés nélkül csapta be az ajtót. A rendőrök felé vette az irányt. De hiába tette meg a másfél kilométert. A körzetis szolgálatban volt a városban. A felesége megígérte, mihelyt hazaér az ura, azonnal „jelenti neki az esetet”.

Negyed órával később Sutáné és a lánya tanácstalanul latolgatták, mit tegyenek. A falu szinte teljesen kiürült. A tagság nagy része a kukoricaföldön dolgozott. A többiek a gyárban, a gyerekek az iskolában. Csak néhány aggasztán, öregasszony őrizte a házat, a tyúkokat.

Végül Sutáné felült a biciklire és kizötykölődött a határba. Amennyire a gödrös dűlőút engedte, ő is leste az árkot. Mindhiába. A kukoricatábla szélén a fiatalabbik Pósa, az egyik gyalogos brigádvezetőbe botlott.

– Előkerült már a Kálmán bácsi? – kérdezte az.

– Nem. Nincs sehhol – tudatta az asszony.

– A Rozi mesélte, hogy a motorját hajnalban még biztosan nem látta, azután egyszer csak ott parkolt a háza előtt. Ki vihette oda? – tette fel sokak kérdését a brigádvezető, majd hozzátette: – Legalább a járgány megkerült.

– Nem a motor a fontos, hanem a Kálmán – sopánkodott Sutáné. – Könnyű kellene nézni itt a földön! Legutoljára mégiscsak itt látták.

– Egypáran reggel is begyalogoltak arra a részre, ahol tegnap az elnök a kukoricát szedte, de nem láttak senkit.

– Biztos nem figyeltek eléggé. Istenem, lehet, hogy rosszul lett és ott fekszik valahol – pityeredett el az asszony.

– Jól van. Ne sirjon már! – békítgette a fiatalabbik Pósa. – Mindjárt körbemegegyek, összetrombitáljuk az embereket, és újból végigkutatjuk azt a részt.

* * *

„...Ahogy telt az idő, úgy kezdtem elveszíteni a gyors szabadulásba vett bizodalمامat. Annyira hozzászokott már a szemem a sötétbe, hogy lássam: a kútnak csak a legalján van egy kis pandal, fölötte egyenletes volt a fal, ahogy megkapargattam, kemény agyagnak tűnt. Úgy saccoltam: egy méter tíz centi körül lehet a kút átmérője. Némi töprengés után arra jutottam, ha kétoldalt lyukakat vések a lábam számára, esetleg ki tudok evickélni a gödörből. Öt-hat, esetleg hétméternyire becsültem a kút tetejét. Akkor kezdtem el igazán sajnálni, hogy levettem a kabátomat, mert a bicskám is abban volt. Azon a deszkán kívül, amin ücsörögtem, találtam egy másik fadarabot is. Azzal kezdtem el a kapirgálást, de már az első gödör kiválásánál elkopott. Ezért ismét a kút alján, a nedves, bűzös avarban keresgéltem. Szerencsére három nagyobb cserépdarabra is ráakadtam. A másik mázli az volt, hogy a bal kezem sérült meg, én viszont jobbkezes vagyok. Ennek ellenére sok kínszenvedéssel ment a mászóka készítése. Ameddig elértem, a kút alján állva szedtem ki a kis üregeket. Akkorákat, hogy a cipőm orra beérjen. Majd beleléptem az egyik, a másik lyukba és a következőbe. Az utolsó kettőhöz érve megtámasztottam a hátamat a kút falán és vézni kezdtem az újabb mélyedést. Kiszámítottam: két méterre körülbelül tíz vágat jutott. Mivel eleinte elég jól haladtam, egy idő után visszacsúsztam a kút aljára szusszanni egy kicsit...

Nem is az éhség, hanem a szomjúság kínozott. A munkában kimelegettem, izzadtam. Hogy jobban bírjam a vízhiányt, a kezem száráról lenyaltam a sót, ásás közben találtam a földben egy aránylag sima kavicsot, a számba vettem és azt szopogattam. Rövid pihenés után visszakepeztettem, és folytattam a bányászkodást.

Egyszer úgy tűnt, hangokat hallok a fejem felett. Kiköptem a követ, kiabáltam: »Itt vagyok, emberek! Itt, lent! Hé, nehogy elmenjenek!« De hamarosan már nem susogtak csak a kukoricalevelek. Dühödten vájtam a következő üreget. A lábam megcsúszott. Visszaestem. De már nem pihengettem, másztam, kepeztettem vissza, mert tudtam, ha a hideg és a fáradság nem is, a szomjúság legyőzhet...”

* * *

A kukoricaföld szélén csalódottan gyülekeztek az emberek.

– Senki se látott semmi gyanúsat? – kérdezte Kincses, a növénytermesztési agronómus.

– A kabát itt van! – lépett elő a Varga Dezső. – Ott találtuk meg, ahol tegnap letette.

– Adja ide! – kérte Sutáné. Végigtapogatta és csak miután megtalálta benne az igazolványt, a bukszát ötven forinttal, a bicskát, a fésűt, azután kezdte rá: – Jaj, szegény uram, merre vagy?

A többség lehajtott fejjel hallgatta az asszony kesergését. Most már inkább ők is valamilyen bajra gyanakodtak és nem férfikalandra.

– Lehet, hogy beért már az irodába, vagy otthon fekszik – vélte a növénytermesztő agronómus. – Menjenek a dolgukra, emberek!

A tagok visszaálltak a soraikba, ám még sokáig az elnök eltűnése volt a beszélgetések témája. Azt legtöbben sejtették, hogy Suta Kálmán hanyagságból aligha hagyta volna a kabátját a kukoricaföld közepén.

Sutáné egész úton visszafelé a könnyeit törülgette. Katika az egyik utcabelitől, aki hazaugrott délben a teheneit megnézni, már hallotta, hogy sikertelen volt a kutatás.

– Meghalt. Jaj, biztosan meghalt! – hajtogatta az asszony.

De anyu, akkor a testét megtalálták volna – vélte a lány, de neki is folytak a könnyei.

* * *

„...Legalább három-négy órába beletelt, mire a kút felén túljutottam. Az egyik cserépdarab teljesen elkopott, a kezem sajtott, a lábam remegett a támaszkodástól, de nem hagytam abba, mert akkor már sejtettem, hogy a kutat a tetejére szórt kukoricaszár miatt nem vette észre a kereső csapat. Akár közülük is beleeshetett volna valaki. Egy óra alatt megint sikerült kivájnóm hét üreget, de mikor ismét kinyúltam, hogy az alkalmas helyet megkeressem, keménységbe ütközött a kezem. Először csak egy kavicsdarabra gyanakodtam. Megtapogattam, s akkor már homályosan láttam is, hogy közel három méter mélyen homokkövel van a kút belseje körberakva. Azt bizony nem fogta a cserépdarab. A kezem pedig sehogy sem talált elegendő fogást a köveken. Ameddig a derekam engedte, körben minden kitüremkedést, mélyedést végigtapogattam. Megpróbáltam az egyik alsó követ kilazítani. Tíz percig kínlódtam vele, mert a lapos kavicsot több mint tizenöt centire beágyazták a földbe. Éreztem, az összes követ úgysem tudnám kiszedni, a szükséges magasságban egyet-egyét pedig még úgyse...

»*Na, édes Istenem, legyen meg a te akaratom!*« – suttogtam, és visszaereszkedtem. A szomjúságom immár kínzóvá vált, nem tudtam igazán gondolkodni sem, mert állandóan az járt az eszemben, hogy mit nem adnák egy pohár, hideg kútvizért. Elmondtam egy csendes imádságot, aztán ismét töprengeni kezdtem: hogyan juthatnék túl a körétegen. Fájt a kezem, a fejem, utóbbi valószínű az éhségtől. Visszaültem a deszkára. Lehunytam a szememet...

»*Nem létezik, hogy ne találjanak rám* – gondoltam – *de mire eszükbe jut a kút, már lehet, hogy későn lesz. Ha kikerülök innét élve, háromezer forintot teszek a templomunk védőszentje, Szent István perselyébe* – fogadtam meg. Majd kis idő múlva még hozzátettem: – *No és nem szólok semmit sem a főagronómusnak. Csak jussak ki innét, Istenem!*«... ”

* * *

A körzeti megbízott este hat óra felé keveredett haza. Becsületére legyen mondva, enni se evett, mihelyst meghallotta a hírt, iparkodott az elnökekhez.

Suta Kálmánné éppen elugrott a plébánoshoz tanácsért, hogy mit tegyen. Így azután a Katika mesélte el a körzetisnek, hogy mikor látták az apját utoljára, hol találták meg a motort, hol a kabátot. Utóbbi a rendőr azonnal el is kérte, s a villany fényénél alaposan végigvizslatta.

– Vérfolyás szerencsére nem látszik, verekedés, huzakodás miatti hasadás se – közölte a kutatása eredményét, vagy inkább eredménytelenségét.

– Az nem is lehet rajta, hiszen az apu már akkor levetette, amikor beállt kukoricát szedni – jegyezte meg a Katika.

– Na, akkor először is kihallgatom a Mónár Rozit?

– Kit?

– Hát a Dugdbé Rozit.

– Talán valami keresőcsapatot kellene szervezni – indítványozta az elnök lánya.

– Ilyenkor, este nem látni a nyomokat.

– Istenkém, az apu már több, mint egy napja eltűnt. Hogyan lehet mindenki ennyire nyugodt! – robbant ki a düh Suta Kálmán lányából.

– Két-három napon belül a legtöbb elcsatangoló előkerül. Ezért a rendőrség negyvennyolc órán belül nem is foglalkozik az eltűntekkel, kivéve persze a kisgyerekeket meg az öregeket. Rájuk más szabály vonatkozik.

– Ismerheti az apámat, ő nem szokott csak úgy elmaradozni.

– Tudom, tudom. Akár ellenségeskedés vagy politika is lehet a dologban. Most megyek, jelentem ezt a különleges eseményt, hiszen mégiscsak egy téveszelnökről van szó. Kutatást javaslok, de azt a parancsnokaimnak kell jóváhagyni.

Jó félóra beletelt, mire megérkezett Sutáné.

– A plébános azzal nyugtatott, hogy addig, míg a testét nem találják, bízhatunk az Isten segédelmében.

– Jaj, anyu, maga is miért mond ilyeneket! Él az apu. Én érzem. De bajban van, és mi nem állunk mellette.

– Hova szaladjak még, istenkém, mit csináljak? A motor itt volt a faluban, a kabátja kint a földön. Egyiket se hagyta volna csak úgy ebek harmincadjára. Egyszerűen semmit sem értek. Semmit – sopánkodott Sutáné. – Megyek, adok az állatoknak, mert a végén még a tehének sínylik meg ezt az egész hercehurcát.

Katika tudta, hogy az anyja a gondolatok elől menekül a munkába. Előtte is nyitva volt a tankönyv. Nézte, de nem látta. Olvasta, de nem értette. Egy idő után könnyek homályosították el a szemét.

– Mi lehet magával, édesapám? – szipogta.

Jó félóra múlva Sutáné nyitott be.

– Szedd le a kötélről a ruhákat, leányom! Szítal az eső.

Reggel a rendőr rossz hírral érkezett. A kapitány úgy vélte, várhatnak még nyugodtan a kereséssel egy napot.

Sutánének eszébe jutott Kómúves János, hogy talán a főnöki szóra megindulhatna a kutatás. Egy délelőttön át ücsörgött a postán, mire behozták az osztályvezető irodáját telefonon. De kiderült, a Kómúves szabadságon van. Vadászik valahol.

Katika paprikás krumplit főzött sok kolbásszal, hogy ha előkerül az apja, a kedvencéből lakhasson jól.

Délután Sutáné előkereste a fekete kardigánját, kiöblítette a gyászszekendőket.

Katika behúzódott a saját szobájába és fennhangon mormolta a pedagógiakönyvet, de az esze az apja körül forgott.

* * *

„...Tudják, milyen hosszú tud lenni egy bizalmat veszejtő éjszaka, egy kilátástalan nappal? Nos azt nem lehet elmondani. Fáztam, szomjaztam. Már a mozgáshoz is egyre kevesebb kedvem volt.

...Mostanság, mikor éjszaka elkerül az álom, mostanság érzek reggelenként néha ilyeneket. De mire nyit a kocsma, mindig megemberelem magam, hiszen várnak a fröccsök...”

* * *

Winkler Gyuri végigjárta a Kertek-alját, hátha a dűlőúton igyekezett haza és közben lett rosszul a szomszéd.

Közben a falu is már csak Suta Kálmán eltűnéséről beszélt.

A Börcsi Miska azt híresztelte: ő tudja, hogy az elnök disszidált, kiment Ausztráliába a testvéréhez.

Az öregasszonyok azt pusmogták, hogy talán valami városi nő csábította el a Kálmánt.

A kocsmában a gyilkosság gyanúja is felmerült. Csak éppen az indokát nem találták.

Valaki azt állította, hogy Töltésen találkozott vele, éppen egy biciklit tolt, amikor a busz elment mellette.

A már többször is boszorkánysággal vádolt Sinkó Jenőné meg egyszerűen kijelentette, hogy a Kálmán már a föld mélyén van egy gödörben.

A rendőr nem csak a Dugdbe Rozit faggatta ki, hanem az idős Koloncsár Jóskát is, akitől barátságosan arról érdeklődött, hogy merre járt az előző két napban. Koloncsár József kerek-perec kijelentette: semmi köze Suta Kálmán eltűnéséhez, és megfenyegette a rendőrt, hogy ha még egyszer gyanúsítja, akkor közvetlenül a feletteseihez fordul védelemért.

* * *

„...Tudják, ott lent a kútban lemondtam már egyszer az életemről. Láttam, amint a fejem felett az a kevés félhomály besűrűsödött. Rájöttem, harmadszor is éjszaka van...”

Számot vettem a főbb bűneimmel: a fiatalkori paráznaságokkal, a háborús ölésekkel, a felnőttkori zsványságokkal, a hitbéli megingásokkal, a nagyravágással, a téeszelnökséggel. Úgy véltem, nyugodt szívvel adom meg magamnak a feloldozást. Mindegy volt már, hogy a mennyországba várnak vagy majd a pokolba fogadnak, csak legyen minél előbb vége a kínszenvedéseimnek. Fogalmam sem volt, hogy meddig bírja egy ember étlen-szomjan. Két napig? Egy hétig? A szám széle kicserepesedett, s érzésem szerint a nyelvem megdagadt...

A feleségemet is szántam: „*Mi lesz veled egyedül?*” Sosem szokott rá igazán az önállóságra. De a Katikáért haragudtam igazán a világra. Úgy szerettem volna látni a boldogságát, hallani az unoka kacagását. Odaadtam volna érte a fél kezemet, a fél lábamat is akár. Persze a halott ember már könnyen osztogat...

Nem tudom, mennyi idő telhetett el, mikor úgy véltem, hogy rám csöppet valami. Pár perc múlva ismét hasonlót éreztem. Aztán megint. Kitaláltam: esik az eső. Sötétben, vakon elég időbe telt, mire a számmal megtaláltam azt a helyet, ahol a kukoricalevelek összegyűjtötték és nagyobb adagokra porciózták az esőpermetet. Ott ültem felszegett fejjel, s úgy vártam a cseppek, mint most a kocsmában a következő fröccsöt.

... Akkor azt gondoltam, az életem függhet azon a kis nedvességen. Most azt, hogy a halálom múlik a napi huszonkét fröccsön...

Még ahhoz is volt lelkiérem, hogy a kötenyt, amit a bányászkodás közben levettem, megkeressem a kút kiszélesedésében, és a lábamra terítsem.

Nem sejtem, mennyi esőt tudtam a számba csorgatni, szerintem nem volt az még egy deci sem. Mégis jobban éreztem magamat, bizakodóbbá váltam. De mihelyst az egyik baj véget ért, rögtön előtört a másik. Reszketni kezdtem. Mégsem akartam felállni, mert attól tartottam, nem bukkanok rá ismét a csöpögés helyére. Nem olyan könnyű ám nyitott szájjal várni, hogy hulljon bele valami. Hol tizenhétig, hol huszonkettőig számoltam el, mire érkezett egy esőadag gyorsan nyeltem egyet. Egy idő után azt éreztem, ritkulnak a cseppek, akkor felálltam, helyben lépkedtem egy kicsit, a kezemet megtornáztattam, hogy felengedjek a dermedtségből. Hallgatóztam, de csak a kukoricalevelek neszezték. Ám a reménykedésem megfialt, és a békességem visszatért. Valamikor az éjszaka derekán elbóbiskoltam...

Abból, hogy most itt vagyok, nyilvánvaló lehet a maguk számára is, megmenekültem. A kútba esésem harmadik napján – fogalmam sem volt, hogy hány órákor – hangokat hallottam, elkezdtem ismét felfelé mászni. El is értem a homokkövekig, onnét kiabáltam. Egyszer csak hirtelen világosabb lett. Valaki elmozdította a kút tetején a kukoricaszárakat. Ordítottam: »*Itt vagyok!*«. Valaki kiáltott: »*Megvan a bácsi!*«

Azért még csaknem két órába beletelt, mire kijutottam. Segítségért kellett ugyanis menni a faluba. Összekötöttek két létrát, hogy kimászhassak rajtuk, de addig is nadrágszíjakon eresztettek le vizet, elemózsiát, kérdezték, hogyan vagyok. Mikor napvilágra vergődtem, a fiatal doktor is ott volt. Megnézte a sérült kezemet, arról egy féltényérnyi darabon lehorzsolódott a bőr. Az ujjaim végei is kisebesedtek, vélhetően az ásás közben koptak el. De mindez semmiség volt, ahhoz képest, hogy éltem...

Utóbb kiderült, a rendőr mégis komolyan vette az eltűnésemet. Bement a városba meggyőzni a főnökeket. Harmadnap reggelre küldtek a laktanyából több mint száz katonát, a tagok közül is sokat összetrombitáltak és módszeresen kezdték a kutatást. Először a faluban a Dugdbé Rozi utcájában, majd a major, a téesziroda, a mi házunk környékén kajtattak utánam, végül a kukoricaföldön. Ott minden sorba embert állítottak, csatárláncszerűen. Gondolom, szidtak szegény kiskatonák, mire rám akadtak, a kukorica szára ugyanis öszszegyűjtötte a kevéske esőlevet, csuromvizesek lettek...

Otthon a feleségem meg a lányom elmesélték a saját élményeiket. Az asszony, amikor kettesben voltunk, bevallotta, hogy a Dugdbé Rozival is öszszetoldott. A fogadalmamat megtartottam. A templom perselyébe beledugtam a pénzt. A pap sejtette, hogy tőlem származik, mert a misén, mint csodát adta elő a megmenekülésemet. Az is volt a maga módján. Bár, ha akkor

végem van, sok későbbi szenvedéstől, szomorúságtól, a mostani nyomortól is megszabadultam volna...

Máig is titok, hogy a robogót ki vitte be a faluba. Az viszont hamar kiderült, hogy éjszaka ki lopta a kukoricát. Egyik virradatkor kimentem a majorhoz és végigtapogattam a traktorok motorjait. A Kocsis Jenci MTZ-je langyos volt. Nem szóltam neki, hiszen megfogadtam. De a Jenőt az ősz hátralevő részére beosztottam segédkombájnosnak...

Decemberben még hóból is szedtük a kukoricát. A főagronómust is elkerülgettem, ez viszont elég nehezemre esett, mert részben az ő bűne volt, hogy mérgebben ott maradtam kukoricát szedni és beleveszekedtem a kútba...

De nem akarok ám minden dologról ilyen részletesen beszámolni, csak-hogy vannak az ember életében évek, mikor alig történik valami, és vannak hetek, napok, amelyikek megfordítják a sorsát. Számomra ilyen volt az elnökké választásom és az utána következő néhány hét. Öröm, vizály, a Kati-ka balesete, az én kútba esésem, a megmenekülésem...

Mindenesetre akkoriban rájöttem arra, hogy vannak a munkánál, a gür-cölésnél fontosabb dolgok is, mint például az élet...

...Most, jó pár évvel később pedig arra kellett rádöbbenem, hogy az életnél is lehet fontosabb valami: a halál. Persze, az én sorsom ne szolgáljon például senkinek! Azt valahol, nem keresgetem már igazán, hogy hol, de én is elrontottam. Talán meg kellett volna maradnom parasztnak, vagy ha már a közös szolgálója lettem, nem szabadott volna az elnökséget vállalnom, talán kevés időt hagytam a családomra, magamra, az egészségemre. Talán...talán...

Az első elnöki évem pocsékul indult, hideg volt a tél, felfagytak a vetések, de ami még ennél is rosszabb volt, kifagyott a málnaültetvényünknek csaknem a fele, ami kibírta a hideget, azt meg alulról rágta a tököskukac, május közepére már világos volt, hogy abban az évben aligha pénzelünk be a málnafeldolgozásból..."

* * *

Kernya József zöld kalapját a feje búbjára tolvaj javasolta:

– Ide figyelj, Kálmán! Említettem már neked: beléphetnél a vadásztársulatunkba, egykettőre elintézem, hogy felvegyenek. Még eladó sörétes pus-kát is szerzek, golyókat azt nem, mert azért sorba kell állni, akár a kenyérért.

– Nem akarok én vadász lenni. Elég volt nekem a lövöldözésből a háborúban – legyintett Suta Kálmán. – Hanem a vadak elég sok kárt tesznek a földjeinken. A vadászok már a vetéskor kitérítik a földet a kukoricát, de a szarvasok, őzek is bemennek a táblákba. Tudom, az állatoknak is meg kell élniük valahol, régen az erdő is nagyobb volt, a rétekről, a Parragokról nem is szólva. Mi nem üldözünk titeket vadkárért, de ennek fejében azt szeretném, ha jön a járáshoz vagy esetleg ide a téeszbe egy fontos ember, aki kedvét leli a vadászatban, akkor legyen meg erre a lehetősége.

– Nem egyszerű dolog ám ez, mert vadgazdálkodás is van a világon – kelleltenkedett Kernya József. – Meg aztán fogalmam sincs, mit szólnának hozzá az egyesület más tagjai. Sokan a városban dolgoznak.

– Azt mondtad, te vagy ennek a társaságnak az egyik feje. Kapsz onnét fizetést? – kérdezte Suta Kálmán, majd rögtön meg is adta a nyilvánvaló választ. – Nem. A téeszből viszont igen. Ha ezt a kettőt összeadod, mindjárt világos lesz, hogy mi a dolgod. De még segítek egy kicsit neked a számvetésben. Az a tervem, hogy a kavicsbányatavakba halat telepítek, s a téesz ad ki a horgászásra engedélyt. Jár oda most is boldog-boldogtalan. Arra gondoltam: megtennélek téged a téeszben, vadkárelhárítóknak és halászati felvigyázóknak, majd a nevet, a rangot még pontosan kitaláljuk. A fizetésed duplája lehet a mostaninak, és annyit kóborogsz a határban, amennyit akarsz.

– Megfogtál te most engem, Kálmán – állapította meg Kernya Jóska. – Nagyon jól tudod, hogy erre az ajánlatra nem lehet nemet mondani.

– Nem magam miatt teszem, ezt elhiheted. Megköszöntem már neked, hogy a múltkor a Kőműves osztályvezető és a minisztériumi elvtársa itt vadászhatott. Igen meg voltak elégedve. Az csak hab a tortán, hogy soron kívül kaptunk egy új IFA teherautót. De a vadászvacsoza közben az is szóba került, hogy elkelné nálunk egy melléküzemág. A héten hívtak a járástól, hogy az egyik nagy cég szívesen létesítené nálunk egy konzervlapkagyártó üzemet. Ne kérdezd, hogy mi az, mert fogalmam sincs. Viszont megtudtam, az ottani főnök is valami stüszivadász. Szervezd meg a fogadását és azt is, hogy lehetőleg lőjön valamit!

Délután vezetőségi megbeszélésen is előkerült a téma:

– Hanem, Jóska! – fordult Suta Kálmán az ifjabbik Koloncsárhoz. – Ma délelőtt megkerültem a málnást, sok helyen alig maradt termővessző, a pusztai földet kapálják az asszonyok. Legalább babot csapathatnak volna a sorokba. A legjobb az lesz, ha ezeket a gyenge részeket kiszántjátok. Akkor géppel is el lehet munkálni és még valami késői vetemény is megteremhet benne.

– Az igazság az, Kálmán bátyám, hogy nem csak a tél tett be a málnának, hanem valami vírusbetegség is. Azt hallom: ezek az angol fajták hat-hét évet bírnak, aztán elsöprűsödnek, végük.

– A feldolgozó szerencsére nincs fixre szerelve, a főzőüstöket, a demizonokat könnyen ki lehet vinni. Talán rövidesen mást rakunk a helyére.

– Aztán mit? – érdeklődött a mindenre kíváncsi Kovács Anti.

Suta Kálmán úgy tett, mintha erősen gondolkodna. Bámulta a plafont, ráncolta a homlokát, majd kibökte:

– Például egy konzervlapkagyártó üzemet.

Látszott, a jelenlévők hiszik is, nem is a bejelentést. Volt, aki nevetett, volt, aki hümmögött, más meg úgy nézett az elnökre, mint akinek nincs ki a négy kereke.

– Mi lesz, ha újból keresik a málnalevet? – okvetetlenkedett a fiatalabbik Koloncsár. – Igaz, hogy tavaly nehezen adtunk túl a szörpön – ismerte el –, de csak azért, mert sok volt belőle.

– A töltésiek is belebuktak a téglagyártásba – kontrázott Vámhelyi, a főagronómus, majd kioktató hangon hozzátette: – Egy téesznek a növénytermesztésből és az állattenyésztésből kell megélni, nem pedig a kiegészítő tevékenységből.

– Én is így gondolnám – erősítette meg Suta Kálmán –, csak hogy ez aligha sikerül, mikor a kukoricára több a költségünk, mint amennyi bejött belőle, a cukorrépán pedig holdanként ezer forint nyereség se marad. Az istálló hasznát meg elviszi a sok főkönyvelő tehén, amiket csak azért tartunk, hogy a létszám meglegyen.

– Én meg azt nem tudom, ha ilyen rosszak az eredményeink, akkor miért vetettük be búzával meg kukoricával az Érmelléki réteket is – szállt be az értetlenkedők közé Kincses Pál, a növénytermesztési agronómus.

– Majd az is kiderül. De ne vitatkozzunk itt! – intette le a társaságot Suta Kálmán, és a főkönyvelő és a gépészeti vezető felé fordulva hozzátette: – Na, meséljék el nekik, hogy mi a helyzet lapkaügyben!

– A konzervipari tröszt gyártatná nálunk azokat a lapkákat, vagyis a fedeleket, amelyeket a savanyúságos, lecsós, konzerves üvegek zárására használnak – kezdte Kontra Albin. – Gépeket adnának a gyártáshoz és anyagot is. Nekünk a helyet kellene biztosítani, meg a munkaerőt.

– Harminc fillért kapnánk egy tetőért. Ha valóság az adataik, úgy kétmillió körüli bevételünk lehetne egy évben – állapította meg jegyzeteit rendezgetve a főkönyvelő. – Tizenöt embernek lenne munkája, köztük azoknak a nőknek is, akik a málnából felszabadulnak. Szerintem, ha igen nagyvonalúan számolunk, akkor is egymillió forint a tiszta haszon.

* * *

„... Tudják, most már elismerem: akkor sötétbe ugrottam. Megbízta a Kőműves osztályvezető ítéletében és tudásában. Semmi oka nem volt arra, hogy rászedjen. A lapkagyártás a végén csaknem hárommillió forintot hozott tisztán első évben, sok pénz volt ez akkoriban. Valami részem nekem is volt benne, bedobtam a vásári alkudozásoknál már sokszor bevált trükköt. A konzervekkel való egyezkedésnél megjegyeztem: a mi számításaink szerint legalább ötven fillért kellene kapnunk egy lapkáért, hogy megérje belevágni. Összenéztek, aztán rábólintottak. Utána bántam, hogy nem hatvan fillért kértem, de az se szerencsés, ha az ember telhetetlen. Később rájöttem, hogy a trösztösök könnyen engedtek, mivel végül nem ők fizették meg az árat, hanem a vásárlók. A második évben emeltem is velük hetven fillérre. Az induláskor szereztek egy, a gyártáshoz jól értő üzemet vezetőt is, aki a végén annyi bért követelt magának ki, mint az én fizetésem. Rábólintottam, mondván: »Ha hoz egymillió nyereséget, akkor az én fizetésem háromnegyedét kapja, utána minden megkezdett ötszázezer forint haszon újabb tíz százalékot fial magának.« És már említettem, hárommillió forint volt akkor az üzemi nyereség. Lemeztáblákból hatalmas présgépek nyomták a sárgaréz színű fedeleket. Bármilyen semminek látszottak is, egykettőre összejött belőlük ezer darab. Az ügyesebb aszonyok hamar beletanultak. Csak a Kozma Marinak volt balesete. Levágta a sajtoló-gép a hüvelykje első ízét, mert elbambult egy kicsit.

A lapkaüzemben dolgozók elfogadhatóan kerestek, de a nagy zaj, az olajszag miatt sokat zsémbeltek. Én sem szerettem ott ténferegni. A határ az más, a föld, a növények illata. Kárpótlásként szerencsére gyűlögettek a forintok. És ha egy üzlet beindul...”

* * *

- Ossa már! – sürgette Suta Kálmánt Szenes, az egyik ultipartner.
- Még nem is emeltél.
- Ide vele. Az alját kéred, vagy a tetejét.
- Na, ezek is tarkulnak, mint a Miska bácsi galambjai – gusztálta a lapjait Szabó.
- Szidd csak őket, majd belepírulnak – tanácsolta Suta Kálmán.
- Ez most itt egy ultimóka – örvendezett Szenes.
- Passz – egyezett bele Suta Kálmán.
- Tőlem is mehet – adta meg magát Szabó.
- Van egy negyvenem.
- Nekem kétszer húszam és egy parti kontrám.
- Egy darabig szóltanul verték az asztalt.

– Na most egy pirosat, hogy a rákok a vetésre ne menjenek – vagánykodott Szenes.

– Itt a piros. És mit mondott az öreg Tímár. Ez az ulti nem ulti már.

– Nem igaz, hogy elbuktam – panaszkodott Szenes.

– Hát a Kálmán bent van a slungban, akár a Joó Imre nyula. Már a negyedik partit nyeri. Meg a téesz is egyre gazdagodik, azt mesélik pénzverdét üzemeltetnek a lapkaüzemben – tréfálkozott Szabó.

– Tényleg, ha már itt tartunk, mondanék én is valamit, Kálmán – halkította le a hangját Szenes. – Tudod, a fiam lakatosnak tanult, utána meg a munka mellett elvégezte a gépipari technikumot. Most a vagongyárban dolgozik, de nősilni készül és unja a bejárást. Szívesen létrehozna helyi fiatalokból itt egy lakatosüzemet.

– Hely az volna, mert a málnafeldolgozás teljesen leült – szólalt meg némi töprengés után Suta Kálmán. – Küldd be a fiút, meghallgatom mit akar. Hanem most már játsszunk, a dumából nem lehet megélni! Van egy piros betlim. Lehet kapaszkodni!...”

* * *

„... Szóval leültem a Szenes fiával, nála nem is annyira a haszon ígérete fogott meg, hanem az, hogy lesz egy csoportunk, amelyik minden vasas munkát elvégez majd a téesznek. A falubeli Horváth kovács nem lépett be a közösbe, és bár sose maradtunk adósai, minden munkát olyan ímmel-ámmal végzett el, mintha szívességet tenne nekünk ...

Végül négy lakatosból, két hegesztőből állt össze a vasas brigád. Az első évben csak szerény volt a nyereségük, mert júliusban indultak és minden szerszámot meg kellett vennünk a kalapáctól egészen a hegesztőpálcaig, de a harmadik évben már húsznál is többen voltak, és csaknem annyi pénzt termeltek, mint a lapkások. Kezdetben nagy kazánokat szedtek szét a MÉH-nek. A jobb csöveket, lemezeket elrakták, és ahova lehetett beépítették. Mikor már volt megfelelő felszerelésük, az öreg Szenes révén kaptak munkát a vagongyárból...

Hely volt, mert a konzervüzembe nem tudtunk feldolgozható gyümölcsöt szerezni. Nem csak a mi ültetvényünk ment tönkre, a maszekoké is. Jó ára volt a kevés málnának, megérte préselés, léfőzés nélkül eladni. Mi is azt tettük. A főként a málnásban meg a kapálásokkal foglalkoztatott nőknek is sikerült őszre egy kis pluszmunkát összeszedni, cukrot zacskóztak az ácsi cukorgyárnak. A saját bérük mellett még némi hasznot is hoztak...

A téészen eleinte kötözködtek velem a kiegészítő tevékenység miatt, de amikor látták az eredményeket, hátrább álltak az agarakkal. Igaz, bevallom, nagy szerencsém volt akkoriban. Amibe belevágtam, pénzt fialt. Kellett is, mert a növényekre rossz év járt. Más téészek belerokkantak, mi meg elsők lettünk a járásban...

A mérnökök is begyalogoltak lassanként az én utcámba. Emlékezhettek: mondtam, figyeltem a gyengéiket. A legegyszerűbb dolgom a Kontra Albinnal, a gépészeti vezetővel volt, a gyakorlati dolgokhoz konyítottam annyit, mint ő. Így aztán hamar ráeszmélt: nem jó velem kötözködni, mert megszegényítettem a többi mérnök előtt. »Ne azt magyarázza, hogy mi a hiba, azt minden tudjuk, hanem azt, hogy miképpen lehet megjavítani!« – pirítottam rá. És mindig hozzátettem a megoldást is. A Kincses Pali, tudják, a növénytermesztők főnöke, ha kértem tőle valamit, rögtön rávágta: »Meglesz, elnök, meglesz!«...

* * *

Tervtárgyaló közgyűlés volt. Afféle szótépés. Hiszen a papírok elbirták a vad számokat, a tagság meg fütyült rá, hogy mit vár tőlük a pártbizottság. Többször szóba kerültek a növénytermesztés előtt álló feladatok is.

„Meglesz, elnök. Biztos, hogy tavaszra meglesz.” – szajkózta szokásához híven Kincses Pál. Majd a hosszú gyűlés miatt elnézést kérve, kiszaporázott a vécére.

– Na, most aztán izgulhatunk, hogy ez meglett-e neki – dörmögte félhangosan az éppen az elnöki javaslatokat soroló Suta Kálmán.

A tagság harsányan nevetett. Még a mérnökök is kényszeredetten mosolyogtak.

A visszatérő Kincses Pali nem értette a derű okát. De az esetet követően a faluban ráragasztották a Meglesz Pali nevet.

– Az elnök elvtárs eléggé elrugaszkodott a tervekkel – okvetetlenkedett a gyűlésen Vámhelyi György, a főagronómus. – Ötven mázsa búzát akar itt termelni egy hektáron. Én most kijelentem, hogy az nem megy. Ezek tizenöt-husz aranykoronás földek.

– Én meg azt mondom, hogy teremhet ennyi búza – jelentette ki Suta Kálmán. Majd halkabban hozzátette: – Papíron mindenképpen. És hogy így is legyen, a felelősség hetven százalékát átvállalom, a maradék harminc százalékot pedig a főagronómusra testálom. Ennyit vonjanak le az év végi prémiumunkból, ha ötven mázsánál kevesebb lesz a búza hozama.

– És akkor a Kincses Palinak mi dolga? – értetlenkedett Vámhelyi Gyuri.

– Ő úgyis azt mondaná, hogy meglesz – jegyezte meg sokak derűtségére Suta Kálmán.

* * *

„... Tudják, arra is hamar rájöttem, hogy nem kell mindig fegyelmezni, utasítgatni a mérnököket. Ők jobban féltek attól, hogy nevetségessé válnak...

...Erre én is mindig kényes voltam. Még most, ebben a nyomorult állapotban sem tűröm el, ha nyilvánosan kinevetnek. Nemrégiben este a kocsmában rám jött valami görcs. Önkéntelenül is a hasamhoz kaptam. »Mi van, Kálmán, viszketnek a fröccsök?« csapott a hátamra a félrészeg Pusztai Horváth. A körülöttünk bámészkodók persze röhögni kezdtek. Én nem törődve a kínjaimmal, megkaptam a Pusztai Horváthot és felraktam a pultra. Így azután már az ő kárára hahotáztak...

...Tudják, nem vagyunk egyformák. Mire is menne a világ, ha mindenkibe ugyanannyi erő szorult volna, vagy ha mindenkinek ugyanakkora kanállal osztották volna az ést. Nem lenne értelme a versenynek, a küzdelemnek, egy helyben topoghatna az emberiség. A sorssal már kevésbé tudok mit kezdeni, éppúgy, mint a véletlenel. Hiszen a véletlenül múltott az, hogy én annak idején a Kőműves Jánossal, ezzel az igen rendes mérnökemberrel összeemelegedtem.

... De az is a véletlen vagy a sors rendelése volt, hogy az orvosok sokáig nem ismerték fel a betegségemet, s mire rájöttek, addigra belém rágta magát a májbaj. Most már csak egyetlen véletlen jöhetne az életemben, az, hogy százhusz napon belül nem halok meg. Én viszont hiszek az orvosoknak, és a fröccsözéssel magam is mindent megteszek a sikerük érdekében. Lehet, hogy egyszerűbb volna kinyitni a trafóházat és megmarkolni két vezetékét, vagy felhajtani egy-két deci gyomirtót, szíven szúrni magamat a saját bicskámmal. De az én sorsomban nem ez van megírva, hanem a lassú halál. A kínlódás, a szenvedés. A májam puffad, eszi a rák, én meg küldözgetem neki a jó fröccsöket...

... Mert miért kapaszkodnék még a világ ezen felébe? A családom, ami addig éltetett, sehol, a feleségem megfulladt a saját göggyében, a lányom ország-világ előtt megcsúfolt. A földemet, az állataimat elvették. Mit kaptam én a sorstól? A főnökösködést? Sosem tartozott a kívánságaim közé. Az elnökséget is inkább teherként cipeltem...

...Remélem, maguk tartják a szavukat, és megírják az újságban a történetemet. Hátha tanulnak belőle az emberek. A feleségem pofájáról meg leég-het a bőr. Talán még a leány is neszét veszi a bajomnak. Vagy elolvassák az újságot valahol a tanácsnál, a pártnál és azt mondják: »Rendes ember volt ez a Suta Kálmán, nem szolgált rá, hogy ilyen méltatlanul tengesse az utolsó napjait.« És beutalnak valami jobb szanatóriumba, mert nem tudom, mondtam-e már: a kórházat és a tisztaszobát végképp nem akarom...

Míg el nem felejttem: végül a Vámhelyi tényleg nem kapott prémiumot...

* * *

Suta Kálmán egy márciusi reggelen éppen a határt vizslatta. Mindig talált valami bosszantó apróságot, de azzal is tisztában volt, nem jó az, ha mindent ő tesz szóvá a tagoknak. Ezért magában összegyűjtögette a látott, hallott hibákat és vagy kiadta közvetlenül valamelyik brigádvezetőnek, hogy intézkedjen, vagy a vezetői megbeszéléseken rukkolt velük elő.

A márciusi reggelen azon töprengett, miután a környéken igen felmentek a malacárok, nem ártana leugrani az Alföldre, és onnét hozni egy teherautónyi süldőt a téeszbe és a háztájiba. Igen, mert a háztájit elnöksége első perctől kezdve, szívből támogatta. Neki nem kellett magyarázni, hogy a tagok megélhetésében hatalmas szerepe van az otthoni túlmunkának és az abból szerzett bevételnek. Éppen ezért a pártbizottság meg a mérnökök rosszallása ellenére megszervezte, hogy a tagoknak a téesz takarítsa be és szállítsa házhoz a takarmányt, de segítettek az állatok beszerzésében és az értékesítésben is. Hogy el ne kerülje a kordé a szamarat, a háztáji támogatását a téeszben le-dolgozott napokhoz szabták, és ennek is nagy része volt abban, hogy Tófalván a többi téésznél gördülékenyebben ment a munkaszervezés.

Már éppen a magtárakhoz ért, amikor az új IFA kanyarodott ki az üzemyagtelepről. Megállította.

– Milyen fuvarod van szombatira, Zoli? – kérdezte a sofőrt.

– Eddig még nem szóltak, hogy mennem kellene.

– Akkor úgy készülj, hogy elnézünk a szolnoki vásárba.

– Rendben.

– Tankolj fel pénteken, meg a szállítólevelet is irasd ki, mert, ha időben oda akarunk érní, hajnali háromkor indulni kell.

– Ügyelek én mindenre, tudhatja. Pótkereket, kettőt is viszek, mert egyszer már két defektem is volt az Alföldön.

– Most hova igyekszel? – kíváncsiskodott Suta Kálmán, inkább csak megszokásból.

– A főagronómus szólta, hogy ugorjak be a városba.

– Hajnali hat órákor? Nincs az még fent ilyenkor. No és mi lesz a szállítmány.

– Nem akarok kellemetlenséget magamnak – visszakozott Oláh Zoli, a sofőr.

– Miféle kellemetlenséget?

– Ismerhet, a dolgomat elvégzem, de én nem keverem a szart.

– Ha már feladtad a levét, akkor ki vele: mit akar a főagronómus?

– Hát... az este felrakott velem három hordó gázolajat és azt mondta, vigyem be, mert már alig van a múltkoriból.

– Aztán mire kell neki? Teherautója van talán?

– Dehogy. Az olajkályhákat fűti vele.

– Itt a sok fa. Miért nem visz azt? Ágat, tuskót kaphatna ingyen is – háborgott az elnök. – A téeszirodán is azzal tüzelünk.

– Városon más a módi – vélekedett a sofőr.

Suta Kálmánban azonnal megfogant a felismerés: „Lám most végre megfogtam a Vámhelyit.”

– Szállj le, és add ide a slusszkulcsot! – parancsolt rá a gépkocsivezetőre. – Majd én beviszem az olajat személyesen.

– De nekem lesz bajom belőle.

– Ne félj te attól. Egyszer mutatta, a Tanácsköztársaság úton lakik.

– Az a helyzet – vonakodott a sofőr –, hogy ezt a Sport utca háromba kellene vinni, mert a főagronómus összeállt egy színésznővel. Az a nő nagykanállal habzsolja az életet. Talán már a Vámhelyi lakását is elmulatták.

– Fogalmam sincs, hogy a Sport utca merre van – ismerte el Suta Kálmán. – Vezess te! Beülök melléd.

Háromnegyed hét körül járt az idő, amikor Suta Kálmán bekopogtatott a földszinti lakásba.

Némi motoszkálás után egy széparcú nő jelent meg az ajtóban. Szeme körül éjszakai szarkalábak nyiladoztak.

– Ugye a téesztől jött? – csicseregte. – Fogtán van már az olaj. Mindjárt felöltözik a párom. Addig leülhet a konyhában.

Öt perc se telt bele, az aprócska és láthatóan csak alkalmi vacsorákra készült, mosatlan edényekkel teli főzőfülkébe benyitott a főagronómus. A szava elállt, az arca elsápadt, mikor meglátta az elnököt.

– Meghoztuk a gázolajat. Gyuri! – tudatta fapofával Suta Kálmán. – Hova rakhatjuk?

– Lent a bejárat mellett...– dadogott a főagronómus.

– Akkor ez hatszáz liter – szögezte le Suta Kálmán, miután legurították és a pincében elhelyezték a hordókat. – Vagy most odaadja az árát vagy, majd ha bejön az irodába, befizeti. A fuvar és a rakodás ingyen volt.

* * *

„...A főagronómus még aznap kiegyenlítette a számlát. Én nem firtattam tovább a dolgot. De mindketten tudtuk: megfogtam a medvét, bármikor elővehetem az olajügyet...

Ez a Vámhelyi Gyuri már az újfajta téeszvezetéshez tartozott. Mi régi-ek a bevitt földünkkel, esetleg a tapasztalatunkkal szereztünk rangot magunknak, ők viszont a diplomájukkal, a tudásukkal. Nekünk a téeszésítéskor a földünkkel együtt a múltunkat és a jövőnket is elvették. Őket viszont arra trenírozták, hogy másoknak parancsolnak majd egy életen át. Tévedés ne essék, régen is voltak főnökök: a báró, a gazdatiszt, az intéző, csak hogy a magamfajta jobb gazda azért gürcölt, hogy ne tartozzon a fennhatóságuk alá...

Talán fél év sem telt el, a Vámhelyi bejelentette: hívják egy állami gazdaságba igazgatóhelyettesnek, elmegy. Nem tartóztattam. Tisztában voltam azzal, nem a fizetés miatt távozik, hanem mert érzi, hogy nálunk már megrozsdásodott a koronája. A főagronómusi posztra ideiglenesen a Kincsest, vagyis a Meglesz Palit neveztem ki. Őneki viszont állandóan a körmére kellett nézni, mert hajlamos volt elpatópáلكodni a dolgokat...

...Megint eltelt ez a fránya nap. Nemsokára indulni kell, maguknak a buszra, nekem a kocsmába. Nem baj. Engem még körülbelül száztiz napig megtalálhatnak itt, de ne féljenek, annyi mondókám már nincs. Ha még egy délutánt, legfeljebb kettőt rászánok, biztosan végzünk. Az elnökségem minden zsványságára már úgysem emlékszem. A kórházról, a többiről meg nem szívesen beszélek.

...Kár, hogy nincsen ilyen magnetofonom, mint maguknak. Szívesen meghallgatnám egyszer, mi mindent hordtam össze...”

ÖTÖDIK RÉSZ

Mit állít ez az ember? Suta Kálmán meghalt? Nem létezik. Pénteken délután azzal búcsúztunk, hogy még van legalább száztiz napja.

Hétfő délelőtt nyolcra járhat az idő. Néhány eltévedt, elfáradt felhőből eső szitál. A domb mögött már süt a nap. Csak bámulok hitetlenkedve.

Az alacsony emberke meglöki a karomat:

– Jöjjön! Fizetek magának egy pohár bort. Én tisztán szeretem. A Kálmán, szegény, mindig felhígította szódavízzel. Nem számított ő igazándiból jó ivónak. Egy-két hónapja járt rá rendszeresen a kocsmára. Mégis milyen hamar elment közülünk. Dumálhat nekem mindenki, amit akar, én tudom, az ital, főleg a tömény megöli a bacilusokat. Igaz, hogy maga újságszerkesztő?

– Honnét veszi?

– Beszélük a faluban.

– Igen, újságíró vagyok.

– Mit akart a Kálmántól?

– Én semmit.

– Még szerencse. A holtakra nem számíthat az ember. A mi Lajosunk is hirtelen hagyott itt bennünket. Évekig bizonytalanságban tengődtem. Negyvenkilencben tudtuk meg egy bögtei embertől, hogy a Lajos, tudja, a bátyám elesett, kint a Donnál. Gyászolom az óta is.

– Akkor maga a Börcsi Mihály – csapok le rá.

Még csak meg sem lepődik.

– Úgy bizony! Látom, maga is ismer. Nekem az egész környéken vannak cimboráim. Ha van pénze, a Börcsi Miska mindig szívesen fizet egy pohárkával bárkinek. Különben is, ahogy a Kálmán szokta mondani: „*Ökör iszik egymagában*”. Szeretnek is engem az emberek. Csak a menyem, az nem becsül semmire. Állandóan szekál, mert néha köpködök. De a kierelejszomát, legalább a saját házában sercinthessen oda az ember, ahova akar! Nincs igazam? A fiamtól hiába várom, hogy védelmébe vegyen. Olyan ember az, mint a hároméves réti széna. Kiszáradt belőle minden, ami jó, nincs semmi tartalma. A menyem szolgálja. Egyszer csaknem oda is költöztem a Kálmán mellé a bódéba. De nyíltan a szemembe mondta, hogy senkivel se akarja megosztani a nyomorúságát. Az utóbbi hónapokban már a Kálmán sem volt a régi. Csalánlevelet hajtott a kedve. Bele-belecsípett a körülötte lévőbe. Engem azzal heccelt, hogy eliszom az eszemet. Ő mondta ezt, ő,

aki napi huszonkét fröccsöt nyomott le, állítólag azért, hogy mielőbb felrobbanjon a mája. A kocsmában is egyre kevesebbszer szólt az emberhez. Saját magát emésztette, a saját sorsát rágta. Szégyellte, hogy öreg korára kikerült a „Villanegrába”. Nem is csodálom. Ott áll a szép háza a falu közepén. Maga tényleg újságszerkesztő?

– Mondtam már.

– Jó, jó, elhiszem. Gondolom, a Kálmánt is régebről ismerte. A tévészékhelye idején sok idegen megfordult itt. Még a miniszterhelyettes is járt nálunk. A Kálmán értette a módját, hogy egy kis körtepálinkával, pár pohárka borral, vadászvacsorával hogyan lehet a vendégeket a tévészékhelyhez kedvesíteni. A miniszterhelyettes intézte el a gumifutózó melléküzemünket és az új sertéstelepet. Igaz, ezek csak gondot fiáltak a Kálmánnak. Az egyikben ellopták a gumikat, a másik meg eladósította a tévészt. Hanem, a múlt hetekben is kereste a kocsmában a Kálmánt valami hivatalosforma ember. A felesége küldte. Szerette volna, ha a Kálmán visszamegy hozzá. Mondja meg nekem, miféle asszony az, aki idegenekkel üzenget az urának? Van magának családja?

– Nincs.

– Akkor igen nézze meg, hogy kit vesz el! A fiamat is a menyem teszi majd időnap előtt a sírba. Szegény gyerek, ha egy pohár bort megiszik, már áll a patália. Negyvenéves múlt, mármint a fiam, de kint cigarettázhat csak az udvaron. Nyámnnyila az én fiam, erélytelen. Hanem, amikor a menyecske nem látja, sercintek én a padlós szobában is nagyokat. Meg ha kedvem tartja, zsebem bírja, megyek a kocsmába. Tőlem örökséghez aligha jutnak. Úgyis tudom, hogy már a temetőbe kívánnak.

– Á, biztos nem – vetem közbe vigasztalóan. De a Börcsi Miska zavaratosan folytatja a saját bölcselkedését.

– Szegény Kálmán már megpihenhet. Ő jól nősült, nem úgy, mint én. Szemrevaló leány volt a felesége, tisztos hozomány járt vele. De lehetett a Kálmán bármilyen rendes ember, rá is csak addig nézett fel a családja, míg kocsiderékszámra hordta haza a pénzt. Mikor a jómódnak vége szakadt, kitel a becsülete. Aztán, úgy őszintén, honnét tudja a nevemet?

– A Kálmán bácsi említette magát.

– Lehet, mert engem mindig is kedvelt. Azért is vagyok máma ilyen bánatos. Nem elég, hogy a Lajosunk itt hagyott bennünket, most még a Kálmán fejfáját is tarthatom. Tegnap délután még ultiztak. Ott ültem az asztaluknál, a Kálmán háta mögött. Engem megtűrt, mert sose pofáztam bele a kártyájába. Kibicnek, kuss! Nem igaz? De mintha érezte volna a véget, talán harminc

fröccsöt is megivott. Pedig ő nagyon tartotta magát a napi huszonkettőhöz. Többször mondtam a komámnak, a Pusztai Horváthnak: a fene ette azt, aki számolja, hányat fogyaszt. Én mindig csak az erszényemben lévő forintokkal mérem a féldecik számát. Amíg van pénz, iszok. Van, hogy kapok hitelbe is. De a kölcsönt és a megvendéglést illik visszahálálni. A Kálmán is fizetett nekem tegnap egy felest.

Megakasztom a szóáradatot.

– És mikor, hogyan halt meg a Kálmán bácsi?

– Én úgy este fél nyolc, nyolc körül hazamentem az állatokat rendbe tenni. Ma reggel hallottam csak kint az istállóknál, hogy a Kálmán fél kilenc táján rábukott az asztalra, a gyomrát, az oldalát markolászta, éppúgy, mintha mérget evett volna. A csapos az ő embere. Ő küldött be valakit motorral a városba és kihívatta a mentőt. Mert az orvosunk, ez a mostani, a fiatal nem volt otthon. Tőle azután megdögölhet a magunkfajta. A Kálmánt már úgy kellett beemelni a mentőautóba. Végigszírénázták vele a falut.

Hallgatom Börcsi Mihály mondókáját. Megihatta már a hajnali adagját. Alacsony, szikkadt ember: negyven kiló csont, négy-öt kiló bőr, izom és talán pár liter tiszta szesz tartja még benne a lelket. Tutyma orrát bővérű hajszálerek cifrázzák. Próbálok Suta Kálmánhoz hasonlítani, de ő még betegségében is férfiasabb, délcegebb volt ennél a locsogós szeszakazánál. Csak... csak... Talán a tekintetük hasonlít egy kicsit egymásra. Mindketten elnéznek az ember mellett, mintha az időt: a közeledő múltat, vagy a távolodó jövőt vallatnák.

Börcsi Mihály végez a cigarettagyújtás szertartásával. Bekattintja a fémből szabott dóznit, elrakja a benzines öngyújtót, krárog párat az első, láthatóan egész testét kitöltő szippantás után, majd folytatja:

– Akkor még senki se gondolt a Kálmán halálára. Csak ma, a korai buszszal hozta meg a hírt a Varga Mária leánya. A kórházban dolgozik. Nem ismeri? Jöjjön, ne álldogáljunk itt! A Bangóéknál adnak bort ilyenkor is.

Csak a kezemmel jelzem, hogy nincs kedvem most iszogatni.

– Tudja, annak örülök a legjobban, hogy a Kálmán nem szenvedett sokat – folytatja Börcsi Mihály. – Az én apámat hetvenhárom éves korában megütötte a guta. Fél felére megbénult. Még a vizeletét sem tudta tartani. Éjszakánként ordított a fájdalomtól, de annyira ám, hogy nem lehetett tőle pihenni. Közel hat esztendeig kínlódott szegény. Neki is az volt a baja, mint a Kálmánnak: későn kapott rá az ivásra. Mert a bor meg a pálinka legyőzik a betegségeket. Nekem elhiheti.

Elhiggyem? A Börcsi Miska esetében lehet, hogy igaz. Rajta nem látszik gyógyíthatatlan kór nyoma. Csak olyan vékony, töpörödött, hogy a szél el ne fújja, az eső földre ne verje!

– Tényleg nem jön? – tudakolja.

– Nem.

– Akkor én most benézek a Bangóékhoz, itt laknak a harmadik szomszédban. Náluk van a legjobb noa. Magát biztosan ingyen is megkínálnák. Hát, akkor viszontlátásra.

De még itt áll, nem mozdul, mintha azt várná, hogy a noabor említésére engem is futásra, sietésre ingerel. Pedig viszkethet már a torka. Talán a levegőben szállongó porszemektől. Mikor már két perce nem szólok hozzá, emberem meggondolja magát.

Végre magamra hagy. Hiszem is, nem is Suta Kálmán halálhírét. Emlekszem a történetre, hogy éppen a Börcsi Miska volt az, aki annak idején a téesznek is a végét költötte. Százlépésnyire tőlem, a megállóból vénemberes nyöszörgéssel elindul a busz. Ha utánafutnék, még utolérném.

Maradok.

Suta Kálmán talán a bódében vár rám.

Sajnálom, hogy vasárnap nem jöttem ki folytatni a beszélgetést. Szombaton a főszerkesztőm elzavart a páncéltörős kiváló katonák avatására. Nem találhattam ki eléje, hogy még mindig a kitagadott téeszelnök, egy a saját halálát váró ember ügyében járok. A főnök szerint az a nagy téma, ha valaki gépeket gyárt, házat épít, de, hogy ezek a dolgos emberek is kisemmiződhetnek, magányossá, kitaszítottá válhatnak, az már nem érdekes.

Ismét előhalászom az agyonolvasott, a hajtásainál már betűit hullajtó levelet, amely nyomán Suta Kálmánt először megkerestem.

„Tisztelt Szerkesztőség

Ne haragudjanak, hogy írásommal még én is fársztom magukat. Mentésemre szolgálhat, hogy inkább szoktam én a kemény, fizikai munkához, mint a tollforgatáshoz. Egy tófalvi ember ügyében fordulnék magukhoz, aki már hónapok óta kutyához is méltatlan körülmények között él, itt a téeszmajorban, egy bódében. Ez az egyén sokat tett a falujáért, esztendőig elnökhelyettes volt a téeszben, később az elnökségig is felvitte, kitüntették, de az emberek is csak dicsérettel emlegették a munkáját. Most pedig se a téesz, se a családja nem törődik vele, csak pár hónapja lehet hátra, májbaja van, halálos beteg, mégis egy széljárta bódében nyomorog. Még egy csavargó is jobb sorsot ér-

demel, mint ez a Suta Kálmán. Ezzel már a nevét is elárultam. Ha beszélni akarnak velem, akkor őt délelőtt és délután megtalálhatják a kocsmában, máskor pedig a téeszmajor melletti deszkabódében. Ez utóbbi tákolmányt nem csak a rozogaságáról ismerhetik fel, hanem arról is, hogy valaki rápingálta: Suta-lak. Sokak nevében kérem magukat, segítsenek rajta. A téeszhez hiába fordulnék, mert az új elnök mindig azt hajtogatja, hogy van a Suta Kálmánnak családja, gondoskodják róla az. A tanácselnök meg évekkkel ezelőtt összezördült a Kálmánnal, és azért nem áll mellé. Én viszont azt gondolom, hogy ha valaki annyit tett a közösségért, mint a Suta Kálmán, akkor legalább a télre elhelyezhetnék valahova, amíg kivárja, hogy leperegjen az élete hátralévő kevés ideje.

Előre is megköszönöm fáradozásukat.

Tisztelettel:

Koloncsár József

Tófalva, Hosszú utca 17.”

Ez a levél ugrasztott ki Tófalvára. A felvázolt nyomorúság mögött szomorú szenzációt sejtettem. A főszerkesztő óva intett: „Aztán nem kell ám minden szóbeszédnek felülni és egy részeges alakból szentet faragni!” A fotó-sunk szerint, írásban gyakorlott ember keze vetette papírra a szálkás betűket. Vele indultunk Tófalvára „felderíteni a valóságot”.

Sok múlik az első találkozáson. Amikor megpillantottam Suta Kálmánt, olyannak láttam, mint a legtöbb falusi embert. Kedélyesnek, pirospozsgásnak. A bódében találkoztunk, ahol egy jókora gépláda szalmával megterítve, lepedőfélével takargatva helyettesítette a paplanos ágyat. A viskó deszkáiba ütött szögek pótolták a szekrényt. Érdekes, máig sem tudom, hogy miért vették be abba a fészkerbe a villanyt, de az biztos, hogy egy csupasz égő lógott a plafonról. A kalyiba éke egy valódi, kárpitozott szék volt. Azon szorongtunk vagy másfél órán át a fotós kollégámmal, mikor is én meggondoltam magam, s látva, hogy a házigazdát igazán nem sértem vele, letelepedtem a földre.

Suta Kálmán készségesen fogadott bennünket, tengerkék szeméből nyugalom bugyogott. Figyelmeztetett, hosszú lesz a története. Mondtam, akkor nem jegyzetek, hanem magnót használok. Nem volt ellene kifogása. Rögtön beszélni kezdett, a szélről, a feleségéről, a kukoricáról. Arra gyana-kodtam, hogy már szinte várta az érkezésünket. Alig tízperces tapogatódzás után rájöttem: ebben a történetben sokkal több van egy-két flekknyi riportnál.

Suta Kálmán engedelmesen megtúrta maga mellett a készüléket és a mikrofont. Csak azt kötötte ki: a története mindenképpen kerüljön napvilágra. Tanulságul? Vagy csak emlékeztetőül a falunak, a családjának? Nem tudom.

Az első pár percben mindketten döntöttünk: ő, hogy megbízik bennem, én, hogy elhiszem, amit mond. Lassan, komótosan, mint a patikárius a vegyszereket, úgy mérte a szavakat. Néha belelendült a magyarázatba, az emlékezésbe, olyankor a kezei is beálltak a sorba, és a szájával együtt mesélték a történetet. És lám, most abbahagyta, pedig ezután következett volna az érdekesebbje, az elnöki dicsőség, a betegség, majd a számkivetettség időszaka.

Itt állok a falu közepén, akár egy tóra hajított papírhajó, mely mögül a szelet ellopták, mely alól a vizet is kiszívják. Fogalmam sincs, mit tegyek. Nem akarom Suta Kálmán halálát tudomásul venni.

Még ha nem a Börcsi Miska állít meg a hírrel... Tényleg, honnét tudhatta, hogy Suta Kálmánhoz igyekeztem? Talán a noaborba áztatott szemek a fejekbe is belelátanak?

Elindulok a bódéhoz. Sivár, kihalt az utca, mint egy frissen vetett szalodai ágy. Szürke út hívogat, csalogat a sufni felé. Ez már a negyedik napom ebben a községben, és lám, most féltő, hogy Suta Kálmán mondókájából nem lesz cikksorozat. Latolgotom: felejtsem el az eddigi beszélgetéseket, s fussak új téma után? Úgy érzem, a bizalomért, az őszinte szavakért tartozok annyival a Suta Kálmánnak, hogy végére járjak a történetnek. Ha él, befejezi ő. Ha meghalt, akkor nekem kellene az utolsó éveket, Suta Kálmán nyomorúságának igazi okát felderíteni.

Hirtelen váltanak a gondolataim.

Nocsak, vagy ni csak, kecskék az utcán. Glossza lesz ebből, akárki meglássa!

Gazdátlan állatok veszélyeztetik a közlekedést Tófalván!

Halált okozott a bakkecske.

Egy kecske, egy cikkecske.

Két kecske sok tejecske.

Három kecske, egy publicisztike.

Hirtelen egy kutya tör rám az egyik kerítés mögül. Éles hangja visszatérít gondjaimhoz.

Valóban meghalt volna Suta Kálmán? Hiszen ő szentül hitt abban, hogy van még száztízegynéhány napja az életre. Persze, az orvosok sem tévedhetetlenek... Végre megpillantom a bódét. A deszkaajtón lakat fityeg. Ez, megegyezésünk szerint azt jelzi, hogy Suta Kálmán a kocsmában tartózkodik. Vagy azt (de erről a lehetőségről nem beszéltünk), hogy valóban meghalt.

Egy darabig az útszélen topogok, tanácstalanul. Jön egy biciklis! Megszólítom:

– Nem tudja, merre lelhetném meg a Suta Kálmán bácsit?

A férfi megáll. Hasának dönti a kerékpár kormányát, és belém vágja a tekintetét, akár szalmakazalba a vonogót.

– Azzal már aligha társalog. Most hallottam a tejcarnoknál, hogy az elnök meghalt.

– Biztos?

– Ha mondom! Jó ideje készült ő a halálra.

Magamban elnézést kérek a Börcsi Miskától. Tehát, nem fehér egér szülte, valódi volt a hír. Elbizonytalanodok.

Most mit tegyek? Éhgyomorra árt nekem a gondolkodás. Sajnálom Suta Kálmánt. Az alatt a pár nap alatt, amíg az életét mesélte, szinte közeli ismerőssé, rokonommá lényegült. És, már csak ilyen az ember, fájjalom az eddigi esetleg felesleges munkát, fáradságot is.

A megszólított férfi észrevéve, hogy zátonyra futott közöttük a beszéd, kiegyenesedik. Fekete bakancsán bukfcencet vet a napfény. Rám dörren:

– Ha valamilye bent rekedt a bódében, keresse meg a kocsmáros! Ő majd odaadja. Van kulcsa a lakathoz.

– Mikor nyit a kocsmát? – kapaszkodok bele a felém dobott mentőkötélbe.

– A csapos ott van most is. Csak az ellenőrök miatt zárva van az első ajtó. Hátról menjen, a vécé felől.

Az ivóig rövid az út. Arra sem elég, hogy testemet végigjárja a gyász. A fejem már bánatos, de a lábam még táncol, a kezem is taktust ver ki a kocsmá ajtaján.

– Ki az isten az!? – érdeklődik bentről egy basszustrombita.

Mit válaszolhatnék? Inkább még egyszer dörömbölök. „*Itt vagyok már*” árulkodik a kulcs. És feltárul a hátsó bejáró. Bor- és pálinkabűz csap mellbe.

– Á, maga? Kerüljön beljebb! – hívogat egy dupla tokájú, fehér köpenyében magát csaposnak álcázó, léleklátó.

Érdekes. A beszélgetések idején szinte ki sem mozdultam Suta Kálmán bódéjából, és mégis mindenki ismerősként köszönt. Vagy csak úgy tesznek, mintha ismernének? Közben a csapos felnyitja a pult rejtett ajtaját, hogy át-sétálhassak az ivóba. Őten-hatan is ülhetnek ott. Érkezésem, mint a karmester intése a zenét, elszabja a beszélgetésüket. Gyanakvó pillantások vetkőztetnek. Szégyenlős vagyok, arcomba pirosság kúszik, hangom torkomba szorul. Szerencsére a kocsmáros kiránt a kátyúból:

– A Kálmán ismerőse – jelenti a pult körül ácsorgóknak.

Ketten, mint bóbiskoló ember a vonaton, felém biccentenek. Sőt!

– Aggyisten! – morogja valaki. A csukott szájakról ugyan meg nem állapíthatom, hogy ki. Netán egy hasbeszélő?

A csapos egy poharat emel le a pultról, és beletörli fehér köpenye ujjába.

– Konyak? Mecseki? – zúdítja elő az italkínálatot.

A szeme állásából rájövök, hogy csak nekem szólhat a kérdés. A többiekéből meg arra, hogy itt málnát, bambit inni a legnagyobb szégyen. Talán még el is agyabugyálnának érte. Szerencsére kiegészít Suta Kálmán emléke:

– Egy kisfröccsöt! – adom ki az utasítást.

A stampedli visszavándorol a polcra. Megsértettem volna? Nem, előke­rül egy újabb pohár, ez már nagyszájú, öblös. Törlés a kabátujjba...

– A jobbikból adom. A Kálmán is mindig ezt itta – találja ki indítékaimat a kocsmáros. – Tudja már a hírt, ugye? Hallottam, hogy a Börcsi Miskával beszélgetett. – Ezek itt mind a Kálmán haverjai – mutat körbe. – Képzelteti, mit éreztem, amikor láttam, hogy rábukik az asztalra, és a máját fogdos­sa. A Fekete Mátyás szerint, ha itt hal meg, ki kellett volna fertőtleníttetnem az egész csárdát. De csak az látszott rajta, hogy nagyon rosszul van. Én küldtem be a Horváth gyereket mentőért. Csoda, hogy kijöttek beutaló nélkül. Míg kiértek, a Kálmán a görcsök közt a lelkemre kötötte: keressek egy jó ügyvédet, aki elintézi, hogy a felesége a tisztaszobát ne használhassa a házból. A ház ugyanis a Kálmán és a lányuk nevé­n van. Azt is meghagyta, itt tanúk előtt, hogy a takarékbetétkönyveit írassam rá az unokájára.

Hát unokája is volt a Suta Kálmánnak? Nem emlékszem rá, hogy emlegette volna – csodálkozok magamban.

A csapos közben megtölt egy kiürült poharat pálinkával, odalöki a vendégnek és tovább magyaráz:

– Szegény Kálmán már érezte a halált. Minden­kivel kezet fogott. A mentőorvostól megkérdeztem, bemenjek-e a kórházba, azt felelte: nem muszáj. Még örültek is a többiek, mert be kellett volna csuknom a kocsmát. Ma reggel úgy készültem, hogy a délelőtti műszakom után motorra ülök és meglátogatom. Valami járványféle miatt lezárták ugyan a belgyógyászatot, de egy ötvenesért még ki is hozza a beteget a portás. Így van ez már. Iszik, még eggyel?

Nemet intek, de tiltakozásom vak szemekre talál. A kocsmáros tölti a bort, ereszti a szódát. Az első fröccs már kezd barátságot kötni a gyomorsavammal. Melegítik egymást. A csapos a borból egy mérővel magának is lötytyint, azután az enyémhez üti a poharat. Éledni kezd körülöttünk a bámészkodás.

serege. Suttogás üti meg a füle­met, de a kocsmárosra kell figyel­nem, mert ő oly elapadhatatlan, mint a dugója vesztett, felrázott söröshordó. Még formáza is fából készült cimboráját, hasán, akár a hordón az abroncsszögek, úgy feszülnek a kabátgombok. Elég egy köhintés, és mindannyiunkat lelőhet. Egyelőre a panasz­kodásé az idő.

– Most, hogy meghalt Kálmán, rám szakadt minden gond. Épp azon töprengtem, kinek szóljak? A feleségének? Az új elnöknek? Vagy a Koloncsár Jóskaéknak? Olyan egyedül volt mostanság ez a Kálmán, mint az ujjam. Holnap szerencsére szünnap van. A temetést nekem kell elintéznem, mert a Kálmán nálunk őrizte az erre félretett pénzét. Amit lehetett, előre kifizetett, a koporsót, a sírásót. De mindenre ő sem gondolhatott, például arra, hogy most haza kell hozatni a kórházból. Talán még a boncnoknak is oda kell dugni valamit. A pap meg a kántor járandósága is megvan. Jóban voltunk a Kálmánnal. Az egész faluban bennem bízott meg legjobban. Én gondoskodtam az ételéről, italáról is. Hónap elején mindig elszámoltunk. Előre lerakta a napi huszonkét Suta-fröccs, valamint az ebédje árát, és havi száz forint volt a borralóm. Ha valakinek külön kért italt, azt azonnal kifizette. Akkor volt nyugodt, ha rendezte a számláját. Szegény Kálmán, egy hónapja a sírkövét is megrendelte. Fekete márványból. Már nem láthatta meg készen. A koporsónak üzentem. Ő is még élő emberről vette a méretet. Holnap reggel bemegyek a kórházba, elintézem a hazahozatalát. Biztos felboncolják, ugye? – Szónoki kérdés. Válaszra nem vár. – Mert ha felbontják, akkor lehet, hogy csak holnapután adják ki – sajnálkozik a pultos. – Alighanem, kiveszek két nap szabadságot. Nem szólnak érte a törzsvendégek. Tudják, hogy minden szíre-szóra nem csukom be a boltot.

A kocsmárosról lerí, hogy locsogós ember. Miközben egykedvűen mormolja a monológját, a koszos törlőronggyal agyoncsap a bádogpulton egy legyet. A szétmázolódott tetem ott marad a gyilkosság színhelyén. Elég baja lesz majd a légyeltakarítónak. Kortyolok egyet a poharamból, de továbbra is torokkaparóan savanyúnak érzem a vinkót. Ezen azután elmélázok: lehet, hogy ecettel édesítették, vagy a kocsmáros véthette el a ballonokat? Még a végén teljesen megsavanyodok.

Sandán szemügyre veszem a Suta Kálmán barátainak jelzett társaságot. Az egyik férfi, aki mellettem támasztja a pultot, hatvan körül járhat. Őszes, sűrű szemöldöke szinte a fél homlokát eltakarja. Arca sima, rezzentelen. Nem látom rajta bánat vagy más érzélem nyomát. A mosogatónál egy fiatal­ember piszkálgatja a körmét, lehet alatta a kosz kéttalicskányi. Arrább, az asz-

talnál egy óriás a poharát forgatja. Egyedül ő nem kapja el a tekintetét, amikor rápillantok. Egy másik asztalnál két középkorú férfi susmorog. Ki nem állhatom a suttogó férfiakat.

Megzörgetik az ajtót. A kocsmáros int egyet a fejével, mire a mosogatónál silbakoló fiatalember kihörpinti a féldecijét. A stampedli egy-kettőre eltűnik a süllyesztőben. A csapos még egyszer leellenőrzi a társaságot, becsukja a pénztárfiókot, majd kinyitja a bejárati ajtót.

A redőny alatt a Börcsi Mihály óvakodik befelé.

– Mi a francnak dörömbölsz? Tudhatnád, a hátsó ajtó van nyitva – méltatlankodik a csapos. – Azt hittem, a körzeti ellenőr jött. A múltkor is majdnem megbüntetett, amiért nyitás előtt pálinkát mértem. No, bukj beljebb!

Börcsi Mihályt nem kell kétszer biztatni. Egyenest a pulthoz lépdel, és sóváran kívárja, amíg a kocsmáros visszazárja az ajtót.

A türelem féldeci törkölyt terem. Az új vendég dédelgeti pár másodpercig a poharat, majd nekibuzdul. Egy kortyintásra eltünteti a méregerős italt. Megtolja kissé a poharat. A kocsmáros szó nélkül ismét tölt, és felemelt ujjával jelzi: „ez már a második”.

A váratlan kőzjáték kizökkenti némaságukból a szesztestvéreket.

– Miska, ma még berúgsz, ha így folytatod – bődül el az óriás, aki hatalmas termetén sütőtöknyi fejet forgat.

– Mit tehet az ember? Látod, milyen komisz az élet, a Lajosunk után a Kálmán is odalett – sopánkodik a Börcsi Mihály, és nagy bánata bizonyítására ismét eltünteti a felest. Tolás. Töltés. A kocsmáros immár hármát jelez. Fel-tűnően, hogy mindenki lássa. Vajon mi lesz, ha már a tíz ujj kevésnek bizonyul? És Suta Kálmánnak hogyan számolta ki a huszonkettőt?

– Milyen vendég volt a Kálmán bácsi? – fogom faggatóra a csapot.

– Hááát – húzza el Indiáig az á betűt. – Én kijöttem vele. Különben is, halotról jól vagy semmit!

– Igen? – bődül el a behemót. – Na, akkor majd én kimondom – mennydörög tovább. – Gyenge ember volt, Isten nyugosztalja! Ha nem köszön le az elnökségről, sose ültek volna nyakunkra a hegyfalusiak.

– Igaza van a komámnak! – gurgulázza a Börcsi Miska, és támasz után tapogató kezével belecsimpaszkodik a kabátom ujjába. Kíváncsi lennék, hova akar kilyukadni a hústorony, de látszólag befejezte a mondókáját, és visszahúzódik a söröskorsó árnyékába.

– Talán éppen azzal tett jót, hogy lemondott – kísérlem meg továbbpörgetni a beszélgetést.

A kocsmáros védelmébe veszi az elhunytat.

– Nem jókedvűből hagyta ott az elnökséget. Muszáj volt neki. Akkor vitték be másodszor a kórházba. Először a gyomrával műtötték, akkor közel három hónapig bent is feküdt, mert valami komplikáció adódott a műtét körül. Másodszor meg csaknem egy évig, hol kiengedték, hol visszament. Nem találták a baját. Annyi ideig nem maradhatott gazdátlanul a téesz. Mikor azután kiderült, hogy menthetetlen, rákos, akkor még nehezebb lett volna egykettőre átadni valakinek a téeszt.

– Én azt mondom, jó elnök volt – üti poharát az asztalhoz a mosogatót támasztó fiatalember. – Engem is ő hozott a téeszbe. És bármi gondom-bajom akadt, a Kálmán bácsira mindig rá lehetett nyitni az ajtót.

– Mert ő a mi fajtánk volt – nyilatkoztatja ki az óriás. – Azért választottuk meg elnöknek, de most is azt állítom, nem szabadott volna neki lemondani.

A csaposnak más a véleménye:

– Már könnyen beszélnek. Maguk mindenkit megszavaztak, akit a pódiumra állítottak. A Kálmánt az a járási fejes, a Kőműves elvtárs tette meg elnöknek. Ő mindig is jó embere volt a Sutééknak. Náluk szokott nyaralni az osztályvezető elvtárs fia. Én már csak tudom, hogyan történt. Nem álltak maguk melléje sosem. Talán még ki is nevétek, hogy a Békési traktorost csinált belőle.

– Igen, a Békési. Ő az oka mindennek – kapaszkodik az elhangzottakba a behemót. – Tudja, fiatalember, ő hozta a téeszbe azt a sok mérnököt. Most már akárhova lép az ember, mindenhol az iskola dirigál. A Kálmán már úgy örökölte őket. Nem bántotta a mérnök urakat, azok meg szépen megették késsel-villával.

– Az istállók... – kottyant közbe az egyik susmorgó.

– Az istállók is – hagyja helyben a nagydarab. – Tudja, rávették a Kálmánt, hogy építtessen a disznóknak és a tehéneknek szakosított telepeket. Palotákat betonnal, alumínium fallal. A malacoknak még fűtöttek is. Csaknem százmillióba került a kettő. Évek kellettek, míg kinyögtük az adósságot. De nem ez volt a baj. Ezek a mérnökök mindent jobban akarnak tudni, mint mi. Még az atyáúristent is jobban ismerik a magunkféléknél. Szegény Kálmán csak tengett-lengett közöttük. Lenézték, összesúgtak a háta mögött. Pedig ő azután ismerte ennek a földnek a lelkét. A gépeket pedig... Talán el se hiszi, de Kálmán hozta haza a faluba az első téesztraktort. Tanulatlanul. Igaz, utána elment egy fél éves iskolára. Csakhogy hat hónap alatt nem lehet ledoktorálni. Iskola ide, tanfolyam oda ő megmaradt a régi parasztembernek továbbra is. Én kijelentem magának: szerettük mi a Kálmánt, de a lemondásával sokat ártott nekünk. Azóta szívják a vérünket a hegyfalui főnökök is, mi keressük

meg a kenyérüket, és még csak egy jó szavuk sincs a magamfajta parasztemberhez. Bizony.

– Hagyja már el, Izidor bátyám – csitítja a kocsmáros.

Végre megtudom, hogy kivel beszélek. Persze Suta Kálmán elbeszéléseiből ráismerhettem volna a Balogh Izidorra a hatalmas természetéről, az elégedetlenkedő természetéről. S ő a továbbiakban sem lesz hűtlen önmagához. Akkorát csap az asztalra, hogy arasznyit szökkennek rajta a söröspoharak.

– De a keserves, bezdánfalvi hétszentség! – kanyarítja el a kocsmáros felé. – Te nem ismered a mérnök urakat, amikor bejönnek ide és megisznak egy fél konyakot, nem mutatják ki a foguk fehérét. Majd megemlegetné a magyarok istenét, ha neked is ők parancsolgatnának. Ezeknek nem számít, hogy ki mennyire ért az állatokhoz, hogy régen milyen gazda volt, hogy mennyi földet hozott a közösbe. „Menjen ide!” „Tegye azt!” ebből áll a tudományuk. Elkótyavetyélik majd egymást közt a téeszt. Nekünk nem jut más csak a munka meg a nyomor. Egyikük sem hozott ide egy gatyakötő értékűt se, csak az iskolai papírját. Miért is lenne szívügyük ezeknek éppen ez a falu, éppen ez a téeszcsé? Olyanok, mint a kurafiak: ma itt, holnap ott, egyszer a Jolival, másszor a Zolival. Talán, ha meg nem hal, újból elnök is lehetett volna a Kálmánból. Mi biztos megválasztottuk volna. Bizony.

Balogh Izidor hörpöl egyet a korsónyi sörből, három decinyi sárga lé zúdul le a torkán. Kézfejjével megtörli a száját és a csapos felé fordulva, folytatja.

– Különben se féltse engem! Látom én ezen a fiatalemberen, hogy nem mérnököféle. Azt mondta a Kálmán: az újság elintézi neki, hogy ne tegyék ki a bódéból. Mert attól félt legjobban szegény, hogy a betegség bekényszeríti a kórházba. Vasárnap viszont egész jókedve volt, párszor még nevetett is.

– Így igaz – bólint a kocsmáros. – Lehet, hogy szegény megérezte már a végét.

– A saját kalendáriuma szerint még több mint száz napja volt – nyilatkoztatja ki a Balogh Izidor –, körülbelül ennyire lehet megbízni az orvosok szavában. Az egyik sógoromnak is azt mondták, semmi baja, fél évére meg le kellett vágni a lábát érszűkület miatt.

Körbenézek. Az asztalnál sustorgó két férfi úgy méreget, mint disznó a vadkörtét. Éppen elkapom rosszindulatú pillantásukat. Zavaromban egyik kezemmel a hajamba túrok, a másikkal meg a pohárért nyúlok, melynek alján még lötyög valamicske a rossz ízű lőréből. Nincs összhangban a két mozdulat. A kisujjam beleakad a pohár peremébe, amely megbillen, s az ital szétfollyik a bádogasztalon. A kocsmáros rá se ránt, ismét televarázsolja az ivó-

edényt. Magamban már azt latolgatom, hogy az a kevés pénz, ami a zsebemben lapul, kifutja-e a három fröccsöt. Még a buszra is kell tartalékolnom, különben végleg itt rekedek.

Mennyit fizethetett Suta Kálmán a napi huszonkét fröccsért? – ötlík eszembe, s rögtön orvosságot találok a saját gondomra is: ha kevés lesz a pénzem, majd kiküldöm az adósságom postán, vagy ha nem, akkor helyben lemosogatom, de a röpködő legyek, homályos poharak nem sok jóval biztatnak. Itt a mosogatás ritka foglalatosság. Persze, az is lehet – vélem, hogy a kocsmáros potyára itat, van elég kuncsaftja, csal is, hisz látom, a söröskorsók háromnegyedüktől a habtól teltek, a borospoharokból is több ujjnyi hiányzik. A Balogh Izidorral még szívesen társalognék. Ő nem tesz féket a nyelvére. De a halálhírtől-e, vagy mitől, bambulok csak, mint a borjú. Kérdezni kellene. Kérdezni! De mit?

Szerencsére a behemót beszédes kedvében van, s nem törődve a többi kocsmatöltelék gyanakvásával, folytatja:

– Az ilyen újságírók, mint ez a fiatalember, tényleg sok mindent el tudnak intézni. Az újságtól tartanak még a fejesek is. Ismerek én látásból egy író, a Galgóczi Böskét. A szüleinek ott volt a földje nem messze az apósométól. Azt beszélük, ha ez a Galgóczi írt egy könyvet, akkor a megyén a főnökök napokig remegtek. Sokuk szennyest kitergette. Nem tisztelte a hatalmat, csak az igazságot. Én is igazat beszélek, fiatalember. Írja csak meg: a Kálmánt a mérnökök falták fel! Úgy bizony. Nyíltan nem mertek ellene fellépni, mert tudták, a falu mellette van. Inkább megölték lassanként a lelkét. Hiába javasolt bármit a Kálmán, rálegyintettek: „*Főnök, mi ezt jobban tudjuk*” „*Már nem úgy van, mint régen, mi másként tanultuk az egyetemen*. És cinkosan összemosolyogtak. A Kálmán is jobban tisztelte őket a kellesténél. Én mindent elzavartam volna Kukutyinba zabot hegyezni. Hiszen egyikük-másikuk még a kikelt búzát és árpát se tudta megkülönböztetni.

– Nincs igaz! A Kálmán egyszerűen belátta, hogy a modern gazdálkodáshoz keveset ért – nyilatkoztatja ki a kocsmáros. – Én már csak ismerem az indítékait. Többször elmondta, hiába bújja esténként a könyveket, teli vannak azok idegen szóval. Jöttek az új fajták, új technológiák. Akik korábban végeztek az akadémiát, már azok se értették. Te is tudod Izidor: a tehének, sertések se a régiek. Nem a magyartarka, hanem a feketetarka frítz a divat, pedig vizet ad, nem tejet. A traktorok, a gépek is egyre nőnek. A termelésnél majdnem fontosabb a számolás. Ezeket mind látta a Kálmán. Szerintem a legokosabb, amit tehetett, az volt, hogy lemondott. Amíg a kórházban az ágyat nyomta,

biztosan tönkrement volna a téeszcsé. És ki lett volna a hibás? A Kálmán. Mert a más számlájára könnyű balhét csinálni. A megyénél nem törődnek az-
zal, hogy beteg az elnök, őket a nyereség érdekli. Az egyesülési huzavona csak pár hónapig tartott, mégis majdhogynem leltárhányos lett a gazdaság.

– Az egyesítést ne emlegetsek neked! – zuhint ismét az asztalra Balogh Izidor. – Minket úgy kényszerítettek össze a hegyfalusiakkal. Soha semmi közünk nem volt hozzájuk. Szegény Vadász Anti is emiatt karambolozott a városban a traktorral. Ez a község már halálra van ítélve. Ezt én mondom nektek, én, Balogh Izidor! Mindent Hegyfaluba építenek: téeszirodát, iskolát, paplakot, ABC-t, mindent. Ide figyeljen! – fogja meg a vállamat –, ha istent ismer, akkor megírja, hogy a Kálmán volt itt az utolsó igazi elnök. És a városi főnökség is csak azért nézte el, hogy egy sufniban nyomorog, mert nem lépett be a párba. Ezt is tegye bele az újságba! Legalább holtában legyen a Kálmánnak becsülete.

– Ez meg is írja – motyogja a Börcsi Miska. – Én már beszéltem vele kint az utcán.

– Jól van, emberek. Ürítsék ki a poharakat, azután megyünk! Egy sereg dolgot el kell intéznom még ma. Fél négyre talán végzek, akkor visszajöhetnek – rendelkezik a csapos. Majd felém fordul: – Beszélmem kell a pappal is. Délutánonként szerencsére elég sok a ráérő ideje, bárhova beszuszterolhatja a temetést.

Az ivóban tétlenkedő férfiak lassan szedelőzködnek. Balogh Izidor felismerve az időhúzás egyetlen lehetséges módját, még meginvitál egy pohár borra. Most, hogy kiegyenesedik az asztal mellett, látom csak: milyen hatalmas ember. A Börcsi Miska, talán ha a hónaljáig ér. A kocsmáros kedvetlenül önti teli ismét a poharakat. Kicsit zúg a fejem. Koccintok, külön-külön mindenkivel, a rózsaszín fröccs végigcsorog a kezemen. Közömbös dolgokról folyik a szó. Megtudom, hogy a Fehér Jóska leánya belépett a tilosba. Lassan megszül már, és még mindig nincs apja a gyerekeknek. Egyszer csak ismét felrepül Suta Kálmán neve.

– A Kálmán első legény volt a faluban – emlékezik Balogh Izidor – és ha kellett, később is, három ember helyett dolgozott. Nem úgy, mint ezek a mostani főnökök. Nekem, amikor a villa átszúrta a lábamat, ő mentette meg az életemet, akárki megmondhatja. De sose esett szó köztünk háláról vagy ilyesmiről. Még vivőnek se tudok beállni a temetésen, mert a többiek mind olyan csüngve-nőttek, hogy rájuk emelném a terhet.

A kocsmáros unottan hessegeti ki a törzsvendégeit.

– Ha el akarja vinni a Kálmán füzeteit, várjon meg itt a kocsmá előtt! – szól utánam. – Visszajövök magáért.

Rábólintok. Elnézem, amint gondosan bezárja az ajtót, odakacsázik a motorja mellé és avatottan berúgja. Hátul, a kocsmá mögött, kalászhányó fűvel körbenöve, három akácfa ágaskodik. Tövékhöz indulok, hogy a hűvösben leülve összeszedjem kissé a gondolataimat. De alig teszek pár lépést, máris undorodva fordulok vissza.

– Vigyázni kell, mert itt mindenütt szarba léphet az ember – nevet rám Balogh Izidor, aki a kocsmá zárása ellenére sem akar tágítani. – Tudja, páran nem mennek el a klozetra, ha sürgős a dolguk. Ilyenek ezek! Beleszarnak a saját fészükbe is.

Nem szabad elszalasztanom ezt az embert – döntöm el. Ő még mondhat valami érdekeset. Szerencsére a Balogh Izidornak sem sietős a dolga, nekítámaszkodik a szeméttároló oldalának.

– Hogyan is volt az az egyesülés? – kérdezem, hogy irányt szabjak a beszélgetésnek.

– Két esztendeje történt. Úgy bizony. Akkor adtam el a tehenet. – A nagydarab férfi maga elé emeli répvillányi kezét és ujjait egyenként kinyitva, számolgat. – A Kálmán öt vagy talán hat évig volt elnök. Szerették az emberek. Pedig neki is voltak bónái. Amikor csak tehetett, mindig a határt járta. Talán azért, hogy ne kelljen egy levegőt szívnia azzal a sok ingyenélővel. Azt hallottam, hogy elég sok letolást kapott a hivataltól, mert nem tisztelte eléggé az értekezleteket. Az első négy esztendőben nem is volt semmi baj. A tanácsi ismerőse segítségével elintézte, hogy létesítsenek nálunk egy lapkaüzemet. Beindultak a lakatosok. Gumisütők is jöttek. Ezek melléküzemek, vagy mik, sokat jövedelmeztek a téesznek. Emlékszem, egyik nyáron szinte az összes gabonánkat kicsépelte a jég. A környékbeli téeszek, köztük a hegyfaluiak is mind kölcsönökökért kilincseltek, nálunk pedig abban az esztendőben is fizettek. Annyit még sohasem gyarapodott a téeszcsé, mint a Kálmán idejében. Értette a módját, hogyan kell megfialtatni a pénzt. Megnagyobbította a málnafeldolgozót, ott voltak az üzemek, sok gépet vásároltunk, sőt a Lajta-partiakkal még egy vegyszeres helikopterbe is befizettünk. Azután, egyik évben kitalálták, hogy egyesíteni kell a környékbeli szövetkezeteket. Nekünk a töltesieket és a hegyfalusiakat szemelték ki párnak. A világ ilyet még nem látott. Még csak véletlenül se passzolt ez a három téesz. Az egyikben domb, a másikban víz, a harmadikban nyomor. Akkor még a Kálmán elintézte, hogy csak a töltesieket Akkor lyukadt ki a Kálmán gyomra.

– Az idegességtől? – tudakolom.

– Lehet. Most persze azt mondják a népek, hogy a fröccs miatt. Pedig akkortájt még nem ivott. Ha berügött is nagy néha, csak a vendégei kedvéért tette. Vagy este a vacsorához leeresztett egy-egy pohárral. Kocsmában alig lehetett látni, inkább csak az ulti és a beszélgetés kedvéért ugrott be néha. No mindegy. Akkor tört el benne valami, amikor a kórházban először megfoltozták. Utána már csak árnyéka volt a régi önmagának. Lerítt az arcáról az állandó szenvedés. Igaz, ritkán panaszkodott. Én mondom, Isten ajándékának tekintheti szegény még ezt a pár esztendő is. Bizony! Mikor másodszor beutalták a belgyógyászatra, összevissza vizsgálták, tömték bele a sok tablettát, még a vérét is lecserélték. Lázás volt, gyenge. Akkor már meglehetett a májbaja, de nem ismerték fel. Csak annyit mondtak neki: hosszadalmas gyógyulásra számíthat, sok kórházi kezeléssel. Mindenesetre a Kálmán elkövette azt a hibát, hogy leköszönt az elnökségről. Szerintem a betegség csak ürügy volt, az igazi ok: ő ezzel is akadályozni akarta, hogy egyesítsenek bennünket Hegyfaluvál. Nekem a kórházban elismerte, hogy ebbe a közösködésbe bele-
rokkannhatunk. Nem úsztuk meg. Mihelyt a Kálmán félreállt, nyakunkba ültették a hegyfalusiakat.

– Miért haragszik annyira rájuk?

– Miért? Persze, maga nem idevalósi... Ha ismerné azokat a szénégetőket, nem csodálkozna rajta. Az asszonyok még most is a kecskékkel együtt hálnak. A férfiak meg az erdőben töltik a telet.

– Manapság már aligha.

– Lehet, hogy mostanra iperedtek egy kicsit. De tudhatná: kutyából nem lesz szalonna. Azelőtt, ha egy hegyfalusi betévedt Tófalvára, bizony mi megtanítottuk kesztyűbe dudálni. Az ötvenes években a Cseri Feri úgy vágta karóval derékon az egyiket, hogy az élete végéig bottal jár. A mai fiatalok már nem törődnek a becsülettel. Ezek megszokták már a közös vályút, és odaállnak melléje akkor is, ha hegyfalusi méri a moslékot. Az ottaniak piszokságát hirdeti az is, hogy az egyesítés után eszükbe se jutott a régi elnök, a Kálmán. Bizony! Én háromszor is bent voltam nála, a kórházban. A faluból is sokan látogatták, de a hegyfalviak és a mérnök urak egyetlenegyszer sem nyitották rá az ajtót. Betegen érzi meg az ember igazán, hogy ki is a barátja!

– Ebben igaza lehet – vetem közbe, félve, hogy megakasztom a fontos szóáradatot. De szerencsére a Balogh Izodorból kikívánkozik a történet.

– Mikor a Kálmán felgyógyult és lejelentkezett munkára, a hegyfalui elnök állítólag felajánlotta, hogy megteszi a fogatos brigád vezetőjének. Talán

hat pár ló van az egész nagy téeszben. A Kálmán nem kért szívességet. Inkább a csőzséget választotta. Persze akkoriban még könnyebben legénykedett. Ha az egészsége fuccsba is ment, azért volt hol laknia, volt mit ennie. Amíg bent feküdt a kórházban, két-háromnaponként bejárt hozzá a felesége. Rengeteg pénzt odahordott az orvosoknak. Máig sem értem teljesen: min kaptak ezek össze. Talán a csőzségen?... A Kálmán felesége mindig is becsvágyó volt: ő vette rá az urát arra is, hogy buktassa meg a Békésit.

– Tényleg? – lepődök meg a váratlan fordulaton. Balogh Izidor szerencsére az arcomat már nem figyeli. Leköti a saját mondókája, így azután gyanútlanul folytatja:

– Igen, én esküszök rá, hogy a Kálmán pöckölte ki innét a Békésit. Különben miért éppen őt tették meg utána elnöknek? Nekem senki ne mondja, hogy valakiben ismeretlenül ennyire megbíznak. Persze a Békési elveszejtéséért az egész falu csak hálás lehet. Úgy beszélt velünk az a muksó, mint a kanász a süldővel. Egyszer kis híja volt, hogy be nem terítettem a vasvillával.

– Nocsak!

– Úgy bizony! Almoztam éppen a százas istállónál, mikor odajött hozzám a Békési. Elkezdett szentségelni, amiért az otthoni göncömben álltam be dolgozni. Mert még azt is írásba adta, hogy munkakezdezés előtt fürödjünk le, öltözzünk át, nehogy behurcoljuk a „baszilusokat” a telepre. Én nem vagyok szívbjajos. Ott az istállóban, mindenki füle hallatára elküldtem a kurva anyjába. A Kálmánnak is mindig szemébe mondtam, hogyha valami bajom volt vele. De ő nem játszotta meg a főnököt. Elbeszélgetett, sőt sokszor el is iszogott velünk. Dolgoztak is a tagok, mint a sróf. Őhózzá, akár fent volt, akár lent, mindig bejártak az emberek tanácsért. A Könyvelőljajcsi is a Kálmán szavára hallgatott, mikor a Koloncsár Imrét leváltatta. Mert a Lajcsi is hozzá futkosott tanácsot kérni. De annyit mondhatok, ez a Lajcsi is akasztott embernek mutatna a legjobban. Bizony. Már az egyesítés előtt eladta magát a hegyfalusiaknak, ott könyvelősködik azoknál a szemeteknél.

– És most hogy áll az egyesült téesz? – lendítem ki emberemet a méreggel terhes emlékezésből.

Látszik, örül a kérdésnek. Arca felderül. Feje tetejére tolja a kalapját, sereint egyet, majd rákezdi:

– Úgy vannak, mint a móríchidai koldus. Szarul, de büszkén. A Kálmán idejében még első, másodikak voltunk a megyében. Háromszor is tartottak itt kiváló téesz-ünnepséget, az oklevelek most ott lógnak a hegyfalui irodában. A dicséretekkel tele volt a szénapadlás. Jelenleg inkább a régi hírünkől

élünk. Lecsúsztunk, valahova a gyengék közé. A lapkaüzem bezárt, mert nem veszik az uborkás-paradicsomot az oroszok. A gumüzem, amelyik a Kálmánt is majdnem megbuktatta, elköltözött, valahova az Alföldre. Már csak a lakatosok vannak, de azok nem tudnak előteremteni annyit, amennyit egy ilyen hatalmas gazdaságban elpazarolnak. Bizony. Furcsa dolog ám az is, hogy az egész vezetőség Hegyfaluban székel, a téeszt mégis Tófalvi Egyesült Termelőszövetkezetnek hívják. Tudták ezek jól, hogy a Hegyfalu névvel nem menének semmire. Lesz még itt baj, meglátja! Előbb-utóbb tönkremegy ez a téesz és itt maradnak majd a tófalviak munka nélkül. Én nem, mert én már nyugdíjas vagyok. Igaz néha még kijárok, mert abból a pár forintból, amit idelőknek, nem lehet megélni. Szerencsére van otthon három tehenem meg két növendék marhám. Azok hoznak valamennyit a konyhára. Na igen, az otthoni állattartás, kertészkedés felfuttatását is a Kálmánnak köszönhetjük. Már olyankor biztatta rá a tagokat, mikor máshol még a háztájítól féltették a téeszcsét. A mérnököktől kímélik, ne tölünk! A Kálmán, elnökként szakított rá időt, hogy az Alföldről saját maga hozzon malacokat, borjakat a háztájiba is. Szeretett vásárolni, alkudozni. Lovas embernek számított.

– Miért? – értetlenkedtem.

– Szerette őket. A ló jelenti a parasztember szabadságát. Lehet vele szántani, vetni, elhúzza a kocsit, ha olyan még, a hátára is ülhet az emberfia. Ezért, mikor nyugdíjas lettem, én is vettem magamnak egy kancát. Megjártam. Hamar kiderült, hogy szép kiállása van, de a csüdjei gyengék, nem bírják a szántást, a kocsizást. Igen bántott, hogy rászedtek vele, az asszony is rágta érte a fületem. Mikor a Kálmán megneszelte a gondomat, eljött. Megsimogatta, vezetgette a pacit. Hümmögött és azt tanácsolta, abrakoljam rendesen.

– Nem kár a rossz gebét agyon etetni?

– Nincs még vége – legyintett rá méltatlan kérdésemre bosszúsan Balogh Izidor. – Úgy két hét múlva az elnök velem együtt felpakolta a lovat a teherautóra és elmentünk a kiskunfélegyházi vásárba. A Kálmán figyelmeztetett: én ne szóljak bele a vásárba. Jöttek a cigány lókupecsek. Nézegették, mustrálgatták a kancámat. A Kálmán (még ott messze is ismerték és elnök bácsinak szólították) olyan árat kért a lóért, mintha jól betanított versenyparipa lett volna. Na, gondoltam, ebből se lesz üzlet. „*Engedni kellene, mert vihetjük vissza*” súgtam a fülébe, de ő nemet intett. Délutánban elkezdtek körülöttnünk körözni a cigányok. Hol az egyik, hol a másik lépett oda a Kálmánhoz és súgott neki egy árat. Aztán egyikkel összeparoláztak. Legyen elég annyi, hogy másfélszer annyit kaptam a lóért, mint amennyiért vásároltam. Igaz, a

téesznek a fuvar árát be kellett fizetnem. A Kálmán meg csak nevetett. „*Ne félj – mondta – a cigány nem szántani vette azt a kancát, hanem eladni. Legyen hozzá szerencséje! De legközelebb, ha lovat akarsz, időben szólj!*” Sajnálom szegény Kálmánt, hogy ilyen szomorú véget ért. Megérdemelné a felesége is, hogy kiséprűzzék a faluból, és ha elfut a szentharag, én meg is téeszem.

A behemót véleményét már kissé Suta Kálmán fülével hallgatom. Tudom, hogy Balogh Izidornak a hangja mindig nagyobb volt, mint a hite. Egy üres konzervdoboz hever a lábam mellett. Belerúgok. Motorzúgás hallatszik. Csakhamar mellénk kanyarodik a kocsmáros. Le sem veszi a bukósisakját, csak feltolja a feje tetejére és mérgeződik.

– Képzeld, háromszáz forintot kért a pap. Mert a szomszéd faluból kell kántort hozatni. Lassan már az ember egész életében arra spórolhat, hogy a családja becsülettel eltemethesse... A Kálmán oda akarta adni előre a plébánosnak is a pénzt, de nem fogadta el. Sőt azt mondta rá, istenkáromlás ennyire várni a halált. Pedig a Kálmán hívő ember volt, vasárnap délelőttönként eljárt a misére. Hétköznap sosem, pedig most lett volna ideje rá. Nem a régi padjukba ült ám a felesége mellé, hanem felment a karba. Jó hangja volt, kivált a többiek közül. A sirásos szerencsére jó előre megkapta az öt liter borát... Akkor eljön velem?

– Ha odaadja a füzeteket, mehetek – jelentem ki kissé kelletlenül, mert igazán ahhoz sincs kedvem, hogy a locsi-fecsi csapost hallgassam.

– Hoztam egy másik pléhalapot is – közli, és leakasztja a kormányról az ütött-kopott, egykor zöld bukósisakot. – Üljön fel! Nálunk megebédelhet.

Utálok a motorbiciklit. Huzatos és bizonytalan. A kanyarokban önkéntelenül is belecsimpaszkodok a kocsmáros hájába. Kifogy alólunk a betonút, és egy gödrökkel tarkított mellékúton pöfögünk. Lelassul a járgány. A kereknek még így is kijut az álnok zökkenőkből. Néha meg-megbicsaklik a csapos kezében a kormány. Sokért nem adnám, ha gyalogolhatnék. Az út két oldalán házak állnak. Szinte csak a tetejük látszik ki a deszkából ácsolt, blokk-téglából emelt magas kerítések, a lemezpofájú kapuk mögül. A csapos, előttem, krárog és köp egyet. Bizonyára legyet nyelt. A nyálából jut rám is. Egy fekete szörgolyó ereszkedik utánunk, ugatását nem hallom, csak sejtem, önkéntelenül is feljebb kapom a lábam. Egy kétszintes kockaház előtt befordulunk a széles járdára. Megérkeztünk. Lekászalódom. A kocsmáros egy rúgással kitarja az utcaajtót. Bejár az udvarra. Leállítja a motort, majd visszalép és bekulcsolja a kiskaput. Tizenkét lépcső vezet a parkettás ajtóig, mégsem arra

megyünk, hanem hátrafelé. Kutya után vizslatok, vagy nincs, vagy ki van okítva, hogy csak ellenőrökbe és végrehajtókba haraphat.

– Szép háza van – bókolok az ebédadómnak.

– Megjárja. Annak idején ez volt az első emeletes a faluban.

Kibújik belőlem az újságíró:

– Jól jövedelmezhet Tófalván a csárda.

Ravasz ember a kocsmáros, azonnal kész a válasszal:

– Először nézzon körül! Én is gazdálkodok: három tehen, nyolc disznó. Nemrégiben vettem egy kerti traktort is. Nem mintha a kocsmára panaszkodhatnék. Ivós falu ez, mindenki tudja. Csakhogy most már szaporodnak a bögrecsárdák, minden utcára jut kettő, azoknak nem kell adót fizetni, vagy az ellenőrökre, a Kőjálra várni. De rólam senki sem állíthatja, hogy becsaptam. Néha még hitelt is adok! A saját pénzem bánja. Bent az áférsznél a főnökség rá akart beszélni, hogy bővítsük ki a csárdát étteremmé. Nem egyeztem bele. Minek? Aki iszik, az nem eszik, aki meg eszik, az nem nagyon iszik. Nincs igazam?

– Szépek a tehenei.

– Megjárják. Az egyik a Kálmáné volt. Mikor otthagya a feleségét, elvezette a jobbik tehenet is. Kifizettem az árát, papír is van róla. Abból meg a nyugdíjából és a spórolt pénzéből törlesztgette a Kálmán a fröccsöket. Hívtam én, hogy háljon nálunk. Háromszáz forintért kínáltam neki az egyik kishobát. De nem hajlott a jó szóra. Azt hajtogatta, ha már mindenünnen kitétek, akkor oda megy, ahova kívánják: az ólba.

– Min veszett össze a feleségével?

– Ki tudja azt? A Kálmán nem beszélt róla. Egyesek szerint, mióta leköszönt az elnökségről, kevés megbecsülést kapott otthon. Sutáné meg azt kiabálja faluszerte, hogy az urának biztos valami kurvája van, azért hagyta ott. Az is igaz, kérem, hogy a Kálmán, mostanában minden hónap elején csekken pénzt utalt valahova. De ő maga nem mozdult ki a faluból. Akkor meg minek fizetett volna egy nőnek, nem igaz? Én arra gondolok, kérem, hogy esetleg egy zabigyereke lehet valahol. Nem beszéltünk mi erről, mert a Kálmán elég könnyen felhúzta az orrát. Főként mostanság. De kerüljön beljebb! A nejem már megterítette az asztalt. Tudja, mi tizenegykor ebédelünk, hogy még pihenhessek egy kicsit a délutáni nyitásig. Ma már az alvásból sem lesz semmi.

– Mennyi ideje lakott Suta Kálmán abban a bódében?

– Nem is tudom. Talán két-három hónapja veszett össze végleg a feleségével. Akkortájt kezdte el a fröccskúrát is. De már korábban elpattanhatott

köztük a szál, még amikor a Kálmán a lányukat, a Katikát kitagadta. Vénsegükre párolgott el az eszük.

– Kitagadta?

– Ki bizony. Nem tudta megemészteni, hogy itt hagyta őket. No de hagyjuk szegény halottat! Együnk!

Asztalra kerül az ebéd. Néhány kínáló szó után hagyják, hogy nyugodtan, elgondolkozva kanalazzam a levest, s megrágjam a pár óra alatt rám ragadt értesüléseket. Csak a rántott húsnál szólal meg ismét a csapos:

– Vegyen még! Ilyen kis szelettel egy gyerek sem lakna jól.

Később a kocsmárosné serénykedik:

– Egy kis kávé esetleg?

Gyorsan, mielőtt még meggondolhatná magát, bólíntok. Körülhordozom szememet a faragott ebédlőgarnitúrán, a porcelánfestők remekein. Az asztal tövében viszont egy pár fehér gumicsizma ágaskodik. Bizonyára valamelyik tehenész váltotta be féldecikre. A cigarettánál már illik valamit mondani is:

– Jól élnek – vetem oda a kocsmárosnak.

S ő bizonyára úgy gondolja, hogy a közös ebéd már egy subába bújított bennünket, mert egyenesen rám tör:

– És most mire készül? A Kálmánon már aligha segíthet, ha kitergeti a szennyesüket.

Nincs időm a kérdés megforgatására. Tanácstalanságomban félig őszintén válaszolok:

– Magam sem tudom, mi lenne a jobb. Amikor még élt, úgy egyeztünk ki, hogy megírom a történetét, és én nem szívesen szegem meg az adott szavamat. Suta Kálmán élete itt van a fejemben és a magnószalagjaimon.

A csapos arcán hitetlenkedés terpeszkedik.

– Magnószalagon?

Felállok, kiballagok az esztergályozott előszobafogashoz és leakasztom róla a magnót. Az asztalhoz érve kicsit visszaporgetem és bekapcsolom.

„... a mostani ivásom sem igazi iszákosság. A halálomért vedelek. No jó! Indulniuk kell, mert lekésik a buszt. Tófalva nincs ugyan a világ végén, de ebbe a bódéba mégsem hívhatom meg magukat éjszakára, mert még megutálnák a szelet, és hozzám hasonlóan kitaszítottak éreznék magukat.”

A szöveg véget ér, a szobát hirtelen harsogó beatzene tölti ki „Ajaj jaj-jaj...” A kocsmáros szeme elkerekedik, nem tudom, a magnófelvételtől-e, vagy a váratlan csendháborítástól. Azután csak elárulja magát:

– Rólam is beszélt?

Bozontos szemöldöke rémült ráncba fut. Sietek megnyugtatni.

– Dicsérte magát.

A szemöldök V-je lassan visszacsúszik egyenesbe.

– Azért ám, mert mi sok jót tettünk veled.

– Az uram még az ebédjét is behordta a kocsmába, a délutáni nyitás előtt szokta elfogyasztani – veti közbe az általam már-már némának gondolt csaposné.

– A csárdával nem nagyon foglalkozott. Egyedül azt említette, hogy az elnökké választásakor nagy murit csaptak.

– Emlékszem rá – csúszik szét egy örömteli mosoly a kocsmáros arcán.

– Csak egyedül a Kálmán majdnem kétezer forintot fizetett. Mindenki az ő vendége volt. Még a Csirkééket is kicibálták a házukból, pedig mióta az állam épített nekik, nemigen bazseválnak. Bár, hogy is mondjam magának, a Kálmánon nem látszott igazi boldogság. Mintha rákényszerítették volna az elnökösködést. Szórta a pénzt, fogadta a gratulációkat, de én láttam rajta, pokolba kívánja az egész mulatságot. Ő kérem a sakkban is ilyen volt, nem pihent meg, ha sikerült elnyernie egy tisztet, hanem azonnal a következő lépéseken törte a fejét.

– Akkor biztosan az elnökséget is végiggondolta. Aligha vállalta el csak úgy hübelebalázs módjára – veszem védelmembe Suta Kálmánt.

A kocsmáros elgondolkozik, közben rápöfékel egy Terv cigarettára és megállapítja:

– A téeszcséseknak az a szerencsájuk, hogy nem volt bosszúálló természetű. Páran belerúgtak, mikor a Békési felültette a traktorra. De úgy emlékszem, csak a jogásznőt küldte el. Kijelentette, hogy nála nem lesz szükség a papírral való fegyelmezésre. Dolgoztak is a keze alatt az emberek. Annyiban igaza van az Izidornak, hogy a mérnökök féltékenykedtek rá, mert a tagok minden panaszukkal, kérésükkel a Kálmánhoz futottak. És ő nem is engedte bántani az embereket. És kérem, híres volt a határjáró mániájáról. Azt beszél, félnapig elbolyongott a téeszhez tartozó földeken. Megszemlélte a szántást, figyelte a növényeket, ha bőgtek a tehenek, dobott eléjük, s ettől nem esett le az aranygyűrű az ujjáról. Kevés, hozzá hasonlóan értelmes parasztembert ismertem. Csak...

A kocsmáros megáll a beszédben, és megdönti a tokaji szomorodnis üveget.

Aranysárgán buggyan a királyi nedű. Koccintunk, várom a beszélgetés

folytatását, de a csapos mintha teljesen elfeledkezne a félbehagyott mondatról, szemét a borospohárra tapasztja, s hájas arcán szétterül a meglepődés.

– Csak? – emlékeztetem a végszóra.

– Maga jobban tudja, magát a bizalmába fogadta – sóhajtja a vendéglátóm, felhajtja a fenséges nedűt és se bú, se bá, kiballag.

– Az állatokat kell megitatnia – magyarázza a felesége és hatalmas sóhajtásával folytatja: – az én uram nagyon szerette az elnököt, mert az jó vendég, rendes ember volt. Ez a kettő sajnos ritkán fér meg együtt. Azon viszont csodálkoztam, hogy a párom szolt az elnöknek, költözzön ide hozzánk, mert az én uram féltékeny természetű. Megmondhatom, én is kedveltem a Suta bácsit, csak kissé hóbortosnak tartottam. Előfordult, hogy este azzal állított be hozzánk: „Nézzétek, a falu fénycserepekre hullott!” Máskor meg: „Megyek és lenyirkálom az éjszaka szárnyait.” Biztos a sok fröccstől beszélt ilyeneket. Verses könyveket is olvasott. Egyszer nekem is mondott egy strófát...

– Megnézem én is az állatokat – tápáskodom fel az asztaltól, mivel a világért sem akarom a féltékeny kocsmáros gyanúját magam ellen fordítani. Kiballagok. Az itatással elfoglalt férfi láthatóan értékeli is a figyelmességemet, mert sorban bemutatja a teheneket. Mancsi, Mici, az elnök volt Bözséje. Az állatok foga alatt harsog a széna, farkuk botjával unottan hessegetik a legyeket. A csapos majd hasra esik a fejéhez előkészített edényben. Kifakad:

– Engem is megáldott az Úristen ezzel az asszonnyal. Tudja, kérem, nagyon elkelve a segítség a csapszékben, de én nem akartam befogni a rabszolgamunkába. Megmondtam neki: „Nekem elég, ha itthon rendet tartasz az állatok körül.” És azt hiszi, számíthatok rá? Itt van, ma sem almozott ki a tehenek alól. Biztos megint a szomszédban lefetyelt. Lusta is, csúnya is, nagyon bevásároltam veled, kérem. Még ha legalább gyerekünk lenne. De az sem született, az ő hibájából.

A sok szidás ellenére sem kapok kedvet a kocsmárosnéhoz. Dobok egyet a beszélgetés farán.

– A feleségén és a lányán kívül él még itt valakije a Kálmán bácsinak?

– A lánya nem itt lakik. Említettem már: kitagadták. Megmondom őszintén, ebben én nem értettem egyet a Kálmánnal. De amíg a téesz dolgában hagyta magát meggyőzni, addig a családja ügyében olyan volt, mint egy öszvér. Ha egyszer megmakacsolta magát, az istennek se hajlott a józan beszédre. Különbösen az unokatestvére, a Frigyes nem messze lakik innét. A Koloncsár Jóska háza is itt áll egy kiáltásnyira. Ha jól emlékszem, az artézi kútól a harmadik, ők lehet, hogy többet tudnak a családi dolgokról.

Nem értem, miért emlegeti a kocsmáros Suta Kálmán bevallott ellenségének, Koloncsár Józsefnek a nevét. Itt valami újabb rejtély lehet elásva, hisz a Koloncsár írta a szerkesztőségnek a levelet is. Furcsa ez az egész história, mihelyst egy titok nyitját meglelem, rögtön ott sorakozik előtte kettő. Unom már a csapos teheneit. Elkérem a füzeteket. Elmagyaráztatom az utat Suta Frigyesékig. Megköszönöm az ebédet. Ígéretet teszek, hogy a kocsmáról feltétlenül kanyarítok egy belevaló újságcikket és elporoszkálok. Még csak lelkiismeret-furdalásom sincs. A vendéglátást feljegyzem magamban a soha vissza nem hálálendő szívességek közé. Ráérősen baktatok az utcán, immár azzal a szent elhatározással, ha másért nem, hát a magam kedvéért a végére járok Suta Kálmán történetének.

A falu kihaltak látszik, de Suta Kálmán mondókájából tudom, hogy csak látszólagos a csend, a kihaltság. Minden ablak, kapu mögött kíváncsi öregasszonyok, fürkésző matrónák, unatkozó vénemberek, lepcsés szájú pletykafánik leselkednek, és követik minden lépésemet. Egyelőre a kutyákkal van a legtöbb bajom. Vadak, akár az éhes ordások. Legszívesebben elcsaholgatnék velük, de visszatart a szomorú hagyaték. Mit is szólnának a faluban ahhoz, hogy az elnök városi ismerőse a kutyákkal komázik? Az enyhe széltől rá-rábólintanak gondolataimra az útszéli fák. Vajon ha elmondanám ezt a kocsmárosnénak, engem is habókosnak nézne? Valószínű. Mindenki másképpen beszélget a körülötte lévő világgal. Suta Kálmán betegségében rákaphatott a versekre. De az is lehet, hogy imádságokat olvasott. A csaposéknál a sok porcelán, faragás mellett egy könyvet se láttam. Valószínű a takarékbetét-könyv a legkedvesebb olvasmányuk.

Hamar rátalálok Suta Frigyesék tömésfalú házára. A kiskapu bénán, sarkából kifordulva mutatja az utat az udvarra, úgy mint tizenöt évvel azelőtt. A rövid kötél és a fűrészbakon fehérnemű szárad, sárgult ing, „valamikor kék” bundabugyogó, aminél aztán a szemem abba is hagyja a leltározást.

A verandaajtó sincs betéve. Óvatosan arrábbpöccentem a lábamhoz dörgölődő macskát. Bolhaundorom támad. A konyhában szöszmötölő asszony ijedten kapja árnyékomra a fejét.

– Jó napot kívánok! Itt laknak a Suta Frigyesék?

Bólintását igennek és nemnek is vehetném. A nő rémült tekintete a fehér falon nyargalászik. Itt mindenki fél az idegentől?

– A férjével szeretnék beszélni.

– Nincs itthon. Annál a vén kurvánál fűrészel.

Mellbe csap a kendőzetlen válasz. Most én tottyanak fenékre.

– Nem vagyok idevalósi – jegyzem meg félszegen.

– Hegyfalu?

– A városból jöttem.

– Aha. Szóval akkor maga nem tudhatja. Vénységére bolondult meg az én uram. Van itt a faluban egy vén cafaka, a Bandzsa Julcsa, annak dolgozik. Persze, mert ott kap pálinkát rogyásig. Itthon meg fut a ház. Miért keresi? Csak nem a büntetés miatt? Befizettük rendesen. A csekket is eltettem.

– Nincs magukkal semmi baj. A Suta Kálmán bácsi felől szeretnék beszélni a férjével.

Vendéglátóm fürgén felkap egy törülközőt. Először azt hiszem, hogy a széket akarja velem lesöpörni, de nem. A legyeket hessegeti el a készülő keltészta fölül.

– Egyformák ezek a Suták mindannyian – legyint az asszony. – Azt mondják, a dédöregajuk volt ilyen gané. Nincs ezeknek hazájuk, családjuk. Ráadásul az én uram iszik is, mint a kefekötő. Olyankor pedig megvadul. Tör-zúz, a gyerekeket és engem is megver.

– Miért nem válik el tőle?

– Mi köze hozzá? – villantja felém öröme hagyott arcát a megkérdezett. Visszavonulót fújok:

– Igaza van, semmi.

Az asszony rögtön beszédesebb:

– Könnyű azt mondani, hogy váljak el. Hova menjek, miből éljek? Nincs nekem semmim. Még ez a rozoga ház is az uram nevének áll. A Kálmi felesége könnyen nevet. Ott a szép ház, a nagy gazdaság. Kirepült a lánya is. Varrathatja magának az új ruhákat. Nekem meg már tíz éve se jutott egy becsületesebb göncre. Szerencsére a nagyobbik fiam jövőre végez az iskolával. A múlt héten azt ígérte az apjának, hogy agyonüti. Megérdemelne az a piszok. Minden pénzt eliszik. A Kálmi, mikor elnök lett, rá akart venni, hogy menjek el a tehenészetbe fejőnek. De akkor mi lett volna a családdal, az itthoni temérdek dologgal. Aztán miért érdekli magát a Kálmi?

– Az utóbbi napokban sokat beszélgettem vele. Meg akarta írtni az életét.

– Higgye el, mindenkit lakva lehet kiismerni – sóhajtott Sutáné. – Egy biztos, akármilyen vadállat is az uram, én nem engedném, hogy egy fészkerben tengődjön betegen. De a nagyságos Sutáné felé se néz. Csak addig becsülte a férjét, míg az a főnökséghez tartozott, míg nagyra lehetett. Pedig a Kálmi nem nagyon kapaszkodott a rang után. Azt beszélnek itt a faluban, hogy

elmaradt a téeszelnöki értekezletekről, és azért kellett neki leköszönni. Én aligha hiszem, mert ha ő nem is ment mindennap a városba, idejárt a téeszbe három megye ingyenélője. Tudom, hisz a testvérem lett a pincemester. Megmondta: volt olyan esztendő, mikor több mint ezerötyszáz liter körtepálinka fogyott el kínálgatásra, barátoskodásra. Mikor a Kálmánt kiengedték a kórházból, itt járt nálunk és világosan megmondta, nem vállalja tovább az elnökséget, belefáradt. Csak a nagys'asszony nem tudta megemésztetni, hogy a férje csősszé vedlett. Pedig ezt a munkát a Kálmi kérte a vezetőségtől. Akkor még bízott, hogy a szabad levegő kikergeti a betegségeit. Nem mintha a Suta Kálmán csomó nélkül született volna. Megverte őt is az Isten a göggyéért. Az én uramat mindig lenézte. Ki tudja, meddig kell még abban a bódéban szegyenkeznie?

– Meddig? Hát nem hallotta?

– Mit?

– Meghalt a Kálmán bácsi.

Az asszony elsápad, a szívére csapja a kezét.

– Nem létezik.

– De, ma reggel hozták a hírt.

– Jaj, Jézusmária, segíts meg! Hiszen szombaton még láttam, amint áballagott a Koloncsár Jóskaékhoz. Pár szót váltottam is vele. Jaj, már csak éppen ez hiányzott nekem. Egy rendes fekete ruhám sincs, amiben elmehetnék a temetésre. Juliska! Juliska!

Kócos, kormos szemű leány óvakodik elő a belső szobából. Ijedten verdeső tekintete elárulja, hogy hallgatódzott.

– Szaladj gyorsan apádért! A Julcsa nénédnél segít fát aprítani. Mond meg, hogy jöjjön azonnal haza, mert meghalt a Kálmi bácsi! Az egyes busszal be kellene ugranom a városba valami göncöt rendezni, meg még majd a koszorú is. Jaj...

Elmenekülök az asszony kibuggyanó siránkozása elől. Még látom, amint a negyedik házból a kislánnyal együtt kikanyarodik az útra egy görbelábú férfi. Leszegett fejjel, mintha a világ elől bújna, vallatja az utca porát. Gondolatban összemérem a két unokatestvért. Szinte semmi nem utal arra, hogy hasonló tőről fakadtak. Suta Kálmán még betegségében is egyenes természetéhez mérve csenevésznek tűnik az italtól és még ki tudja mi mindentől görnyedt Suta Frigyes. Eszembe jut az unokatestvérek régi rivalizálása. Vajon melyikük a győztes? A halott, vagy az élőhalott? Ismét egyedül maradok a hirtelen termett gondolatokkal, a káráló tyúkokkal, a néhány acsarkodó kutyával.

Félszavakból, elejtett megjegyzésekből, sajnálkozó pillantásokból kezd összeállni előttem Suta Kálmán utolsó esztendeinek szitasűrűségű képe. Magányosság, számkivetettség feszül az összetákolt kereten. De vajon az, aki elhagyott, nem önnön akaratából marad-e magára? Lehet-e üldözni azt, aki nem akar megfutni? És biztos, hogy kergetik azt, aki azt állítja: mások elől szalad?

Suta Kálmán révén ismerősömmé vált ez a falu: az útjai, az emberek, a gondolatok. Mégis idegenként bóklászok. Úgy érzem, hogy eldugják előlem a kilincseket, ha bekopogok valahova. Kizárnak, kirekesztenek maguk közül. Mintha közösen akarnák előlem eltitkolni, hogy miképp lett a téeszelnökből fészlerlakó, fröccsön élő, halálváró ember. Talán mindezekre csupán Suta Kálmán tudna teljes bizonyossággal válaszolni.

Már fél egy! Kihez forduljak? – töpregek.

Hirtelen ötlettől vezérelve, a téeszkirendeltség felé veszem az utam. Gazverte udvar. Két sárban fekvő kocsiodal helyettesíti a járdát. A külső ajtó nyekereg, vagy régen kenték, vagy csengő helyett használják. Az egyik iroda tárva. Egyenesen odalépek. Bemutatkozás. „Üljön le!” Hatásszünet.

– Ez csak a tófalvi üzemegysége a szövetkezetnek – veti oda az íróasztalt támasztó nygyven körüli, kopasz férfi.

– Tudom. Az itteni vezetővel szeretnék beszélni.

– Én vagyok az – közli a bőrhajú, majd sajnálkozva széttárja a karját – de ne is haragudjon, nálunk az elnök beleegyezése nélkül senki sem nyilatkozhat. Menjen át Hegyfalura! Tudja az utat?

Nem szeretem az óvatoskodó embereket. Hosszú életűek, de mindig az az érzésem, hogy olyanok, mint a kisegerek. Félnek ugyan a macskától, ám alattomban ők is szívesen falatoznak a sajtból. Persze, felelőtlenség egy mondat alapján valakiről véleményt alkotni. De mit csináljak, ez nálam munkaköri ártalom. Az újságírónak tanácsos a beszélgetés elején felmérni a partnerét, különben rejtve maradnak előtte a titkok, vagy ami még rosszabb rászedik. Nézem a velem szemben álló férfit. Besorolom a nyulak kasztjába. Vajon agyonüti a kézfejen sétáló legyet? Nem, elhessenti. Üldögéljünk. Majd csak mond valamit. Eltelik másfél-két perc. Na, már harákol. Rákezdí:

– Szóval, betetszenek ülni a kocsiba, visszamennek a Töltésig, ott van egy műút, ami a városszálen keresztül megkerüli a hegyet. Ha azon egyenesen továbbmennek, akkor Hegyfaluba érnek. A főutcán van egy nagy tér, három templom áll egymással szemben, el se tudja tévesztetni. A református mellett elfordul, és az új utca végén már meglátják a téeszközpontot. Nemrégiben készült el, kétszintes, jókora épület. De ne mondja, hogy én küldtem.

– Mekkora távolság ez?
 – Innét pontosan huszonhat kilométer és négyszáz méter.
 Meglepő a precíz válasz. De egyelőre saját magammal vagyok elfoglalva.
 – Sajnos nem kocsival jöttem. Gyalog aligha érnék oda ma. Busz nem megy mostanában? – kérdezem, majd hozzátésem: – Hivatalos ügyben járok.
 – Hát busszal csak úgy jut át, ha bemegy a városba, és ott felszáll a hegyfalui járatra. – A férfi hallgat egy kicsit, úgy látszik, mintha töprengene. Egyszer csak felderül az arca. – Tudja mit? Beszólok a brigádvezetőknek és átviszem én, ha a Trabant megfelel.

– A fáradt embernek még a taliga is hintó – tudatom.
 Nem hökkenti meg a fura válasz. Veszi a kalapját. Kivonul. Magamra maradok az irodában. Gyors leltárt készítek. Használt íróasztal, négy szék, párnás ajtó, lehet, hogy még a Békési kárpitoztatta, szekrény, hajópadló, háromlábú fogas, rajta fehér köpeny. Az íróasztalon egy doboz Sopianae cigi, egy begyűrt sarkú Magyar Mezőgazdaság, feljegyzések, telefon, egy légy, még egy légy, három ceruza, naptár. A naptárban: „*hétfő: üzemegység-vezetői ért., 26,4 km; kedd: határszemle 15,3 km, szerda (üres), csütörtök vezetői megbeszélés 26,4 km, péntek: marxista, szombat: hús, szárító, telep 8,7 km, vasárnap: Zsíros, ellés, intézni: targoncás.*”

Jó tíz percig az irodában árvállokodok. Már felmértem, hány csík van a plafonon, s hogy az íróasztal bal sarka megkopott. A szekrény alól egy szál széna kandikál elő. Vagy tán verébfészek? Mielőtt megnézném, visszaér a férfi.

– Indulhatunk!
 – Hányan dolgoznak itt az üzemegység-irodán?
 – Öten. A brigádvezetőket is beleértve. Nagy nekünk ez az iroda, de mit csináljunk. Valamikor itt volt a tófalvi tészközpont. Ránk maradt az épület. Mindenkinek jutna egy külön szoba, sőt, kettő is. De a többiek jobban szeretik a társaságot.

Seszínű Trabant. Monoton a hangja.
 – Elnézést, a nevét még meg sem kérdeztem.
 – Fontos az?
 – Hát, hogy tudjam, hogy hívják a jötevőmet.
 – Jóeszű Lajos vagyok.
 – Jóeszű... Jóeszű... olyan ismerősen hangzik. Nem találkoztunk mi valahol? Egykedvű vállrándítás.
 – Én nem emlékszem rá. De attól még lehet. Azelőtt az állami gazdaságban dolgoztam. Jártak oda is újságírók.

A kocsni két-három önindítózásra indul. Nem megyünk túl gyorsan. Hirtelen beugrik: Jóeszű... Megvan!

– Nem a Suta Kálmán bácsival járt gépészvezető tanfolyamra?
 – De. Honnét tudja?
 Megörülök.
 – Maga az én emberem. Nézze, most már elárulom, nem annyira az aratás eredménye érdekel, inkább a Kálmán bácsi.

– Töltésen van egy eszpresszó, beléphetünk – egyezik bele.
 Én is rábólintok és miután emberem a vezetésre összpontosít, eltöprengök: – Szóval a Jóeszű is a tészben dolgozik, méghozzá üzemegység-vezető. Neki legalább hozott valamit a tanfolyam. Vajon ő is Suta Kálmán ellensége volt?

– Tudja, hogy az éjjel meghalt? – érdeklődik halk, szintelen hangon Jóeszű.
 Bólintok. Ma már ki tudja, hányadszor.

A hallgatás sok mindent elárul. Csupán a motor duruzsol kegyeletrombolóan. Szomszédom arcán szomorúságot vélek felfedezni. Talán nem közbömbös számára Suta Kálmán. Jó, hogy összetalálkoztunk! Csak ne lenne ilyen félénk. A motor tovább dohog, és pattogó felkiáltójelekkel fejezi be a kétütemű versikét.

Töltés! Nem lehetne eltévedni benne.
 Megállunk. Csinos asszonyka áll a söntéspultnál.
 Indulnék rendelni, de Jóeszű félretol.

– Majd én. Engem ismernek már. Beleteszik a mérget.
 Egy közeli asztalt választok. Nem nehéz. Négyen vagyunk az egész kocsmában. Tófalvára gondolok. A távolság tíz kilométer és a különbség egy fél világ. Tófalván mindig tömve a kocsmák. Mégis utcasorokat töltenek meg az új házak. Töltésen pedig alig látok új épületet. A belülről szépen kiglancolt eszpresszó olyannak tűnik, mintha véletlenül ide ejtette volna valaki. A két szomszédban nádas porták támasztják a kerítést. Az a bajom, hogy mindig mindenből következtetéseket akarok levonni. Most is azon jár az eszem, miképpen lehet, hogy az ivós község előbbre tart. Végre jön Jóeszű. Kezében csörömpölő táncot járnak a kanalakkal körített kávéspoharak. Cukrok: plitty, platty. Hadd igya meg nyugodtan az első kortyot! Úgy. Akkor most bemelegítünk:

– Mitől ilyen szegény ez a Töltés?
 Látszik, hogy emberem más kérdésre készült. Meglepődik. Hörpint egyet a szinte égetős kávéból.

– Töltés? ...A nevében hordja a vesztét. Az a baj, hogy Töltésen a töltés keveset ér. Időnként megindul a folyócska és előnti az egész árteret, a ha-

tár nagy részét. Láthatja, a falu egy kisebbfajta púpra épült. A templomlépcső van legmagasabban. Azt mondják az idevalósiak, hogy a templomba csak egyetlenegyszer ment be a víz. De a közeli földeket gyakran elönti. Itt a folyó, vet is, arat is. Halastó kellene ilyen helyre, nem téesz. Egy konyakot esetleg? Én nem fogyaszthatok, mert vezetek.

– Suta Kálmán erre azt mondaná, hogy ökör iszik magában, nem igaz?

– Szóval maga is megismerte a mondásait – állapítja meg fejét az asztallap felé buktatva Jóeszű. – Én, már régebből, ahogy maga mondja, a tanfolyamról. Olyan volt ott közöttünk a pusztán, mint az apánk. Mondta is valamelyikünk, hogy elcserezné a saját szüleivel. Ez persze túlzás volt, de jól hangzott. Különben is a tanulás ellenére az nyaralás volt, nem munka. Hanem..., mauzóleumot akar talán a Suta Kálmánnak állíttatni?

Szép gondolat. Miért ne egyeznék bele.

– Lehet.

– Előbb kellett volna. Nehéz ügy ez. Tudja, én különösen sokat köszönhetek az öregnek. A tanfolyamon annyit hajtogatta, hogy akinek nem csak a neve, hanem az esze is jó, kár elkallódnia... Szóval, része volt abban, hogy a tanfolyam után jelentkeztem a mezőgazdasági főiskolára. A gazdaság fizette tovább az ösztöndíjakat, én pedig szereltem tovább a traktorokat. Harmadéves voltam a levelezőn, amikor felláztam, és kértem, hogy adjanak valami olyan munkát, ahol jobban hasznosíthatom a tanulmányaimat. Ebből nem lesz cikk, ugye?

– Nem.

– Akkor jó. Szóval áttettek növényvédősnek. Olyan névleges brigádvezetőnek. Kevertem a permetlevet, s ráadásul rosszabbul is kerestem, mint azelőtt. Akkoriban kapta Kálmán bátyám a Munka Érdemrend arany fokozata kitüntetését. Olvastam a nevét az újságban és azt, hogy téeszelnök. Eljöttem hozzá. De bizonyára nem erre kíváncsi. A téeszről meg mondtam már, hogy nem nyilatkozhatok, megtiltotta a mostani elnök.

– Ne ijedjen meg, egy szót le nem írok abból, amit mond. Engem a Suta Kálmán sorsa érdekel.

– Miért?

– Miért, miért? Mindenki ezt kérdi. Szokott maga könyvet olvasni?

– Nem nagyon érek rá – ismeri be Jóeszű, és lemondóan legyint.

– De a Kálmán bácsi szokott. Nos, megkért rá, hogy írjam meg az életét. Sok mindent elmondott már nekem, csak most közbejött ez a sajnálatos haláleset.

– Értem. Nézze, ha rám hallgat, semmit nem ír. Nem a tömeg elé való az ő sorsa. Meg nem is tanulságos. Különben meg, minek bántani?

– Ki akarja bántani? – kapom fel indulatosan a fejem.

– Hozok még egy kávé – ajánlja kísérőm és eloldalog a pult irányába. Eltöprengök:

Miért nem akarnak Suta Kálmánról beszélni? No, egynéhány dolog azért kiderült. Ezek szerint nem lehetett olyan rossz elnök, hiszen még kitüntetés is kapott. Vajon hol őrizte? A bódében?

– Mindjárt megfőzik – telepszik vissza a székre Jóeszű. Majd elgondolkozva folytatja: – Mikor idejöttem az öreghez, kijelentette: „*Mellém veszlek növénytermesztési agronómusnak, de nekem vigyázz, mert ha te is elkezded a többiek nótáját, kiadom az utadat!*” Meg is fértünk egymással. Valószínű, hogy az öregnek köszönhetem azt is, hogy most én vagyok az üzemegység-vezető.

Nocsak! És a hálából sem telik egy kis bátorságra? – csodálkozok magamban. Elhatározom: Mindjárt mélyebbre ásunk!

– Mondja, miért köszönt le annak idején az elnökségről Kálmán bátyánk? Csak a betegsége miatt, vagy volt valami más oka is rá?

– Mire gondol?

– Esetleg a vezetőtársak ellenállására. Vagy ahogy a faluban mondanák: a mérnök urak kötözködéseire.

– Látom, többet tud, mint amennyit mutat. Nos jó. Akkor tárgyaljunk nyíltan, hiszen biztos rólam is hallott egyet s mást. Szerintem az öreg a vakszerencse folytán lett az elnök. A járási osztályvezető jó ismerőse volt, ezt a tanfolyamon is tapasztaltuk. Ma már lehetetlenség kibogozni, hogy mi hozta őket össze, hiszen, úgy hírlik, nem rokonok. Mindegy. Az ő jóvoltából tették meg a Kálmán bátyót elnöknek. Az akkori viszonyokat nem ismerem, csak annyit hallottam, hogy a régi elnök, a Békési, aki okos, tanult ember volt, valami affér miatt hirtelen meglépett a téeszből. Elő kellett valakit rántani. Nem keresgettek a téeszben lévő iskolázott, jó szakemberek között, inkább a Suta Kálmánt szedték le a traktorról.

– Na és?

– Szerintem nem szabadott volna az öreget elnöknek megválasztani. Félre ne értsen! Nem azt akarom ezzel állítani, hogy vezetői szempontból hibásnak tartom a döntést, de ha az öreget meghagyják traktorosnak, talán még husz év múlva is élne. Maga sok embert ismer, tudhatja: az a legborzalmasabb, mikor valakit erején felüli erőfeszítésre kényszerítenek. Szerintem ez történt a Kálmán bá'val is. De ez csak maszek vélemény.

– Én egy értelmes, töprengő parasztembernek ismertem meg.

– Az is volt – ismeri el kísérőm. – Emlegették, mikor idejöttem, hogy az öreg az első időkben tizenhat órát dolgozott. Elolvasott minden levelet,

minden szakfolyóiratot, újságot. Hiába, a lemaradást nem tudta pótolni. Nem azért mondom, hogy magamat védjem, de szerintem a mai gazdálkodásban már nincsenek polihisztorok. A téeszmozgalom kezdetén még megéltek valahogy ezek a régivágású parasztemberek, mert hallgatott rájuk a tagság, ám később, lassan, fokozatosan visszacsúsztak. A semmi, bármivel is szorozzuk, csak semmi marad. És ezeknek az embereknek a tudása majdhogynem a nullával volt egyenlő. Sokan még a műtrágyát sem ismerték. Az önképzés pedig megfelelő alapok híján keveset ér. – Jóeszű komótosan már legalább két perce kevergeti a kávé. Van ideje a cukornak az olvadozásra. Egy kicsit megáll a mondókában, lenyalja a kanalat, aztán kiböki.

– Még egy közepes felkészültségű mérnöknek sem könnyű a fejlődéssel lépést tartani. Itt van például az én szakmám, a vegyszerezés. Évente hatvan-hetven új szer kerül forgalomba. Kiválasztani közülük a legmegfelelőbbet, elfelejteni a régieket, a már nem használatosakat, szinte lehetetlenség. Ért engem, ugye?

Bólintok. Érzem, hogy emberem kóstolgatja már a sajtot. Hogy közelebb kerüljek hozzá, felidézem a marxista egyetem idevágó passzusát.

– Igen, igen. Gyorsan forog a világ – egyezek bele. – Én is olvastam, hogy egy gépészmérnök tudása hat-hét év alatt elévül.

– Nos, ez az! – csap le rám Jóeszű. – Látom, egy vágányon vagyunk. Ezt nem értette meg az öreg. Ha valamelyikünk jóindulatúan tanácsolt valamit, azt rögtön a személye elleni lázadásnak vette. Tudja, a Kálmán bá' ideje alatt nagyon jól ment a téesz. Sokat hozott a melléküzemág, termett a föld is. No és az sem utolsó szempont, hogy Kálmán bátyám minden garast a fogához vert. Képes volt arra, hogy elnök léte kimenjen a kukoricaföldre a kombájnok után böngészni. Egyszer valami kútba is beleesett, de akkor én még a gazdaságban dolgoztam. Majdnem odaveszett, de a határban való bóklászt nem hagyta abba. A maga maradi módszereivel szemlélt mindent. Ott volt például a sertéságazatunk. Téeszviszonylatban sok, csaknem ötszáz anyakocát tartottunk. A hizlaldáink korszerűtlenek, elavultak voltak, hogy mást ne mondjak, a környékünkön már sehol sem volt moslékos etetés, de mi még mindig azzal kínlódtunk. Az egyik vezetőségi ülésen felállt az állattenyésztési agrónómusunk és javasolta: építsünk egy szakosított telepet. Mindenki egyetértett vele, hiszen az előtt, aki ismerője kissé a nagyüzemi állattenyésztésnek, nem lehetett kétséges, hogy a mi módszereink elavultak. Igen ám, de a döntés mégis az elnök előjoga. És az öreg nem mondott se hideget, se meleget. Hazaballagott és gondolom, elkezdett kalkulálni, mert másnap ismét behívatott bennünket és kijelentette, hogy semmi értelmét nem látja az új te-

lep építésének, mivel több sertést abban sem tudnánk elhelyezni. Addig-addig vitatkozott, míg a vezetőség elállt az ötlettől. De csak látszólag. Mert a főállattenyésztő az első adandó alkalommal bement a járáshoz és tőlük kért segítséget. Ki is jöttek ide az elvtársak, hogy beszéljenek az öreg fejével. Látnia kellett volna, mennyire kikelt magából. Kiabált, verte az asztalt, mondván: ő nem engedi tönkretenni a téeszt. Pedig akkoriban azon kevés gazdaság közé tartoztunk, akik könnyen kaptak hitelt a banknál. Akár százötvenmilliót is adtak volna, ha kérünk.

– Mintha úgy láttam volna, hogy megépült a telep.

– Igen. Végül a következő esztendőben, a pártbizottság határozott nyomására építettünk egy kisebb szarvasmarha- és egy sertéslelepet. Attól az évtől kezdve persze a tagoknak lassabban nőtt a részesedése. Dünnyögték is, hogy: „*Megint a Suta Kálmánnak volt igaza. Nem kellett ide a telep, mert csak a kiadás van vele.*” De az öreg a gépeken kívül szinte mindenben a régihez ragaszkodott. Amikor behozták az új búzafajtákat, a hegyfaluiak rögtön háromszáz-négyszáz hektáron azokból vetettek. Mi egy szemet sem. Kálmán bátyánk átvergődött a szurdokon a hegyfalui határba, leste, hogyan nőnek a szomszéd gabonái, sőt az aratást is végigsilbakolta náluk, mert nem akarta elhinni, hogy egy hektárról ötven mázsa búzát takarítanak be. Igen. Ilyen volt ő, kérem. Szinte minden vezetővel összeütközött párszor. A faluban persze elterjedt a hír, hogy ellene vagyunk. De végül is nem mi gyűrtük le, hanem a betegség.

– Ki az a mi? – tudakolom. Jóeszű önelégülten válaszol:

– Hát a téeszértelmiség, vagy miképp is nevezem magunkat. Azt magyarázza meg nekem, ha jártas az ilyen dolgokban: miért van az, hogy azok az emberek, akiket egy pap és egy tanító holtra tudott butítani, akikkel egy uraság hegyeket elhordatott, most ugyanazok az emberek szinte semmibe sem veszik a falusi értelmiséget. Én munkásként kezdtem, nem vagyok elfogult a mostani társaságom irányában. De látom, hogy a tagság nagy része csak addig hajbókol, addig engedelmeskedik a vezetőknek, míg a pillanatnyi érdeke úgy kívánja, különben meg legszívesebben a pokolba küldene mindannyiunkat. Miért van ez így? Mit ártottam én nekik? Ugyanúgy dolgoztam évekig, mint bármelyik traktoros vagy szerelő. Az a bűnöm, hogy tanultam, hogy a téesz előbbre jutásán fáradozok?

Mit válaszoljak? Legjobb, ha semmit. Suta Kálmánnak bizonyára lenne elfogadható magyarázata, de nekem nincs. Úgy tűnik, ennek a Jóeszűnek is megvannak a maga gondjai. Egyik helyről már elindult, a másikra még nem ért oda. De nem emiatt ültünk össze.

– Nézze, ma az újság, a rádió, a televízió, a könyv mindenhova elviszik, házhoz szállítják a kultúrát – fogalmazom meg nagy nehezen, kitérő szövegemet. – Régen a tudatlan embereket könnyebb volt irányítani. Felnéztek a jegyzőre, a papra, a tanítóra. Most, hogy mindenki számára elérhetőbbé vált a tudás, kisebb lett a becsülete is. Egy-egy nagyobb faluból nyolcan-tizen járnak egy esztendőben egyetemre, csaknem mindenkinek van mérnök, orvos, tanító rokona. Nem túl nagy szó ma már a diploma!

– Igen, igen. De, mégis mi visszük előbbre a világot.

– Hiába találják fel a vegyszert, ha nincs, aki kiszórja. Hagyjuk ezt! Úgy vettem ki a szavaiból, hogy maga is tengelyt akasztott a Kálmán bácsival.

Nehéz kérdés, látszik, nehéz kérdés, az üzemegység-vezető az üres kávéspoharat egyensúlyozgatja az asztal peremén. Még a végén leejti, hogy elodázhassa a választ. Vagy mégsem? Már készíti a száját.

– Tehát mástól is hallotta már: összevesztünk. Pár hónapja halálos ellenségének nevezett az öreg. Nézze, mikor visszajött a kórházból, én becsületesen felajánlottam neki, hogy lehet a tófalvi fogatos brigád vezetője. Még csak válaszra sem méltatott. Átment Hegyfaluba, és mivel ott se várták harsonákkal, vezetői posztal, azt kérte az új elnöktől, hogy tegyék meg csösznek. Nem volt szükségünk mezőőrre, hiszen az ilyen beosztásokra mindig akad jelentkező, de azért az öregnek szorítottunk egy helyet. Elég bajom volt vele. Amikor találkoztunk kint a határban vagy éppen a faluban, elvágta a fejét és kiköpött. Az ilyen magatartás az egész tagság előtt rombolja a vezetői tekintélyt. Ha valami hibát észrevett, akkor írt egy cédulát és másokkal küldte be az irodába. Egyszer megállítottam, s kerek-perec megkérdeztem tőle, mi baja velem? Egy mondat nem sok, annyit sem válaszolt. Másoktól kellett megtudnom: azt vette a szívére, hogy nem látogattam meg a kórházban. De hogyan mentem volna be, amikor az egyesülés miatt minden vezetőnek tengernyi dolga akadt? Elég volt nekem az öreg szelleme ellen küzdenem. Az első időkben bármit tettem, mindenre azt mondták a tagok: „*A Kálmán ezt nem így csinálná*”, vagy „*Bezzeg a Kálmán keze alatt nem volt ekkora pazarlás*”. És kérem, amikor megkapartam, akkor derült ki, hogy a „*bezzeg a Kálmán idejében*” a megyében utolsó előttiek voltunk a műtrágya-felhasználásban. És az is, hogy az előző két évben azért nem sikerült rendesen a málna növényvédelme, mert a Lajta-partiból összevásárolt rissz-rossz szereket használtunk. Senki se tudta, hogyan lettünk elsők, másodikkak a búza és a kukoricatermesztésben. Az öreg réteket, ártereket töretett fel és nem számította be őket a tényleges vetésterületbe. A hegyfaluiak már visszafüvesítették őket.

– Nagy góbé lehetett Kálmán bátyánk, ezt el kell ismerni – szürom közbe, mert már unom a Jófejú siránkozását is, ezért inkább azt javaslom:

– Talán indulhatnánk.

Még egy utolsó kacsintás a kávéfőzőlányunknak. Majd ha legközelebb erre járok, meginterjúvolom.

A Trabant mérgesen nyögve küszködik az emelkedővel. Kiszálljak, megtoljam? Végre felérünk. Mindenütt csak fák, kukoricatáblák, kilométerkövek. Unalmas út. Lefele a motor sír... Micsoda nyavalygós kocsi...

– Említettem már – töri meg a csendet Jóeszű –, hogy az öreg nemrégiben halálos ellenségének nevezett. Ugyanis, amikor beköltözött abba a bódéba, nem szólt senkinek, csak egyszerűen leütötte a régi lakatot. A telepért én vagyok a felelős, ezért mihelyst tudomást szereztem a dologról, odamentem s megmondtam az öregnek, hogy a bódé nem lakóház, költözzön vissza a feleségéhez. Rám se hederített. Erre odaküldtem a körzeti rendőrt, de az se járt nagyobb szerencséivel. Végül is az elnök, a mostani, azt mondta, hagyjuk békén őszig. A kukoricaszedés idején le kell bontanunk azt a sufnit, mert kell a hely a szárító előtt a tároláshoz. De Kálmán bá' semmire sem értékelte a jószívűségünket. Úgy két hónapja megállított az utcán és nekem esett: „*Te is a halálos ellenségem lettél, Lajos. Vedd tudomásul, már másodszor vesztetted el előttem a becsületedet. Többé nem ismerlek!*” Ha nem ismer, hát nem ismer. Én nem sokat törődtem vele. Ugye az elnök jóváhagyását adta, hogy a bódében maradjon és engem tovább nem érdekelt a dolog. Az öreg körül mindig sistergett a levegő. Ma reggel is már azt hallottam valakitől, hogy úgy mérgezte meg a felesége. Szerintem maga veszejtette el saját magát, csak hogy másokra kenje a bajt.

Szar alak vagy te, Jóeszű – állapítom meg magamban, érzem, hogy Suta Kálmán is egyetért velem. Végre feltűnik Hegyfalun.

A kanyargós főutca a nádas házak között akár a világ végére is vezethetne. De téeszírodának jókora hodályt építettek. Talán árleszállítás volt a piros festékeknél, azért mázolták az egészet tűzvörösre? Jóeszű eltűnik, majd újból előjön. Int, hogy menjek. Micsoda kegy! Fogad az elnök. Dr. Szalamandra Iván. Szegény, ő is harcolhat a neve ellen. Szerencsére errefelé kevesen ismerhetik a szalamandrákat. Az Ivánokat már jobban. Suta Kálmán kioktatná. De míg volt, sem kellett az öreg a háznál.

Dr. Szalamandra tartja magát a nevéhez. Arcán piros foltok ütözköznek ki az újság említésétől.

– Szóval újságíró? – firtatja gyanakvóan. – Nem hiszem, hogy túl sok be-

szélnivalónk lenne egymással. Amikor egyesültünk, járt itt egy kollégája. Neki elsoroltam az aggályaimat. Akkor én még csak főagronómus voltam, de láttam, hogy ezt a két téeszt halalos vétek összeeröltetni. Persze az elvtársak, bent a járásnál, könnyen dirigálnak. Csak könyvekből ismerik a világot, és a térkép szerint tényleg szomszédos községek vagyunk. Ugyan ki törődik azzal bent az íróasztalnál, hogy Hegyfalva és Tófalva között már jópár ezer esztendeje emelkedik ez a hegy. Út nincs. Láthatta maga is, hogy közúton a két téeszközpont huszonhat kilométerre esik egymástól. Légvonalban négy kilométer az egész. De a repülő kombájnokat még nem találták ki, csak a repülő elnököket. Az elődömnök egy év alatt beletörött a bicskája ebbe az egyesülésbe. Nekem, mikor ide jöttek, azt mondták: „*Mit idegeskedsz? Építünk nektek egy utat és kész!*” Megterveztettem. Potom százmillióért átvágnák nekünk a hegyet. Úgy öt-hat kilométerre, már kibírhatóra csökkenne a két falu közötti távolság. Fele költséget állná a megye. De azt mondja meg az újság: honnét vegyék a mi részünkhöz ötvenmillió forintot? Azok, akik az egyesülés előtt megígérték a segítséget, most sajnálkoznak: „*Megértheted, az állam sem fejlődésben, ügyeskedjétek, takarékoskodjatok, majd csak összejön valahogy az a néhány milliócska.*” De hogyan spóroljak, amikor a traktornak másfél-két óra, a kombájnnak pedig a fél nap is kell, mire a városon keresztül átér ide Tófalvára. A szállítási költségeink az egekig nőnek. A múltkor már azt mondtam, hogy hozatok Afrikából néhány néger teherhordót, mert azok olcsóbban átvisznek a hegyen egy-két mázsa gabonát, mintha a teherautóval megkerülöm a fél világot. Nehogy azt higgye, hogy csak most itt magának hóbörgök összevissza. Elmondtam én a gondjainkat, bajainkat már az atyaúristennek is. Voltam a pártbizottságon, a minisztériumban, az országos téeszszövetségnél, mindenütt. Elsoroltam az aggályaimat annak idején a maga kollégájának is. Erre megjelent az újságban, hogy nagy örömmel üdvözöltem az egyesítést, és máris új ötleteim vannak a közös téesz jobbítására! Lehet, hogy amiatt a cikk miatt neveztek ki a közös téesz elnökének is. Pedig a hátam közepére sem kívántam ezt a tisztséget. Tudja mekkora téesz ez? Öt falu, majdnem hétezer hektár. Vannak igen jó földjeink, s vannak bünrosszak. Több ezer állat, erdő, legelő. De a legnagyobb baj a fejekben van. A tagjaink nem akarnak egy irányba húzni. Be kellett vezetnem az egy falu egy üzemegység rendszert, de ehhez meg nincs elég gépünk. No meg a tófalusinak nem tetszik, hogy a hegyfalui, a töltési gyenge földek veszteségét náluk kell behozni...

No végre, lélegzetet vesz.

– Leülhetek? – kérdezem. Bólintás a válasz. – Más ügyben járok. Talán tudja, a tófalvi gépraktár egyik bódéjában lakott egy ember, Suta Kálmán.

– Mi közöm hozzá? Én már korábban figyelmeztettem, hogy csak kucoricszedésig alhat ott. Talán még az elhülyült vénemberekért is nekem kellene felelnem? Tejesen szabályellenes, hogy a bódében él, elnéztem, de csak az őszi betakarításig. S lám, most valaki a nyakamra küldi az újságot. Nincs elég nyűgöm ez nélkül is?

– Tud róla, hogy ez a Suta Kálmán hosszú évekig elnökhelyettes, az egyesítés előtt pedig öt esztendeig elnök volt Tófalván?

– Tudom, kedves elvtársam, tudom. No és? Csak nincs valahol előírva, hogy a téesznek minden esztét elivó, régi elnököt istápolni kell? Pesztonka talán a közös gazdaság? Nézze, mi szó nélkül tudomásul vettük, hogy ezt az embert a mája miatt lerokkantosították. Kiemelt nyugdíjat kapott, az elnökség idejét is beszámították neki. Intézte el, hogy most, lenyugdíjazzanak, én is megyek a pokolba. Arról igazán nem tehetek, hogy ez a férfi vénségére nem tudott kijönni a feleségével. Vagy talán maga szerint paplanos ágyat kellett volna neki bérelnem a Rába Hotelban? A téesz lassan olyan lesz, mint a fejlődésben. Ide jön pénzért, fuvarszközért a tanács, az iskola, a kultúrház, az óvoda, támogatnunk kell a sportegyesületet, a téesz-szövetség népi táncegyüttesét, a kukoricatermesztési rendszer lovaglóiskoláját. Mindent. De az utat nekem kellene itt megépíttetni, ha nem akarom, hogy tönkremenjen a szövetkezet, és persze vele én is. És addig nincs se új kombáj, se traktor, se melioráció, semmi. Még az a szerencse, hogy egy szárítóra sikerült pénzt koldulnom. A megye második legnagyobb téesze a miénk, ha itt valami gyengén sikerül, akkor bent rögtön azt fuvolázzák, rossz az elnök. A terméseredményeink a közepesek közé tartoznak a járásban, van egy lakatos melléküzemágunk is, ami részben pótolja a gyengébb, dombokon fekvő szántóföldjeink veszteségeit. De tessék, itt van! A szállítási rezsink háromszorososa, négyszerezese bármelyik téeszének. Azt gondolja, hogy az üzemegység-vezető jószívűségből fuvarozgatja magát? Nem kérem. A kilométerpénzért. Alig várja, hogy hazaérjen és beírassa a naptárjába a kilométereket. Ha oda-vissza számítom, több mint száz forintunkba kerül, hogy magával beszélgethetek.

– Megértem a felvetéseit, írok is róluk szívesen, de én most Suta Kálmán miatt jöttem.

– Mondtam már, semmit sem tehetek azért a lecsúszott emberért, kucoricszedéskor ki kell neki költözni és kész!

– Már megtette. Tegnap éjjel meghalt.

– Talán ezért is én vagyok a hibás!? – húzta fel a szemöldökét dr. Szalamandra Mihály. Majd az órájára pillantott és hozzátette: – Különben nekem

indulni kell! Tagja vagyok a járáson a gazdasági bizottságnak. Fontos dolgokról döntünk ma is. Írjon a mi problémáinkról, azzal sokat segíthet. Az ott szemben a főkönyvelő szobája. Majd ő elsorolja magának a további adatokat. Különbösen is, ő a párttitkárunk, ráadásul tófalvi, ha képes rá, szedje ki belőle, hogy mi a véleménye az egyesítésről, mert nekem eddig nem sikerült. Ilyen sunnyogó, szava-nincs vezetőikkel vagyok körülvéve. Mind csak kuporog, lesi, várja, mikor kap el a húsdaráló.

Ez sem könnyű ember – állapítom meg magamban dr. Szalamandrától. Követem a tanácsait, a szemközti irodához megyek. Nagyot sóhajtok, mielőtt bekopognék a főkönyvelőhöz.

– Ki az? – hallatszik a barátságtalan invitálás.

A hórihorgas főkönyvelő asztalán akár pingpongozni is lehetne, akkora. Állok. Már éppen bemutatkoznék, mikor megnyílik az ajtó.

– Az újságtól van, mondj el neki mindent, amit kérdez! – kiált át a válam felett az elnök. – Nekünk nincsenek titkaink. A vizlátásra!

A téesz-szamadó arcán máris hivatalos mosoly trónol.

– Kávét? – kérdezi.

– Neve? – vágok vissza.

– Horváth Lajos vagyok, kérem. Téhával a végén. Ez tiszta sor! Esetleg egy kis konyak, vagy körtepálinka?

Úgy látszik, szerencsém van ma – állapítom meg befelé. Csupa ismerősökkel találkozom, mert ha minden igaz, akkor az előttem ülő nem más, mint a Könyvelőljajcsi. Említette a Suta Kálmán, hogy még a Békési idejében gazdát cserélt. Erélyesnek kell lennem, mert itt az elnök is hanggal kormányoz.

– Mennyi a reprezentációs alapjuk? – teszem fel az első számú kereszt-kérdést.

A könyvelő keze megáll a levegőben. Visszateszi a vitrinbe a pálinkás üveget. Leül. Negyvenhatos lábai lehetnek.

– Mi kérem, betartjuk a szabályokat. Nálunk nincsenek országos lakomák, mint régen Tófalván. Miben állhatok a rendelkezésére?

– Kezdjük a tavalyi terméseredményekkel.

– Igen, egy pillanat, máris.

Papír zizeg, majd számok sisteregnek

– Őszi búza: 44,3 mázsa, őszi árpa: 46,2 mázsa, kukorica: 43 mázsa, cukorrépa: 280 mázsa, cukorfok: 16,2, málna: 14 mázsa, szőlő: 70 mázsa. A kukoricát az IKR taggazdaságaként termeljük. Érdeklék esetleg az önköltségek is?

Félrerakom a noteszomat, hogy beindíthassam a frontális támadást.

– Ugye maga tófalvi?

– Igen, de...

– Ismerte Suta Kálmánt?

– Hogyne, a harmadik szomszédomban...

– Úgy hírlík, maga beszélte rá annak idején, hogy vállalja el az elnökhelyetteséget?

– Dehogya – legyint –, nem kellett őt rábeszélni. A szervezők elől elbujdosott az erdőbe néhány hétig. De aztán magától aláírt. Tudta, hogy nem nagyon ellenkezhet. Ha akartuk volna, már az ötvenes években kulákká nyilvánítottatjuk.

– Az ötvenes években maga még az üzemben esztergályozott, nem?

A könyvelő egyre jobban elfehéredik. Már dadog.

– I-igen, de... honnét veszi...

– Milyen embernek tartotta Suta Kálmánt?

– Ha tudni akarja, én hadakoztam az ellen, hogy ő legyen az elnökhelyettes. Sosem bíztam ezekben a hirtelen köpönyeget váltó kulákokban. Viszont kellett olyan emberek, akik nyakukba veszik a kolompot, utánuk jobban elment a csorda. Már elnézést, ezt persze nem szó szerint értettem. Hanem, miért érdekli magát a Suta Kálmán? Talán kiderült valami zsványság? Nem csodálkoznék. Én kérem már a Békési idejében elkerültem a szövetségéből. Arról mit sem tudok, hogy mit művelt Suta Kálmán az elnöksége idején. Ez tiszta sor. Egy bizonyos, a mézes-mázás modorával meg a sok pénzzel teljesen megbolondította a falut. A tagság úgy istenítette, hogy az már maga volt a személyi kultusz. Elég bajunk fakadt ebből az egyesülés idején.

– Maga párttitkár is volt Tófalván, vagy tévedek?

– Itt is az vagyok. Igaz, csak az alapszervezetnél.

– Akkor azt is meg tudja talán mondani, hogy mi lett a beígért kommunizmussal? A tófalviak szerint maga sokszor hangoztatta, hogy 1980-ra kommunizmus lesz egyenlőséggel, jóléttel.

– Ezt meg honnét veszi?

– Egyenesen Suta Kálmántól.

– Szóval, maga volt az, aki mostanság az öreggel sustorgott. Beszélték a faluban, hogy gyanús emberek járnak hozzá. Többet egy szót sem szólok.

– Jó, akkor telefonálunk Szalamandra elvtársnak, mert ő a fülem hallatára utasította magát, hogy tájékoztasson engem mindenről.

– Nem bánom, ketten vagyunk, így megmondom magának: a Suta Kálmán ellenségemmé vált. Ez tiszta sor. Én javasoltam neki annak idején, ha

már úgyis lemond az elnökségről, akkor szóljon a járásnál, hogy most egyeshíthetik a két szövetkezetet. Előtte ugyanis éppen ő akadályozta meg a nagy téesz létrejöttét. Ez tiszta sor! De a Suta Kálmán nem javasolta az összevonást, sőt még mielőtt bement volna a kórházba, telekürtölte az egész falut a szándékainkkal. Úgy ellenem fordította az embereket, hogy ide kellett költözni Hegyfaluba egy szolgálati lakásba. Az ő hibájából az első közgyűlésen leszavazták a tófalviakat az egyesülést. Utána is, ha valami történt a faluban, akkor mind futkostak be a Kálmánhoz a kórházba tanácsot kérni. Ő meg bujtogatta a tagságot, ebbe ne egyezzenek bele, arra ne szavazzanak! Ha én vagyok az elnök, nem engedem be még abba a bódéba se. Éppen a Suta Kálmánnak köszönhetem, hogy az egyesüléskor szóba se került, mint függetlenített párttitkár.

– Kár, mert akkor talán megvalósult volna az 1980-ra beígért kommunizmus.

– Kikérem magamnak az ilyen hangot. Vegye tudomásul, ha bármit leír a beszélgetésünkből, besajtóperlem!

– Eszem ágában sincs a véleményét leírni, hiszen a mostani elnök szerint az nincs is. De ha már ilyen nagy pártfogolója volt az egyesülésnek, akkor a hegyen átvezető utat miért nem intézte el?

– De hisz van ott út. A vízmosáson keresztül, ha nincs sár, még a kombájnok is át tudnának menni. Persze a tófalviakat azt kiabálják, hogy műúton huszonhat kilométer a távolság. Mindenáron azt akarják, hogy tönkremenjen, különváljon az egyesített gazdaság. Maga is bevette Suta Kálmán dumáját. De én majd leállítatom ezt a sajtóhadjáratot.

– Az a helyzet, hogy éppen a mostani főnöke panaszkodott – vetem oda Könyvelőljacsinak, majd elköszönök: – Viszontlátásra!

Jóeszű még ott kuporog a Trabantban, vár rám. Beülök mellé. Hallgatók. Semmi kedvem a beszélgetéshez. A főkönyvelőnél előntött a szentharag. Még a végén tényleg telefonál a megyére, a minisztériumba, és elővesznek a főnökeim. Legjobb lenne abbahagyni ezt az egész nyomozást. Nekem van itt a legkevesebb közöm Suta Kálmánhoz. Mégis, hónom alá tette a meleg téglát a történetével. Mintha engem szemelt volna ki a bosszúja eszközének. Jó lesz vigyázni! – figyelmeztetem magamat.

– Megtudott valami bővebbet az öregről? – ijeszt fel Jóeszű.

– Nem sokat.

– Gondoltam. Itt Hegyfalun már nem nagyon jegyezték a nevét. Míg az irodában járt, eltöprengtem én is a történeteken. Ami igaz, az igaz. Hibás voltam, hogy nem látogattam meg a kórházban. De higgye el, ha én holnap be-

kerülnék, rám se nyitnának ajtót. Itt csak az számít, aki dolgozik. Az elidegenedés belopta magát a falvakba is. Nem tudja, mikor lesz a temetés?

– Nem. A kocsmáros intézi.

– Hát, ez is furcsa. Szerintem a családja miatt bánkódott legtöbbit az öreg.

– Lehet.

– Nézze. Semmi közöm a maga munkájához, de szerintem legjobb lenne, ha nem ártaná bele magát ebbe a dologba. Kálmán bátyám meghalt, eltemetik. Minek tovább szítani a tüzet? Mindenki a saját balsorsának a kovácsa. Neki legalább megadatott az elégtétel, hogy a siker csúcspontján, önként vonult vissza. Mit gondol, ha nem jön közbe a betegsége, meddig bírta volna még az elnökösködést?

Hallgatók, hiszen a választ én sem ismerem. Jóeszű kivár egy kicsit, majd folytatja:

– Nem sokáig, ezt kijelenthetem. Elég itt egy rossz esztendő, amikor képtelenség a tagság zsebet teletölnni, és máris fellázad a három falu. Mindenki azt hitte, hogy az öreg miattunk köszönt le, pedig valószínű csak belátta, hogy nem alkalmas már a vezetésre. Talán bent a megyénél is megmondták neki. Kapóra jött a betegsége, álcázhatta a visszavonulását.

Már a kocsmánál vagyunk?

– Álljon meg. Itt kiszállok.

Beletúrok a zsebembe, és összekaparom a forintjaimat, majd benyújtom az ablakon Jóeszűnek.

– Hát ez meg mi? – kérdezi megrökönyödve.

– Előleg a fuvardíjra. Mondja meg dr. Szalamandrának, hogy küldöm a többit is. Nem akarom tönkretenni a téeszt ezzel a kis kiruccanással.

– Ne vicceljen. Az elnökünknek ez a mániája. Eszem ágában sem volt elszámolni ezt az utat.

A Trabant gazdájával együtt elszelel. Néhány pillanatig bambán, gondolataimba merülve álldogálok. Mit tegyek? Eszembe jut, hogy többször hallottam Koloncsár József nevét. Őt mindenképpen meg kellene keresnem, a levél miatt. De, ha az igazságra vagyok kíváncsi, a régi ellenség abban is biztos lelkesen segít. Suta Kálmán törzshelye, a kocsmá felé veszem az utamat. Úgyis meg kell kérdeznem, hogy merre találom meg a Hosszú utcát és benne a Koloncsár Józsefék házát. Az ivó dugig tele.

Vajon mindig ennyien kocsmáznak, töprengnek el, vagy most Suta Kálmán halálhíre csődítette össze az embereket? Eljöhetnék ide csaposnak. A napi három riport vagy novella összejönne a kocsmái történetekből. Ha a

Horváth(Könyvelő)Lajcsi betelefonált a pártbizottságra, akkor a végén még számon kéri rajtam a hegyfalui szimatolgotást.

Azonnal észrevesz a kocsmáros. Fogadok magammal, hogy azonnal méri a fröccsöt. Nyertem.

– Megjött, szerkesztő úr? Tessék, egy kisfröccs! No, merre járt?

Többen félreállnak, hogy helyet adjanak a pultnál. A kocsmáros bizalma jó ajánlólevél a csárdában.

– Mindenki titkolózik – panaszkodik félhangosan. – Mintha valami titok lenne a Suta Kálmán körül.

– Emberek! – bögi el magát a csapos. – A szerkesztő úr arra kíváncsi, hogy mit tudtok a Kálmánról! Mondjátok el, s ő majd megírja az igazságot!

Amennyiben elriasztani akarta tőlem a csárdában szorongókat, úgy az kiválóan sikerült. Néhányan hirtelen lesunyják a fejüket és belebújnak a poharukba. Mások pedig oldalba bokszolnak a tekintetükkel. Ha egy ringben állnék, már régen számolhatnának rám. Beszélni viszont senki sem kíván. A szódás bort félig kihörpölve otthagynom a pulton. Egy kék munkásruhás, mókás arcú ember áll mellettem. Megkérdezem tőle, hogy tudja-e, merre találok a Koloncsár Jóska házat. Nem válaszol, csak felemeli az asztallapról szalagja vesztett kalapját és int, hogy mehetünk.

– Talán még visszajövök – búcsúzik el a csapostól. Hiába, az ebédet, a fröccsöket meg kell hálálni.

A kocsmára előtt azután kiszabadul béklyójából útitársam nyelve.

– Úgyis mindenképpen indultam volna haza – jegyzi meg. – Csípős Dezső a nevem. De a faluban inkább Hofferos Dezsőnek ismernek.

Az arca ugyancsak rácáfol a Csípős titulusra. Mintha örök mosoly terpeszkedne a szája körül. Magam is bemutatkozom. Egy ideig az útszél kavicsait beszélgetjük, azután ismét hangot ad a férfi:

– Szóval a Kálmán érdekl. Derék ember volt. Én már csak tudom. Évekig dolgoztam a keze alatt. Utána meg a traktoron kerültünk össze. Mondom, jó és okos ember volt. Hagyta a tagságot pénzt keresni. Nem úgy, mint ezek a mostaniak. A gépekhez is értett. Ő hozta a falunkba az első traktort, pedig a maszek világban mindig én masináztam nála. Itt lakott, ebben a szép nagy házban.

A mutatott épületen két háromszárnyas ablak vigyorog az utcára. Előttük kovácsoltvas kapu didereg a szélben. Az udvaron egy merev hátú, rátarti asszony hívogatja a csirkéket.

– Ő a Suta Kálmán felesége? – tudakozodom az útitársamtól.

– Aha.

Belém bújik a kisördög: jó lenne betérni és beszélni ezzel az asszonnyal. Lehet, hogy szóba se áll velem? Kipenderít? Megseprűz? Mindegy, próba, szerencse!

– Pár percre beugranék. Megvár? – kérdezem önkéntes kísérőmtől. Bólint.

Mire az utcaajtóhoz érek, már meg is nyugtatom magam, ha a tyúketezés nem kegyeletsértés, akkor a kérdezősködés sem az. A kiskapu olajozottan nyílik. Sutáné így is észrevesz.

– Jó estét kívánok! – köszöntöm. – Zavarhatnám egy kicsit?

– Kerüljön beljebb!

A hangja halk, szomorú. Maga elé terelget a verandaajtóban. A cipőmre valahol a sok járkálás közben egy szalmaszál ragadt. Idejében észreveszem, és a lábtörlőn lehúzkodom. Még sikerül elkapnom Sutáné helyeslő bólintását. Kőkockás előszoba. Erről nyílik balra a konyha, jobbra áll a Katika szobája, szemben a tisztaszoba. Anélkül, hogy bármikor is jártam volna itt, egész jól ismerem ezt a házat. Agyamban fészket rakott már Suta Kálmán hagyatéka. A tisztaszobában fotelek, rekamié. Az utóbbin rendezem be a főhadiszállásomat. Leeresztem magam mellé a titokőrző magnót, s notesz után kutatok, mikor eszembe ötlik, hogy az írogatással csak elriasztanám az asszonyt. A bemutatkozás legalább ennyire veszélyes. Rágom a szavakat: mit is mondjak lehet.

– Az elmúlt napokban sokat beszélgettem a férjével... – kezdem.

– Hallottam már magáról – veti közbe.

Szemben velem, a falon ott lóg az esküvői kép. Szemrevaló, büszke tekintetű fiatalasszony és egy pödrött bajuszú, nyalka férfi. Mintha a János vitéz vezette volna fényképész elé drága Iluskáját. Mindkettőjük arcán boldog mosoly. Szerethették egymást. Szerencséjükre a birtok is passzolt, és a szülők áldásukat adták a frigyre. Boldognak látszanak ezen a képen. Olyannyira elbambulok, hogy Sutáné is észreveszi, hol akadt el a tekintetem.

– Régi – mondja sóhajtva. – Akkor esküdtünk. Csaknem tíz esztendeig udvarolt nekem az uram. Mert közbejött a háború.

Elerednek a könnyei. Feláll, a szekrényhez lép. Szégyenlősen, mintha a polcokon nem-tudom-milyen-titkok lennének elrejtve, csak résnyire nyitja ki a háromajtóst és előhúz egy fekete szegélyű, temetéshez, gyászhoz illő zsebkendőt.

Haraggal, ellenszenvvel érkeztem, és most hirtelen megsajnálom. Hiába. A női könnyek, akárcsak Suta Kálmánt, engem is mindig meghatottak, megengeszteltek, megijesztettek. Néhány szavas vigasztalás után keresgélődök magamban. Várom, hogy az elraktározott történetek mélyéről megszólaljon, sűgjön valamit Suta Kálmán. De ő hallgat. Némi töprengés után, hogy a könnyeket elapaszsam, visszaismétlem az előbb hallott leckét:

– Tíz esztendeig udvarolt a férje. Hisz az nagyon hosszú idő. Persze, a háború és a fogság...

Sutáné kipillant a zsebkendő fedezékéből.

– Én vártam rá. Mégis ezt tette velem. Itt hagyott a falu csúfjára egyedül.

Az asszonyt ismét megrázza a zokogás. Könnyei szerteszét gurulnak a szobában, félek, árvíz lesz, vagy legalábbis kisebbfajta beázás. Ülök tanácstalanul, némán, mert ráérezek, hogy minden szó, amit mondhatnék, újabb könnypatakot fakasztana. Végre csendes szipogássá csitul a bánat hangja, és Sutáné ismét megszólal:

– A faluban már mindent összehordanak, azt, hogy én mérgeztem meg, vagy hogy önkezevel vetett véget az életének.

– Szó sincs róla. Mindenki tudja, a mája volt beteg. Az vitte el.

Sutáné hálás ezért a pár szóért. Égnek emeli szemét, mintha a hatágú csillár vigasztalója lehetne, feloldozást adhatna.

– Tudom, hibáztam én is. Beteg volt szegény, ideges... Azelőtt. Azelőtt egy rossz szavát se hallottam. Még, ha nagyon nem tetszett neki valami, akkor is inkább hallgatott. Édes Istenem, csak most szólna hozzám!

Ismét sír. Várok.

Hirtelen megszólal bennem Suta Kálmán. „*Kérdezze meg tőle, miért mentem el ebből a házból!*” Mi az, már hallucinálok is? Még néhány perc és talán szellemet is felfedezek majd, amint csíkos lepedőben a kályha körül táncol. Legjobb lenne lelépni. Miért is ártottam magamat bele ebbe a históriába? Az ő sorsuk, az ő gondjuk. „*Szólaljon már meg!*” – dörren az agyamban ismét Suta Kálmán. Jó, jó, csak hagyjon már békén! Megvárom, míg Sutáné ismét megnyugszik és előhozakodik a kérdéssel.

Az özvegy egy pillanatra magába süpped, mintha valamit keresne a semmiben. Azután megint csak a sírás, zokogás. Felkelek. Kimegyek a konyhába, merítek egy pohár vizet.

– Ne eméssze magát annyira! Igyon pár kortyot, talán az segít!

Engedelmeskedik, akár egy gyerek.

– A lányon veszünk össze – sóhajtja sokára. – Én rágtam a fülét eleget, hogy béküljünk meg velük. Hiszen a Katika a mi gyerekünk. Őerte dolgoztunk, őerte küszködtünk. A szívem alatt hordtam, hogyan is tagadnám meg?

Sutáné immár menetrendszerűen ismét sírni kezd. De ez nem afféle nyafogás, hanem valódi zokogás.

Egy idős asszony óvakodik be az ajtón.

– Itt vagyok már, no! – közli. – Megettettem a malacokat. Csak ridd ki

magad, Margit! Attól megnyugszol – majd egyenesen nekem támad. Tömppe mutatóujja, akár a karvaly csőre, mered rám, s lecsap: – Hurcolkodjék innét maga is!

Belátom, ez a legjobb, amit tehetek. Összeszedelőzködök. Sutáné talán nem is hallja a köszönésemet. Az öregasszony a konyhaajtónál strázsál.

– Szégyentelen! Hát nem látja, mennyire odavan? – borítja rám a vénység minden dühét. – Verje meg magát is az Isten, a cimborájával, a Suta Kálmánnal együtt! Bolond volt az, hogy fordulna meg a lelke. Így akarta tönkretenni ezt a szerencsétlent. Kihurcolkodott a bódéba, hogy sajnálják a népek. S közben zabált, ivott, mert tudta, hogy attól emésztődik legjobban a felesége. Telebeszélte az emberek fejét. Most is azt híresztelik a faluban, hogy ez az áldott jó asszony mérgezte meg azt a vadállatot. Megmérgeződött persze, a gonosz lelkétől, a hitetlenségtől. A felesége semmit sem ártott neki. Én itt voltam, tudom, min kaptak össze. Csak arra kérte a Margitunk a Suta Kálmánt, hogy ha már az orvosok úgyis megjövendölték a halálát, akkor költözzön ki a közös szobából. Mert ha ott pusztulna el, félelmében sosem tudná beynyitni többet az ajtaját. Ennyit mondott, nem többet. A leány szobáját Suta Kálmán bútorostul, stafíringostul még akkor lezárta, amikor kitagadta a Katikát. A Margit még ágyat is vetett az urának a kiskonyhában. Ott gondozta volna, ott nyöghetett volna, belefulladhatott volna a fröccseibe. De nem, az a féleszű Suta Kálmán csak előkapdosta a takarékbetétkönyveket, fogta a tehén kötőfékét, és elrohant. És nem volt neki elég a falunyi csúfság, még halála után is idegeneket küldözget a házhoz. Mennyivel volt jobb a Suta Kálmánnak a bódé, mint a kiskonyha? A Margitunk minden nap járt hozzá a kórházba. Egy fél ház árát az orvosokra költötték. A Suta Kálmán meg ahelyett, hogy szedte volna a gyógyszereket, rászokott az ivásra. Még hogy huszonkét kisfröccs a halálért. Ki hallott már normális embertől ilyet.

– Halálos beteg volt – veszem védelmembe Suta Kálmánt.

– Ahhoz bezzeg volt ereje, egészsége, hogy a feleségét megszégyenítsé. Az elmúlt pár hónapban annyit sírt ez az asszony, hogy egy Dunát megtöltene a könnyei. Szívából sajnálta az urát. Elviselte, hogy leköszönt az elnökségről és elszegődött csösznek. Kitartott mellette minden gondban. Egyedül csak azt kérte tőle, hogy ne a közös szobában haljon meg.

– Jó, hogy nem a temetőben ágyazott meg neki egyenesen – szólal meg belőlem Suta Kálmán.

– Takarodjék innét! – sipítja az öregasszony. – Magával is megjárta az édesanyja, gonosz embert hozott a világra. Mire való dolog belevájkálni má-

sok életébe? Erős fiatalember létére becsületes munkát is kereshetne! Ó, uramisten, hogy miért nem szakajtod meg az ilyenek fajtáját?

Nem bírom tovább. Menekülök. A vén szipirtó fogatlan szájából lúgkő, sósav, harcigáz, forró víz zuhog rám. Átkai a kapuig kanyargóznak utánam. Ó én áldott jó főszerkesztőm, a legharapósabb napodon is tisztellek majd ezek után. Azért hálás lehetek a nyanyának, ő is megerősítette, hogy Sutáné a beteg férjét ki akarta költöztetni a kamrába.

– Mi szerettük a Kálmánt – riaszt fel képzelődésemből Csípős Dezső, aki az árokszálen ücsörögve, türelmesen kivárta bókászásomat és tanúja volt elátkozásomnak is. – Mi szerettük a Kálmánt, de mióta a kórházban megtudta, hogy csak hónapjai vannak hátra, kibírhatatlanná vált. A rózsában is csak a tüskét kereste. Egyszer nekem a kocsmában elárulta, hogy utál minden embert, s azért szeret a bódében, mert ott legalább egyedül van, nem kell más örömet, jókedvét látnia.

– Nem próbáltak a lelkére beszélni?

– Hogy-hogy a lelkére?

– Rávenni arra, hogy menjen vissza a feleségéhez, a családjához, vagy hogy vigyázzon magára.

– Felnőtt ember dolgába ugyan ki szólhat bele?

– De hiszen mindenki tudta róla, hogy halálos beteg.

– Tudtuk. De ismertük a Kálmánt is. Makacs volt, mint az öszvér. Nem mondok mást: az, aki a saját lányát, akit addig imádott, képes kitagadni, aligha könnyű ember. Bár akkor szerintem a felesége húzta fel. Utána meg jött a májbaj. Neki sem volt egyszerű. No, itt a Koloncsár Jóskáké háza. A kutyájuk harapós.

– De a francba, ha itt volt egy egész falu. senki sem próbált a Suta Kálmánnak segíteni? – bukik ki belőlem a felháborodott kérdés.

– Én csak azt ígértem, hogy elkísérem idáig – jegyzi meg Hofferos Dezső – Azt beszélük a faluban, hogy maga nem is újságíró. No, Isten megáldja!

Kalapját se pöccintve elmegy. Magamban zúgolódok. Sötét egy település, s nem csak így estefele. Kihalt az emberekből minden érzés. Tudták, hogy halálos beteg, mindenki tisztában volt vele, s mégis csak a régi ellenség, az egyetlen Koloncsár József fogott tollat.

Alighogy benyitom a kiskaput, már rohamoz is a kutya. Visszalépek. Az állat a kerítésfát rágja, csahol. Várok. Fény terül szét az udvaron.

– Ki az? – érdeklődik valaki a verandaajtóból.

Hiába próbálom túlkiabálni az ebet.

Hallom, amint az udvaron át léptek közelednek, majd egy hangos nyüszítés arról is meggyőző, hogy valaki megfegyvelmezte a még mindig acsarkodó kutyát. Felkészülök a találkozásra. Belső zsebemből előhalászom a levelet.

– Minket keres? – érdeklődik egy magas, őszesfekete férfi.

– Ha maguk a Koloncsárék, akkor igen – felelem, majd nyomatékuhozátaszem: – A levél miatt jöttem!

– Miféle levél miatt? – csodálkozik a férfi.

– Hát, amit a szerkesztőségnek írt.

– Én? Összetéveszt valakivel.

– Itt van a címe és az aláírása.

– Hiába mutogatja, nem látok semmit ebben a sötétségben. Menjünk beljebb!

Félősen óvakodok be a fal mellett, és már azon tépelődök, mi lesz, ha véletlenül szaladnom kell kifele. A kutyának láthatóan esze ágában sincs megbékülni velem. Kétlépésnyi távolságból csattogtatja a fogait.

– Akkor talán a felesége küldte – mutatom a kockás irkalapot, amikor védett helyre érünk.

– Nem hinném – mormolja Koloncsár József. – Az én tudtom nélkül aligha... Balra menjen, a szobába! No, hadd lássam azt az irományt! – Kézbe veszi, és tényleg úgy betűzi, forgatja, mintha még sosem látta volna. Kezd egyre érdekesebbé válni az eset. A végén kiderül, hogy a levél, ami miatt ebbe a faluba jöttem, ami miatt Suta Kálmánt felkerestem, nincs is. A férfi alaposan megrágja a szavakat. Olyan lassan halad az olvasásban, hogy szinte azt hiszem, be akarja magolni az egészet. Vagy tán analfabéta? No, az lenne a nagy szám! Öles betűkkel jöhetne az újságban: „EGY ANALFABÉTA LEVELE SZERKESZTŐSÉGÜNKHÖZ”. Végre, vége!

– Mondom, nem én írtam, bár a tartalmával nagyjából egyetértek. Megkínálhatom egy pohár borral?

– Ha van jóféle szódája – szólal meg belőlem most már szándékosan Suta Kálmán.

De Koloncsár József nem veszi a lapot. Nagy komolyan patront keres. Belebuktatja a szifontartályt a vizesvödörbe, elkészíti a szénsavas levet, a fröccsöt, és elém tolja.

– Az én boromnak íze van, nem vize.

Bólintok. Ma ez a stílusom. Kivárom a második poharat és csettintek egyet.

– Megjárja, mi? – érdeklődik a gazda.

– Kimondottan jó.

– Meghiszem azt! Tőkén termett.

Észreveszem Koloncsár József kabátján a fekete szalagot.

– Gyászol? – kérdezem együttérzően.

– Igen. Az Imre öcsémet. Két hónapja temettük. Autóbaleset. De most már nem lesz értelme levenni, mert hordhatom a Kálmánért is.

– Meghalt az Imrédük? – kapaszkodom bele az előbbi mondatba.

– Mondom. Ismerte tán?

– Nem. Csak a hírét hallottam.

A bor előbb elfogy, mint a hallgatás. Koloncsár József újból teletölti a poharakat. Koccintunk. Lopva végigvizslatom az előttem álló férfit. Ő lenne Suta Kálmán örökös ellensége? Az arcán nem látszik durvaság. Persze attól még lehet, hogy bugris. Sűrű, fekete haját nem koptatta el az idő, arca barna, szeme szomorú, keze kérges, bakancsa sáros. Nem sürgetem a beszélgetést. Ez is a stílusomhoz tartozik. Egyes barátaim szerint nagyszerűen lehet velem hallgatni. Ám megfigyeltem, hogy a csend is meghozza a maga hasznát. Érleli a gondolkozást, megspórol pár felesleges mondatot, felpiszkál néhány titkolt indulatot.

– Nos, azt a levelet én is írhattam volna – dünnögi Koloncsár József, és a szemét szűkre húzva, a villanykörtevel néz farkasszemet. A másik szobában felsír egy gyerek.

– Az unokám – tudatja a férfi és elmosolyodik. – Jó fél órája érkeztek. Szólok a fiának, biztos akar beszélni vele is.

Két-három percre magamra maradok. Még az apjánál is vállasabb férfi lép be a szobába. Fiatal arcán szinte káromkodásnak hat a felfele pödörített bajusz. Egyidősek lehetünk.

– Jó estét! – köszön rám.

– Azt hiszem, tegeződhetünk. Szevasz – kedélyeskedek. Nem látszik, hogy különösebben értékelné a gesztusomat.

– Hallom, valamilyen levelet írtak az apám nevében? Megnézném én is! – jelenti be parancsoláshoz szokott hangon.

– Tessék!

Egykettőre végigfutja a papírt. Azután észrevehetően apja pillantását keresi. De az öreg Koloncsár jegyességre lépett a szobasárokkal. Az istennek sem akar másfele nézni.

– Apja, figyeljen! – szól rá a fiú.

Koloncsár József végre befele fordítja a tekintetét.

– Miért nem írták meg, hogy a bódében lakik?

– Hívtuk hozzánk is, de nem jött – védekezik az öregebbik.

– De hát miért költözött oda? – értetlenkedik a másik.

– Miért? No vajon, miért? – szegi fel fejét az apja.

– Az öregasszony? – érdeklődik a fiatal Koloncsár.

– Ki más?

Csak nézik egymást. Talán elfelejtették, hogy én is jelen vagyok. Bogozgatom a fél szavak értelmét, de hiába. Folytatódik a rejtélyes, pattogós párbeszéd.

– Mióta?

– Úgy két-három hónapja – böki ki az öreg.

– Azóta küldte a pénzt. Ezer forintot havonta – jegyzi meg a bajuszos.

– Írt is?

– Talán háromszor, de egy szóval sem említette, hogy veszekednek. Katica biztosan ideutazott volna, ha tudja.

Hirtelen megvilágosodnak előttem a szavak. Egyetlen név elég a tisztánlátáshoz. Csodálkozva közbekottyantok:

– Csak nem maga vette feleségül Suta Kálmán leányát?

A fiú hangja barátságatlan.

– Miért, talán maga szerint sem szabadott volna?

– Ne veszekedj a nyomozó úrral! – csitítja fiát az öreg.

Ismét rajtam a meglepődés sora.

– Miféle nyomozóval?

– Hát magával. Mondták ma bent a faluban, hogy valaki feljelentette a násszasszonyt, mert a kórházban mérget találtak a Kálmán gyomrában.

– Összevissza beszélnek mindent! – legyintek, de közben én is lázasan latolgatom: mi van, ha mégis igaz? Nincs sok időm a töprengésre. Az ifjabbik Koloncsár elem áll és vallatóra fog:

– Ha nem nyomozó, akkor kicsoda és mit keres itt?

– Elnézést, nem mutatkoztam be, újságíró vagyok, de eddig még mindenki úgy beszélt velem, mintha ismerne.

– Hogy került magához ez a levél?

– Nekem szignálták ki a szerkesztőségben.

A fiú elmélázik, majd kisvártatva kiböki:

– Értem. Félreértés az egész. Amint látja, későn jött. Meghalt az apósom.

Most már azért sem engedek. Belenézek a nagybajuszú arcába, és úgy mondom:

– Suta Kálmán, még életében felfogadott engem, hogy írjam meg az életét.

– Beszélt is velem?

– Több napot együtt töltöttünk.

– Persze...

– Nem hiszi? Mindjárt bebizonyítom.

Leakasztom a vállamról a magnót, kiteszem az asztalra és bekapcsolom.

„... *semmi baja. Gondoltam, míg az anyjával odabent voltak, rábeszéltek az orvost, hogy ne árulja el az igazat. Igen, mert azzal tisztában lehettek, hogy elég egy áruló szó és megsuvasztom mind a kettőjüket.*”

Kikapcsolom a készüléket. A két férfi gyanakodva méreget.

– Az ő hangját formázza – állapítja meg az idősebbik. – És tényleg említette ulti közben, hogy azt akarja, mindenki tanuljon az ő sorsából.

– Én ugyan fel nem ismerem a hangját, hisz már évek óta nem találkoztunk. – mondja a másik. – De lehet, hogy ő beszélt. Egyáltalán, miről tárgyaltak maguk?

– Sok mindenről. Elbeszélte a nyomorúságát. Azt, hogy miképpen lett jó gazdából téeszelnök, majd koldus.

– Meghallgathatnám? – kérdezi a bajuszkirály.

– Túl hosszú ahhoz.

– Hagyja itt. Holnap visszajön érte.

– Azt már nem – makacsolom meg magamat.

– Várja otthon valaki? – érdeklődik az öreg Koloncásár.

– Igen, az ágy – felelem morcosan.

– Nálunk is megalhat. A fiam és a Katika az Imrénél szállt meg.

– A Kálmán bácsi főleg a téeszről és saját magáról beszélt. Nem hiszem, hogy különösebben érdekelné magukat.

– Mégiscsak az apósom volt – csattan fel a fiatalabbik. – Maga is kíváncsi lenne az én helyemben.

– Van itt konnektor? – tudakolom.

– Ott! Az ágy végénél!

– Jó, akkor bekapcsolom a készüléket. De, ha már itt maradok, valahol írni szeretnék. Holnap le kell adnom egy újságcikket a téeszről.

– Odaülhet a másik asztalhoz.

Otthagynom őket a kazettákkal. Letelepszek. A hátam mögé kerül Suta Kálmán hangja. Átpillantok a vállamon, meglesni, nem babrálják-e a magnetofont? Öklüket az asztalon nyugtatva, mindketten békésen hallgatják a szöveget. Előkeresem a noteszemet. Körbepillantok a szobában. Csaknem velem szemben egy kétszárnyas tükör illegeti magát.

Végre ihletet kapok. A cím a legfontosabb, arra harap a kedves olvasó. Ha holnap reggel bebusozok és leteszek egy cikket a szerkesztőknek, akkor a főnök talán megbocsátja több napos kimaradásomat. A cím a legfontosabb! Megvan! „*Elnökfaló Tófalú*”.

Ez jó lesz. No, lássuk a medvét!

„*Senki se lehet próféta a saját falujában – tartja az egyik régi mondás. Messziről jött ember azt mond, amit akar – tanítja a másik népi igazság. Tófalván már mind a két mondás beigazolódott. A helybeli téesz elnökfaló hírében áll. Több téeszvezetőt elnyűttek ott a mozgalom kezdete óta, mint másutt három községben együttvéve.*

A szövetkezet első elnöke felfele avanszált. Otthagytta a termelőszövetkezetet egy jobban fizető építőipari TÖVÁLL kedvéért. Megválasztása előtt tanácselnök volt a községben, és a tófalviak jól tudták róla, hogy sosem értett, sosem húzott igazán a földhöz.

A téesz második elnöke helybeli gazda volt, aki a rokonság összeesküvésének köszönhetette bukását.

A harmadik idegenként érkezett a községbe, és az is maradt. Nem fogadták be az emberek.

A negyediket most temetik. Oly egyedül élte le utolsó napjait, mint Robinson a lakatlan szigeten. Pedig ő szerette a földet, sorsa összeforrott a község sorsával. Elnökhelyettesként kezdte, volt állattenyésztési, majd gépjáratási brigádvezető, lefokozták traktorossá. Végül megadatott neki, hogy a téesz elnöke legyen. De a tisztségben töltött idő csak pünkösdi királyság volt.”

– Az anyjuk úristenit – hallok az idősebbik Koloncásár hangját. – Ezek szerint ez a szemét Könyvelőljacsi akarta miránk fogni, hogy...

Nem szabad kizökkennem az írásból! Irány a papír! Toll indulj!

„*Pünkösdi királyság volt, mert már nem tudott lépést tartani a fejlődéssel.*

Az ötödik elnök, immár az egyesült nagy téeszből, egy év alatt elszelelt. Még a nevét sem nagyon emlegetik. A jelenlegi, a hatodik dr. Szalamandra Iván, nem sokat törődik az elődei sorsával. Bátran tekint a jövő elé, pedig már az ő feje felett is gyülekeznek a viharfelhők. Egy úton, amely nincs, könnyen elcsúszhat. Mi is ez az út? A megértéshez nem árt egy kis kitérőt tennünk.

Amint azt már lapunkban is többször hangsúlyoztuk, a termelőszövetkezetek egyesítését csak alapos körülményekkel szabad kezdeményezni. Olyan helyeken, ahol még a természeti adottságok is hátráltatják az együttes munkát, az erőszakolt egyesítés enyhén szólva meggondolatlan.

Elég csupán néhány pillantást vetni a hegyfalui és a tófalvi kis termelőszövetkezetek múltjába és rögtön látható, hogy mindkettő egyenletesen, adottságainak megfelelően fejlődött.

Hegyfalu, felismerve a déli fekvésű dombok kínálta lehetőségeket, kétszáz hektár szőlőt telepítettek. A jelenlegi szőlőterületet nyolcvan százalékban már fajtaelosztásban is korszerű, magasművelésű egységes táblák alkotják.

Tófalván nem halat tenyésztettek, mint ahogy erre esetleg a névből következtetni lehet, hanem málnát termesztettek. Egyben sokáig ez volt a járás legjobban gépesített termelőszövetkezete is.

A fentiek alapján bárki azt gondolhatná, hogy nem lehetett elhibázott ötlet a két szövetkezet összevonása, hisz nem a rosszat a rosszal tolták, hanem két jó termelőszövetkezetből kivántak egy még jobbat létrehozni. Ez azonban nem sikerült, ugyanis...

– Fogalmam sincs róla, hogy mi a francért emlegette ezt a faügyet – morog Koloncsár József.

Nem érdemes folytatnom a cikket, mert rövidesen lejár a szalag. A tükörből látom, hogy a fiatalember babonázottan hallgatja Suta Kálmán szavait. Az öreg Koloncsár szeme viszont el-elkalandozik. Számára ismerősebbek a felemlegetett dolgok. Megvárom a kattanást, odaballagok és megfordítom a szalagot.

Azután újból a cikk... Kihúzom az utolsó szakaszt és leírom:

„De még a biztató adatok ellenére is rossz ötlet volt a két, szomszédos, aránylag jó termelőszövetkezet egyesítése. Ugyanis akik arra számítottak, hogy ezzel sikerül összehozniuk egy megyei szinten is példaképpül szolgáló szövetkezetet, néhány dolgot figyelmen kívül hagytak.

Először: térképen ugyan igaz a két helység szomszédsága, de a valóságban a tó és a hegy annyira elkülönítik egymástól a két települést, hogy a legközelebbi, nehezebb járművel is járható úton éppen huszonhat kilométerre és négyszáz méterre esik egymástól a két falu központja. Ez pedig már olyan távolság, amely kétségessé teszi az egyesítés helyességét.

Másodszor: ha valaki csak egyszer is veszi magának a fáradságot és megkérdezi valamelyik tófalvi embert, hogy mit tart a hegyfalusiakról, akkor rögtön megtudja, hogy a két település lakói már évszázadok óta perben-haragban állnak egymással. Kórházat lehetne megtölteni azokkal a megszurkált, agyonkarózott emberekkel, akik a két község legényeinek, férfiaiának virtuskodásában szerezték sebeiket.

Természetesen a legtöbb hibás döntést, amennyiben azoknak nincs közvetlenül politikai következményük, hosszú távon ki lehet javítani. Idáig még csak a két egyesült termelőszövetkezet anyagi erejének köszönhető, hogy nem történt súlyosabb hiba...

Érzem, hogy valami nem stimmel, ezért az utolsó bekezdést ismét kihúzom. Töprengés, töltőtoll-köstolgatás, majd folytatom:

„Talán a két egyesült téesz anyagi ereje lehetővé teszi, hogy néhány esztendő múlva valóban lábra álljon a közös gazdaság. Már elkészült egy, a he-

gyen keresztül a két település közötti távolságot négy kilométerre csökkentő út terve. Amennyiben ez megvalósul, az emberi ellentéteket már könnyebben meg lehet szüntetni.”

„Hülyeség”, mordul rám valahonnét agyam szürkeállományából Suta Kálmán. Mindegy, papa, ez az én szakmám, ebbe nem hagyok belebeszélni. Mindjárt jön a folytatás.

„Am az út elkészítéséhez, még ha az állam állja is a költségek felét, hiányzik potom ötvenmillió forint. Az egyesült termelőszövetkezet ezt a pénzüsszeget öt-hat esztendő fejlesztési alapjából tudná csak összerakni. De még, ha hiteleket felvéve előbb belevágnának is az utépítésbe, joggal kérdezheti bárki, hogy mikorra térül meg ez a ötvenmillió forint. Sajnos, az út olyan beruházás, melynek költségcsökkentő szerepét senki sem vitatja ugyan, de ez a befektetés aligha fog pénzt fialni az egyesült termelőszövetkezetben. És itt jön a másik kérdés. Mire lerendeződnek, megoldódnak ezek a dolgok, vajon hány elnök fárad még bele a küzdelembe? Hegyfaluból eddig négy elnök futott meg, ha ezt hozzáadjuk a tófalvi négyhez, a töltési kettőhöz és megtoldjuk még az egyesült gazdaság máris felemészített egy elnökével, akkor bebizonyosodik, hogy ez a két téesz eddig tizenegy elnököt falt fel. S már készíti a kést a tizenkettediknek is.

A nagyüzemi gazdaság meghatározás ma már arra késztet bennünket, hogy nem csak a gazdálkodási eredményekben, hanem a szervező, irányító tevékenységben is előbbre lépünk. Ha ez sikerül, úgy valószínű rövidesen megszűnnek elnökfaló hírében állni egyes községek, termelőszövetkezetek...”

No, ez kábé három flekk. „Leteszem a lantot, nyugodjék. Tőlem ne várjon senki dalt.” Sajnos a sokat sejtető cím után sikerült elbogatellizálnom ezt az ígéretes témát. Mindegy, főszerkesztőm reggelije tálalva. Ha holnap valamilyen isteni csoda folytán mégsem az én akasztásommal kezdi a napot, úgy még átírhatom ezt a kis dolgozatot. Nocsak! Az öreg Koloncsár elaludt. A feje, mintha csak álom lötyögne benne, időnként meglódul az asztal felé. A fiú viszont már tán fel is tekeredett a magnóra, annyira figyel. A második szalag vége felé járunk, épp a nagybátyja elnökké választásának a körülményei halatszanak a hangszóróból.

– Erről még én sem tudtam – jegyzi meg az ifjú, és nagyot teker arasznyi bajuszán. Bizonyára a sok húzogatózás növesztette meg férfidíszét ekkorára. Nem sejtethi, hogy a tükörből minden mozdulatát figyelem. Bár árulkodós egy tükör ez! Ha a házigazdát kiadja, bizonyára a vendéget is leleplezi. Javítgatom a cikk bicegő mondatait. Gyógytornáztatom a szavakat, megbontom a

sorokat, felcserélem őket. Persze ettől még nem lesz sokkal egészségesebb a mondóka. Az egyik mondat végére odaállítok három felkiáltójelet. Így, többemagukkal talán jobban megőrzik a gondolatot.

– Erről sem tudtam – hallom ismét a hátam mögül az ifjú Koloncsár hangját. Ha csak nincs túl jóban önmagával, akkor ez hozzám beszél. „*No és, hadd csodálkozzon, hadd kupálódjon!*” szólal meg bennem Suta Kálmán. Valahogy el kellene hallgattatnom az öregot, mert lépten-nyomon belebeszél a gondolataimba. Persze majd csak akkor számíthatok igazi nyugalomra, ha kiírom magamból. Így vagyok mindig a témákkal, addig feszengenek bennem, addig rugdossák az oldalamat, míg kiadom az útjukat. Vége a szalagnak.

– Talán szólhatna az édesapjának, hogy feküdjön le – javasolom a nagybajuszúnak. A hirtelen csendre felneszel az öregebbik is.

– Mi van? Mi van? – kérdezi az alvástól még félig leteperően.

– Nyugodtan ledőlhetne. A Jóska úgyis végighallgatja a szalagot, ő majd elmeséli a tartalmát.

Az öreg a fiára néz, mintha elnézést kérne.

De az még biztatja, bátorítja is:

– Menjen csak, papa!

Ismét telitöltődnek a poharak. Jóéjszakát koccintunk. Az öreg elvonul. Pár perc türelmet kérve a fia is kiugrik, mondván, szól a feleségének, hogy menjen át a nagybátyjához a gyerekekkel. Várom, hogy megláthassam Suta Katikát, magamban gömbölydedre formált alakját, madonnásra festett arcát. De a háznak, akárcsak az ürgelyeknek, több kijárata is lehet, mert hiába figyelek ajtónyitásra készen. Közben eszembe jut, hogy a harmadik szalagot igazán elhagyhatnám, mert abban a kelleténél egy kicsivel több szó esik a Koloncsárokról. Persze Suta Kálmán megint rám morog, hogy hagyjam csak. Mindegy. Az ő dolga. Az ő története. Amíg a szalagon van, azt tesz vele, amit akar. A papír, az más, ott majd én leszek az úr. Jó öt perc is beletelik, mire a nagybajuszú visszaér. Közvetlen utána az anyja óvakodik be némi kolbásszal és paprikával. Elfogadom a terítéket, mert úgy érzem, a technikai asszisztálással ugyancsak megszolgálom ezt a kis ételt.

Ásítok.

Csámcsogok.

Ásítok.

Ásítok.

Micsoda nap! Még végiggondolni is sok, hogy mi minden történt velem. Először is váratlan pofonként jött a halálhír. Azután lelombozott a csapos locso-

gása, elgondolkoztatott Balogh Izidor hóbörgése, megbotránkoztatott Jóeszű gyávasága, felvillanyozott az elnök panaszkodása, megundorított a Könyvelőljajcsi gyalázkodása. A két nagy meglepetés mégiscsak este ért. Az egyik az öregasszony locsogása Suta Kálmánnak a konyhába történő kiköltöztetéséről, a másik pedig az ifjú Koloncsár József és Suta Katika házassága. Csak ne lennék ilyen veszekedett álmos. Persze, a Koloncsárok felajánlották az ágyat. Azért sem. Őrzöm a magnót. Őrzöm Suta Kálmán hagyatékát. Hopp. A koporsó. Mintha Sutáné is azt említette volna, hogy megvette. No, lesz nagy szám, ha holnap ő is, és a kocsmáros is beállítanak a halottért. Hogyan tesz igazságot a kórház? Bizonyára a feleségének adják ki. Közvetlen hozzátartozó, megérdemli, hisz kiharcolta, hogy ne a közös szobában haljon meg a Kálmán.

Suta Kálmán meg csak mondja-mondja monoton történetét. Ugye ebből nem derül ki, hogy sokszor fél, egy órára is leállítottuk a magnót és teljesen közömbös dolgokról beszélünk, kolbászt ettünk, vagy éppen fröccsöt ittunk. Sőt egyszer még a határba is kimentünk, mert Suta Kálmán váltig állította, most is meg tudja mutatni, hol volt az ő legnagyobb maszek táblája. Bár semmit sem lehetett látni, csak a felszántott földet, mégis addig nézegetett a kidőlt fa meg a templomtorony irányába, míg rámutatott egy szakaszra: „*Ez volt az enyém, ezt kaptam a feleségemmel hozományba*”

Ez viszont már a negyedik szalag. Még hátra van néhány. Ahogy a tükörből látom, a bajuszos lankadatlanul fülel.

Figyelj csak, Jóska, az após szóra! Te is jó firma lehetsz meg a lánya is. Azzal sem törődtek, él-e, hal-e. Pedig, ha jól értettem, hozzátok ment a havi ezer forint.

Szemét alakok vették körül Suta Kálmánt. De igaza van a Hofferós Dezsőnek, Suta Kálmán is makacs volt. S gyáva. Ahelyett, hogy a bódéba menekült, verte volna laposra a feleségét, mikor az a konyhába kívánta. Persze, akkoriban már tudhatta, hogy menthetetlen beteg. Milyen érzés lehet élve a temetésre készülni? Százszoros, ezerszeres szenvedés. Talán a lelke mélyén Suta Kálmán még bízott az orvosok tévedésében. Hát tévedtek az ő ideje kárára. Vagy az ő javára? Mire ment volna a száztizennyolc napjával? Esetleg befejezhette volna a történetét, megnézhetne volna a sírkövét. Talán elintézhette volna még, hogy a feleségét kitegyék a ház feléből. Talán még megihatott volna pár ezer kisfröccsöt. Talán elnyert volna még néhány piros ultit. Talán...

„*Ki az? Mi az? Vagy úgy!*” Csupán a Koloncsár lököd. Elaludtam.

– Elnézést. Nincs már több szalag?

– Mindet végighallgatta, ami az asztalon volt?

– Igen.

– Akkor nincs. Ma akartam a történet végére járni.

Lassan felébredek. Szemem gyorsan végigfutja az egymáson sorjázó kazettákat. Egy sem hiányzik. És ha letörölte róluk a szöveget?

– Remélem, nem piszkálta a készüléket! – morgok a frissen ébresztettek mogorvaságával. A nagybajuszú fejét rázva tiltakozik.

– Nem értek hozzá, de azt pontosan megfigyeltem, hogy miképpen rakta be a szalagot. Jó is volt végig.

Hiszi a piszi. Rögtön kiderül. Találomra kihúzom az egyik szalagot, belebújtatom a vallatókamrába.

„... szó volt ez akkoriban. A környékünkön tizenöt-húsz forintokról beszéltek. Én nem...”

Megnyugszom.

Úgy látszik, a nagybajuszúak nem mind csirkefogók. Talán a bajusztalanok sem. Húha, már negyed hat. Akkor már tegnap volt, s ma van. Nincs sok értelme lefeküdni. Valószínű az ifjabb Koloncsárnak is hasonló a véleménye, mert egy szekrényzugból demizsont halász elő, s a szaga után ítélve triolt lötyint a mosatlan borospoharakba.

– Egészségére.

– ...ségére.

A tegnapi vén boszorka átka bevált. Tűz folyik végig a torkomon, kénköves lé égeti a gyomromat. S ráadásul még csuklok is. Aligha férfihoz illő ez a viselkedés. Ám a nagybajuszú nem vesz tudomást megcsúfoltatásomról. A szája szélét rágja nagy, erős, fehér fogaival. Persze, ő nem is vacsorázott. Beszédre készül? Valószínű, mert széket húz elő, s letelepszik velem szemben.

– Igaza volt, amikor kiküldte az öreget – vicsorít rám. Ilyen kifintorodott mosolyt már ezer éve nem láttam. Legutoljára a bölcsőben ijesztgethettek vele, mert még most is beleborsódzik a hátam.

– Jobb, ha az apám nem hallgatta végig – mondja –, hiszen az utóbbi időben már egész jól kijöttek az apósommal. Vasárnaponként együtt ultiztak, kár lett volna a régi sebeket felszaggatni. Persze, azért korántsem teljes ez a történet. Az apósom kissé a saját szájíze szerint hajlítgatta a dolgokat. Azt is kifejejtette, hogy mi volt a nagyszüleink ellenségeskedésének oka.

– Pedig érdekelne.

– Én is csak másodkézből tudom, az apámtól.

– Megbízható forrás az is.

– Bizonyára.

A fiatal Koloncsár bajuszhozogatás helyett az állat dörzsöli. Vajon ez helyeslést vagy tagadást jelez nála? Nem gondolkozik. Ádámcsutkája neki-szalad a nyak kávájának.

– Ha az após nem beszélt róla, bizonyára valami oka is volt rá.

– Az, hogy meghalt – vágok vissza mérgesen. Dühít ez az aggályoskodás. Már derékig járunk a tanácsstalanságban, a végén még engem is elbizonytalanít. Kirakom az adu ászt:

– Felét innét-onnét már úgylis hallottam a történetnek. Tudhatja, egy faluban semmi sem marad titokban.

Ezt a hazugságot szabadalmaztatnom kell. A nagybajusz megrándul tőle.

– Akkor... Szóval, mint hallhatta, ez kétvallású község. Mostanság már nem számít annyira a vallás, de ez az egész história még az 1900-as évek elején kezdődött. Hatalmas száj- és körömfájás tombolt akkoriban a faluban. Amelyik marhát nem vitte el a betegség, azt agyonlövötte az uraság. Az én öregapám a kezdet kezdetén megszimatozta, hogy valami baj készül, mert egy éjszaka két pár tinóját átvezette a négy faluval odébb lakó rokonainkhoz. A községünk kijárait akkor már őrizték, ezért a tavon átvezető gázló felé került. Úgy mondják, december közepére járt az idő és átkozott hideg volt. A jéges víz az öregapám egészségének sem használt. Tüdőgyulladása lett, csaknem belepusztult. De mire megszűntették a karantént, ő is meggyógyult és visszahozta a tinókat. Azt híresztelte, hogy már az őszön odaadta őket a testvérének kölcsönbe. A faluban egyetlen szarvasmarha sem maradt, s a környéken sem lehetett igavonókat kapni. Az öregapám, mikor a maga dolgával végzett, kölcsönadta az állatokat ennek is, annak is. Természetesen főként az evangélikusoknak. Nem jótékonykodásból tette, hisz megmondta mindenkinek: az állatok munkáját majd vissza kell segíteni. Hogyan, hogyan se, egyszer beállított öregapámhoz Suta Béla, az apósom apja is. Annak idején az öreg volt a pápisták fő szószólója. Bizonyára a műveletlen föld, a család törték meg a büszkeségét. Lényeg az, hogy elment a nagyapámhoz. Ő meg oda is kölcsönözte neki az ökröket, azzal, hogy tőle sem fogad el pénzt, hanem fizessen majd munkával. Nem is kellett sokáig várni. Tavasszal, verembontás idején szólt az öregapám a Suta Bélának.

„Béla, most visszaadhatnád a segítséget”. Ő másnap meg is jelent nála. Öregapám kivitte a vermekhez, ahonnan a vető krumplit válogatták és rámutatott egy félig megrakott szekérre:

„Megint kölcsönkérték az ökreimet, ezt kellene kihúzni a föld szélére”.

A Suta Béla, úgy hírlík, erős ember volt. Neki is feküdt a kocsirúdnak, ám a

dűlőút elején a két első kerék megsüppedt egy kátyúban. A Suta Béla annyit erőlködött, hogy összeesett. Állítólag megpattant benne valami izom, s az eset után már nem nagyon bírta a munkát. A hittársai neszét vették az esetnek és már az első este hatalmas verekedés kezdődött. Az öregapámnak kezét törték. Nos, hát innét kezdődött az ellenségeskedés. Az após már ebben nevelkedett és gyerekkorától kezdve köpött, ha Koloncsárt látott. Az apámmal meg ráadásul egykorúak voltak. Ütötték-verték, márták egymást egy fél életen át. Azután szó esett itt a felvételen a falopásról is. Igaz, egy percig sem tagadom. De az após, lehet, hogy már a rokonság miatt is, szépített egy kicsit a történeten. Ugyanis nem a csósz jött rá az erdő megcsonkítására, hanem az após. Ő csődítette össze az éjjeliőrt, a brigádvezetőket, köztük az Imre bátyámat. S így kapták rajta a Koloncsárokat. Régen, aki tolvaj hírébe került, jobban tette, ha szedte a sátorfáját, mert ebben a községben nem volt maradása. Szerencsére a téesz első éveiben olyan sokan dézsmálták a közöst, hogy legtöbben nem a csósszel, hanem a tolvajjal rokonszenveztek. Rágyújt?

– Köszönöm, de füstszűrőset szívok – utasítom vissza a felkínált Munkást.

– Hát ennyit tudnék mondani – vágja el a beszélgetést az ifjú Koloncsár.

– Így már kerekebb a történet – ismerem el. – Hanem arra még kíváncsi volnék, maguk miképpen kerültek össze a Katikával?

– Persze, ez sincs rajt a szalagon. Az igazság az, hogy a mi történetünk-ről is lehetne annyit mesélni, mint az após életéről. Mikor ide kerültem a nagybátyám keze alá agronómusnak, a Katika még gyereklány volt. Nem is nagyon tudtam róla, legfeljebb csak annyit, hogy létezik. Koslattam akkoriban mindenféle nők után, hisz egyiket, a Mádé lányt, vagy hogy is hívták, említette az após. De ezek nem voltak komoly kapcsolatok. Nekem tizen-nyolc évesen nyakamba szakadt a felelősség, kevés időm jutott a szórakozásra. A téesz dolgával keltem, azzal is feküdtem. Az Imre bátyám mindent rám hagyott, mert szentül hitte, hogy az iskolában két embernek való útravalót kaptam. Azért elég gyorsan belerázódtam a káposztaevésbe. Akkoriban a technikum még sokat ért. Máig sem értem, miért kellett megszüntetni. Mind-egy. Annyi bizonyos, hogy én a legénykorom java részét a téeszben töltöttem el. Mikor meg már egy kicsit beletanultam a munkába, akkor jöttek a családi bajok csóstitül. Először az apám hagyta itt a téeszt, utána leváltották az Imre bátyámat. A mi családukban minden hónapra jutott két-három hatalmas balhé. Én igyekeztem távol tartani magamat a famíliától, itthon étkeztem és aludtam, de különben nem sokat törődtem a rokonsággal. Kilógtam a sorból. Ezt nem én találtam ki magamtól, ők vágják ezt számtalanszor a fejemhez. A

Békési elnökségének idejére már szétzüllött a Koloncsárok valamikor olyan híres összetartása. Az Imre bátyám ballépése után pedig én is majdhogynem elmentem innét. De valahol mégis folyhat bennem egy kis Koloncsár vér, ami nem engedett megfutni. A Békési hozatott ide mérnököket, s az ő iskolai végzettségük mellett az én technikumom elsikkadt. Végül a kertészetet bízták rám. Szerettem azt a munkát, a paprika nem búza, jobban megmutatja a gondoskodást. A szabadidőm is több lett egy kicsit. Csak éppen nem tudtam vele mit kezdeni. A velem egykorú srácok addigra már javarészt megnősültek. A kocsmába, ahol öreg és fiatal egyformán számít, nem szerettem járni. A fiatal lányok meg valahogy éretlennek, megbízhatatlannak tűntek. Beiratkoztam levelezőre a kertészeti főiskolára. A Békési elintézte, hogy felvegyenek. De ahogy az apósomtól hallhatta is, ez az elnök sem bírta sokáig. Bár szerintem a Békési feleségével történt cirkusz előre megrendezett jelenet volt. Annyi feljelentő levelet írtak már addigra ellene, annyi szemetet kellett maga körül eltakarítania, hogy belefáradhatott. Valószínű, azért gondolta ki ezt az egész jelenetet, mert nem akarta, hogy a vezetői alkalmasságát bárki is kétségbe vonja. Azt, aki asszony elől fut, nevetik is, sajnálják is az emberek. No de én is elkalandozok. Lényeg az, hogy a Békési után a Suta Kálmán bácsi, vagyis hát az apósom lett az elnök. Engem, becsületére legyen mondva, sosem háborgatott. Hagyta, hadd dolgozzak a kertészetben, ott volt a málna, ami hol jól, hol gyengébben hozott, sőt, adott még húsz holdat feketeribiszke ültetésére is. Jól ment akkoriban a téesz. Főként a melléküzemág lendített nagyot rajtunk. Az após harcolta ki az engedélyt. No és azt is el kell ismerni, hogy az após nagyon értette a módját, hogyan lehet egy fillérből kettőt csinálni. A megyei vezetők java rendszeresen idejárt vadászni, így azután természetes, hogy a benti osztogatásnál nekünk mindig nagyobb kanállal mértek. Az apósomnak viszont az elnöksége ötödik évében gyomorvérzése, fekélye lett. Vagy három hónapig bent feküdt a kórházban, mire rendbe hozták. Én meg is látogattam. Míg nem volt itthon, gazdátlanul mentek a dolgok. Ezért, amikor már lábadozott, mindent megtett a téesz rendbe hozására. Akkor zavarta ki Katikát is paradicsomot szedni. Gondolom, hogy példát mutasson. A Katika addigra elvégezte a tanítóképzőt és beiratkozott ő is levelezőn Szombathelyre, a tanárképzőbe. Megakadt rajta a szemem és egyszerre ismét mocorogni kezdett bennem a társtalanság. Persze arra álomban sem gondoltam, hogy én a Suta Kálmán lányával... Csak úgy illendőségből hazakísértem. Jólesett beszélgetni vele, valahogy inkább a magam fajtájának éreztem, mint azokat a mackós asszonyokat, röhögcsélő lányokat, akikkel a kertészetben éven át

együtt dolgoztam. Azután hogyan, hogyan se, egyszerre elkezdünk egymással járogatni. Ez a falu, árulkodós. Ezért inkább a városban találkoztunk. Titokban. Azzal mind a ketten tisztában voltunk, hogy a szüleink nem néznék jó szemmel ezt a kapcsolatot. Ezerszer lejáratos történet már ez, de velünk, istenemre, megtörtént. Először csak szórakozásnak indult a dolog, azután elkaptak bennünket a tervezetések. Rágtuk jobbról, rágtuk balról és megbeszéltük, hogy ha a Katika végez, elmegyünk innét. Némi utánajárással sikerült egyazon faluban tanárnői és agronómusi állást találnom, lent Somogyban. Szolgálati lakást is ajánlottak. A Katika egyszer összepakolt, azzal hogy a szombathelyi évfolyamtársaival kirándul, de nem oda ment, hanem hozzám. Többet haza se jött. Én akkor már két hónapja az új helyemen dolgoztam. Igen, régen ezt úgy mondták volna: megszőktettem. De inkább úgy fogalmaznék, hogy: elbujdostunk. A polgári esküvőt követő napon küldtünk egy táviratot mindkét helyre a szülőknek és tudattuk: összeházasodtunk. Én nem sokat törődtem vele, mi lesz itthon. A Katika inkább rágódott. Többször rajtakaptam, hogy sír. De azért egy szóval sem mondta, hogy jöjjünk vissza. Félt a szüleitől. A táviraton szerepelt az új címünk, írhattak, jöhettek volna, ha akarnak. Háromnegyed év is beletelt, mire egyszer beállított az anyám. Hozott két szakajtó tojást és átsírt egy vasárnapot. Tőle hallottam meg, hogy a Sutáné, a Katika anyja azt híreszteli: akarata ellenére vittem el a lányát. Azt találta ki, hogy lefizettem az osztálytársait, azok berúgatták a Katikát, én meg kábult állapotban megerőszkoltam. Nem mondom, ezen egy kicsit én is bepörögtem. Ráadásul anyám azt is kibökte, hogy titokban jött, mert az apám is nagyon rágja a szíjat. Azután megint eltelt egy sereg idő, és kaptunk egy hivatalos értesítést a közjegyzőtől, hogy a szülők a Katikát kitagadták. Két napig vigasztaltam, mire megértette, hogy a neve megváltoztatására nem kényeszeríthetik, mert hogy ezt is követelték.

Bizonyára valami mosolygásféle húzódnak át az arcomon, mert egyszerre rám pirít:

– Magának való történet ez, mi? Csámcsoghat rajta. Mindegy. Szóval mi ott éltünk, ők meg itt. Jól megvagyunk a Katikával. Az én szüleim kis idő múltán feltették a pléhpfát és lejöttek mind a ketten. Az apámmal egy fél óra alatt megbeszéltük a dolgokat. Nem szólhatok rá egy rossz szót sem. Hívtok, jöjjünk el, mutatkozzunk meg a faluban, hogy alábbhagyjon az erőszakoskodásról szóló pletyka. De tudtam, ha idejönnek, a Katika belebetegedne, ha a szülei nem akarnak megismerni. A kitagadás után meg mi másra számíthatunk volna? Ezért aztán inkább megértettem az anyámmal, hogy jobb, ha én

sem jövök. Levelezgettünk. Tőlük tudtam meg az após hosszas betegségét, bevallom őszintén, ezt a levelet eldugtam a feleségem elől. Nem akartam, hogy emiatt emésztődjön. Nos, ilyen előzmények után körülbelül három hónapja beállított hozzánk a postás és letett az asztalra ezer forintot. Nézzük a feladót: Suta Kálmán. Én uram, azt az örömet el nem tudom magának mondani, amit akkor éreztünk. Nem sokkal azelőtt született a kisfiunk. A Kálmán. Ugyanis ez lett a neve. Koloncsár Kálmán. Még alliterál is. Nos, a pénz után egy-két nappal érkezett egy levél. Az apósom írta. Tudatta benne, hogy beteg volt, de most már jobban van. Azt is, hogy az anyós még mindig haragszik, de ő az apámtól hallott az unokáról, és félretette a sértődöttségét. Sok boldogságot kívánt nekünk és kérte, hogy a leveleket a kocsma címére írjuk, vagy ide az apámhoz, mert nem akarja, hogy a Margit néni, vagyis az anyós megharagudjon rá. Nem gondoltunk mi semmi rosszra, higgyc el. Megbeszéltük a Katikával, mielőtt szállíthatóvá cseperedik a gyerek, eljövünk. Gondoltuk, majd csak megenyhül az anyós szíve is. Az apóstól ezután még jó pár levelet kaptunk, de egy szóval sem említette, hogy elköltözött hazulról. A legutolsó levelében azonban furcsa dolgokat írt, valami olyasfélét, hogy bolondnak tartják a faluban, mert megjövendölte a saját halálát. Meg hogy eddig azért ivott, néha, mert indulata volt rá, most meg a mielőbbi haláláért vedel. No és hogy el ne felejtsem, azóta ezer forintot is küldött minden hónap elején. Pár napja kaptuk meg az utolsót. Ma délelőtt meg jött a távirat, hogy meghalt. Borzasztó. Borzasztó. A Katika szegény az egész utat végigzokogta. Még a kis Kálmánra is átragadt a sírása. Csak tudnám, hogy min kapott össze az anyós meg az após? De még azt sem sejtem, holnap hogyan állítsak be a Margit nénihez. Arról, hogy egy fészerben lakik az apósom, nem is álmodtunk. Szinte hihetetlen. Miért? Mondja, miért? Még valamit: az a levél, amit maga mutogatott, nem az apámtól, az apósomtól származik. Megismerem az írását.

Suta Kálmán írt volna a szerkesztőségnek? Miért, miért? – szajkózom magamban az ifjabb Koloncsár kérdését. A nagybajuszú is ezt rághatja, mert beleroskad a vállá a nagy gondolkodásba. Végül kiböki:

– Én sem értem. Szerintem az anyós az oka mindennek. Az após, ahogy a mondókájából is kiderült, nem nagyon kapaszkodott a rang után. Szívesen megmaradt volna egyszerű, nyugodt, egészséges parasztembernek. Most értettem meg, hogy miért írta nekünk a legutolsó levelében: „*Elnök voltam én sokáig a magam portáján, de most már be kell lépnem az igazi közösbe, oda, ahol mindenki egyforma*”. Érti, ugye? Lépésenként elveszített mindent: a földjét, a téeszt, az egészséget, a családot. Bár ez utóbbiban ő is hibás volt.

Az ifjú Koloncsár ismét a demizson után nyúl, s kérdés nélkül felém tolja a tűzből párolt italt. Lelöttyintjük. Most még a csuklásom is elmarad. Hiába, a megszokás. A Koloncsár hirtelen hangot vált:

– Lehet magával üzletet kötni?

– Attól függ – kapom fel a fejem.

– Adja el nekem ezeket a magnószalagokat! Nem sajnálnák értük pár ezer forintot. Mondjuk ötöt... Nem hiszem, hogy érnének ennyit. Ötezer forint és magának nem kell egy sort se írni. Ötezer forint egyszerre a semmiért, ezekért a szalagokért. Meglenne a napidíja. No...?

Szerencsére meg se izlelhetem igazándiból a csábítás nektárját, mert az öreg Koloncsár lép a szobába. Kráskog. Egyből a demizsonhoz lép, s telilöttyintve az én kiürült poharamat, meggurgulázza a torkát. A fiatalabbik kérdően tekint felém. Nem válaszolok se szóval, se mással.

– Mi az, le sem feküdtetek? – kérdi az öreg.

A fia int, hogy nem.

– Talán maga meg tudja mondani, hogy Kálmán bátyánk miért ragaszkodott a huszonkét fröccshöz – fordulok az öregebbik Koloncsárhoz. – Tőle sajnos már nem tudom megkérdezni.

– Azt mesélik, hogy amikor legutoljára bent volt a kórházban a Kálmán, éppen a ruháit vette magára, amikor hallotta, hogy a felesége, a Margit megkérdezte a főorvost: „*Mennyi ideje van még hátra az uramnak?*” Mire a doki kijelentette: „*Ha nem iszik, akár egy évig is elszenvedhet, de ha alkoholla is mérgezi a máját, akkor legfeljebb kétszáz napja.*” A Kálmán az idő tájt találta ki, hogy borba fojtja magát. Valahol azt olvasta, hogy aki három liter bort megiszik naponta az már alkoholista. Ezért ő megemelte az adagját három liter három decire, ehhez jött még több mint két liter szóda. Neki is megvoltak a bogarai. Nem úgy szerette a fröccsöt, mint mások. Neki másfél deci bor és egy deci szóda kellett, már legény korában is. Szekálták néhányan, hogy vigyázzon, mert a sok ital... mármint a szóda impotenciát okoz. De az ő korában már kicsi volt ennek a jelentősége.

Koloncsárné, az idősebbik, farol be az ajtón. Asztalra teszi a sonkát, hozzá az estéről megmaradt paprikát, két karcos tányért. Falunk. Az öreg egy szelet kenyéren aprítja a húst. A fiatalabbik pedig kétszer is megpöccinti az asztal alatt a lábamat. Süketnek, vaknak, bénának, érzéketlennek teszem magam. Alakításommal sikerrel pályázhatnék a szimulánsok és a fatuskók háziversenyén.

– Tízezer – sziszegi fogai között a nagybajuszú. Majd hangosabban hozzászól: – Kicsi még a gyerek.

– Kicsi bizony – bólint az öreg Koloncsár. – Csodálom, hogy az utat kibírta. Mikor lesz ebből igazi férfi?

A sonka sós. Meg tán rágós is. Hiába, nem esik jól a megszolgáltatlan falat. Igazán odaadhatnám érte a magnótekerceket. Hisz mit írok ebből? Semmit.

– Majd meglátjuk – vetem oda a nagybajuszúnak.

Reggeli után ismét inni kell. Pálinkát. Kissé zsong a fejem, csaknem eleresztek egy nótát. Szerencsére még csak csücsöríttem a szám, amikor megkondul bennem a vészharang: nem szabad!

Rám köszöntik a poharat:

– Egészségére!

Koccintanánk, de egy fiatalasszony vágja ki a szoba ajtaját. Szavai feltörő sírásba vesznek:

– Jóska! Jóska! Az anyám!

– Mi van? – rémül meg az ifjabb Koloncsár.

– Az anyám felakasztotta magát.

Összeborulnak. A fiatalasszony majdhogynem alélt már a fájdalomtól. Zokogása kitölti a házat. Férje nyugtatva simogatja.

Az öreg Koloncsár még kihörpinti a kezében ragadt pálinkát és a hajába túr.

Felkapom az asztalról a magnószalagokat, a papírt, a készüléket.

S menekülök.

Menekülök!

A könyv kiadását segítették

Győrújbarát Önkormányzata

Audi Hungaria Motor Kft.

Győri Szeszgyár és Finomító Rt.

NEMZETI
ALAPÍTVÁNY

GYŐR KULTÚRÁJÁÉRT
ALAPÍTVÁNY

Győr-Moson-Sopron Megyei
Munkaügyi Központ

Győrújbarát Önkormányzata
Szalóki Géza
önkormányzati képviselő

Rába Járműipari Holding

Gardénia Csipkefüggönygyár Rt.

Tutti Élelmiszeripari Kft.

Győr-Moson-Sopron megyei
önkormányza
Ivanics Ferenc elnök

Győr-Moson-Sopron megyei
önkormányzat
Medgyasszay László alelnök

A könyv kiadását segítették

Kiadta:
Hazánk Könyvkiadó
2002
Felelős kiadó:
Szabó József

Nyomás:
Palatia Nyomda Kft.
Igazgató: Radek József

Tördelés:
Konrád Sándor

Korrektúra:
Wimmer Zoltánné

A szerző fotóját Szabó Béla készítette

ISBN 963 7586 69 5